

מחזור לתשעה באב
כמנהג בני רומה

כפי הנהוג
בירושלים עיה"ק

ערוך ע"י
הלל משה סרמוניטה
ואנג'לו מרדכי פיאטילי

ירושלים

בשנת
פלגים'מים תרד עיני על-שבר בת-עמי
לפ"ק

עיצוב גרפי ועימוד:
d.c.dav111@gmail.com

תוכנת תג,
הרב דניאל ווייסמאן נ"י
ירושלים

©

כל הזכויות שמורות לעורכים:

hillser@netvision.net.il
ampiattelli@gmail.com

נדפס בירושלים עיה"ק ת"ו
חודש מנחם אב ה'תש"פ

Questo Machazòr
viene pubblicato in memoria dell'Ing.
Adolfo Chaim Ravà z.l.
(Venezia, 1926-1987)
Sia il suo ricordo di benedizione

מחזור זה
נדפס לעילוי נשמתו ולזכרו של
המהנדס חיים אדולפו רבא ז"ל
(וויניציאה, 1926–1987)
ת.נ.צ.ב.ה.

א. מנהג בני רומה

למן העת העתיקה, איטליה היהודית היתה קשורה בטבורה לארץ-ישראל. בין הקהילות שבארץ הקודש ובין קהילות דרום איטליה רווחו יחסים תורניים, תרבותיים ומסחריים, עד שתש כוחו של היישוב היהודי בארץ-ישראל ומוסדותיו. גם בתחום נוסח התפלה היתה איטליה הדרומית קשורה למקור השראתה מעבר לים, בהיותה בת חסותן של ישיבות ארץ-ישראל. סביר להניח שאכן בני איטליה, עד המאה התשיעית או אפילו מעט מאוחר יותר, התפללו לפי אחד ממנהגי ארץ-ישראל העולים ומתבארים בעקבות פרסום ממצאי הגניזה הקהירית.¹ אליבא דאמת אין בידינו תיעוד מספיק, אלא שברי מידע זעירים בלבד המאשרים לנו לשער פה ושם קביעות רופפות וכלליות על מנהגי התפלה של יהודי דרום איטליה לפני עלייתם של מרכזי התורה הבבליים. אמנם עדויות לכך ניתן למצוא. לפי המסופר ב'מגילת אחימעץ' שהתחברה בקפואה בשנת 1054 – ר' אחימעץ הזקן "כשעלה היו עשרת ימי תשובה, ופייסוהו החברים וראש הישיבה, לעמוד לפני התיבה, ולעשות התפלה בחיבה, [...] התחיל בסליחות ותחנונים [...] באחד שהיה [לר'] סילנו איש אמונים".² לר' אחימעץ לא היה כל קושי להשתלב בתפלה הנהוגה בארץ-ישראל אז, ועוד לפני ראש הישיבה ותלמידיו ולומר סליחה מאת ר' סילנו בן ארצו. נסיף ונאמר כי עוד בתקופתו של הפייטן אמתי ב"ר שפטיה מאוריה (המאה התשיעית), נהגו בני אפוליה אותם מנהגי קריאה של בני זמנם בארץ-ישראל, לפחות בעניין קריאת המועדים. מחקר הפיוטים, פרי עטם של פייטני איטליה הראשונים, נמצאו למדים מעט על סדרי תפלתם ומנהגם. מלשון הפיוטים עולים רמזים בעיקר בעניין מיקום אמירתם בסדר התפלה ('לשונות המעבר') המוכיחים שפיוטים אלו השתלבו בסביבה ליטורגית מטיפוס ארץ-ישראלי.³

¹ ראו למשל את שני הכרכים עבי הכרס בהם מקובצים מבחר מחקריו של עזרא פליישר, 'תפילות הקבע בישראל בהתהוותן ובהתגבשותן', בעריכת שלומית אליצור וטובה בארי, ירושלים, מאגנס, תשע"ב (לענייננו ראו במיוחד בכרך א, בעמ' 441 ולפי המפתח); אורי ארליך, 'תפילת העמידה של ימות החול. נוסחי הסידורים בגניזה הקהירית – שורשיהם ותולדותיהם', ירושלים, יד יצחק בן צבי, תשע"ג.

² Robert Bonfil, *History and Folklore in a Medieval Jewish Chronicle. The Family Chronicle of Ahima'atz ben Paltiel*, Leiden-Boston, Brill, 2009, pp. 258-259.

³ עזרא פליישר, 'בחינות בשירת פייטני איטליה הראשונים', 'הספרות' 30-31 (אפריל 1981), עמ' 141-142.

מרכזי התורה הבבליים הלכו וגברו במאות השמינית והתשיעית, עד שהשפעתם התרבותית, והתורנית בפרט, פשטה גם לדרומה של אירופה. באיטליה ההגמוניה של יהדות בבל, עלתה על קודמתה – תורת ארץ-ישראל – כנראה במהלך המאה התשיעית, אך התהליך נשלם רק במאה העשירית או האחת-עשרה.⁴ תהליך ממושך ומורכב זה השליך במידה רבה ומכרעת על עולם מנהגי התפלה שעוצבו עתה מחדש על פי עיקרי ההלכה הבבליה וקריאת התורה לפי המחזור השנתי, לעומת התלת-שנתי שנהוג היה בבתי הכנסת בארץ-ישראל ומחוצה לה. לחץ המנהג המתחרה – קרי מנהג בבל – עלה ביתר שאת וביתר עוז עד שזה השתלט סופית עם קליטתם וקבלתם של סדורי התפלה מתקופת הגאונים בקרב יהודי איטליה: סדר רב עמרם גאון (810–875) וסדר רב סעדיה גאון (882–942). אמנם במנהג איטליה הקדום, התשתית הארץ-ישראלית "כוסתה לימים בשכבות עבות של פסקי דין, הלכות ונוסחים בבליים, אבל היא ניכרת עדיין במעומעם בכמה סדקים", כדברי פרופ' עזרא פליישר ז"ל, ראש המדברים בתחום זה.⁵

לאחר קבלת תורת בבל, החל התגבשותו של נוסח התפלות מחדש. העד היחיד והמיוחד שנותר בידינו, השופך אור על נוסח התפלה של יהודי איטליה בימי הביניים המוקדמים, כלומר לאחר השלמת תהליך ה'בבילוניזציה', הוא כתב-יד, כנראה מן המחצית השנייה של המאה הי"ב, המכונה בספרות "סדר חבור ברכות". בסדר זה, שהושפע בוודאי מסדר רב עמרם גאון מצד אחד ומן המסורת הליטורגית העשירה של דרום איטליה הקדומה מצד שני, מוצאים אנו את נוסח תפלות הקבע, פיוטים קדומים, רובם מאת פייטני אפוליה הראשונים, ופסקי הלכה יחודיים. כתב-יד יקר זה היה שמור בספריה הלאומית בטורינו ועלה באש בשריפה בשנת 1904. למזלנו, לפני שעבר ובטל מן העולם, הועתק על ידי פרופ' שניאור זלמן שכטר והעתקתו נמצאת עתה בספריית

⁴ פיטר ש' לנרד, 'מקונטרסי פיוטים עד הרפוס הראשון: מבחר הפיוטים כתייעוד לשלבי העריכה של מחזור בני רומה', בתוך: 'קובץ מחקרים על מחזור כמנהג בני רומה', בעריכת אנג'לו מרכי פיאטלי. יו"ל עם מהדורת פקסימיליה של 'מחזור כמנהג רומה, שונצין – קואל מיורי רמ"ו (1485–1486)', ירושלים, הוצאת י"ל מאגנס, תשע"ב, עמ' 42 (והספרות המצוטטת שם).

⁵ ע' פליישר, 'בחינות בשירת פייטני איטליה הראשונים', הנ"ל (לעיל הערה 3), עמ' 131–167; הנ"ל, 'תפילה ומנהגי תפילה ארץ-ישראלים בתקופת הגניזה', ירושלים, הוצאת י"ל מאגנס, תשמ"ח, במיוחד בעמ' 40 ועמ' 325.

בית המדרש לרבנים בניו יורק.⁶ ב'סדר חיבור ברכות' ניתן לזהות בבירור כמה וכמה מאפיינים בולטים המיוחדים למנהג בני רומה המאוחר יותר. לעומת זו בחיבור זה ישנה עדות כי עדיין במאה השתיים עשרה או מעט לפני כן, נאמרו באיטליה קרובות י"ח (יצירות פייטניות שנאמרו בחזרת הש"ץ, המשולבות בין ברכות העמידה) ושבעות (יצירות פייטניות שנאמרו בחזרת העמידה של שבת ומועדים) בדרך הנהוגה בארץ-ישראל, כאשר החזן בעת אמירת הפיוטים הנ"ל לא חזר על נוסחאות הקבע של העמידה, אלא הסתפק באמירת חתימתן של הברכות בלבד.⁷

השלב הבא הנחשף לעינינו הוא נוסח התפלה כפי שגובש במחצית השנייה של המאה הי"ג, המיוצג היטב על ידי מספר כתבי-יד, ההולכים ומתרבים במאות הי"ד-הט"ו ואילך. כתב-היד הקדום ביותר, הנושא ציון תאריך שנשאר בידנו, הינו משנת כ"ה לאלף השישי (1265)⁸, וכנראה הועתק ברומה עצמה.

בתקופה זו נוסח התפלה המיוחד של יהודי איטליה מכונה בשם "מנהג לועז" או "מנהג הלועזים" (דהיינו נוסח התפלות השגור בפי דוברי השפה הלטינית או השפות הרומניוטיות), לצד הכינוי "מנהג בני רומה" (רומא או רומי), על פי שם הקהילה בו עוצב על ידי חכמי העיר, רובם ככולם צאצאי משפחת מן הענוים. רמז לכך ניתן למצוא בעיון במחזורים הראשונים, בכתבי-יד ובדפוס, כאשר ליד התפלות שולבו מנהגים והלכות, בדרך כלל מתומצתים מספרי ההלכה הקלאסיים של הלועזים, ובראש ובראשונה מבית מדרשם של חכמי רומי: ספר 'שבלי הלקט' לר' צדקיה ב"ר אברהם הרופא, עיבודו וקיצורו ספר 'תניא', מאת קרוב משפחתו ר' יחיאל ב"ר יקותיאל מן הענוים (שניהם ממחצית השנייה של המאה הי"ג) וכן מתוך 'ספר התדיר' לר' משה ב"ר יקותיאל מרומה (סוף המאה הי"ד). הלכות ומנהגים אלו, בעיבודים שונים ובהשמטות חזרו ונדפסו גם בהוצאות המאוחרות של המחזור כמנהג בני רומה. כתבי-היד של מחזורי תפלה כמנהג בני רומה הם למעשה יצירה ספרותית מיוחדת במינה – המזכירה לנו את מחזור ויטרי או את סדור רש"י – בה משולבים התפלות

⁶ Abraham I. Schechter, *Studies in Jewish Liturgy, based on a unique Manuscript entitled Seder Hibbur Berakot*, Philadelphia 1930; Israel Davidson, *Seder Hibbur Berakhot*, JQR XXI (1931), pp. 256-266; Jacob Mann, *Genizah Fragments of the Palestinian Order of Service*, HUCA 2 (1925), pp. 269-338.

⁷ פליישר, שם (הערה 3), עמ' 141. כהיום, בין קהילות האיטאליאנים, רק בירושלים ממשיכים לומר את הקרובות בתשעה באב (ולעתים רחוקות גם בשאר ימי הצומות כאשר מתארגן מניין לכך).

⁸ כ"י הספרייה הלאומית בפריס, Heb. 599 (במכון לתצלומי כתבי יד עבריים בירושלים, ס' 11472).

והפיוטים מחד גיסא, וההלכות והפסקים על פי ספרי ההלכה הנ"ל מאידך גיסא. כאשר לעתים 'ספר תניא' או 'התדיר' מעותקים בשולי המחזורים עצמם או כיחידה עצמאית המצורפת למחזורים.⁹

כאמור סדר התפלות כמנהג בני רומה עבר עריכה ושלבים סופיים של התגבשות בידי תלמידי חכמים ברומה, שאף גמרו אומר לוותר על אוסף הפיוטים הקדמונים של פייטני אפוליה והמזרח ולאגור במקומם פיוטים רבים ומגוונים מאת משוררי ספרד, אשכנז, בני רומה עצמה ועוד אחרים.¹⁰

כתבי-יד של מחזורים כמנהג בני רומה הינם די שכיחים בספריות ברחבי העולם. במכון לתצלומי כתבי-יד עבריים אשר בספרייה הלאומית בירושלים ישנם מעל 600 צילומי כתבי-יד כאלה (כולל מספר רב של כתב-יד שהועתקו לאחר המצאת הדפוס). סדר התפלות של יהודי איטליה הינו הראשון מבין נוסחי התפלה הידועים שיצא לאור הדפוס, בשנת רמ"ו (1485-1486), בשונצינו ובקזאל מג'ורה. דפוס ראשון זה היה לנגד עינינו בעריכת המחזור הנוכחי ולפי זה גם קבענו את שם המנהג ('כמנהג בני רומה').¹¹ משנת רמ"ו עד היום, סדר התפלות נדפס פעמים רבות.¹² בין המהדורות הרבות יש לציין את דפוס בולוניה, עם

⁹ יצחק יודלוב, 'המחזור כמנהג בני רומה' דפוס שונצינו רמ"ו, היבטים טקסטואליים, ביבליוגרפיים והלכתיים, בתוך: א"מ פיאטלי (עורך), 'מחקרים', הנ"ל (לעיל הערה 4), עמ' 28-35.

¹⁰ לעומת זו במחזור אשכנז נקלטו פיוטים רבים מאת פייטני איטליה הקדומה. ראו: יוסף יהלום, 'מחזור רומה והקרובים לו: מהלכים בהתגבשות המרכזים האיטלקים', 'איטליה' כג (תשע"ה), עמ' 14-1.

¹¹ יצוין ג"כ כי הרב פרופ' משה דוד קאסוטו קבע לכתוב את התיבה 'רומה' באות ה"א, כי לטענתו היא הצורה התקנית בעברית בניגוד לרומא באל"ף כנהוג בארמית. בשנים האחרונות, לאחר שהוקם בית הכנסת כמנהג בני רומה בירושלים, השם המקורי של הנוסח הוחזר על פי קביעתו של מ"ד קאסוטו, ביזמת נכדו פרופ' דוד משה קאסוטו, שהיה יו"ר 'חברת יהודי איטליה לפעולה רוחנית' שנים רבות.

¹² לרשימת המהדורות ראו: אנג'לו מרדכי פיאטלי, 'ביבליוגרפיה של מחזורים וסידורים כמנהג בני רומה', בתוך: הנ"ל, 'קובץ מחקרים על מחזור כמנהג בני רומה' (הנ"ל, לעיל הערה 4), עמ' 51-114 (לוח תיקונים באתר: <http://www.angelopiattelli.com/#!/articles/crig>). על המנהג בני רומה, ראו: דניאל גולדשמידט, 'מנהג בני רומה', בתוך: שמואל דוד לוצאטו, 'מבוא למחזור בני רומה', תל אביב, דביר, תשכ"ו, עמ' 79-102 ובהערות שם (חזר ונדפס בתוך ספרו: 'מחקרי תפילה ופיוט', ירושלים, י"ל מאגנס, תש"ס); אלברטו משה סומך, 'Segulat Israel', *Aspetti peculiari del Nüsach italiano*, pp. 6-32 (5760), (מופיע גם באתר: www.morasha.it); שלמה צוקר, 'מחזור מוסקוביץ', מעשה ידיו של יואל בן שמעון, ירושלים, בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, תשס"ה, עמ' 23-44; א"מ פיאטלי (עורך), 'קובץ מחקרים על מחזור כמנהג בני רומה' (לעיל הערה 4).

פירושו של ר' יוחנן טריוויס (פי' 'קמחא דאבישונא') משנת ש'–ש"א (1540). חשוב לציין כי נוסח הפנים שבמחזור בולוניה איננו תואם לנוסח פי' קמחא דאבישונא הנדפס בשוליו ומסתבר שנוסח המחזור הנדפס לא היה לפני מחבר הפירוש. כתוצאה מכך נוסח הפנים לחוד, ונוסח הפירוש לחוד, שימשו כמקורות מכריעים בקביעת נוסח התפלות והפיוטים לצורך עריכת הסדורים והמחזורים שלנו.

לאמיתו של דבר, גם לאחר תקופת המצאת הדפוס, תהליך ה'בבילוניזציה' מעולם לא פסק, אלא המשיך וממשיך מאז עד עצם היום הזה, במיוחד בעקבות התפשטותה של הסמכות ההלכתית של השו"ע, של חכמת הקבלה ובהשפעת המנהג הספרדי.¹³ מנהגים והלכות קדומות נדחקו לטובת ההלכה הבבלית, פסקי השו"ע ותורת הסוד, וכתוצאה מכך שרידי מנהג ארץ-ישראל והלכותיו שבסדר התפלות ובמחזורים מתמעטים ומטשטשים מדור לדור. עם זאת יש לציין כי בניגוד לקביעה הרומנטית של חוקרי 'חכמת ישראל', שקבעו כי מנהג בני רומה הוא תולדה ישירה של מנהג ארץ-ישראל הקדום, נוסח זה – הוא נוסח תפלה 'בבלי' לכל דבר וענין, ככל שאר המנהגים הקיימים בתפוצות ישראל כהיום, אך, כמנהגי תפלות עתיקים אחרים מימי הביניים – כגון מנהגי פרס, חלב ורומניה – עדיין ניכרים בו מעט שרידי מנהג ארץ-ישראל הקדום.

החל מן המאה הי"ג, לאחר גיבושו הסופי של נוסח התפלות, המנהג התפשט מרומה לקהילות רבות המפוזרות במרכז וצפון איטליה אשר נוסדו בעיקר ע"י יוצאי רומה שהעתיקו את מקומם לצרכי מסחר ובנקאות. מאז התקבל גם השם "מנהג איטאליאני" (או איטלי), כלומר המנהג המשותף והמאפיין את כל קהילות אדמת איטליה הוותיקות. נוסח זה היה והינו נפוץ בעיקר בקהילות איטליה, אך לא זו בלבד. מחוץ לארץ המגף, המנהג היה נהוג בק"ק צפת במאה הטי"ז ועד תחילת המאה היי"ז¹⁴ וכן התפללו בו בבתי כנסת אחדים בקושטא ובשאלוניקי עד מלחמת העולם השנייה.

¹³ וראו למשל בקבצי המנהגים של קהילות שונות שנהגו כמנהג איטאליאני (מן המאות הי"ח והי"ט): בצלאל ויכלדר, 'הגהות רבי שלמה רוקא זצ"ל ומנהגים דק"ק אורבינו – איטליה', בתוך: 'זכור לאברהם', חולון תשנ"ג, עמ' תעט–תצט; שלמה גליקסברג, "אלה התורות", מנהגי בית הכנסת בסקנדיאנו לר' יהושע סגרי, 'עלי ספר' כג (תשע"ג), עמ' 81–119; הנ"ל, "אלה החוקים והתורות": מנהגי בית הכנסת בוויאדנה לר' יהושע סגרי, 'איטליה' כג (תשע"ה), עמ' 41–79; הנ"ל, 'מנהגי בית הכנסת של ק"ק איטלקי בעיר פרינצי', 'עלי ספר' כד–כה (תשע"ה), עמ' 253–283.

¹⁴ דניאל קארפי, 'בתרבות הרנסאנס ובין חומות הגיטו', תל אביב, אוניברסיטת תל אביב, תשמ"ט, עמ' 236–255; אברהם דוד, 'עלייה והתיישבות בארץ-ישראל במאה הטי"ז', ירושלים, ראובן מס בע"מ, תשנ"ג, עמ' 120–121.

בסדרת התפלות והמחזורים בעריכתנו, לצורך קביעת מטבע הלשונות ונוסח הפיוטים, הושוּוּ מחזור רמ"ו ומחזור בולוניה הנ"ל. בהשוואה התגלה לעינינו שהנחיות מסוימות בעיקר הלכתיות המופיעות במחזור רמ"ו הושמטו במח' בולוניה או לאחריו. לדוגמא, בהנחיות לתפלת מנחה ליום חול במח' רמ"ו כתוב: "וזמנה מתחלת שבע שעות ולמעלה, ואם הקדימה קודם לא יצא ידי חובתו". קטע הנחיה זו הושמט במח' בולוניה, ובפ"י קמחא דאבישונא על אתר נכתב: "זמנה משש שעות ומחצה ולמעלה עד הלילה" וכך נפסק להלכה בשו"ע או"ח סי' רל"ג, א. כמו כן במח' רמ"ו בהנחיות לקריאת התורה בשבת כתוב: "והקטן עולה למניין שבעה", ואמנם במח' בולוניה הנחיה זו הושמטה. ועוד במח' רמ"ו ובולוניה כתוב שיש לומר בליל ראשון של פסח שחל בשבת ברכת 'מעין שבע', אולם כבר בפ"י קמחא דאבישונא על אתר כתוב: "שיש נוהגים לא לאמרה שהלילה הזה משומר מן המזיקים" ובסוף: "ומיהו נהגו לאמרו", ואילו במח' שד"ל (ליוורנו תרט"ז) ח"א, בערבית של פסח, ברכת 'מעין שבע' לא מופיעה ובהנחיה כתוב: "שיש נוהגים לא לאמרה שהלילה הזה משומר מן המזיקים", כפסק הטוש"ע (או"ח סי' תפז, א), וכך נוהגים היום.¹⁵ קובץ ההלכות שמופיע בסוף מח' רמ"ו רחב יותר מזה שמופיע בסוף מח' בולוניה, ומסדר ברכות והלאה לא מופיע במח' בולוניה, כנראה מפני שהיות שישנן ברכות ייחודיות כדוגמת "בורא נפשות" המסתיימת בחתימה "בא"י חי עולמים" כדברי הירושלמי (מובא בתוס' ברכות לו ע"א, ד"ה 'בורא'), הושמט כל העניין. דוגמאות אלו מאששות את דברינו הנ"ל על דחיקת מנהגים ושרידים קדומים מן המחזור. בדורות האחרונים תופעה זו ניכרת גם בדחיקה של מנהגים והלכות קדומים שקיימים במנהג אשכנז כפסק הרמ"א ונדרחו לטובת מנהג המחבר (השו"ע) ונציין כמה דוגמאות: בקובץ ההלכות שבסוף מח' רמ"ו ובולוניה כתוב שמברכים שתי ברכות על התפילין 'להניח תפילין' ו'על מצוות תפילין' כפסק הרמ"א ומנהג אשכנז (טוש"ע או"ח סי' כה, ט), ואילו במח' שד"ל ח"א מובא מנהג המחבר שרק אם הפסיק בדיבור בין תפילין של יד לתפילין של ראש יברך ברכת 'על מצוות תפילין', וכך כתוב לנהוג בכל הסדורים האיטאליאנים שלאחר מח' שד"ל. דוגמא נוספת: בקריאת התורה בפורים, במח' רמ"ו ובולוניה לא כתוב בהנחיה שכופלים את הפסוק האחרון להשלים לעשרה פסוקים,

¹⁵ עיינו במאמרו של י' יודלוב, ב'קובץ מחקרים על מחזור כמנהג בני רומה', הנ"ל (לעיל הערה 4), עמ' 35, הערה 88, המציין לדוגמאות נוספות. וראו גם: Hillel M. Sermoneta, *Esempi di liturgia ebraica*: וראו גם: *italiana nei frammenti ritrovati nell'Archivio di Stato di Parma*, in 'Hebraica Parmensis', pp. 27-31 (בהדפסה).

כמנהג אשכנז ע"פ פסק הרמ"א (טש"ע או"ח ס' תרצג, ד), ואילו במח' שד"ל ח"א כתוב בהנחיה "וכופלין פסוק אחרון משום השלמת עשרה פסוקים", כפסק המחבר (השו"ע) שם. במח' רמ"ו ובולוניה הגבהת ספר התורה לא מופיעה כלל וכן הפסוקים שאומרים אחרי ההגבהה. בתקופה מאוחרת יותר, כבמחזור כמנהג בני רומה, ויניציאה ת"ע ועד מחזור שד"ל, ההגבהה אכן מופיעה, אך לאחר קריאת התורה כמנהג הרמ"א (שו"ע או"ח ס' קלד, ב). אולם אח"כ בכל הסדורים ההגבהה מופיעה לפני קריאת התורה כפסק השו"ע (שם), וכך נהוג היום.¹⁶ במח' רמ"ו ובולוניה בברכת 'מחיה המתים' הנוסחה 'מוריד הטל' לא מופיעה כלל, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים כמנהג הרמ"א (טש"ע או"ח ס' קיד, ג). כבר במח' בני רומה, דפוס ויניציאה שנת שפ"ו, הנוסחה 'מוריד הטל' לימות החמה מופיעה, כפסק השו"ע (טש"ע שם, וסעיף ט), וכך גם במח' שד"ל, וכן נהוג היום. ישנם דוגמאות נוספות ואכמ"ל.

גם בעניין מטבע לשונות התפלה יש דוגמאות לתהליך קבלת ההלכה והנוסחים הרווחים האחרים ודחיית מנהגים קדומים, ונביא כמה דוגמאות לכך. על פי מנהג בני רומה נהגו לומר בחזרת הש"ץ בתפלות יוה"כ את 'ברכת אבות' בנוסחה הקצרה: 'קונה שמים וארץ' תחת נוסח הברכה הרגיל 'גומל חסדים' עד 'באהבה'. נוסחה זו רווחה גם באשכנז ובצרפת בימים שאמרו פיוטי הקרובות, אך מנהג זה נתקל שם בהתנגדות כבר במאה הי"ב על ידי חכמים שדגלו בעיקרון של חכמי בבל והגאונים שאין לשנות את נוסח הברכות ויש להשתמש באותה נוסחה לכל ימות השנה. באיטליה המנהג נשמר עד שלהי המאה הט"ז, כאשר חכמים, כגון הרב משה פרובינצאלו, ביטלו את אמירת הנוסח המקוצר. במחזור שד"ל הנוסחה המקראית 'קונה שמים וארץ' נשמרה, אך נדפסה בתוך סוגריים עגולים.¹⁷ דוגמא נוספת היא חתימת ברכת 'נחמנו' הנאמרת בברכת המזון בשבת, על פי פסקי הרי"ד וס' שבלי הלקט (ח"א, סי' צד). כנראה החל מתחילת המאה הי"ט נפסק שלא לומר את החתימה

¹⁶ על עצם המנהג של הגבהת התורה באיטליה, מקורו, השתלשלותו והמחלוקת בנדון, ראו: 'שבלי הלקט', ענין שבת, סי' עז; 'שו"ת ופסקי מהרי"ק החדשים', ירושלים, תש"ל, סי' רס; 'שו"ת מתנות באדם', מהדורת 'בוקסנבוים', ת"א, תשמ"ג, עמ' 49; ספר לדוד אמת לחיד"א, ירושלים, תשמ"ו, עמ' 13; חיים טלבי, 'זוהר התורה'. מנהגי קריאת התורה בעדות ישראל, ירושלים, מוסד הרב קוק, תשע"ז וב'פירוש נחלת אריאל על מסכת סופרים', פי"ד, הי"ח.

¹⁷ ראו בהרחבה בספרו של נפתלי וידר, 'התגבשות נוסח התפלה במזרח ובמערב', ירושלים, מכון בן צבי, תשנ"ח, כרך א, עמ' 84-85, ועוד וראו במחזור שד"ל ח"ב, בתפילות יוה"כ.

המיוחדת לשבת,¹⁸ וכך הברכה נשמטה במהדורות הסדורים במאות העשרים והעשרים ואחת.

בתפלת העמידה לערב שבת, הלועזים נוהגים לומר 'ומאהבתך' כהקדמה לברכת 'אלקיננו ואלקי אבותינו' במקום 'אתה קדשת', כידוע על פי התוספתא דברכות (ג, ז), אך כבר ר' יוחנן טריוויס בפירושו על מחזור בולוניה השיג שיש קושי הלכתי בדבר, מפני שאם כן האומר את 'ומאהבתך' ללא 'זיכלו' לא יוצא ידי חובה על פי המדרש "שאומרים ב' פעמים 'זיכלו' כמו הב' עדים שמעידים על בריאת העולם" (פעם בעמידה בלחש ופעם בקידוש). אמנם הקמחא דאבישונא כבר תירץ: "ויש לדחות ולומר שהלועזים סומכים על 'זיכלו' שאומר השליח ציבור אחר התפלה". בעקבות זה, נהגו להדפיס במחזורים שני הנוסחים במקביל וכל איש הישר בעיניו יעשה (כגון במחזור שד"ל). בדורות האחרונים נעשה צד נוסף בטשטוש המנהג המקורי ונקבע להדפיס בסדורים נוסח כלאים הכולל 'ומאהבתך', בהוספת 'זיכלו' ועוד 'שמחו במלכותך' (כך המנהג היום בכל קהילות איטליה). אנו במהדורת הסדורים והמחזורים שהוצאנו לאור החזרנו את העטרה ליושנה ונתנו למתפלל את האפשרות לבחור בין שני הנוסחים. לגבי ברכת 'שלא עשני גוי' בברכות השחר, כך הגירסא במח' רמ"ו ואילו במח' בולוניה: 'שעשתני ישראל' (כנראה מחמת הצנזורה הפנימית), אולם הנוסח המקורי לפי מנהג בני רומה כמנהג א"י היה: 'שעשתני ישראל ולא גוי'.¹⁹ במח' רמ"ו ברכת 'שלא עשני גוי' קודמת לברכת 'שלא עשני עבד',²⁰ אולם במח' בולוניה הסדר נהפך בגלל הנוסח המתוקן וכן כתב בפ"י קמחא דאבישונא (עבד, גוי, אשה – במקום: גוי, עבד אישה). אנו במהדורתנו הבאנו את שני הנוסחים (רמ"ו ובולוניה) והמתפלל יבחר לומר כרצונו.

¹⁸ 'סדר תפלה כפי מנהג קק"י בני איטאליה י"ץ מתורגם איטלקית [על ידי שד"ל], וינה 1829, עמ' תצד וראו גם: יצחק עקיבא ס"ץ, 'נוסח ברכת המזון כמנהג בני רומה', בקובץ מאמרים 'הנ"ל' (לעיל הערה 4), עמ' 168, ובהערות שם.

¹⁹ ע"י למשל ס"י כמנהג בני רומה משנת כ"ה (1265), כ"י הספרייה הלאומית בפריס, מס' 599 ועוד. ראו: נ' וידר, 'התגבשות נוסח התפלה במזרח ובמערב', הנ"ל (הערה 17), ח"א, עמ' 207–214, ש' צוקר, 'מחזור מוסקוביץ', הנ"ל (הערה 12), עמ' 24–25. על ברכות השחר בתקופת הגניזה, ראו: דליה מרקס, 'ברכות השחר בגניזת קהיר', 'גנוי קדם' ג (תשס"ז), עמ' 109–161; ד (תשס"ח), עמ' 34–9.

²⁰ וכך גם: בתוספתא ברכות ו, יח; באוצר המדרשים (אייזנשטיין עמ' 510); בסדר רע"ג; בעוד פוסקים גאונים וראשונים, וכן פסק בב"י (שו"ע או"ח סי' מו, ד), ועיין במגן אברהם שם.

יש להוסיף כי בתולדות עם ישראל, איטליה היתה מקום מקלט ומפגש בין יהודי המזרח והמערב ומטבע הדברים ובעקבות ההגירות הרבות, מנהג בני רומה הושפע ובמיוחד בעת החדשה – הן ממנהג הספרדים (בעיקר בק"ק רומה ובק"ק מילאנו), והן מיוצאי אשכנז וצרפת (בק"ק טורינו ושאר קהילות חבל פיימונטה). לא זו אף זו: מסוף המאה הט"ז המנהג הושפע גם מיוזמות חכמי הקבלה שלעתים אף יצאו בחריפות נגד 'מנהג הלועזים' וביקשו לתקן את נוסח התפלות המאפיינות את המנהג.²¹ למשל בק"ק רומה ומילאנו נוהגים היום לומר בתפלת שחרית בימי חול ושבט, את נוסח הקדושה 'נקדישך ונעריצך' הספרדי, ולעומת זה בטורינו נוהגים לומר 'נקדש שמך בעולם' האשכנזי. כיום נוסח הקדושה המקורי 'כתר יתנו לך' נאמר רק בק"ק פדובה ובבית הכנסת כמנהג בני רומה בירושלים.

ובכן לאנשי הקבלה היתה השפעה מסוימת, אם כי לא באופן גורף על נוסח התפלה, כמו: הוספת מזמור פ"ד 'למנצח על הגיתית' ופיטום הקטורת לפני מנחה, בין של חול ובין של שבת, בעוד שגדולי איטליה כמו שבלי הלפט, ענין תפלה, ס"ז, קובעים כי מתחילים מנחה ב'אשרי' (ללא ההוספות הנ"ל). ועוד נציין כי מה שנהגו לחתום בערבית של שבת ויו"ט 'הפורש' בה"א, מקורו בנוסח קדום אחר, שאומץ ע"י הזוהר (בראשית, דף מח, א, ועוד מקומות בזוהר), אבל הנוסח המקורי לפני מנהג ק"ק בני רומה, היה ללא ה"א.²²

כמו כן, להבדיל בין הקודש לחול, גם לצנזורה היתה השפעה על מטבע התפלות. דוגמא לדבר, בהבדלה הנוסח המקורי הוא: "בין ישראל לגוים" עד שבא הצנזור ושינה זאת "לעמים". ואנו החזרנו את נוסחאות התפלה שנשמטו ע"י הצנזורה הנוצרית (כגון ברכת 'למשומדים'), ואנו תקווה שנוסחאות אלו יחזרו בפיהם של בני ישראל.

²¹ ראו: מאיר בניהו, 'זיוכוח הקבלה עם ההלכה', דעת 5 (תש"ס), עמ' 95-99. על השפעת הקבלה על עולם התפילה באופן כללי ראו: משה חלמיש, 'קבלה בתפילה בהלכה ובמנהג', רמת-גן, אוניברסיטת בר-אילן, תשס"ב; הנ"ל, 'חקרי קבלה ותפילה', באר-שבע, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, תשע"ב.

²² ראו: מדרש תהלים (בובר) יב, א; ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ה, וכן בשבלי הלפט, הלכות תפלה, ס"ז נא וספר תניא רבתי, ס"ז ט.

ב. מנהג בני רומה בירושלים

בעקבות חוקי הגזע האיטלקיים (ספטמבר 1938) והעליה המשמעותית של יהודי איטליה, ריכוזם של חלק מיוצאי איטליה בירושלים ואי התאקלמותם בתפלות החגים בבתי כנסת שפעלו כבר בעיר, בימים הנוראים של שנת תש"א (1940), הרב מנחם עמנואל הרטום ז"ל והחזן משה כהן פיראני ז"ל ארגנו לראשונה מנין 'כמנהג בני רומי' בירושלים, בעידודו ובהדרכתו של הרב אליה שמואל הרטום ז"ל. הודות להשתדלותם של ד"ר רנטו יאראק ז"ל והמשכיל ד"ר יהודה מנחם פאציפיצי ז"ל הפך המנין לבית הכנסת, הפתוח בכל השבתות והימים הטובים, בחדר גן ילדים בבית ספר מרגליות שברח' הנביאים. בשנים הראשונות החלה עבודת גיבוש המנהג בארץ-ישראל. לימים הרב אליה שמואל הרטום מונה כרבה של הקהילה והחליט לכנות את הנוסח 'מנהג איטלקי' לפי השפה העברית בעת החדשה.²³ הקמת המדינה חייבה הכנסת פרטים חדשים בתפלה ובשנת תשט"ו (1955) התמנתה וועדה לצורך זה, בה היו חברים יחד עם הרב א"ש הרטום, ד"ר שלמה אומברטו נכון וד"ר גד בן עמי צרפתי. החלטות הוועדה וגיבוש המנהג סוכמו ע"י הרב מנחם עמנואל הרטום בחוברת 'המנהג האיטלקי בירושלים עיה"ק'.²⁴ באותה תקופה בית הכנסת עבר למשכנו החדש, ברח' הלל 25 בירושלים, באולם הרחב של בית הספר 'מעלה', בעקבות העלאת ריהוט בית הכנסת העתיק מקונגיליאנו ונטו לירושלים, ובשבת הגדול בשנת תשי"ב (1952) חונך בית הכנסת. מאז המניין פועל באופן מסודר עד עצם היום הזה.

יש לציין שבית הכנסת כמנהג בני רומה היה והינו אבן שואבת לכל עולי קהילות איטליה, כולל יוצאי הקהילות הספרדיות אשר באיטליה, כגון פירנצה, ליורנו, ויניציאה ועוד. מתפללים מקהילות אלה ואחרים, לפעמים, אף הנהיגו מנהגים מסוימים כמנהגם, בניגוד לקביעותיו של הרב מ"ע הרטום. נזכיר כאן, למשל: אמירת הסליחות כמנהג הספרדים בערב ר"ה ויה"כ, נוסח הקפות לשמחת תורה (כמנהג ליורנו), סדר המודעא אחרי תפלת מנחת ערב ויה"כ כמנהג רומה ועוד.

²³ Angelo M. Piattelli, *La sinagoga di rito italiano e la Hevrat Yehudè Italia lif'ulà ruhanit (1940-1952)*, 'La Rassegna Mensile di Israel' 80, 2-3 (maggio-dicembre 2014), pp. 115-140.

²⁴ מנחם עמנואל הרטום, 'המנהג האיטלקי בירושלים עיה"ק', ירושלים תשכ"ו ובמהדורה שניה מתוקנת משנת תשנ"א, עמ' 10-11.

מסוף שנות השמונים של המאה העשרים הקהילה התעשרה בעולים רבים מרומה. ציבור המתפללים החדש הרגיש צורך להכניס שינויים והוספות בסדר התפלות הנהוג בבית הכנסת כנוסח קהילת רומה. לכן לאחר התלבטויות והתייעצויות הלכתיות, וועד 'חברת יהודי איטליה לפעולה רוחנית' דאז (היום 'חברת יהודי איטליה בישראל') הסמיך וועדה המורכבת מד"ר אליהו בן-זמרה והח"מ, לבחון ולקבוע שינויי מנהג קלים והוספת תפלות ופיוטים. הוועדה נתנה חופש לשליחי הציבור לנהוג על פי מנהג עיר מוצאם (כגון: אמירת "ברכו" בסוף תפלות שבת, אמירת תפלת 'אנא בכח' בקבלת שבת שנשמטה מכיוון שהינה תפלה קבלית, נוסח מקביל להוצאת ספר תורה כמנהג רומה, אמירת הפזמון 'משכיל מכתם' בערב שבת ובשבת בשחרית כאשר נולד בן זכר בקהילה, אמירת 'מוזמור שיר ליום השבת לעתיד לבא' בסוף מוסף של שבת שהינו המנהג המקורי ועוד). לאור שינויי הרכב אנשי הקהילה המנהג עדיין לא גובש סופית. בכל אופן, החוברת של הרב מ"ע הרטום ז"ל מהווה עדיין בסיס ויסוד המנהג.

לבסוף יש לציין כי בשנים האחרונות הוקמו שני מנינים חדשים לפי מנהג בני רומה בירושלים. הראשון, באחד האולמות התפלה בבית הכנסת 'אהל נחמה' ברח' שופן 3, הפועל בערבי שבתות ומועדים; והשני, 'כנסת ההיכל' בבית הספר אווילינה דה רוטשילד ברח' בן-לברט 16 בחדר הספרייה, פתוח בדרך-כלל לתפלות שחרית ומוסף של שבת ומועדים, וליוה"כ (כל התפלות). נוסח התפלות במניין זה, נקבע על פי המנהג המסורתי של הקהילה ברומה, המושפע במידה מסויימת מן הנוסח הספרדי. לכן כהיום בין שלושת המנינים כמנהג בני רומה הפועלים בירושלים ישנם שינויים מינוריים מסויימים, אי לכך לקחנו על עצמנו להדיר את המחזורים האחרונים (ליוה"כ ולט"ב) שבעז"ה ישמשו את כל המנינים כאחד.

ג. סדר התפלות והמחזורים כמנהג בני רומה הנהוג בירושלים

עד שנת תש"ע טרם יצא לאור סדר תפלות מסודר ושימושי לקהל כמנהג בני רומה הנהוג בירושלים ולכן אז ראינו לנכון למלא את החסר, בהוצאת סדור לימי חול, לשבתות, לראש חודש, לחנוכה ולפורים וכו'. בשנת תשע"א הוצאנו מהדורה שנייה מתוקנת ומורחבת ולקראת המהדורה השלישית, שיצא לאור בשנת תשע"ד, הרגשנו את הצורך לחולל שינויים ממשיים יותר. לאמיתו של דבר, עריכת הסדור מחדש היתה הכרחית לצורך

הכנת מהדורת המחזוריים לכל השנה, שזכנו להשלים עם כרך זה המוקדש לתשעה באב.²⁵

החל מן המהדורה השלישית של סדר התפלות ובכל המחזוריים, הוכנסו כמה חידושים: (א) כל המזמורים והפסוקים שבתנ"ך הוגהו ע"פ הנוסח והמסורה של 'כתר ארם צובה' (תנ"ך כתר ירושלים), שעליו סמך הרמב"ם בספר תורה שכתב כהלכתו ונוספו בהם טעמי המקרא ונעשה הבדל בין 'טעם מפסיק' ל'טעם לגרמיה', טעם מפסיק הוא עבה יותר מטעם לגרמיה; (ב) הוספנו הערות בשולי העמודים עם עיקרי שינויי הנוסח המופיעים במחזוריים הקדומים, ומעט מידע על הפיוטים; (ג) נוספו ציוני מקורות ומקבילות לתפלות ולפיוטים בשולי העמודים; (ד) נוצר פונט מיוחד (פונט 'שונצינו') עם גרפיקה חדשה ואף מעט קישוטים מתוך המחזוריים העתיקים; (ה) בכל תיבות הסדור צוינו המלים מלעיל, ולא מלרע, למעט מקרים חריגים שבהם השיבוש הוא נפוץ; (ו) בכל הטקסטים הקמץ הקטן הובלט להבדילו מן קמץ גדול; (ז) שווא נע הודגש ונוספו מקפים לפי כללי הדקדוק העבריי; (ח) הוכנס הפיסוק המסורתי, כאשר נקודה מהווה במקום פסיק ושתי נקודות מהווים סוף פסוק או במקום נקודה; (ט) קטעי תפלה הנאמרים בזמנים מסוימים ומוגדרים, הוקפו במסגרת עגולה (כגון: 'יעלה ויבוא' וכדו'), וקטעי תפלה שנאמרים ע"י החזן בחזרת הש"ץ, הוקפו במסגרת מרובעת (לדוגמא: קדושה); (י) הניקוד ונוסח הסדור והמחזוריים עברו הגהה מדויקת.

על פי הרוב, הנוסח ומטבע הלשון נקבע לפי המחזור הנדפס בשונציץ-קזאל מיורי רמ"ו ובבולוניה בשנת ש"ש"א, אולם כאשר מלים, תפלות וברכות נוספו לנוסח והתקבלו ברוב קהילות איטליה (בעיקר בירושלים וברומה) ולא מופיעים במחזוריים הנ"ל, בסדר תפלות ומחזוריים שלנו, החלטנו להדגיש את השינויים וההוספות הנ"ל, בהדפסה, בין סוגריים עגולים, או באותיות זעירות או לאחר ההנחיה 'יש אומרים' או 'יש מוסיפים'.

'מחזור כל השנה כפי מנהג ק"ק איטאליאני', עם מבוא של שמואל דוד לוצאטו (שד"ל), ליוורנו תרט"ז שימש אף הוא כעד הנוסח המקובל, במיוחד עבור התפלות הזרות למנהג המקורי שהתקבלו בתקופה שבין הדפסת מחזור בולוניה לזו של מחזור שד"ל. אין אנו יודעים מי ערך את המחזור הנ"ל, המכונה בפי החוקרים 'מחזור שד"ל', אעפ"י ששד"ל לא היה אחראי לתוכן המחזור אלא להקדמה בלבד, אך יש לציין כי לצד לא מעט טעויות שנפלו בעת

²⁵ ניתן לעיין ולהדפיס (באישור העורכים) את סדר התפלות, הסידורילי והמחזוריים באמצעות האתר דלהלן: <http://www.angelopiattelli.com/#!/prayer-books-/c19nx>.

הדפסתו, ההוצאה הנ"ל מהווה מקור עשיר ומגוון של ח"נ. המהדיר האנונימי ערך ותיקן רוב הפיוטים והתפלות, לאחר השוואה עם הדפוסים הקדומים של המחזור בנוסח הפיוטים המופיעים גם במחזורים האשכנזים והספרדים (לפעמים ללא התחשבות במסורות הטקסטואליות הייחודיות לנוסח בני רומי). לעתים העורך תיקן את נוסח הפיוטים על פי הסברה, הדקדוק והמקורות הקלסיים. כאמור, במחזור הנ"ל, עבור לשונות הפיוטים בדרך כלל הובאו ח"נ בסוגריים עגולים. גם ההוספות המאוחרות בנוסח התפלות (תיבות, פסוקים או תפלות שלמות) שולבו בטקסט, לרוב בסוגריים עגולים גם כן.

על אף האמור לעיל, קבענו בנוסח הקדיש זה השגור בפי העם ולא הנוסח המופיע במח' רמ"ו ושי"ש"א (זלעלמי' במקום זלעלמי'; זיתתדר ויתעלה' במקום זיתעלה ויתתדר).²⁶ שינויים אלה לא צוינו בגוף הטקסט.

ד. המחזור לתשעה באב

החל מעריכת המח' ליוה"כ הקפדנו יותר, מאשר במחזורים האחרים בציון עיקרי שינויי נוסח בתפלות ובפיוטים, על פי הדפוסים הראשונים המוזכרים לעיל (ועוד אחרים), ובמידת הצורך מתוך כמה כתבי-יד. בדרך-כלל נוסח הפיוטים והקינות המופיעים גם בנוסחים אחרים הושווה עם הגרסאות המקובלות אצל עדות אחרות: מנהג אשכנז וצרפת לענפיהם, בעיקר מנהג רומניא (עפ"י דפוס קושטא ר"ע ודפוס ויניציאה רפ"ג בערך), מנהג הספרדים, מנהג תימן, מנהג חלב, פרס ועוד. על פי הרוב, בהערות הוספנו את שמות מחברי הפיוטים ומידע חיוני בקיצור נמרץ על היצירות הפייטניות ומקור התפלות. כל אלה התקבצו ובאו בשולי העמודים בשם ח"נ והערות'.

מובן מאליו שלכתחילה לא היה בכוונתנו לערוך מחזור מדעי, עם אפראט של ממש, אלא סדר תפלות שימושי לקהילתנו. אמנם במהלך עבודת העריכה, מתוך רצון להשתדל ולהבין את כוונת הפייטנים הקדומים ולהסיר את השיבושים הרבים בטקסטים, נאלצנו להתעמק בתחום הזר

²⁶ וראו את הערותיהם של תלמידי רבי משה פרוינצאלו והרמ"ע מפאנו, בסוף מחזור כמנהג ק"ק רומה, ויניציאה שמ"ז, ח"ב (בענין המלה זלעלמי' ועל תיקונים נוספים עפ"י הקבלה), וכן ראו בהערות בסוף מחזור כמנהג ק"ק רומה, ויניציאה ת"ע, ח"א, לענין להקדים 'יתתדר' ל'יתעלה' (מפי הרמ"ע מפאנו ז"ל), וראו גם את הערותיו של אברהם ידידיה ב"ר מנחם שמשון באזילה, בסוף ח"ב של מחזור כמנהג ק"ק רומה, מנטובה תע"ב.

לנו מעט – עולם הפיוט – ולחפש אחר ח"נ ומקורות ספרותיים, מהם הפייטנים שאבו את השראתם. כך היה בעריכת הפיוטים שבמחזור ליוה"כ ואף יותר בעריכת הקינות לתשעה באב, רובן מאת ר' אלעזר הקליר. במבוא למחזור בני רומא (עמ' 54), כתב שד"ל: "בקובץ כ"י ישן נושן שבידי... מצאתי [...] כתוב כדברים האלה: רבינו אלעזר קליר יסד כ"א קינות לט' באב למניין הימים שבין י"ז בתמוז לט' באב עכ"ל. והנה במנהג בני רומא מצאנו כ"ב קינות ואחת מהן, 'בת ציון שמעתי' אין ספק שאיננה לרבי אלעזר ברבי קליר, שהרי הוא במשקל (שש ושש תנועות) והיא נמצאת במנהג ספרד, נשארו כ"א קינות שיתכן לחשוב עליהן היותן מלאכת הקלירי". בין הקינות נמצאת בד"כ 'סלסלה' דהיינו פיוט מעבר המחבר בדרך השרשור את הקינות השונות.

הקינות מופיעות בחלקן הגדול גם במחזורים (ומקורות אחרים) האשכנזים (בגרסאות רבות ומגוונות) ובמחזור רומניא. כמו כן ישנן קינות משותפות לנוסח בני רומי ולנוסח הספרדים והתימנים. גרסאות ומקורות רבים היו לנגד עינינו ורובן הובאו כח"נ (כאשר הם ווריאנטים ביחס לנוסח הפנים). תיירה מזו: השתדלנו לעבור על המקורות ההלכתיים (ועל הפוסקים האיטלקיים במיוחד) ולציין לכל תפלה מה מקורה.

בנוסף לכך, בשולי התפלות צוינו מקורות ומראה מקומות (מן המקרא, התלמודים והמדרשים, הגאונים והראשונים ועוד) ומקבילות לנוסח, להקל להבנת לשונות הפיוטים (מקורות ומקבילות).

סדר התפלות והפיוטים נקבעו על פי החוברת של הרב מנחם עמנואל הרטום ז"ל, 'המנהג האיטלקי בירושלים עיה"ק' ועל פי המחזור שנערך על ידו, כי המחזור המונח לפנינו אמור לשמש בעיקר את מתפללי בית הכנסת כמנהג בני רומה בירושלים אשר שוכן ברח' הלל 25. אמנם הכנסנו מעט שינויים על פי המנהגים הקדומים ולאור החלטות ועדת בית הכנסת שהוסמכה לבחון ולקבוע שינויי מנהג מסוימים. בהתאם לכך, החלטנו להדפיס גם קינות ופיוטים שנאמרים בק"ק רומה, אך לא בירושלים, על מנת שמחזור זה יוכל לשמש גם את המניין של יוצאי רומה 'כנסת ההיכל'. כל מתפלל שירצה לנהוג על פי הסדר שקבע הרב מ"ע הרטום יוכל להתפלל בקלות במחזור זה, כאשר מי שחפץ לנהוג על פי מנהג ק"ק רומה יאמר את הקינות והתפילות על פי סימונן בהדגשה. אמנם ראוי ורצוי מאד לנהוג על פי המנהג הקדום של בני רומה, כאשר הרשות בידי החזן לבחור בפיוטים ובקינות, בין אלה המופיעות במחזור. בשיטה

מבורכת זו פיוטים נאים ויפים לא יישכחו מעולם מפיהם של בני ישראל ויובטח לציבור מגוון עשיר של יצירות. עלינו לציין, שבמחזורים הקדומים מופיעים עוד פיוטים וקנינות שלא הדפסנו, מכיון שהיום לא נוהגים לאמרם בירושלים וברומה.

לבסוף יש לציין כי סדר התפלות לתשעה באב המקובל כהיום ברומה מושפע מאד מן המנהג הספרדי (אף יותר מאשר שאר תפלות השנה). כל התוספות הנהוגות ברומה שאינן מופיעות במח' שד"ל (כגון הפיוטים 'עורה נא ימנך רמה', 'קומי ספדי', 'פרשת האזינו', תוספת לקדיש ועוד) נדפסו באותיות זעירות יותר ובתוך מסגרת מיוחדת.

ה. הכרת הטוב

חובתנו הנעימה להודות לכל מי שסייע בידינו במלאכה. בראש ובראשונה לכמהר"ר דוד יצחקי שליט"א מבני ברק, בקי בעולם התפלה ובתורת הדקדוק שהואיל לעבור על ניקוד המחזור, להגיה אותו ולתקן שיבושים רבים בתפלות ובפיוטים; לר' דוד טשינגל נ"י, הזריז המזריז את הזריזים, בא לעזרת ה' בגבורים ויצר עבורנו את פונט 'שונצינו', הקליד את המחזור, עימדו ואף הוסיף קישוטים נאים, מקורות ושיפורים רבים; לבני משפחותנו שעודדו אותנו והמתינו בסבלנות לסיום עבודת מצווה זו.

ברצוננו להתנצל כבר מעתה על הטעויות שנפלו בהדפסה. נשמח לקבל הערות והארות מצד משתמשי המחזור. באם המחזור יחכים, יפתור תעלומות, יהווה שימוש נוח ויעיל לקהל לתפלה מדויקת ולשיפור הכוונה בתפלה, והיה זה שכרנו.

ב"ה, חודש מנחם אב התש"פ, ירושלים עיה"ק ת"ו העורכים

תפילת ערבית
לתשעה באב

סדר ערבית לתשעה באב

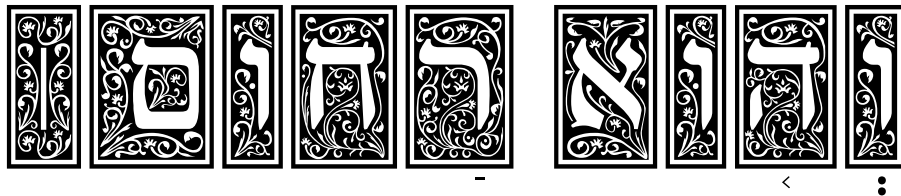
ג

בערב ט"ב צריך אדם להפסיק סעודתו מבעוד יום ובסעודה המפסיק בה אסור לאכול שני מיני תבשילין. והאוכל ב' תבשילין או אוכל בשר ושותה יין, עליו הכתוב ואמר, ותהי עונותיהם על עצמותם. אבל אם חל להיות בשבת אוכל ושותה כל צרכו ואוכל בשר ושותה יין ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו (ספר התדיר סי' לא).

לפי מנהג ק"ק רומה אומרים:

מִזְמוֹר לְאֶסֶף אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹלִים בְּנִחְלָתָךְ טַמְאוּ אֶת־הֵיכַל קִדְשְׁךָ שָׁמוּ אֶת־יְרוּשָׁלַם לְעַיִים: נָתַנוּ אֶת־נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מֵאֹכֶל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם בְּשֶׁר חֲסִידֶיךָ לְחִיתוֹ־אֶרֶץ: שָׁפְכוּ דָמָם בְּמַיִם סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִין קוֹבֵר: הֵינּוּ חֲרָפָה לְשִׁכְנֵינוּ לְעַג וְקָלָם לְסִבִּיבוֹתֵינוּ: עַד־מָה יִהְיֶה תִאֲנָף לְנִצָּח תִּבְעֵר כְּמוֹ־אֵשׁ קִנְאָתְךָ: שָׁפַךְ חֲמָתְךָ אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּךָ וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרָאוּ: כִּי אָכַל אֶת־יַעֲקֹב וְאֶת־נַהוּ הַשָּׁמוּ: אֶל־תִּזְכֹּר־לָנוּ עֲוֹנוֹת רַאשֵׁינוּ מִהֵרָ יִקְדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דָלוּנוּ מְאֹד: עֲזֹרְנוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל־דָּבָר כְּבוֹד־שִׁמְךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל־חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵיָּה אֱלֹהֵיהֶם יוֹדֵעַ בְּגוֹיִם לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דָּם־עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךָ: תִּבּוֹא לִפְנֵיךָ אֲנִי וְאֶסִּיר כְּגִדְלִי וְרוּעֵךְ הַזֶּה וְהַזֶּה בְּגִי תִּמּוֹתֶיהָ: וְהִשָּׁב לְשִׁכְנֵינוּ שְׁבָעֲתִים אֶל־חֵיקִים חֲרָפָתָם אֲשֶׁר חֲרָפוּךָ אֲדֹנָי: וְאֲנַחְנוּ עִמָּךְ וְצֹאן מִרְעִיתְךָ נִדְּהָ לָּךְ לְעוֹלָם לְדוֹר וָדָר נִסְפָּר תִּהְלֶתְךָ:

עומד החזן ומתפלל בשפה רפה:

**יְכַפֵּר עוֹן וְלֹא־יִשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהַשִּׁיב אָפוֹ וְלֹא־יַעֲזִיר כָּל־חֲמָתוֹ:
יִהְיֶה הוֹשִׁיעָה הַמְּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְּיוֹם־קִרְאָנוּ:**

מקורות ומקבילות

תפילת ערבית. מש' ברכות פ"ד, מ"א; ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א; בבלי ברכות, דף כו ע"ב; מנחת"ל (וורשא), פ"י ח"י שרה, סי' ה'; ב"ר פ"י וילא פ"י סח, סי' ט; פסר"ב, הוספה א, ריש פ"ב; מש"ט, ב"ר פ"י וירא, פ"י ט, סי' לה; ילקו"ש תורה, רמז קח; פסקי ר"ד עמ"ס ברכות, דף כז ע"ב; פסקי ריא"ז עמ"ס ברכות, פ"ד ה"א אות א; שבה"ל, ענין תפילה, סי' מח; סה"ת סי' ו'. **ערבית לת"כ.** שבה"ל, סדר תענית, סי' רסז; סה"ת, סי' לא. **מזמור לאסף.** תה' מז' עט; כ"ה צמח' רומניא, דף קא ע"א. ראו מס"ו פ' ית, ה"ד; איכ"ר פ"י ד, סי' יד, 'לא הוה קרא צריך למימר אלא כבי לאסף, נהי לאסף, קניה לאסף, ומה אומר מזמור לאסף?' וכו'. **עומד החזן ומתפלל וכו'.** שבה"ל, סדר תענית, סי' רסז. **והוא רחום.** תה' עת, לח; סרע"ג ח"א, סי' לא; סדו' רס"ג עמ' כו; סרע"ו סי' תכה, שבה"ל, ענין תפילה, סי' מט, וסת"ר סי' ט, ענין תפילת ערבית, צסס ר' אליעזר הגדול; טור או"ת, ריש סי' רלו; סה"ת סי' ו'. **ה' הושיעה.** תה' כ, ו.

ח"ג והערות

בגוים. זהו הקרי, והכתיב: 'בגיים'. והוא רחום. במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל, לאחר שהוא רחום, כתוב: 'ה' ה' אל רחום וחנן ארך אפים ורב חסד ואמת', אך בסיד' המאוחרים נשמט. וראו בספר המנהיג, דיני תפילה, עמ' קיח.

סי' לא. **מזמור לאסף.** תה' מז' עט; כ"ה צמח' רומניא, דף קא ע"א. ראו מס"ו פ' ית, ה"ד; איכ"ר פ"י ד, סי' יד, 'לא הוה קרא צריך למימר אלא כבי לאסף, נהי לאסף, קניה לאסף, ומה אומר מזמור לאסף?' וכו'. **עומד החזן ומתפלל וכו'.** שבה"ל, סדר תענית, סי' רסז. **והוא רחום.** תה' עת, לח; סרע"ג ח"א, סי' לא; סדו' רס"ג עמ' כו; סרע"ו סי' תכה, שבה"ל, ענין תפילה, סי' מט, וסת"ר סי' ט, ענין תפילת ערבית, צסס ר' אליעזר הגדול; טור או"ת, ריש סי' רלו; סה"ת סי' ו'. **ה' הושיעה.** תה' כ, ו.

החזן אומר:

בְּרַכּוּ אֶת־יְהוָה הַמְּבַרֵּךְ:

הקהל אומר ואחריו החזן:

בְּרוּךְ יְהוָה הַמְּבַרֵּךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעְרִיב
עַרְבִים. וּבְחֻכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים. וּבִתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עֵתִים.
וּמַחְלִיף אֶת־הַזְּמַנִּים. וּמְסַדֵּר אֶת־הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם
בְּרַקִּיעַ כְּרָצוֹנוֹ. בּוֹרֵא יוֹמָם וּלְיָלָה. גּוֹלֵל אֹרֶז מִפְּנֵי־חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ
מִפְּנֵי־אֹרֶז. הַמַּעְבִּיר יוֹם וּמָבִיא לַיְלָה. הַמְּבַדִּיל בֵּין־יוֹם וּבֵין
לַיְלָה. יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ. וְשִׁמוֹ חַי וְקַיִם תָּמִיד הוּא יִמְלֹךְ עָלֵינוּ
לְעוֹלָם וָעֶד. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַמַּעְרִיב עַרְבִים:**

מקורות ומקבילות

ח"ג והערות

החזן אומר ברכו. סרע"ג ח"א, סי' לא; כ' בסדור רס"ג עמ' מא, ושמו חי וקיים. במח' בולוניה: זשמו אל חי וקיים. שהחזן פותח ב'ברכו' ואין שם כל ההוספה הנכונה כאלו למעלה.

ברכו את ה'. ע"פ שופ' ה, ב; תה' לו, ב; נחמ' ט, ה; דה"א כט, כ; בנ"ם לט, מז; ג, כב. **ברכו את ה' המנורך.** ע"פ משנ' ברכות פ"ז, מ"ג. **ה' המנורך.** ע"פ תה' קיג, ב; חו"א, א, כא; בנ"ם נב, סיוס; ספ"ו מה, ד. **הקהל ענין ברכו.** סרע"ג ח"א, סי' לא; סדור רס"ג עמ' מא. **ברוך ה' המנורך.** ספרי דב', פ' שו, ד"ה כי שם; מדר"ג (וורשא), בר' פ"ר ויגש, סי' ב; פסר"ב הוספה א, פ"ד. **המנורך לעולם ועד.** ע"פ ספ"ו מה, ו; תי"ו שם' טו, ג; תדל"ר (איש שלום), פר' ב, ד"ה וכי מה. **ברכה ראשונה של קיש.** משנ' ברכות פ"א, מ"ד; ראו מדר' שו"ט (בוצר), מו' ו (יב, א); סדור רס"ג עמ' מא; שבה"ל, ענין תפילה, סי' א; סת"ר סי' א, ענין מלאה ברכות. **נוסח הברכה.** ע"פ סרע"ג ח"א, סי' לא; סדור רס"ג עמ' כו; רמב"ם, סד"ת. **אשר בדרבו.** ע"פ תה' לג, ו. **מעריב ערבים.** ע"פ בבלי ברכות, דף יב ע"א; מדר"ג פר' חלת הברכה, סי' ז; מדר"ג מו' לו, סי' א. **ונחכמה.** ע"פ מש' ג, יט. במח' רומניא: צִתְקָמָה פותח' וכן צִתְקָמָה, מְחַלֵּף, מְסַדֵּר, כולם ללא ו'. **פותח שערים.** ע"פ תה' עח, כג; ספ"ו ה, לג; מכו"ל דר"י, בשלה, מס' דיוסע, פר' ג, סוף ד"ה וצבור היתה; מדר"ג פר' בשלה, סי' כא. **ובתבונה.** ע"פ ירמ' י, יב; תה' קלג, ה; מש' ג, יט; ספ"ו ב, ו. **משנה עתים.** ע"פ ספרי דב' פ' שו, אות ב, ד"ה ד"א, 'רוח לפנות שהיא עושה את הרקיע נקיה כזה', ע"ש. **משנה עתים ומחליף את הזמנים.** מדר"א (בוצר), שמו, פר' משפטים, פכ"ב, סי' כד; אה"מ, מעשה בר', עמ' 318. **ומסדר את הכוכבים.** ע"פ בנ"ם מג, ט"א. **במשמרותיהם.** דה"ב לא, ח. **ברקיע כרענו.** ע"פ ע"פ בר' א, יד; תה' קג, כא; בנ"ם מג, י"א; אג"י א, סו; ספ"ו יב, יט"ב. **בורא יומם ולילה.** כ"ה בנז"ר ומח' פרס, דף ג ע"א, תיבות אלו חיון במח' רומניא. ע"פ בר' א, ג"ה; דב"ר (ווילנא), פר' י, סי' ב, 'ברא הקב"ה את עולמו יום שהיא יום ולילה שהיא לילה'. **גולל אור וכו' מפני אור.** בבלי ברכות, דף יא ע"ב; מדר' שו"ט (בוצר), מו' לו, סי' ב. **המעביר יום.** כ"ה בנז"ר, מח' רומניא ופרס, דף ג ע"א. **שמו חי וקיים תמיד.** כה"ג מח' פרס, דף ג ע"ב. במח' רומניא, דף כ ע"א, 'ושמו אל חי וקיים תמיד'; ע"פ מדר"ג פר' ואתחנן, סי' ו; תדל"ר פר' ד, ד"ה לא משה בלבד. **חי וקיים תמיד.** ע"פ דב' לב, מ; דני' ו, כז; יב, ז; ספ"ט ח, א; מכו"ל דר"י, פר' בשלה, מס' דיוסע, פר' א, ד"ה ויאמר אל שמוע; ירושלמי סנהדרין פ"ו, ה"ו; בבלי ברכות, דף כה ע"ב. **ימלוך עלינו.** ע"פ ש"א יב, יב. **ימלוך עלינו לעד.** מדר"ג פר' וישלח, סי' ל, ע"פ זכר' יד, ט; ילקו"ש מ"א, רמז ריד, ד"ה בחרו לכם. **בא"י המעריב ערבים.** מדר"ג (וורשא), פר' חלת הברכה, סי' ז; מדר' שו"ט (בוצר), מו' לו, א; אה"מ עמ' 127; רש"י תה' סה, ט.

**אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ אֶהְבֵּת. תוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים
וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לְמִדָּת. עַל־כֵּן יִהְיֶה אֱלֹהֵינוּ.
בְּשִׁכְבֵּנוּ וּבִקְוִמָנוּ תִּתֵּן בְּלִבֵּנוּ לְשִׁיחַ בְּחֻקֵּי רִצּוֹנְךָ. וְנִשְׁמַח וְנַעֲלֹז
בְּדַבְרֵי (תִּלְמוּד) תוֹרָתְךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ (וְחֻקֹּתֶיךָ) לְעוֹלָם וָעֶד.
כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאוֹרֶךְ יָמֵינוּ וּבָהֶם נִהְיֶה יוֹמָם וּלְיָלָה. וְאַהֲבָתְךָ
אֶל־תִּסֵּר מִמֶּנּוּ עַד־נֶצַח נֶצְחִים. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הוֹהֵא אוֹהֵב
אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:**

הקורא ק"ש יכוון לקיים מצות עשה מהתורה ולקבל עליו עול מלכות שמים, ויקרא בנחת ובנעימה. צריך לפרש האותיות בפיו ובשפתיו וצריך ליתן רווח בין הדברים כגון: 'על לבבך', 'על לבבכם'. וצריך להשמיע לאזניו מה שיוצא מפיו שיהיו פיו ולבו שווים בכוונה. אם לא כיוון לבו בפסוק ראשון לא יצא אפילו בדריעבד. צריך להאריך בדליית של 'אחר', וצריך להתיז בוין של 'תוכרו' ושל 'זוכרתם'. אין הש"ץ צריך להנמיך את קולו בפסוקי התוכחה.

ח"ג והערות

תלמוד. תיבה זו איננה במח' רמ"ז ובולוניה וכה"ג במח' שד"ל ורומניא. וְחֻקֹּתֶיךָ. תיבה זו איננה במח' רמ"ז, בולוניה ורומניא. במח' שד"ל באה בסוגריים.

מקורות ומקבילות

זרחה שניה של ק"ש. משנ' ברכות פ"א, מ"ד; ראו מד' שו"ט (בוצר), מ"ו ו (יב, א); סד' רס"ג עמ' מא; שנה"ל, ענין תפילה, ס"א א; סת"ר ס"א א, ענין מלאה ברכות. **נוסח הזרחה.** סרע"ג ח"א, ס"א לא; ע"פ סד' רס"ג עמ' כו; רמב"ם, סד"ת. **אהבת עולם.** ע"פ מ"א י, ט; ירמ' לא, ב; פסקי ר"ד עמ"ס ברכות, עמך **אהבת.** ע"פ דב' ז, ו; רח' הוש' ג, א; מלא' א, ב; ספרי דב', פ' כד, ד"ה בשנא' ה'; שמור' פ' משפטים, פ' לב, ב. **תורה ומצוות.** ע"פ סמק"א ב, כה; צבלי מכות [פ"ג מט"ז], דף כג ע"ב; דב"ר פ' ז, ס"י ט; שו"ר פ' ב, ס"א א [ד]. **תורה ומצוות חוקים.** ע"פ נחמ' ט, יגיד; ילק"ש תורה, רמז שסב, ד"ה ויראו את. **חוקים ומשפטים אותנו למדת.** ע"פ דב' ד, ה - ו; א; צבלי מדרים, דף ק ע"א; אג"ר (בוצר), פ' סח, ד"ה בשנת, '...מסר הקב"ה ישראל למשה ולמד אותן הכל'. **נשכננו ונקומנו.** ע"פ דב' ו, ז; יא, יט; אג"ס א, קס. **תן בלגנו וכו'.** צמח' פרס, דף ג ע"ב, נוסח דומה; מח' רומניא, דף כ ע"א. **לשית צחוקי.** ע"פ יהו' א, ח; תה' קט, כג; מדר"ה (בוצר) מ' קט, ס"י מז, 'לא עסקתי צספרים אחרים אלא בזה'. **צחוקי רלוקך.** ע"פ צבלי ברכות, דף יז ע"א. **ונשמח ונעלו בדברי תורתך.** ע"פ שו"ר פ' א, ס"י ג; פדר"ך פ' כב, ס"י ב; ילק"ש תורה, סוף רמז תשפז. **ונמלותיך לעולם ועד.** ע"פ תה' קט, נח. ראו מדר"ה, מ' קט, ס"י מז; אה"מ, תה', עמ' 575. **ונמלותיך (וחוקיך) לעולם וכו' ואלהתך.** ע"פ צ"ס יט, יח, 'כי תחילת חכמה שמור מצוותיו, והיא אהבה מלאה יי'. **כי הס חיינו ואורך ימינו.** ע"פ דב' ל, כ; צבלי ברכות, דף סא ע"ב; שנת דף יג ע"א; מדר"ג פ' בהעלותך, ס"י כה. **ונחם נהמה וימס ויללה.** ע"פ יהו' א, ח; תה' א, ב; צבלי ע"ז, דף יח ע"ב; מדר"ג (וורשא), פ' נח, ס"י ג. **ואהבתך.** ע"פ מ"א י, ט; מלא' א, ב; הוש' ג, א. **עד נלא נלחים.** ע"פ ירמ' לא, ב; כ"ה צמח' רומניא, דף כ ע"א; צמח' פרס, דף ג ע"ב, 'לנלא נלחים'. **אוהב את עמו ישראל.** ע"פ ס"י פ' יב, פ"א, 'ישראל יוכרין באהבתם מכל האומות לפני המקום'; מתע"ד פ"א, פ"א, '...כך כנסת ישראל לפי שאלהבה הקב"ה כלהבת נעורים' וכו'; שמור' פ' יח, ס"י ה, 'בא וראה אהבתו של הקב"ה על ישראל' וכו'. ראו מדר" (בוצר), שו"ש, פ' א, ס"י א, ע' שמות לישראל. **יכוון לקיים מיד.** ראו פסקי ר"ד ר"ה דף כט ע"א, ופסחים דף קיד ע"ב; רע"ב משנ' ברכות פ"ב, מ"א; שנה"ל, סדר ר"ה, ס"י רלז. **ולקבל עליו עומש.** ירושלמי ברכות פ"ב, ה"א; מש"ט ב' פ' יט, ס"י לה; פסקי ר"ד ברכות, דף יג ע"ב; פסקי רי"ז מ' ברכות פ"א ה"א אות א; שנה"ל, ענין תפילה, ס"י טו וס"י טז. **לרד לפרש.** סה"ת ס"י ג. **רווח בין הדברים.** צבלי ברכות, דף טו ע"ב; סרע"ג ח"א, ס"י כג; סד' רס"ג, עמ' יז; שנה"ל, ענין תפילה, ס"י טו; סת"ר ס"י ד, ענין ק"ש; סה"ת ס"י ג. **לרד להשמיע לאזניו.** צבלי ברכות, דף טו ע"א; פסקי ר"ד; מגילה דף כ ע"א; ר"ח; פסקי רי"ז ברכות פ"ב ה"ג אות א; סה"ת ס"י ג. **אל כיוון לנו וכו'.** ע"פ מתע"ד פ"ו, פ"ד; תוספתא ברכות פ"ב, ה"ב; צבלי ברכות, דף יג ע"ב; פסקי רי"ד; ילק"ש תורה, רמז תתנו; פסקי רי"ז ברכות, פ"ב, ה"א, אות ג. **לרד להאריך גדלית.** צבלי ברכות, דף יג ע"ב; סרע"ג ח"א, ס"י כג; שנה"ל, ענין תפילה, ס"י טו; סת"ר ס"י ד, ענין ק"ש; סה"ת ס"י ג. **ולרד להתיז זיון.** ירושלמי ברכות פ"ב, ה"ד; סרע"ג ח"א, ס"י כה; שנה"ל, ענין תפילה, ס"י טו; סת"ר ס"י ד, ענין ק"ש; סה"ת ס"י ג.

המתפלל יחיד אומר: אל מלך נאמן:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד:

אומרים בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַתְּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ וּבְכָל-
מַאֲדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם
עַל-לִבְבְּךָ: וּשְׁנַנְתָּם לְבִנְיָן וּדְבַרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ: וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל-יָדְךָ
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתְבָתָם עַל-מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם-שָׁמַעַתָּה תִּשְׁמְעוּ אֶל-מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם
הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ בְּכָל-לִבְבְּכֶם
וּבְכָל-נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִטֶּר-אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ
וְאֶסְפֹּת דִּגְגָךְ וְתִירְשֶׁךָ וַיִּצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֹשֶׁב בְּשִׂדְךָ לְבְהֶמְתְּךָ
וְאָכְלָתָּ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסִרְתֶּם
וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אֶף-יְהוָה
בְּכֶם וְעָצַר אֶת-הַשָּׁמַיִם וְלֹא-יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן

ח"ג והערות

ובשכבך. הבי"ת הראשונה בשוא נח, כ"ה דעת המג"ש,
מאמר המאריך, ד"ה על החקירה השלישית, ע"פ
ר' אליה בחור, ובעל מקנה אברם.

מקורות ומקבילות

המתפלל יחיד אומר. קשו"ע סי' יח, ס"ח. ראו מד"א (צובר),
פ"ר ואתחנן, פ"ה, סי' יא; דע"ז, פ"ר ואתחנן, פ"ו, פ"ד; שבה"ל,
ענין תפילה, סי' טו; סת"ר סי' ד, ענין ק"ש; סת"ר ריש סי' ג,
סדר ק"ש. אל מלך נאמן. ע"פ צמ' כג, יט; דצ' ז, ט; ש"א
טו, כט; צבלי שבת, דף קוט ע"ב; מד"א (צובר), פ"ר ואתחנן,
פ"ה, סוף סי' יא. אמירת אמן. שבה"ל, ענין תפילה, סי' טו
ריש סי' ג, סדר ק"ש. קריאת שמע. ע"פ משנ' ברכות פ"א, מ"ג, ע"פ דצ' ו, ז; ירושלמי ברכות פ"א, ה"ה; מד' ש"ט (צובר),
מח' ו, א (יב, א); סרע"ג ח"א, סי' לא; סדר רס"ג עמ' כו ועמ' מא; מש"ט (צובר), בראשית פ"ר וירא, פ"ט, סי' לה; שבה"ל,
ענין תפילה, סי' מח; ס' החינוך, מזה חכ. שמע ישראל. דצ' ו, ד; סדר רס"ג עמ' יד; רמב"ם, הל' ק"ש, פ"א, ה"ב; ס' החינוך,
מזה חכ. אומרים בלחש. צבלי פסחים, דף נו ע"א; דצ"ר פ"ב, ב, סי' לו; ולקו"ש תורה, רמז תתל"ד; שבה"ל, ענין תפילה, סי' טו;
סת"ר סי' ג, סדר ק"ש. בשמליו. תוספתא פסחים פ"ג, ה"ט; צבלי פסחים, דף נו ע"א; סדר רס"ג עמ' יד ועמ' לח; שבה"ל,
ענין תפילה, סי' טו; סת"ר סי' ד, ענין ק"ש. ברוך שם כבוד. ע"פ תה' עב, יט; צמ"ס נב, ל. כבוד מלכותו לעולם ועד. ע"פ
תה' קמה, יא"י. ראו גם ישע' מז, ח; מח, יא. ואהבת את ה'. דצ' ו, ה; סדר רס"ג עמ' כו. פרשה שני דק"ש.
מדת"ג (וירשא), פ"ר נח, סי' יג; מד' ש"ט (צובר), מח' ו (יב, א); סדר רס"ג עמ' כו. והיה אם שמוע דצ' יא, יג"כ; משנ'
ברכות פ"ב, מ"ב; ירושלמי ברכות פ"ב, ה"ב; סדר רס"ג עמ' יד; רמב"ם, הל' ק"ש, פ"א, ה"ב; ס' החינוך, מזה חכ.

אֶת־יְבוּלָהּ וְאֶבְדָתָם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה
נָתַן לָכֶם: וְשִׁמַּתְם אֶת־דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל־לִבְבְּכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם
וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם:
וּלְמִדְתָּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְכֶם וּבְלַכְתְּכֶם
בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּכֶם וּבְקוּמְכֶם: וּכְתַבְתֶּם עַל־מְזוֹזוֹת בֵּיתְכֶם וּבְשַׁעְרֵיכֶם:
לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לְאַבְתֵּיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם
וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכֶּנֶף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם
אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תִתּוּרוּ
אֲחֵרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן
תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי וְהֵייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיִיתָ
לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: הַצִּיבֹר אוֹמֵר: אָמֵת:

הַחֲזֹן חוֹזֵר וְאוֹמֵר: יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אָמֵת:

וְאַמּוֹנָה כָּל־זֹאת וְקִיָּם עָלֵינוּ כִּי הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵין
זוּלָתוֹ. וְאַנְחֵנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים.

מקורות ומקבילות

פרשה שלישית דקדש. בצלי ברכות, דף יב ע"ב; פסקי רי"ד; מד' שו"ט (בוצר), מז' ו (יב, א); שבה"ל, ענין תפילה, סי' א; סח"ר סי' א, ענין מלאה חל; סד' רס"ג עמ' יג. פרשת לילית צלילה. משנ' ברכות פ"א, מ"ה; אור"ח ח"א, הל' ק"ש, אות א; רמב"ם, הל' ק"ש, פ"א, ה"ג. ויאמר ה' אל משה. צמ"ט, לז"מא; משנ' ברכות פ"ב, מ"ב; ירושלמי ברכות פ"ב, ה"ב; סד' רס"ג עמ' טו; רמב"ם, הל' ק"ש, פ"א, ה"ב; ס' החינוך, מנחה תב. החזן חוזר. סה"ת סי' ג, בשם מד' רות. ה' אלהיכם. ע"פ ירמ' י, י. אמת ואמונה. רלוו מד' שו"ט (בוצר), מז' ו (יב, א); בצלי ברכות, דף יב ע"א, ורש"י ד"ה שנאמר; פסקי רי"ד; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ג; סח"ר סי' ט, ענין תפילת ערצית. צרכה ראשונה לאחר

ק"ש. משנ' ברכות פ"א, מ"ד; רלוו מד' שו"ט (בוצר), מז' ו (יב, א); שבה"ל, ענין תפילה, סי' א; סח"ר סי' א, ענין מלאה ברכות. ואמונה כל זאת. ע"פ חז"ל קיט, פו; סרע"ג ח"א, סי' א; ע"פ סד' רס"ג עמ' כז; רמב"ם, סד"ת. הוא ה' אלהינו. ירמ' יד, כב; חז"ל קה, ז; ספ"ב ג, ו. ואין זולתו. ע"פ ש"ב ז, כב; ישע' משה, ה - יד; דה"א ח, כ; אג"י א, ג; בנ"ס לו, ד; ספ"ב ג, לד. ואנחנו ישראל עמו. ע"פ שמו"ג, ג; בנ"ס משה, יח; נב, טו; ספ"ו טו, לד; ספ"ב ד, א. הפודנו מיד. ע"פ ירמ' לא, י; חז"ל לד, כג; סמק"א ד, יא; סח"ש טז, ה. הפודנו מיד מלכים. ע"פ דב' ז, ה; ש"א י, יח; מ"ב יט, גז"ל.

הגואלנו מלכנו מכף כל-עריצים. האל הנפרע לנו מצרינו. המשלם גמול לכל-אויבי נפשנו. השם נפשונו בחיים ולא-נתן למוט רגלנו: המדריכנו על-במות אויבינו. וירם קרגנו על-כל-שונאינו. (האל) העושה לנו נסים ונקמה בפרעה. אותות ומופתים באדמת בגיחם. המכה בעברתו כל-בכורי מצרים. ויוצא ישראל עמו מתוכם לחרות עולם. המעביר בגיו בין-גזרי ים-סוף. את-רוך-פיהם ואת-שונאיהם בתהומות טבע. וראו בגים את-גבורתו. שבחו והודו לשמו. ומלכותו ברצון קבלו עליהם. משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כלם. מי-כמכה באלם יהוה מי כמכה נאדר בקדש נורא תהלת עשה פלא. מלכותך ראו בגיך. בוקע ים לפני משה. זה אלי ענו ואמרו. יהוהו ימלך לעלם ועד:

מקורות ומקבילות

ח"ג והערות

כל-עריצים. במח' רמ"ז: בל-העריצים. האל. תיבה זו איננה במח' רמ"ז, בולוניה ושו"ל. בה"ג במח' רומניא. שבחו והודו לשמו. במח' רמ"ז ורומניא: תיבת 'שבחו' לא מופיעה.

הגואלנו מלכנו. ע"פ ישע' מד, ו; מז, ד; מד"א (צובר), שם' פר' כז, ס' א. מקף כל עריצים. ע"פ ירמ' טו, כא; ספ"ג ד, ת. האל הנפרע וכו'. ע"פ דב' לב, מג; ישע' לד, ח; ירמ' נא, לו; יחז' כה, יג. הנפרע לנו מצרינו. צבלי מגילה, דף כ"א ע"ב. מצרינו. ע"פ יחז' ה, יג; תה' מד, ו. המשלם גמול לכל אויביו. ע"פ ישע' לה, ד; נט, יח; סו, ו; ירמ' נא, ו; מס"ו

פר' יד, ה"ב; צבלי מגילה, דף כ"א ע"ב; מדר"ג (וורשא), פר' וארא, ס' יג. אויבי נפשנו. ע"פ ירמ' יב, ז; תה' ז, ו. השם נפשונו בחיים. תה' סו, ט. המדריכנו על במות אויבינו. ע"פ דב' לג, כט; ספ"ג ד, כא; ספרי דב', סוף פי' שני; פדר"א פר' מט. וירם קרגנו. ע"פ תה' עה, ו; פט, יח; קמח, יד; צ"ס מז, ה. על כל שונאינו. ע"פ תה' מד, ח; ספ"ה יג, יא. העושה לנו נסים. ע"פ מכיל' דר"י צלח, מס' דויה, פר' ה, ד"ה ויסר, 'מי שעשה להם נסים' וכו'; אד"ג נוסח א, פל"ג, ד"ה כנגד עשרה; צבלי פסחים, דף קטז ע"ב. ראו שמו"ר פר' יט, ס' ח, 'הודיעהו נסים שנעשו לכם צמלים כשהקשה פרעה'. ונקמה צפרעה. ע"פ שם' א, א; יא, א; יח, ת. אותות ומופתים וכו'. ע"פ דב' ד, לד; תה' קה, כז; נחמ' ט, ו; ספ"ו מנח, ה; ספ"ג ב, יא; סח"ש י, טו. המכה בעברתו. ע"פ ישע' יד, ו; תה' עח, מט. כל בכורי מצרים. ע"פ שם' יב, כט; תה' עח, נא; ספ"ו מנח, ת. ויואל ישראל עמו מתוכם. ע"פ דב' ו, כא; ירמ' לב, כא; תה' קלו, יא; ספ"ג ב, יא; שבה"ל, סדר פסח, ס' ריח. לחרות. לשון חכמים צהרבה מקומות, כמו: משנ' אבות פ"ו, מ"ב; צבלי עירובין, דף נד ע"א; ספרא פר' צהר, פר' ב, פ"ג, ס' ב; מדר"ג (וורשא), פר' נח, ס' טו. לחרות עולם. ע"פ דב' ז, ח; צבלי מגילה, דף יד ע"א, 'הללו עבדי ה', ולא עבדי פרעה'. המעביר בגיו. ע"פ תה' קלו, יד; נחמ' ט, יא; ספ"ו מנח, יח; סח"ש י, יח. גזרי ים סוף. ע"פ תה' קלו, יג. את רודפיהם. ע"פ שם' יד, חדע; יחז' כד, ו; נחמ' ט, יא; ספ"ו מנח, טזיח. ואת שונאיהם בתהומות טבע. ע"פ שם' טו, ד"ה; תה' קו, ייח; סח"ש י, יט. וראו בגים את גבורתו. ע"פ שם' יד, לא; תה' קו, ח; כ"ה צמח' רומניא, דף כ, ריש ע"א. שיבחו והודו לשמו. ע"פ שם' טו, א, ותה"א: תי"ו; תי"ר; תה' קו, יב; סח"ש י, כ. ומלכותו ברצון קבלו עליהם. מד"א (צובר), פר' כי תשא, פל"ג, ס' יא; מכיל' דר"י, פר' יתרו, מס' דבחו"ש, פ"ו, ד"ה לא יהיה; ספרא, פר' אחרי מות, פר' ט, פי"ג, ס' ג; שמו"ר פר' כי תשא, פר' מז, ס' א. משה ובני וכו' שירה. ע"פ שם' טו, א; תה' קו, יב; מכיל' דר"י, צלח, מס' דויה, סוף פר' ו; ירושלמי סוטה פ"ה, ה"ד; צבלי סוטה, דף כז ע"א. מי כמכה באלים ה'. שם' טו, יא; ראו רש"י עמ"ס ברכות, דף יד ע"ב, ד"ה ושרנו לך. מלכותך ראו בגיך. ע"פ מכיל' דר"י, פר' צלח, מס' דשירה, פר' ג, ד"ה זה אלי; מכיל' דרש"י פט"ו, פ"ג; ילקו"ש תורה, רמז רמד, ד"ה עזי חמרת. בוקע ים. ע"פ ישע' סג, יב; תה' עח, יג; נחמ' ט, יא. זה אלי ענו ואמרו. ע"פ תוספתא סוטה פ"ו, ה"ג. ה' ימלך. שם' טו, יח.

וְנֹאמַר כִּי־פָדָה יְהוָה אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חֲזָק מִמֶּנּוּ. בְּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה גָּאֹל יִשְׂרָאֵל:

הַשְׂכִּיבֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם. וְהַעֲמִידֵנוּ מִלְּכָנוּ לְחַיִּים
(טוֹבִים) וּלְשָׁלוֹם. וּפְרוֹשׁ עָלֵינוּ סֶכֶת שְׁלוֹמָךְ. וְהִגֵּן
בְּעַדָּנוּ. וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ. וְהוֹשִׁיעֵנוּ (מִהָרָה) לְמַעַן
שְׁמֶךָ. וְהִסֵּר מֵעָלֵינוּ אוֹיֵב. דְּבַר וְחָרֵב וְרָעַב וְיָגוֹן וְאִנְחָה. וְשִׁבֵּר
(וְהִסֵּר) שָׁטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ. וְשִׁמְרֵ צִאתָנוּ וּבֹאֲנוּ מֵעַתָּה
וְעַד־עוֹלָם. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד. אָמֵן:

אומרים בלחש:

בְּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן: יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם. אָמֵן וְאָמֵן:
בְּרוּךְ יְהוָה מִצִּיּוֹן שֶׁכֵּן יְרוּשָׁלַם הַלְלוּ־יָהּ: בְּרוּךְ יְהוָה

ח"ג והערות

ברכת השכיבנו. לתולדות נוסחה של ברכה זו, ראו
שמעון פוגל ואורי ארליך, תרביץ, פד, א-ב (תשע"ו),
עמ' 77-101. טובים. מְהֵרָה. וְהִסֵּר. תיבות אלו אינן
במח' רמ"ז, בולגריא ורומניא. אומרים בלחש ברכה
שלישית לאחר ק"ש. הנחיה זו איננה במח' רמ"ז,
בולגריא ורומניא, אלא במח' שד"ל. אמירת הברכה
בלחש הוא מנהג שהיה מקובל בספרד לפני הגירוש,

ישי' לג, כב; מדת"ה מז' סז, ס"א, א' מהדשיו ומעמידנו בכל צוקר'.
ע"פ ישי' לג, כג; ע"פ דתמ"ד (וורטהיימר) ח"ב, מד' אלפ"א צית"א, עמ' תמה, ע"פ עמ"ז ט, יא. ופרוש עליו סוכת שלומך.
כה"ג מח' רומניא, ערבית לחול, דף כ ע"ב. בערבית לשבת, דף כד ע"א, בחיבות 'סוכת שלומך' מסתיימת הברכה. והגן בעדנו.
ע"פ תה"ג, ד. ותקנו בעלה טובה מלפניך. ע"פ ירמ' לב, יט, ותה' טז, ז. בעלה טובה. צמח' רומניא: 'בעלה שְׂקוּיָהּ טובה'.
והושיענו למען שמו. ע"פ ירמ' יד, ז; תה' קו, ה; דני' ט, יט; ספ"ב ב, יד. צמח' רומניא: 'ותושיענו למען שמו'. והושיענו
מהרה. ע"פ ישי' נח, ח; תה' לא, ג. והסר מעלינו אויב. ע"פ דב' לג, כז; ג, טו; תה' ה, ג. דבר וחרב ורעב. ע"פ מ"א
ח, לו; יחז' יד, כא; לו"ה, יהודה, כג, ג. ויגון ואנחה. ע"פ ישי' לה, י; תה' לא, יא; צבלי סנהדרין, דף לו ע"א. ושבור שטן.
ע"פ סרע"ג ח"א, ס"א, לא. צמח' רומניא, דף כ ע"ב: 'וְהַשְׂכִּיבֵנוּ' וּמֵאַחֲרֵינוּ. ראו דב"ר פ' יא, ס"א, י, 'פגע בו צמחאל
בכל כחו עד שגם מלפניו ורך אחריו'. ושבור לאתנו וצאנו וכו'. ע"פ תה' קכא, ח. ראו גם דב' כח, ו; צבלי ע"ז, דף יא ע"א;
דב"ר פ' ז, ס"א, ה. שומר עמו. ע"פ דב' לב, יא; מדת"ג פ' בלק, ס"א, כב; צנ"ס נב, ג. ראו ירושלמי מע"ש פ"ה, ה"ה; צבלי
סוטה, דף מח ע"א. שומר עמו ישראל לעד. ע"פ תה' קכא, ד; מד' שו"ט (צובר), מז' ו (יב, א); שבה"ל, ענין תפילה, ס"א, נא;
סת"ר ס"א, ט, ענין תפילת ערבית. ראו רמב"ם, סד"ת. חותם צאמן. רש"י עמ"ס ברכות, דף מה ע"ב, ד"ה כי הויכח רח"ש
ברכות, פ"ז, י, בשם ר"ח ור"ג; רמב"ם, הל' ברכות, פ"א, ה"ט. ז. ברכה שלישית לאחר ק"ש. כי בחשו ר"ג אוח"ח ס"א, עז
וכן בסרע"ג ח"א, ס"א, לא דרצקן צמחאל חיקויה; סד"ר רס"ג עמ' קכד, ומופיע גם בשבת (י) בסד"ר רס"ג, עמ' קיא; שבה"ל, ענין
תפילה, ס"א, א; סת"ר ס"א, א, ענין מלאה ברכות. נוסח ברכה ג'. צמח' רומניא, דף כ ע"א, מתחילת ברכה זו עד 'ברוך ה' בקומנו'
הנוסח הזה, אך חסר באמצע הפסוק 'כי גדול אהר' וכו'. פסוקי שנהו של הקציה. סרע"ג ח"א, ס"א, נא, ור"ג ס"א, לו; ע"פ
סד"ר רס"ג עמ' כז; שבה"ל, ענין תפילה, ס"א, נב, וסת"ר ס"א, ט, ענין תפילת ערבית, בשם ראשי ישיבות שצבלי. ראו רמב"ם, סד"ת.
ברוך ה' לעולם. תה' פט, גג. ראו ילקוט שור, רמ"א. ימלך ה' לעולם. תה' קמו, י. ברוך ה' מציין. תה' קלה, כא. ברוך
ה' אלהים. תה' עב, יחיד.

מקורות ומקבילות

אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֲשֵׂה נִפְלְאוֹת לְבָדּוֹ: וּבְרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ
לְעוֹלָם וְיִמְלֹא כְבוֹדוֹ אֶת־כָּל הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן: יְהִי כְבוֹד יְהוָה
לְעוֹלָם יִשְׁמַח יְהוָה בְּמַעֲשָׂיו: כִּי לֹא־יִטָּשׁ יְהוָה אֶת־עַמּוֹ בַּעֲבוּר
שְׁמוֹ הַגָּדוֹל בִּי הוּאִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעַם: וַיֵּרָא כָּל־הָעַם
וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים:
וַהֲיָה יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה אֶחָד וּשְׁמוֹ
אֶחָד: יְהִי־חֲסִדְךָ יְהוָה עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יַחֲלֵנוּ לָךְ: הוֹשִׁיעֵנוּ יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהָדוֹת לְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתִהְלַתְךָ:
כָּל־גּוֹיִם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ יְבוֹאוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי וַיִּכְבְּדוּ לְשִׁמְךָ:
כִּי־גָדוֹל אַתָּה וְעֲשֵׂה נִפְלְאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים לְבָדּוֹךְ: וְאֲנַחְנוּ עַמְּךָ
וְצֹאן מִרְעִיתְךָ גֹּדֶה לָךְ לְעוֹלָם לְדוֹר וָדָר נִסְפָּר תִּהְלַתְךָ: בְּרוּךְ
יְהוָה בַּיּוֹם. בְּרוּךְ יְהוָה בְּלִילָה. בְּרוּךְ יְהוָה בְּשַׁכְבָּנוּ. בְּרוּךְ יְהוָה
בְּקוֹמָנוּ: כִּי בִידְךָ נִפְשׁוֹת הַחַיִּים וְהַמֵּתִים: אֲשֶׁר בִּידְךָ נִפְשׁ כָּל־חַי
וְרוּחַ כָּל־בֶּשֶׂר־אִישׁ: בִּידְךָ אֶפְקִיד רוּחִי פְדִית אֹתִי יְהוָה אֵל
אֱמֶת: אֱלֹהֵינוּ שְׁבִשְׁמִים. יַחֲדֵי שְׁמֶךָ וְקִים זְכָרְךָ וּמְלִכוּתְךָ תָּמִיד.
הוּא יִמְלֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: ע"כ בלחש: תְּהִלָּה גְבִיעַ לְרוֹכֵב

ח"צ והערות

כמובא בס' רבינו יונה על הרי"ף (ברכות, דף א ע"ב)
ועיי' ר' ישראל אלנקאווה, בס' מעורת המאור (פ"ב,
ערבית, עמ' 176), ככל הנראה בדומה לתפילת העמידה
הנאמרת בלחש. כהיום נהוג לומר רק את הברכה בסוף
בקול רם, מבחינת פשרה בין המנהג הקדום למנהג
הספרדי. כי בידך נפשות. במח' רמ"ז ורומניא: תיבת
י"י לא מופיעה.

מקורות ומקבילות

יהי כבוד ה' תה' קד, לא. כי לא יטוש ה' ש"א יב, כב. ראו
רש"י עמ"ס ברכות, דף לא ע"א, ד"ה חלל מתוך; פסקי רי"ף
עמ"ס ברכות, פ"ה, ה"א, אות א. וירא כל העם. מ"א יח, לט;
ראו רמב"ם, סד"ת. והיה ה' למלך. זכר' יד, ט. יהי חסדך
ה' תה' לג, כב. הושיענו ה' תה' קו, מז. כל גוים אשר
עשית תה' פו, ט"ו. ואנחנו עמך. תה' עט, יג. משבח
הקב"ה על הזמנים. ע"פ צנ"ס לט, כא, 'אמרו ליי כי טובים
כל מעשיו, ולכל דבריו עת ומועד; לט, מדמז; ולק"ש תה' רמז
תשלז, 'כל יום ויום תן לו מעין ברכותיו'. ברוך ה' ביום. ע"פ

תה' סח, כ; צנ"ס ברכות, דף מ ע"א; ב"ר פ"ו ו, ס"ו; צ; שמו"ר פ"ר כה, ס"ו. ע. ברוך ה' צלילה. ע"פ תה' מז, ט; דה"א כג, לו;
מדת"ה מ"י יח, ס"ו א, 'עשית לנו נסים צלילה ואמרנו שירה צלילה'. ראו ישע' כו, ט. ברוך ה' בשכננו. ע"פ תה' ד, ט; קמט, ה;
צנ"ס ברכות, דף ה ע"א. ברוך ה' בקומנו. ע"פ תה' ה, ד; נט, ח; דה"א כג, ל. בידך נפשות. ע"פ ש"א כה, כט; סח"ש ג, א;
ספרי דב', פ"י, שדמ, ד"ה ד"א חף חוצב; מדת"נ פ"ר ואלת הברכה, ס"ו ז; אה"מ, משה, סוף עמ' 382. בידך נפשות החיים
והמתים. ע"פ דב"ר פ"ר יא, ס"ו י. החיים והמתים. ע"פ רות ב, כ. אשר צידו נפש. איו"י יב, י. בידך אפקיד רוחי. תה'
לא, ו. אלוהינו ששמים. ע"פ דב' ד, לט; תה' קטו, ג. לשון זה מלוי הרבה בקרב חז"ל, כמו: משנ' סנהדרין פ"ז, מ"י; ירושלמי
סנהדרין פ"ז, ה"ב; מתע"ד פ"ג, פ"ז; תה"ר, פ"ר כה, ד"ה כשהיו. יחיד שמך. ע"פ דב' ו, ד; לב, לט; ישע' מו, ט; תה'
קמח, יג; אג"א"ס א, קלב, 'הוא יחיד'. וקיים זכרך. ע"פ תה' ו, ה"ו; קב, יג. ומלכותך תמיד. ע"פ תה' קמה, יג; ספ"י
קדה"י א, יח, ו. הוא ימלך עלינו לעד. ע"פ שם טו, יח; יח"כ כ, לג. תהילה נביע. ע"פ ישע' מז, יריב; תה' לג, א; צנ"ס
ח, כב; לט, ז. תהילה נביע לרוכב ערבות. ע"פ תה' סח, ה.

בְּעֶרְבוֹתֵי לַאֲלֵי הַמִּפּוֹאֵר בְּמִקְהֵלוֹת קְדוּשִׁים: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה.
מֶלֶךְ אֵל חַי לְעַד וְקַיָּם לְנֶצַח:

הַחֲזוֹן אוֹמֵר:

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעֶלְמָא דְּבִרָא כְרַעוּתָהּ. וְיִמְלִיךְ
מַלְכוּתָהּ בְּחַיִּיכוֹן וּבְיִמִּיכוֹן וּבְחַיִּי דְּכָל-בֵּית-יִשְׂרָאֵל
בְּעֶגְלָא וּבְזִמָּן קָרִיב. וְאָמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ. לְעֵלָם וּלְעֵלְמֵי עֲלְמֵיָא.

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלָּה
וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:
לְעֵלָא לְעֵלָא מִן-כָּל-בְּרַכְתָּא. שִׁירְתָּא. תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא
דְּאִמִּירָן בְּעֶלְמָא. וְאָמְרוּ אָמֵן:

ח"ג והערות

מקורות ומקבילות

וּלְעֵלְמֵי עֲלְמֵיָא. מוֹמֵן מִחֵי קִ"ק בְּרוּשׁ וְהַלָּא הוֹסִיפוּ
וַיִּיזוּ ע"פ הַקְּבֵלָה. בַּמִּחֵי הַקְּדוּמִּים: לְעֵלְמֵי עֲלְמֵיָא.
וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלָּה. כִּךְ הַיּוֹם נִהוּג לֹאמַר וכו' בַּמִּחֵי
רִוּמֵיָא, דָּף יב ע"א; פֶּרֶס, דָּף ז ע"א; חֲלָב, דָּף לט ע"א.
בַּמִּחֵי הַקְּדוּמִּים וְשֹׁדֵל: יִתְעַלָּה וְיִתְהַדָּר.

אֵה"מ, הִכְלוּת, עמ' 111. קִדְשֵׁי. מִחֻכְר בְּמִסְ"ו פ"י, ה"ו; סַרְעִיג ח"א, ס"י; זָבִי: סְדוּי רַס"ג עמ' מֵאָה; שְׁבַה"ל, עֵינִן תְּפִילָּה, ס"י נב; וְסָסִי ח, זָבִי חֲשִׁי הַרְצָדִי ס"י קָנָה. קִדְשֵׁי זָבִי חֲשִׁי חֲרָמִי. סַרְעִיג ס"י יא; תּוֹס' בְּרִכּוֹת, דָּף ג ע"א, ד"ה וְעוֹנִין; טוֹר
ח"ו, ס"י נב, זָבִי סַרְעִיג ח"א, ס"י יז; שְׁבַה"ל, עֵינִן תְּפִילָּה, ס"י ה, וְרָאוּ שֶׁם עוֹד טַעַם אַחֲיוּ רַבְּצִי; שו"ת הַרְשֵׁב"א, ח"ה,
ס"י נד; סַרְעִיג ס"י ז, עֵינִן הַזְמִירוֹת; סַרְעִיג ס"י ז, עֵינִן הַזְמִירוֹת; סַרְעִיג ח"א, ס"י יז; סְדוּי רַס"ג עמ' מֵאָה; סַרְעִיג ס"י לט;
מִחֻכְר ס"י פֶּטֶן; רַמְבַּם, סַרְעִיג ס"י ז, נִסְחָה הַקְּדוּשָׁה. יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ. ע"פ יח' לֵא, כג. וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. ע"פ יח' לֵא, כג. שְׁמֵהּ
רַבָּא. ע"פ יח' ז, ט; ש"א יב, כב; תה"י עו, ב; ת"מ א, ב. זְעֻלְמָא דְּבִרָא כְרַעוּתָהּ. ע"פ סַרְעִיג טו, לז; סַרְעִיג נגד אֲפִיוֹן א,
ב, כב; בְּתַמִּיד ח"ב, מִד' אֲלֵפָה בִּיתָא, ד"ה ה"ו ז"ת. וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ. ע"פ זכ' יד, חֲטָט; דני' ז, יח. וְנַחֲמֵי דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל
ע"פ יח' ב, לֵא; עמ' ה, ד; בְּנִיָּם לז, כט. זְעֻלְמָא. ע"פ מִלְּאָה ג, א; תְּשַׁמִּי"א א, א, זְעֻלְמָא תְּחַגְּלִי מַלְכוּתָהּ עַל כָּל דִּיּוּרֵי אֲרַעָא.
וּבְזִמָּן קָרִיב. ע"פ יח' ל, ג; עוֹבֵי א, טו. וְאָמְרוּ אָמֵן. ע"פ דב' כז, טו; תה"י ק, מֵאָה; מִתְעַד פ' לז, סוף פ"כ. עוֹנִין יִשְׂרָאֵל.
ע"פ בְּבִלִי בְּרִכּוֹת, דָּף ג ע"א; מִדְּמִיָּש (בִּיבְרִי), פ' י, ס"י א; שְׁבַה"ל, עֵינִן תְּפִילָּה, ס"י ח. יִשְׂרָאֵל לֹרֵעַ. תוֹר' בְּרָא' מֵט, א; שְׁמֵי
טו, ג; ע"פ תה"י קיג, ב; דני' ב, כ; בְּנִיָּם נב, סוּס; שְׁבַה"ל, עֵינִן תְּפִילָּה, ס"י ח. לְעֵלָם וּלְעֵלְמֵי עֲלְמֵיָא. דני' ז, יח; סַרְעִיג מֵאָה, ו;
תְּרָא"א שְׁמֵי טו, יח; תוֹר' יִשְׂרָאֵל, ג. יִתְגַּדֵּל. יִשְׂרָאֵל סה, טז; סַרְעִיג כה, טז; בְּנִיָּם לט, מז. רָאוּ בְּרִי דְּנֵי, מֵאָה; שְׁמֵי יח, י; סַרְעִיג
ח, א. וְיִשְׁתַּבַּח. ע"פ תה"י קח, א; קמֵה, יב; בְּנִיָּם ח, כא. בְּרִי פ' מֵאָה, ז, ז' עַל כָּל שְׁבַח וְשִׁבְחָא שִׁיבְרָאֵל מִשְׁבַּחִין וכו'. וְיִתְפָּאֵר.
ע"פ יִשְׂרָאֵל ס, יבִּיגִי; לוֹרֵעַ, נִפְתָּלִי, ח, ד; בְּבִלִי פֶסְחִים, דָּף קטז ע"ב [פ"י, מ"ה] מִסְ"ו פ"ט, ה"י. וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא. ע"פ תה"י
לד, ד; דני' יא, לו. וְיִתְהַדָּר. ע"פ יִשְׂרָאֵל ב, י; דְּהַרְצָב כ, כא; סַרְעִיג ד, כ. וְיִתְעַלָּה. ע"פ יִשְׂרָאֵל מֵאָה, כה; ירמ' ט, כבִּבְנֵי; תה"י
קח, ג. שְׁמֵהּ דְּקוּדְשָׁא. ע"פ תה"י קמֵה, כא; דְּהַרְצָב טז, י; תוֹר' שְׁמֵי טו, יח; בְּנִיָּם מז, י; סַרְעִיג י, כ. בְּרִיךְ הוּא. ע"פ תה"י
סה, לו; דני' ב, כ; סַרְעִיג יא, א; בְּנִיָּם נב, ל. לְעֵלָם לְעֵלָם. תְּרָא"א דב' כה, מֵאָה; ע"פ נַחֲמֵי ט, ה; כ"ה בְּתַמִּיד רִוּמֵיָא, דָּף יב ע"א.
לְעֵלָם מִן כָּל בְּרַכְתָּא וכו'. ע"פ תה"י קח, ב; לוֹרֵעַ; נַחֲמֵי טו, ה; מִדְּמִיָּש פ' שְׁמֵהּ, ס"י א, א' כָּל מֵה שְׁנִקְלֶסְךָ מִן מִרְוּמֵי
וְכו'; מִדְּמִיָּש מֵאָה קד, ס"י ב, אֲתַסְּ סְבוּרִים, מִפְּנֵי שְׁקִילְסְתִּי לְהַקְצִיָּה בְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, שְׁמָא נִגְעִתִּי בְּאַחַת מִרְבִּי רַבְּצוֹת שְׁבַח
שֶׁל הַקְּבִי"ה; וְלִקְרִישׁ תה"י תְּחִילַת רַחֵם תַּחֲסֹב.

יכוון פניו כנגד מקום המקדש כאשר רגליו זו אצל זו, יעמוד ולא ישען ויכוף ראשו מעט, צריך לכוון בכל הברכות, ולפחות בברכה הראשונה.

אֲדֹנֵי שְׁפָתַי תִּפְתָּח וְפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. אֱלֹהֵי אַבְרָהָם. אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאַלֹהֵי יַעֲקֹב. הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא. אֵל עֲלִיּוֹן. גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה אֶת־הַכֹּל וְזוֹכֵר חֲסָדֵי אֲבוֹת. וּמַבִּיא גּוֹאֵל לְבָנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה. מֶלֶךְ גּוֹאֵל עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמַגֵּן. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מֶגֶן אַבְרָהָם: אַתָּה גִבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנֵי. מְחִיָּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ:

מקורות ומקבילות

ג'פ מתפלל בכל יום. מדת: צר' סי' ה' ודב' פ' כי חצול סי' א'; וירושלמי ברכות פ"ד, ה"א; חוספתא ברכות פ"ג, ה"ו. כנגד מקום המקדש. משנ' ברכות פ"ד, מ"ה; סרע"ג ח"א, סי' לא. רגליו זו אצל זו. ע"פ ירושלמי ברכות פ"א ה"א; צבלי ברכות, דף י' ע"ב, ע"פ יח' א', ז; סרע"ג ח"א, סי' לו; סד' רס"ג עמ' כט; סה"ת סי' ד. ויטוף ראשו. סד' רס"ג עמ' כט; ראו בסמנטי' סי' ה'. לריך לכוון. צבלי ברכות, לא ע"א; סרע"ג ח"א, סי' לא; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ח; סה"ר סי' ה, ענין התפילה; סה"ת סי' ד. ה' שפתי תפתח. תה' נא, ח; צבלי ברכות, דף ט' ע"ב; פסקי רי"ד; סרע"ג ח"א, סי' לה; סד' רס"ג עמ' ח; שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח; סה"ר סי' ה, ענין התפילה. שמרע. משנ' ברכות פ"ד, מ"ג; צבלי מגילה, דף ח' ע"ב, יח' א'; סרע"ג ח"א, סי' לו; סד' רס"ג עמ' כח ועמ' מא; שבה"ל, ענין תפילה, סי' א'; סה"ר סי' א', ענין מלאה ברכות, סי' ה' ענין התפילה. נוסח הנרכות וסידורן. פס"ו פ' ז' את הנרכות, דף סב' ע"א, ד"ה ויאמר ה'; סרע"ג ח"א, סי' לה; סד' רס"ג עמ' ח; רמב"ם, סד"ת, נוסח ברכות התפילה; ראו מצוא למכב"ר מאת שד"ל, עמ' ג. ברכת אבות. צבלי מגילה, דף ח' ע"ב; מד' ש"ט (צובר), מ"ז כט, סי' ב. צא"י. מכל' דר"י, מס' דפסחא, פ' טז; ולקו"ש תורה, ריש רמז ריט. ואלהי אבותינו. ע"פ שמ' ג, טו; יהו' יח, ג; עזר' ז, כז; ספ"ט ת, א. הזכרת אבות. צתמ"ד (וורטהיימר) ח"ב, מנח, סי' ג, ע"פ שמ' לב, יג, ומ"א יח, לו. ראו רש"י ישע' סב, ו, ומש"כ בשם תי"ו. אלהי אברהם וכו'. שמ' ג, ו; צבלי פסחים, דף קח ע"ב; שמר' פ' צא, פ' טו, סי' ו. האל הגדול הגבור והנורא. דב' י, ח; וירושלמי ברכות פ"ז, ה"ג; צבלי ברכות, דף לג ע"ב; ספרי, פ' ח' את הנרכות, פ' שמג. אל עליון. צר' יד, כ; צנ"ס מו, ה; ספ"ו יב, כ; ת"מ א, ה; לו"ה, לו"ה, ד, ב. גומל חסדים. ע"פ ישע' סג, ז; תה' קז, מנ; איכ' ג, כב; צנ"ס ח, כג; ספ"ו כג, מנ. טובים. ע"פ ישע' סג, ז; ירמ' לא, יא; תה' ק, ה; ספ"ט יא, א. וקונה את הכל. ע"פ צר' יד, יט; ישע' מו, ז; ספ"ו לא, מד. וזוכר חסדי אבות. ע"פ ויק' כו, מנ; וירושלמי סנהדרין פ"י, ה"א; ויק' פ' לו, סי' ו; פס"ו שה"ש, פ"א, סי' ה. ומציא גואל. ע"פ ישע' נט, כ; מתע"ד פל"ב, פל"ט; מד' ש"ט (צובר), מ"ז יג, א. לבני בניהם. ע"פ יח' א', כה; צבלי יומא, דף פז ע"א, 'מחבין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות'. למען שמו. ע"פ ישע' סו, ה; יח' כ, ט; מדת"ה מ"ז סז, סי' א', 'הקב"ה מושיע וכו' להודיע גבורתו ולהודיע שמו הגדול'. צאהבה. ע"פ ירמ' לא, ב. מלך. ע"פ ישע' לג, כב; תה' י, טז; דה"א טז, לא; סח"ש ג, ת. גואל. ע"פ ירמ' לא, י; ג, לד; תה' יט, טו; קז, ב. גואל עוזר. ע"פ ישע' מו, יד; ספ"ה ט, יא; כ"ה צמח' רומניא, דף יג ע"ב. עוזר. ע"פ ישע' מו, יד; מד' ב, תה' לג, כ; קכ"א, ב. ומושיע ומגן. ע"פ ש"ב כב, ג; תה' ז, יא; ספ"ה ט, יא. ומגן. ע"פ דב' לג, כט; צנ"ס לד, טז; סח"ש ה, טו. חותמין צאברהם. צבלי פסחים, דף קח ע"ב; צר' פ' לו, סי' יא. מגן אברהם. ע"פ צר' טו, א'; ספ"ו יד, ב; צנ"ס גב, י; פדר"א פ' כ; שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח; סה"ר סי' ה, ענין התפילה. ברכת גבורות. צבלי מגילה, דף ח' ע"ב; מל"ה, פ' צהעלותך, ד"ה ולפי שהעולם. אתה גבור. ע"פ לפ' ג, ח; תה' כד, ח; דה"א כט, יב; צנ"ס נא, י; סח"ש יב, נח"ח. לעולם אדני. ע"פ ישע' כו, ד; תה' ט, ח; איכ' ה, יט. הלשון איכ' ג, לא. מחיה מתים. ע"פ ישע' כו, יט; דני' יב, ב; לו"ה, יהודה, כה, ה. רב להושיע. ישע' סג, א'; ע"פ צנ"ס נא, ג; סמק"א ג, יח.

ח"נ והערות

נקונה אתה הכל. כ"ה במח' הקדומים, במח' רומניא, דף יג ע"ב, ודף שבט ע"ב, ובמח' ארם צובה, דף עג ע"ב, ודף תקנח ע"ב. מלך גואל עוזר. כתב הרש"ר, עמ' תפב, ד"ה שמו"ע, יש משמטין תיבת 'גואל' וסמכו על הזוהר, פ' פקודי, דף רסא ע"א, ואין זה מנהגנו.

מוריד הטל. מכלל חיים בחדס. מחיה מתים ברחמים רבים. סומך גופלים ורופא חולים. מתיר אסורים. ומקים אמונתו לישיני עפר. מיכמוך בעל גבורות ומי דומה לך. מלך ממית ומחיה ומצמיח לנו ישועה. ונאמן אתה להחיות מתים. ברוך אתה יהוה. מחיה המתים:

לדור ודור נמליך לאל. כיהוא לבדו מרום וקדוש. ושבחך אלהינו מפינו לא ימוש לעולם ועד. כיאל מלך גדול וקדוש אתה. ברוך אתה יהוה. האל הקדוש:
אתה חונן לאדם דעת. ומלמד לאנוש בינה.

ח"ג והערות

מקורות ומקבילות

מוריד הטל. אינו במח' הקדומים. ומצמיח לנו ישועה. במח' רמז' נוסף: 'בקרוב' ובה' במח' רומניא. דף של ע"א.

מוריד הטל. ע"פ ספי"ו יב, ג; בצלי תענית, דף ג ע"א; אגב"ר פ' מד; ראו ר"ח ופסקי רי"ד עמ"ס תענית, דף ג ע"א; רמב"ם, סד"ת, נוסח ברכות התפילה. מכלל חיים נחמד. ע"פ תה' קלו, כה; מכויל' דרש"י פט"ו, פ"ג, ופי"ח פי"ב; ב"ר פרי בראשית, פ"ב, כ, ס' ט. ראו בצלי תענית, דף ג ע"ב; מש"ט (בוצר), פ"ל, ס' כב. מחיה מתים ברחמים רבים. ע"פ בצלי סנהדרין, דף ג ע"ב, "...אמרו שירה וכו' ומחיה ברחמים; ילקח' יחז', רמז שט. סומך גופלים. ע"פ תה' קמה, יד; בנ"ס לד, ח; מדה"ג פ"ל, וילא, ס' י. ראו ב"ר פ"ל, ע"א, ס' ב. ורופא חולים. ע"פ דב' לב, לט; ירמ' ל, ח; ספ"ט ח, א; סח"ט טז, יב"ג. מתיר אסורים. תה' קמו, ז; ספרי, דב' פ"ל חלח הצרכה, פ' שמו; מדה"ג ח' קמו, ס' ד. ומקים אמונתו לישיני עפר. ע"פ דני' יב, ב; בצלי סנהדרין, דף ג ע"א. מי כמון בעל גבורות. ע"פ שם טו, יא; ישע' מד, ז; תה' פט, ט; פהר"ב פ' כה, ס' ד, ופ' כט, ס' ג. ומי דומה לך. ע"פ ישע' מ, יח - כה; תה' פט, ז; מדה"ג (ורשא), פ"ל, ויקהל, ס' ד; שמו"ר פ"ל, ויקהל, פ"ל, מה, ס' א. מלך. ע"פ ש"א יב, יב; ישע' ו, ה; תה' י, טז. ממית ומחיה. ע"פ דב' לב, לט; ש"א ב, ו; ספ"ט ח, א; בצלי פסחים, דף סח ע"א. ומלמית לנו ישועה. ע"פ יחז' לו, יד; מדה"ג פ"ל תרומה, ס' ו, 'חייבם שאני מלמית לכם ישועה מתוך השיעבוד'; הרש"ר ומדק"א עמ' תפצ. ונאמן אתה להחיות מתים. ע"פ תוספתא ברכות, פ"ו, ה"ו; מל"ה, פ"ל, נצבים, ד"ה חה הענין. בא"י מחיה המתים. מד' שו"ט (בוצר), מ"ל, ח; ב"ר פ"ל, לך, פ' לט, ס' יא; שבה"ל, ענין תפילה, ס' יח, בשם אגדה (אה"מ עמ' 584); סח"ר ס' ה, ענין התפילה. ברכות קדושה. בצלי מגילה, דף ח ע"ב; בתמ"ד (וורטהיימר) ח"ב, מד' מנין, ס' ו. נוסח הברכה. סרע"ג ח"א, ס' לה; כה"ג במח' רומניא, דף יג ע"ב; ע"פ רמב"ם, סד"ת, נוסח ברכות התפילה. הוזכר שבה"ל, סדר ויח"ב, ס' שח; ראו אור"ח ח"א, ה' תפילה, אות כ. לדור ודור. ע"פ תה' קב, יג; אי"ה, ה, יט; בנ"ס גב, ל. נמליך לאל. ע"פ פדר"א פ"י, 'ונמליך עלינו למי שצראנו וכו' והמליכו עלינו; בצלי ברכות, דף יג ע"ב, 'כיון דאמליכתי' וכו'; תד"א פרה"י, פ"ג, ד"ה דרש רבי בנאה. ראו יחז' כ, לג. כי הוא לבדו. ע"פ דב' ד, לה; מ"ב יט, טו - יט; נחמ' ט, ו; ספ"ט ח, א; בנ"ס א, ו. מרום וקדוש. ישע' מ, טו. ושבחך אלהינו. ע"פ תה' קמו, יב; דני' ב, כג; בנ"ס ח, כא. לו"א, ס' קכב; סד' דרש"ה, דף כד ע"ב. לא ימוש לעולם ועד. ע"פ תה' קמה, ד; בנ"ס גב, ל; ספ"ה יג, יט. כי אל מלך גדול. ע"פ מל"ה א, יד; תה' לה, ג. וקדוש אתה. ע"פ ויק' יא, מד; תה' כב, ד. בא"י האל הקדוש. שבה"ל, ענין תפילה, ס' יח, בשם אגדה (אה"מ עמ' 584); סח"ר ס' ה, ענין התפילה. האל הקדוש. ישע' ה, טז; הוש' יא, ט; בצלי ברכות, דף יב ע"ב; מד' שו"ט (בוצר), מ"ל, ח; כט, ס' ב. ברכות בינה. בצלי מגילה, דף ח ע"ב; בתמ"ד (וורטהיימר) ח"ב, מד' מנין, ס' ו. ראו מד"ש, פ"ה, ה, ס' ט. אתה חונן לאדם דעת. ע"פ תה' לד, י; במדב"ר פ"ל, יא, ס' ו; פסו"ו דב', פ"ל חלח הצרכה, דף סב ע"א. ראו סח"ט ז, ח. ומלמד לאנוש בינה. ע"פ אי"ה, לה; לו; בנ"ס ח, ו; במדב"ר פ"ל, יא, ס' ו.

במוצ"ש אומרים:

**אַתָּה הַבְּדַלְתָּ בֵּין-קֹדֶשׁ לְחֹל. בֵּין-אֹר לְחֹשֶׁךְ. בֵּין-יִשְׂרָאֵל
לְגוֹיִם. בֵּין-יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁשֶּׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה. וְכַשֵּׁם
שֶׁהַבְּדִלְתָּנוּ מִגֻּויֵי הָאָרְצוֹת וּמִמַּשְׁפָּחוֹת הָאֲדָמָה. כֵּן תִּטְהַרְנוּ
וְתִנָּקְנוּ מִכָּל-חַטָּא וְעוֹן.**

**וְחַגְנוּ מֵאֲתָךְ יָדָעָה וּבִינָה וְהַשְׁכָּל. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. חוֹנֵן הַדָּעָה:
הַשִּׁיבָנוּ אֲבֵינוּ לְתוֹרָתְךָ. וְדַבְּקָנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְקַרְבָּנוּ מִלִּפְנֵי
לַעֲבוּדָתְךָ. וְהַחֲזִירָנוּ בְּתַשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ. בְּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה. הַרוֹצֵה בְּתַשׁוּבָה:**

מקורות ומקבילות

ח"ג והערות

הגדלה. משנ' ברכות פ"ה, מ"ב; תוספתא ברכות פ"ג, ה"ט; ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ב; סדור רס"ג עמ' קכד; מש"ט שמו, פ' יב, ס' כ, ד"ה מחג; פסקי רי"ד עמ"ס ברכות, דף לג ע"ב; שבה"ל, ענין שבת, ס' קבט; סת"ר ס' כה, ענין ערבית של מול"ש; סה"ת סוף ס' יג. **נוסח אתה הגדלת.** סרע"ג ח"ב, ס' לו; בסחב"ר נמלא בשנויים קלים; סדור רס"ג עמ' קכד; רמב"ם, סד"ת, נוסח ברכות התפילה; במח' רומניא, דף כה ע"א, הנוסח דומה עם שנויים והוספות קלות. **סדר הגדלות.** ע"פ צבלי פסחים, דף קד ע"א; ילקו"ש תר', רמז תקל, ד"ה חמור ר"א; פסקי רי"ד חולין, מהדו"ב, דף כו ע"ב, ד"ה ח"ר זירא; פסקי רי"א"ז פסחים, פ"י, ה"א, אות כה; שו"ת הרמ"ע מפאנו, ס' יח, ד"ה וצמול"ש. **הגדלת בין קודש לחול.** ע"פ ויק' י, י' יחז' מז, כ; מד, כג; ספ"ו ו, ח; צבלי פסחים, דף קג, סוף ע"ב. **בין אור לחושך.** ע"פ בר' א, ד; ספ"ו ב, טז; חז"ה; צמד"ר פ"ר, ס' ז; מדת"ג פ"ר קורח, ס' ו. **בין ישראל לגוים.** ע"פ ויק' כ, כד - כה; מ"א ח, נג; ספ"ו ב, ל"ב; צמד"ר פ"ר, י, ס' א; אסת"ר פ"ר ז, ס' יא. **בין יום השביעי לשבת.** ע"פ בר' ב, ג; שמי' לא, יג; ספ"ו ב, כה"ל. **לשבת ימי המעשה.** ע"פ שמי' לא, טו; יחז' מו, א; ספ"ו ב, כה. **שהגדלתנו מגויי הארצות.** ע"פ ויק' כ, כד; מ"א ח, נג. **וממשפחות האדמה.** ע"פ עמו"ג, ב. **כן טהרתנו ותנקנו וכו'.** סרע"ג ח"ב, ס' לו; אור"ח ח"א, סדר תפילת מול"ש, אות ג. **מכל חטא ועוון.** ע"פ חז"ר פה, ג; משנ' יומא פ"ח, מ"ט. **וחגנו.** ע"פ ישע' לג, ב; חז"ר קבט, ג; ספ"ט ח, א. **וחגנו מאתך דעה וכו'.** ע"פ חז"ר פ"ר טו, 'כולן לריבין... ולשפור' רחמים ותחנונים ולבקש דיעה מלפניו; ספרי צמ', פ"ר מא, 'ויחוקך צדעת וצבינה וצהשכל'; ס"ז פ"ר ו, פכ"ה. **דעה ובינה והשכל.** ראו תד"ר פ"ר ו; ילקו"ש תורה, רמז של, ד"ה וישב העם. **ובינה והשכל.** ס' העירך, ערך עין; סרע"ג ס' לא; סדור רס"ג עמ' יח; בית הבחירה למאירי, אבות, פ"ג, מו"ז; אבודרהם; ס' העיקרים, מאמר א, פט"ז; מח' פרס, דף מז ע"א. **בא"י חוץ הדעת.** פרד"א סוף פ' לט; תד"א פרי"י, סוף פ"ר; שבה"ל, ענין תפילה, ס' יח, בשם אגדה (אה"מ עמ' 584); סת"ר ס' ה, ענין התפילה. **חונן הדעת.** מד' שו"ט (צובר), מז' כט, ס' ב, ע"פ מש' ט, י. **ע"פ סח"ש ז, ח.** **ברכת תשובה.** צבלי מגילה, דף יז ע"ב; צתמ"ד (וורטהיימר) ח"ב, מד' מנין, ס' ט. **השיבנו.** ע"פ חז"ר פ, ד; אי"כ, ה, כה. **השיבנו אבינו לתורתך.** ע"פ חז"ר קט, כט; צתמ"ד ט, כט. **אבינו.** ע"פ דב' יד, א; ישע' סג, טז; משנ' אבות פ"ג, מו"ד; מחז"ד פ"ד, פ"א, ע"פ דב' לב, יט. **לתורתך.** ע"פ שמי' יג, ט; ישע' ה, כד; חז"ר א, ב; צנ"ס ב, טז. **ודבקנו במצוותיך.** ע"פ יהו' כב, ה; צבלי ברכות, דף ס ע"ב; מדת"ג פ"ר שלח, ס' לא, ע"פ דב' ד, ד; צמד"ר פ"ר שלח, פ"ר יח, ס' ו; אה"מ, ה' ברכמה, עמ' 106. **וקרבנו מלפניו.** ע"פ אי"כ ג, ח; ה, כה. **לעבודתך.** ע"פ שמי' כג, כה; מדת"ג מז' סו, ס' א, 'עבודתו של הקב"ה תפלה'. **והחזירנו בתשובה.** ע"פ אי"כ, ה, כה; פסו"ו דב', פ"ר חז"ת הברכה, דף סב ע"א; צתמ"ד (וורטהיימר) ח"א, שלוש פסיקות, פ"ג. **בתשובה שלמה לפניך.** ע"פ מד' שו"ט (צובר), סוף מז' קט. לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ב; תד"ר פ"ר יד, ד"ה ישמור; אה"מ, חז"ר, סוף עמ' 578. **לפניך.** ע"פ מדת"ג (וורשאל), פ"ר ויקרא, ס' ח, 'צעלי תשובה שעומדין לפניו'; מדת"ג מז' מה, ס' ג, '...תעשו תשובה לפני'. **בא"י הרוצה בתשובה.** שבה"ל, ענין תפילה, ס' יח, בשם אגדה (אה"מ עמ' 585); סת"ר ס' ה, ענין התפילה. **הרוצה בתשובה.** ע"פ יחז' יח, כג; לג, יא; ת"מ א, ו; ספ"י קדש"י א, ג, ח; מד' שו"ט (צובר), מז' כט, ס' ב, ע"פ ש"א ז, ו.

סִלַּח-לָנוּ אֲבִינוּ כִּי חָטְאֵנוּ. מִחַל-לָנוּ מַלְכֵנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ. כִּי אֵל טוֹב וְסִלַּח אֶתְהָ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. חֲנוּן הַמֵּרַבָּה לְסִלּוֹחַ:

רְאֵה נָא בְעֵינֵינוּ וְרִיבָה רִיבָנוּ. וּגְאֹלָנוּ מַלְכֵנוּ מִהֲרָה לְמַעַן שְׁמֹךְ. כִּי (אֵל) גּוֹאֵל חָזַק אֶתְהָ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:

רְפָאֵנוּ יְהוָה (אֱלֹהֵינוּ) וְנִרְפָּא. הוֹשִׁיעֵנוּ וְנוֹשְׁעָה. כִּי תִהְלָתְנוּ אֶתְהָ. וְהָעִלָּה רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל-מִפְּתֵינוּ (וּלְכָל-תַּחֲלוּאֵינוּ). כִּי אֵל רּוֹפֵא רַחֲמָן וְנֶאֱמָן אֶתְהָ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. רּוֹפֵא חוּלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

ח"ג והערות

כי אל גואל. תיבת יאלי איננה במח' רמ"ז ובולוניה ובמח' שד"ל הוכנסה בסוגריים עגולים. במח' רומניא: כי אל מלך גואל. רפאנו ה' אלהינו ונרפא. במח' רמ"ז ובולוניה תיבת 'אלהינו' איננה ובמח' שד"ל הוכנסה בסוגריים עגולים. ולכל תחלואינו. לא נמצא במח' וכאן במח' שד"ל. וכתב בסדר, סי' גב, שהאומר ילכל תחלואינו, זה הבל.

מקורות ומקבילות

זרבת סליחה. צבלי מגילה, דף ח ע"ב; צתמ"ד (וורטהיימר) ח"ב, מד' מנין, סי' י. **סלח לנו אבינו.** ע"פ מ"א ח, לד; ישע' סד, ז"ח. **כי חטאנו.** ע"פ צמ' יד, מ; ירמ' ג, כה; ספ"ב א, יג; ירושלמי חגיגה פ"ב, ה"ז, ע"פ ירמ' ב, לה; מד"ש (צובר), פר' יג, א; ילקו"ש ש"א, רמז קג, ד"ה וישפכו. **מחל לשון חז"ל** בהרבה מקומות, כמו: משנ' ב"ק פ"ט, מ"ו; ירושלמי תרומות פ"ו, ה"א; ספרי דב', פר' ואתחנן, פ"י כו. **מחל לנו מלכנו כי פשענו.** ע"פ מ"א ח, ג. **כי אל דב' ד,** ל"א; צמח' פרס, דף מז ע"ב, המשפט דומה. **טוב וסלח אלה.** ע"פ תהי' פו, ה; מדת"ה מ"ו פו, סי' ב. **צא"י חנון.** שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח, בשם אגדה (אה"מ עמ' 585); סת"ר סי' ה, ענין התפילה. **חנון המרבה לסלות.** ע"פ ישע' נה, ז; צמ"ס ב, יא; מד' שו"ט (צובר), מ"ו כט, סי' ב, ע"פ מו"כ ז, יט. **המרבה לסלות.** ע"פ ספ"י מלה"י ה, ט, ד. ראו ירושלמי ר"ה פ"ד, ה"ו. **זרבת גאולה.** צבלי מגילה, דף ח ע"ב; צתמ"ד (וורטהיימר) ח"ב, מד' מנין, סי' יח. **ראה נא בעינינו.** ע"פ תהי' ט, יד; קוט, קנג. **ורביה ריבנו.** ע"פ ישע' מט, כה; ירמ' ג, לד; תהי' קוט, קנד. **וגאולנו מלכנו.** ע"פ ישע' מח, ד; ירמ' ל"א, י. **למען שמך.** ע"פ יח' כ, ט; תהי' קט, כ"א; ספ"ב ב, יד. ראו סח"ש יט, ט. **כי אל גואל.** ע"פ ישע' מט, כו; ספ"ה ט, יא. **גואל חזק אלה.** ע"פ ירמ' ג, לד; מש' כג, יא. **צא"י גואל ישראל.** שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח, בשם אגדה, (אה"מ עמ' 585); סת"ר סי' ה, ענין התפילה. **גואל ישראל.** ישע' מט, ז; צמ"ס גב, ה; צבלי פסחים, דף קח ע"ב; מד' שו"ט (צובר), מ"ו כט, סי' ב, ומ"ו ל"א, ח; מש"ט (צובר), ש"מ פר' ב"א, פ' יב, ד"ה מחזו לו. **זרבת רפואה.** צבלי מגילה, דף ח ע"ב; צתמ"ד (וורטהיימר) ח"ב, מד' מנין, סי' יב. **תפלה על הרפואה.** ע"פ צר' כ, ח; צמ' יב, יג; צמ"ס לח, ט. **רפאנו ה' וכו' תהלתנו אלה.** ע"פ ירמ' ח, יד. ראו תוספתא (ליצרון) מגילה, פ"ג, המ"א: 'לרבים, מכנין אותו ליחיד'; ר"ה עמ"ס מגילה, דף כה ע"ב; רי"ף מגילה, סוף פרק הקורא עומד; רש"י מגילה, פ"ג, סי' כד; טור א"ח, סי' קנז. **אלהינו ונרפא.** כ' צסד"ר, סי' גב, שאין להוסיף 'אלהינו', מפני שזהו עשות, שהרי פסוק מלא הוא צירמ' ח, יד. ראו גס: סרע"ג, סי' לח; סד' רס"ג, עמ' יח; אבודרהם על אחר; מהרש"ל צתש"ר, סי' סד, בשם סד' קדמונים. וכן משמע מהטור א"ח, סי' קנז. **והעלה רפואה וכו' מכותינו.** ע"פ ירמ' ל, ח. **ולכל תחלואינו.** ע"פ תהי' קג, ג; רמב"ם, סד"ת, נוסח זרבות התפילה; מחז"ו סי' פט. **אל רופא.** ע"פ ש"מ טו, כו; דב' לב, לט; ספ"ט ח, א. **וגאמן אלה.** ע"פ דב' ז, ט; סח"ש טו, א. **צא"י רופא.** שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח, בשם אגדה (אה"מ עמ' 585); סת"ר סי' ה, ענין התפילה. **רופא חולי עמו ישראל.** ע"פ ש"מ טו, כו; הוש' ז, א; ספ"ו כג, מו; מד' שו"ט (צובר), מ"ו כט, סי' ב.

**בִּרְךְ עֲלֵינוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. אֶת־הַשָּׁנָה הַזֹּאת לְטוֹבָה וְאֶת־כָּל־
מִינֵי תְבוּאָתָהּ. וְתֵן טַל לְבִרְכָּהּ עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה וְשִׁבַּע
אֶת־הָעוֹלָם מִבְּרֻכּוֹתֶיהָ. וְתֵן בְּרָכָה. רְחוּמָה וְהַצְלָחָה בְּכָל־
מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ. וּבִרְךְ אֶת־שָׁנוֹתֵינוּ כְּשָׁנִים הַטּוֹבוֹת הַמְּבוֹרָכוֹת.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים:**

**תִּקַּע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחִירוֹתֵנוּ. וְשֹׂא נֶס לְקִבְץ גְּלִיתֵינוּ. וְקִבְּצֵנוּ
יָחַד מֵאֶרְבַּע בְּנִפּוֹת הָאָרֶץ לְאַרְצֵנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה.
מְקַבֵּץ גְּדַחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:**

**הַשִּׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ בְּבִרְאשׁוֹנָה וְיִוָּעֲצֵנוּ בְּבִתְחִלָּה. וְתִמְלֹךְ
עָלֵינוּ אַתָּה (מְהִרָה) לְבִדְךְ (בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים).
בְּצֶדֶק וּבִמְשָׁפֹט. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמְשָׁפֹט:**

מקורות ומקבילות

ברכת השנים. צבלי מגילה, דף ח ע"ב; מד' ש"ט (צובר), מז' כט, ס' 3; צתמ"ד (וורטהיימר) ח"ב, מד' מנין, ס' יג. **צריך עלינו.** ע"פ ויק' כה, כה; דב' טו, ד; ישע' סא, ט. **את השנה הזאת לטובה.** ע"פ צבלי ברכות, דף נה ע"א, '...ג' לריכוס רחמים וכו', שנה טובה, ע"פ דב' יא, יב; אה"מ, רבינו הקדוש, ג, ב, סוף עמ' 505. **כל מיני תבואתה.** ע"פ ישע' ל, כג; צ"ר פר' עה, ס' ח. **תבואתה.** נחמ' ט, לו. **ותן טל לגריבה.** ראו משנ' סוטה פ"ט, מ"ב; צבלי תענית, דף ג, ריש ע"ב; צ"ר (וילנא), פרי' לט, ס' ח, 'הטל הזה סימן ברכה לעולם'. **ותן טל... על פני האדמה.** ע"פ ש"ב ח, יב; צ"ס מג, כג; משנ' מעשר שני פ"ה, מ"ג. **על פני האדמה.** ע"פ צ"ר ב, ו; מ"א יח, א. **ושבע וכו' מנכוחיך.** ע"פ דב' כה, יב; ש"ב ז, כט; תה' קד, יג; נחמ' ט, כה; כ"כ בתש"ו הרא"ש, כלל ד, ס' כ, דקאי על הקצ"ה. **ותן ברכה.** ע"פ צ"ר כה, ד; דב' יא, כו. **רוחה.** ע"פ ש"ב כב, כ; תה' קיה, ה; מדת"נ (וורשא), פר' מקנן, ס' ג, 'מתוך לרה רוחה'. **והאלחזה.** ע"פ תה' קיה, כה; נחמ' א, יא. **זכל מעשה ידינו.** ע"פ דב' ב, ז; יד, כט; תה' ל, ח; ספ"ו כא, לא. **צאני מנצח השנים.** שבה"ל, ענין תפילה, ס' יח, בשם אגדה (אה"מ עמ' 585); סת"ר ס' ה, ענין התפילה.

ח"צ והערות

שָׁנוֹתֵינוּ. כ"ה הנכון בלשון רבים, לפי הירושלמי, ברכות פ"ב, ה"ד. וכ"ה ברמב"ם, סדר תפילות, נוסח ברכות התפילה ובלי"א, ס' קנר. הטובות המבורכות. כ"ה גם במנהג רומניא. לחרותנו. ללא תוספת של יו"ד וכי בלי"א, ס' תי, שהמטיל בה יו"ד, הרי זה לבטלה. גם לקבץ. במח' רומניא: גם לקבץ. גליתינו. כ"כ הרש"ם בסידורו, עמ' 146. במח' רמ"ו, בולוניא, שד"ל, רומניא ופרס, דף מג ע"א: גליתינו. וקבצנו וכו' לארצנו. תיבות אלו אינן במח' רמ"ו ובולוניא. במח' שד"ל הוכנסו בסוגריים עגולים, כנראה בהשפעת מנהגים אחרים. ותמלך. כ"ה בנו"ר ומח' רומניא. מְהִירָה. תיבה זו איננה במח' רמ"ו, בולוניא, שד"ל ורומניא. בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים. תיבות אלו אינן במח' רמ"ו ובולוניא. ובה"נ בסרע"ג, סד"ר, מח' רומניא ושד"ל.

צבלי מגילה. דף ח ע"ב; מד' ש"ט (צובר), מז' כט, ס' 3; צתמ"ד (וורטהיימר) ח"ב, מד' מנין, ס' יג. **צריך עלינו.** ע"פ ויק' כה, כה; דב' טו, ד; ישע' סא, ט. **את השנה הזאת לטובה.** ע"פ צבלי ברכות, דף נה ע"א, '...ג' לריכוס רחמים וכו', שנה טובה, ע"פ דב' יא, יב; אה"מ, רבינו הקדוש, ג, ב, סוף עמ' 505. **כל מיני תבואתה.** ע"פ ישע' ל, כג; צ"ר פר' עה, ס' ח. **תבואתה.** נחמ' ט, לו. **ותן טל לגריבה.** ראו משנ' סוטה פ"ט, מ"ב; צבלי תענית, דף ג, ריש ע"ב; צ"ר (וילנא), פרי' לט, ס' ח, 'הטל הזה סימן ברכה לעולם'. **ותן טל... על פני האדמה.** ע"פ ש"ב ח, יב; צ"ס מג, כג; משנ' מעשר שני פ"ה, מ"ג. **על פני האדמה.** ע"פ צ"ר ב, ו; מ"א יח, א. **ושבע וכו' מנכוחיך.** ע"פ דב' כה, יב; ש"ב ז, כט; תה' קד, יג; נחמ' ט, כה; כ"כ בתש"ו הרא"ש, כלל ד, ס' כ, דקאי על הקצ"ה. **ותן ברכה.** ע"פ צ"ר כה, ד; דב' יא, כו. **רוחה.** ע"פ ש"ב כב, כ; תה' קיה, ה; מדת"נ (וורשא), פר' מקנן, ס' ג, 'מתוך לרה רוחה'. **והאלחזה.** ע"פ תה' קיה, כה; נחמ' א, יא. **זכל מעשה ידינו.** ע"פ דב' ב, ז; יד, כט; תה' ל, ח; ספ"ו כא, לא. **צאני מנצח השנים.** שבה"ל, ענין תפילה, ס' יח, בשם אגדה (אה"מ עמ' 585); סת"ר ס' ה, ענין התפילה. **שָׁנוֹתֵינוּ.** כ"ה הנכון בלשון רבים, לפי הירושלמי, ברכות פ"ב, ה"ד. וכ"ה ברמב"ם, סדר תפילות, נוסח ברכות התפילה ובלי"א, ס' קנר. הטובות המבורכות. כ"ה גם במנהג רומניא. לחרותנו. ללא תוספת של יו"ד וכי בלי"א, ס' תי, שהמטיל בה יו"ד, הרי זה לבטלה. גם לקבץ. במח' רומניא: גם לקבץ. גליתינו. כ"כ הרש"ם בסידורו, עמ' 146. במח' רמ"ו, בולוניא, שד"ל, רומניא ופרס, דף מג ע"א: גליתינו. וקבצנו וכו' לארצנו. תיבות אלו אינן במח' רמ"ו ובולוניא. במח' שד"ל הוכנסו בסוגריים עגולים, כנראה בהשפעת מנהגים אחרים. ותמלך. כ"ה בנו"ר ומח' רומניא. מְהִירָה. תיבה זו איננה במח' רמ"ו, בולוניא, שד"ל ורומניא. בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים. תיבות אלו אינן במח' רמ"ו ובולוניא. ובה"נ בסרע"ג, סד"ר, מח' רומניא ושד"ל.

נוסח מחזור רמ"ו ובולוניה:

וְלַמְּשִׁינִים בְּלִתְהוּ
תְּקוּהָ וְכָל־
הַמִּינִים כָּלָם כָּרְגַע יֵאבְדוּ־
וְכָל־אֵיבִיךָ מִהֲרָה יִפְרָתוּ־
וּמַלְכוּת זָדוֹן מִהֲרָה תִּעָקַר
וּתְשַׁבֵּר וּתִכְנֶיַע אוֹתָם בְּמִהֲרָה
בְּיָמֵינוּ בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה־
שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים:

נוסח בלתי מצונזר:

וְלַמְּשִׁינִים בְּלִתְהוּ
תְּקוּהָ וְכָל־
הַמִּינִים כָּלָם כָּרְגַע יֵאבְדוּ־
וְכָל־אֵיבִי עִמָּךְ מִהֲרָה יִפְרָתוּ־
וּמַלְכוּת זָדוֹן מִהֲרָה תִּעָקַר
וּתְשַׁבֵּר וּתִכְנֶיַע אוֹתָם בְּמִהֲרָה
בְּיָמֵינוּ בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה־
שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים:

עַל־הַחֲסִידִים וְעַל־הַצְּדִיקִים וְעַל־פְּלִיטַת

ח"ג והערות

נוסח בלתי מצונזר. ע"פ כ"י וס" קדמונים, וכן פסק הרמב"ם, סדר תפילות, מהד' פרנקל, בנוסח המקורי 'ולמשומדים' הנוסח במח' רמ"ו ובולוניה מצונזר.

מקורות ומקבילות

(וורטהיימר) ח"ב, מד' מנין, ס"ה ת. הַשִּׁינָה שׁוֹפְטִינוּ וכו' כַּתְחִילָה. ע"פ ישע' א, כה; מד"ז (צוצר), איכ' פר' א, ס"ה מז; פדר"ך פ"י טו, ס"ה יא. וּתְשַׁבֵּר עָלֵינוּ אֶתְּךָ לַדָּךְ. ע"פ ישע' ב, יא; זכ' יד, ט. ראו ישע' כו, יג. נַחֲסָד וּצְרָחִים. ע"פ הו"ש' ב, כא; תה' קג, ד; סח"ש ג, חרט. נֶלְדָק וְנִשְׁמַשְׁט. הו"ש' ב, כא; ע"פ דב' לב, ד; ישע' א, כה; לג, ה. נֶלְדָק מֶלֶךְ אֱלֹהִים. שְׁנֵה"ל, ענין תפילה, ס"ה יח, שֶׁשׁ אֲגֻדָּה (אח"מ עמ' 585); סח"ר ס"ה ה, ענין התפילה. מֶלֶךְ אֱלֹהִים לְדָקָה וּשְׁמַשְׁט. צבלי צרכות, דף יב ע"ב; תה' לג, ה; נט, ד; תדל"ז פר' ו; מד' שו"ט (צוצר), מ' כט, ס"ה ב; פסקי רי"ז צרכות, פ"א, ה"ב, אות לא; ריקאנטי ס"ה קסב; שְׁנֵה"ל, סדר ר"ה, ס"ה ש. נוסח בלתי מצונזר - וְנִשְׁמַשְׁט. ע"פ סרע"ג ח"א, ס"ה לט; סד"ר ס"ה נה; רמב"ם, סד"ת, נוסח צרכות התפילה; ס' הלחון ס"ה מח; כ"י: מח' פרס, דף מג ע"ב; כ"ה צמח' רומניא, דף יד ע"א. ראו בספר 'לוח ארש' ליעצ"ך. צְרָחִים הַמִּינִים. תוספתא צרכות פ"ג, הל' כה; צבלי צרכות, דף כח ע"ב ודף כט ע"א; פסקי רי"ז: צבלי מגילה, דף ח ב; צתמ"ד (וורטהיימר) ח"ב, מד' מנין, ס"ה יח. ראו ס"ה, ס"ה תתריג. וְנִשְׁמַשְׁט. ע"פ תר"ס שמו"י, יב, מג; רמב"ן ע"ה: ב"ר פר' פב, ס"ה ת, 'משמך אחכס'; מחצרת הערוך, לר"ש פרחון, דפוס פרעסבורג, דף ב ע"ב, וחי"ב שורש שגש, שֶׁשׁ רצ האלי גאון; ספר מל"ה פר' לך, ד"ה ואחר שהוא, 'מכניסם המשועמד בצרכות למוות'; שו"ת הרא"ש, כלל ד, ס"ה כ; תשני, ערך שמו; לוי"א ח"א, ס"ה קנט, מד"ה ועתה ראה. צל תהי תקוה. ע"פ ירמ' ח, יג; מש' כו, יב; צבלי ע"ז, דף ח ע"א, ע"פ מש' ב, יט, ורש"י ד"ה לא ישובן. וְכָל הַמִּינִים כֹּלָם כָּרְגַע יֵאבְדוּ. ע"פ ירושלמי שבת פט"ז, סוף ה"א, וצבלי שבת, דף קטז ע"א, ע"פ תה' קלט, כה; מדת"ג פר' קורח, הוספה א; פס"ו דב' ת, יב. תַּעֲקַר. ע"פ זפ"י ב, ד; מכו"ל דר"י ישמעאל ששלה, מס' דיוסע, ע"פ מ"כ, ה; ספ"ו לא, כו. ראו מכו"ל דר"י ששלה, מס' דשירה, פר' ו, ד"ה וצור; רש"י שמו"י טו, ז, ד"ה תהרס. וּמַלְכוּת זָדוֹן. ע"פ צבלי שבת, דף מט ע"א, 'גזרה מלכות רומי הרשעה גזירה על ישראל'; שמו"ר פר' א, ס"ה ה, 'עתידי הקצ"ה להוסיף ולגאול את ישראל ממלכות הרשעה'. זָדוֹן. ע"פ דב' ת, יב. תַּעֲקַר. ע"פ זפ"י ב, ד; מכו"ל דר"י ישמעאל ששלה, מס' דיוסע, פר' ה, ד"ה ויקראו, 'מלכות זו חייבת לימתי תעקור'; פדר"ך פ"ה ה, ד"ה ד"א ענה דודי. וְנִשְׁמַשְׁט. ע"פ ישע' יד, ה; תה' לו, ח; שו"ש (ווילנא), פר' ב, ס"ה ג, 'הגיע זמן של רשעים שיצטרו'. וְנִשְׁמַשְׁט. ע"פ שו"פ ג, ל; ישע' כה, ה. צְרָחִים הַמִּינִים. ע"פ צבלי סוכה, דף נב ע"א, 'משית בן דוד שעתיד להגלות צמחיה צימיו'; צמח"ר פר' יח, ס"ה כג; מדת"ג מח' יח, ס"ה ה. צָרָךְ וְכו' זדיס. שְׁנֵה"ל, ענין תפילה, ס"ה יח, שֶׁשׁ אֲגֻדָּה (אח"מ עמ' 585); סח"ר ס"ה ה, ענין התפילה. שׁוֹבֵר אוֹיְבִים. ע"פ ספ"ה יג, ה"ח; מד' שו"ט (צוצר), מ' כט, ס"ה ב; שמו"ר פר' יח, ס"ה ה, 'שׁוֹבֵר אֶת הָאֵיבִים צְעִזוֹרִי'. וּמַכְנִיעַ זֵדִים. ירושלמי צרכות פ"ד, דף יב ע"ב; רמב"ם, סד"ת, נוסח צרכות התפילה. וְעַל הַצְּדִיקִים. ע"פ תה' לד, טז. גרי הלדק. ירושלמי צרכות פ"ד, ה"ג; תוספתא צרכות פ"ג, ה"ב; צתמ"ד ח"ב, מד' מנין, ס"ה יט. וְעַל פְּלִיטַת וְכו' יִשְׂרָאֵל. ע"פ ישע' ב, ב; ירמ' לא, ו; עזר' ט, ח;

עֲמֵךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל. יְהִמוּ (נָא) רַחֲמֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. וְתֵן שָׁכָר
טוֹב לְכָל־הַבּוֹטָחִים בְּשִׁמְךָ הַטּוֹב בְּאַמָּת. וְשִׁים חֲלָקְנוּ עִמָּהֶם.
לְעוֹלָם לֹא גִבוּשׁ כִּי־בָךְ בְּטַחְנוּ מִלֶּךְ עוֹלָמִים. בְּרוּךְ אַתָּה
יְהוָה. מְשַׁעַן וּמִבְטָח לַצַּדִּיקִים:

וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב. וּבָנָה אוֹתָהּ בְּנֵן עוֹלָם
בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ:

רַחֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל־יִשְׂרָאֵל עַמָּךְ. וְעַל־ירוּשָׁלַיִם
עִירְךָ. וְעַל־צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ. וְעַל־הָעִיר הָאֲבֵלָה

מקורות ומקבילות

מס"ו פ"ד, ה"ו. עמך בית ישראל. ע"פ יח"ל, ל. יהמו
רחמיך ה'. ע"פ ירמ' לא, יט; ספ"ט יג, א; ספ"ו א, כ. על
תיבת 'נא' ראו: אר"ז, ח"א, הל' תפילה, סי' א; רמב"ם, סד"ת,
נוסח ברכות התפילה; אבודרהם על אחר; ורלוו' א"ר, אר"ת,
סי' קיח, ס"ק ב, מ"ש ראה לזה מהטור וכלכו. ותן שכר
טוב. ע"פ ישע' מ, יח קה' ד, ט; צי"ס ב, ה; נב, ל. הצוטחים
בשמך. ע"פ ישע' ג, יח תה' ג, א; מדת"נ פר' נח, סי' טו, 'לא
בטחנו במעשינו אלא בשמך'; מדת"ה מו' לא, סי' א, 'בטחנו
בשמי ואתי עומד להם'. בשמך הטוב. ע"פ תה' נב, יא; נד, ת.
באמת. ראו סח"ש ג, ט. ושים חלקנו עמכם. ע"פ צבלי ברכות,
דף נז ע"ב. לעולם לא נבוש כי כך בטחנו. ע"פ ישע' כו, ד
ורש"י; ירמ' ח, ז'ה; תה' כה, ב; צי"ס לב, כד; תד"ר פר' יח,
ד"ה מעשה צהק, 'הצוטחים בשמך באמת לא יבושו לעולם';
ילקו"ש תה', סוף רמז תשכט. מלך עולמים. ע"פ ירמ' י, יח;
תה' קמה, יג; ספ"י קדה"י, א, יח, ו. בא"י משען. שזה"ל,

ענין תפילה, סי' יח, בשם אגדה (אה"מ עמ' 585); סת"ר סי' ה, ענין התפילה, סי' כז ענין ברכת המזון. משען. ע"פ ישע'
י, כ; תה' מ, ה. משען ומצטח לצדיקים. החכר צירושלמי ברכות פ"ד, ה"ג. ע"פ צי"ס לר, יגיד; מד' שו"ט (צוצר), מו' כט,
סי' ב; שזה"ל, סדר ברכות, סי' קנז, בשם אחריו הרבצ"א, ע"פ מד"ש פר' יג, ד. ראו מכיל' דר"י בשלת, מס' דשירה, סוף פר' יג,
'הצדיקים היו מוצטחים ויודעים שהקצ"ה עושה להם נסים וגבורות'. ברכת ירושלים. צבלי מגילה, דף ח ע"ב; צתמ"ד (וורטהיימ)
ח"ב, מד' מנין, סי' כ; ולקו"ש ישעיהו, סוף רמז תפה. ולירושלים עירך. ע"פ מ"א יא, לב; דני' ט, טז; ספ"ט א, א; צבלי ברכות,
דף מד ע"א. ולירושלים עירך ברחמים תשוב. ע"פ זכ' א, טז; מדת"ה מו' קבא, סי' ג. ראו מד"ש (צוצר), פר' לא, סוף סי' ד;
מד' שו"ט (צוצר), מו' ח, ד; ולקו"ש ש"ב, רמז קסה, ד"ה ויתן ה'. וננה אותה. ע"פ ישע' מד, כה; תה' קמז, ב. בנין עולם.
ע"פ ויאל' ד, כ; ספ"ו א, כה. ראו ירמ' ח, כה. צמורה צימיו. ע"פ צבלי ברכות, דף מד ע"א; תד"א פרה"י, סוף פר' ג;
אה"מ, ר' בנאה, עמ' 76. צליל ט' באב אומרים. סרע"ג ח"ב, סי' אה; אור"ח ח"א, סדר תפילת ט"ב, אות טז, בשם ר' שמואל
מאיוורא; סה"ת סי' ל. ראו רא"ש תענית, פ"ד, סוף סי' לד; אר"ז ח"א, הל' סעודה, סי' קלז בשם הגאונים. נוסח רחם ה'.
ע"פ ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ג, ותענית פ"ב, ה"ב; סרע"ג ח"ב, סי' אה; סד' רס"ג עמ' שיה; רמב"ם, סד"ת, נוסח ברכות
התפילה. במח' פרס, דף עה ע"ב, הנוסח דומה עם תוספות, אומנם תמיד מתחיל ב'רחם'. רחם... עלינו. ע"פ ירמ' לא, יט;
ספ"ט ח, א; ספ"ב ג, ב. רחם... ישראל עמך. ע"פ ישע' יד, א; יח"ל, לט; כה; צי"ס לו, יח; ספ"ה ו, כו. רחם... ירושלים עירך.
ע"פ זכ' א, טז; צי"ס לו, יח; מדת"ה מו' עב, סי' א. רחם... ציון. ע"פ תה' קב, יד. ציון משכן. ע"פ ויאל' ד, ח; תה' עד, ב.
משכן כבודך. תה' כו, ח; ספ"ה ט, ה; סח"ש ט, ת. העיר האבלה. ע"פ איכ"ל, ד, ד.

ח"ג והערות

יהמו רחמיך. כ"ה במח' הקדומים, ללא תיבת 'נא' וכאן
כמח' שד"ל. בנין עולם במהרה בימינו. כ"ה גם
במנהג רומניא, דף יד ע"ב. רחם ה"א עלינו. בשבה"ל,
סדר תענית, סי' רסז, מבואר שבכל התפילות אומרים
'רחם', בניגוד למנהגים אחרים. ראו או"ח סי' תקנו בשו"ע
ורמ"א ובמקורות. הנוסח ע"פ מח' הקדומים וכ"י
ווילמדונה 10. תפילה זו נמצאת גם במנהג רומניא, דף
קצו ע"ב; מח' פרס, דף עה ע"ב; מח' חלב, דף שבה
ע"ב–שכו ע"א. ועל־ישראל. בכ"י: זעל כל ישראל.
ועל־ציון מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ. במח' חלב ללא תיבות אלו.
ועל־העיר. בכ"י: 'על־העיר', ללא ו'.

הַחֶרֶבָה וְהַשּׁוֹמְמָה. הַנְּתוּנָה בְּיַד זָרִים. הֶרְמוּסָה בְּכַף עֲרִיצִים.
וַיְבַלְעוּהָ לְגִינוֹת. וַיִּירְשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְסִילִים וְלִישְׁרָאֵל עִמָּךְ נִתְּתָה
וּלְזָרַע יַעֲקֹב יִרְשָׁה הוֹרֶשְׁתָּה. נִעְרָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִעֲפָרָה.
וְהַקִּיצָה מֵאַרְצָן דְּוִיָּה. נִטָּה עָלֶיהָ כְּנֶהֱר שָׁלוֹם. וַכְּנַחַל שׁוֹטֵף
כְּבוֹד גּוֹיִם. כִּי בָאֵשׁ הִצַּתָּהּ. וּבָאֵשׁ אֲתָה עֲתִיד לִבְנוֹתָהּ. כְּאֹמֹר
וְאֲנִי אֶהְיֶה-לָּהּ נֶאֱסִי-יְהוָה חֲזוּמַת אֵשׁ סָבִיב וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ:
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְנַחֵם צִיּוֹן עִירוֹ וְאַבְלִי עַמּוֹ וּבּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם:

מקורות ומקבילות

הַחֶרֶבָה. ע"פ ירמ' כז, ח; נחמ' ג, ג; ספ"ב ד, טו. וְהַשּׁוֹמְמָה. ע"פ ישע' סד, ט; ירמ' מד, ו; ספ"ב ד, טו. הַנְּתוּנָה בְּיַד זָרִים. ע"פ יחז' ז, כא; סמק"א ח, לא. ראו יוא"ד, ח. הֶרְמוּסָה. ע"פ ישע' ה, ה; סמק"א ג, מה. נִעְרָה עֲרִיצִים. ע"פ ירמ' טו, כא; ספ"ב ג, ח. וַיְבַלְעוּהָ. ע"פ הוש' ח, ח; איכ"ב, ג, ב. לְגִינוֹת. לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: תוספתא חולין פ"ה, ה"ט; בבלי ברכות, דף לב ע"ב; מדרש"ג פ"ר כי תשא, ס"ו טו; ז"ר פ"ר בראשית, פ"ר ד, ס"ו ו. וַיִּירְשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְסִילִים. ראו מ"ב ח, כד - מה; חז"ל פג, יג. וְלִישְׁרָאֵל עִמָּךְ נִתְּתָה. ע"פ צמ"כ, כד; מ"א ח, מה; ספ"ב ג, לה. וְזָרַע יַעֲקֹב יִרְשָׁה. ע"פ דב"א, ח; חז"ל פ"ה, ט. הוֹרֶשְׁתָּה. ע"פ חז"ל, ג; דה"ב כ, ז. נִעְרָה ה' אֱלֹהֵינוּ מִעֲפָרָה. ע"פ ישע' נב, ג; צמ"ס יא, טו; בבלי ר"ה, דף לא, ריש ע"ב; ז"ר פ"ר ע"ה, ס"ו א. וְהַקִּיצָה מֵאַרְצָן דְּוִיָּה. ע"פ ירמ' ח, וחי"ט. נִטָּה עָלֶיהָ. ע"פ זכ"א, טג; אי"ו, לה. כְּנֶהֱר שָׁלוֹם וכו'. ע"פ ישע' סו, יב. כִּי בָאֵשׁ הִצַּתָּהּ. ע"פ ישע' סד, י; איכ"ד, יא; בבלי צ"ק, דף ק ע"א; בראשית רבתי, פ"ר ויאל, עמ' 138. וּבָאֵשׁ אֲתָה עֲתִיד לִבְנוֹתָהּ. בבלי צ"ק, דף ס ע"א, ע"פ זכ"ב, ט; פסכ"ב פ"י ל, ד"ה ד"א חמר הקצ"ה; ילק"ש תורה, סוף רמז שמה. ראו רש"י סנהדרין, דף ע"ב, ד"ה דבצר שנתקלקלו. וְאֲנִי אֶהְיֶה לָּהּ. זכ"ב, ג, ט. וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ. ע"פ ישע' כד, כג; ספ"ב ד, לא; זו"ה, דן, ה, יב"ג. חוֹסֵם בָּאֵשׁ מִנְחָם לִיּוֹן. ע"פ סרע"ג ח"ב, ס"ו א; סה"ט ס"ו ל. ראו הלק"ג, נהיגת האבגל, אות א. מִנְחָם לִיּוֹן. ע"פ ישע' נא, ג; זכ"א ח, ח; צמ"ס מה, כד; ז"ר פ"ר ק, ס"ו יג. יָכֹךְ אֲנִי מִנְחָם לִיּוֹן וְלִכָּל חַרְצוֹתֶיהָ; תדל"ז סוף פ"ר יט. לִיּוֹן עִירוֹ. ע"פ ישע' ס, יד; חז"ל ע"ה, סח; קל"ג, יג; צמ"ס נב, יג. וְאַבְלִי עַמּוֹ. ע"פ ישע' נא, יב; מד"ז (צובר), איכ"ב, פ"ר א, ס"ו טו; פדר"ך פ"י יט, סוף ס"ו א. וּבּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם. ע"פ חז"ל קמ"ג, ג; צמ"ס נב, ז; ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ה.

ח"ג והערות

הַחֶרֶבָה. תיבה זו איננה במח' פרס. וְהַשּׁוֹמְמָה. במח' רומניא: 'השוממה'. במח' פרס וחלב: 'השוממה'. הֶרְמוּסָה בְּכַף עֲרִיצִים. כ"ה בירושלמי שלפנינו, גוב"ר, מח' רומניא ופרס. במח' חלב: 'היושבת וראש לה חפוי כאשה עקרה שלא ילדה', במח' פרס נמצא לאחר 'בכף עריצים'. וַיְבַלְעוּהָ. בבגין קל. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, כ"י, שד"ל בסדר ת"ב ותתת"ס רפ"ד. במח' רומניא, שד"ל שחרית של חול, נוסחאות אשכנז ותכלאל ע"ה: וַיְבַלְעוּהָ. במח' פרס: וַיְבַלְעוּהָ. במח' חלב: וַיְבַלְעוּהָ? לְגִינוֹת. כ"ה בגוב"ר, כ"י ומח' רומניא. במח' פרס וחלב: 'לגאיונים'. וַיִּירְשׁוּהָ. במח' רומניא: וַיְבַלְעוּהָ. עובדי פסילים. הנוסח 'עובדי אילים' הוא נוסח מצונזר. אך נמצא ברס"דרס"ה, וכן הוא בכ"י, בולוניא ותתת"ס רפ"ד, ואצל שד"ל הנוסח המצונזר וכן בתכלאל ע"ה. וְלִישְׁרָאֵל עִמָּךְ. כ"ה במח' רמ"ו. במח' רס"דרס"ה, בולוניא וכ"י: וְלִישְׁרָאֵל עִמָּךְ. במח' רומניא: וַיְבַלְעוּהָ. וְלִישְׁרָאֵל בְּכַף עֲרִיצִים. במח' חלב ופרס הנוסח שונה בהרבה. וְזָרַע יַעֲקֹב. במח' רומניא: וְזָרַע יִשְׂרָאֵל. נִעְרָה ה"א מעפ"ה. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, שד"ל וכ"י וולמרונה 10, מבגין הקל. במח' רומניא וכ"י מוסקוביץ: נִעְרָה, מבגין הפיעל. וְהַקִּיצָה. במח' רמ"ו, רומניא וכ"י: וְהַקִּיצָה, וכ"ה בתה' לה, כג שלפנינו. במח' בולוניא ושד"ל: וְהַקִּיצָה. מארץ דְּוִיָּה. במח' רומניא: 'מארץ דְּוִיָּה'. נִטָּה עָלֶיהָ. במח' רמ"ו (סוף שחרית): נִטָּה עָלֶיהָ סֶכֶת שְׁלוֹמֶךָ, אבל איננה במח' רמ"ו בערבית, ואף לא במח' בולוניא, שד"ל וכ"י. במח' רומניא: נִטָּה עָלֶיהָ סֶכֶת שְׁלוֹם. כ"ה בגוב"ר ומח' רומניא. במח' רמ"ו ושד"ל: 'הצתה', וכ"ה במח' תתת"ס רפ"ד, בית אב וסודר רש"ס. במח' רומניא: 'הצתה ובאש הַחֶרֶבָה'. לְבִנוֹתָהּ. במח' רומניא: 'לְבִנוֹתָהּ וְלִנְחָמָה'. כְּאֹמֹר. כ"ה בגוב"ר ומח' רומניא. במח' פרס: 'כְּדָבָר שְׁנֵאמַר'. במח' חלב: 'כְּדָבָר יָבִיב'. נֶאֱסִי חֲזוּמַת אֵשׁ סָבִיב. במח' רומניא: 'חֲזוּמַת אֵשׁ סָבִיב נֶאֱסִי', בשונה מכל הנוסחאות והפסוק שלפנינו. מִנְחָם צִיּוֹן עִירוֹ וכו'. כ"ה במח' רמ"ו (בערבית), בולוניא, נ"א בשד"ל וכ"ה בכ"י ובמקום תיבת 'בּוֹנֵה' בְּבִגְנִין. במח' רס"דרס"ה: 'מִנְחָם אֲבִלִי צִיּוֹן וּבּוֹנֵה'

במח' פרס וחלב: 'כִּי אֲתָה יְיָ בָּאֵשׁ'. הַצַּתָּה. כן מנוקד במח' בולוניא, פרס, חלב, כ"י, רוב אשכנזים ותכלאל ע"ה. במח' רמ"ו ושד"ל: 'הַצַּתָּה', וכ"ה במח' תתת"ס רפ"ד, בית אב וסודר רש"ס. במח' רומניא: 'הצתה ובאש הַחֶרֶבָה'. לְבִנוֹתָהּ. במח' רומניא: 'לְבִנוֹתָהּ וְלִנְחָמָה'. כְּאֹמֹר. כ"ה בגוב"ר ומח' רומניא. במח' פרס: 'כְּדָבָר שְׁנֵאמַר'. במח' חלב: 'כְּדָבָר יָבִיב'. נֶאֱסִי חֲזוּמַת אֵשׁ סָבִיב. במח' רומניא: 'חֲזוּמַת אֵשׁ סָבִיב נֶאֱסִי', בשונה מכל הנוסחאות והפסוק שלפנינו. מִנְחָם צִיּוֹן עִירוֹ וכו'. כ"ה במח' רמ"ו (בערבית), בולוניא, נ"א בשד"ל וכ"ה בכ"י ובמקום תיבת 'בּוֹנֵה' בְּבִגְנִין. במח' רס"דרס"ה: 'מִנְחָם אֲבִלִי צִיּוֹן וּבּוֹנֵה'

אֶת־צֶמַח דָּוִד עֲבָדְךָ בְּמַהֲרָה תַצְמִיחַ. וְקִרְנוֹ תָרוּם בְּיִשׁוּעָתְךָ.
כִּי לְיִשׁוּעָתְךָ קִוִּינוּ כָּל־הַיּוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה. מַצְמִיחַ
קֶרֶן יִשׁוּעָה:

שָׁמַע קוֹלֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. וְחוּס וְחַנּוּן וְרַחֵם עָלֵינוּ. וְקַבֵּל
בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ וְאֶת־תְּחִנָּתֵנוּ. כִּי אַב
מְלֵא רַחֲמִים רַבִּים אַתָּה הוּא מַעֲוֹלִים. וְלֹא נָשׁוּב רִיקִם מִלְּפָנֶיךָ:

הצמים אומרים:

עֲנֵנוּ יְהוָה עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוֹם תַּעֲנִיתֵנוּ. כִּי בָצָרָה גְדוֹלָה אֲנַחְנוּ.
וְאֶל־תַּעֲלֵם אֶזְנְךָ מִשְׁמוֹעַ תְּפִלָּתֵנוּ. וְאֶל־תִּתְעַלֵּם
מִבִּקְשֵׁתֵנוּ. הִיָּה נָא קָרוֹב לְשׁוֹעֵנוּ. טָרֵם נִקְרָא אַתָּה תַּעֲנֵה.

מקורות ומקבילות

ח"ג והערות

יְרוּשָׁלַיִם, וְכ"ה במח' רמ"ז (סוף שחרית). באשכנז: 'מנחם
 ציון ובזנה יְרוּשָׁלַיִם. במח' שד"ל, רומניא, פרס וחלב:
 'בזנה יְרוּשָׁלַיִם. נוסח ענגנו. הנוסח כאן לפי מח' רמ"ז
 (המופיע ב" בשבת, דף 49, תענית אסתר, דף 60א,
 י"ז בתמוז, דף 144 וכן בסדר תענית גשמים, ח"ב דף
 135א, אך שם בשינויים ועזרים. בתשעה באב רק ציון
 לומר ענגנו) ומח' בולוניה. במח' רמ"ז, בצום גדליה (ח"ב
 26א), הנוסח שונה בהרבה וקרוב בחלקו לאשכנז. קרוב
 לַשְׁעָנָה. כ"ה במח' רמ"ז (חוץ מצ"ג), בולוניה וכ"י

זרבת למח 17. צצלי מנילה, דף יז ע"ב; מדח"ג (וורשא), פר'
 קורת, סי' יב, ע"פ תה' כו, ב; צתמ"ד (וורטהיימר) ח"ב, מד'
 מנין, סי' כא; ולק"ש ישעיהו, סוף רמח תפה. **את למח 17.**
 ע"פ ירמ' לג, טו; תה' קלב, ח; צ"ס נב, ה; ויק"ר פר' לא,
 סי' יא. **דוד ענדך.** ע"פ ש"צ ז, ה; תה' קלב, י. **צמורה**
תלמי. ע"פ ישע' נח, ח. **וקרטו תרום.** ע"פ תה' פט, כה;
 נב, יא; צ"ס מז, יא. **נישועתך.** ע"פ ישע' נב, י; תה' כ, ו.
כי לישועתך קונו כל היום. ע"פ תה' כה, ה; תדא"ר פר' יח,
 ד"ה נוכח פני. **לישועתך קונו.** ע"פ צ"ר מט, יח; ישע' לג, ב;
 תה' קיט, קכג - קסו; מדח"ג פר' צמדבר, סי' כ. **צאז**
מלמית. שצה"ל, ענין תפילה, סי' יח, בשם אגדה (אה"מ עמ' 585);

סח"ר סי' ה, ענין התפילה. **מלמית קרן ישועה.** ע"פ יחז' כט, כא; צצלי פסחים, דף קח ע"ב; שצה"ל, סדר זרבות, סי' קמ,
 בשם אחיו הרצב"א, ע"פ מד"ש פר' יג, ד; סח"ר סי' כז, ענין זרבת המזון. **זרבת שומע תפילה.** צצלי מנילה, דף יח ע"א;
 צתמ"ד (וורטהיימר) ח"ב, מד' מנין, סי' כב; ולק"ש ישעיהו, סוף רמח תפה. **שמע קולנו ה'.** ע"פ דב' כו, ז; מ"א ח, מה; תה'
 ה, ד; ספ"ה ה, ח. **וחוס.** ע"פ יוא' ב, ח. **וחוס וחננו.** כ"ה צמח' רומניא, דף יד ע"ב. **וחננו.** ע"פ ישע' לג, ב; תה' קכג,
 ב"ג; ספ"ט ח, א. **ורחם עלינו.** ע"פ ירמ' לא, יט; ספ"ט ח, א; ספ"ב ג, ב. **וקבל זרחמים.** ראו מדח"ג (וורשא), פר' וישלח,
 סי' ט; דב"ר פר' יא, סי' י, 'כיון שבקשתי עליהם רחמים מיד קבל'. **וצראון את תפילתנו.** ע"פ תה' סט, יד; מש' טו, ה; צ"ס
 לה, טז. **ואת תחינתנו.** ע"פ מ"א ח, כה; תה' ו, י; כ"ה צמח' רומניא, דף יד ע"ב. **כי אז מלא רחמים.** ע"פ תה' קג, יג;
 ירושלמי זרבות פ"א, ה"ה; כ"ה צמח' רומניא, דף יד ע"ב. **מלא רחמים רבים.** תדא"ר פר' ט; ב"ר, פר' מקץ, סוף עמ' 206;
 ספר הערוך, ערך עין; כ"ה צמח' רומניא, דף יד ע"ב. **אתה הוא מעולם.** ע"פ ישע' סג, טז; תה' כה, ו; קג, ח; צ"ס נא, ח.
ולא נשוב ריקם מלפניך. ע"פ תה' עד, כא; כ"ה צמח' רומניא, דף יד ע"ב. **הלשון ע"פ ש"צ ח, כב. צליל ת"צ ענגנו.** ע"פ צצלי
 שבת, דף כד ע"א; ראו סד' רס"ג עמ' שח; פסקי רי"ז תענית, פ"א, ה"א, אות יט; שצה"ל, סדר תענית, סי' רעז, בשם רבינו
 נסים. **נוסח ענגנו.** ע"פ ירושלמי תענית פ"ב, ה"ב; סרע"ג ח"ב, סי' ח; סד' רס"ג עמ' שח; ספר הערוך, ערך קבל; סחז"ר
 כ"י שכטר, עמ' 90; רמב"ם, סד"ת, נוסח זרבות התפילה. צמח' פרס, דף עה ע"ב, הנוסח דומה. **תפילה ואוס.** ע"פ דני' ט, ג;
 לו"ה, יוסף, י, א"ב; פדר"א, תחילת פ' מז; פס"ו שה"ש, ה, ה. **ענגנו ה' ענגנו.** ע"פ מ"א יח, לו. **ענגנו ה' ענגנו זיוס.**
 צסחז"ר: 'ענגנו אצונו ענגנו היום זיוס'. **זיוס זיוס.** ע"פ שופ' כ, כה; ש"א ז, ו; ישע' נח, ג. **תעניתנו.** ע"פ ישע' נח, ה; עזר'
 ח, כא. **צורה גדולה אכחנו.** ע"פ נחמ' ט, לו. **ואל תעלם.** ע"פ איכ' ג, נו. **אזנך משמוע תפלתנו.** ע"פ תה' ח, ו; נחמ' ח, ו;
 צ"ס נא, יא. **בסחז"ר:** 'אזנך מלכינו משמוע תפלתנו'. **ואל תתעלם מנקשתנו.** ע"פ תה' נח, ב. **ואל תתעלם וכו' אתה תענה.**
 משפטים אלו אינם צסחז"ר. **היה נא קרוב לשוענו.** ע"פ תה' לט, יג. **אתה תענה.** ע"פ תה' לה, טז.

בְּדָבָר שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה טָרֶם-יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם מִדְּבָרִים
וְאֲנִי אֶשְׁמָע: כִּי אַתָּה פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל-עֵת צָרָה וְצוּקָה.
עד כאן מוסיף יחיד הצם.

כִּי אֵל שׁוֹמֵעַ תִּפְלָה וְתַחֲנוּן אֶתְּהָּ בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה.
שׁוֹמֵעַ תִּפְלָה:

רִצָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְאֶל-תִּפְלָתָם שָׁעָה. וְהָשִׁב
הָעֲבוּדָה לְדָבִיר בֵּיתְךָ. וְאֲשִׁי יִשְׂרָאֵל וְתִפְלָתָם מְהֵרָה
בְּאַהֲבָה תִּקְבֹּל בְּרָצוֹן. וְתִהְיֶה לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל
עִמָּךְ. וְתַחֲזִינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים
כְּמֵאָז. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַמַּחְזִיר בְּרַחֲמָיו שְׂכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מקורות ומקבילות

והיה טרם יקראו. ישע' סה, כד. כי אתה פודה. ע"פ תה' כה, כב - קל, ה; סח"ש טו, ת. ומליל כלל עת. ע"פ נחמ' ט, כה. לרה ולוקה. ע"פ לפ' א, טו; מש' א, כו. כי אל שומע תפילה. ראו שתי, דפ' ויניחיה, דף קיו ע"ב, ד"ה מה שתקנו, ע"פ תה' סו, טזכ. שומע תפילה. תה' סה, ג; מש' טו, כט; מכיל' דר"י בשלח, מס' דשריה, פ"ד, 'שומע לעתק כל צלי העולם; שמו"ר פ"ד כה, ס"ד. ד. ותחזון אתה. ע"פ תה' כה, ו; לא, כג. בא"י שומע תפלה. ע"פ מד' ש"ט (בוצר), מ' כט, ס"ד; ב' שנה"ל, ענין תפילה, ס"ד יח, בשם אגדה (אה"מ עמ' 585); סח"ר ס"ד ה, ענין התפילה. צרכת עבודה. צבלי מגילה, דף יח ע"א; פס"ז דב', פ"ד חלה הצרכה, דף ק ע"א; צתמ"ד (וורטהיימר) ח"ב, מד' מנין, ס"ד כג. רלה ה"א צעמך ישראל. ע"פ יח' מג, כו; תה' קמט, ד. ואל תפלתם. כה"נ צסה"ע עשה"ד, הל' שופר, דף קג טור ב. וצמ"צ ס"ד, שעה - פנה. ע"פ צ"ד, ד ורש"י; ספ"ר ס"ד סה, ע"פ הוש' יד, ג; מדת"נ (וורש), פרשת וירא, ס"ד א, 'אפילו אין אדם כדאי לענות בתפלתו ולעשות חסד, עמו כיון שמתפלל ומרצה בתחנונים אני עושה חסד עמו'. הזכרת עבודה. ויק"ר פ"ד ז, ס"ד ב. ראו רש"י ברכות, דף יא ע"ב, ד"ה ועבודה. לדביר ציתך. ע"פ מ"א ה, ו. ואשי ישראל. ע"פ צמ' כה, ב"ג; ש"א ב, כה; תוס' מנחות, דף קי ע"א, ד"ה ומיכאל. הזכרת קרבנות. ויק"ר פ"ד ז, ס"ד ב; פדר"ך פ"ד כד, ס"ד ה. ותפלתם מהרה. ע"פ תה' לא, ג; קב, ג; תוספתא (ליצרון), ברכות פ"ג, ה"ז; צבלי ברכות, דף כט ע"ב. ותפלתם... תקבל. ראו שמו"ר פ"ד בשלח, פ"ד כה, ס"ד ד, ע"פ ישע' מט, ג; מדת"ה מ' קטו, ס"ד א, 'ישראל אזהבין להקב"ה, שהוא שומע תפלתן בכל שעה; ש"ר פ"ד ת, ס"ד יב, 'תקבל את תפלתו כקרבן' וכו'. ותהי לראון תמיד עבודה ישראל עמך. ע"פ ישע' נ, ז; מול' ג, ד; מדת"נ פרשת נשא, ס"ד כג, 'כשהכנס לפלטרין שלך, אתה רואה כמה פרים נקריב לפניך', ע"פ תה' גא, כה. עבודה ישראל עמך. מתע"ד יא, ד, 'כשם שעבודת מזבח קרויה עבודה, כך תפלה קרויה עבודה; ספרי דב', פ"ד עקב, פ"ד מוא, ד"ה ולעבדו; ילקו"ש תו', פ"ד עקב, רמח תהסג. ותחזינה עינינו. ע"פ ישע' לג, כ; נב, ה; מיכ' ד, יא. בשובך לציון. ע"פ ישע' נב, ח; זכ' ה, ג; שמו"ר פ"ד ל, ס"ד ת. ראו ויק"ר פ"ד ז, פ"ד ז, ס"ד ב, 'שכן צליון מהרה יעבדוך צניך'. לציון ולירושלים עירך צרחמים כמאלו. צמח' פרס, דף ט ע"א, נוסח קרוב, 'לנון לציון כמו אל צרחמים'. ולירושלים עירך צרחמים. ע"פ זכ' א, ח; נב; מדת"ה מ' עב, ס"ד א. צרחמים כמאלו. רמב"ם, סד"ת, נוסח ברכות התפילה; מחז"ו ס"ד פט; כ"ה צמח' רומניא, דף יד ע"ב. ראו סד"ו רס"ג דף יט; צמח' ארס לובה, דף מו ע"א, 'כמאלו צרחמים'. ע"פ אה"מ א"ס, עמ' 66, אות לו. בא"י המחזיר. שנה"ל, ענין תפילה, ס"ד יח, בשם אגדה (אה"מ עמ' 585); סח"ר ס"ד ה, ענין התפילה. המחזיר צרחמים שכינתו לציון. ע"פ מד' ש"ט (בוצר), מ' כט, ס"ד א; ילקו"ש תהלים, רמח תהנב, ד"ה ה' מלך; ס' הכחרי, מאמר ב, סוף אות כד.

ח"ג והערות

(מופיע בתענית אסתר, פתיחה 62). במח' שד"ל: 'לשונותנו'. ונראה ששד"ל הגיה מסברא, ע"פ האשכנזים והספרדים. במח' שד"ל ובמח' רמ"ו בצום גדליה: 'לשוונותנו'. בְּדָבָר שֶׁנֶּאֱמַר. בסחב"ר: 'כאמור'. כי אתה פודה ומציל. בסחב"ר: 'כי אתה אל טוב פודה ומציל ועונה לעמו'. הוספת תחינות בברכת ש"ת. בסד"ו החדשים שמקרב באו, נהגו להוסיף כאן תחינות, לשבח את מקום, ואין זה מנהגו וכן ב' בלד"א, ס"ד קסו. ואל-תפלתם. כ"ה במח' בולוניא. במח' רמ"ו וברומניא: 'ובתפלתם'.

נוסח ברכות התפילה, ובאצורה על אתר איתא: 'ולתפלתם'. יד, ג; מדת"נ (וורש), פרשת וירא, ס"ד א, 'אפילו אין אדם כדאי לענות בתפלתו ולעשות חסד, עמו כיון שמתפלל ומרצה בתחנונים אני עושה חסד עמו'. הזכרת עבודה. ויק"ר פ"ד ז, ס"ד ב. ראו רש"י ברכות, דף יא ע"ב, ד"ה ועבודה. לדביר ציתך. ע"פ מ"א ה, ו. ואשי ישראל. ע"פ צמ' כה, ב"ג; ש"א ב, כה; תוס' מנחות, דף קי ע"א, ד"ה ומיכאל. הזכרת קרבנות. ויק"ר פ"ד ז, ס"ד ב; פדר"ך פ"ד כד, ס"ד ה. ותפלתם מהרה. ע"פ תה' לא, ג; קב, ג; תוספתא (ליצרון), ברכות פ"ג, ה"ז; צבלי ברכות, דף כט ע"ב. ותפלתם... תקבל. ראו שמו"ר פ"ד בשלח, פ"ד כה, ס"ד ד, ע"פ ישע' מט, ג; מדת"ה מ' קטו, ס"ד א, 'ישראל אזהבין להקב"ה, שהוא שומע תפלתן בכל שעה; ש"ר פ"ד ת, ס"ד יב, 'תקבל את תפלתו כקרבן' וכו'. ותהי לראון תמיד עבודה ישראל עמך. ע"פ ישע' נ, ז; מול' ג, ד; מדת"נ פרשת נשא, ס"ד כג, 'כשהכנס לפלטרין שלך, אתה רואה כמה פרים נקריב לפניך', ע"פ תה' גא, כה. עבודה ישראל עמך. מתע"ד יא, ד, 'כשם שעבודת מזבח קרויה עבודה, כך תפלה קרויה עבודה; ספרי דב', פ"ד עקב, פ"ד מוא, ד"ה ולעבדו; ילקו"ש תו', פ"ד עקב, רמח תהסג. ותחזינה עינינו. ע"פ ישע' לג, כ; נב, ה; מיכ' ד, יא. בשובך לציון. ע"פ ישע' נב, ח; זכ' ה, ג; שמו"ר פ"ד ל, ס"ד ת. ראו ויק"ר פ"ד ז, פ"ד ז, ס"ד ב, 'שכן צליון מהרה יעבדוך צניך'. לציון ולירושלים עירך צרחמים כמאלו. צמח' פרס, דף ט ע"א, נוסח קרוב, 'לנון לציון כמו אל צרחמים'. ולירושלים עירך צרחמים. ע"פ זכ' א, ח; נב; מדת"ה מ' עב, ס"ד א. צרחמים כמאלו. רמב"ם, סד"ת, נוסח ברכות התפילה; מחז"ו ס"ד פט; כ"ה צמח' רומניא, דף יד ע"ב. ראו סד"ו רס"ג דף יט; צמח' ארס לובה, דף מו ע"א, 'כמאלו צרחמים'. ע"פ אה"מ א"ס, עמ' 66, אות לו. בא"י המחזיר. שנה"ל, ענין תפילה, ס"ד יח, בשם אגדה (אה"מ עמ' 585); סח"ר ס"ד ה, ענין התפילה. המחזיר צרחמים שכינתו לציון. ע"פ מד' ש"ט (בוצר), מ' כט, ס"ד א; ילקו"ש תהלים, רמח תהנב, ד"ה ה' מלך; ס' הכחרי, מאמר ב, סוף אות כד.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ. שְׂאֵתָהּ הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.
עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדְךָ וְעַל־נַשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת
לָךְ. וְעַל־נַסִּיךְ שֶׁבְּכָל־יוֹם וַיּוֹם עָמְנוּ וְעַל־נַפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ
שֶׁבְּכָל־עֵת. עָרַב וּבָקָר וְצֹהָרִים. הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ.
הַמְּרַחֵם כִּי לֹא־תָמוּ חֲסִדֶיךָ וּמַעֲוֹלָם קוִינֵנוּ לָךְ. לֹא־הִכְלַמְתָּנוּ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְלֹא־עֲזַבְתָּנוּ וְלֹא־הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ מִמֶּנּוּ:

עַל־כָּלֶם יִתְבָּרַךְ וַיִּתְּרוּמָם שְׁמֶךָ מְלַכְנוּ תָּמִיד. כָּל־הַחַיִּים
יִוְדוּךָ סֶלָה. וַיְהִלְלוּ לְשִׁמְךָ הַטּוֹב בְּאַמָּת: בְּרוּךְ אַתָּה
יְהוָה. הַטּוֹב שְׁמֶךָ וְלָךְ נָאָה לְהוֹדוֹת:

שִׁים שְׁלוֹם. טוֹבָה וּבִרְכָּה. (חַיִּים). חֵן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים. עָלֵינוּ
וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל עֲמָךְ. בְּרַכְנוּ אֲבִינוּ כָּלֵנוּ כְּאַחֵד בְּאוֹר

מקורות ומקבילות

זרבת הודאה. בבלי מגילה, דף יח ע"א; פס"ו דב', פ"ר חלח. **חיים, לְבַרְכְּנוּ וְ תִיבוֹת אֵלֹו אֵינֶן בִּמְח' הַקְדוּמִים.**
 הזרבה, דף סב ע"א; בתמ"ד (וורטהיימ) ח"ב, מד' מנין, **חיים, לְבַרְכְּנוּ וְ תִיבוֹת אֵלֹו אֵינֶן בִּמְח' הַקְדוּמִים.**
 סי' כד. ראו ב"ר (תיאודור), פ"ר ויחי, פ"ר לט; מדת"נ פ"ר ויחי, סי' ת. **מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ.** דה"א כט, יג; ספרי, דב' פ"ר חלח
 הזרבה, פ' שמע; ילקו"ש תורה, רמז תתקנח, ד"ה ויחמך ה'. **שְׂאֵתָהּ הוּא.** יש המנקדים 'שְׂאֵתָהּ', ע"פ שפי' ו, ח, אומנם כבר
 כתב הרד"ק, ש'היה ראוי להקדק בסוגל, ורק בעצור להרחיב האל"ף לנך נקמאה', עכ"ל. וכן סובר הצ"ח אר"ח, סוף סי' קכו,
 שכתב: דמנהג העולם לומר הש"ן בסוגל. **שְׂאֵתָהּ הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ.** ע"פ ירמ' יד, כב; תה' קה, ז; ספ"ב ג, ו. **וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.**
 ע"פ שפי' ג, טו; ספ"ט ח, א. **חַיִּים הַמְּסוּרִים בְּיָדְךָ.** ע"פ תה' לא, טז; סח"ש ז, טז. **נַשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ.** ע"פ תה' לא, ו;
 חו"י יב, י; ספרי צמ', פ"ר פינחס, פ"ר קלט; מנכ"ל דר"י, מס' דשירה, ריש פ"ר ט; במדצ"ר פ"ר בלק, פ"ר כ, סי' כ. **נָסִיךְ שֶׁכָּל**
יוֹם וַיּוֹם עָמְנוּ. ע"פ מד' שו"ט (צוהר), מ" סב, סי' ג, ומ" קו, סי' א. **וְעַל נַפְלְאוֹתֶיךָ.** ע"פ תה' ט, ב; חו"י ה, ט; דה"א עז, ט;
 בנ"ס לט, יט. **נַפְלְאוֹתֶיךָ... שֶׁכָּל עֵת.** ע"פ מדת"ה מ" ע"א, סי' ד. **וְטוֹבוֹתֶיךָ.** ע"פ ישע' סג, ז; תה' עג, א. **עָרַב וּבָקָר**
וְצֹהָרִים. תה' נה, יח. **הַטּוֹב.** ע"פ תה' נד, ה; בנ"ס מה, כו. **כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ.** ע"פ חו"י ג, כב; מדת"ה מ" סו, סי' א.
הַמְּרַחֵם. ע"פ ישע' מז, ו; תה' קטז, ה; סח"ש יא, כג - כו. **לֹא תָמוּ חֲסִדֶיךָ.** ע"פ תה' כה, ו; קח, ה; חו"י ג, כב; בנ"ס נא, ת.
וּמַעֲוֹלָם קוִינֵנוּ לָךְ. ע"פ ישע' כה, ט; תה' קכג, ב; סרע"ג ח"א, סי' לט. **לֹא הִכְלַמְתָּנוּ.** ע"פ תה' כב, ו; וכה, ג; סרע"ג ח"א,
 סי' לט. **לֹא־הִכְלַמְתָּנוּ וְכו' עַד פִּינְךָ מִמֶּנּוּ,** במח' רומניא, דף יד ע"ב, הנוסח זהה. **וְלֹא עֲזַבְתָּנוּ.** ע"פ מ"א ו, יג; נחמ' ט, לא;
 ספרי"ו א, יח. **הַסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ מִמֶּנּוּ.** ע"פ ישע' סד, ו; תה' ל, ה; מחבר בהל"ל, ה'ל' חנוכה, סי' ג, ובסדר"ת סי' ח. **יִתְבָּרַךְ**
וַיִּתְּרוּמָם שְׁמֶךָ מְלַכְנוּ. ירושלמי זרבות פ"ט, ה"ב; ב"ר פ"ר יג, סי' טו. **שְׁמֶךָ מְלַכְנוּ תָּמִיד.** ע"פ תה' מד, ט. **כָּל הַחַיִּים יִוְדוּךָ.**
 ע"פ ישע' לח, יט; תה' קטז, חדיה; בנ"ס ח כ"א; ב"ר (תיאודור), פ"ר ויחי, פ"ר לט, (מט, ח); מדת"נ פ"ר ויחי, סי' ח; מד' שו"ט
 (צוהר), מ" קמו, סי' א. **יִוְדוּךָ סֶלָה.** תה' פח, יא. **וַיְהִלְלוּ לְשִׁמְךָ.** ע"פ תה' עד, כ"א; סמוק"א ד, לג. **לְשִׁמְךָ הַטּוֹב.** ע"פ תה'
 נב, יא; נד, ה; כ"ה במח' רומניא, דף טו ע"א. **בְּאַמָּת.** ש"א יב, כד. **בְּאִי הַטּוֹב שְׁמֶךָ.** שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח, בשם אגדה
 (אה"מ עמ' 585); סח"ר סי' ה, ענין התפילה. **הַטּוֹב שְׁמֶךָ.** ע"פ תה' נב, יא; מד' שו"ט (צוהר), מ" כט, סי' ב. **וְלָךְ נָאָה**
לְהוֹדוֹת. ע"פ תה' נב, ב; סח"ש טז, כח; מדת"ה מ" קוח, סי' ה. **זרבת שים שלום.** בבלי מגילה, דף יח ע"א; פס"ו דב', פ"ר
 חלח. **חיים, לְבַרְכְּנוּ וְ תִיבוֹת אֵלֹו אֵינֶן בִּמְח' הַקְדוּמִים.** ח"ב, מד' מנין, סי' כה. **שים שלום.** ע"פ צמ' ו, כו; תה' קמו, יד. **טוֹבָה.**
 ע"פ תה' פה, יג; עזר' ח, יח ורלו רש"י. **וּבִרְכָּה.** ע"פ דב' כו, טו; מל"א ג, י. **חֵן וְחֶסֶד.** חס' ב, יז; ספ"ט ה, א; ספ"ו
 יב, לה. **וְחֶסֶד וְרַחֲמִים.** ע"פ הוש' ב, כ"א; תה' קג, ד; ת"מ א, יא; סח"ש ג, ט. **עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עֲמָךְ.** ע"פ מס' יד, ו;
 אה"מ, סוף יתבצר, עמ' 252. **יִשְׂרָאֵל עֲמָךְ.** ע"פ דב' כ"א, ה; ש"ב ז, כג; דה"א ח, כ"א. **זרבת אֲבִינוּ.** ע"פ צר' מט, כו ורש"י;
 תה' סו, ב. **כֹּחֵךְ בְּאוֹר פִּינְךָ.** שבה"ל, ענין תפילה, סי' כד. **בְּאוֹר פִּינְךָ.** ע"פ צמ' ו, כה; תה' ד, ז; ספ"ב ד, כ.

פָּנִיךָ. כִּי בְּאוֹר פָּנֶיךָ נִתְּתָה לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. תּוֹרַת חַיִּים.
אֶהְבֶּה וְחָסֵד. צְדָקָה. בְּרָכָה. יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם.
וְטוֹב יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ (לְבָרְכֵנוּ) לְבָרֵךְ אֶת־כָּל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל
תָּמִיד בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בְּשָׁלוֹמְךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה.
הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשָׁלוֹם. (אָמֵן):

הנוהגים לומר "אלקי נצור", יאמרו פסוק זה לאחריו.

יְהִיו לְרִצּוֹן אֱמֶרֶי־פִי וְהִגִּינוּ לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי:

ויש נוהגין לומר:

אֱלֹהֵי. נִצּוֹר לְשׁוֹנֵי מַרְעֵי. וּשְׁפָתֵי מַדְבַּר מְרֻמָּה. וְלִמְקַלְלֵי נַפְשֵׁי תְדוּם
וְלִמְצוֹתֶיךָ תִּרְדֹּף נַפְשֵׁי. וְנַפְשֵׁי כְּעַפְרָה לְכָל תַּהֲיָה. יְהִי רִצּוֹן
מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי. שְׁכַל־הַקָּמִים עָלֵי לְרַעָה. תִּפְרַעַתָּם וְתִמְלָקָל

ח"ג והערות

אמן. במח' רמ"ו ובולוניה תיבת אמן איננה, אולם
בהנחיות לדין עניית אמן נאמר: אבל בסוף ברכותיו
רשאי לענות אמן. וראו שו"ע או"ח, סי' רטו, ס"א. יש
נוהגים לומר אֵלֵי נצור וכו'. תחינה זו איננה בסדר
חיבור ברכות ובכתבי יד קדומים של הסיפורים במנהג
בני רומה ובנראה נוספה כרשות במאות הי"ד-ט"ו. ראו:
אורי ארליך ואבי שמידמן, פסקת מלכינו אֵלֵינוּ בסוף
תפילת שמונה עשרה ובברכת המזון; מקורה, נוסחה
ומעמדה, יגנוי קדם ג (תשס"ז), עמ' 20-21. שכל
הקמים עלי לרעה. בגמ' בבלי, דף יז ע"א, הנוסח
הוא: יוכל החושבים עלי רעה. אמנם הנוסח כאן הוא
ע"פ המח, וכן מופיע בסרע"ג ח"א, סי' מג.

מקורות ומקבילות

כִּי בְּאוֹר פָּנֶיךָ. ע"פ תה' מד, ד. נתת לנו וכו' תורת חיים.
ע"פ צבלי עירוצין, דף גז ע"א, 'נתן תורה לישראל, סס חיים
לכל גופי; ילקוט'ש מש', רמז תתקכט, ד"ה לתת. תורת חיים.
ע"פ צב"ס מה, ה; משנ' אבות פ"ג, מ"ז; אד"ג נוס' א, סוף
פלי"ד, ע"פ מש' ג, יח. אהבה וחסד. ע"פ מו"כ ו, ח; סרע"ג
ח"א, סי' לט; סד' רס"ג עמ' יט. צדקה. ע"פ ישע' מה, ח.
ברכה. דב' יא, כו. יְשׁוּעָה. ע"פ שמ' טו, ב; ישע' יב, ב.
ורחמים. ע"פ תה' קג, ד; דני' ט, ט. וחיים ושלום. ע"פ מש'
ג, ב; צב"ס א, טו. צמח' רמ"ו תיבת 'חיים' לא מופיעה. וטוב
יהיה צעניך. ע"פ צמ' כד, א; שופ' י, טו; כ"ה צמח' רומניא,
דף טו ע"א. לנצח את כל עמך ישראל. ע"פ צמ' כד, א; דב'
כו, טו; תה' קטו, יב. תמיד בכל עת. ע"פ תה' עב, טו; ספי"ו
כב, מא. הלש' ע"פ תה' לד, ב. בשלומך. ע"פ צמ' ו, כו; תה'
כט, יא. בָּאֵלֵינוּ וכו' שלום. שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח, צב"ס
אגדה (אה"מ עמ' 585); סת"ר סי' ה, ענין התפילה. המנצח
את עמו וכו'. ע"פ תה' כט, יא; מד' שו"ט (צובר), מח' כט, סי' ב.
פרס, דף י ע"א. הטובים לומר אלקי נצור. ראו סת"ר סי' ד, 'ומנהג לומר וכו', הכל כפי מנהגו'. יהיו לרצון וכו'. תה'
יט, טו; צבלי ברכות, דף ט ע"ב; פסקי רי"ד; שבה"ל, ענין תפילה, סי' יח; סת"ר סי' ה, ענין התפילה. יש נוהגין לומר אֵלֵינוּ
נצור וכו'. תחילתה של תחינה זו מופיעה בצבלי, ברכות, דף יז ע"א צבינויים, לנצח נוסחאות רבות אחרות וראו צ"י או"ח סי' קכב,
ד"ה ואומר. צב"ע או"ח, סי' קכב, ס"א, כתב: 'הרגיל לומר תחנונים אחר תפלתו, אם התחיל הש"ל לסדר תפלתו והגיע לקדוש
או לקדושה, מקצר ועולה, וכתב המש"ב, סק"ו, טעם לזה: 'דאין חוצה לומר תחנונים בכל פעם'. אמירת אֵלֵינוּ נצור וכו'. סד' רס"ג עמ' יט; רש"י עמ"ס ברכות, דף כט ע"ב, ד"ה תחנונים; סת"ר סי' ד. ראו ח"ג והערות. הטעם. ע"פ צבלי ברכות, דף
יז ע"א; סרע"ג ח"א, סי' מג; סד' רס"ג עמ' יט. נצור לשוני וכו' מרמה. ע"פ תה' לד, יד. ראו צב"ס כג, ז; מדת"ג פ' מלורע,
סי' ד. ושפתי מדבר מרמה. ע"פ תה' ח, א. ראו פסר"צ פי' מ, ד"ה ד"א צחודש, '...ולא מתוך שפתי מרמה'. ולמקללי נפשי
תדום. ע"פ קה' ז, כא; צבלי חולין, דף פט ע"א, מה אומנותו וכו'; מד' שו"ט (צובר), מח' נח, סי' א. ונפשי כעפר לכל תהיה.
ראו תוס' עמ"ס ברכות, דף יז ע"א, ד"ה ונפשי, ע"פ צב' כח, יד. יהי' מלפניך ה'. ע"פ מש' ח, לה. שכל הקמים עלי לרעה.
ע"פ דב' כח, ז; צ"ב יח, לא-לצ; תה' ג, ב; צב"ס כט, טו. תפר עולתם. ע"פ שו"ר ד, ה; נחמ' ד, ט. ותקלקל מחשבותם. ע"פ
תה' לג, י; או"י ה, יב; מח"ג סוף פ"ז, 'כן יקלקל הקב"ה מחשבות אויביו מעלינו'.

מחשבותם. וכן יהי רצון מלפניך יהוה אלהי שתפתח לי שערי תורה.
שערי חכמה. שערי בינה. שערי דעה. שערי פרנסה וכלכלה. שערי
חיים. חן וחסד ורחמים ורצון מלפניך:

יהיו לרצון אמרי-פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגאלי:

פוסע שלש פסיעות לאחוריו בכריעה אחת וחוזר לשמאלו, ואחר כך לימינו ואומר:
עשה שלום במרומי. הוא ברחמי. יעשה שלום עלינו
ועל-כל-ישראל. אמן:

(יהי רצון מלפניך. יהוה אלהינו ואלהי אבותינו.
שתבנה בית המקדש במהרה בימינו. ותן חלקנו בתורתך):

לאחר העמידה החזן אומר:

יתגדל ויתקדש שמה רבא. בעלמא דברא כרעותה. וימליך
מלכותה בחייכון וביומיכון ובחיי דכל-בית-ישראל
בעגלא ובזמן קריב. ואמרו אמן:
יהא שמה רבא מברך. לעלם ולעלמי עלמיא.

מקורות ומקבילות

ח"ג והערות

וכן יה"ר וכו' שתפתח לי שערי תורה וכו'. קטע
זה מובא בסרע"ג ח"א, סוף סי' מג, בשינויים. והשוו
לתפילה למוצאי שבת המופיעה בספר אוריח, ח"א,
הל' הבדלה, אות א. פוסע ג"פ. במח' רמ"ו ובולוניא
הנחיתה זו מופיעה קודם יהיו לרצון אמרי פי, וכן מובא
בסת"ר, סי' ה, ענין התפילה. וראו בשו"ע או"ח, סי'
קכ"ב וקכ"ג, ס"א. יהי רצון מלפניך ה' או"א וכו'.
אינו בנוב"ר ואף לא במח' רומניא ופרס.

שתפתח לי וכו'. ע"פ סרע"ג ח"א, סי' מג. שערי תורה שערי
חכמה. צבלי סוטה, דף יג ע"ב, "...דדברי תורה, מלמד, שנסתתמו
ממנו שערי חכמה", ראו גם דף מט ע"ב. שתפתח... שערי
פרנסה. צ"ר פ"ר כ, סי' ט, 'הפרנסה ע"י הקב"ה', ע"פ תה'
קמה, טז; מדה"ה פ"ר פ, סי' ב. פרנסה וכו' חיים. צבלי
הענית, דף ח ע"ב, 'כי יהיו רחמנא שובעא, לחיי הוא דיוכיב',
וראו גם צרש"י, ע"פ תה' קמה, טז. חן וחסד. אס' ב, ת.
וחסד ורחמים. ע"פ תה' קג, ד. ורעון מלפניך. ע"פ מש'
ת, לה. יהיו לרעון. תה' יט, טו; צבלי צרכות, דף ח ע"א;
סד' רס"ג עמ' יט. פוסע ג"פ. צבלי יומא, דף ג ע"ב ופסקי

רי"ד; סרע"ג ח"א, סי' מט; סד' רס"ג עמ' כא; פסקי רי"ד עמ"ס צרכות, דף לד ע"ב; פסקי ריא"ז צרכות, פ"ד, ה"ג, אות ה;
סמנט"ו סי' יח, ע"פ תה' לו, חדט וסת, יג; שצה"ל, ענין תפילה, סי' יח; סת"ר סי' ה, ענין התפילה. בכריעה אחת. צבלי יומא,
דף ג ע"ב; ראו פסקי רי"ד עמ"ס צרכות, דף לד ע"ב, ויומא דף ג ע"ב; שצה"ל, ענין תפילה, סי' יח. עושה שלום נמרומיו.
אוי' כה, ב; ע"פ צבלי יומא, דף ג ע"ב; מוכר צמס"ו פ"י, ה"ו; סרע"ג ח"א, סי' מט; טור או"ח, סי' קג; סת"ר סי' ה, ענין
התפילה; גאה"ל או"ח, סי' קג, ס"ק א. הוא נרחמיו. ע"פ ספ"ט ט, א. יעשה שלום עלינו. ע"פ ישע' כז, ה. ועל כל ישראל
אמן. מחו"ו סי' שאל; מט"מ, עמוד העבודה, סי' קנד, בשם ר"י החסיד. יה"ר מלפניך ה'. ע"פ מש' ת, לה; מש' אבות פ"ה,
מ"ב; רמ"א או"ח סי' קג, ס"א. שתבנה. צה"ו ולא צו"ד. שערי תשובה או"ח סי' קג, ס"ק ג, בשם מהר"ם די לומאנו וכן
מנהגנו. שתבנה צ"מ צמורה צמיט. ע"פ ירושלמי צרכות פ"ד, ה"ב. חלקנו בתורתך. ירושלמי צרכות פ"ד, ה"ב; אד"נ נוס' ב,
פ' מנח, ד"ה עשרה חלקים; אסת"ר פ"ר א, סוף סי' ח; פס"ז קה', פ"ב, סי' י. קדיש. מוכר צמס"ו פ"י, ה"ו; סד' רס"ג
עמ' מא; שצה"ל, ענין תפילה, סי' ת, בשם תש"י הראב"ד סי' קנג.

**יְתַבְרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה
וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:
לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן כָּל-בְּרַכְתָּא. שִׁירְתָּא. תִּשְׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא
דְּאִמְרִין בְּעֵלְמָא. וְאִמְרוּ אָמֵן:**

תשעה באב שחל להיות במוצאי שבת אין אומרים 'ויהי נועם' ולא 'ויתן לך', ואין מבדילים על הכוס שהרי הן אסורים לטעום כלום אלא מברכים על האור וּבמוצאי תשעה באב מבדילים על הכוס בלא נר ובשמים.

במוצאי שבת מברכים על האור:

**בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם.
בּוֹרֵא מְאֹדִי הָאֵשׁ:**

במוצאי שבת בק"ק רומה נוהגים לומר את הקינה הבאה:

**הַיּוֹם עֵת בּוֹא שְׁמִשִּׁי. שְׁמַחַת לְבִי שָׁבַת. נָפַל הוֹד מְקֻדָּשִׁי. נִשְׁכַּח מוֹעֵד וְשַׁבָּת:
בְּרַכַּת יֵין הַטּוֹב. הוֹשָׁמָה לְמְרוֹרִים. כִּי אֵל הִרְבָּה קָטַב. עֲגוּי לִבִּי חָרִים:
יְדִיו הָרִים צוֹרֵר. גַּם בְּקִטְרֶת סָמִים. בְּדוֹר כָּלוּ סוֹרֵר. אֵין רִיחַ לְבָשָׁמִים: עַל-אֹר
הַנִּתְחַדָּשׁ. עֵתָה כְּפִי אָכָה. כִּי בּוֹ נִשְׂרַף מְקֻדָּשִׁי. וּמְאֹדִי אֵשׁ נִכְבְּהָ: מִשְׁפָּט הַצּוֹר
תָּמִים. עֵתָה אוֹיֵב הִגְדִּיל. עַל כֵּן אֶהְיָה מִשְׁמִים. בְּבְרַכַּת הַמְּבָדִיל: כְּבִיר אֵל טוֹב
מִרְעָה. הָשֵׁב עִם דָּךְ נִכְלָם. רוּעָה עֲדָרוּ יִרְעָה. צָרִיו כָּצַל עוֹלָם:**

ח"ג והערות

במוצאי שבת מברכים על האור. במשגיב סי' תקנו, ס"ק א, כתב לברך לפני איכה וכן כתב הרב מ"ע הרטום בחוברת המנהג. אמנם בקד"א כתב הנחיה על ברכת הנר לפני זאתה קדוש, שאין מבדילים על הכוס אבל מברכים על הנר, משמע שאומרים את הברכה אחרי קריאת איכה וכן נראה ממח' שד"ל. מברכים על האור. ואין מבדילים כ"א במוצאי ת"ב על הכוס ללא נר ובשמים. בתניא סי' נט כתוב: זמנהנו שלא לברך לא על הנר ולא על הבשמים במוצ"ש של ת"ב. היום עת בוא שמי. קינה מאת החבר שבתי משה מיילי

מקורות ומקבילות

אין אומרים ויהי נועם. ע"פ שצה"ל, סדר תענית, סי' רסז; סה"ת סי' לא. ולא ויתן לך. ע"פ סה"ת סי' לא. ואין מבדילים על הכוס וכו'. ע"פ שצה"ל, סדר תענית, סי' רסח; סה"ת סי' לא. ונמוצאי תשעה באב מבדילים וכו'. ע"פ סה"ת סי' לא. במוצ"ש מברכים על האור. ראו תשו' רנ"ג או"ח, סי' קעה; שצה"ל, סדר תענית, סי' רסה, צ"ע רש"י; סה"ת סי' לא. ברכת נר. סדו' רס"ג עמ' קעה; סה"ת סי' יד. מאורי האש. ע"פ פדר"א פ"כ; צנזי פסחים, דף קג ע"א; צ"ר פ"ר בראשית, פ"ר יא, סי' ג; סרע"ג ח"ג, סי' לח; סדו' רס"ג עמ' קעה; סה"ק ענין הצדלה; סת"ר סי' כה, סדר הצדלה.

מרומה. פורסמה לראשונה ע"י מו"ר יהודה גילו פאוונצ'יל, ידע-עם, יב, 31-32 (תשכ"ד), עמ' 38.

נוהגים להחשיך את בית הכנסת, יושבים על הארץ ואומרים את הקינה הבאה ואח"כ קוראים מגילת איכה ללא ברכה.

לְמִי אֲבָכָהּ. וְכִף אֶכָּהּ. וּבִבְכִי אֶמָּרר וְהִמּוֹן מַעֵי אֲשַׁנֵּן:
הִלְמַקְדָּשׁ וְאַרְזֵן אוֹ כְּרוּבִים. אֲשֶׁר עוֹרְבִים וְקַפּוּד שֵׁם יִקְנֵן:
וְעַל־דּוֹכֵן. אֲשֶׁר הוֹכֵן. לְלוֹי לְנִצָּחַ בְּשִׁיר לָאֵל וְרִנֵּן:
אֶהֱי מְשָׁמִים. עָלֵי אוֹרִים וְתַמִּים. אֲשֶׁר שֵׁם כְּהֲנִי מְשָׁמֵר יְכוּנֵן:
וְעַל־הֶרֶג חֲכָמִים. בֵּית אֱלֹהִים. וּבָא קוֹסֶס קְסָמִים גַּם־מְעוֹנֵן:
וְאִיכָּה חֲשָׁכָה. אוֹר הַהֶלֶכָּה. וְהִתְלַמּוּד כָּמוֹ גִּלְמוּד מִי־יְבוּנֵן:
וְסוּד תוֹרָה. הֵישׁ מוֹצִיא לְאוֹרָה. וּמִי־הוּא זֶה עָלֵי הַדּוֹר יְגוֹנֵן:
חֲלָלִים נָפְלוּ. עוֹלָלִים וְיוֹנָקִים. וְאִין־מְקִים וְאִין־חֹמֶל וְחוֹנֵן:
לְזֹאת כָּל־יוֹם. וְכָל־לַיִל אֵי־לִיל. בְּרוּב חָבֵל כָּמוֹ אָבֵל וְאוֹנֵן:
וּמֵר אֶסְפֹּד. וְאֵח אֶקְרָא לְקַפּוּד. וּמִדְּמַעֵי עֶפֶר צִיּוֹן אֶחֱזֵן:
וְאֶחָדֵל מְשַׁמֵּעַ קוֹל מֵרִנֵּן. וְאִיכָּה יִשְׁבָּה בְּדָד אֶקוֹנֵן:

מקורות ומקבילות

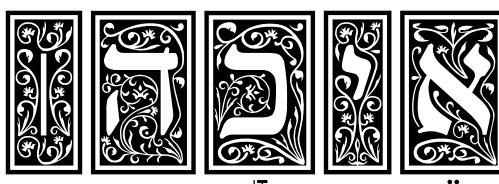
נוהגים להחשיך את בית הכנסת, יושבים על הארץ, ואומרים את הקינה הבאה ואח"כ קוראים מגילת איכה ללא ברכה. (מספרו תורת האדם). ומדברי המס"ר נראה שזה מנהג ישיבה בשעת חמירת הקינות; סה"ת סי' לא. **קוראים מגילת איכה.** ע"פ שצה"ל, סדר תענית, סי' רסו. **וכף אכָה.** ע"פ יח"כ, כב. **ובבכי אֶמָּרר.** ע"פ ישע' כב, ד. **והמון מעֵי.** ע"פ ישע' סג, טו. **וקפוד שם יקנֵן.** ע"פ ישע' לד, יא. **ללוי לנצח בשיר.** ע"פ דה"צ לד, יב. **לאֵל ורִנֵּן.** ע"פ מדר"ה מח' לב, סי' י. **הרג חכמים בית אלהים.** ע"פ צבלי סוכה, דף נב ע"א; תדא"ר (איש שלום), סוף פר' ד. **חללים נפלו.** ע"פ ש"צ א, יט; ירמ' נא, מט. **ואחדל... ואיכה...** ע"פ פתיחתא דאיכ"ר סי' ג; צבלי סוכה, דף מח ע"א, מתחילת המשנה ועד סוף העמ'. **אקונֵן.** מגילת איכ' מכונה 'קיונות' ע"י חז"ל, ראו צבלי צ"ב, דף יד ע"ב.

ח"נ והערות

יושבים על הארץ. במח' רמ"ו, קד"א וכ"י ההוראה לשבת על הארץ באה לפי מגילת איכה וכ"ה בסה"ת סי' לא. ללא ברכה. כך משמע במח' הקדומים וכך המנהג היום. **למי אבכה.** קינה זו אינה מופיעה במח' הקדומים, וכנראה הונהג לאומרה בהשפעת המנהג הספרדי. הקינה מופיעה גם בסדר הקינות כמנהג התימנים, תכלאל ע"ח, דף נ ע"א; בית אב, דף עד ע"א; מח' תתת"ס רפ"ד, דף רכה. הובאה כאן עפ"י מח' שד"ל ח"א, דף קסד, ב-קסה, א. **הִלְמַקְדָּשׁ וְאַרְזֵן.** במח' תתת"ס רפ"ד ותכלאל ע"ח: **הִלְמַקְדָּשׁ וְאַרְזֵן.** וקפוד שם יקנֵן. במח' תתת"ס רפ"ד: **וקפוד שם יקונֵן.** גלמוד מִי־יְבוּנֵן. במח' תתת"ס רפ"ד: **גלמוד מִי־יְכוּנֵן.** וכל־ליל אֵי־לִיל. בתכלאל ע"ח: **זכל־ליל אֶקוֹנֵן.**

יִשְׁבֶּה בְּדָד הָעִיר רַבָּתִי
עִם הִיתָה כְּאַלְמָנָה רַבָּתִי
בְּגוֹיִם שָׂרְתִי בְּמִדְיָנוֹת
הִיתָה לָמָס: ׀ בָּכוּ

תִּבְכֶּה בְּלִילָה וְדַמְעָתָה עַל לַחֲיָה אֵין-לָהּ מְנַחֵם מִכָּל-אֲהָבֶיהָ
כָּל-רֵעֶיהָ בָּגְדוּ בָּהּ הִיוּ לָהּ לְאִיְבִים: ׀ גָּלְתָה יְהוּדָה
מֵעֲנִי וּמִרֵּב עֲבָדָה הִיא יִשְׁבֶּה בְּגוֹיִם לֹא מִצָּאָה מְנוּחַ
כָּל-רֹדְפֶיהָ הַשִּׁיגוּהָ בֵּין הַמִּצָּרִים: ׀ דִּרְכֵי צִיּוֹן אֲבִלוֹת
מִבְּלִי בָּאִי מוֹעֵד כָּל-שְׁעָרֶיהָ שׁוֹמְמִין כִּהְגִּיָּה נְאֻחִים בְּתוֹלְתֶיהָ
נוֹגְזוֹת וְהִיא מֵרָלָה: ׀ הִיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ אִיְבֶיהָ
שָׁלוּ כִּי-יִהְיֶה הַזֶּה עַל רַב-פְּשָׁעֶיהָ עוֹלָלֶיהָ הִלְכוּ שָׁבִי לִפְנֵי-

ח"ג והערות

מקורות ומקבילות

אֵיכָה יִשְׁבֶּה כְּדָד. איכה, ח, א. ראו מס"ו פר' ית, ה"ה, 'יש
שקורין ספר קינות צעיר, ויש שמאחרין עד הצקר לאחר קריאת
התורה'.

מגילת איכה. באיכה יש בין פסוק לפסוק פרשה סתומה
(חוץ מבזכר ה' מה היה לנו), כמו שהעיד רש"י (על
'עין יעקב', מו"ק, דף כו ע"א), וכ"ה ע"פ הספר שהרמב"ם

שסמך עליו וכן נהגו בכל ישראל, ושאר כתבי יד ודפוסים קדמונים. הרווחים שבין כל פסוק ופסוק נמצאים גם
בדפוסים הישנים, מח' תתת"ס רפ"ד ועוד, הם מבטאים הפסק הקינה, שהמקונן עומד מעט בין פסוק לפסוק.

צָרָה: ׀ וַיֵּצֵא מִבֶּת-צִיּוֹן כָּל-הַדָּרָה הָיוּ שָׁרֶיהָ כְּאֵילִים
 לֹא-מִצְאוּ מְרֻעָה וַיִּלְכוּ בְּלֹא-כֹחַ לִפְנֵי רוּדָף: ׀ זָכְרָה
 יְרוּשָׁלַם יָמִי עֲנִיָּה וּמְרוּדִיָּה כָּל-מַחֲמָדֶיהָ אֲשֶׁר הָיוּ מִימֵי קֶדֶם
 בְּגִפְלָ עֲמָה בִּיד-צָר וְאֵין עֹזֶר לָהּ רְאוּהָ צָרִים שָׁחֲקוּ עַל
 מִשְׁבֶּתָהּ: ׀ חָטָא חָטָאָה יְרוּשָׁלַם עַל-כֵּן לְגִידָה
 הִיְתָה כָּל-מְכַבְּדֶיהָ הִזְלִיחָה כִּי-רָאוּ עֲרוּתָה גַם-הִיא נֶאֱנָחָה
 וַתִּשָּׁב אַחֲזֹר: ׀ טָמְאַתָּה בְּשׁוּלֶיהָ לֹא זָכְרָה אַחֲרִיתָהּ
 וַתִּרְדּוּ פְּלָאִים אֵין מִנְחָם לָהּ רְאֵה יְהוָה אֶת-עֲנִי כִי הִגְדִּיל
 אוֹיֵב: ׀ יָדוּ פֶּרֶשׁ צָר עַל כָּל-מַחֲמָדֶיהָ כִּי-רָאֲתָה גּוֹיִם
 בָּאוּ מִקְדָּשָׁהּ אֲשֶׁר צִוִּיתָה לֹא-יָבֹאוּ בְּקֶהֱל לָךְ: ׀ כָּל-
 עֲמָה נֶאֱנָחִים מִבְּקָשִׁים לָחֶם נִתְּנוּ מַחֲמָדֶיהֶם בְּאֹכֶל לְהָשִׁיב
 נֶפֶשׁ רְאֵה יְהוָה וְהִבִּיטָהּ כִּי הֵייתִי זֹלִלָהּ: ׀ לֹא אֵלֵיכֶם
 כָּל-עֲבָרֵי דָרְךָ הִבִּיטוּ וּרְאוּ אִם-יֵשׁ מִכָּאוֹב כְּמִכָּאוֹבִי אֲשֶׁר
 עֹלָל לִי אֲשֶׁר הִזְגָּה יְהוָה בְּיוֹם חֲרוֹן אַפּוֹ: ׀ מִמָּרוֹם
 שָׁלַח-אֵשׁ בְּעֶצְמָתִי וַיִּרְדָּנָה פֶּרֶשׁ רֶשֶׁת לְרִגְלֵי הַשִּׁיבְנִי אַחֲזֹר
 נִתְּנִי שִׁמְמָה כָּל-הַיּוֹם דָּוָה: ׀ נִשְׁקַדְּ עַל פִּשְׁעֵי
 בִּידוֹ יִשְׁתַּרְגְּנוּ עָלוּ עַל-צֹאֲרֵי הַכְּשִׁיל כַּחַי נִתְּנִי אֲדָנִי בִידֵי
 לֹא-אוֹכֵל קוֹם: ׀ סָלָה כָּל-אַבִּירָיו אֲדָנִי בְּקֶרְבִּי
 קָרָא עָלַי מוֹעֵד לְשֹׁבֵר בַּחוּרֵי גֵת דָּרְךָ אֲדָנִי לְבִתּוֹלֶת
 בַּת-יְהוּדָה: ׀ עַל-אַלְהֵהוּ אֲנִי בּוֹכִיָּה עֵינָיו עֵינִי
 יִרְדָּה מַיִם כִּי-רָחַק מִמֶּנִּי מִנְחָם מִשִּׁיב נֶפֶשִׁי הָיוּ בְּנֵי שׁוֹמְמִים
 כִּי גָבַר אוֹיֵב: ׀ פֶּרֶשָׁה צִיּוֹן בִּידֶיהָ אֵין מִנְחָם
 לָהּ צוּה יְהוָה לִיעֲקֹב סָבִיבוּ צִרֵּיו הִיְתָה יְרוּשָׁלַם לְגִידָה

ח"ג והערות

מִבֶּת-צִיּוֹן וְהַכְּתִיב: מִן בֵּית. מַחֲמָדֶיהֶם. זֶהוּ הַקָּרִי, וְהַכְּתִיב: מַחֲמָדֶיהֶם. לֹא. לִי זַעֲרָא. מִסּוּרָה.

בִּינִיהֶם: ׀ צִדִּיק הוּא יְהוָה כִּי פִּיהוּ מְרִיתִי
 שָׁמְעוּ-נָא כָּל-הָעַמִּים וְרֹאוּ מִכְּאֲבִי בְּתוֹלָתִי וּבַחֲוָרֵי הָלָכֹוּ
 בְּשִׁבִּי: ׀ קָרָאתִי לַמַּאֲהָבִי הַמָּה רַמּוֹנִי כְּהֲנִי וּזְקֵנִי
 בָּעִיר גִּזְעוּ כִּי-בִקְשׁוּ אֲכָל לָמוּ וַיֵּשִׁיבוּ אֶת-נַפְשָׁם: ׀ רְאֵה
 יְהוָה כִּי-צָר-לִי מֵעֵי חֲמָרְמָרוּ נִהַפֵּךְ לִבִּי בְּקִרְבִּי כִּי מָרוּ מְרִיתִי
 מִחוּץ שְׂכֵל־הַחֶרֶב בַּבַּיִת כְּמוֹת: ׀ שָׁמְעוּ כִּי נֶאֱנַחָה
 אֲנִי אֵין מְנַחֵם לִי כָּל-אַיְבֵי שָׁמְעוּ רַעְתִּי שָׁשׂוּ כִּי אֵתָה עֲשִׂיתִי
 הִבְאֵת יוֹם-קָרָאתָ וַיְהִי כְּמִנִּי: ׀ תֵּבֵא כָּל-רַעְתָּם
 לִפְנֵיךָ וְעוֹלָל לָמוּ כַּאֲשֶׁר עוֹלָלָת לִי עַל כָּל-פְּשָׁעֵי כִּי-רַבּוֹת
 אֲנַחֲתִי וְלִבִּי דוּי: פ

אִיכָּה יַעֲיֵב בְּאֶפְסוֹ אֲדֹנִי אֶת-בֵּת-צִיּוֹן הַשְּׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ
 תַּפְאֲרַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא-זָכַר הַדָּם-רִגְלָיו בְּיוֹם אָפּוֹ: ׀ בִּלְעַד
 אֲדֹנִי וְלֹא חֶמֶל אֵת כָּל-נְאוֹת יַעֲקֹב הָרַם בְּעֶבְרָתוֹ מִבְּצָרֵי
 בֵּת-יְהוּדָה הִגִּיעַ לָאָרֶץ חֲלָל מַמְלָכָה וְשָׁרִיָּה: ׀ גִּדְעַה
 בְּחָרִי-אֵף כָּל קֶרֶן יִשְׂרָאֵל הַשִּׁיב אַחֲוֹר יְמִינוֹ מִפְּנֵי אוֹיֵב וַיִּבְעַר
 בְּיַעֲקֹב כָּאֵשׁ לְהִבָּה אֲכָלָה סָבִיב: ׀ דֶּרֶךְ קִשְׁתּוֹ
 כְּאוֹיֵב נָצַב יְמִינוֹ כְּצֹר וַיַּהֲרֹג כָּל מַחֲמַדֵּי-עֵין בְּאֵהָל בֵּת-צִיּוֹן
 שָׁפַךְ כָּאֵשׁ חֲמָתוֹ: ׀ הִיָּה אֲדֹנִי כְּאוֹיֵב בִּלְעַד
 יִשְׂרָאֵל בִּלְעַד כָּל-אַרְמְנוֹתֶיהָ שַׁחַת מִבְּצָרָיו וַיִּרֶב בְּבֵת-יְהוּדָה
 תַּאֲנִיָּה וְאַנְיָה: ׀ וַיַּחֲמֹס כַּנֶּן שָׁכּוֹ שַׁחַת מִעֲדוֹ
 שָׁכַח יְהוָה בְּצִיּוֹן מוֹעֵד וְשַׁבָּת וַיִּנָּאֶץ בְּזַעַם-אָפּוֹ מֶלֶךְ
 וַכְּהֵן: ׀ זָנַח אֲדֹנִי מִזִּבְחוֹ נָאֵר מִקִּדְשׁוֹ
 הִסְגִּיר בְּיַד-אוֹיֵב חוֹמַת אַרְמְנוֹתֶיהָ קוֹל גִּתָּנוּ בְּבֵית-יְהוָה כְּיוֹם

ח"ג והערות

הָעַמִּים, וְהוּא הַקָּרִי, וְהַכְּתִיב: 'עַמִּים', וְלֹא, וְהוּא הַקָּרִי, וְהַכְּתִיב: 'לֹא'.

מועֵד: ׀ חָשַׁב יְהוָה לְהַשְׁחִית חֹמַת בֵּת־
 צִיּוֹן נָטָה קֹו לֹא־הָשִׁיב יָדוֹ מִבִּלְעַ וַיֹּאבֶל־חַל וְחוֹמָה יַחֲדוֹ
 אֲמָלְלוּ: ׀ טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ אֶבֶד וְשֹׁכֶר
 בְּרִיחֶיהָ מִלֶּכָּה וְשָׂרֶיהָ בַּגּוֹיִם אֵין תּוֹרָה גַּם־נְבִיאֶיהָ לֹא־מָצְאוּ
 חֲזוֹן מִיְהוָה: ׀ יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ יְדֹמוּ זִקְנֵי בֵת־צִיּוֹן
 הָעֵלּוּ עָפָר עַל־רֹאשֵׁם חָגְרוּ שָׁקִים הִזְרִידוּ לָאָרֶץ רֹאשׁוֹן
 בְּתוֹלַת יְרוּשָׁלַם: ׀ כָּלוּ בְדִמְעוֹת עֵינֵי חֲמַרְמָרוּ
 מַעֵי נִשְׁפָּךְ לָאָרֶץ כְּבִדִּי עַל־שֹׁכֶר בֵּת־עַמִּי בַעֲטָף עוֹלָל וְיוֹנֵק
 בְּרַחֲבוֹת קָרִיָּה: ׀ לֹא־מָתָם יֹאמְרוּ אִיָּה דָגָן
 וַיִּין בְּהִתְעַשְׂפָם כִּחֲלָל בְּרַחֲבוֹת עִיר בְּהַשְׁתַּפֵּךְ נַפְשָׁם אֶל־חֵיק
 אֲמָתָם: ׀ מִה־אֶעֱיֹד מָה אֲדַמָּה־לָךְ הַבֵּת
 יְרוּשָׁלַם מָה אֲשׁוּה־לָךְ וְאֶנְחֶמְךָ בְּתוֹלַת בֵּת־צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל כִּי־ם
 שִׁבְרְךָ מִי יִרְפָּא־לָךְ: ׀ נְבִיאֶיךָ חֲזוּ לָךְ שׂוֹא וְתִפֹּל
 וְלֹא־גָלוּ עַל־עוֹנֶךָ לְהָשִׁיב שְׁבוּתְךָ וַיַּחֲזוּ לָךְ מַשְׁאוֹת שׂוֹא
 וּמַדּוּחִים: ׀ סִפְקוּ עֲלֶיךָ כַּפִּים כָּל־עַבְרֵי דָרְךָ
 שָׁרְקוּ וַיִּנְעוּ רֹאשָׁם עַל־בֵּת יְרוּשָׁלַם הַזֹּאת הָעִיר שִׁיאֲמָרוּ
 כָּלִילַת יָפִי מָשׁוּשׁ לְכָל־הָאָרֶץ: ׀ פָּצוּ עֲלֶיךָ פִּיהֶם
 כָּל־אֵיבֶיךָ שָׁרְקוּ וַיַּחֲרִקוּ־שֹׁן אֲמָרוּ בִלְעָנוּ אָךְ זֶה הַיּוֹם שִׁקּוּיָהּ
 מָצְאוּ רָאִינוּ: ׀ עָשָׂה יְהוָה אֲשֶׁר זָמַם בַּעֲצֵה
 אֲמָרְתוֹ אֲשֶׁר צָנָה מִימֵי־קֹדֶם הָרֶם וְלֹא חָמַל וַיִּשְׁמַח עֲלֶיךָ
 אוֹיֵב הָרִים קָרַן צָרֶיךָ: ׀ צָעַק לִבָּם אֶל־אֲדָנִי
 חֹמַת בֵּת־צִיּוֹן הוֹרִידִי כְנָחַל דִּמְעָה יוֹמָם וְלַיְלָה אֶל־תִּתְּנִי
 פּוֹגַת לָךְ אֶל־תְּדוֹם בֵּת־עֵינֶיךָ: ׀ קוּמִי רַגִּי בַלַּיְלָה

ח"ג והערות

טָבְעוּ, ט' זעירא. מסורה. מִיְהוָה. הקריאה היא: 'מִיְהוָה'. שְׁבוּתְךָ. זהו הקרי, והכתיב: 'שְׁבוּתְךָ'. בַּלַּיְלָה.
 זהו הקרי, והכתיב: 'בַּלַּיְלָה'.

לְרֹאשׁ אֲשַׁמְרוֹת שַׁפְכִי כַמִּים לַבֶּדֶךְ נִכַח פָּנַי אֲדַגִּי שְׂאִי אֶלְיוֹ
כַּפִּיךְ עַל-נַפְשִׁי עוֹלָלֶיךָ הָעֲטוּפִים בְּרָעַב בְּרֹאשׁ כָּל-
חוּצוֹת: ׀ רֹאה יְהוָה וְהִבִּיטָה לְמִי עוֹלָלָת כֹּה
אִם-תֵּאכְלֶנָּה נָשִׁים פְּרִים עֲלִילֵי טַפָּחִים אִם-יִהְיֶה בְּמִקְדָּשׁ
אֲדַגִּי כִהֵן וְנָבִיא: ׀ שָׁכְבוּ לָאָרֶץ חוּצוֹת גֶּעֶר
וְזִמָּן בְּתוֹלְתֵי וּבַחוּרֵי נָפְלוּ בַּחֲרֹב הִרְגֵת בְּיוֹם אַפָּךְ טִבַּחְתָּ לֹא
חֲמִלְתָּ: ׀ תִּקְרָא כְיוֹם מוֹעֵד מִגּוּרֵי מִסְבִּיב
וְלֹא הָיָה בְּיוֹם אֶף-יְהוָה פָּלִיט וְשָׂרִיד אֲשֶׁר-טַפַּחְתִּי וְרַבִּיתִי
אֵיבִי כָלָם: פ

אֲנִי הַגָּבֵר רֹאה עֲנִי בְּשֶׁבֶט עֲבָרְתוֹ: ׀ אוֹתִי
נִהַג וּלְךָ חֲשֹׁךְ וְלֹא-אוֹר: ׀ אֵךְ בִּי יֵשֶׁב יִהְפֹךְ
יָדוֹ כָּל-הַיּוֹם: ׀ בָּלָה בְּשָׂרִי וְעוֹרִי שָׁבַר
עֲצָמוֹתַי: ׀ בָּנָה עָלַי וַיִּקַּף רֹאשׁ וּתְלָאָה: ׀ בְּמַחְשָׁכִים
הוֹשִׁיבֵנִי כִמְתִּי עוֹלָם: ׀ גָּדַר בְּעָדִי וְלֹא אֵצֶא
הַכְּבִיד נִחַשְׁתִּי: ׀ גַּם כִּי אֲזַעֵק וְאֲשׁוּעַ שָׁתַם
תִּפְלֹתַי: ׀ גָּדַר דְּרָכִי בְּגִזִּית נְתִיבֹתַי עוֹהָ: ׀ דָּב
אֲרֹב הוּא לִי אֲרִי בְּמִסְתָּרִים: ׀ דְּרָכִי סוּרָר
וַיִּפְשַׁחֵנִי שָׁמַי שָׁמַם: ׀ דֶּרֶךְ קִשְׁתּוֹ וַיַּצִּיבֵנִי כַּמָּטְרָא
לַחֲץ: ׀ הִבִּיא בְּכִלְיֹתִי בָּנִי אֲשַׁפְתּוּ: ׀ הָיִיתִי
שֹׁחֵק לְכָל-עַמִּי נִגְיַנְתָּם כָּל-הַיּוֹם: ׀ הַשְׁבִּיעֵנִי
בְּמַרְוֵרִים הִרּוֹנִי לַעֲנָה: ׀ וַיִּגְרַם בְּחֻצָּן שָׁנִי
הַכְפִּישָׁנִי בְּאַפָּר: ׀ וַתִּזְנַח מִשְׁלוֹם נַפְשִׁי נִשְׁתִּיתִי
טוֹבָה: ׀ וַאֲמַר אֲבָד נִצְחִי וַתּוֹחַלְתִּי מִיְהוָה: ׀ זָכַר-

ח"ג והערות

אֲרִי. זהו הקרי, והכתיב: 'אריה'. מִיְהוָה. הקריאה היא: 'מִיְהוָה'.

עֲנִי וּמְרוּדִי לַעֲנָה וְרָאשׁ׃ ׀ זְכוֹר תִּזְכּוֹר
 וְתִשְׁוַח עָלַי נַפְשִׁי׃ ׀ זֹאת אָשִׁיב אֶל־לְבִי עַל־כֵּן
 אוֹחִיל׃ ׀ חֲסִדֵי יְהוָה כִּי לֹא־תִמְנוּ כִּי לֹא־כָלוּ
 רַחֲמָיו׃ ׀ חֲדָשִׁים לְבָקָרִים רַבָּה אֲמוֹנָתְךָ׃ ׀ חֲלָקִי
 יְהוָה אָמְרָה נַפְשִׁי עַל־כֵּן אוֹחִיל לוֹ׃ ׀ טוֹב יְהוָה
 לִקְוֹ לְנַפֵּשׁ תִּדְרָשׁנוּ׃ ׀ טוֹב וַיַּחֲלִי וְדוֹמָם לְתִשְׁוַעַת
 יְהוָה׃ ׀ טוֹב לְגִבֹּר כִּי־יִשָּׂא עַל בְּנֵעוּרָיו׃ ׀ יֵשֶׁב
 בְּדֶרֶךְ וַיִּדָּם כִּי נָטַל עָלָיו׃ ׀ יִתֵּן בְּעַפְרֹ פִּיהוּ
 אוֹלֵי יֵשׁ תִּקְוָה׃ ׀ יִתֵּן לְמַכְהוּ לְחֵי יִשְׁבַּע
 בְּחֶרֶף׃ ׀ כִּי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם אֲדָנִי׃ ׀ כִּי
 אִם־הוֹגָה וְרַחֵם כָּרֵב חֲסִדָּיו׃ ׀ כִּי לֹא עֲנָה מְלִבּוֹ
 וַיִּגָּה בְּגִי־אִישׁ׃ ׀ לְדַכֵּא תַּחַת רַגְלָיו כָּל אֲסִירֵי
 אֶרֶץ׃ ׀ לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט־גִּבֹּר נִגְדַּת פְּגִי עֲלִיּוֹן׃ ׀ לְיָנוּחַ
 אָדָם בְּרִיבּוֹ אֲדָנִי לֹא רָאָה׃ ׀ מִי זֶה אָמַר וַתְּהִי
 אֲדָנִי לֹא צוּה׃ ׀ מִפִּי עֲלִיּוֹן לֹא תֵצֵא הִרְעוֹת
 וְהַטּוֹב׃ ׀ מִה־יִּתְאוּנֶן אָדָם חֵי גִבֹּר עַל־
 חֲטָאוֹ׃ ׀ נַחֲפָשָׁה דָּרְכֵינוּ וְנַחֲקָרָה וְנִשְׁוֹבָה עַד־
 יְהוָה׃ ׀ נִשָּׂא לְבַבְנוּ אֶל־כַּפָּיִם אֶל־אֵל
 בְּשָׁמַיִם׃ ׀ נַחֲנוּ פָשַׁעְנוּ וּמָרִינוּ אַתָּה לֹא
 סָלַחְתָּ׃ ׀ סָבוֹתָה בָּאֵף וַתִּרְדֵּפֵנוּ הִרְגָתָ לֹא
 חֲמַלְתָּ׃ ׀ סָבוֹתָה בָּעֵגֶן לָךְ מַעֲבֹר תִּפְלָה׃ ׀ סָחִי
 וּמָאוֹס תִּשְׁיִמְנוּ בְּקֶרֶב הָעַמִּים׃ ׀ פָּצוּ עֲלֵינוּ פִּיָּהֶם
 כָּל־אֲבִינּוּ׃ ׀ פָּחַד וּפַחַת הָיָה לָנוּ הַשָּׂאת

ח"ג והערות

וְתִשְׁוַח. וְהוּא הַקְרִי, וְהַכְתִּיב: וְתִשְׁחִי. לְעֵנֶת. ע' זַעֲרָא. מְסוּרָה.

וְהִשָּׁבֶר: ׀ פִּלְגֵי-מַיִם תִּרְדַּ עֵינַי עַל-שֹׁבֶר בַּת-
 עַמִּי: ׀ עֵינַי נִגְרָה וְלֹא תִדְמָה מֵאֵין הַפְּגוֹת: ׀ עַד-
 יִשְׁקִיף וַיֵּרָא יְהוָה מַשְׁמַיִם: ׀ עֵינַי עוֹלָלָה לְנַפְשִׁי
 מִכָּל בְּנוֹת עִירִי: ׀ צוּד צָדוֹנִי בַצָּפוֹר אֵיבִי
 חֲנָם: ׀ צָמְתוּ בַּבּוֹר חֲזִי וַיְדוּ-טָבֵן בֵּי: ׀ צָפוֹר-
 מַיִם עַל-רֹאשִׁי אָמַרְתִּי נִגְזַרְתִּי: ׀ קָרָאתִי שְׁמֶךָ יְהוָה
 מִבּוֹר תַּחֲתִיּוֹת: ׀ קוֹלִי שָׁמַעַתְּ אֶל-תַּעֲלָם אֲזִנְךָ
 לְרוּחֹתִי לְשׁוֹעַתִּי: ׀ קָרַבְתָּ בְּיוֹם אֶקְרָאָךְ אָמַרְתָּ
 אֶל-תִּירָא: ׀ רַבַּת אֲדֹנִי רִיבִי נַפְשִׁי גָאֵלָת
 חֲזִי: ׀ רָאִיתָה יְהוָה עֲוֹנֹתַי שְׁפָטָה מִשְׁפָּטִי: ׀ רָאִיתָה
 כָּל-נִקְמָתָם כָּל-מַחֲשַׁבְתָּם לִי: ׀ שָׁמַעַתְּ חֲרָפָתָם
 יְהוָה כָּל-מַחֲשַׁבְתָּם עָלַי: ׀ שִׁפְתֵי קָמִי וְהִגִּיזֶם עָלַי
 כָּל-הַיּוֹם: ׀ שִׁבְתֶּם וְקִיַּמְתֶּם הַבִּיטָה אֵנִי
 מִנְּגִינָתָם: ׀ תָּשִׁיב לָהֶם גְּמוּלָה יְהוָה כַּמַּעֲשֶׂה
 יְדִיהֶם: ׀ תִּתֵּן לָהֶם מִגְּנֹת-לֵב תִּאֲלָתֶךָ לָהֶם: ׀ תִּרְדֹּף
 בְּאֶף וְתִשְׁמִידִם מִתַּחַת שְׁמֵי יְהוָה: פ
 אֵיכָה יוֹעַם זָהָב יִשְׁנָא הַכֶּתֶם הַטּוֹב תִּשְׁתַּפְּכֶנָּה אֲבִי-קֹדֶשׁ
 בְּרֹאשׁ כָּל-חוּצוֹת: ׀ בְּנֵי צִיּוֹן הַיְקָרִים הַמְּסֻלָּאִים בַּפֹּז
 אֵיכָה נִחְשָׁבוּ לְגַבְלֵי-חֶרֶשׁ מַעֲשֶׂה יְדֵי יוֹצֵר: ׀ גַּם-
 תַּנִּים חָלְצוּ שָׂדֵה הַיְגִיכּוֹ גּוֹרִיָּהֶן בַּת-עַמִּי לְאַכְזֹר כִּי־עֲנִים
 בַּמִּדְבָּר: ׀ דָּבַק לְשׁוֹן יוֹגֵק אֶל-חִכּוֹ בַּצָּמָא
 עוֹלָלִים שָׂאֲלוּ לָחֶם פֶּרֶשׁ אֵין לָהֶם: ׀ הָאֲכָלִים
 לְמַעַרְנִים נִשְׁמוּ בַּחוּצוֹת הָאֲמָנִים עָלַי תוֹלַע חִבְקוֹ אֲשַׁפְּתוֹת:

ח"ג והערות

תנ"ס. זהו הקרי, והכתיב: יתניך. כ'עננים. זהו הקרי, והכתיב: כי ענים.

וַיִּגְדַּל עֵינָיו בְּתַעֲמֵי מַחֲשָׁאת סֶדֶם הַהִפּוּכָה כְּמוֹ
 רֹגַע וְלֹא־חָלּוּ בָּהּ יָדָיו: ־
 מִחֶלֶב אֲדָמוֹ עֵצֶם מִפְּנִינִים סָפִיר גִּזְרָתָם: ־
 מִשְׁחֹרֶת תֹּאֲרָם לֹא נִכְרוּ בַּחוּצוֹת צָפָר עוֹרֶם עַל־עֲצָמָם יָבֵשׁ
 הָיָה כְּעֵץ: ־
 טוֹבִים הָיוּ חֲלִיל־חֶרֶב מִחֲלָלִי רֶעֶב
 שֶׁהֵם יָזְבוּ מִדְּקָרִים מִתְּנוּבֹת שָׂדֵי: ־
 נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בְּשָׁלוֹ יִלְדִּיהֶן הָיוּ לְבָרוֹת לָמוֹ בְּשֹׁבֵר בֵּת־
 עַמִּי: ־
 כָּלָה יְהוָה אֶת־חֲמָתוֹ שָׁפַךְ חֲרוֹן אָפוֹ
 וַיִּצַּת־אֵשׁ בְּצִיּוֹן וַתֹּאכַל יְסֻדְתִּיהָ: ־
 הֶאֱמִינוּ מַלְכֵי־אֶרֶץ כָּל־יֹשְׁבֵי תְּבֵל כִּי יָבֹא צָר וְאוֹיֵב בְּשַׁעְרֵי
 יְרוּשָׁלַם: ־
 מַחֲשָׁאוֹת נְבִיאֶיהָ עֹנֶת כְּהִנִּיָּה הַשֹּׁפְכִים
 בְּקִרְבָּהָ דָם צַדִּיקִים: ־
 נָעוּ עוֹרִים בַּחוּצוֹת נִגְאָלוּ
 בָדָם בְּלֹא יוֹכְלוּ יָגֵעוּ בְּלִבִּישִׁיהֶם: ־
 סוּרוּ סוּרוּ לָמוֹ סוּרוּ סוּרוּ אֶל־תִּנְעֻעוּ כִּי נָצוּ גַם־נָעוּ אָמְרוּ בְּגוֹלָם
 לֹא יוֹסֵפוּ לָגוֹר: ־
 פָּגִי יְהוָה חֲלָקָם לֹא יוֹסִיף לְהַבִּיטֵם
 פָּגִי כְּהִנִּים לֹא נִשְׂאוּ וְזִמְנִים לֹא חֲנָנוּ: ־
 עוֹדִינוּ
 תִּכְלִינָה עֵינֵינוּ אֶל־עֲזָרָתָנוּ הִבֵּל בְּצַפִּיתָנוּ צָפִינוּ אֶל־גּוֹי לֹא
 יוֹשֵׁעַ: ־
 צָדּוּ צָעֲדִינוּ מִלֶּכֶת בְּרַחֲבֵינוּ קָרֵב
 קִצְנוּ מִלֹּאז יָמֵינוּ כִּי־בָא קִצְנוּ: ־
 קָלִים הָיוּ
 רִדְפִינוּ מִנְּשָׂרֵי שָׁמַיִם עַל־הַהָרִים דִּלְקָנוּ בַּמִּדְבָּר אָרְבוּ לָנוּ:
 רוּחַ אֲפִינוּ מָשִׁיחַ יְהוָה נִלְכַּד בְּשַׁחֲתוֹתָם
 אֲשֶׁר אָמְרָנוּ בְּצִלּוֹ נַחֲיָה בְּגוֹלָם: ־
 שִׁישִׁי וְשִׁמְחִי
 בֵּת־אָדָם יוֹשֶׁבֶת בְּאֶרֶץ עוֹץ גַּם־עַל־יָדָהּ תַּעֲבֹר־כּוֹס תִּשְׁכַּר־

ח"ג והערות

כל. זהו הקרי, והכתיב: זכלי. וזקנים. זהו הקרי, והכתיב: זקנים. עוֹדִינוּ. זהו הקרי, והכתיב: עוֹדִינָה. יוֹשֶׁבֶת. זהו הקרי, והכתיב: יושבת.

וּתְתַעֲרִי: ׀ תַּסְעֹנֶךָ בְּתַצִּיזָן לֹא יוֹסִיף לְהַגְלוֹתְךָ

פֶּקֶד עֹנֶךָ בְּתַאֲדוֹם גָּלָה עַל־חַטֹּאתֶיךָ: ֶ

זָכַר יְהוָה מַה־הָיָה לָנוּ הַבִּישָׁה וּרְאָה אֶת־חֲרָפָתָנוּ: נִחַלְתָנוּ
נִהְפַכָּה לְזָרִים בָּתֵּינוּ לְנֹכָרִים: יְתוּמִים הָיִינוּ וְאִין אָב אֲמָתֵינוּ
כְּאֶלְמָנוֹת: מִיָּמֵינוּ בְּכַסֵּף שָׁתִינוּ עֲצֵינוּ בְּמַחִיר יָבֹאוּ: עַל צוּאֲרֵנוּ
נִרְדְּפָנוּ יִגְעֵנוּ וְלֹא הוֹנַח־לָנוּ: מַצְרִים נָתַנוּ יָד אֲשׁוּר לְשַׁבַּע
לָחֶם: אֲבָתֵינוּ חָטְאוּ וְאֵינָם וְאֶנְחָנוּ עֹנִיתִיהֶם סָבְלוּ: עֲבָדִים
מִשְׁלוּ בָנוּ פֶּרֶק אִין מִיָּדָם: בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לְחַמְנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב
הַמִּדְבָּר: עֹרְנוּ כְּתִנּוּר נִכְמְרוּ מִפְּנֵי זִלְעָפוֹת רָעָב: נָשִׁים
בְּצִיזָן עָנוּ בְּתֵלֶת בְּעָרֵי יְהוּדָה: שָׂרִים בְּיָדָם נָתְלוּ פְּנֵי זִקְנִים
לֹא נִהְדָּרוּ: בַּחוּרִים טָחוֹן נָשְׂאוּ וְנַעֲרִים בָּעֵץ כָּשְׁלוּ: זִקְנִים
מִשְׁעַר שִׁבְתוּ בַּחוּרִים מִנְּגִינָתָם: שָׁבַת מְשׁוֹשׁ לִבָּנוּ נִהְפָּדָה
לְאֶבֶל מִחַלְנוּ: נִפְּלָה עֲטָרַת רֹאשֵׁנוּ אוֹי־נָא לָנוּ כִּי חָטְאֵנוּ:
עַל־זֶה הָיָה דָּוָה לִבָּנוּ עַל־אֵלָה חָשְׁכוּ עֵינֵינוּ: עַל הַר־צִיּוֹן
שָׁשִׁמָּה שׁוֹעֲלִים הִלְכוּ־בוּ: ֶ

אֵתָהּ יְהוָה לְעוֹלָם תִּשָּׁב כְּסֹאֲךָ לְדוֹר וָדוֹר: לָמָּה לִנְצַח
תִּשְׁכַּחֲנוּ תַעֲזֹבֵנוּ לְאַרְץ יָמִים: הִשִּׁיבֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְנִשׁוּבָה
חֲדָשׁ יִמֵּינוּ כְּקֶדֶם: כִּי אִם־מָאָס מְאִסְתָּנוּ קִצְפָּת עָלֵינוּ עַד־
מָאֹד: ֶ וְחוֹזִרִים עַל פֶּסוּק 'הַשִּׁיבֵנו':

הַשִּׁיבֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְנִשׁוּבָה חֲדָשׁ יִמֵּינוּ כְּקֶדֶם:

מקורות ומקבילות

וְחוֹזִרִים עַל פֶּסוּק הַשִּׁיבֵנוּ. ע"פ כן המונהג בלשוננו וכו' מהר"ן
במקלאל ע"ה. וכו' בהערת המסורה שדפוס 'יתק"ק סימן',
בספרים ישע' תרי עשר, קינות וקהלת, חזקוני על הפסוק שלפני
אחרון, וכו' כ' הרש"י. וראו במפרשים על הירושלמי ברכות,
פ"ה, ה"א, בביאור השינוי תחת כי אם מאוס מאסתנו.

חוֹזִרִים לראש הפרק, ובכל פסוק מוסיפים באמצעו 'אוי' ובסופו 'אוי מה היה לנו'. עיין דמש"ה, טור או"ח סי' תקנ"ט
ובמשנ"ב שם ס"ק ג. ונשובה. זהו הקרי, והכתיב: 'נשובה'. וחוֹזִרִים עַל פֶּסוּק 'הַשִּׁיבֵנוּ'. כ"ה במח' רמ"ו,

ח"נ והערות

הַבִּישָׁה. זהו הקרי, והכתיב: 'הביט'. וְאִין. זהו הקרי,
והכתיב: 'אין'. וְלֹא. זהו הקרי, והכתיב: 'לא'. וְאֵינָם
וְאֶנְחָנוּ. זהו הקרי, והכתיב: 'אינם אנחנו'. אֵתָהּ ה'
לְעוֹלָם תִּשָּׁב. הרב מ"ע הרטום, בחוברת המנהג
האיטלקי, כתב כשמגיעים לפסוק 'אתה ה' לעולם תשב',

חוֹזִרִים לראש הפרק, ובכל פסוק מוסיפים באמצעו 'אוי' ובסופו 'אוי מה היה לנו'. עיין דמש"ה, טור או"ח סי' תקנ"ט
ובמשנ"ב שם ס"ק ג. ונשובה. זהו הקרי, והכתיב: 'נשובה'. וחוֹזִרִים עַל פֶּסוּק 'הַשִּׁיבֵנוּ'. כ"ה במח' רמ"ו,
בולגניא ושר"ל.

עַל נְהִירוֹתָו בְּכָל שָׁם יִשְׁבְּנוּ גַם-בְּכִינוּ בְּזִכְרָנוּ אֶת-צִיּוֹן:
עַל-עַרְבִים בְּתוֹכָהּ תִּלְיֶנוּ כְּנִירוֹתֵינוּ: כִּי שָׁם שְׁאִלוֹנוּ
שׁוֹבֵינוּ דְּבִרֵי-שִׁיר וְתוֹלְלֵינוּ שְׂמִיחָה שִׁירוּ לָנוּ מִשִּׁיר צִיּוֹן: אֵיךְ
נָשִׁיר אֶת-שִׁיר-יְהוָה עַל אֲדָמַת נֶכֶר: אִם-אֲשַׁכְּתֶךָ יְרוּשָׁלַם
תִּשְׁכַּח יְמִינִי: תִּדְבֹּק-לְשׁוֹנִי לְחִכִּי אִם-לֹא אֶזְכְּרִי אִם-לֹא
אֶעֱלֶה אֶת-יְרוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שְׂמִיחָתִי: זָכֹר יְהוָה לְבִגְדֵי אֲדָוָם
אֵת יוֹם יְרוּשָׁלַם הָאֲמָרִים עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ: בַּת-בָּבֶל
הַשְׂדֹּדָה אֲשֶׁרִי שִׁישָׁלֶם-לָךְ אֶת-זִמּוּלֶךְ שְׂגִמְלַת לָנוּ: אֲשֶׁרִי
שִׁיאֲחִז וְנִפֵּץ אֶת-עַלְלֶיךָ אֶל-הַסֵּלַע:

ברומה היום נוהגים לומר את הקינה הבאה כמנהג הספרדים:

עוֹרָה נָא יְמִינְךָ רַמָּה וְלִזְעוּמָה קְרֵא נְחֻמָּה וַיֹּאמֶר לָעַם דָּלָה וְעִגּוּמָה.
עֲנִיָּה סַעְרָה נְחֻמָּה:

עוֹרָה נָא חֲשׂוֹף וְרוּעֵד וַיִּגְלָה קֶץ יִשְׁעֶךָ וַיֹּאמֶר לְשָׂה נְאֻלָּמָה.
עֲנִיָּה סַעְרָה נְחֻמָּה:

עוֹרָה נָא יְמִינְךָ הָאֵל וּפְדָה בְּרַחֲמֶיךָ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר לָעַם דָּל הַשּׁוֹאֵל.
וּבֹא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל:

עוֹרָה נָא יְמִינְךָ עֲלִיּוֹן וּבְנֶה בְּרַחֲמֶיךָ אֶת-צִיּוֹן וַיֹּאמֶר לָעַם דָּל וְאֲבִיּוֹן.
כִּי-נָחַם אֲדֹנֵי צִיּוֹן.

כְּדַכְתִּיב כִּי-נָחַם יְהוָה צִיּוֹן נָחַם כָּל-חֲרִיבְתֶיהָ וַיִּשֶׂם מִדְּבָרָהּ כְּעֶדֶן וְעֶרְבָתָהּ
כְּגִן-יְהוָה שִׁשׁוֹן וְשְׂמִיחָה יִמָּצֵא בָּהּ תוֹדָה וְקוֹל זְמִירָה:

לפי מנהג ק"ק רומה אומרים מזמור זה לפני 'והוא רחום'.

מִזְמֹר לְאֶסְףֹּ אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנִחַלְתָּךְ טָמְאוּ אֶת-הַיִּכָּל
קִדְשְׁךָ שָׁמוּ אֶת-יְרוּשָׁלַם לְעֵיִם: גִּתְּנוּ אֶת-נִבְלַת

מקורות ומקבילות

על נהרות צבל. תה' מז' קלו. ע"פ מס"ו פ' יח, ה"ד; צמח' רומניא, דף קלו ע"א, מז' זה בא לפני תפילת ערבית. מס' כלה פ"א, ה"ד, 'כל הקורא פסוק צומנו מביא טובה לעולם'; צבלי סנהדרין, דף קא ע"א, ע"פ מס' טו, כג. מזמור לאסף. תה'

ח"צ והערות

עוֹרָה נָא יְמִינְךָ רַמָּה. קינה כמנהג הספרדים והתימנים, מאת ר' יחיי אלדאדי. סימן יחיי. ענינה סערה נְחֻמָּה. נ"א: 'ענינה סערה רַחֲמָה'. מזמור לאסף וכו'. במח' רומניא, דף קצו ע"א, מז' זה בא לפני תפילת ערבית,

עֲבַדְיָה מֵאֵכֶל לַעֲזוֹף הַשָּׁמַיִם בְּשָׂר חֲסִידֵיךָ לְחִיתוֹ-אֶרֶץ:
שָׁפְכוּ דָמָם בַּמִּים סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאֵין קוֹבֵר: הֵינּוּ חֲרָפָה
לְשִׁכְנֵינוּ לַעֲג וְלָקֶלֶס לְסִבִּיבוֹתֵינוּ: עַד-מָה יִהְיֶה תֵּאֲנֶנּוּ לְנֶצַח
תִּבְעֶר כְּמוֹ-אֵשׁ קִנְאָתְךָ: שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ אֶל-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא-
יָדְעוּ וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ: כִּי אָכַל אֶת-יַעֲקֹב
וְאֶת-נֹהוּ הַשָּׁמַיִם: אֶל-תִּזְכֹּר-לָנוּ עֲזֹנֹת רֹאשָׁנִים מִהֵר יִקְדְּמוּנוּ
רַחֲמֶיךָ כִּי דָלוּנוּ מְאֹד: עֲזָרְנוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל-דָּבָר כְּבוֹד-
שִׁמְךָ וְהִצִּילָנוּ וְכִפֵּר עַל-חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שִׁמְךָ: לְמַה וְיִאֲמְרוּ
הַגּוֹיִם אִי־הָאֵל אֱלֹהֵיהֶם יוֹדֵעַ בְּגוֹיִם לְעֵינֵינוּ נִקְמָת דָּם-עֲבַדְיָה
הַשָּׁפוֹךְ: תָּבוֹא לִפְנֵיךָ אֲנִי אֶסִּיר כְּגִדֹל זְרוּעָךָ הַזֹּתֵר בְּנֵי
תְּמוֹתָה: וְהֵשֶׁב לְשִׁכְנֵינוּ שְׁבַע-עֲתִים אֶל-חִיקָם חֲרָפָתָם אֲשֶׁר
חָרְפוּךָ אֲדֹנָי: וְאֶנְחֵנוּ עִמָּךְ וְצֹאן מִרְעִיתְךָ גֹּדֶה לְךָ לְעוֹלָם
לְדוֹר וָדוֹר נִסְפָּר תִּהְלֶתְךָ:

עומדים מעל הארץ ואומרים:

וְאַתָּה קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: בְּקוֹל: וְקָרָא זֶה אֶל-זֶה
וְאָמַר קְדוֹשׁוּ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֵא
כָּל-הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: בְּלִחָשׁ: וּמִקְבְּלֵי דָן מִן דָּן וְאֶמְרֵי-קְדִישׁ

ח"ג והערות

ולאחריו מו' עד, 'משכיל לאסף למה'. בגוים.
זהו הקרי, והכתיב: 'בגיים'. עומדים מעל
הארץ. כ"ה במח' רמ"ו, קד"א וכ"י. אין
אומרים 'ואני זאת בריתי', שהרי כל
המדרשות בטלים, לפי שכתוב (תה' יט, ט),
'פקודי ה' ישרים משמחי לב', ובש' באב אין
שמחה. (מח' רמ"ו, בולגניא, ובפ' קמחא
דאבישונא). ואתה קדוש. במח' הקדומים
ובמח' שד"ל צוין לומר 'ובא לציון' ללא הפסוק
'ואני זאת בריתי' וכו' וכן כתוב בשב"ל ס"ר רסז,

מקורות ומקבילות

מז' עט. ע"פ מס"ו פ' ית, ס"ד. קדושה דסדרה. צצלי סוטה, דף מט
ע"א. ואתה קדוש. תה' כז, ד; סרע"ג ח"א, ס' קא; ליקו"פ דף ח
ע"א; שצה"ל, ענין תפילה, ס' מד; סת"ר ס' ז, ענין קדישא דסידרה,
ע"פ צ"ר פר' מח, ז. וקרא זה. ישע' ו, ג; סרע"ג ח"א, ס' קא;
תשעה"ג - שעה"ת ס' נה; ליקו"פ דף טז ע"ב; שצה"ל, ענין תפילה, ס' מד;
סת"ר ס' ז, ענין קדישא דסידרה. פסוקי תרגום. תש"ג ר"ג אור"ח
ס' לה; תשעה"ג - שעה"ת ס' נה; ליקו"פ דף ח ע"א; תוס' עמ"ס צרכות,
דף ג ע"א, סוף ד"ה ועונין; טור אור"ח, ס' קלז; שצה"ל, ענין תפילה,
ס' מד. ומקבלין. תרגום; סרע"ג ח"א, ס' קא; ראו ילקוט"ש תורה, רמז
תתנה, סוף ד"ה ועתה ישראל.

בתניא ס' נט, ובתדיר ס' לא. אולם הרב מ"ע הרטום כתב בחוברת המנהג שלא אומרים 'ובא לציון', ע"פ השו"ע
אור"ח, ס' תקנט, ב, והוסיף המ"ב שם ס"ק ו', שאין אומרים 'ובא לציון' היות שאין גאולה בלילה.

בְּשָׁמִי מְרוּמָא עֲלָא בֵּית שְׁכִינְתָּהּ. קְדִישׁ עַל-אַרְעָא עוֹבֵד
 גְּבוּרְתָּהּ. קְדִישׁ לְעֵלָם וּלְעֵלְמִי עֲלִמְיָא. יְהוָה צְבָאוֹת מְלִיא
 כָּל-אַרְעָא זִיו יְקָרָה ע"כ. בקול: וְתִשְׁאַנִּי רוּחַ וְאַשְׁמַע אַחֲרֵי קוֹל
 רַעַשׁ גָּדוֹל בְּרוּךְ כְּבוֹד-יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ: בלחש: וְנִטְלֶתְנִי רוּחָא.
 וּשְׁמַעִית בְּתֵרָאִי קָל זִיע שְׁגִיא. דְּמִשְׁבָּחִין וְאַמְרִין. בְּרִיד יְקָרָא
 דִּיהוָה מֵאַתֵּר בֵּית שְׁכִינְתָּהּ: ע"כ: יְהוָהוּ יִמְלֹךְ לְעֵלָם וְעַד:
 בלחש: יְהוָה מְלִכּוּתָהּ (קָאִים) לְעֵלָם וּלְעֵלְמִי עֲלִמְיָא: יְהוָה אֱלֹהֵי
 אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אֲבֹתֵינוּ שְׁמֵרָה-זֹאת לְעוֹלָם לְיִצְר
 מִחֲשָׁבוֹת לִבָּב עַמָּךְ וְהִכֵּן לִבָּבְס אֱלֹהֶיךָ: וְהוּא רַחוּם וְיִכְפֹּר עוֹן
 וְלֹא-יִשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהַשְׁיב אָפּוֹ וְלֹא-יִעִיר כָּל-חַמְתּוֹ: כִּי-אַתָּה
 אֲדֹנֵי טוֹב וְסֹלַח וְרַב-חֶסֶד לְכָל-קְרֹאֶיךָ: צְדִקְתְּךָ צֶדֶק לְעוֹלָם
 וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת: תִּתֵּן אֱמֶת לִיעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר-נִשְׁבַּעְתָּ
 לְאַבְתִּינוּ מִימֵי קֹדֶם: בְּרוּךְ אֲדֹנֵי יוֹסֵם יוֹסֵם יַעֲמֹס-לָנוּ הָאֵל
 יִשׁוּעָתָנוּ סֵלָה: יְהוָה צְבָאוֹת עֲמָנוּ מְשֻׁבָּב-לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב
 סֵלָה: יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר־יֵאָדָם בְּטַח בְּךָ: (יְהוָה הוֹשִׁיעָה
 הַמֶּלֶךְ יַעֲגֵנוּ בְּיוֹם-קְרָאָנוּ: ע"כ בלחש:

מקורות ומקבילות

עלֹאָה. ראו בסדר דרש"ה, דף לה ע"ב. וְתִשְׁאַנִּי רוּחַ יחז' ג, יב; סרע"ג
 ח"א, ס' קא; סת"ר ס' ז, ענין קדישא דסינרא. וְנִטְלֶתְנִי רוּחָא. תרגום;
 ראו ילקוט ש' תורה, רמז תתנ"ה, סוף ד"ה ועתה ישראל. ה' יִמְלֹךְ. שמו
 טו, יח. ה' מְלִכּוּתֵיךָ. תרגום. לשון זכר. ראו ס' יעב"ץ ח"א, דף קסו
 ע"ב. ה' אֱלֹהֵי אֲנִיחֵס. דה"א כט, יח; רמב"ם, סד"ח, נוסח הקדוש.
 והוא רחום. תה' עח, לח. כִּי אַתָּה. תה' פו, ה. צְדִקְתְּךָ צֶדֶק. תה' קט,
 קמב. תִּתֵּן אֱמֶת לִיעֲקֹב. מו"כ ז, כ. בְּרוּךְ אֲדֹנֵי. תה' סח, כ. ה'
 לְצָאוֹת עַמָּנוּ. תה' מו, יב; ירושלמי צרכות פ"ה, ה"א. ה' לְצָאוֹת אֲשֶׁר־
 תה' פד, יג; ירושלמי צרכות פ"ה, ה"א. ה' הוֹשִׁיעָה. תה' כ, י.

ח"ג והערות

עלֹאָה. מנהגנו לומר תיבה זו, וכן מובא במח'
 ובתרגום. שכינתה, גבורתיה. בתי"ז דגושה,
 ולכך השוא שלפני זה, הוא שוא נח. ועוד,
 שבלשון ארמי תמיד לאחר תנועה גדולה השוא
 הוא נח. קָאִים. תיבה זו איננה במח' רמ"ז
 ובולוניה, בחומש ליסבון רנ"א, בתרגום;
 סביוניטה, שי"ז, בתרגום; סרע"ג ס' סה; רס"ג
 עמ' מ; סדור נאפולי, ספרד, ר"ן; מח' תתת"ס
 רפ"ד; וכן משמע בסדר"ר ס' עו; כתבי הקדש

בארמית (שפרבר), עמ' 411, בתרגום. שד"ל, בס' אוהב גר, עמ' 26, כתב: "מלת 'קאים' היא שעות בדקדוק, כי
 היה משפטו 'קיימא'". ה' הוֹשִׁיעָה וכו'. פסוק זה איננו במח' רמ"ז, בולוניה ושד"ל וכנראה הוכנס בהשפעת
 המנהג הספרדי.

בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּרָאנוּ לְכָבוֹדוֹ. וְהַבְדִּילָנוּ מִן־הַתּוֹעִים. וְנָתַן
לָנוּ תוֹרַת אֱמֶת וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ. הִרְחַמָּן יִפְתַּח
לִבֵּנוּ לְתוֹרָתוֹ וְיִשְׁטַע אֶהְבֵּתוֹ וְיִרְאֶתוּ בְּלִבֵּנוּ. וְיִשִּׁים בְּלִבֵּנוּ לְאַהֲבָה
אוֹתוֹ. וְלִירְאָה אוֹתוֹ. וְלַעֲבֹדוֹ וְלַעֲשׂוֹת רִצּוֹנוֹ בְּלִבָּב שְׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ
חַפְצָה. לְמַעַן לֹא נִיגַע לְרִיק וְלֹא נִלְד לְבִהָלָה. וְכֵן יְהִי רִצּוֹן
מִלִּפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׁנַשְׁמֵר חֻקֶּיךָ בְּעוֹלָם
הַזֶּה. וְנִזְכֶּה וְנַחֲיָה וְנִרְאָה וְנִגִּירֵשׁ יְשׁוּעַת שְׁנֵי הַמַּשִּׁיחַ לְטוֹבָה
וְלִבְרָכָה. לְזִכּוֹת וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא:

החזן אומר קדיש שלם בלי 'תתקבל':

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעֶלְמָא דְּבִרָא כְּרַעוּתָהּ. וְיִמְלִיךְ
מַלְכוּתָהּ בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְּכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל
בְּעָגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב. וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ. לְעֵלָם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלָּה
וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:
לְעֵלָא לְעֵלָא מִן־כָּל־בְּרָכְתָּא. שִׁירְתָּא. תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא
דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא. וְאִמְרוּ אָמֵן:

ח"ג והערות

וחיי. במח' רמ"ז ובולוניה: חיי ללא וי"ו. קדיש שלם
בלי 'תתקבל'. מנהגינו לא לומר 'תתקבל'. בקדיש
ערבית ושחרית לפי שנאמר (אי"ג ג, ח): 'גם כי אזעק
ואושע סתם תפילתי' (מח' רמז, בולוניה ושד"ל).

מקורות ומקבילות

ברוך אלהינו. סרע"ג ח"א, סי' סה; סד"ג עמ"ג כה ועמ"ג מ;
שבה"ל, ענין תפילה, סי' מו; סת"ר סי' ז, ענין קדיש דסידורא.
יסוד הנוסח נמלא גם ברמז"ס, סד"ת, נוסח הקדיש. שצראט
לכבודו. ע"פ ישע' מו, ז. והכדילט מן התועים. ע"פ ויק'
כ, כו; מ"א ח, נג. ונתן לנו תורת אמת. מס"ו פי"ג, ה"ו.
תורת אמת. ע"פ מלא' ב, ה; תה' קיט, קמב; לשון זה שגור בפי
הכמים לרוב, כמו: צצלי צ"מ, דף עה ע"ב; ספרא, פר' שמיני, פר' א,
לח; מס"ו פי"ג, ה"ו; שמו"ר פר' משפטים, פר' ל, סי' יב.
וחיי עולם נטע. ע"פ מש' ג, יח. ראו ראצ"ה, ח"א, שו"ת סי' קסח; שבה"ל, ענין תפילה, סי' מו; סת"ר סי' ז, ענין ס"ת.
ויראתו צלצנו. ע"פ ירמ' לב, מ. ויראה אותו. ע"פ דב' ה, כד; צצלי צרכות, דף לג ע"ב; ולקו"ש תורה, רמז תתנה. ולעצדו
ולעשות וכו'. ע"פ דה"א כה, ט. ולעשות רעו. ע"פ תה' מ, ט; קמוג, י. צלצב שלם. ע"פ דב' יא, יג. ונפנש חפלה. מח'
פרס, דף לח ע"ב. לא ניגע וכו' לנהלה. ע"פ ישע' סה, כג. יח"ר מלפניך ה'. ע"פ מש' ח, לה. ששמור חוקיך. ע"פ תה'
קיט, ה. צעולם הזה. ראו משנ' אבות פ"ד מט"ז. שני המשיח. צצלי סנהדרין, דף לט ע"א. ולחיי העולם הנא. ע"פ צצלי
צרכות, דף יח ע"א.

לפי מנהג ק"ק רומה מוסיפים:

תתְּכַלִּי חֶרֶבָא וְכַפְנָא וּמוֹתָנָא וּמִרְעִין בִּישִׁין יַעֲדִי מִנָּנָא וּמַעַל כָּל-עַמָּה
בֵּית-יִשְׂרָאֵל. וְאָמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן-שְׁמִיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל-כָּל-
יִשְׂרָאֵל. וְאָמְרוּ אָמֵן:
עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו. הוּא בְּרַחֲמָיו. יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ
וְעַל-כָּל-יִשְׂרָאֵל. אָמֵן:

החזן אומר:

בְּרַכּוּ אֶת-יְהוָה הַמְּבָרָךְ:

הקהל עונה ואחריו החזן:

בְּרוּךְ יְהוָה הַמְּבָרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

ברומה היום נוהגים להוסיף כאן את הנוסח והקינה דלהלן כמנהג הספרדים:

אֲחִינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל שְׁמָעוּ הַיּוֹם... שָׁנִים שֶׁנִּחָרַב בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְתַפְאֲרֵתֵנוּ. נִפְלָה
עֲטֻרַת רִאשֵׁינוּ. אִוֵּי-נָא לָנוּ כִּי חָטֵאנוּ: עַל-הִיכָלִי. חֲבָלִי כְּנָחַשׁ נוֹשֵׁךְ.
וּלְשִׁמּוֹת צִיּוֹן אֲשֶׁב בְּחֶשֶׁךְ: יִכְבֶּה גְרִי. יוֹם בּוֹ מְאֹרֵי הוֹעֵס. יוֹם הַחֲרִיב עָרֵי
עִירֵי. הִיא רַבְתִּי עִם. יוֹם זַעַם וְרַעַם. בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה חֶשֶׁךְ: שׁוֹמֵם בְּחֵיל אֲשֶׁב
עַל-נֶגְהָ נְאֻהָ. תָּמִיד אוֹחִיל. עַד בּוֹא נְגִיד וּמִצְוָה. יוֹם יוֹם נִקְוָה. לְאֹר וְהִנֵּה
חֶשֶׁךְ: רַפְּדִתִּי אֲנִי בְּחֶשֶׁךְ אֶת-יְצִיעֵי. נְהִי וְאֲנִי הֲלֹא הֵם שַׁעֲשׁוּעֵי. אֵל כִּי שָׁם
מִסְּעֵי. וְעַל-נִתְיֹבוֹתֵי חֶשֶׁךְ: אֵל אֲדִיר נְאֻרִי. יִשְׁלַח מְזוֹר לְמִזְוֲרֵי. הוּא יוֹצֵר אוֹר.
כְּקֶדֶם יֹאִיר אוֹרִי. יִהְיֶה גְרִי. לְאֹרֹו אֵלֶךְ חֶשֶׁךְ:

מקורות ומקבילות

תתְּכַלִּי חֶרֶבָא וְכַפְנָא. הרי"ג, הל' אצל, עמ' רנע; תורת האדם, שער האצל, ענין ההסתלה; אבדורסהס, הקדוש ופירוש. נמלא גם במנהג ספרד, מח' תחת"ס רפ"ד, דף רלא, ב- רלז, א. **וכפנא ומוותנא.** ע"פ חו"ה, ב. **ומרעין בישין יעדי מננא.** ע"פ תר"א ד' ז, טו. **יהא שלמא רבא.** ע"פ תה' קכב, ז; תי"ו מ"א ב, לג. **עשה שלום.** חו"ה, כה, ב. **הוא נרחמיו.** ע"פ ספ"ט ט, א. **החזן אומר.** מס"ו פ"י, ה"ו. **ראו גאה"ל חו"ה,** ס' קלג, ס"ק א. **הקהל עונה ברוך ה'.** ספרי דברים, פ' שו, ד"ה כי שם.

ח"ג והערות

סיום תפילת ערבית. כתב בפי' קמחא דאבישונא שאין אומרים 'עלינו לשבח', לפי שנאמר (ישע' א, טו): 'גם כי תרבו תפילה אינני שומע', וכן במח' שד"ל כתב שאין אומרים אותו. אחינו בית ישראל. קינה כמנהג הספרדים, מאת ר' ישראל נג'ארה, ס' ישראל.

על-היכלי חבלי בְּנֶחֱשׁ נוֹשֶׁךְ. וּלְשִׁמְמוֹת צִיּוֹן אָשֵׁב בְּחֶשֶׁךְ:
 יִכְבֶּה נְרִי. יוֹם בּוֹ מְאוּרֵי הוּעַם. יוֹם הַחֲרִיב עָרִי. עִירִי הִיא רַבְתִּי עִם. יוֹם וְעַם
 וְרַעַם. בַּיּוֹם הַהוּא יְהִי חֶשֶׁךְ. וּלְשִׁמְמוֹת צִיּוֹן אָשֵׁב בְּחֶשֶׁךְ:
 שׁוֹמֵם בְּחֵיל. אָשֵׁב עַל-נֶגֶד נְאוֹה. תְּמִיד אוֹחִיל. עַד בֹּא נְגִיד וּמַצִּוֶּה. יוֹם יוֹם
 נִקְוָה. לְאוֹר וְהִנֵּה חֶשֶׁךְ. וּלְשִׁמְמוֹת צִיּוֹן אָשֵׁב בְּחֶשֶׁךְ:
 רַפְּדִתִּי אֲנִי בְּחֶשֶׁךְ אֶת-יְצוּעֵי. נְהִי וְאֲנִי הֵלֵא הֵם שַׁעֲשׁוּעֵי. אֵל שֵׁם מְסֻעֵי. וְעַל
 נְתִיבוֹתֵי חֶשֶׁךְ. וּלְשִׁמְמוֹת צִיּוֹן אָשֵׁב בְּחֶשֶׁךְ:
 אֵל אֲדִיר נְאוֹר. יִשְׁלַח מְזוֹר לְמִזְוֵרִי. הוּא יוֹצֵר אוֹר. בְּקֶדֶם יְאִיר אוֹרִי. יִהְיֶה נְרִי.
 לְאוֹרוֹ אֶלֶךְ חֶשֶׁךְ.
 הרב אומר: אֵין שְׂאֵלֶת שְׁלוֹם בְּתַשְׁעָה בְּאָב.

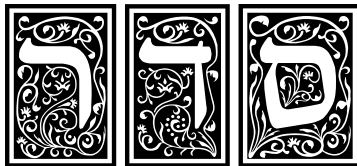
ח"ג והערות

על-היכלי חבלי. קינה מאת ישראל נג'ארה, כמנהג הספרדים. הוכנסה לסדר התפלות בבית הכנסת הגדול של רומה ע"י הרב אליהוא ר"ע שואף, יליד ליורנו.

מקורות ומקבילות

עירי היא רבתי עס. ע"פ ח"כ א, ח. נגיד ומצוה. ע"פ ישע' נה, ד. נקוה לאור והנה חושך. ע"פ ישע' נט, ט. אין שאלת שלום עתה. ע"פ תוספתא תענית (ליברמן), פ"ג, ה"ב; ירושלמי תענית פ"א, ה"ח.

תפילת שחרית
לתשעה באב

תפילת שחרית לתשעה באב

יטול מים על ראשי אצבעותיו שלש פעמים ויאמר:

**בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וַיְצַנְנוּ עַל-נְטִילַת יָדַיִם:**

**בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר יָצַר אֶת-הָאָדָם
בְּחֻמָּה וּבָרָא בּוֹ נְקָבִים נְקָבִים חֲלוּלִים חֲלוּלִים. גָּלוּי
וַיְדוּעַ לִפְנֵי כֶסֶף כְּבוֹדְךָ. שָׂאֵם יִפְתָּח אֶחָד מֵהֶם אוֹ יִסְתֵּם
אֶחָד מֵהֶם. אֵין כָּל-בְּרִיָּה יְכוּלָה לַעֲמֹד לִפְנֶיךָ שְׁעָה אַחַת.
בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הָרוּפָא לְכָל-בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת:**

מקורות ומקבילות

שחרית לת"צ. שנה"ל, סדר תענית, סי' רס"ט; סה"ת, סי' לא.
יטול מים. צבלי שבת, דף קט ע"א; ראו סרע"ג ח"א, סי' א;
סה"ת סי' א. נטילה קודם לברכה. ע"פ גאה"ל א"ח, סי' ד,
ס"ק א. על ראשי אצבעותיו. ע"פ שנה"ל, סדר תענית,
סי' רס"ט. השלמת מלאה ברכות. צבלי מנחות, דף מג ע"ב;
פסקי רי"ד; צעה"ט ד' ו, ז; סרע"ג ח"א, סי' א; פסו"ו צמ",
דף קיג ע"ב; פסקי רי"ד כתובות דף ח ע"א; פסקי רי"ד
עמ"ס ברכות, פ"ט ה"ג אות ח; שנה"ל, ענין תפילה, סי' א;
סת"ר סי' א, ענין מלאה ברכות; מח' פרס, דף יב ע"א; גאה"ל
א"ח, סי' מו. כל ברכה פותחת בשם ומלכות. ראו ירושלמי ברכות פ"א, ה"ה; צבלי ברכות, דף מ ע"ב; מד' שו"ט עז, ח; ראו
פסקי רי"ד; פסקי רי"ד עמ"ס ברכות, פ"ו ה"ג אות ד; שנה"ל, סדר ברכות, סי' קסה; רע"ב ברכות פ"ט, מ"א. נטילת ידים.
צבלי ברכות, דף ס ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' א; סדו' רס"ג עמ' פח; סה"ק ענין נטילת ידים; שנה"ל, ענין תפילה, סי' א; סת"ר
סי' א, ענין מלאה ברכות; סה"ת סי' א. ברוך אתה ה'. תה' קטע, יב. מנל העולם. ע"פ ירמ' י, י; תה' י, טז. אשר קדשנו
במנחותיו. ס' מל"ה, פרי' לו, ד"ה ולפיכך חייבין. ולאו. צבלי ברכות, דף כג ע"א, ע"פ דב' ח, א; ר"ח עמ"ס שבת, דף כג ע"א;
ילקו"ש תורה, רמז תתק"א, ד"ה ועשית; שנה"ל, ענין שבת, סי' נט. אשר יצר. ע"פ ברי' א, כז; ז; מדת"ג (וורשא), פרי' שמיני,
סי' ח; ירושלמי ברכות פ"ט, ה"ד; צבלי ברכות, דף ס ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' א; סדו' רס"ג, עמ' פח; סה"ק ענין נטילת ידים;
שנה"ל, ענין תפילה, סי' א; סת"ר סי' א, ענין מלאה ברכות. האדם נחממה. תוס' ברכות, דף ס ע"ב, ד"ה אשר; וראו שנה"ל,
ענין תפילה, סי' ג, וגם מה שכ' בשם אהיו רצב"א. וברא' זו נקדים נקדים. ע"פ יחו' כח, יג; צבלי צ"ב, דף עה ע"א; ולקו"ש
יחו', רמז שסז, ד"ה בעדן. חלולים חלולים. סרע"ג ח"א, סי' א; מח' פרס, דף יג ע"ב. כתב הדמ"ה א"ח, סי' ו; דלשון חלולים,
הוא ג"כ לשון הריגה, כמו בחלל חרב, צמ' יט, עז, ע"כ יש לומר חלולים, שהוא לשון חלול ממש'. גלוי וידוע לפני כסא כבודך.
ע"פ ירמ' כג, כד; דני' ג, כב; לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: צבלי ברכות, דף ס ע"ב; ויק"ר (מרגליות), פרי' אמור, פרי' כט;
אסת"ר, פרי' ח, סי' ז. שאם יפתח... או יסתם. גאה"ל א"ח, סי' ו, ס"ק א, בשם הר"י"ף, רש"י ור"ש. אין כל בריה יכולה
לעמוד. צמח' רומניא, דף ו ע"א. הנוסח 'אין שום בריה יכולה להתקיים'. שעה אחת. ע"פ רי"ף ברכות, דף מד ע"א; רמב"ם
הל' תפילה פ"ה, ה"ה; ר"א"ש ברכות פ"ט, סי' כב; מח' פרס, דף יד ע"א. הרופא לכל בשר. ע"פ דב' לב, לט;
מש' ד, כב; מח' פרס, דף יד ע"א. ומפליא לעשות. שופ' יג, יט; ב"ר פרי' בראשית, פרי' א, סי' ג; ראו שנה"ל, ענין תפילה,
סי' ג, מה שכ' בשם רש"י.

ח"ג והערות

חלולים חלולים. כ"ה במח'. והגיר' בגמ' שלפנינו,
ברכות, דף ס ע"ב, 'חללים חללים' (הניקוד ע"פ לוי"א
סי' ח), וכך גם גרס רש"י. אולם הר"י"ף דף מד ע"א,
והרא"ש פ"ט, סי' כב, גרסו בגמ' שניהם יחדיו: 'חלולים
חלולים', וכן גרס בפסקי רי"ד, בגמ'. שעה אחת. לא
נמצא במח' רמ"ו. ובספר תשב"ץ קטן, סי' רטו, כתב
מפורש שאין לאמרו.

אֱלֹהֵי. נִשְׁמָה שְׁנַתָּת בִּי טְהוּרָה. אַתָּה בְּרֵאתָה בִּי. אַתָּה
נִפְחַתָּה בִּי. וְאַתָּה מְשַׁמְרָה בְּקִרְבִּי. וְאַתָּה עֲתִיד
לְטַלֵּה מִמֶּנִּי. וְאַתָּה עֲתִיד לְהַחְזִירָה בִּי לְעֲתִיד לָבוֹא. אֱלֹהֵי
כָּל־זֶמֶן שֶׁהַנִּשְׁמָה בְּקִרְבִּי מוֹדָה (הַנָּשִׁים אוֹמְרוֹת: מוֹדָה) אֲנִי לְפָנֶיךָ
יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַמַּחְזִיר נְשָׁמוֹת
לְפָנֶיךָ מֵתִים:

כשנכנס לבית הכנסת יאמר:

שׁוֹיִתִּי יְהוָה לְגַגִּי תָמִיד. כִּי מִיָּמִינִי בַל־אֶמוּט:

וְאֲנִי בְּרַב חֲסִדֶּךָ אָבוֹא בֵּיתְךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל־הֵיכַל־קֹדֶשְׁךָ
בְּיִרְאָתְךָ: מַה־טָּבוֹ אֶהְיֶה יַעֲקֹב מִשְׁכַּנְתֶּיךָ יִשְׂרָאֵל:
אָבוֹא לְמִשְׁכַּנְתֶּיךָ. אֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה רַגְלֶיךָ: וְאֲנִי תַפְלִיתִי לְךָ
יְהוָה עַת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרַב־חֲסִדֶּךָ עֲנֵנִי בְּאַמֶּת יִשְׁעֶךָ:

סדר ברכות השחר

אומרים ביחיד ברכות השחר ופרשת התמיד ואין אומרים כל דבר אחר עד ברוך שאמר
ויתחיל החזן זמירות מברוך שאמר בקול רם.

מקורות ומקבילות

אלהי נשמה. שבה"ל, ענין תפילה, סי' א; סח"ר סי' א, ענין
מאה ברכות; מעשי ה', מעשי בראשית, פ"ט, ד"ה והנה אמנם.
נוסח הברכה. ע"פ צבלי ברכות, דף ס ע"ב; ר"ף; פסקי רי"ד;
סרע"ג ח"א, סי' א; תשרי רנ"ג, חו"ה סי' ט; פסקי רי"א;
ברכות, פ"ט, ה"ג, אות טז; ס' הכחרי, מאמר א, אות קטו.
אינה פותחת ב'צריך'. חוס' עמ"ס פסחים, דף קד ע"ב, ד"ה
כל; ראו שבה"ל, ענין תפילה, סי' ב, וגם מה שכ' בשם אחיו
רצ"א. נשמה שמתה כי טהורה. צבלי ברכות, דף י ע"א; שבת
דף קנב ע"ב. אלה בראת כי. ע"פ זכ' יב, א. אלה נפחת
כי. ע"פ בר' ב, ז. משמרה בקרני. ע"פ תה' קבא, ז. עמיד
לטולה ממני. ע"פ קה' יב, ז. לעמיד לצוא. לשון חכמים בהרצה
מקומות, כמו: משנ' מו"ק פ"ג, מ"ט; תוספתא יומא, פ"ב, ה"ז;
ירושלמי ברכות, פ"א, ה"ו; צבלי ברכות, דף ד ע"א; ב"ר פ"ר

ח"נ והערות

אלהי. הה"א בפתח, ע"פ עזר' ט, ו. שנתת בי. במח'
רמ"ז ובולוניא: שְׁנַפְחָתָּ בִּי. טהורה. ללא תיבת 'היא'.
וכי' בבבלי ברכות, דף ס ע"ב, ובפסקי רי"ד. בראתה
בי. במח' רמ"ז: יִצְרַתָּה בִּי. במח' חלב: בראתה. אתה
יצרתה. ואתה עתיד לטלה. במח' רמ"ז ובולוניא:
יְאֻתָּה נוֹטְלָה. להחזירה בי. במח' רמ"ז ובולוניא:
להחזירה בְּקִרְבִּי. הנשים אומ' מוֹדָה. לא נמצא
במח' רמ"ז, בולוניא ושד"ל. ואין אומרים כל דבר
אחר. ראו שבה"ל, סדר תענית, סי' רסט, 'הלכך מברך
ברכת התורה וקורא בפרשת תמיד בלבד'.

בראשית, פ"ר, ב, סי' ה. כ"ז שהנשמה בקרני מודה אני. ע"פ תה' קטו, ידית. המחזיר נשמות. דצ"ר פ"ר שופטים, פ"ר, ה,
סי' טו, ע"פ ישע' מז, ה; מד' שו"ט (צוצר), מו' ז, ח (ז, ט); חלד"ר פ"ר ית, ד"ה שמעוני אחי. לפגרים מתים. ע"פ מ"ב
יט, לה; ישע' לו, לו. שויתי ה'. תה' טז, ח. ואני ברוב חסדך. תה' ה, ה; סרע"ג ח"ב, סי' קמט; סרע"ג ריש סי' תח; כלבו
סי' פז; סה"ת סי' ב. מה טובו. במו' כד, ה; סרע"ג ח"ב, סי' קמט; סרע"ג סי' תח; סה"ת סי' ב. ראו צבלי סנהדרין, דף קה
ע"ב. אבואה למשכנותיך. ע"פ תה' ה, ח. ואני תפילתי לך. תה' סט, יד; סרע"ג סי' תח. ויתחיל החזן זמירות מברוך שאמר.

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַנּוֹתֵן לְשִׁכּוֹי בֵּינָה
לְהִבָּחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה:**

נוסח מחזור רמ"ו ושו"ע (סי' מו, ד):

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׁלֹא
עָשִׂי גוֹי:**

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׁלֹא
עָשִׂי עֶבֶד (נ"א: עֶבֶד הַנָּשִׁים
אומרות: שְׁפָחָה):**

נוסח מחזור בולוניא ושד"ל:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׁלֹא
עָשִׂי עֶבֶד (נ"א: עֶבֶד הַנָּשִׁים
אומרות: שְׁפָחָה):**

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׁעָשִׂי
יִשְׂרָאֵל:**

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׁלֹא עָשִׂי אִשָּׁה
(הנשים אומרות: שְׁעָשִׂי כְּרִצּוֹנִי):**

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם פּוֹקֵחַ עֲוֹנוֹת:

ח"ג והערות

הנותן לשכוי בינה. לדעת הר"ף וסיעתו, הגירסא בגמ' היא 'שנתן לשכוי בינה'. אמנם לדעת הרע"ג והרמב"ם הנוסח הוא: 'הנותן לשכוי בינה, וכן מובא בפס' ריא"ז, במח' פרס, דף יג ע"א ובמח' רומניא, דף ו ע"א. שלא עשני גוי. במח' רמ"ז הנוסח הוא: 'שלא עשני גוי, ובמח' בולוניא: 'שְׁעָשִׂי תְּנִי יִשְׂרָאֵל, אולם הנוסח המקורי לפי מנהג בני רומה כמנהג א"י היה: 'שעשיתני ישראל ולא גוי' (עי' למשל סי' כמנהג בני רומה משנת כ"ה 1265, כתבייד פריס, הספריה הלאומית, מס' 599, ועוד), ובמח' רמ"ז ברכת 'שלא עשני גוי' קודמת לברכת 'שלא עשני עבד' וכן בתוספתא ברכות ו, יח. במח' בולוניא הסדר הפוך וכן כתב בפ' קד"א (עבד, גוי, אשה), אולם בשו"ע או"ח מו, ד כתב כמח' רמ"ז וכן צ"ל. הנשים אומ' שְׁעָשִׂי כְּרִצּוֹנִי. כ"ה במח' שד"ל, אבל איננו במח' רמ"ז, בולוניא ורומניא.

מקורות ומקבילות

ע"פ שזה"ל סי' רסט; תניא סי' ס. הַנּוֹתֵן לְשִׁכּוֹי בֵּינָה. ע"פ ח"ו' לח, לו; ראו צבלי ר"ה, דף כו ע"א. ע"פ צבלי ברכות, דף ס ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' א; סדו' רס"ג עמ' ג; רמב"ם הל' תפילה, פ"ז, ה"ד; פסקי ריא"ז עמ"ס ברכות, פ"ט ה"ג אות טז; סת"ר סי' א. **שְׁלֹא עָשִׂי גוֹי.** ע"פ ישע' מ, יז; תוספתא ברכות פ"ו, ה"ה; סרע"ג ח"א, סי' א; ע"פ סדו' רס"ג עמ' פט; רי"ף עמ"ס ברכות, דף מד ע"ב; רמב"ם הל' תפילה, פ"ז, ה"ו; שזה"ל, ענין תפילה, סי' א; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות. **עָשִׂי.** במח' רומניא: 'שְׁעָשִׂי', וכן צבלי. **שְׁלֹא עָשִׂי עֶבֶד.** צבלי מנחות, דף מג ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' א; ע"פ ע"פ סדו' רס"ג עמ' פט; רמב"ם הל' תפילה, פ"ז, ה"ו; שזה"ל, ענין תפילה, סי' א; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות. במח' פרס, דף יד ע"ב: 'שְׁלֹא עָשִׂי עֶבֶד'. **שְׁלֹא עָשִׂי שְׁפָחָה.** ראו סדו' יעצ"ן ח"א, דף סג ע"א. **שְׁעָשִׂי יִשְׂרָאֵל.** צבלי מנחות, דף מג ע"ב. **שְׁלֹא עָשִׂי אִשָּׁה.** תוספתא ברכות פ"ו, ה"ה; סרע"ג ח"א, סי' א; ע"פ סדו' רס"ג עמ' פט; רמב"ם הל' תפילה, פ"ז, ה"ו; שזה"ל, ענין תפילה, סי' א; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות. **הַנָּשִׁים אומרות.** טור אר"ח, סי' מו; אבודרהם, ברכות השחר. **שְׁעָשִׂי כְּרִצּוֹנִי.** ע"פ יונה א, יד. **פּוֹקֵחַ עֲוֹנוֹת.** ע"פ תה' קמו, ח; צבלי ברכות, דף ס ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' א; סדו' רס"ג עמ' פח.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. מְתִיר אֲסוּרִים:
 בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. מַגְבִּיֵּה שְׁפָלִים:
 (בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הַנוֹתֵן לִיעָף כָּח):
 בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. מַלְבִּישׁ עֶרְמִים:
 בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. זוֹקֵף כְּפוּפִים:
 בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. רוֹקֵעַ הָאָרֶץ
 עַל-הַמַּיִם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הַמְכִּין מַצְעַד־יִגְבָּר:
 בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל
 בַּגְּבוּרָה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. עוֹשֵׂה יִשְׂרָאֵל
 בְּתַפְאָרָה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. שֹׁעֲשִׂית לִי כָל-צָרָכִי:

מקורות ומקבילות

ח"ג והערות

מתיר אסורים. במח' רמ"ו ברכות מתיר אסורים ומגביה שפלים באות לאחר ברכת זוקף כפופים. הנותן ליעף כח. ברכה זו איננה במח' הקדומים ולא הזוכה בתלמוד והיא תקנת הגאונים. בשו"ע או"ח סי' מו, ס"ו, כתב: "יש נוהגין לברך הנותן ליעף כח, ואין דבריהם נראים. שעשית לי כל-צרכי. במח' רמ"ו ובולוניא: "יש שאין מברכים 'שעשית לי כל צרכי', מכיון שהולכים יחפים". אמנם בשב"ח, סדר תענית, סי' רסט, כתב: "אע"פ שהולכין יחפין מברכין 'שעשית לי כל צרכי' לפי דברי בעל הדברות ז"ל, מפני שבידו וברשותו לנעלם מפני סכנת עקרב". שעשית לי כל-צרכי. במח' רמ"ו ברכה זו באה לאחר ברכת 'המכין מצעדי גבר'. צָרָכִי. במח' רמ"ו ובולוניא: 'צָרָכִי'. במח' שד"ל: 'צָרָכִי'.

מתיר אסורים. ע"פ תה' קמו, ז; צבלי ברכות, דף ס ע"ב; סדו' רס"ג עמ' פח. מַגְבִּיֵּה שְׁפָלִים. ע"פ או"ח, ה, יא; סחצ"ר; סרע"ג ח"א, סי' א; סדו' רס"ג עמ' פח; סמ"ק מ"ה קמה; הל' גדולות סי' א' פ"ט ד"ה כד; שצה"ל, ענין תפילה, סי' א, וסי' ד; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות. הַנוֹתֵן לִיעָף כָּח. מחור' סי' פט; צ"ח או"ח, סי' מו, ס"ק ט, בשם הקדמונים; ע"פ ישע' מ, כט; וע"פ מדה"ה כה, ג. מַלְבִּישׁ עֶרְמִים. צבלי ברכות, דף ס ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' א; סדו' רס"ג עמ' פח; שצה"ל, ענין תפילה, סי' א; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות. ראו צבלי סוטה, דף יד ע"א; מדה"ג פ"י אומר, סי' כ; ולקו"ש תהלים, רמז תתמ, ד"ה כי מי צשחק. זוקף כפופים. ע"פ תה' קמו, ח; צבלי ברכות, דף ס ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' א; סדו' רס"ג עמ' פח; שצה"ל, ענין תפילה, סי' א; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות. רוֹקֵעַ הָאָרֶץ. ע"פ תה' קלו, ו; צבלי ברכות, דף ס ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' א; סדו' רס"ג עמ' פח; שצה"ל, ענין תפילה, סי' א; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות. הַמְכִּין מַצְעַד־יִגְבָּר. ע"פ תה' לו, כג; צבלי ברכות, דף ס ע"ב, וצרי"ף; סרע"ג ח"א, סי' א; סדו' רס"ג עמ' פח; שצה"ל, ענין תפילה, סי' א; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות. עוֹשֵׂה יִשְׂרָאֵל בְּתַפְאָרָה. ע"פ ישע' מט, ג; צבלי ברכות, דף ס ע"ב; וצרי"ף; סרע"ג ח"א, סי' א; סדו' רס"ג עמ' פח; שצה"ל, ענין תפילה, סי' א; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות.

אוזר ישראל. ע"פ ירמ' יג, יא; צבלי ברכות, דף ס ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' א; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות. עוֹשֵׂה יִשְׂרָאֵל בְּתַפְאָרָה. ע"פ ישע' מט, ג; צבלי ברכות, דף ס ע"ב; וצרי"ף; סרע"ג ח"א, סי' א; סדו' רס"ג עמ' פח; שצה"ל, ענין תפילה, סי' א; סת"ר סי' א, ענין מאה ברכות. שְׁעִשִּׂית לִי כָל-צָרָכִי. ע"פ צבלי ברכות, דף

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הַמַּעֲבִיר חֻבְלֵי שָׁנָה
מֵעֵינֵי וּתְנוּמָה מֵעַפְעָפִי:**

**יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ. יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵי שְׁתַּרְגִּילֵנִי
לְדַבֵּר מִצְוָה. וְאַל-תִּרְגֵּלֵנִי לְדַבֵּר עֲבָרָה וְעוֹן. וְהַשְׁלֵט
בִּי יֵצֶר טוֹב. וְאַל-תִּשְׁלֵט בִּי יֵצֶר רָע. וְחֻזְקִי בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן
חֻלְקִי בְּתוֹרָתְךָ. וְאַל-תְּבִיאֵנִי לְיָדִי חֶטָּא וְלֹא-לְיָדִי גְסִיוֹן
וְלֹא-לְיָדִי בְּזִיוֹן. וְכוּף יֵצֶרִי לְהִשְׁתַּעֲבֵד לָךְ. וְהַכְנַע עֲרֻפִּי
לְשׁוֹב אֵלֶיךָ. וְחַדֵּשׁ כְּלִיּוֹתֵי לְשׁוֹר פְּקוּדֶיךָ. וּמַל אֶת-לִבִּי
וְאֶת-לִבִּי זֶרְעִי לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת-שְׁמֶךָ. וְלַעֲשׂוֹת הַטוֹב
וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֶיךָ. וְקָרְבִּנִי לְכָל-מַה-שְּׁאַהֲבָתְךָ. וְרַחֲמֵנִי מִכָּל-מַה-
שְּׁשָׁנָאתְךָ. וְקִים עָלַי וְעַל-זֶרְעִי וְעַל-זֶרַע זֶרְעִי מִקְרָא שְׁכָתוֹב.
וּמַל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-לִבְּךָ וְאֶת-לִבִּי זֶרַעַךְ לְאַהֲבָה
אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ. וְאַנִּי
זֹאת בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר יְהוָה רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרִי**

ח"ג והערות

המעביר חבלי שינה. במח' רמ"ו, ברכת המעביר חבלי שנה עד הגומל חסדים טובים לעמו ישראל, באה לאחר 'אלהי נשמה' ובראש ברכות השחר. לאהבה. תיבה זו לא נמצאת במח' רמ"ו. וקרבני לכל מה. הקטע מתיבת 'וקרבני' עד 'ששנאת', לא נמצא במח' רמ"ו.

מקורות ומקבילות

ס' ע"ג; סרע"ג ח"א, ס' א; סד' רס"ג ע"מ; פח; רי"ף ע"מ; ס' ע"ג; ר"א"ש פ"ט, ס' כג; רמב"ם הל' תפלה, פ"ז, ה"ו; מח"ו ס' פט; סד"ר ס' ו. י"ש שגרסו 'שעשה לי', אצל צמח' הנוסח כמנהגו 'שעשית לי', וכן איתא ברי"ף, ברא"ש וצמח"ס. צ"ס 'שזה"ל', ענין תפילה, ס' א צ"ה הנוסח 'שלא חסר מזרכי כלום', וכן צמח"ר ס' א, ענין מלה ברכות. אמנם צמח"ל סדר תענית ס' רסט, וכן צמח"ל ויה"כ ס' שט, הנוסח הוא: 'שעשית לי כל זרכי'. ברכת 'שעשית לי' צ"ב.

שזה"ל, סדר תענית, ס' רסט. ראו צמח"ת, ס' לא; ש"ע ס' מו, אות יב. כל זרכי. ע"פ דה"צ צ, טו. **המעביר חבלי שינה.** צבלי ברכות, דף ס ע"ג; סרע"ג ח"א, ס' א; סד' רס"ג ע"מ; פח; שזה"ל, ענין תפילה, ס' א; סת"ר ס' א, ענין מלה ברכות; ראו מח' רומניא, סוף דף ו ע"א; מח' פרס, דף יד ע"א. **שנה מעיני ותנומה מעפעפי.** ע"פ מש' ו, ד. **יהי' מלפניך ה'.** ע"פ מש' ח, לה; צבלי ברכות, דף ס ע"ג; מוצא בסרע"ג ח"א, ס' א, וצמח"ר רס"ג ע"מ; פח; בקי"ר. צמח' פרס, דף יד ע"א, תחילת הברכה וסופה דומות, אמנם התוספת שצמח"ל איננה. **צלשון יחיד.** צבלי ברכות, דף ס ע"ג; סרע"ג ח"א, ס' א; ראשונים; מח' פרס, דף יד ע"א; כ"ה צמח' רומניא, דף ו ע"ב. **שתרגילי לדבר מלה.** ע"פ תה' קוט, מד; כ"ה צמח' רומניא, דף ו ע"ב. **יאר רע.** ע"פ צר' ח, כא; צבלי סוכה, דף נב ע"א; ספרי דב', פח; עקב, סוף פ' מה; צ"ר פח' נח, פח' לד, ס' י; מנחת"ג (וורשא), פח' צראשית, ס' ז. **וחזקני צמח"ת.** ע"פ יהו' א, ז. **ותן חלקי בתורתך.** ע"פ משנ' אבות פ"ה, מ"כ; ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ב. **ולא לידי גסיון.** ע"פ צבלי סנהדרין, דף קז ע"א; ילקוט"ש ש"ב, ריש רמח קמח; מש"ט (צובה), פח' שמואל, פ"ב, ס' טו. **והכנע ערפי.** ע"פ דב' י, טו. **לשוב אליך.** ע"פ ירמ' ג, יד. **לשומר פקודיך.** ע"פ תה' קוט, ד. **ומול את לבבי.** ע"פ דב' ל, ו. **לאהבה וליראה את שמך.** ע"פ דב' י, יב. **ולעשות הטוב.** ע"פ דב' יב, כח. **וקרבני לכל מה שאהבת וכו'.** ע"פ ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ב. **ומל ה' דב' ל, ו.** ואני זאת בריתי. ישע' נט, כא.

אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי בְּפִיךָ לֹא-יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זֶרַעַךְ וּמִפִּי זֶרַע
 זֶרַעַךְ אָמַר יְהוָה מִעַתָּה וְעַד-עוֹלָם. וְנוֹדַע בְּגוֹיִם זֶרַעֲם
 וְצִאצְאֵיהֶם בְּתוֹךְ הָעַמִּים כָּל-רְאִיֵּיהֶם יִכְרֹס כִּי הֵם זֶרַע
 בְּרַךְ יְהוָה: לֹא יִיגְעוּ לָרִיק וְלֹא יֵלְדוּ לִבְהֵלָה כִּי זֶרַע בְּרוּכִי
 יְהוָה הֵמָּה וְצִאצְאֵיהֶם אִתָּם: וְהָיָה טָרַם-יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה
 עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וְאֲנִי אֶשְׁמַע: כִּי אֶצְקֵם מִים עַל-צִמָּא וְנוֹזְלִים
 עַל-יִבְשָׁה אֶצְקֵם רוּחִי עַל-זֶרַעַךְ וּבִרְכָתִי עַל-צִאצְאֵיךָ: וְצִמְחוּ
 בְּבֵין חֲצִיר כְּעֶרְבִים עַל-יְבֵלֵי-מִים: זֶה יֹאמַר לַיהוָה אֲנִי וְזֶה
 יִקְרָא בְּשֵׁם-יַעֲקֹב וְזֶה יִכְתֹּב יְדוֹ לַיהוָה וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יִכְנֶה:
 וְהָיָה כַּחוֹל זֶרַעַךְ וְצִאצְאֵי מַעֲיָךְ כַּמַּעַתִּי לֹא-יִכָּרֵת וְלֹא-יִשְׁמַד
 שְׁמוֹ מִלְּפָנַי: וְתִהְיֶה לִּי לְמִשְׁגָּב וּמִבְטָח וּמִגְדָּל-עֹז וּבֵית
 מְצוּדוֹת לְהוֹשִׁיעֵנִי וּלְהַצִּיל נַפְשִׁי מִשַּׁחַת וּמִכָּל-צָרָה וּתְנִנִּי
 (הַיּוֹם וּבְכָל-יוֹם). לֶחֶן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי
 כָּל-רֹאִי. וְגִמְלָנִי חֲסִדִּים טוֹבִים. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. גּוֹמֵל
 חֲסִדִּים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ. יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי. שְׁתַּצִּילָנִי הַיּוֹם
 וּבְכָל-יוֹם מֵעֵזִי פָנִים וּמֵעֲזוֹת פָּנִים. וּמֵיֶצֶר הָרַע וּמֵאָדָם
 רָע. וּמִחֶבֶר רָע. וּמִשְׁכַּן רָע. וּמִלְשׁוֹן הָרַע וּמִשְׁטָן הַמִּשְׁחִית.

מקורות ומקבילות

ומודע בגוים זרעם. ישע' סא, ט. לא ייגעו לריק. ישע' סה, כג. והיה טרם יקראו. ישע' סה, כד. כי אצק מים על צמא. ישע' מה, גרה. ויהי כחול זרעך. ישע' מה, יט. ותהיה לי למשגב. ע"פ תה' לד, כב. ומנצחת. ע"פ ירמ' ח, ז. ומגדל עוז. ע"פ תה' סא, ד. ובית מאודות להושיעני. ע"פ תה' לא, ג. ולהציל נפשי משחת. ע"פ תה' פו, יג. ומכל צרה. ע"פ ש"א כו, כד. ותנני. צבלי ברכות, דף ס ע"ב. לחן. ע"פ מש' ג, ד. וגמלני חסדים טובים. ע"פ תה' קיט, ח. גומל. ע"פ ישע' סג, ז. יהי רצון מלפניך ה'. ע"פ מש' ח, לה; צבלי ברכות, דף טז ע"ב. רע. ע"פ צר' ה, כא; צבלי סוכה, דף נב ע"א; ספרי דב', פ' עקב, סוף פ' מה; צ"ר פ' נח, פ' לד, ס' י; מדת"נ (וורשא), פ' בראשית, ס' ז. ומאדם רע. ע"פ תה' קמ, ב. ומחבר רע ומשכן רע. ראו משנ' אבות פ"א, מ"ז; צמדצ"ר פ' קורח, פ' יח, ס' ה. לשון הרע. ע"פ תה' לד, יד.

ח"צ והערות

היום ובכל יום. תיבות הללו אינן במח' רמ"ז, בולוניא, רומניא ופרס, דף יד ע"א. גומל חסדים טובים. בכ"י פרמה 1898 ובמח' רומניא, החתימה ללא תיבות 'לעמו ישראל'. יר"מ ה' או"א שתצילני. במח' רמ"ז לא נמצא כל הקטע הזה. ומאדם רע. במח' בולוניא נוסף: 'מען הרע ומדינה של-גיהנם'.

עזי פנים. ע"פ ירמ' ג, ג. עזות פנים. ע"פ מש' כא, כט. יצר רע. ע"פ צר' ה, כא; צבלי סוכה, דף נב ע"א; ספרי דב', פ' עקב, סוף פ' מה; צ"ר פ' נח, פ' לד, ס' י; מדת"נ (וורשא), פ' בראשית, ס' ז. ומאדם רע. ע"פ תה' קמ, ב. ומחבר רע ומשכן רע. ראו משנ' אבות פ"א, מ"ז; צמדצ"ר פ' קורח, פ' יח, ס' ה. לשון הרע. ע"פ תה' לד, יד.

ומדין קשה ומבעל דין קשה. בין שהוא בן-ברית ובין שאינו
בן-ברית ומדינה של-גיהנם:

**ברוך אתה יהוה. אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו
וצננו על-דברי תורה: (ו)הערב נא יהוה אלהינו
את-דברי תורתך בפנינו. ובפיפות עמך בית ישראל. ונהיה
אנחנו וצאצאינו (וצאצאי צאצאינו) וצאצאי עמך בית
ישראל. כלנו יראי שמך. ולומדי תורתך לשמה. ברוך אתה
יהוה. המלמד תורה לעמו ישראל:**

**ברוך אתה יהוה. אלהינו מלך העולם. אשר בחר בנו
מכל העמים. ונתן לנו את-תורתו. ברוך אתה יהוה.
נותן התורה:**

ח"ג והערות

על דברי תורה. כ"ה במח' רומניא, דף ו ע"ב, בגאונים
ובחלק מהראשונים. הערב. במח' רמ"ז ובולוניא
'הערב' ללא וי"ו, וכן מובא בפסקי רי"ד ברכות, דף יא,
ע"ב, ובפסקי ריא"ז ברכות פ"א, ה"א, אות יח. בפירוש
קד"א על אתר כתב שזו מחלוקת הראשונים: לר"ת בוי"ו
(ע"פ תוס' ברכות דף מו, ע"א), וכן במח' פרס, דף טו
ע"א. ואילו הרמב"ם מנחה ברכה בפני עצמה וכן עיקר.
מכיון שהלשון משתנה ומדבר להבא וכן נוהגין לומר
ללא וי"ו. וראו בספר שבה"ל, ענין תפילה, שבוטל א,
ובסתר, סי' א, ענין מאה ברכות, דכתבו בפירוש שברכת
התורה הרי הם ג' ברכות. אולם עיין שו"ע (או"ח סי'
מ"ז סי') וברמ"א ובמשנ"ב מה שכתבו שם. וצאצאי
צאצאינו. כה"ג במח' רומניא. במח' רמ"ז, בולוניא
ושד"ל, תיבות אלו אינן. ועיינו שו"ע או"ח סי' מז, סי'
ובמשנ"ב ס"ק ט' בשם המ"א שאין צריך לומר תיבות
אלו. תורתך לשמה. בגמ' ליתא תיבת 'לשמה', אמנם
כבר העיר ע"ז הרעק"א בגליון השי"ס, שהרי"ף כן גרס
זאת, וכן הוא מנהגו.

מקורות ומקבילות

כן ברית. שגור בלשון חכמים הרבה פעמים, כמו: תוספתא
סנהדרין פ"א, ה"ד; מכו"ל דר"י, פ"ר; משפטים, מס' דכספא,
פ"ר, כ, ד"ה מדבר; ספרא, פ"ר; אחרי מות, פ"ר, ה, פ"א, סי' א.
ומדינה של גיהנם. לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: פדר"א
פ' ג; מס' דרך ארץ פ"ז, ה"כ; צצלי ברכות, דף סא ע"א;
מהש"ד פ"ג, פ"ג. ברכת התורה אחר יסוד. ראו סי' יעצ"ן
ח"א, דף סד ע"א; חיי"א ח"א, כלל ט, סי' ג. ברכת התורה.
צצלי ברכות, דף יא ע"ב; ע"פ סרע"ג ח"א, סי' ב; סדור רס"ג
עמ' שנה; שנה"ל, ענין תפילה, סי' א, וסי' ה; סה"ר סי' א,
ענין מאה ברכות. ראו פסקי רי"ד כתובות דף ח ע"א. ברכות.
פ"ר התמיד ואח"כ ב"ר כהנים. ראו סי' האשכול (אלנפק), הל'
פסד"ז, דף ה, ע"א; מח' פרס, דף טו ע"א - טז ע"א. על
דברי תורה. סרע"ג ח"א, סי' ב; סדור רס"ג עמ' שנה; חשו'
ר"ג או"ח סי' ט; פסקי רי"ד עמ"ס ברכות, דף יא ע"ב; פסקי
ריא"ז ברכות, פ"א, ה"א, אות יח. במח' פרס, דף טו ע"א;
'לשכסוק קל דברי תלמוד תורה ונהגה'. בפ"ט. ע"פ ישע'
נט, כח. עמך בית ישראל. ע"פ יח"ל, ל. ואח"כ לאח"כ.
פסקי רי"ד עמ"ס ברכות, דף יא ע"ב; פסקי ריא"ז ברכות,
פ"א, ה"א, אות יח. וראו ב"ת או"ח סי' מז סק"א; מח' פרס,
דף טו ע"א. יראי שמך. תה"א, סי' ג. יראי שמך... תורתך.
ע"פ צצלי שבת, דף לא ע"א, 'אדם שיש בו תורה ואין בו יראת
שמים, דומה...'; שמור"ר פ"ר, א, סי' טז, 'שכר היראה, תורה'.
ולומדי תורתך לשמה. ספרי דב', פ"ר, עקב, פ"ר, מא, ד"ה להבזה, ע"פ דב' יא, יג; מחש"ד פ"א, פ"ג. כ' בסדור יעצ"ן, ח"א,
סוף דף סד ע"א, דה"פ ח"ל, 'הלמד תורה שלא לשמה נוח לו שלא יברא', ראו צצלי ברכות, דף ח ע"א; ילקוט' תה"א, רמ'
תתע, וא"כ תיבת 'תורתך' איננה סוף הברכה, ולכך אין לה דין של מפסיק, ומפני זה התו"ו מנוקדת בשוא ולא בסגול. המלמד
תורה לעמו ישראל. ע"פ שמ' כד, יב; מלא' ג, כב; מדת"נ פ"ר יתרו, סי' טז; ילקוט' ש"ש, רמז תתקל, ד"ה מראהו כלגנון; דני',
רמז תתקסד, סוף ד"ה קדמיתא. ברכת אשר בחר. צצלי ברכות, דף יא ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' ב. בחר בנו. ע"פ דב' ז, ו.
ונתן לנו את תורתו. ע"פ שמ' כד, יב; מלא' ג, כב.

וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: צוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם אֶת־קִרְבָּנִי לַחֲמִי לְאִשֵּׁי רֵיחַ נִיחָחִי תִשְׁמְרוּ
 לַהֲקָרִיב לִי בְמוֹעֶדוֹ: וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ
 לַיהוָה כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תִמִּיד:
 אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֶּקֶר וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשְּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין
 הָעֶרְבִים: וְעִשְׂרִית הָאִיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כֶּתִית
 רְבִיעֵת הֶהָיִן: עֹלֹת תִּמִּיד תַּעֲשֶׂה בָהֶר סינִי לְרֵיחַ נִיחָח אִשָּׁה
 לַיהוָה: וְנִסְכּוֹ רְבִיעֵת הֶהָיִן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֶּף נֶסֶךְ
 שֶׁכֶר לַיהוָה: וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשְּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים כְּמִנְחַת
 הַבֶּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַעֲשֶׂה אִשָּׁה רֵיחַ נִיחָח לַיהוָה:

זמירות

צריך להזהר מלהפסיק בדיבור משמתחיל ברוך שאמר עד סוף י"ח. עומדים ואומרים:

**בְּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. בְּרוּךְ אֱמֹר וְעוֹשֶׂה. בְּרוּךְ גּוֹזֵר
 וּמַקְיֵם. בְּרוּךְ אֵל חַי לְעַד וְקִיָּם לְנֶצַח. בְּרוּךְ עוֹשֶׂה
 בְּרָאשִׁית. בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל־הָאָרֶץ. בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל־הַבְּרִיּוֹת.
 בְּרוּךְ מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירְאָיו. בְּרוּךְ פּוֹדֶה וּמַצִּיל. בְּרוּךְ**

מקורות ומקבילות

דף יט ע"ב, דומה לנוסחאותינו, אצל בשינוי סדר. ראו גאה"ל
 אור"ח, סי' נא, ס"ק א. י' פעמים 'ברוך'. שבה"ל, ענין תפילה,
 סי' ז, בשם אחיו רבצ"א. **שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם.** ע"פ תה"ל, לג,
 ו - ט; ב"ר פרי' בראשית, פרי' יב, סי' י. לשון חכמים בהרבה
 מקומות, כמו: מוכיל' דר"י, מס' דפסחא, פרי' יא, ד"ה עד בקר;
 חוספתא יומא פ"א, ה"ד; ספרא פרי' אחרי מות, פרי' ט, פ"ג;
 ירושלמי פאה פ"ד, ה"ב; בבלי שבת, דף קלט ע"א. **אֱמֹר**
וְעוֹשֶׂה. ע"פ בנ"י כג, יט. **גּוֹזֵר וּמַקְיֵם.** ע"פ אור' כב, כה;
 ירושלמי ברכות פ"ט, ה"א; בבלי ברכות, דף נז ע"ב; מנחת
 פרי' וירא, סי' לו. **אֵל חַי לְעַד וְקִיָּם.** י' תה"ל פד, ג. **לְעַד וְקִיָּם**
לנצח. ע"פ שמו"ט, יח; ספ"ט ח, א; מתע"ד פ"ג, פכ"ג; פסז"ו,
 פרי' בראשית, פ"ב, סי' ד; אה"מ, היכלות, עמ' 111. **עוֹשֶׂה**
בְּרָאשִׁית. ע"פ ברי' א, א. **מְרַחֵם עַל הָאָרֶץ.** משנ' תענית פ"ב,
 מ"ד; ירושלמי תענית פ"ב, ה"ט. **מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת.** ע"פ תה"ל
 קמה, ט.

לימוד נסיוס הנרכות. ירושלמי ברכות פ"א, ה"ה 'והוא שנה
 על אחר; סד' רס"ג עמ' שנה; פסקי רי"א"ז עמ"ס ברכות,
 פ"א ה"א אות ח. **סדר קרבנות.** בבלי מגילה, דף לא ע"ב.
וידבר ה'. בנ"י כה, א"ח. **פרשת התמיד.** סרע"ג ח"א, סי' ב;
 חוס' ע"ז, דף יט ע"ב, ד"ה יטלש; רמב"ם, סד"ה; פסקי רי"א"ז
 עמ"ס ברכות, פ"א ה"א אות י"ח; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ה;
 סת"ר סוף סי' א; גאה"ל אור"ח, סי' מו, ס"ק א. **להפסיק**
נדיבור. ע"פ פסקי רי"א"ז עמ"ס ברכות, פ"ה, ה"א, אות ה;
 שבה"ל, ענין תפילה, סי' ז. וראו בסמנט"ו סי' ג. **ברוך שֶׁאָמַר.**
 רי"ף עמ"ס ברכות, דף כג ע"א; רמ"ם עמ"ס ברכות, פ"ה,
 סי' ה; טור אור"ח, סי' נא, בשם ספר היכלות; שבה"ל, ענין
 תפילה, סי' א, וסי' ז; סת"ר סי' א, ענין מלאה ברכות, סי' ב
 ענין הזמירות; מחבר בתדא"ז פ' ד. **הנוסח.** סרע"ג ח"א,
 סי' ט; ע"פ סד' רס"ג עמ' קיח; רמב"ם, סד"ה. **במה' פרס,**
 דף יח ע"ב, הנוסח באריות רבה, על פני ג' עמ'. **חמס' בסופו**

בפי עמו. בעניין ניקודו עיין בסדר' דרשה"ה
בַּתְּשֻׁבוֹת. כך הנוסח הנמצא במח', בקובץ ולא
בחזיקי, וכן הוא במח' פרס, דף יש ע"ב, דף בו ע"א,
דף בו ע"א. וכבר הוכיח היעב"ץ בספרו 'לוח ארש', סי'
נח, שכן הוא הנכון.

סדר' דרש"ה. וּלְנֹשֵׁן. ע"פ חת' סו, יח. **כל חסידיו**. ע"פ חת' קלצ, יח. **ועבדיו**. ע"פ חת' קיג, א. **דוד ענדך**. ע"פ ש"צ
ז, חת' קלצ, י. **הנלך** ה'. ע"פ חת' קיג, א. **ושנחך**. ע"פ חת' סו, יד. **וירוממך**. ע"פ חת' לר, ד. **ונומליך**. ע"פ ש"צ
יב, יב. **ומזכיר את שמך**. ע"פ ישע' כו, יג. **מלכנו אלהינו**. ע"פ חת' יב, יד. **ויחד**. ע"פ דצ' ו', לז, לט; ישע'
מו, יח. חת' קמה, סי' אה"ס. א. קלצ, יב/ח' יחד'. **יהי עולמיס**. ע"פ דצ' לז, יח. בפחת, חת' צינר, ורלוח בתשובות ופאשילת
יעזר'ך, ח"א, סי' קמה. **פסוקיס לפני המזמוריס**. סדר' ס"ס"ג עמ' לג; רמז'ס, סד"ת; צמח' פרס, דף טו ע"ב, עד דף כ ע"ב,
כל הפס' תואמיס. אמנס לאחר ויאמרו צגוריס חסר' ה' מִלְךְך, וכ"ש ע"ז שס. **ליקוט פסוקיס**. ע"פ סרע"ג ח"א, סי' י; סדר'
רס"ג עמ' לג; רמז'ס, סד"ת. **יהי כבוד ה'** חת' קד, לא; מס' פ"ת, ה"א. **יהי שם ה' מנורך**. חת' קיג, בדר. **ה' שמך
לעולס**. חת' קלצ, יג. **ה' צמייס**. חת' קג, יט. **ישמחו השמיס**. דה"ט, נח. **ה' מלך וכו' לעולס ועד**. מס' פ"ד, ה"ד.
ה' מִלְךְך חת' יט. חת' ה' מִלְךְך. חת' לג, א. **ה' ימלך**. ע"פ שס. **רעות מלכות** חת' יט, כא.
עלה ותפר. ישע' יח; י; חת' צמח' רומניא, דף י ע"ב. **רעות מלכות** חת' יט, כא.

וַעֲצַת יְהוָה הִיא תְּקוּם: עֲצַת יְהוָה לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מִחֲשָׁבוֹת
 לְבֹו לְדֹר וָדֹר: כִּי הוּא אָמַר וַיְהִי הוּא אֲצִיָּה וַיַּעֲמֵד: כִּי־בָחַר
 יְהוָה בְּצִיּוֹן אֹזֶה לְמוֹשָׁב לוֹ: כִּי־יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יֵה יִשְׂרָאֵל
 לְסִגְלָתוֹ: כִּי־בֹו יִשְׁמַח לִבָּנוּ כִּי בָשָׁם קָדְשׁוֹ בִּטְחָנוּ: כִּי לֹא־יִטָּשׁ
 יְהוָה עַמּוֹ וְנִחַלְתּוֹ לֹא יַעֲזֹב: וְהוּא רַחוּם וְכַפָּר עוֹן וְלֹא־יִשְׁחִית
 וְהִרְבֵּה לְהַשִּׁיב אָפּוֹ וְלֹא־יִלְעִיר כָּל־חַמָּתוֹ: (יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ
 יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאָנוּ) אֲשֶׁר־י תַמְיִמ־דֶּרֶךְ הַהֲלָכִים בְּתוֹרַת יְהוָה:
 אֲשֶׁר־י יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ עוֹד יִהְיוּ סֵלָה: אֲשֶׁר־י הָעַם שִׁכְכָה
 לוֹ אֲשֶׁר־י הָעַם שִׁיְהוּה אֱלֹהֵיו:

תִּהְיֶה לְדָוִד אֲרוֹמָמָה אֱלֹהֵי הַמֶּלֶךְ וּבִרְכָּה שְׁמֶךָ לְעוֹלָם
 וָעֶד: בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָ וְאֶהְיֶה לְשִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד:
 גָּדוֹל יְהוָה וּמִהֲלָל מְאֹד וְלִגְדָלְתּוֹ אֵין חֶקֶר: דָּוִד לְדָוִד יִשְׁבַּח
 מַעֲשֵׂיךָ וּגְבוּרָתֶיךָ יִגִּידוּ: הִדָּר כְּבוֹד הוֹדָךְ וְדַבְּרִי נִפְלְאוֹתֶיךָ
 אֲשִׁיחָה: וַעֲזֹז נִזְרָאֲתֶיךָ יֹאמְרוּ וּגְדָלְתָךְ אֲסַפְּרָנָה: זָכַר
 רַב־טוֹבְךָ יִבְיְעוּ וְצִדְקָתְךָ יִרְנְנוּ: חֲנוּן וְרַחוּם יְהוָה אֶרֶךְ אַפִּים
 וּגְדָל־חֶסֶד: טוֹב־יְהוָה לְכָל־זֶרְעֻמִּי עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְהוָה
 כָּל־מַעֲשֵׂיךָ וְחִסְדֶּיךָ יִבְרַכּוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמְרוּ וּגְבוּרָתְךָ
 יִדְבָּרוּ: לְהוֹדִיעוּ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרָתִיו וְכְבוֹד הִדָּר מַלְכוּתוֹ:

מקורות ומקבילות

ח"צ והערות

עַלֹת ה': תה' לג, יא. כי הוא. תה' לג, ט. כי צחר ה'. תה' קלג, יג. כי יעקב צחר. תה' קלה, ד. כי זו ישמח. תה' לג, כא. כי לא יטוש ה'. תה' לד, יד. והוא רחום. תה' עח, לח. ה' הושיעה. תה' כ, י; פסוק זה איננו במח' רמניא, דף י ע"ב. אשרי תמימי דרך. תה' קוט, א; מח' רמניא, דף י ע"ב. פסוק זה איננו במח' פרס דף כ ע"ב. ג"פ אשרי שצה"ל, ענין תפילה, סי' ז צשם אחיו רצב"א; סת"ר סי' ב, ענין הזמירות. אשרי יושבי. תה' פד, ה; סרע"ג ח"א, סי' י; סדו' רס"ג עמ' לג; תוס' עמ"ס ברכות, דף לב ע"ב, ד"ה קודם; רמב"ם, סד"ת. אשרי העם. תה' קמד, טו; סרע"ג ח"א, סי' י; סדו' רס"ג עמ' לג; רמב"ם, סד"ת. תהלה לדוד. תה' קמה, א"כא; צבלי ברכות, דף ד ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' י; רמב"ם, סד"ת; פסקי רי"ד עמ"ס ברכות, דף ד ע"ב; שצה"ל, ענין תפילה, סי' ז וסת"ר סי' ב, ענין הזמירות צשם מס"ו פ"ח, ה"א; סה"ת סי' ב. צסדו' רס"ג עמ' לג, החזקר רק הפסוק 'תהלה לדוד'. ג"פ ציוס תהלה. אוה"ג ברכות, סי' טו; פסקי רי"ד עמ"ס ברכות, סוף דף ד ע"ב; שצה"ל, ענין תפילה, סי' ז. ראו גליון הש"ס, עמ"ס ברכות, דף ד ע"ב, ד"ה בכל יום. להודיע לנבי האדם. ראו מל"ה, פר' תולדות, ד"ה דבר הנביא.

מִלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל-עֲלָמִים וּמִמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל-דָּוָר וְדָר: סוּמָךְ
 יְהוָה לְכָל-הַנְּפִלִים וְזוֹקֶף לְכָל-הַכְּפוּפִים: עֵינֵי-כָל אֱלֹהִים יִשְׁבְּרוּ
 וְאַתָּה גּוֹתֵן-לָהֶם אֶת-אֲכָלָם בְּעֵתוֹ: פּוֹתַח אֶת-יְדְּךָ וּמִשְׁבִּיעַ
 לְכָל-חַי רִצּוֹן: צַדִּיק יְהוָה בְּכָל-דֶּרֶכָיו וְחֹסֶיד בְּכָל-מַעֲשָׂיו:
 קְרוֹב יְהוָה לְכָל-קֹרְאָיו לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ בְּאֵמֶת: רִצּוֹן-יִרְאֵיו
 יַעֲשֶׂה וְאַת־שׁוֹעֲתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת-כָּל-אֲהָבָיו
 וְאֵת כָּל-הַרְשָׁעִים יִשְׁמִיד: תִּהְיֶה יְהוָה יְדָבָר פִּי וּבִרְךָ
 כָּל-בָּשָׂר שֵׁם קֹדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאֶנְחֵנוּ נִבְרַךְ יְהי מַעֲתָה וְעַד-עוֹלָם. הַלְלוּ-יְהוָה:

הַלְלוּ-יְהוָה הַלְלֵי נַפְשֵׁי אֶת-יְהוָה: אֲהַלֵּלָהּ יְהוָה בְּחַי אֲזַמְּרָה
 לֵאלֹהֵי בְעוֹדִי: אֶל-תִּבְטְחוּ בְּגִדִּיבִים בְּבֶן-אָדָם
 שֶׁאֵין לוֹ תְּשׁוּעָה: תִּצַּא רוּחוֹ יֵשֶׁב לְאֲדָמָתוֹ בַּיּוֹם הַהוּא אֲבָרוּ
 עֲשִׂתְנִתִּיו: אֲשֶׁרִי שָׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֹזְרוֹ שִׁבְרוּ עַל-יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:
 עֲשֶׂהוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת-הַיָּם וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-בָּם הַשֹּׁמֵר אֵמֶת
 לְעוֹלָם: עֲשֶׂה מִשְׁפָּט לְעֹשִׂיִּים גִּתּוֹן לַחֵם לָרַעֲבִים יְהוָה מַתִּיר
 אֲסוּרִים: יְהוָה פֶּקַח עוֹרִים יְהוָה זָקֹף כְּפוּפִים יְהוָה אֲהֵב צַדִּיקִים:
 יְהוָה שׁוֹמֵר אֶת-גֵּרִים יְתוֹם וְאַלְמָנָה יַעֲזֹדֵד וְדָרֵךְ רַשָּׁעִים יַעֲזֹת:
 יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם. אֱלֹהֵינוּ צִיּוֹן לְדָר וְדָר. הַלְלוּ-יְהוָה:

הַלְלוּ יְהוָה כִּי-טוֹב זִמְרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי-נִעְשִׂים נֶאֱמָה תִּהְיֶה: בּוֹנֵה
 יְרוּשָׁלַם יְהוָה גִּדְּחֵי יִשְׂרָאֵל יִכְנֹס: הִרְפָּא לְשִׁבּוּרֵי

ח"ג והערות

הַלְלוּ יְהוָה. בַּמִּפְקִי ה"א, בֵּן אֵיתָא בְּכַאֲרָצוֹ, וְנִחְלַק לְשִׁתִּי תִּיבּוֹת, וְכֵן פֶּסֶק רִיאָיו פִּסְחִים פ"י, ה"ג, אוֹת כב.
 וְאֶנְחֵנוּ נִבְרַךְ. תה' קטו, יח; סרע"ג ח"א, סי' יא; שצה"ל, ענין תפילה, סי' ז, צשס סרע"ו סי' ו; סת"ר סי' צ, ענין הזמירות. צמח' פרס, דף כג ע"ב, פסוק זה לאחר סוּם מַמּוֹר קג.
 הַלְלוּ נַפְשֵׁי אֶת יְהוָה. תה' קטו, א"י; צצלי שצת, דף קיח ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' יג; שצה"ל, ענין תפילה, סי' ז, צשס מס"ו פ"ח, ה"א; סת"ר סי' צ, ענין הזמירות. הַלְלוּ יְהוָה כִּי טוֹב. תה' קטו, א"י; צצלי שצת, דף קיח ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' יג; שצה"ל, ענין תפילה, סי' ז, צשס מס"ו פ"ח, ה"א. יְרוּשָׁלַם. ראו תוס' עמ"ס תענית, דף טז ע"א, ד"ה הר שילא.

מקורות ומקבילות

לֵב וּמַחֲבֹשׁ לְעַצְבוֹתָם: מוֹנֶה מִסְפָּר לְכּוֹכָבִים לְכָל־שְׁמוֹת
 יִקְרָא: גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב־כֹּחַ לְתַבּוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר: מְעוֹדֵד
 עֲנָוִים יְהוָה מִשְׁפִּיל רְשָׁעִים עַד־אֶרֶץ: עֲנּוּ לַיהוָה בְּתוֹרָה
 וּמָרוּ לֵאלֹהֵינוּ בְּכָנּוֹר: הַמְכֶסֶה שָׁמַיִם בְּעָבִים הַמְכִין לְאֶרֶץ
 מָטָר הַמַּצְמִיחַ הָרִים חֲצִיר: נוֹתֵן לְבִהְמָה לַחֲמָה לְבָנִי עֹרֵב
 אֲשֶׁר יִקְרָאוּ: לֹא בְּגִבּוֹרֶת הַסּוֹס יִחְפֹּץ לֹא־בִשְׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה:
 רוֹצֶה יְהוָה אֶת־יִרְאָיו אֶת־הַמִּיחֲלִים לְחַסְדּוֹ: שֹׁבְחֵי יְרוּשָׁלַם
 אֶת־יְהוָה הַלְלֵי אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן: כִּי־חֹזֶק בְּרִיחֵי שְׁעָרֶיךָ בִּרְךָ בְּנִיךָ
 בְּקִרְבְּךָ: הַשֵּׁם־גְּבוּלְךָ שָׁלוֹם חֶלֶב חֲטִיִּם יִשְׂבִּיעֶךָ: הַשֵּׁלַח
 אֲמָרְתוֹ אֶרֶץ עַד־מִהְרֶה יִרְוֶץ דְּבָרוֹ: הִנֵּתָן שֶׁלֶג כַּצֹּמֶר כְּפֹר
 כְּאֹפֶר יִפּוֹר: מִשְׁלִיךְ קִרְחוֹ כְּפֶתִים לִפְנֵי קָרְתוֹ מִי יַעֲמֹד:
 יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּמָּסֶם יֵשֵׁב רוּחוֹ יִזְלוּ־מַיִם: מַגִּיד דְּבָרוֹ לַיַּעֲקֹב
 חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל: לֹא עָשָׂה כֵּן לְכָל־גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים
 בְּלִי־דַעֲוִים הַלְלוּ־יְהוָה:

הַלְלוּ יְהוָה הַלְלוּ אֶת־יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְרוֹמִים:
 הַלְלוּהוּ כָל־מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָל־צָבָאוֹ: הַלְלוּהוּ
 שֶׁמֶשׁ וַיְרַח הַלְלוּהוּ כָל־כּוֹכָבֵי אוֹר: הַלְלוּהוּ שָׁמַי הַשָּׁמַיִם
 וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מַעַל הַשָּׁמַיִם: יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה כִּי הוּא צִנָּה
 וַנִּבְרָאוּ: וַיַּעֲמִידֵם לְעֵד לְעוֹלָם חֲקִנָּתָן וְלֹא יַעֲבֹר: הַלְלוּ
 אֶת־יְהוָה מִן־הָאֶרֶץ תְּנִינִים וְכָל־תְּהוֹמוֹת: אֲשֶׁר וּבִרְדֵּי שֶׁלֶג וְקִיטוֹר
 רוּחַ סְעָרָה עֹשֶׂה דְּבָרוֹ: הַהָרִים וְכָל־גְּבוּעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל־
 אֲרָזִים: הַחִיָּה וְכָל־בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצֹפּוֹר כָּנָף: מְלִכֵי־אֶרֶץ
 וְכָל־לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל־שֹׁפְטֵי אֶרֶץ: בַּחוּרִים וְגַם־בְּתוּלוֹת

מקורות ומקבילות

הללו את ה'. תהי' קמח, חידד; צצלי שבת, דף קיח ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' יג; סדו' רס"ג עמ' לג; שצה"ל, ענין תפילה, סי' ז, צשס
 מס"ו פי"ח, ה"א. וראו רש"י שבת, דף קיח ע"ב, ד"ה פסוקי דזמרה.

זִקְנִים עַסְנֵעָרִים: יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה כִּי־נִשְׁגַּב שְׁמוֹ לְבָדוֹ
הוֹדוּ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמַיִם: וַיֵּרָם קָרְנוֹ לַעֲמֹ תְהִלָּה לְכָל־חֲסִידָיו
לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל עִם קָרְבוֹ. הַלְלוּ־יָהּ:

הַלְלוּ יָהּ שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חֲדָשׁ תְּהַלְתּוּ בְּקֹהֶל חֲסִידִים:
יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֲשָׂיו בְּגִי־צִיּוֹן יִגִּילוּ בְּמַלְכָּם:
יְהַלְלוּ שְׁמוֹ בְּמַחֲזֵל בְּתֹף וְכִנּוֹר יִזְמְרוּ־לוֹ: כִּי־רוֹצָה יְהוָה בְּעַמּוֹ
יִפְאַר עֲנוּיִם בִּישׁוּעָה: יַעֲלֹזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יִרְנְנוּ עַל־
מִשְׁכְּבוֹתָם: רוֹמְמוֹת אֵל בְּגִרוֹנָם וְחָרַב פִּיפִיּוֹת בָּיָדָם: לַעֲשׂוֹת
נִקְמָה בַּגּוֹיִם תּוֹכַחוֹת בְּלֹא־מִים: לְאַסֹּר מַלְכֵיהֶם בְּזִקְנִים
וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְּלֵי בְרוֹזָל: לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כְּתוֹב הַדָּר
הוּא לְכָל־חֲסִידָיו. הַלְלוּ־יָהּ:

הַלְלוּ יָהּ הַלְלוּ־אֵל בְּקֹדֶשׁוֹ הַלְלוּהוּ בְּרִקִּיעַ עֶזוֹ: הַלְלוּהוּ
בְּגִבּוֹרָתוֹ הַלְלוּהוּ בְּרֹב גְּדָלוֹ: הַלְלוּהוּ בְּתַקְעַת
שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנִגְּבָל וְכִנּוֹר: הַלְלוּהוּ בְּתֹף וּמַחֲזֵל הַלְלוּהוּ
בְּמִנִּים וְעֶגְבִּי: הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי־שֹׁמֶעַ הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה:
כָּל הַנִּשְׁמָה תְהַלֵּל יָהּ. הַלְלוּ־יָהּ: כָּל הַנִּשְׁמָה תְהַלֵּל יָהּ. הַלְלוּ־יָהּ:

בְּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן: יְמִלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם.
אָמֵן וְאָמֵן:

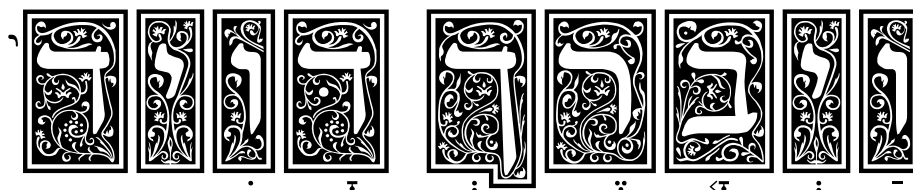
ח"ג והערות

כל הנשמה. במח' שד"ל הפסוק חוזר על עצמו בראשי
תיבות 'כהתי"ה'. המנהג לכפול פסוק זה, לא מופיע במח'
רמ"ז ובולוניא, וכן איננו במח' פרס, דף כג ע"ב. מקור
מנהג זה, הוא ע"פ מח' ויטרי סי' א.

מקורות ומקבילות

הללו יה שירו לה'. תה' קמט, ארט; צבלי שבת, דף קיח ע"ב;
סרע"ג ח"א, סי' יג; סדו' רס"ג עמ' לג; שבה"ל, ענין תפילה,
סי' ז, בשם מס"ו פי"ח, ה"א. הללו אל נקדשו. תה' קג, א"ו;
צבלי שבת, דף קיח ע"ב; סרע"ג ח"א, סי' יג; סדו' רס"ג
עמ' לג; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ז, בשם מס"ו פי"ח, ה"א.
וראו רש"י שבת, דף קיח ע"ב, ד"ה פסוקי דמנחה. טופלין
ברוך ה' לעולם. תה' פט, נג; סדו' רס"ג עמ' לג; רמב"ם, סד"ת; מחו"ז סי' פט; ראו ילקוט"ש תורה, רמז א; תשב"ץ קטן סי' רד; מח'
פרס, דף כג ע"ב; מח' רמניא, דף יא ע"ב. ימלוד ה' לעולם. תה' קמו, י; רמב"ם, סד"ת; מח' פרס, דף כג ע"ב; מח' רמניא,
דף יא ע"ב.

עומדים עד אחרי 'ברכו' ואומרים:

אֶת־יְהוָה לְעֵינֵי כָל־הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִד בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל אֲבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם: לְךָ יְהוָה הַגְדֹּלָה וְהַגְבוּרָה
וְהַתְפָּאֶרֶת וְהַנִּצָּח וְהַהוֹד כִּי־כָל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְהוָה
הַמְמָלָכָה וְהַמְתַּנְשָׂא לְכָל לְרֹאשׁ: וְהַעֲשֵׂר וְהַקְבוֹד מִלְּפָנֶיךָ
וְאַתָּה מוֹשִׁיל בְּכָל וּבִידֶךָ כַּח וְגְבוּרָה וּבִידֶךָ לְגִדְּל וּלְחַזֵּק לְכָל:
וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לְךָ וּמְהִלִּים לְשֵׁם תְּפָאֶרְתֶּךָ:
וַיְבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדְךָ וּמְרוֹמֶם עַל־כָּל־בְּרָכָה וְתִהְיֶה: אַתָּה־הוּא
יְהוָה לְבִדְךָ אַתָּה עֹשִׂית אֶת־הַשָּׁמַיִם שָׁמַי הַשָּׁמַיִם וְכָל־צָבָא
הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מַחֲיֶה
אֶת־כָּל־שָׂר וְצָבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים:

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בִּיבֹשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַיָּם לָהֶם חֲמָה
מִיָּמִינָם וּמִשְׁמָאלָם:

ממשיכים 'יהי חסדך' עמ' 61.

מקורות ומקבילות

וַיִּצְרַח דָּוִד. דה"א כט, ריג; סרע"ג ח"א, סי' יג; טור אור"ח, סוף סי' נא בשם הגאונים; רמב"ם, סד"ח; מח' פרס, דף כג ע"ב. ועתה אלהינו. סדור רס"ג עמ' לג; מח' פרס, דף כד ע"א. לשם תפארתך. סרע"ג ח"א, סי' יג; סדור רס"ג עמ' לג; אור"ח ח"א, סדר תפלת ח"ב, אות יט. ויצרכו שם כבודך. נחמ' ט, ה"ו; טור אור"ח, סוף סי' נא בשם הגאונים. צמח' פרס, דף כד ע"א, וכן ברמב"ם, סד"ח, נמלא רק הפסוק 'ויצרכו'. אמנם צמח' פרס, דף יד ע"ב, הוצא עד 'לך משתחוים', אבל מיקומו צחחילת פסד"ז. וצני ישראל. שם' יד, כט"ל; צמח' פרס, דף כו ע"א, צמקס פסו' זה, צאו שני פסו' אחרים

מח"ה' כב, ה"ו. אלא ציושע' צת"ב. שצה"ל, סדר תענית, סי' רסט, ע"פ ירמ' יג, ח; סח"ר סי' ס, ענין יוס ת"ב; סה"ת, סדר ח"ב, סי' לא. ראו ספר האגור, הל' ת"ב, סי' תחמט. אלא 'שירת היס' צת"ב. הגהות מרדכי עמ"ס מ"ק, הל' ת"ב, סוף רמז התקלד, 'וצרומי' אין לומרם שירת היס'; מחז"ו סי' רסה; טור אור"ח, סימן תקנע; שצה"ל, סדר תענית, סי' רסט; סה"ת, סדר ח"ב, סי' לא; סח"ר סי' ס, ענין יוס ת"ב; כלבו סי' סב; ספר המנהיג, הל' ח"ב, עמ' רלז, '...וכן שמעתי צארכ' ישראל מולגו' היום שירת היס'; אור"ח ח"א, סדר תפלת ח"ב, אות יט.

בק"ק רומה אומרים:

הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֶדְבָּרָה
 יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחֵי
 כִּשְׁעֵירָם עַל־יְדֵי־שָׂא
 כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא
 הַצּוֹר תָּמִיד פִּעֵל
 אֵל אֲמוּנָה וְאֵין עוֹל
 שָׁחַת לוֹ לֹא בָנִיו מוֹמָם
 הָ לַיהוָה תִּגְמְלוּ־זֹאת
 הַלֹּא־הוּא אֲבִיךָ קִנְיָ
 זְכַר יְמוֹת עוֹלָם
 שְׁאֵל אֲבִיךָ וַיִּגְדֹּד
 בְּהִנָּחַל עֲלִיוֹן גּוֹלָם
 יִצְבֹּר גְּבֻלַּת עַמִּים
 כִּי חֵלֶק יְהוָה עָמוֹ
 יִמְצָאֵהוּ בְּאַרְצָן מִדְבָּר
 יִסְבְּבֵנָהוּ יְבוּנָהוּ
 כְּנֹשֶׁר יַעִיר קִנּוֹ
 יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו יִקְחָהוּ
 יְהוָה בְּדָד יִנָּחֵנוּ
 יִרְכְּבֵהוּ עַל־בָּמֹתֵי אֶרֶץ
 וַיִּנָּקֵהוּ דָּבֵשׁ מִסֵּלַע
 חֲמַאת בָּקָר וַחֲלָב צֹאן
 וְאֵילִים בְּגִי־בֶשֶׁן וְעֵתוּדִים
 וְדָם־עֵגֶב תִּשְׁתֶּה־חֶמֶר:
 שְׂמֹנֶת עֲבִית כְּשִׁית
 וַיִּגְבֹּל צוֹר יִשְׁעָתוּ:
 בְּתוֹעֵבַת יִכְעִיסָהּ:
 אֱלֹהִים לֹא יִדְעוּם

וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אֲמִרֵּי־פִי:
 תִּזְלַל כְּטָל אֲמִרְתִּי
 וְכִרְבִּיבִים עַל־יַעֲשֹׁב:
 הִבִּי גִדְלָל לֹא־הֵינּוּ:
 כִּי כָל־דֶּרֶכִּיו מִשְׁפָּט
 צִדִּיק וְיֹשֶׁר הוּא:
 דּוֹר עֲקָשׁ וּפְתִלְתֵּל:
 עִם נָבֵל וְלֹא חָכָם
 הוּא עֲשֹׂךְ וַיִּכְנָנֶךָ:
 בָּיִנו שְׁנוֹת דִּרְוֹדֶר
 וַיִּמְנֶיךָ וַיֹּאמְרוּ לָךְ:
 בְּהִפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם
 לְמִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
 יַעֲקֹב חָבֵל גָּחַלְתּוּ:
 וּבִתְהוּ יִלָּל יִשְׁמֹן
 יִצְרָנָהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינָיו:
 עַל־גּוֹזְלָיו יִרְחֹף
 יִשְׁאָהוּ עַל־אֲבֵרָתוֹ:
 וְאֵין עָמוֹ אֵל נֶכֶד:
 וַיֹּאכֵל תְּנוּבַת שָׂדֵי
 וַיִּשְׁמֹן מִחֲלָמִישׁ צוֹר:
 עַס־חֲלָב כָּרִים
 עַס־חֲלָב כְּלִיֹּת חֲטָה
 וַיִּשְׁמֹן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט
 וַיִּשְׁטֹף אֱלֹהֵי עֲשָׂהוּ
 יִקְנָאֵהוּ בְּזָרִים
 יִזְבְּחוּ לִשְׂדִים לֹא אֱלֹהֵי
 חֲדָשִׁים מִקֶּרֶב בָּאוּ

ח"ג והערות

במקום שירת הים אומרים שירת האזינו. כ"ה האזינו השמים ואדברה. דב' לב, א"מג. ראו רמב"ם פ"ז, הל' יג. מנהג רומניא, דף קצט ע"ב; מח' חלב, דף שיא-שיב. הל"י. היא רבת, והיא תיבה בפני עצמה, וקצת נמוכה מן ליי. הקריאה היא 'הלארני' והלמ"ד בשוא נח. מנחת שי בשם הקדמונים עיי"ש. בָּמֹתֵי. זהו הקרי, והכתיב: 'במותי'.

מקורות ומקבילות

לֹא שְׁעָרוֹם אֲבֹתֵיכֶם:
 וּתְשַׁכַּח אֵל מַחְלָלָדָּ:
 מִכַּעַס בָּגְיוֹ וּבִגְתֵּיו:
 אֲרָאָה מָה אַחֲרֵיתָם
 בָּנִים לֹא־אֵמֶן בָּם:
 כְּעֶסְוִי בַּהֲבִלֵיהֶם
 בָּגְיוֹ נָבֵל אֲכַעִיסֶם:
 וּתִיקַד עַד־שָׂאוֹל תַּחֲתִית
 וּתִלְהֹט מוֹסְדֵי הָרִים:
 חֲצִי אֲכַלֶּה־בָם:
 וְקָטַב מְרִירִי
 עַם־חֲמַת זַחְלִי עֲפָר:
 וּמַחֲדָרִים אֵימָה
 יוֹגֵק עַם־אִישׁ שִׁיבָה:
 אֲשַׁבִּיתָה מֵאֲנוּשׁ זַכָּרָם:
 פֶּן־יִגְבְּרוּ צָרִימוֹ
 וְלֹא יִהְיֶה פֶּעַל כָּל־זֹאת:
 וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה:
 יִבְיֶנוּ לְאַחֲרֵיתָם:
 וּשְׁנִים יִנִּיסוּ רַבְבָּה
 וַיְהוּה הַסִּגְרָם:
 וְאִי־בִינוּ פְּלִילִים:
 וּמִשְׁדָּמֶת עֲמָרָה
 אֲשַׁכֵּלֶת מְרֹרֶת לָמוֹ:
 וְרֹאשׁ פְּתָנִים אֲכֹר:
 חֲתוּם בְּאוֹצְרֵתִי:
 לָעֵת תִּמּוּט רַגְלָם
 וְחֹשׁ עֵתְדָת לָמוֹ:
 וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנַחֵם
 וְאַפָּס עֲצוֹר וְעֹזֹב:
 צוֹר חֲסִיו בּוֹ:
 יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם

צוֹר יִלְדֶּה תִשִּׁי
 וַיֵּרָא יְהוָה וַיִּנְאֹץ
 וַיֹּאמֶר אֶסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם
 כִּי דוֹר תַּהֲפֹכֶת הִמָּה
 הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא־אֵל
 וְאֲנִי אֶקְנִיאֵם בְּלֹא־עֵם
 כִּי־אֵשׁ קָדְחָה בְּאִפִּי
 וּתֹאכַל אֶרֶץ וַיִּבְלָה
 אֶסְפָּה עַל־יְמוֹ רַעוֹת
 מִזֵּי רָעַב וּלְחָמִי רִשָּׁף
 וְשֹׁן־בְּהֵמַת אֲשַׁלַּח־בָּם
 מַחוּץ תִּשְׁכַּל־חֶרֶב
 גַּם־בַּחוּר גַּם־בְּתוּלָה
 אֶמְרֹתִי אֶפְאִיֵּהֶם
 לוּלִי כַּעַס אוֹיֵב אֲגוֹר
 פֶּן־יֹאמְרוּ יָדְנוּ רָמָה
 כִּי־גִוִּי אֲבָד עֲצוֹת הִמָּה
 לֹא חֲכָמוֹ יִשְׁכִּילוּ זֹאת
 אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף
 אִם־לֹא כִי־צוּרִם מִכָּרִם
 כִּי לֹא כִצּוּרֵנוּ צוּרִם
 כִּי־מִגֶּפֶן סֹדֶם גִּפְנוֹם
 עֲנִבְמוֹ עֲנִב־רוּשׁ
 חֲמַת תַּנְיָנִים יִיגֹם
 הֲלֹא־הוּא כַּמָּס עַמְּדִי
 לִי נָקֵם וְשָׁלֵם
 כִּי קָרוֹב יוֹם אִידֹם
 כִּי־יִדִּין יְהוָה עַמּוֹ
 כִּי יִרְאֶה כִי־אֲזִלֶּת יָד
 וַיֹּאמֶר אֵי אֱלֹהֵימוֹ
 אֲשֶׁר חֲלָב זִבְחֵימוֹ יֹאכְלוּ
 יִקְוִמוּ וַיַּעֲזֹרְכֶם

יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה:	רְאוּ עֲתָה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא
וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי	אֲנִי אֲמִית וְאֶחָדָה
מִחֲצֵתִי וְאֲנִי אֶרְפָּא	וְאֵין מִדֵּי מַצִּיל:
כִּי־אֲשָׂא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי	וְאֶמְרָתִי חֵי אֲנֹכִי לְעֵלָם:
אֶסְשַׁנּוּתִי בְּרֶק חֲרָבִי	וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפָּט יָדִי
אֲשִׁיב נָקֶם לְאֶרֶץ	וְלִמְשַׁנְאֵי אֲשָׁלֶם:
אֲשַׁפִּיר חֲצִי מִדָּם	וְחֲרָבִי תֹאכַל בָּשָׂר
מִדָּם חֲלָלִי וְשִׁבְיָהּ	מִרְאֵשׁ פְּרָעוֹת אוֹיֵב:
הֲרַנִּינוּ גוֹיִם עִמּוֹ	כִּי דַס־עֲבָדָיו יִקּוּם
וְנָקֶם יִשְׁיֵב לְאֶרְצוֹ	וְכִפֹּר אֲדָמָתוֹ עִמּוֹ:

לפי מנהג ק"ק רומה ממושיכים עם ישתבח.

יְהִי־חֶסֶדְךָ יְהוָה עָלֵינוּ כְּאֲשֶׁר יַחֲלֵנוּ לָךְ: מַלְכוּתְךָ יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ מַלְכוּת כָּל־עֲלָמִים. וּמִמְשַׁלְתְּךָ מַלְכָּנוּ
בְּכָל־דּוֹר וָדֹר. שְׂאֵתָהּ הוּא אֲדִיר בְּקֹדֶשָׁהּ וְלָךְ נָאָה הַמְּלוּכָה.
הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

סדר שחרית לתשעה באב

החזן עומד ואומר והציבור לוחשים עמו:

יִשְׁתַּבַּח שְׁמֶךָ לְעַד מַלְכָּנוּ. הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ
בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ. כִּי לָךְ נָאָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלֵּהִי
אֲבוֹתֵינוּ. שִׁיר וְשִׁבְחָה. הַלֵּל וְזִמְרָה. עֹז וּמִמְשָׁלָה. נֶצַח. גְּדֻלָּה

ח"ג והערות

גדולה. במח' רמ"ז ובולוניה: זגדולה.

מקורות ומקבילות

יהי חסדך ה' עלינו. תה' לג, כג. מלכותך ה' מלכות. ע"פ
 תה' קמה, יג; צמח' פרס, דף כח ע"ב, צא נוסח דומה. שאתה
 הוא מזיר. מח' פרס, דף כח ע"ב. מזיר נקדושה. ע"פ שמ' טו, יא. ישחנה שמך. רי"ף עמ"ס דרכות, דף כג ע"א; רש"י
 עמ"ס דרכות, פ"ה, ס' ה; טור או"ח, ס' נא צמח' פרס, דף כח ע"ב; ענין תפילה, ס' ה, וס' ז; סת"ר ס' ה, ענין מילה
 דרכות, ס' ב ענין הזמירות. הטוסת. סרע"ג ח"א, ס' יד; ע"פ סד' רס"ג עמ' לד; רמז"ס, סד"ח. שמך לעד מלכנו. ע"פ
 תה' קמה, א. המלך הגדול. ע"פ ירמ' י, ו; מלח' א, יד. בשמים ונאריך. דב' ג, כד. כי לך נאה. ע"פ ירמ' י, ז. שיר. ע"פ
 ישע' מז, י; תה' נט, ח. שיר ושנחה. מחו"ו ס' קא צמח' פרס, דף כח ע"ב; ונחמה. ע"פ דני' ב, כג. הלל וזמרה. ע"פ תה'
 קמו, צ. וזמרה. ע"פ ישע' נא, ג; תה' פא, ג. עוז. ע"פ תה' כט, א; סב, יב. וממשלה. ע"פ תה' קג, יט. נח. ע"פ ש"א
 טו, כט. נח גדולה ונצורה. ע"פ דה"א כט, יא.

וּגְבוּרָה. תְּהִלָּה וְתַפְאֶרֶת. קִדְשָׁה וּמַלְכוּת. בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת
מַעֲתָה וְעֵד־עוֹלָם. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מֶלֶךְ גָּדוֹל וּמְהֻלָּל
בְּתַשְׁבְּחוֹת (ו"א: בְּתַשְׁבְּחוֹת). אֵל הַהוֹדָאוֹת. אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת.
הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה. מֶלֶךְ. אֵל. חֵי הָעוֹלָמִים. אָמֵן:

החזן אומר:

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעֶלְמָא דְּבִרָא כְרַעוּתָהּ. וְיִמְלִיךְ
מַלְכוּתָהּ בְּחַיִּיכוֹן וּבְיִמִּיכוֹן וּבְחַיִּי דְּכָל-בֵּית-יִשְׂרָאֵל
בְּעִגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב. וְאָמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ. לְעֵלָם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.
יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה
וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:
לְעֵלָא לְעֵלָא מִן-כָּל-בְּרַכְתָּא. שִׁירְתָּא. תַּשְׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא
דְּאֲמִירָן בְּעֶלְמָא. וְאָמְרוּ אָמֵן:

החזן אומר:

בְּרַכּוּ אֶת-יְהוָה הַמְּבָרַךְ:

הקהל אומר והחזן אחריו:

בְּרוּךְ יְהוָה הַמְּבָרַךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

מקורות ומקבילות

וגבורה. ע"פ ירמ' י, ו; תה' פט, יד. תהלה. ע"פ תה' מ, ד;
ק, ד; נחמ' ט, ה. ותפארת. ע"פ תה' עא, ח; דה"א כט, יא.
קדושה. ע"פ ש"א ב, ב; ישע' ו, ג; תה' לט, ט. ומלכות. ע"פ
מזכ' ד, ז; תה' לח, ו. ברכות. ע"פ שופ' ה, ב; תה' קג, ב.
והודאות. ע"פ דני' ב, כג. מעתה ועד עולם. תה' קיג, ב.
ברכה לאחר הזמירות. תשובה"ג החזנות ס' לא. מלך גדול
מלא' א, יד. גדול ומהולל. ע"פ תה' מח, ב; דה"א טז, כה.
ומהולל בחושבנות. ע"פ תה' קח, א; קמז, ב. אל ההודאות.
ע"פ צבלי תענית, דף ו ע"ב. אדון הנפלאות. ע"פ תה' פו, ט.
הבוחר בשירי זמרה. ע"פ תה' קלה, גיד. חי העולמים. ע"פ

ח"צ והערות

ברכות והודאות. במח' רמ"ו ובולוניא, תיבות הללו
מופיעות לאחר יהלל וזמרה. מלך גדול. כ"ה במח'
בולוניא. במח' רמ"ו ושד"ל תיבת 'גדול' לא מופיעה.
ומהולל. במח' רמ"ו, שחרית לימות החול ושד"ל: 'מהולל'
ללא וי"ו. במח' רמ"ו, שחרית של שבת ובולוניא תיבת
'מהולל' לא מופיעה. ההודאות. לשון חכמים הוא זה,
כמו: בבלי תענית, דף ו ע"ב. בלי המקרא הוא: 'הודות',
כמו תהי צב, ב. ו; עזר' ג, יא.

דב' לב, מ. חותם ב'אמן'. רא"ש ברכות, פ"ז, ס' י, בשם ר"ח וס"ג; רמב"ם, הל' ברכות, פ"א, ה"ז; סת"ר ס' כז; מח' פרס,
דף כו ע"א. החזן אומר. סדור רס"ג עמ' לה. קדיש. סרע"ג ח"א, ס' י; סדור רס"ג עמ' לה; סת"ר ס' ב, ענין הזמירות.
ראו רש"י עמ"ס מגילה, דף כג ע"ב, ד"ה אין פורסין. נוסח חזי קדיש. סד"ר ס' לט; מחז"ו ס' פט; רמב"ם, סד"ת, נוסח
הקדיש. החזן אומר. סרע"ג ח"א, ס' י; סדור רס"ג עמ' לה. ברכו את ה'. ע"פ שופ' ה, ב; תה' לו, ב; נחמ' ט, ה; דה"א

ואומר החזן והצבור לוחשין עמו:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא
חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת־הַכֹּל הַמַּאִיר לָאָרֶץ
וְלַדְרִים עָלֶיהָ הַמְחִיד טוֹבו בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה
בְּרָאשִׁית מְהֻרָּבוּ מַעֲשֵׂיךָ יְהוָה כָּלֵם בְּחֻכְמָה עֲשִׂיתָ מְלָאָה
הָאָרֶץ קִנְיָנָךְ הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמֵם לְבָדוּ מֵאֵז הַמְהַלֵּל הַמְשַׁבַּח
וְהַמְפָּאֵר וְהַמְתַּנְשֵׂא מִימֹת עוֹלָם אֱלֹהֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֶיךָ
הַרְבִּים רַחֵם עָלֵינוּ אֲדוֹן עֲזָנוּ צוּר מְשֻׁבְּנוּ מִגֵּן יִשְׁעָנוּ
מְשֻׁבָּב בַּעֲדָנוּ אֵל בְּרוּךְ גָּדוֹל יָדְעָה הַכִּין וּפָעַל זִהְרֵי חֲמָה
טוֹב יוֹצֵר כְּבוֹד לְשָׁמוֹ מְאֹרוֹת נָתַן סְבִיבוֹת עֲזוֹ פְּנוֹת צְבָאוֹת
קְדוֹשִׁים רוֹמְמֵי שְׂדֵי תָמִיד יִסְפְּרוּ כְבוֹד־אֵל וְקִדְשָׁתוֹ:**

**יִתְבָּרַךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת
וְעַל־כָּל־שֹׁבַח מַעֲשֵׂי יָדֶיךָ וְהַמְאֹרוֹת אֲשֶׁר יִצְרָתָהּ
הִמָּה יִפְאָרוּךְ סֵלָה:**

ח"ג והערות

מקורות ומקבילות

אל ברוך. מיוסד ע"ס א"ב. וראו במבוא למכב"ר מאת שו"ל, עמ' 54. תמיד יספרו. כ"ה גם במח' רומניא, דף יב ע"ב.

כט, כ; צ"ס לט, מז; ג, כב. הקהל לומר. סרע"ג ח"א, ס' יז; סד' רס"ג עמ' לה. ואומר החזן. ראו צבלי סוטה, דף ל ע"ב ורש"י ד"ה כסופר; סרע"ג ח"א, ס' כ; שצה"ל, ענין תפילה, ס' יג. צרכה ראשונה של קש. צבלי צרכות, דף יא ע"א וע"ב; מחבר צמד' שו"ט (צובר), מז' ו, א (יב, א); פסקי ריא"ז צרכות, פ"א, ה"א, אות י; שצה"ל, ענין תפילה, ס' ה, וס' יג; סת"ר ס' ה, ענין מלאה צרכות. כי החוס' עמ"ס חגיגה, דף יג ע"ב, ד"ה מויעתק, דאכנה"ג יסדוה. נוסח הצרכה. סרע"ג ח"א, ס' כ. בסד' רס"ג, עמ' יג ועמ' לו, נמצא רק תחילת הצרכה וסופה; מחו"ו ס' פט; רמב"ם, סד"ת. יוצר אור. ישע' מה, ז. המאיר לארץ ולדרים עליה. ע"פ חיו' כה, ג; ויק"ר פר' אמור, פר' לא, ס' ו. ראו ספרי דב', פי' שג, ס' יד. המחדש טובו. כ"ה צובר"ר ומה' רומניא, דף יב ע"ב וללא חיבת 'צרחמוס'. המחדש וכו' מעשה בראשית. ע"פ פדר"א פ' ג; צבלי חגיגה, דף יב ע"ב; מד' שו"ט (צובר), מז' לו, א; פסז"ו קה', פ"א, ס' ט; ילק"ש ישעיהו, סוף רמז חמה. תמיד. ע"פ צר' ה, כב. מה רבו מעשיך. תה' קד, כד. המלך המרומם. ע"פ נחמ' ט, ה. לצדו מלא. ע"פ מז' יט, טו. המהולל. ע"פ ש"ב כב, ד. המשונת. ע"פ תה' קמה, ד. והמפואר. ע"פ ישע' מט, ג. והמתנשא. ע"פ דה"א כט, יא. מימות עולם. ע"פ תה' ז, ב. אלשי עולם. ישע' מ, כח. צרחמויך הרבים. ע"פ דני' ט, יח; צ"ס ג, יח. רחם עלינו. ע"פ ירמ' לא, יט; ספ"ט ה, א; ספ"ב ג, ב. אדון עוזנו. ע"פ סד' רס"ג עמ' לו. אור משגבנו. ע"פ תה' סב, ג. מגן ישענו. ע"פ ש"ב, כב, לו. משגב בעדנו. ע"פ תה' מו, ח. גדול דעה. ע"פ ירמ' לב, יט. הכין ופעל זהרי חמה. ע"פ תה' עד, טו. טוב יצר. ע"פ צר' ה, י. יצר כבוד לשמו. ע"פ ישע' מג, ז. מאורות נתן סביבות עזו. ע"פ בית מדרשות (וורטהיימר), מדרש אלפ"א ביה"ת, ריש פ"א. יתברך ה'. סרע"ג ח"א, ס' כ. בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. דב' ד, לט. שנה מעשי ידיך. ע"פ תה' כב, ה. והמאורות אשר יצרת. ע"פ צר' ה, טו. המה יפארוך. ע"פ תה' יט, ב.

תַּתְבַּרְךְ (לְנֶצַח) צוֹרְנוּ מִלְכְּנוּ וְגִאֲלָנוּ. בּוֹרֵא קְדוֹשִׁים. יִשְׁתַּבַּח
וַיִּתְפָּאֵר שְׁמֹךְ (לְעַד) מִלְכְּנוּ. יוֹצֵר מְשִׁרְתִּים. וְאֲשֶׁר
מְשִׁרְתִּיו כָּלֵם עוֹמְדִים בְּרוֹם עוֹלָם וּמְשִׁמִּיעִים בִּירְאָה יַחַד
בְּקוֹל. דְּבַרִּי אֱלֹהִים חַיִּים וּמְלֹךְ עוֹלָם. כָּלֵם אֶהוּבִים. כָּלֵם
בְּרוּרִים. כָּלֵם גְּבוּרִים. כָּלֵם עוֹשִׂים בְּאִימָה וּבִירְאָה רְצוֹן
קוֹנֵיהֶם. וְכָלֵם פּוֹתְחִים אֶת־פִּיהֶם בְּקִדְשָׁה וּבִטְהָרָה. (בְּשִׁירָה
וּבְזִמְרָה) וּמְבָרְכִים וּמְשַׁבְּחִים וּמְפָאֲרִים וּמְקַדִּישִׁים (וּמַעֲרִיצִים
וּמְמַלִּיכִים) אֶת־שֵׁם הָאֵל. הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל. הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא. קְדוֹשׁ
הוּא. וְכָלֵם מְקַבְּלִים עָלֵיהֶם עַל מַלְכוּת שְׁמִים זֶה מִזֶּה. וְנוֹתְנִים
בְּאֶהֱבָה רְשׁוֹת זֶה לָזֶה. לְהַקְדִּישׁ לְיוֹצֵרָם בְּנִחַת רוּחַ. בְּשֹׁפָה
בְּרוּרָה בְּנִעִימָה וּבְקִדְשָׁה. כָּלֵם בְּאֶחָד עוֹנִים בְּאִימָה וְאוֹמְרִים
בִּירְאָה. קְדוֹשׁוֹ קְדוֹשׁ. קְדוֹשׁ. יְהוָה צְבָאוֹת. מְלֵא כָל־הָאָרֶץ

מקורות ומקבילות

תתברך. סרע"ג ח"א, סי' כ; ע"פ סדו' רס"ג עמ' לו. כ' בלו"א, סי' קתה, שזהו לשון חכמים, שזה קצתו את נוסחאות תפילות, ולכן תתברך נקוד צפתה. וכדברי הלוי"א, על דבר לשון חכמים, כתב ג"כ שד"ל, צמח"א למכב"ר, עמ' יט. **אורנו מלכנו וגואלנו.** ע"פ ישע' מד, ג. **יוצר משרתים.** צצלי חגיגה, דף יד ע"א, ע"פ איכ"ג, כג; ולק"ש דניאל, רמז תתרכס; חוס' עמ"ס חגיגה, דף יג ע"ב, ד"ה מויעתן. **ואשר משרתיו.** סה"ת סוף סי' ב. **צירא.** ע"פ יחז' א, יח. **נקול.** ע"פ יחז' ג, יב. **דברי אלהים חיים.** ירמ' כג, לו. **ומלך עולם.** ירמ' י, ג. **כולם גבורים.** ע"פ תהי' קג, כ. **עושים... ראון קוניהם.** ע"פ תהי' קג, כא. **ראון קוניהם.** כך הוא מנהגו, ולא קונס. על מנהג זה ראו בהמהר"ל, ספר נתיבות עולם, נתיב העבודה, סוף פ"ג; תשו' ילחם רב, סי' א. **את-שם.** ע"פ תהי' גט, ג. **האל המלך הגדול הגבור והנורא.** ע"פ דב' י, יח; נחמ"ט, לב. **קדוש הוא.** תהי' גט, ג; ע"פ ויק' יט, ב; יהו' כד, יט. **עול מלכות שמים.** לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: משגי ברכות פ"ב, מ"ב; ספרא, פ"ר, בהר, פ"ר, ה; סי' ד; ירושלמי ברכות פ"ב, ה"א; צצלי ברכות, דף יג ע"א; מדת"נ פ"ר לך לך, סי' א. **ונותנים בזהב רשות.** חוס' עמ"ס חגיגה, דף יג ע"ב, ד"ה מויעתן, ע"פ מד' איכ' (וויגל), פ"ר, ג, סי' ת. **בשפה ברורה.** ע"פ זפ' ג, ט. **בנעימה ובקדושה.** ראו רש"י ישע' ו, ג; חוס' עמ"ס חגיגה, דף יג ע"ב, ד"ה מויעתן. **כולם כאחד.** שצה"ל, ענין תפילה, סי' יג, וע"פ יחז' א, טו; סת"ר סי' ד, ענין ק"ש. קק"ק, ישע' ו, ג; החכר צמס"ו פט"ז, ה"ט.

ח"נ והערות

תתברך. בפתח ולא בצירי. לְנֶצַח. תיבה זו איננה במח' רמ"ו, בולוניה ושר"ל וכה"נ אצל הספרדים. לְעַד. תיבה זו איננה במח' רמ"ו, בולוניה ושר"ל וכה"נ אצל הספרדים. כולם אהובים וכו'. בנוסחאותינו נמצא החרוז רק באותיות אב"ג. אמנם במח' פרס, דף ל ע"א, בא ע"ס א"ב עד אות ל. ובט"הרה. כ"ה במקרא כאשר מדובר על לשון זכר, ראו לדוגמא ויק' יב, ד: **שְׁתַּחֲרַה.** בנוב"ר ומח' רומניא: **שְׁתַּחֲרַה.** במח' בולוניה בחול: **שְׁתַּחֲרַה.** אבל בשבת בבבל נוב"ר. **בְּשִׁירָה** ובזמרה. תיבות אלו אינן במח' רמ"ו, בולוניה ושר"ל וכה"נ אצל הספרדים. ומקדישים **את-שם.** כ"ה במח' בולוניה ושר"ל. במח' רמ"ו רק בשחרית של שבת: **ומקדישים לאל שמו.** במח' רומניא בין בחול ובין בשבת: **ומקדישים לשם.** ומקדישים וממליכים. תיבות אלו אינן במח' רמ"ו, בולוניה ושר"ל וכה"נ אצל הספרדים (ומקדישין וממליכין). **בנעימה ובקדושה.** כ"ה גם במח' רומניא, דף יב ע"ב. עונים באימה ואומרים ביראה. במח' רמ"ו, בולוניה, שר"ל ורומניא: **עונים בִּירְאָה ואומרים.** קק"ק. כ' הרש"ס, דלפי משפטי טעמי המקרא יש להפסיק מעט בין כל קדושו.

בְּבוֹדוֹ: וְהָאוֹפָנִים וְחַיֵּי הַקֶּדֶשׁ כָּלֶם בְּרַעַשׁ גָּדוֹל. מִתְנַשְּׂאִים
לְעִמָּתָם. מִשְׁבָּחִים וְאוֹמְרִים. בְּרוּךְ בְּבוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ:
לְאֵל בְּרוּךְ נְעִימוֹת יִתְּנוּ. לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיִם לְעַד זְמִירוֹת
יֵאמְרוּ וְתִשְׁבָּחוֹת (נ"א: וְתִשְׁבָּחוֹת) יִשְׁמִיעוּ. כִּי הוּא לְבָדוֹ
(מְרוֹם וְקָדוֹשׁ). פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת. עֹשֶׂה חֲדָשׁוֹת. בֹּעַל מְלָחֳמוֹת.
זוֹרֵעַ צִדְקוֹת. נוֹרָא תְהִלָּתוֹ. בּוֹרָא רְפוּאוֹת. מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת.
אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת. הַמְּחַדֵּשׁ טוֹבוֹ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית.
כְּאֹמֹר. לְעֹשֶׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: וּבְחֲסִדוֹ נִתְּנָם
לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת:

אֶהְבֵּת עוֹלָם אֶהְבֵּתְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. חֲמֵלָה גְדוֹלָה וַיִּתְּרָה
חֲמֵלָת עַלְיֵנוּ. אֲבִינוּ מִלִּכְנוּ. בַּעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ שְׁבִטְחוּ
בָךְ. וְתִלְמִדִם לַעֲשׂוֹת מִצְוֹת חֻקֵּי חַיִּים. בֵּן תַּחֲנִינוּ וְתִלְמִדְנוּ.
אֲבִינוּ אָב הֶרְחֵמֵן. הֶמְרַחֵם. רַחֵם נָא עַלְיֵנוּ. וְתֵן בְּלִבֵּנוּ (בִּינָה)
לְהִבִּין וְלַהֲשִׁכִּיל וְלִשְׁמוֹעַ. לְלַמּוֹד וְלִלְמַד. לְשִׁמּוֹר וְלַעֲשׂוֹת

ח"ג והערות

מקורות ומקבילות

והאופנים וכו'. ראו יחז' פ"א; סרע"ג ח"ב, ס' כב; שבה"ל, ענין תפילה, ס' יג. ברוך כבוד ה' יחז' ג, יב. לאל ברוך. סרע"ג ח"א, ס' כ; ע"פ סדו' רס"ג עמ' לו. למלך אל חי. ע"פ ירמ' י, י. וקיים לעד. ע"פ שם' טו, יח. הוא לבדו. ע"פ דב' ד, לה. מרום וקדוש. ישע' מ, טו. פועל גבורות. ע"פ תה' מד, ב; דב' ג, כד. עושה חדשות. ע"פ ישע' מג, יט; איכ' ג, כג. בעל מלחמות. ע"פ ישע' מז, יג. נורא תהלות. שם' טו, יא. אדון הנפלאות. ע"פ שם' ג, כ. לעושה אוררים. תה' קלו, ז. להאיר על הארץ. ברי' א, טו. נאצי יוצר. מדת'ג פ' חלת הצרכה, ס' ז; אגב"ר, (צובר), פ' פ, א; מד' שו"ט (צובר), מז' כח, ה; אה"מ, הלל, עמ' 127; רש"י תה' סה, ט. יוצר המאורות. ע"פ ברי' א, טז; פדר"ך פ' כה, ס' א, ע"פ ישע' כד, טו; ויקר"ש ישעיהו, רמז תכה, ד"ה והיה. צרכה שניה של ק"ש. מוכר במשני תמיד פ"ה, מ"א; בצלי ברכות, דף יא ע"א וע"ב; מוכר במד' שו"ט (צובר), מז' ג, א (יב, א); שבה"ל, ענין תפילה, ס' א, ס' יג וס' יד; סת"ר ס' א, ענין מלה ברכות, ס' ד ענין ק"ש. טסה הצרכה. סרע"ג ח"א, ס' כ; סדו' רס"ג עמ' יג; רמב"ם, סד"ת; במח' פרס, דף לא ע"א, הנוסח חופף עם הנוספות ושוניוים. אהבת עולם. ע"פ ירמ' לא, ב; סדו' רס"ג עמ' יג ועמ' לו; פסקי רי"ד עמ"ס ברכות, דף יא ע"ב; פסקי רי"ד עמ"ס ברכות, פ"א, ה"א, אות י; שבה"ל, ענין תפילה, ס' יד. אהבת... חמלה. ע"פ ישע' סג, ט. חמלה גדולה ויתרה חמלת עלינו. ע"פ מלח' ג, ח. אבינו מלכנו. לשון חכמים הוא זה, כמו: בצלי תענית, דף כה ע"ב. בעבור אבותינו. ראו מדת'ג (וורשא), פ' כי תשא, ס' כח; שמו"ר פ' יתרו, פ' כח, ריש ס' ב; בעה"ט דב' ד, לו. לעשות מצות חוקי חיים. ע"פ דב' ד, ח; ח, א. אבינו. ישע' סג, טז; סד, ז; דה"צ כט, י. אב הרחמן. ע"פ תה' קג, יג. המרחם. ע"פ ישע' נד, י; ירמ' לא, יט. רחם נא עלינו. ע"פ ישע' יד, א. להבין. מ"א ג, ט; תה' קוט, כז - לד. ולהשכיל. ע"פ דב' כט, ח. ולשמוע. דב' כו, יח. ללמוד וללמד. פסקי רי"ד עמ"ס ברכות, דף יא ע"ב; שבה"ל, ענין תפילה, ס' ה. ללמוד. ע"פ דב' ו, ז; מחט"ד פ"ו, פ"ז; בצלי יומא, דף יט ע"ב; קידושין, דף לו ע"א; מד' שו"ט (צובר), מז' לט, ד. וללמד. ע"פ דב' יא, יט. לשמור ולעשות וכו'

וְלִקְיָם אֶת־כָּל־דְּבָרֵי תִלְמוּד תּוֹרַתְךָ בְּאַהֲבָה. וְהֵאִירָה עֵינֵינוּ
בְּתוֹרַתְךָ. וְדָבַק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וַיַּחֲד לִבֵּבְנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה
אֶת־שְׁמֶךָ. כִּי־שָׁם קָדְשְׁךָ הַגָּדוֹל בְּאַמֶּת נִקְרָא עָלֵינוּ. עֲשֵׂה
עִמָּנוּ (חֲסֵד) בְּעֶבֶר כְּבוֹד שְׁמֶךָ. הָאֵל הַגָּדוֹל. הַגָּבוֹר וְהַנּוֹרָא.
מִהֲרָה בְּאַהֲבָה תִּרְיֵם קִרְנֵנוּ וְתִמְלֹךְ עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנו לְמַעַן
שְׁמֶךָ. כִּי־כָךְ בְּטַחָנוּ לֹא גִבוּשׁ. וּבְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל חֲסִינוּ. לֹא־נִפְלֵם
וְלֹא־נִפְשָׁל לָעַד וּלְעוֹלָמִי עַד. כִּי־אַבִּינוּ וְאַלֹהֵינוּ אֶתָּה. וְרַחֲמֶיךָ
וְחֲסִדֶיךָ הָרַבִּים אֲלֵי־עַזְבוֹנוּ נִצַּח סָלָה וְעַד. וְנִגְיִלָה וְנִשְׁמַחָה
בִּישׁוּעָתְךָ. (מִהֲרָ) וְהִבֵּא עָלֵינוּ בְּרָכָה וְשָׁלוֹם מִהֲרָה מֵאַרְבַּע
כַּנְפוֹת הָאָרֶץ. וְתוֹלִיכֵנוּ מִהֲרָה קוֹמָמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ. כִּי־אֵל פּוֹעֵל
יְשׁוּעוֹת אֶתָּה. וּבָנוּ בְּחֶרֶת מְכַל־עַם וְלִשׁוֹן. וְקִרְבָּתָנוּ (מִלִּפְנֵי)
לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סָלָה בְּאַמֶּת. לְהוֹדוֹת לָךְ וּלְיַחֲדֶךָ בְּאַמֶּת
וּבְאַהֲבָה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה:

מקורות ומקבילות

תורתך. ע"פ יהו"ה, ח. ת. **נִהְיָה**. ע"פ דב' י, יב; יא, כב; ספרי פ' וַחֲתָקָן, פ' לב, ס' ה; מתע"ד פ"ו, פ"ה; מדר"א (בזכר), פ' וַחֲתָקָן, פ"ו ס' ה. ראו צבלי סוטה, דף לא ע"א. **וְהֵאִירָה עֵינֵינוּ**. ע"פ תה' יג, ד; מש' ו, כג; כ"ה צמח' רומניא, דף יב ע"ב. **וְדָבַק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ**. מדר"ג פ' שלח, ס' לא, ע"פ דב' ד, ד; צמד"ר פ' שלח, פ' י, ס' ו; אה"מ, ה' צחכמה, עמ' 106. **וַיַּחֲד לִבֵּנוּ וְכו' אֶת שְׁמֶךָ**. ע"פ תה' פו, יא. **לֹא־נִפְשָׁל וְלִירְאָה אֶת שְׁמֶךָ**. ע"פ דב' י, יב. **כִּי־שָׁם קָדְשְׁךָ וְכו' עַד וְנִגְיִלָה וְנִשְׁמַחָה בִּישׁוּעָתְךָ**. צמח' רומניא, נוסח דומה עס שינויים. **שָׁם קָדְשְׁךָ וְכו' נִקְרָא עָלֵינוּ**. ע"פ ירמ' יד, ט. **נִקְרָא עָלֵינוּ**. מש"ט (בזכר), פ' שמות, פ"ה, ס' ג. ראו ירושלמי תענית, פ"ב, ה'; צמד"ר פ' צמד"ר, פ' ה, ס' ו; ויקר"ש יהו"ה, רמז ח. **עֲשֵׂה עִמָּנוּ צַעֲזוֹר כְּבוֹד שְׁמֶךָ**. ע"פ ירמ' יד, ז; תה' קט, כא. **הָאֵל הַגָּדוֹל הַגָּבוֹר וְהַנּוֹרָא**. ע"פ דב' י, יז; נחמ' ט, לב. **תִּרְיֵם קִרְנֵנוּ**. ע"פ תה' פט, יח. **וְתִמְלֹךְ עָלֵינוּ**. ע"פ דב' לו, ח. **וְהוֹשִׁיעֵנו לְמַעַן שְׁמֶךָ**. ע"פ ירמ' יד, ז; תה' קה, ח; דני' ט, יט; ספ"ב צ, יד. **כָּךְ צַחֲטוּ לֹא נָבוֹשׁ**. ע"פ תה' כה, ב. **וְנִשְׁמַחָה הַגָּדוֹל חֲסִינוּ**. ע"פ ש"ב צ, ג. **לֹא נִפְשָׁל**. ע"פ תה' סט, ז. **לָעַד וְלְעוֹלָמִי עַד**. ע"פ ישע' מה, ח. **כִּי אֲבִינוּ**. ע"פ ישע' כג, טז. **וְאַלֹהֵינוּ אֶתָּה**. ע"פ ירמ' ג, כב; עזר' ט, יג. **וְרַחֲמֶיךָ וְחֲסִדֶיךָ**. ע"פ תה' מ, יב. **אֵל יַעֲזוּבוּ נַלְתָּ**. ע"פ איכ' ה, כ. **נִלְתָּ סָלָה וְעַד**. ראו צבלי עירובין, דף נד ע"א; ויקר"ש תהלים, רמז תרפג. **וְנִגְיִלָה וְנִשְׁמַחָה בִּישׁוּעָתְךָ**. ע"פ ישע' כה, ט. **וְהַבֵּא עָלֵינוּ בְּרָכָה**. ע"פ שופ' א, טו. **וְשָׁלוֹם**. ע"פ ישע' מ, ב; תה' כט, יא. **מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ**. ישע' יא, יב. **וְתוֹלִיכֵנוּ מִהֲרָה קוֹמָמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ**. ע"פ ויק' כו, יג. **כִּי אֵל**. דב' ד, לא. **פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת אֶתָּה**. תה' עד, יב. **וְכֵן בְּחֶרֶת מְכַל עַם**. ע"פ דב' ז, ו. **הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל נִהְיָה**. ע"פ דב' ז, ז. **רַחֲמֵיךָ** ע"מ"ס יומא, הל' עבודת יוה"כ, על דף ע"א.

ח"ג והערות

עינינו בתורתך. במח' רמ"ז ובולוניא: עינינו בְּמִצְוֹתֶיךָ, וכ"ה בסרע"ג; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה; מח' פרס, דף לא ע"ב וכאן הנוסח כמח' שד"ל. **לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ**. במח' רמ"ז: לִבֵּנוּ לְיִרְאָתְךָ. במח' בולוניא: לִבֵּנוּ לְתוֹרַתְךָ, וכ"ה בסרע"ג; רמב"ם, סדר תפילות כל השנה. במח' שד"ל: לִבֵּנוּ לְמִצְוֹתֶיךָ והנוסח כאן כבית תפלה איטאליאני, ליוורנו תרל"א. **חֲסֵד**. תיבה זו איננה במח' רמ"ז ובולוניא. כ"ה במח' שד"ל. **תִּרְיֵם**. ביז"ד, ואע"פ שזהו הכתיב שבתהלים, וכן מובא בסדור רס"ג עמ' יד. **מִהֲרָה**. תיבה זו איננה במח' כמנהג בני רומה וכח"ג אצל הספרדים. **מִלִּפְנֵי**. תיבה זו איננה במח' רמ"ז, בולוניא ורומניא, ואף לא בסרע"ג ח"א, ס"ב, ובסדר"ר ס"י מא וכאן כמח' שד"ל.

נִהְיָה. ע"פ דב' י, יב; יא, כב; ג. **לֹא נִפְשָׁל**. ע"פ תה' סט, ז. **לָעַד וְלְעוֹלָמִי עַד**. ע"פ ישע' מה, ח. **כִּי אֲבִינוּ**. ע"פ ישע' כג, טז. **וְאַלֹהֵינוּ אֶתָּה**. ע"פ ירמ' ג, כב; עזר' ט, יג. **וְרַחֲמֶיךָ וְחֲסִדֶיךָ**. ע"פ תה' מ, יב. **אֵל יַעֲזוּבוּ נַלְתָּ**. ע"פ איכ' ה, כ. **נִלְתָּ סָלָה וְעַד**. ראו צבלי עירובין, דף נד ע"א; ויקר"ש תהלים, רמז תרפג. **וְנִגְיִלָה וְנִשְׁמַחָה בִּישׁוּעָתְךָ**. ע"פ ישע' כה, ט. **וְהַבֵּא עָלֵינוּ בְּרָכָה**. ע"פ שופ' א, טו. **וְשָׁלוֹם**. ע"פ ישע' מ, ב; תה' כט, יא. **מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ**. ישע' יא, יב. **וְתוֹלִיכֵנוּ מִהֲרָה קוֹמָמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ**. ע"פ ויק' כו, יג. **כִּי אֵל**. דב' ד, לא. **פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת אֶתָּה**. תה' עד, יב. **וְכֵן בְּחֶרֶת מְכַל עַם**. ע"פ דב' ז, ו. **הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל נִהְיָה**. ע"פ דב' ז, ז. **רַחֲמֵיךָ** ע"מ"ס יומא, הל' עבודת יוה"כ, על דף ע"א.

הקורא ק"ש יכוון לקיים מצות עשה מהתורה ולקבל עליו עול מלכות שמים, ויקרא בנחת ובנעימה: צריך לפרש האותיות בפיו ובשפתיו וצריך ליתן רווח בין הדבקים כגון 'על לבבך', 'על לבבכם', וצריך להשמיע לאזניו מה שיוצא מפיו שיהיו פיו ולבו שווים בכוונה. אם לא כיוון לבו בפסוק ראשון לא יצא אפילו בדיעבד: צריך להאריך בדליית של 'אחד', וצריך להתניו בזמן של 'תזכרו' ושל 'זוכרתם': אין הש"ץ צריך להנמיך את קולו בפסוקי התוכחה:

המתפלל יחיד אומר: אל מלך נאמן:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד:

אומרים בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאֶהְבֶּתָּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ וּבְכָל-
מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוְּךָ הַיּוֹם
עַל-לִבְּךָ: וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָךְ וּדְבַרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ: וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל-יְדֶיךָ
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל-מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ:
וְהָיָה אִם-שָׁמַעַתְּ שִׁמְעוּ אֶל-מִצְוֹתֵי אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוֶּה אֶתְכֶם
הַיּוֹם לֵאמֹר אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ בְּכָל-לִבְבְּכֶם
וּבְכָל-נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִטֶּר-אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ
וְאֶסְפַּת דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ: וְנָתַתִּי עֹשֶׁב בְּשָׂדְךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ
וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ: הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסָרְתֶם
וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף-יְהוָה
בְּכֶם וְעָצַר אֶת-הַשָּׁמַיִם וְלֹא-יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן
אֶת-יְבוּלָהּ וְאֲבַדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה

מקורות ומקבילות

יכוון לקיים מצוה ראו פסקי רי"ד ר"ה, דף כט ע"א, ופסחים דף קד ע"ב; רע"ב משנ' ברכות פ"ג, מ"א; שבה"ל, סדר ר"ה, ס' ר"א. ולקבל עליו עומ"ש. ירושלמי ברכות פ"ג, ה"א; מש"ט דר' פ' יע, ס' לה; פסקי רי"ד עומ"ש ברכות, דף יג ע"ב; פסקי רי"ד מוס' ברכות, פ"א, ה"א, אות א; שבה"ל, ענין תפילה, ס' טו וס' טז. לריד לפרש. סה"ת ס' ג. רווח בין הדבקים. דף טו ע"ב; סרע"ג ח"א, ס' כג; סדר רס"ג עמ' ח; שבה"ל, ענין תפילה, ס' טו; סת"ר ס' ד, ענין ק"ש; סה"ת ס' ג. לריד להשמיע לאזניו. צבלי ברכות,

דף טו ע"א; פסקי רי"ד; מנילה דף כ ע"א; ר"ח; פסקי רי"ד עומ"ש ברכות, פ"ג, ה"א; אות א; סה"ת ס' ג. אל כיוון לבו וכו'. ע"פ מחש"ד פ"ו, פ"ד; חוספתא ברכות פ"ג, ה"ב; צבלי ברכות, דף יג ע"ב; פסקי רי"ד; ילק"ש תורה, רמז תתל"ו; פסקי רי"ד ברכות, פ"ג, ה"א, אות ג. לריד להאריך בדליית צבלי ברכות, דף יג ע"ב; סרע"ג ח"א, ס' כג; שבה"ל, ענין תפילה, ס' טו; סת"ר ס' ד, ענין ק"ש; סה"ת ס' ג. ולריד להתייז וזיין. ירושלמי ברכות פ"ג, ה"ד; סרע"ג ח"א, ס' כח; שבה"ל, ענין תפילה, ס' טו; סת"ר ס' ד, ענין ק"ש; סה"ת ס' ג.

נָתַן לָכֶם: וְשִׁמַּתֶּם אֶת־דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל־לִבְבְּכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל־מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לֵאבְתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֶרֶתָם וְנִתְּנוּ עַל־צִיצִית הַכֶּנֶף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וְעָשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי וְהִייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיִית לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: הַצִּיבּוֹר אוֹמֵר: אָמֵת:

החזן חוזר ואומר: יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אָמֵת:

וַיִּצְיֵב. וְנִכּוֹן. וְקִיָּם. וַיִּשָּׂר. וְנֶאֱמָן. וְאֶהוּב. וְחֲבִיב. וְנַחְמָד. וְנַעֲמִים. וְנוֹרָא. וְאֲדִיר. וּמִתְקָן. וּמִקְבֵּל. וְטוֹב. וְיִפְהָ. הַדָּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. אָמֵת הוּא אֱלֹהֵי עוֹלָם מְלִכְנוּ.

מקורות ומקבילות

החזן חוזר. לרוב המור, פר' בראשית, ד"ה ובמדרש אמרו. אמת וליציב. מחבר במשני תמיד פ"ה, מ"א; ירושלמי ברכות פ"א, ה"ו; בבלי ברכות, דף יב ע"א, ורש"י ד"ה שנאמר: פסקי רי"ד; מדר' שו"ט (בוצר), מ"ו, א' (יב, א'); סדר' רס"ג עמ' לה; סת"ר ס"ו ט, ענין תפילת ערבית. אינה פותחת ב'צרוך'. שנה"ל,

ח"ג והערות

ויציב. כי בל"א, סי' קלו, מילה זו ארמית, שאין לו שורש בכתוב, ולא נמצאת כלל במקרא, רק בתרגום שבדניאל ב, מה.

ענין תפילה, סי' טז; סת"ר ס"ו ד, ענין ק"ש. נוסח צרכה לאחר ק"ש. סרע"ג ח"א, סי' כט; סדר' רס"ג עמ' טו; רמב"ם, סד"ת. וליציב. ע"פ דני' ב, מה; המחבר במשני ברכות פ"ב, מ"ב; מחו"ו סי' קא, בשם נשיאי ישראל; שנה"ל, ענין תפילה, סי' טז וסת"ר ס"ו ד, ענין ק"ש, בשם נשיאי ארץ ישראל. ונסמן. ע"פ שמי' ח, כב. וקייס. דני' ו, כז. וישר. תה' לג, ד; לב, טז. ונחמן. ישע' מט, ז. ואהוב. ע"פ ישע' מ"א, ח. וחביב. ע"פ דב' לג, ג. ונעים. תה' קמז, א. ונרא. ע"פ דב' ז, כא; מלא' א, יד. ואדיר. ישע' לג, כא; תה' ח, ב. ומתקן. ע"פ קה' יב, ט. וטוב. ירמ' לג, יא; תה' לד, ט; ק, ה. ויפה. שה"ש א, טז. הדבר וכו' לעולם ועד. ע"פ ישע' מ, ת. אמת הוא אלהי. ע"פ ירמ' י, י. עולם מלכנו. ע"פ שמי' טו, יח; ירמ' י, י.

צור יַעֲקֹב. מִגֵּן יִשְׁעֵנוּ. לְדֹר וְדֹר הוּא קָיָם. וְשְׁמוֹ קָיָם.
 וְכִסְאוֹ נָכוֹן. וּמַלְכוּתוֹ וְאַמוּנָתוֹ לְעַד קֵימָת (נ"א: קֵימָת). וּדְבָרָיו
 חַיִּים וְקָיָמִים וְנֶאֱמָנִים וְנִחְמָדִים לְעַד וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים.
 עַל־אֲבוֹתֵינוּ וְעַל־נוֹ. עַל־בְּנֵינוּ וְעַל־דּוֹרוֹתֵינוּ. וְעַל־כָּל־דּוֹרוֹת
 זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַבְדֶּיךָ. עַל־הָרָאוּשׁוֹנִים וְעַל־הָאַחֲרוֹנִים. דְּבַר
 טוֹב וְקָיָם. אֲמֶת וְאַמוּנָה. חֻק־נֶתֶן וְלֹא יַעֲבֹר: אֲמֶת שְׁאֵתָה
 הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. מַלְכֵנוּ מֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ. גּוֹאֲלֵנוּ גּוֹאֲלֵ
 אֶת־אֲבוֹתֵינוּ. צוּרֵנוּ צוֹר יִשׁוּעָתָנוּ. פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ מֵעוֹלָם הוּא
 שְׁמֶךָ. וְאֵין אֱלֹהִים עוֹד וּזְלִתָּךְ:

עֲזַרְתָּ אֲבוֹתֵינוּ אֲתָה הוּא מֵעוֹלָם. מִגֵּן וּמוֹשִׁיעַ (לָהֶם וְ) לְבִנְיָהֶם
 אַחֲרֵיהֶם בְּכָל־דּוֹר וְדוֹר. בְּרוּם עוֹלָם מוֹשְׁבֶיךָ.
 וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד־אֶפְסֵי־אָרֶץ: (אֲמֶת) אֲשֶׁרִי אִישׁ
 שִׁישְׁמַע אֶל־מִצְוֹתֶיךָ. וְתוֹרָתְךָ וּדְבָרְךָ יִשִּׁים עַל־לְבוֹ. אֲמֶת
 אֲתָה הוּא אֲדוֹן לְעַמְּךָ. וּמֶלֶךְ גָּדוֹל וְגִבּוֹר לָרִיב אֶת־רִיבָם.

ח"ג והערות

קִימָת. בסוגל, כ"ה בנוב"ר, מח' רומניא ודפו"י. מעולם
 הוא שמך. כ"ה גם בסרע"ג ח"א, ס' כט, ובס' הכוזרי
 מאמר ג, אות יז. לָהֶם וְ. כה"נ אצל הספרדים, ע"פ
 האבודרהם, ברכות ק"ש, ד"ה עזרת. אמנם בנוב"ר,
 מנהג אשכנז ורומניא, ללא התוספת. אֲמֶת אֲשֶׁרִי.
 תיבת 'אֲמֶת' איננה במח' רמ"ו, בולוניא, סרע"ג ומחז"ו.
 וכה"נ במח' שד"ל, רומניא ואבודרהם. ומלך גדול
 וגבור. כן נמצא גם במנהג רומניא.

מקורות ומקבילות

צור יַעֲקֹב. ע"פ ש"צ כג, ג. מִגֵּן יִשְׁעֵנוּ. ע"פ ש"צ כב, לו.
 לְדֹר וְדֹר הוּא קָיָם. ע"פ תה' קב, כה. וְשְׁמוֹ קָיָם. ע"פ
 תה' קלה, יג. וְכִסְאוֹ נָכוֹן. ע"פ תה' לג, ב. וּמַלְכוּתוֹ. ע"פ
 שמי' טו, יח; תוספתא ברכות פ"ב, ה"א; ירושלמי ברכות פ"א,
 ה"ו; ראב"ה ח"א, ברכות ס' מד; טור אור"ח, ס' כו. וְאַמוּנָתוֹ
 לְעַד קֵימָת. ע"פ תה' ק, ה. וּדְבָרָיו חַיִּים. ע"פ ירמ' ב, יג;
 יח, יג. וְנֶאֱמָנִים. ע"פ תה' קיא, ז. וְנִחְמָדִים. ע"פ תה'
 יט, יא. לְעַד וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים. ע"פ ישע' מה, ח. זֶרַע יִשְׂרָאֵל
 עַבְדֶּיךָ. ע"פ דה"א טו, יג. עַל הָרָאוּשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים. ע"פ
 קה' א, יא. דְּבַר טוֹב. ע"פ תה' יט, ח. אֲמֶת וְאַמוּנָה. ע"פ
 דב' לב, ד. חֻק־נֶתֶן. תה' קמה, ו. שְׁאֵתָה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ.
 גּוֹאֲלֵנוּ. ישע' מד, ו. גּוֹאֲלֵנוּ. ישע' מח, ד; ירושלמי ברכות פ"א, ה"ו. גּוֹאֲלֵ
 אֶת אֲבוֹתֵינוּ. ע"פ שמי' ו, ו. לָרִיב אֶת־רִיבָם. ע"פ שמי' ו, ו. לָרִיב אֶת־רִיבָם.
 כה, כ. פוֹדֵנוּ. ע"פ תה' לד, כג; קל, ח. וּמַצִּילֵנוּ. ע"פ שמי' יח, ה; שופ' ח, לד. מֵעוֹלָם הוּא שְׁמֶךָ. ע"פ ישע' סג, טז; תה'
 קלה, יג. וְאֵין אֱלֹהִים עוֹד וּזְלִתָּךְ. ע"פ ישע' מד, ו; מה, כא; ע"י שו"ת חשב"ץ ח"א, ס' קצו. עוֹרֶת אֲבוֹתֵינוּ. ע"פ סד' רס"ג
 עמי' טז. אֲתָה הוּא מֵעוֹלָם. ע"פ תה' לג, ב; דה"א כט, ו. מִגֵּן וּמוֹשִׁיעַ. ע"פ דב' לג, כט; ישע' מה, ח. לְבִנְיָהֶם אַחֲרֵיהֶם כָּל
 דּוֹר ודור. ע"פ ישע' מה, יח; תה' ג, א; ק, ה. בְּרוּם עוֹלָם מוֹשְׁבֶיךָ. ע"פ ישע' לג, ה; תה' קכג, א. וּמִשְׁפָּטֶיךָ וּדְבָרְךָ. ע"פ תה'
 לו, ז. עַד אֶפְסֵי אָרֶץ. מ"כ, ג. אֲשֶׁרִי אִישׁ שִׁישְׁמַע וכו'. ע"פ מש' ח, לד. שִׁישְׁמַע אֶל מִצְוֹתֶיךָ. ע"פ דב' יא, יג. וְתוֹרָתְךָ
 וּדְבָרְךָ יִשִּׁים עַל לְבוֹ. ע"פ דב' יא, יח; ספרי, פ' עקב, פ' מד, ס' יח; מחז"ד פ"א, פ"ה; ילקו"ש תורה, רמז תחסט. אֲמֶת
 אֲתָה הוּא. ע"פ ש"צ ז, כה. אֲדוֹן לְעַמְּךָ. ע"פ תה' מה, יב. וּמֶלֶךְ. ע"פ ישע' ו, ה. גָּדוֹל גִּבּוֹר. ע"פ דב' י, ח. לָרִיב אֶת
 רִיבָם. ע"פ מש' כב, כג.

אֶמֶת אַתָּה הוּא רֹאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן. וּמִבְּלָעֲדֶיךָ אֵין-לָנוּ
מֶלֶךְ גּוֹאֵל עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ. (אֶמֶת) בְּמִצְרִים גָּלִיתָ. כָּל-בְּכוֹרֵיהֶם
הִרְגָתָ. בְּכוֹרְךָ (יִשְׂרָאֵל) גָּאֵלְתָּ. יֵם-סוּף בִּקְעָתָ. יָדִים טִבְעָתָ.
יֵם לִיבְשָׁה שָׁמַתָּ. וַיִּדִּידִם עָבְרוּ. וַיִּכְסּוּ-מִים צָרִיחָם אֶחָד מֵהֶם
לֹא נֹתַר: וְעַל-זֹאת שִׁבְחוּ אֱהוּבִים לְאֵל. וְנִתְּנוּ יָדִידִם זְמִירוֹת
שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת (נ"א: וְתִשְׁבָּחוֹת). בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת. לְמֶלֶךְ אֵל
רֵם וְנִשְׂאָ. חַי וְקַיִם. גָּדוֹל וְנוֹרָא. מִשְׁפִּיל גְּאִים. מַגְבִּיָּה שְׁפָלִים.
מוֹצִיא אֲסִירִים. וּפּוֹדֶה עֲנוּיִם. וְעוֹזֵר דָּלִים. וְעוֹנֶה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
בְּעֵת שְׁוֹעֵם אֱלֹיוֹ. תִּהְלֶה (נ"א: תִּהְלֹת) לְאֵל עֲלִיוֹן בְּרוּךְ הוּא.
מִשָּׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כָל־ם.
מִי־כִמְכָּה בְּאֵלֶם יְהוָה מִי כִמְכָּה נֶאֱדָר בְּקֹדֶשׁ נוֹרָא תִהְלֶה
עֲשֵׂה פֶלֶא. שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְחוּ גְאוּלִּים לְשִׁמְךָ (הַגְדוֹל)
עַל-שְׁפַת הַיָּם. יַחַד כָּל־ם הוֹדוּ וְהִמְלִיכוּ וְאָמְרוּ. יְהוָהוּ יִמְלֹךְ
לְעֹלָם וָעֶד: בְּגִלָּל אָבוֹת תּוֹשִׁיעַ בָּנִים. וְתִבְיֹא גְאֻלָּה לְבְנֵי
בְּנֵיהֶם. כִּי־מַעֲוֹלֶם אַתָּה גּוֹאֵל. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. גְּאֹל יִשְׂרָאֵל:

מקורות ומקבילות

ח"ג והערות

אֶמֶת במצרים. תיבת אֶמֶת איננה במח' רמ"ו, בולוניה,
סרע"ג ומחז"ו. וכח"ג במח' שד"ל ורומניא. בכורך
יִשְׂרָאֵל. כה"ג אצל הספרדים. תִּהְלֶה לאל עליון.
כ"ה הגיר' בנוב"ר, אך במח' שד"ל: תִּהְלֹת לאל עליון.
והוא מנהג קבלי ומקורו בנוסח הספרדים; ס' הוזהר
שמי, דף קכח ע"ב וס' נגיד ומצוה, קושטא, תפ"ו, דף
כו ע"א. לשמך הגָּדוֹל. תיבת הגָּדוֹל איננה במח'
רמ"ו, בולוניה, רומניא, סרע"ג וסד"ר וכאן כמח' שד"ל.
בגלל אבות וכו'. כ' במח' כמנהג ק"ק רומה, ויניציאה
שמ"ז, סוף ח"ב (והערות), אין להעביר נוסח זה.

ע"פ שמ' טו, א' ותר"א. אֱהוּבִים. ע"פ דב' ז, ח; כג, ו. ונתנו ידידים זמירות שירות ותושבחות. שמ' טו, א' דית. אל רם ומשא.
ע"פ ישע"י ו, א'; נח, טו. חי וקיים. ע"פ דני' ו, כו. גדול ונורא. דב' ז, כה; תה' לט, ג. משפיל גאים. ע"פ תה' קמז, ו. לשון
חכמים הוא זה, כמו: אסת"ר, פר' ת, ס' ז; פסז"ו פר' בשלח, פט"ו, ס' א; פהר"צ פ' כו, ס' א; מש"ט (צוצה), פר' בשלח,
פט"ו, ס' א. מַגְבִּיָּה שְׁפָלִים. ע"פ חו"י ה, יא. מוֹצִיא אֲסִירִים. תה' סח, ז. ופודה ענוים. ע"פ ישע"י סה, א. ועוזר דלים.
ע"פ חו"י ה, טז; ספ"ה א, יא. ועונה לעמו ישראל. ע"פ שמ' ז, כג; שופ' ג, ט. צַעַת שׁוֹעֵם אֱלֹיוֹ. ע"פ תה' לא, כג. תהלה
לאל עליון. ע"פ ישע"י מג, כה; תה' טו, טו. כ"ה בסרע"ג ח"א, ס' כט; אצורהס; מנהגו מהר"ל, הל' תפילה, אות א; מח' פרס,
דף לד ע"א; כ"ה במח' רומניא, דף רח, סוף ע"ב. בְּרוּךְ הוּא. ע"פ ברי' טו, כו; שמ' יח, י; ש"א כה, לב. מִשָּׁה וּבְנֵי לך ענו

אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון. ע"פ ישע"י מח, ד; מד, ו;
מח, יב. ומנלעדיך אין לנו. ע"פ ישע"י מד, ו. מלך גואל
עוזר. ע"פ ישע"י מח, יד; מד, ו. ומושיע. ע"פ ש"צ כב, ג;
תה' ז, יא. אֶמֶת כְּמִצְרִים נִגְלִיתָ. ע"פ תוספתא ברכות פ"ב,
ה"א; ירושלמי ברכות פ"א, ה"ו; שבה"ל, סדר פסח, ס' רית.
נְגִילִיתָ עַד עַמּוֹ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה. כ"ה גם במח' רומניא,
בשנינויים קלים. כל צבוריהם הרגת. ע"פ תה' קלו, ו. בכורך
ישראל. ע"פ שמ' ד, כב. גִּאֻלָּה. ע"פ צמ"ג, יג. ים סוף
נקעת. ע"פ שמ' יד, כה; תה' עח, יג. קריעת ים סוף. תוספתא
ברכות פ"ב, ה"א; ירושלמי ברכות פ"א, ה"ו. זָדִים טִבְעָתָ.
ע"פ שמ' יד, כה; טו, ד. ים ליבשה שמת. ע"פ תה' סו, ו.
וידידים. ע"פ ירמ' יב, ז. וידידים עברו. ע"פ שמ' יד, כד;
טו, יט. ויכסו מים לריסם. תה' קו, יא. ועל זאת שכתב:

יכוון פניו כנגד מקום המקדש כאשר רגליו זו אצל זו, יעמוד ולא ישען ויכוף ראשו מעט, צריך לכוון בכל הברכות, ולפחות בברכה הראשונה.

אֲדֹנָי שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתְךָ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. אֱלֹהֵי אַבְרָהָם. אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב. הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא. אֵל עֲלִיּוֹן. גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה אֶת־הַכֹּל וְזוֹכֵר חֲסָדֵי אֲבוֹת. וּמְבִיא גּוֹאֵל לְבָנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה. מֶלֶךְ גּוֹאֵל עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמְגַן. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְגַן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי. מְחִיָּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ: מוֹרִיד הַטֵּל. מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד. מְחִיָּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים. סוֹמֵךְ גּוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים. מְתִיר אֲסוּרִים. וּמְקַיֵּם אֲמוּנָתוֹ לִישְׁנֵי עֶפְרַי. מִי־כֶמוֶךְ בַּעַל גִּבּוֹרוֹת וּמִי דוֹמָה לָךְ. מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחִיָּה וּמְצַמִּיחַ לָנוּ יְשׁוּעָה. וְנֶאֱמַן אַתָּה לְהַחְיֹת מֵתִים. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְחִיָּה הַמֵּתִים:

לפי מנהג ק"ק רומה החזן אומר בחזרה:

נִקְדִּישְׁךָ וְנַעֲרִיצְךָ בְּנֶעֱמֹ שֵׁיחַ סוֹד שְׂרָפֵי קֹדֶשׁ. הַמְשַׁלְּשִׁים לָךְ קֹדֶשׁ. וְכֵן כְּתוּב עַל־יַד נְבִיאָךְ. וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר. קו"ח: קְדוּשׁוֹ קְדוּשׁ קְדוּשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֹא כֹל־הָאָרֶץ בְּבוֹדוֹ: חזן: לְעַמְתָּם בְּרוּךְ יֵאמְרוּ. קו"ח: בְּרוּךְ בְּבוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ: חזן: וּבְדַבְּרֵי קֹדֶשְׁךָ כְּתוּב לֵאמֹר. קו"ח: יְמִלֶךְ יִהְיֶהוּ לְעוֹלָם. אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדָר וָדָר. הִלְלוּ־יָהּ:

מקורות ומקבילות

שירה. ע"פ ש"י טו, א. **מי כמוכה.** ש"י טו, יא; סד"ר רס"ג ע"פ ש"י טו, א. **שירה חדשה.** ע"פ תה" מ, ד. לשון נקבה, ראו מכו"ל דר"י, מס' דשירה, פ"א; א; ש"ה"ר פ"א, א; ס"י ג; חוס' עמ"ס פסחים, דף קטז ע"ב, ד"ה וגאמר; שבה"ל, ענין תפילה, ס"י טו, צ"ס אחיו רצ"ב; א; סת"ר ס"י ד, ענין ק"ש; סה"ת ס"י ד. **לשמן הגדול.** ירו' ז, ט. **על שפת היס.** ע"פ ש"י יד, ל. **ימלוך.** ש"י טו, יח; סד"ר רס"ג ע"י לח. **נגלל אצות תושבי וכו'.** במח' רומניא, דף יג ע"ב, הנוסח די זכה, אך במקום

תיבת 'תושבי' מופיע 'הושעת'. ראו סד"ר רס"ג ע"י קי. **כי מעולם אתה גואל.** ע"פ ישע' סג, טז; מחצ"ד פל"ב, פל"ט. ראו צבלי שבת, דף פט ע"ב. **גאל ישראל.** צבלי פסחים, דף קח ע"ב; מד"א ויק', פ"א, ס"י ה; מחבר במד' שו"ט (צובר), מח' ו, א (יב, א); שבה"ל, ענין תפילה, ס"י א; סת"ר ס"י א, ענין מאה ברכות. **נקדישך ונעריךך.** ע"פ מס"ו פ"א, טז, ה"ט; חזקוני דב' לב, ג; רא"ש עה"ת דב' לב, ג; מחור' ס"י קסא וס"י קסג; רד"ל על פרד"א פ"ד, אות נה.

**לְדוֹר וָדוֹר נִמְלִיךְ לְאֵל. כִּי־הוּא לְבִדּוֹ מְרוֹם וְקָדוֹשׁ. וְשִׁבְחֶךָ
אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא־יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי־אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל
וְקָדוֹשׁ אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:**

**אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת. וּמִלְמַד לְאִנּוּשׁ בִּינָה. וְחֹנֵן מֵאֲתָךְ
דַּעַת וּבִינָה וְהַשְׁכֵּל. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. חוֹנֵן הַדַּעַת:**

**הַשִּׁיבֵנוּ אֲבִינוּ לְתוֹרָתְךָ. וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְקַרְבֵּנוּ מִלְּכֵנוּ
לְעַבֹדְתְּךָ. וְהַחֲזִירֵנוּ בְּתַשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ. בְּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה. הַרוֹצֵה בְּתַשׁוּבָה:**

**סִלַּח־לָנוּ אֲבִינוּ כִּי חָטָאנוּ. מְחַל־לָנוּ מִלְּכֵנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ. כִּי
אֵל טוֹב וְסִלַּח אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. חֲנוּן הַמֵּרַבֶּה
לְסִלּוּחַ:**

**רֵאָה נָא בְּעֵינֵינוּ וְרִיבָה רִיבֵנוּ. וּגְאֹלֵנוּ מִלְּכֵנוּ מִהֲרָה לְמַעַן
שְׁמֹךְ. כִּי (אֵל) גּוֹאֵל חֹזֵק אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה.
גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:**

לפי מנהג ק"ק רומה החזן אומר בחזרה 'עננו'. ואם אין לפחות ששה צמים הנוכחים, אומר אותה בברכת 'שמע קולנו' ללא חתימה.

**עֲנֵנוּ יְהוָה עֲנֵנוּ בַּיּוֹם צוֹם תַּעֲנִיתֵנוּ. כִּי בָצָרָה גְדוֹלָה אֲנַחְנוּ. וְאֶל־תַּעֲלֵם אֲזִנְךָ
מִשְׁמֹעַ תַּפְלָתֵנוּ. וְאֶל־תַּתְּעַלֵּם מִבִּקְשֵׁתֵנוּ. הִיָּה נָא קְרוֹב לְשׁוֹעָנוּ. טָרָם
נִקְרָא אַתָּה תַּעֲנֶה. כִּדְבַר שְׁנַאֲמַר. וְהִיָּה טָרָם יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם מְדַבְּרִים
וְאֲנִי אֲשַׁמֶּעַ: כִּי אַתָּה פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל־עַתְ צָרָה וְצוּקָה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַעוֹנֶה
בְּעַת צָרָה וּמוֹשִׁיעַ:**

מקורות ומקבילות

ח"ג והערות

עננו בשחרית של ט"ז. ע"פ שבה"ל, סדר תענית, סי' רסט. חתימת עננו. בנוסח בני רומניא, דף נה ע"ב, החתימה בא"י העונה וכו'. ע"פ משנ' תענית פ"ג, מ"ד; פסקי רי"ד תענית, דף יג ע"ג; פסקי רי"ז תענית, פ"א, ה"א, אות יט. ראו ריקאנטו פסקים, סי' קעס. העונה בעת וכו'. ע"פ צ"ל, ג, רמב"ם הל' תפילה פ"ג, ה"ד; פסקי רי"ז תענית, פ"א, ה"א, אות יט; שבה"ל, סדר תענית, סי' רסט; סה"ת סי' ל. בעת לרה. ע"פ ירמ' יד, ה; ב"מ ב, יא; כט, ג. ומושיע. ע"פ ש"א י, יט; ישע' מה, כא; הוש' יג, ד.

רַפְּאֵנוּ יְהוָה (אֱלֹהֵינוּ) וְנִרְפָּא הוֹשִׁיעֵנוּ וְנוֹשְׁעָה כִּי תִהְיֶה לָּנוּ
אֶתָּה וְהָעֵלָה רַפּוּאָה שְׁלָמָה לְכָל־מִכּוֹתֵינוּ (וּלְכָל־
תַּחֲלוּאֵינוּ) כִּי אֵל רּוֹפֵא רַחֲמָן וְנֶאֱמָן אֶתָּה בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה
רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרַךְ עָלֵינוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת־הַשָּׁנָה הַזֹּאת לְטוֹבָה וְאֶת־כָּל־
מִינֵי תְבוּאָתָהּ וְתֵן טַל לְבִרְכָּהּ עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה וְשִׁבַּע
אֶת־הָעוֹלָם מִבְּרֻכּוֹתֶיךָ וְתֵן בְּרָכָה רְחוּה וְהַצְלָחָה בְּכָל־
מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ וּבָרַךְ אֶת־שְׁנוֹתֵינוּ כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת הַמְּבֹרָכוֹת
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְבָרַךְ הַשָּׁנִים:

תִּקַּע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵירוּתֵנוּ וְשֵׂא גִם לְקַבֵּץ גְּלִיתֵינוּ (וּמִקְצֵינוּ
יָחַד מֵאֲרָבַע כְּנָפּוֹת הָאָרֶץ לְאַרְצֵנוּ) בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה
מְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

הַשִּׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרָאשׁוֹנָה וְיִזְעֲצֵנוּ כְּבִתְחִלָּה וְתִמְלֹךְ
עָלֵינוּ אַתָּה (מְהֵרָה) לְבָדְךָ (בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים)
בְּצֶדֶק וּבִמְשָׁפֵט בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט:

נוסח מחזור רמ"ו ובולוניהא:

וְלַמְלָשִׁינִים בְּלִתְהִי
תִקְוָה וְכָל־
הַמִּינִים כָּלֵם כְּרָגַע יֹאבְדוּ
וְכָל־אוֹיְבֶיךָ מְהֵרָה יִכָּרְתוּ
וּמַלְכוּת זֶדוֹן מְהֵרָה תִּעָקַר
וּתִשָּׁבֵר וְתִכְנִיעַ אוֹתָם בְּמְהֵרָה
בְּיָמֵינוּ בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה
שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמִכְנִיעַ זֵדִים:

נוסח בלתי מצונזר:

וְלַמְשָׁמָדִים בְּלִתְהִי
תִקְוָה וְכָל־
הַמִּינִים כָּלֵם כְּרָגַע יֹאבְדוּ
וְכָל־אוֹיְבֵי עַמְּךָ מְהֵרָה יִכָּרְתוּ
וּמַלְכוּת זֶדוֹן מְהֵרָה תִּעָקַר
וּתִשָּׁבֵר וְתִכְנִיעַ אוֹתָם בְּמְהֵרָה
בְּיָמֵינוּ בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה שׁוֹבֵר
אוֹיְבִים וּמִכְנִיעַ זֵדִים:

עַל־הַחֲסִידִים וְעַל־הַצַּדִּיקִים וְעַל־גְּרֵי הַצֶּדֶק וְעַל־פְּלִיטַת
עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. יְהִמוּ (נָא) רַחֲמֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. וְתֵן
שָׂכָר טוֹב לְכָל־הַבּוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ הַטּוֹב בְּאַמְתּוֹ. וְשִׁים חֲלֻקְנוּ
עִמָּהֶם. לְעוֹלָם לֹא גִבוּשׁ כִּי־בָךְ בִּטְחָנוּ מֶלֶךְ עוֹלָמִים. בְּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה. מַשְׁעֵן וּמִבְטָח לַצַּדִּיקִים:

וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב. וּבָנָה אוֹתָהּ בְּגֵן עוֹלָם
בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ:

רַחֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. וְעַל־ירוּשָׁלַיִם
עִירְךָ. וְעַל־צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ. וְעַל־הָעִיר הָאֲבֵלָה
הַחֲרֻבָּה וְהַשּׁוֹמֵמָה. הַנִּתּוּנָה בְּיַד זָרִים. הַרְמוּסָה בְּכַף עֲרִיצִים.
וַיְבַלְעוּהָ לְגִיוֹנוֹת. וַיִּירָשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְסִילִים וְלִישְׂרָאֵל עַמֶּךָ נִתְּנָה
וְלִזְרַע יַעֲקֹב יִרְשָׁהּ הַזֹּרֶשֶׁתָּה. נִעְרָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֵעֲפָרָה.
וְהִקִּיצָהּ מֵאֶרֶץ דִּוְיָהּ. נִטָּה עָלֶיהָ כְּנֶהֱרַ שְׁלֹום. וַיַּנְחֵל שׁוֹטֵף
כְּבוֹד גּוֹיִם. כִּי בָאֵשׁ הִצְתָּהּ. וּבָאֵשׁ אַתָּה עֲתִיד לְבָנוּתָהּ. כְּאִמּוֹר
וְאֲנִי אֶהְיֶה־לָּהּ נֶאֱסִי יְהוָה חֲזוּמַת אֵשׁ סָבִיב וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ:
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְנַחֵם צִיּוֹן עִירוֹ וְאַבְלִי עַמּוֹ וּבּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם:
אֶת־צֶמַח דָּוִד עֲבָדְךָ בְּמַהֲרָה תַצְמִיחַ. וְקִרְנוֹ תִרוֹם בִּישׁוּעָתְךָ.
כִּי לִישׁוּעָתְךָ קִוִּינוּ כָּל־הַיּוֹם. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מַצְמִיחַ
קֶרֶן יִשׁוּעָה:

שְׁמַע קוֹלֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. וְחוּס וְחַנּוּן וְרַחֵם עָלֵינוּ. וְקַבֵּל
בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ וְאֶת־תְּחִנָּתֵנוּ. כִּי אַב
מְלֵא רַחֲמִים רַבִּים אַתָּה הוּא מַעוֹלָם. וְלֹא נָשׁוּב רִיקִם מִלְּפָנֶיךָ:

מקורות ומקבילות

בט' באב אומרים 'רחס'. ע"פ סרע"ג ח"ב, סי' נה; ר"ח עמ"ס תענית, דף יח ע"ב; ר"ף דף י ע"א; רח"ש תענית, פ"ד, סי' לד;
רח"ז ח"א, הל' סעודה, סי' קאט בשם הגאונים; רמב"ם הל' תפילה, פ"ב, ה"ד; פסקי ריא"ז תענית, פ"ד, ה"ב, אות טו; שבה"ל,
סדר תענית, סי' רסז; סה"ת סי' ל.

היחיד הצם אומר:

עֲנֵנוּ יְהוָה עֲנֵנוּ בַּיּוֹם צוֹם תַּעֲנִיתֵנוּ. כִּי בִצְרָה גְדוֹלָה אֲנַחְנוּ.
וְאֶל־תַּעֲלֵם אֲזִנְךָ מִשְׁמוֹעַ תַּפְלִתֵנוּ. וְאֶל־תַּתְּעַלֵּם
מִבִּקְשֵׁתֵנוּ. הֲיִה נָא קְרוֹב לְשׁוֹעֵנוּ. טָרֶם נִקְרָא אֹתָהּ תַעֲנָה.
כַּדְבָר שֶׁנֶּאֱמַר. וְהָיָה טָרֶם יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם מִדְּבָרִים
וְאֲנִי אֶשְׁמָע: כִּי אֹתָהּ פֹּדֶה וּמַצִּיל בְּכָל־עֵת צָרָה וְצוּקָה.

עד כאן מוסיף יחיד הצם.

כִּי אֵל שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה וְתַחֲנוּן אֹתָהּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:
רִצָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְאֶל־תַּפְלָתָם שְׁעָה. וְהֵשֵׁב
הָעֲבוּדָה לְדָבִיר בֵּיתְךָ. וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וְתַפְלָתָם מְהֵרָה
בְּאַהֲבָה תִקַּבַּל בְּרָצוֹן. וְתִהְיֶה לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוּדַת יִשְׂרָאֵל
עִמָּךְ. וְתַחֲזִיגָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים
כְּמֵאָז. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַמַּחְזִיר בְּרַחֲמָיו שְׂכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

בחזרה כשהחזן אומר "מודים" צריכין כל הציבור
לשוח עמו ואומרים "מודים דרבנן":

מוֹדִים כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִּים
אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ אֱלֹהֵינוּ
אֱלֹהֵי כָל־בֶּשָׂר. יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר
בְּרָאשִׁית. בְּרֻכּוֹת וְהוֹדָאוֹת
לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ. עַל־
שֶׁהַחַיִּיתֵנוּ וְקִיַּמְתֵּנוּ. בֵּן תַּחֲיִינוּ
וּרְתַנֵּנוּ וְרַחֲסוּף גָּלִיּוֹתֵינוּ
מֵאֲרָבַע כְּנָפּוֹת הָאָרֶץ. וְנָשׁוּב
לְשִׁמּוֹר חֲקִיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ
בְּאַמֶּת וּבִלְבָב שָׁלֵם. עַל־
שֶׁאֲנֵנוּ מוֹדִים לָךְ. (בְּרוּךְ אַל
הַהוֹדָאוֹת): עד כאן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ. שְׂאֵתָהּ הוּא
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ. עַל־חַיִּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדְךָ
וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ. וְעַל־
נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם וְיוֹם עִמָּנוּ וְעַל־
נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת.
עָרֵב וּבִקֵּר וְצָהָרִים. הַטּוֹב כִּי
לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ. הַמְּרַחֵם כִּי לֹא־
תָמוּ חֲסָדֶיךָ וּמַעֲוָלָם קִוִּינוּ לָךְ.
לֹא־הִכְלַמְתֵּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְלֹא־
עֲזַבְתֵּנוּ וְלֹא־הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ מִמֶּנּוּ:

עַל־כָּל־יְתִבְרָךְ וַיִּתְרוֹמֶם שְׁמֶךָ מִלְכָּנוּ תְּמִיד. כָּל־חַיִּים
 יוֹדוּךָ סֵלָה. וַיְהַלְלוּ לְשִׁמְךָ הַטּוֹב בְּאַמֶּת: בְּרוּךְ אַתָּה
 יְהוָה. הַטּוֹב שְׁמֶךָ וְלֶךְ נָאָה לְהוֹדוֹת:

בחזרת הש"ץ של שחרית אין אומרים ברכת כהנים.

שִׁים שְׁלוֹם. טוֹבָה וּבִרְכָּה. (חַיִּים). חֵן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים. עָלֵינוּ
 וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל עֲמָךְ. בְּרַכְנוּ אֲבִינוּ כָּלֵנוּ כְּאַחַד בְּאוֹר
 פָּנֶיךָ. כִּי בְּאוֹר פָּנֶיךָ נִתְּתָה לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. תּוֹרַת חַיִּים.
 אֶהְבָּה וְחֶסֶד. צְדָקָה. בְּרַכָּה. יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשְׁלוֹם.
 וְטוֹב יְהִיָּה בְּעֵינֶיךָ (לְבִרְכָּנוּ ו) לְבִרְךָ אֶת־כָּל־עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל
 תְּמִיד בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בְּשִׁלּוֹמְךָ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה.
 הַמְּבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשְׁלוֹם. (אָמֵן):

הנוהגין לומר "אלקי נצור", יאמרו פסוק זה לאחריו. ובחזרה החזן אומר אותו בלחש:

יְהִי לְרִצּוֹן אֱמִרֵי־פִי וְהִגִּינוּ לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי:

ויש נוהגין לומר:

אֱלֹהֵי. נִצּוֹר לְשׁוֹנֵי מַרְעֵי. וּשְׁפָתַי מִדְּבַר מַרְמָה. וְלִמְקַלְלֵי נַפְשִׁי
 תְּדוּם וְלִמְצוֹתֶיךָ תִּרְדֹּף נַפְשִׁי. וְנַפְשִׁי כְּעֹפֶר לְכָל תְּהִיָּה.
 יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי. שְׁכַל־הַקָּמִים עָלַי לְרָעָה. תִּפְרֹ
 עֲצָתָם וְתִמְלֶקֶל מִחֻשְׁבוֹתָם. וְכֵן יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי.
 שְׁתַּפְּתַח לִי שְׁעָרֵי תוֹרָה. שְׁעָרֵי חֲכָמָה. שְׁעָרֵי בִינָה. שְׁעָרֵי
 דָּעָה. שְׁעָרֵי פִרְנָסָה וְכֻלְכָּלָה. שְׁעָרֵי חַיִּים. חֵן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים
 וְרִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ:

יְהִי לְרִצּוֹן אֱמִרֵי־פִי וְהִגִּינוּ לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי:

מקורות ומקבילות

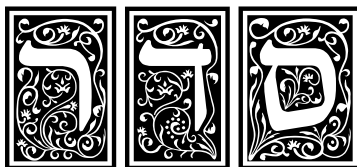
אִיזָּה בְּרַכַּת כַּהֲנִים. ע"פ שו"ע, סדר תענית, סי' רסז. החזן אומר יהיו לרצון. מג"א או"ת, סי' קכג ס"ק יד, בשם הש"ס, עמ"ס תמיד, פ' נר מלואה, סי' פז.

פוסע שלש פסיעות לאחוריו בכריעה אחת וחוזר לשמאלו, ואחר כך לימינו ואומר:

**עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו. הוּא בְּרַחֲמָיו. יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ
וְעַל-כָּל-יִשְׂרָאֵל. אָמֵן:**

**(יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ. יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.
שֶׁתְּבַנֶּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ):**

לפי ק"ק רומה הש"ץ חוזר על תפילת לחש בתוספת 'עננו' ו'רחם'
וללא ברכת כהנים ולאחר מכן עוברים לעמ' 123.

חזרת הש"ץ

לשחרית של תשעה באב

(משולבת עם קינות)

החזן אומר בלחש:

**אֲדֹנָי שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתְךָ:
בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. אֱלֹהֵי אַבְרָהָם.
אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב. הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא.
אֵל עֲלִיּוֹן. גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה אֶת-הַכֹּל וְזוֹכֵר חֲסָדֵי
אֲבוֹת. וּמַבִּיא גּוֹאֵל לְבָנֵי בְּנֵיהֶם לְמַעַן שְׂמוֹ בְּאַהֲבָה. מֶלֶךְ
גּוֹאֵל עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמַגֵּן.**

מקורות ומקבילות

חזרת הש"ץ משולבת עם קינות. ע"פ שנה"ל, סדר תענית, סי' רסז.

**זְכַר אֵיכָה אָנוּ שְׁפָתֵינוּ. אֶךְ אָכּוּ פְעָמֵי מָרוֹן שְׁאַפְתָּנוּ. אוֹתִי
אֲזִי הִשְׁמוּ עֲנִיפְתָּנוּ. אָנִי אֲנַפּוּ-בִי טָלָאִי תְכִיפְתָּנוּ. אֵיכָה
אָבִיבִי תְנוּפְתָנוּ. אַרוּכַת תְּרוּפְתָנוּ. אֵיכָה אָהֵמוּ בְּחַפְתָּנוּ.
אֶת-חֶרְפְּתָנוּ.**

**חֶרְפְּתָנוּ אָצוּ בְּרוּחַם. יַעֲלֵעוּ אֶפְרוּחָם. לָמָּה תִהְיֶה כְּאִישׁ
גִּדְהָם. וְאוֹרֶךְ זוֹרְחָם. זְכַר אֲזֶרְחָם. וְגוֹנְגָם בְּרַחֲם
מִגֵּן אַבְרָהָם.**

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מִגֵּן אַבְרָהָם:

**אַתָּה גִבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנִי. מְחִיָּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ.
מוֹרִיד הַטֵּל. מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד. מְחִיָּה מֵתִים
בְּרַחֲמִים רַבִּים. סוֹמֵךְ גּוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים. מַתִּיר אֲסוּרִים.**

מקורות ומקבילות

זכר. ע"פ איכ"ה, א. אנו - לשון חנינה. ע"פ ישע' ג, כו ורש"י. אנו שפתינו. ע"פ חז"ל, יא. אנו פעמי מרון. ע"פ איכ"ה, יג. שאפתנו - חשקנו. ע"פ עמ"ק, ז. אותי. ע"פ איכ"ה, ג, ז. אזי השמונו. ע"פ ירמ' י, כה; תה"ט, ז; פ, יגיד. עניפתנו. ע"פ תה"פ, יב. אנפנו. ע"פ ישע' יב, א. טלאי תכיפתנו. ע"פ ישע' מ, יא; ירמ' יב, ג; פדר"א פ"י מה. צצלי צרכות, דף מז ע"א, 'תכף לסמיכה שחיטה'. אביני. ע"פ ש"י כג, טו; ד"צ טו, א. תופתנו. ע"פ ויק' כג, טריכ. ארוכת. ע"פ ישע' נח, ח; ירמ' ח, כג. תרופתנו. ע"פ יח"י מז, יב. ראו ד"צ טו, טו. אהמו. ע"פ ירמ' ה, כג; תה"י מז, ז. נחופתנו - היכל. דה"צ ג, ה ורד"ק. את חרפתנו. ע"פ ישע' כה, ח; ירמ' כט, יח; ז"ל, ח; איכ"ה, א. אלו. ע"פ יח"י י, טו. יעלעו אפרוחם. ע"פ איז' לט, ל. ראו ויק"ר פ"י כ, ס"ד. למה תהיה כאלו נדרים. ירמ' יד, ט. ואורך זורחם. ע"פ ישע' ס, א; תה"י קיב, ד; ספרי פ"י נשא, פ"י מא; מנח"ג (וורשא), פ"י ויקהל, ס"י י. זכור אורחם - אברהם. ע"פ צצלי ד"צ, דף טו ע"א. זכות אברהם. מס' כלה רצתי, פ"ה, ה"י; פס"ו פ"י צא, פ"י צ, ס"י ב. וגונס. ע"פ ד"צ, לג, כט; ישע' לא, ה. נרחם. ע"פ הוש' ב, כה; תה"י קג, יג.

ח"נ והערות

זכר איכה אנו. קרובה לר' אלעזר בריבי קליר (קליר). בתוך כל ברכה שזורים שני בתים (הבית הראשון בן 8 טורים והשני בן 6). הטורים הראשונים מתחילים בראשי פסוקים ממגילת איכה פרק ה', ואחריהם מפרק ד' וג'. הקרובה משתת על זכות אבות ואימהות, קבלת התורה והשבטים, משה ואהרן, זקנים ודוד המלך. בבית הראשון בטור הרביעי של י"ב ברכות הראשונות מובא שם המול ואחריו החודש. בבית השני, במילה השנייה האות הראשונה בכל ברכה מופיעה שם הפייטן 'אלעזר בירבי קליר'. הקרובה מופיעה גם במח' רומניא (דף רב ע"א) ומח' אשכנז. ראו גולד', קינות, עמ' קמז-קנד. ועי' מבוא לשד"ל, עמ' 33. נמצא גם באתר האקדמיה: רומה, קוונטנוה 69. אך אכנו. במח' רומניא: איכה אכנו. טלאי תכיפתנו. בכ"י יש סימן מעל כל אות של השנים עשר מולות, במשפט הרביעי, ובגליון צוין שם המול עם ציורו. אהמו בחפתנו. במח' רומניא: יאהמו בחפתנו. ואורך זורחם. במח' רומניא: יאורך זורחם. וגונס בקר"א מבואר שהוא לשון יחיד של רחמים. ובכן, ע"פ הרד"ק שורש רחם, ובמכלול דף קנב, סוף ע"ב, הראוי לנקד ירחם, וכ"ה במח' רומניא, אלא שהיר"ש בקמץ. אמנם בנוב"ר מנוקד בב' קמצים, אך מכיון שלא דקדקו בין ניקוד קמץ לפתח, נראה שניקוד הפנים הוא נכון, והוא חידוש הפייטן. וראו כעין זה בסליחות גולד', מבוא עמ' 15. וראו לקמן בברכת סלח לוחם בפתח מפני החריזה, וא"כ גם כאן יש לומר שצ"ל רחם מלרע בפתח, תמורת הצירוף.

וּמְקַיִם אֲמוּנָתוֹ לַיְשָׁנִי עֶפְרָיִם מִי־כֶמוֹךְ בַּעַל גְּבוּרֹת וּמִי דוֹמָה
לָךְ. מֶלֶךְ מִמִּית וּמַחֲיָה וּמַצְמִיחַ לָנוּ יְשׁוּעָה:

נַחֲלָתָנוּ בְּנֵי בְלִיָּשִׁים כּוֹרִים. בְּמַחֲשָׁכִים בְּמִאֲפְלִיָּה עֲמוֹךְ
עוֹכְרִים. בָּנָה בְּדִיק סוֹלָלוֹת כָּרִים. בָּלָה בְּשִׁמְצַת
שׁוֹר אֲכָרִים. בָּלַע בְּעֶבְרָה זִיו נִכְרִים. בַּחֲרוֹת אֶף חוֹבְרִים.
בָּכָה בְּלֹא הוֹן נִמְכָּרִים. בְּתִינוּ לְנִכְרִים:

לְנִכְרִים לְגֵאִיוֹנִים מוֹמְתִים. וְחִיתָם לְמִמִּיתִים. לָמָּה תִּהְיֶה
כֵּלָא יוֹכֵל לְהוֹשִׁיעַ עַמּוּתִים. וַיִּדְדֶךָ מִמְּתִים. זְכֹר
לַעֲקֵדַת בְּנֵי־מִתִּים. בְּטַל מַחֲיָה הַמִּתִּים:
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מַחֲיָה הַמִּתִּים:

כֶּתֶר יִתְּנוּ לָךְ הַמּוֹנִי מַעֲלָה עַס־קְבוּצֵי מָשָׁה. יַחַד כָּלָם קִדְּשָׁה
לָךְ יִשְׁלָשׁוּ. כָּמָּה שְׁנָאֵמֶר עַל־יָד נִבְיָאֵךְ. וְקָרָא זֶה

ח"ג והערות

מקורות ומקבילות

מחלתנו. ע"פ אי"ה, ה' 3. בני עלי שם. ע"פ אי"ז, ל' ת. כורים.
ע"פ ד"צ, 3. ו' נמחשכים. ע"פ תה' פת, ז'. נמחשכיה. ורמ'
3. לא. עמוק עוכרים. ע"פ תה' 3. ת. צנה דיק סוללות
כרים. ע"פ יח' ד, 3; כה, כז. צלה נשמת. ע"פ שם' לז, כה.
שור. ע"פ תה' ק, כ; מדת"ג פ' כי תשא, ס' ו; פסז"ו פ' כי
תשא, פ' לז, ס' ד. איכרים. ע"פ ירמ' יד, ד. צלע צענרה.
ע"פ אי"ה, 3. 3. זיו נכרים. ע"פ ישע' כה, ט; שמו"ר פ' מו,
ס' ד, 'צפניהם הם ניכרים'; מדת"ג (וורשא), פ' בראשית,
ס' ו, 'לעתיד הקב"ה מחזירם, זיו פניו מנין' וכו'. נחרות
אף. ע"פ תה' קכד, ג. חוצרים. ע"פ צר' יד, ג; אי"ה, לז, ת.
צלא הון נמכרים. ע"פ תה' מד, יג. צתינו לנכרים. אי"ה, 3;
איכ"ר פ' ה, ס' 3. לגאיונים. תה' קכג, ד. מומתים. ע"פ
מ"צ יא, 3. וחיתם לממיתים. ע"פ אי"ה, לג, כב; צמדצ"ר
פ' יג, ס' 3. למה תהיה כלא יוכל להושיע. ע"פ ירמ' יד, ט.
עמיתים. צמדצ"ר פ' ט, ס' ת, 'הקב"ה שהוא ריע וישראל';
צ"ר פ' ג, ס' יא, ע"פ תה' קכג, ת. וידך ממתים. ע"פ
תה' ח, יד; וראו צמדצ"ק ע"פ וצורש 'מתה'. זכור לעקדת.
ע"פ מכו"ל דר"י פ' צא, מס' דפסחא, פ' ז, ד"ה וראיתי

בלה בשמצת. כ"ה במח' בולוניא, קד"א, כ"י, רומניא,
גולד' ואתר האקדמיה, בבית. במח' רמ"ו ושר"ל: 'כלה
בשמצת'. בלע בעברה זיו. כ"ה במח' רומניא, כ"י,
גולד', אתר האקדמיה ונ"א בשד"ל. במח' רמ"ו וקד"א:
'כלה בעברה זיו, וכ"ה בנוסח ראשון בשד"ל. במח'
בולוניא: 'כלה בעברה זיו. בחרות אף. כ"ה במח'
רמ"ו, בולוניא, שד"ל, אתר האקדמיה וגולד'. בכ"י
ורומניא: 'בחרון אף. אף חוברים. במח' גולד' ואתר
האקדמיה: 'אף חוכרים'. לנאיונים. במח' רומניא:
'לנאי יונים'. עמותים. במח' רומניא: 'עמותים'. וידך.
כ"ה במח' בולוניא ושר"ל. במח' רומניא וגולד': וידך.
וידך ממתים. כ"ה במח' בולוניא, כ"י, רומניא וגולד',
המ"ם בשוא. במח' שד"ל: וידך ממתים. במח' רמ"ו
תיבות וידך ממתים נשמטו, כנראה בטעות.

את; ירושלמי תענית פ"ב, ה"ד; צלי ר"ה, דף טז ע"א; ויק"ר פ' כט, ס' ט. בן מתים - ילחק. ע"פ פדר"א פ' לא, 'פרחה
וילאה נשמתו של ילחק'; אה"מ ויושע, עמ' 148. זכות ילחק. ע"פ צ"ר פ' מט, ס' יא; מדת"ג פ' צא, ס' ז. צל מתיח
המתים. ע"פ פדר"א פ' לד; אה"מ, מעשה בראשית, עמ' 317. קדושה. צלי צרכות, דף כה ע"ב; פהר"צ מפ' ג ואילך; רמז"ס,
סד"ת, נוסח צרכות התפילה; שצה"ל, ענין תפילה, ס' כ. אמירת 'כתר בכל יום. סרע"ג ח"א, ס' נו; ר"ה עמ"ס חגיגה, דף
יג ע"ב. '...בדרך שמחזיקין בכל יום ישראל צתפלתם כתר' וכו'. ה' צתפלתם' החדשות ס' 5; שצה"ל, ענין תפילה, ס' יג. כתר
יתנו לך. ע"פ פהר"צ פ' כה, ס' ד. המוני מעלה. אה"מ, אילנות, סוף עמ' 67. עס קבוצי מטה. ראו מע"ה, מעשי אבות,
פכ"א, ד"ה וצאתם הדברים. כולס קדושה לך ישלשו. ע"פ פהר"צ פ' כה, ס' ה. וקרא זה וכו' קדוש וכו'. ישע' ו, ג.

אֶל־זֶה וְאָמַר. קו"ח: קָדוֹשׁוּ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֹא
כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: חזן: לְעֶמְתָם בְּרוּךְ יֵאמְרוּ. קו"ח: בְּרוּךְ
כְּבוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ: חזן: וּבְדַבְרֵי קִדְשְׁךָ פָּתוּב יֵאמַר. קו"ח:
יְמַלֵּךְ יְהוָה לְעוֹלָם. אֱלֹהֵיךָ צִיּוֹן לְדָר וָדָר. הִלְלוּ־יָהּ:
לְדוֹר וָדוֹר נִמְלִיךְ לְאֵל. כִּי־הוּא לְבָדוּ מְרוֹם וְקָדוֹשׁ. וְשִׁבְחֶךָ
אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא־יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי־אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל
וְקָדוֹשׁ אַתָּה.

יְתוּמִים גַּם־גֵּרִים נִחְשְׁבוּ מִמְּנוֹת. גֶּדֶר גְּזִית לְהַפְשִׁיט
הָאוֹמְנוֹת. גַּם גָּמַר אָמַר אֶמּוֹנוֹת. גֶּדֶר גְּבִי תְאוּמִי
נֶאֱמָנוֹת. גֶּדֶעַ גֶּדֶשׁ שְׁלִישִׁי מִמְּנוֹת. גְּעָרָה הַמְּנוֹת. גְּזֻלָּתָה גּוֹלָה
וְסוּרָה לְמְנוֹת. אִמְתִּינוּ כְּאֶלְמְנוֹת:

כְּאֶלְמְנוֹת עֲנוּנוּ לְדוֹשׁ. סֵעַר מִתְבֵּן כְּהַדוֹשׁ. לָמָּה תִּהְיֶה
כְּעוֹמֵד בְּרָחוֹק קָדוֹשׁ. וְאַתָּה קָדוֹשׁ. זְכַר עֶקֶב

מקורות ומקבילות

קו"ח קדוש. תוספתא זכרות פ"א, ה"ט; רמב"ם, סד"ח, נוסח
זכרות התפילה. קו"ח זכר. ע"פ תוספתא זכרות פ"א, ה"ט.
זכר כבוד ה'. יח"ג, יב. ימנול ה' לעולם. חת' קמ"ו, י.
יתומים. ע"פ איכ' ה', ג. גס גרים. ע"פ ויק' כה, כג; דה"א
כט, טו; מדה"כ פ"ר וישב, ס"ג. נחשבו ממנות. ע"פ ירושלמי
ר"ה פ"א, ה"א, 'לא זכו למנות לעמון'; מכויל' דרשב"י פ"ט, פ"א.
גדר גזית. ע"פ איכ' ג, ט. להפשיט האומנות. ע"פ יח"ו
טז, לט; כג, כו; אי"ו יט, ט. האומנות. ע"פ מ"ב יח, טז; איכ'
ד, ה. גס גמר אומר. ע"פ חת' טז, ט. אומר אומנות. ע"פ
חת' פח, יב; פט, ג. גדר גבי. ע"פ איכ' ג, ט. תאומו
נאמנות - משה וזהרן. ע"פ שח"ר פ"ר ד, ס"ה; ויק"ש שח"ש,
רמז תחקפה, ד"ה כמגדל דוד. גדע. ע"פ איכ' ג, ג. גדע
שלישי. ע"פ שמי' כג, טח. שלישי - סיון. ע"פ שמי' יט, א.
ממנות. ע"פ ישע' א, יד; עמו' ה, כ"א; ח, י; מלכ' ג, ג. גערה
הימנות. ע"פ ירושלמי ר"ה פ"א, א, 'לא זכו למנות לזנינו התחילו
מונין להרצנו'; מכויל' דרשב"י פ"ט, פ"א. גלתה. ע"פ איכ'
א, ג; אס' ג, ג. גולה וסורה. ע"פ ישע' מט, כ"א. אומותינו
כאלמנות. איכ' ה, ג; אסח"ר פ"ר ו' ס"ז. עיטנו לדוש. ע"פ
איכ' ה, ה; צמד"ר פ"ר ג, ס"ו, יג. '...בך ישראל עשויס דייש'.
לדוש. ע"פ הוש' י, יא. סוער מתקן כהדוש. ע"פ הוש' יג, ג
וישע' כה, י. למה תהיה. ע"פ ירמ' יד, ח"ט. כעומד זרחוק.
ע"פ חת' י, א; ספרי צמ', פ"י מז. ואתה קדוש. חת' כג, ד;

ח"צ והערות

נחשבו ממנות. במח' רומניא, אתר האקדמיה וגולד':
'נחשבו ממנות'. תאומו נאמנות. במח' רמ"ו ונוסח א'
בקד"א: 'יתומי נאמנות', אך צ"ל כאן מול תאומים.
גדרש. כ"ה במח' בולוניה, קד"א, כ"י ושר"ל. במח' רמ"ו,
גולד' ואתר האקדמיה כ"י קיימברידג': 'גדרש', ע"פ ויק'
ב, יד. במח' רומניא: 'גדר'. שלישי מןמנות. במח'
רומניא: 'שלישי למנות'. גערה המנות. כן מנוקד
בכ"י, מח' רומניא וגולד'. והוא ניקוד שם דבר, וכן דעת
קד"א. במח' שד"ל: 'גערה', כניקוד פועל. באתר
האקדמיה כ"י קיימברידג': 'גער ההמנות'. גולה וסורה
למנות. כ"ה במח' רמ"ו, רומניא ושר"ל. במח' בולוניה,
כ"י וגולד': 'גולה וסורה למנות'. סער מתבן כהדוש.
כן מנוקד בכ"י וגולד', וכן נראה נכון. ראו מכלול דף
סב ע"ב. במח' רמ"ו, בולוניה ושר"ל: 'סער מתבן
כהדוש'. במח' רומניא: 'סוער מתבן כהדוש'. ברחוק
קדוש. במח' רומניא דפ' ויניציאה: 'ברחוק קדוש', דפ'
קושטא: 'ברחוק קדוש'. זכר עקב בבטן. כן מנוקד
בכולם, כלשון הפס' בהוש' יב, ד: 'בבטן עקב', ושלא
כבר' כה, כו.

בִּבְטָן וְתִקְדּוֹשׁ. הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת. וּמְלַמֵּד לְאָנוּשׁ בִּינָה. וְחֻנְנוּ מֵאַתָּה
דַּעַת וּבִינָה וְהַשְׁכֵּל.

מִיָּמֵינוּ דְּבִק דְּאָגָה וְרִגְזָה כְּבָאוּ. דֶּרֶךְ דִּי עֵינֵיהָ לוֹ וַיִּבְּאוּ.
דְּרִכֵּי דוֹדָנִים כְּהוֹבְּאוּ. דֵּב דְּאָב סִרְטָן בְּמֵאָרֵב
חֲבָאוּ. דֶּרֶךְ דְּמַעַ מְבִכּוֹת תִּמּוֹז כְּבָאוּ. דוֹהֲרֵי קֶץ תִּבְּאוּ.
דְּרִכֵּי דוֹלָקִים אֲשֶׁר יִלְבָּאוּ. בְּמַחֲרִיר יִבְּאוּ:

יָבֵאוּ זְדוּנֵי נִגְדָּעַת. הַשְׁנִית זְמַנִּי מוֹדַעַת. לָמָּה תִּהְיֶה כְּזוּעָם
לְדַעַת. וּמִפִּיד דַּעַת. זְכַר זָקֵן עֲדָנָה וְחֵן מִיָּדַעַת.
חוֹנֵן הַדַּעַת:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. חוֹנֵן הַדַּעַת:

הַשִּׁיבֵנוּ אֲבֵינוּ לְתוֹרָתְךָ. וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְקַרְבֵּנוּ מִלִּפְנֵי
לַעֲבוֹדָתְךָ. וְהַחֲזִירֵנוּ בְּתִשּׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ.

ח"ג והערות

בבטן וְתִקְדּוֹשׁ. כן מנוקד בכולם בחולם, מלשון ארמי
של קדוש. דאגה וְרִגְזָה. כן ניקד גולד, וכן נראה
נכון, מפני שמשפט זה הוא ע"פ יחו' יב, יח. בשאר המח'
מנוקד: דאגה וְרִגְזָה, ניקוד זה נמצא גם בישע' לב, יא.
במח' רומניא: רִגְזָה וְדָאָגָה. עֵינֵיהָ לוֹ. באתר
האקדמיה: עֵינֵיהָ לוֹ. דוֹדָנִים. במח' רומניא ואתר
האקדמיה: דְּדָנִים. דֵּב דְּאָב. במח' רומניא ובאתר
האקדמיה כ"י קיימברידג': דֵּב דְּאָב. במארב חֲבָאוּ.
במח' רומניא: בְּמֵאָרֵב הוֹבְּאוּ. לָמָּה תִּהְיֶה כְּזוּעָם.
במח' רומניא וגולד: לָמָּה תִּהְיֶה כְּזוּמָס. ומפיד דַּעַת.
במח' רומניא: זִמְפִּיד דַּעַת.

מקורות ומקבילות

צ"ח פח' מה, ס"ז ז. עקב כִּנְטָן - יעקב. ע"פ צר' כה, כו;
הוש' יב, ד. זכות יעקב. ע"פ מהע"ד פח' לג, פ"א; מדח"ג
פח' צא, ס"ז ז. כִּנְטָן וְתִקְדּוֹשׁ. ע"פ צר' כה, כג; ירמ' א, ה;
ילקוט' ש' אור, רמז תתל"ט. מִיָּמֵינוּ דְּבִק דְּאָגָה וְרִגְזָה. ע"פ יחו'
יב, יח; איכ"ר פח' ד, ס"ז ד. כְּבָאוּ. ע"פ צר' מד, ג. דֶּרֶךְ...
וַיִּבְּאוּ. ע"פ צמ' כא, א; דב' כח, כה. עֵינֵיהָ לוֹ. מוזכר
בירושלמי מזה פ"א, ה"א, 'מעשה בריצה אחת צעירות'. דרכי
דוֹדָנִים כְּהוֹבְּאוּ. ע"פ ישע' כא, יג; מדח"ג (וורשא), פח' יח, ו;
ס"ז ה; איכ"ר (בוצר), פח' צ, ס"ז ג, ד"ה א"ר יוחנן שמונים
אלף וכו' וצידס שמונים אלף. דוֹב דְּאָב. ע"פ איכ' ג, י. דֶּרֶךְ
דְּמַעַ. ע"פ איכ' א, ב; ג, יא. מְבִכּוֹת תִּמּוֹז כְּבָאוּ. ע"פ יחו'
ח, יד. דוֹהֲרֵי קֶץ תִּבְּאוּ. ע"פ שופ' ה, כב; נחו' ג, ב. דוֹהֲרֵי קֶץ תִּבְּאוּ.
ע"פ ירמ' ד, יג; חבק' א, ח; איכ' ד, יחידט. דְּרִכֵּי דוֹלָקִים.
ע"פ צר' לא, לו; ישע' ה, כרכח. אֲשֶׁר יִלְבָּאוּ. ע"פ ישע' ה,
כט"ל. בְּמַחֲרִיר יִבְּאוּ. איכ' ה, ד. זְדוּנֵי נִגְדָּעַת. ע"פ תהי'
טה, יא. הַשְׁנִית זְמַנִּי. ע"פ דני' ב, כא. מוֹדַעַת. ע"פ ירמ' י, יד; נח, ח. לָמָּה תִּהְיֶה כְּזוּעָם. ע"פ ירמ' טו, חריה; זכ' א, יב.
וּמִפִּיד דַּעַת. ע"פ מש' ב, ו; שמו"ר פח' מה, ס"ז ג. זָקֵן עֲדָנָה - שרה. ע"פ צר' יח, יב. זְכַר שְׁרָה. ע"פ אסת"ר פח' ז,
ס"י יא; מדח"ג פח' בשלח, ס"י כג. וְחֵן מִיָּדַעַת. ע"פ ישע' לג, ב; תהי' קכג, ג. מוֹדַעַת. ע"פ שמו' כט, מה"מ.

עַל-הָאוֹכְלִים הִלְעַן הַחֲלָנוּ. הַשְּׁבִיעֵנִי הַרְוֵנִי וּמִלָּחֶם בְּהִלָּנוּ.
הָיִיתִי הַלּוּמִי יֵין כְּהִבְהִילָנוּ. הִבִּיא הַהֲגָרִים אָרִי וְנִהְלָנוּ.
הָיָה הוֹרֵס אָב וְאִם חֲלוּנוּ. הַשָּׂאת וְהַשְׁבֵּר לְנַחֲלָנוּ. הָיוּ הַמְצָרִים
לְזַחֲלָנוּ. וְלֹא הוֹנַח-לָנוּ:

לָנוּ רָעוֹת חֲשִׁבָה. לְמַגֵּר כֶּסֶּם יְשִׁיבָה. לָמָּה תִּהְיֶה כְּרוּעָה שְׂפָא.
וְעִדְרוּ גִשְׁבָּה. זָכַר רְצוּצָה וְשׁוּבָה. הַרְוּצָה בְּתִשְׁבּוּבָה:
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַרְוּצָה בְּתִשְׁבּוּבָה:

סִלַּח-לָנוּ אֲבִינוּ כִּי חָטָאנוּ. מַחֲלִלָנוּ מִלְכָּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ. כִּי
אֵל טוֹב וְסִלַּח אַתָּה.

מְצָרִים וַיְגַדֵּל שָׁם שֵׁם גִּשְׁוֹאֵי רַחֵם. וְאוֹמֵר כְּמִמִּין בֶּן יַעֲרִץ
לֶחֶם. וְתִזְנַח רוּחַ בְּחֶטָא נֶאֱפוֹף זֶה־ס. וַיְגַרֵס הוֹד

מקורות ומקבילות

על האוכלים. ע"פ איכ' ד, ה. הלען... השביעני הרוני. ע"פ איכ' ג, טו. החלטנו. ע"פ דב' כח, נט"סא; ישע' א, ה. ומלחם. ע"פ ויק' כו, כו. צהלנו. ע"פ ויק' כו, טז. הייתי הלוּמִי יין. ע"פ ישע' כח, א. כהנהילנו. ע"פ איז' כג, טז; מדת"ה מח' 3, סי' ז, 'לומי' שהכחילו את ישראל צאף ובחמה; ולק"ש ח, תה' רמז תק. הניא... ארי. ע"פ עמו' ה, יט; תה' כב, ח; איכ' ג, ו. ההגרים. ע"פ תה' פג, ז. ארי. ע"פ ירמ' ד, ז ורש"י; צבלי מגילה, דף יא ע"א. ארי ומיהלנו. ע"פ מ"צ כד, ידרטו. היה הורס. ע"פ איכ' 3, 3; 3, ח. חילוטנו. ע"פ ישע' כו, יח. השאת והשבר למחלנו. ע"פ איכ' ג, מח. למחלנו. ע"פ איכ' ה, 3. היו המצרים. ע"פ איכ' א, ג. לחלנו. ע"פ איז' לב, ו. ולא הונח לנו. איכ' ה, ה. לנו רעות חשבה. ע"פ תה' קמ, ג; מדת"ה מח' כב, סי' כ. למגר. ע"פ תה' פג, ו. כס ישיבה. ע"פ ישע' סו, א; ירמ' ח, יב. למה תהיה. ע"פ ירמ' יד, חרט. כרועה. ע"פ תה' כג, א; פ, 3. ועדנו נשכה. ע"פ ירמ' יג, ח; צבלי חגיגה, דף ה ע"ב; ולק"ש ירמ', סוף רמז רלא. רלוּה - רצקה. ע"פ צר' כה, כב. זכות רצקה. ע"פ צ"ר פרי' מוקן, עמ' 205. ושוּבָה. ע"פ תה' 5, יג; קכו, ד. מנרים. ע"פ איכ' ה, ו. ויגדל שם. ע"פ שמי' א, ז, יב; צבלי צרכות, דף ז, סוף ע"א. ויגדל... שם. ע"פ שמי' טו, יד; דני' ט, טו. נשואי רחם. ע"פ ישע' מו, ג; צמד"ר פרי' ד, סי' 3. ולומר. ע"פ תה' עז, יא. כמימין בן יערץ. ע"פ שמי' טו, ו. לוחם. ע"פ שמי' יד, יד; דב' א, לו; מכיל' דר"י צשלה, מס' דויהו, פרי' 3, ד"ה ה' ילחם לכם. ומזנח רות. ע"פ ישע' סג, י; איכ' ג, ח. נחטף נאפוף זהס. ע"פ הוש' 3, ד. ויגרס. ע"פ איכ' ג, טז. הוד צחלה. ע"פ ישע' סב, ה; ירמ' 3, לב.

ח"נ והערות

השביעני הרוני. במח' רומניא: 'השביעני הרוני'. ומלחם בְּהִלָּנוּ. כ"ה במח' רומניא וגולד, אלא שנוסחם ובאתר האקדמיה, בחי"ת 'בְּהִלָּנוּ', וכן בכ"י, בשינוי ניקוד. במח' רמ"ו ובולוניה בה"א עם ניקוד שונה. הייתי. במח' רומניא: 'הייתי'. ההגרים. במח' רומניא ובאתר האקדמיה: 'ההגראים'. ארי ונהלנו. במח' רומניא ונ"א בגולד: 'ארי ונהלנו'. היה הורס. כ"ה בכ"י, מח' רומניא, גולד, נוסח שני בקד"א ובאתר האקדמיה. במח' בולוניה, שד"ל ונוסח א' בקד"א: 'היה חורס'. במח' רמ"ו: 'היה חורס', אך במח' רס"ד-רס"ה תוקן: 'היה חורס'. היו המצרים. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניה וכ"י. במח' רומניא וקד"א: 'היו המצרים'. בגולד: 'היו המצרים' בצירי. לזחלנו. במח' רומניא: 'לזחלנו' \ יגענו. ועדנו נשכה. באתר האקדמיה: 'ועדנו נשכא' \ כן יערץ. במח' רומניא: 'כן ירעץ'. באתר האקדמיה: 'כן ירעץ'. לחם. בכ"י: 'לוחם', אך בשאר נוסחאות בפתח מפני החריזה. ומ"מ נראה שהוא מלרע שם תואר, על משקל הפועל. בְּחֶטָא נֶאֱפוֹף. במח' רומניא: 'בְּחֶטָא נאפוף'. באתר האקדמיה: 'בְּחֶטָא נאפוף'.

בְּתוֹלָה מִקְדְּרוֹת פָּחַם. וַיַּחֲמַס טוֹר שָׁהֵם. מְעַשְׂרֵי בִשְׁשֵׁי
יָחַם. וַיֵּצֵא קוֹל נָהֵם. בְּדָקְרוּ שִׁבְעַ לָּחֶם:

לָּחֶם בַּעֲרַב לְמַלְחָה. תְּמֹר נִזְלִי שִׁילּוֹחַ. לָמָּה תִּהְיֶה בָּבו
לְשִׁלָּח. וְהֵם עִמָּךְ אֱלֹהֶיךָ. זָכַר בְּרוּכָת בִּטְשָׁן וּסְלָח.
הַמֶּרְבֶּה לְסְלָח:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. חֲנוּן הַמֶּרְבֶּה לְסְלּוֹחַ:

רְאֵה נָא בְּעֵינֵינוּ וְרִיבָה רִיבָנוּ. וַגְּאֲלֵנוּ מִלִּפְנֵינוּ מִהֲרָה לְמַעַן
שָׁמְךָ. כִּי (אֵל) גּוֹאֵל חֵזַק אֶתָּה.

אֲבוֹתֵינוּ זָכוּ וַחֲטָאִים תִּבְלֵנוּ. זֹאת הָעֵת בִּכְנָן בְּסוּל וְקוֹץ
נִבְלָנוּ. זָכַר גְּזֵרַת סִפְרִי קִבְלָנוּ. זָכַר לְהַכְרִיעַ
בַּפֶּלֶס זְכוֹת הַר־הַגְּבֻלָּנוּ. זָנַח וַחֲבִלָּנוּ. עַל־חֲבוּל חֲבִלָּנוּ. זָכְרָה
דָּת בְּשִׁבְעֵי עוֹלָנוּ. כִּי־לֹא סִבְלָנוּ:

ח"ג והערות

מקדרות פחם. כ"ה במח' רמ"ז, קד"א, בולגניא, שד"ל
וגולד. בכ"י, מח' רומניא ובאתר האקדמיה: 'מקדחות
פחם'. מְעַשְׂרֵי בִשְׁשֵׁי. בכל הנוסחאות בשון שמאלית,
אמנם בקד"א פירשו בשון ימנית, לשון עושר. בישוי
יָחַם. במח' רומניא: 'בשוי יָחַם'. קול נָהֵם. בגולד:
'קול נָהֵם'. במח' רומניא: 'קול נָהֵם'. בְּדָקְרוּ שִׁבְעַ.
בלי צורת הפסק. במח' רומניא: 'בְּדָקְרוּ לְשִׁבְעַ'. באתר
האקדמיה: 'בדוקרו משבוע'. לָחֶם בַּעֲרַב. במח'
רומניא: 'לָחֶם בַּעֲרַב'. תְּמֹר נִזְלִי. במח' רומניא: 'תמור
נזלִי'. זָכוּ וַחֲטָאִים תִּבְלֵנוּ. במח' רומניא: 'זָכוּ וַחֲטָאִים
סִבְלָנוּ'. זֹאת הָעֵת. במח' רומניא: 'זֹאת הָעֵת'. בכנ
בסול. במח' רמ"ז: 'בכנ בְּסוּל'. נִבְלָנוּ. במח' רומניא
ובאתר האקדמיה: 'נִבְלָנוּ'. הַר־הַגְּבֻלָּנוּ. כן הוא בכ"י,
מח' שד"ל, גולד' ואתר האקדמיה. במח' רומניא:
'הַר־הַגְּבֻלָּנוּ'. במח' רמ"ז, בולגניא (וכן נראה מקד"א):
'הַר־הַגְּבֻלָּנוּ'. בְּשִׁבְעֵי עוֹלָנוּ. כן הוא במח' רמ"ז,
בולגניא ושד"ל. בקד"א, כ"י, רומניא, גולד' ואתר
האקדמיה: 'בְּשִׁבְעֵי עוֹלָנוּ'.

מקורות ומקבילות

מקדרות פחם. ע"פ ישע' נ, ג; איכ"ד, ד, ח. ויחמוס. ע"פ ירמ'
יד, יט; איכ"ד, ג, ו. טור. ע"פ צצלי גיטין, דף נה ע"ב. שוהם.
ע"פ שמו"ח, כ; איכ"ד, ד, ג. מעשרי בִשְׁשֵׁי - צאלול. ע"פ
משנ"ר, ה"ה פ"א, מ"א; אסתר פ"ד, ז, ס"י יא. ויאל קול נוהם.
ע"פ צצלי ברכות, דף ג ע"א. כדוקרו שבע לחם. ע"פ איכ"
ד, ט. לחם בערב למלח. ע"פ איכ"ר (צובר), פ"ד, ג, ס"י ג.
ד"ה ח"ר יוחנן שמונים אלף וכו' וצידס שמונים אלף. מל
שילוח. ע"פ משנ" סוכה פ"ד, מ"ט. כצו. ע"פ מ"ב כה, יד;
ישע' מב, כב; ירמ' ג, יד. לשלוח. ע"פ ויק' כו, כה. והס
עמך. ע"פ שמו"ט, כט; מ"א ח, נא. ברכות בטן - ללה. ע"פ
צ"ר כט, לא. אבותינו זכו וכו'. ע"פ איכ"ד, ה, ז. זכו. ע"פ
איכ"ד, ז. וַחֲטָאִים תִּבְלֵנוּ. ע"פ ילק"ש חו', רמז תרכב, 'שחבלנו
את החטא, שחתנו את החטא'. ככן בסול וקוץ. ע"פ יחז'
כה, כד. ראו ירושלמי קידושין, פ"א, ה"ב. נבלנו. ע"פ ישע'
כד, ד; ירמ' טז, יח. גזרת ספיר. ע"פ איכ"ד, ז; ספרי צמ',
פ"ד בהעלתך, פ"י קא; משר"א פ"ד, יד, תחילת עמ' 265, 'הלווחות
היו שלספיר'. קבלנו. ע"פ שמו"ח, כד, יב; משר"א פ"ד, יד,
עמ' 266, 'וקבלום כל ישראל'. להכריע פלס. ע"פ ישע'
מ, יב; מש' טז, יא. זכות הר. ע"פ מדת"ה מח' פז, ס"י ג;
ה"מ, מ' גלויות, עמ' 436, ד"ה גלות ט. הר הגבלנו. ע"פ
שמו"ח, יב. זנח ונבלנו. ע"פ תה" מו, ב; איכ"ד, ג, ז. על
חבול חבלנו. ע"פ נחמ"א, ז. כשיביעי עיולנו. ע"פ נחמ"א, יג,
כ"י לא סבלנו. ע"פ נחמ"א, ד, ד; משנ"א צבות פ"ג, מ"ה;

חידושי; מתע"ד פ"ד, ה, פט"ו, ע"פ יחז' כב, כו; צצלי שבת, דף קט ע"ב. כי לא סבלנו. ע"פ נחמ"א, ד, ד; משנ"א צבות פ"ג, מ"ה;
צצלי ע"ז, דף ה ע"ב, 'כשור לעול וכחמור למשחוי'.

**סְבִלְנוּ יְסוּרֵי אֵל. וְנִהְיֶנוּ הוּי אַרְיָאֵל. לָמָּה תִּהְיֶה כְּיֶשֶׁן, אֵל.
עוֹרָה וְאֵל־תִּישֵׁן אֵל. וְצִדְקַתְךָ כְּהֶרְרִי־אֵל. זִכֹּר יִפֹּת
תֹּאֲרַר לְהִנָּאֵל, גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:**

אם נוכחים לפחות ששה צמים אומר:

**עֲנֵנוּ יְהוָה עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוֹם תַּעֲנִיתֵנוּ. כִּי בִצְרָה גְדוֹלָה אֲנֻחֵנוּ.
וְאֵל־תַּעֲלֵם אֲזִנְךָ מִשְׁמוֹעַ תִּפְלֹתֵנוּ. וְאֵל־תַּתְּעַלֵּם
מִבִּקְשֵׁתֵנוּ. הִיָּה נָא קְרוֹב לְשׁוֹעֵנוּ. טָרֶם נִקְרָא אַתָּה תַּעֲנֶה.
כַּדְּבַר שְׁנֵאֲמַר. וְהִיָּה טָרֶם יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם מִדְּבָרִים
וְאֲנִי אֲשַׁמְעֶ: כִּי אַתָּה פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל־עֵת צָרָה וְצוּקָה.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה וּמוֹשִׁיעַ:**

**רַפְּאֵנוּ יְהוָה (אֱלֹהֵינוּ) וְנִגְרַפָּא. הוֹשִׁיעֵנוּ וְנוֹשְׁעָה. כִּי תִהְלֹתֵנוּ
אַתָּה. וְהַעֲלֶה רַפּוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל־מִכּוֹתֵינוּ (וּלְכָל־
תַּחֲלוּאֵינוּ). כִּי אֵל רּוֹפֵא רַחֲמָן וְנִאֲמָן אַתָּה.**

**עֲבָדִים חֲשָׁךְ־לִי לְיוֹם אִידֶם. חֲלָקִי וְאַבִּיָּה בְּנֶאֱצָם בְּחִידֶם.
חֲדָשִׁים מִקְרֹב עָמִי בְּצִידֶם. חֲסִדִּי מְקוֹם עֲקָרָב**

מקורות ומקבילות

סגולת. ע"פ אי"ה, ז. יסורי אל. ע"פ ויק' כו, יח; דצ' ת, ה; ירמ' טו, גרה. ונהיטו. ע"פ ישע' נט, יא. הו אריאל ישע' כט, א. כישן. אל. ע"פ תה' עח, סה; ירושלמי מע"ש פ"ה, ה"ה; מדת"נ (וורשא), פ"ר בשלח, סי' טו; רש"י עמ"ס מגילה, דף טו ע"ב, ד"ה שנת מלכו. טורח ואל תישן אל. ע"פ תה' מד, כד; מדת"ה מ" קבל, סי' ג. וצדקתך כהררי אל. ע"פ תה' לו, ז; צ"ר פ"ר לג, סי' א; מדת"נ פ"ר נח, סי' ת. יפת תואר - רחל. ע"פ צ"ר כט, ח. זכות רחל אי"ה, סוף פתיח' כד, ע"פ ירמ' לא, טז; צ"ר (תיאודור), פ"ר וישלח, פ"ר פצ, סי' יט. להגאל. ע"פ דני' א, ח ורש"י; מדת"נ פ"ר ויאל, סי' כ, "...היתה רחל מזירה, לומר שמא יעלנה עשו מאחר שלא הולדתו בן; מדת"נ מ" נה, ד. לפחות ששה נמים. ע"פ סה"ת, סוף סי' לב; שו"ת קול גדול, סי' יד; צרכי יוסף אר"ח, סי' תקסו ס"ק צ; כף החיים אר"ח, סי' תקסו ס"ק לב; מנ"ה הרב מ"ע הרטום. ראו שע"ת, אר"ח, סי' תקסו, סק"ד. עננו נחזרת הש"ץ. טור אר"ח, סי' תקסו; רמב"ם, סד"ת, נוסח ברכות התפילה; פסקי רי"ד תענית, סוף דף יג ע"ב; פסקי רי"א תענית פ"א, ה"ה, אות יט; שבה"ל, סדר תענית, סי' רעז, בשם רבינו נסים; סה"ת סי' ל. ענדים. ע"פ ש"צ ת, יד; דה"א יח, יג; אי"ה, ה, ת. חשך לי. ע"פ ישע' ט, א; מנ"ה, ז, מנ"ה, ז. ח. ליום אידם. ע"פ ירמ' מט, לב. חלקי. ע"פ נחמ' יב, טו. ואבני. ע"פ נחמ' יב, ח. נאלם. ע"פ ירמ' כג, ח. חדשים מקרוב. ע"פ דצ' לב, ח. חסדי. ע"פ ירמ' ב, ב; מכיל' דר"י בשלח, מס' דויהי, פ"ר ג. מקום

ח"נ והערות

כישן, אל. כ"ה בנוב"ר וכ"י אחר באתר האקדמיה. במח' רומניא: כיוצא אל. בגולד'י: כיוסר צל. באתר האקמיה: כיוסר אל. עוורה ואל-תישן אל. כ"ה בנוב"ר ונ"א אחר באתר האקדמיה. תיבות אלו אינן במח' רומניא וגולד'י. חשך-לי ליום. במח' רומניא, גולד'י ואתר האקדמיה: חשך-לי יום. ואבניה. באתר האקדמיה: זאבייה. בנאצם. במח' רומניא: בנעצם.

עננו נחזרת הש"ץ. טור אר"ח, סי' תקסו ס"ק לב; מנ"ה הרב מ"ע הרטום. ראו שע"ת, אר"ח, סי' תקסו, סק"ד. עננו נחזרת הש"ץ. טור אר"ח, סי' תקסו; רמב"ם, סד"ת, נוסח ברכות התפילה; פסקי רי"ד תענית, סוף דף יג ע"ב; פסקי רי"א תענית פ"א, ה"ה, אות יט; שבה"ל, סדר תענית, סי' רעז, בשם רבינו נסים; סה"ת סי' ל. ענדים. ע"פ ש"צ ת, יד; דה"א יח, יג; אי"ה, ה, ת. חשך לי. ע"פ ישע' ט, א; מנ"ה, ז, מנ"ה, ז. ח. ליום אידם. ע"פ ירמ' מט, לב. חלקי. ע"פ נחמ' יב, טו. ואבני. ע"פ נחמ' יב, ח. נאלם. ע"פ ירמ' כג, ח. חדשים מקרוב. ע"פ דצ' לב, ח. חסדי. ע"פ ירמ' ב, ב; מכיל' דר"י בשלח, מס' דויהי, פ"ר ג. מקום

תָּמוּ לְיָדָם. חָשַׁב לְצִידָם. בָּבִיל שְׁמִינִי לְגִידָם. חָטָא כְּחִיבוֹ
לְיָדָם. פָּרַק אֵין מִידָם:

מִיָּדָם רָשָׁע מַחְלִי. וְרָפָה חִילִי. לָמָּה תִּהְיֶה כְּרַע־כָּאָח לִי.
וְלֹא תִרְפָּאֲנִי מַחְלִי. זָכַר רַבֵּעַ מַחְזִילִי. רוֹפֵא חִלִּי:
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בִּרְךְ עָלֵינוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. אֶת־הַשָּׁנָה הַזֹּאת לְטוֹבָה וְאֶת־כָּל־
מִינֵי תְבוּאָתָהּ. וְתֵן טַל לְבִרְכָּהּ עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה וְשִׁבַּע
אֶת־הָעוֹלָם מִבְּרֻכּוֹתֶיהָ. וְתֵן בְּרָכָה. רוּחָהּ וְהַצִּלָּחָה בְּכָל־
מַעֲשֶׂה יְדֵינוּ. וּבִרְךְ אֶת־שָׁנוֹתֵינוּ כְּשָׁנִים הַטּוֹבוֹת הַמְּבֹרָכוֹת.
בְּנִפְשָׁנוּ טוֹבִים נֶאֱלָחוּ לֹלֵא דָבָר. טוֹב מְבַצֵּר שׁוֹד וְאַרְבֵּל
הַדָּבָר. טוֹב עַד־צוּלָה אֶתֶם גְּדִבְרָה. טוֹב רְשָׁפִי
קֶשֶׁת בְּעֵמֶק שִׁבְרָה. טָבְעוּ בַּמַּדְבָּר. עַד־תִּשְׁעֵי דָבָר. טַמְאָתָהּ
מִשְׁלַח דָּבָר. לְצוֹק הַמַּדְבָּר:

ח"ג והערות

תָּמוּ לְיָדָם. כ"ה במח' רומניא, שד"ל וגולד. במח'
רמ"ו, בולוניא וכ"ז: תָּמוּ לְיָדָם. חָטָא. באתר האקדמיה:
יחאט. ולא תִרְפָּאֲנִי. במח' רומניא: ולא תִרְפָּאֲנִי.
טוֹבִים נֶאֱלָחוּ. במח' רומניא: טוֹבִים נֶאֱנָחוּ. שוֹד
וְאַרְבֵּל. בגולד' ואתר האקדמיה: שוֹד אֶרְבֵּל, נגד שאר
הנוסחאות. במח' רומניא: שוֹד וְאַרְבֵּל. צוּלָה אֶתֶם.
במח' רומניא: צוּלָה אֶתֶם. אֶתֶם גְּדִבְרָה. כן מנוקד
במח' בולוניא, כ"י, שד"ל וגולד'. במח' רמ"ו ורומניא:
אֶתֶם גְּדִבְרָה. טָבְעוּ בַּמַּדְבָּר. כן נראה הנוסח הנכון
ע"פ קד"א. במח' רמ"ו, בולוניא, כ"י, רומניא, גולד'
ואתר האקדמיה: טָבְעוּ בַּדְבָּר. במח' שד"ל נ"א: טָבְעוּ
בַּדְבָּר. טַמְאָתָהּ מִשְׁלַח. שו"ן דגושה. כ"ה במח'
בולוניא, כ"י ושד"ל. במח' רמ"ו, רומניא וגולד' בלי דגש.
ואולי השמטת הדגש איננה אלא ט"ס. מִשְׁלַח דָּבָר.
במח' רומניא, גולד' ואתר האקדמיה: מִשְׁלַח דָּבָר.
לְצוֹק הַמַּדְבָּר. כ"ה בנוב"ר, גולד' ואתר האקדמיה.
במח' רומניא: לְקֶץ הַמַּדְבָּר.

מקורות ומקבילות

עקרב. ע"פ דצ' ח, טו; מכיל' דר"י בשלח, מס' דיוסע, פ"ה א.
צָבֹל שְׁמִינִי. ע"פ מ"א ו, לח. חָטָא כְּחִיבוֹ לִידָם. ע"פ יהו'
ז, יא; שופ' י, י; ישע' מז, כד. פֹּרוֹק אֵין מִידָם. איכ' ה, ח;
ע"פ ישע' ג, א. מִידָם. ע"פ יח' לד, י; איכ' ה, ח. רוֹטַפֵּשׁ
מַחְלִי. ע"פ איז' לג, כה. וּרְפָה - מלשון רפיון. ע"פ שופ'
יט, ט ומז"ל. וּרְפָה חִילִי. ע"פ ישע' מט, ד; תה' לא, יא.
חִילִי. ע"פ חבק' ג, יט. כְּרַע כָּאָח לִי. תה' לה, יד; ע"פ שה"ש
ח, א; מדה"ג (וורשא), פ"ה יתרו, ס"ה, ה, ז"ה הקצ"ה שקרא
לישראל אחים ורעים. וְלֹא תִרְפָּאֲנִי מַחְלִי. ע"פ דה"צ כ"א, יח;
לז, טז; צבלי שבת, דף קיט ע"ב. רוֹנֵעַ - ד' אמהות. ע"פ
צ"ר פ"ה לט, ס"ה יא; מדה"ג פ"ה ראה, ס"ה יב. מַחְזִילִי. ע"פ
דצ' לב, יח ורש"י, ד"ה אל מחוללק. זְכוֹת אִמְהוֹת. צבלי ר"ה,
דף יא ע"א. צַנְפֵּשׁנוּ. ע"פ איכ' ה, ט. טוֹבִים. ע"פ מ"א
כ, ג; איכ' ד, ט. נֶאֱלָחוּ. ע"פ תה' יד, ג. טוֹב מְבַצֵּר שׁוֹד
וְאַרְבֵּל הַדָּבָר. ע"פ הוש' י, יד. טוֹב - הקצ"ה. ע"פ תה'
קמה, ט; צבלי מנחות, דף ג ע"ב. עַד צוּלָה - צבלי. ע"פ ישע'
מד, כז, תי"ו ורש"י. רְשָׁפִי קֶשֶׁת צַעֲמֵק שִׁיבְרָה. ע"פ יח' כ"א,
כ"ב; תה' עו, ד; איכ"ר פתוח' כג, '...לקסס קסס וכו', קלקל
צה"ס; וכו'. טָבְעוּ. ע"פ איכ' ב, ט. עַד תִּשְׁעֵי דוֹנֵר. ע"פ
יח' כד, א. טוֹמְאָתָהּ. ע"פ איכ' א, ט. מַשְׁלַח דוֹנֵר לְצוֹק
הַמַּדְבָּר. ע"פ ויק' טז, י; טז, כ"ה; משנ' יומא פ"ו, ד"ו.

**הַמְדַּבֵּר בְּאִישׁוּנִים. בְּפָנִים מְשֻׁנִּים. לְמַה תְּהִיָּה
כְּבִשׁוּשֵׁינִים. מִבְּעִיר עֶשְׂנִים. זִכַּר בְּרִית רֵאשׁוּנִים.
בְּטַל מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים:**

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים:

**תִּקַּע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחִירוֹתֵנוּ. וְשֹׂא גַם לְקַבֵּץ גְּלִיּוֹתֵינוּ.
עוֹרְנוּ יְדֵי עַב כְּמָרוּ לֵיעָב. יִתֵּן עַל כָּבוֹל מְתִימִי לְהִתְעַב.
יִתֵּן יְשׁוּעָתִי לְהַעֲבִיר כְּעַב. יֵשֵׁב בְּמֵאֲרֵב טֶבַח גְּדִיִּי
מֵעֵיו. יֵשְׁבוּ מִרְעִים. בְּעֶשׂוֹר עִיר לְלֻעַב. יָדוּ נַחַת וְתַעֲב.
בְּזֻלְעָפוֹת רָעַב:**

רָעַב יַעֲף יִשְׂרָאֵל. מִרְגָּשׁ הָרִירִי אֵל. לְמַה תְּהִיָּה כְּיוֹסֵר

מקורות ומקבילות

הַמְדַּבֵּר בְּאִישׁוּנִים. ט"פ דב' לב, י. בְּאִישׁוּנִים. ט"פ מש' ז, ט.
כְּבִשׁוּשֵׁינִים. ט"פ ירמ' יח, ח; יחז' ז, יח. כְּבִשׁוּשֵׁינִים. ט"פ
ש"ס ו, ב; ירושלמי ברכות פ"ב, ה"ח. מַעֲבִיר. ט"פ מ"א
טז, ג. עֶשְׂנִים. ט"פ דב' כט, יט; תה' עד, א. זִכַּר בְּרִית
רֵאשׁוּנִים - שְׂבָטִים. ט"פ ויק' כו, מה ורש"י: שְׂבָטִים פרי' מד,
ס' ט; מִדְּתָנִי פרי' ושלח, ס' כא; אֲנִיכָר פרי' פ, ס' א. כְּטַל
מִנְּכָר. ט"פ דב' לג, יג. עוֹרְנוּ... כְּמָרוּ. ט"פ ח'כ' ה, י. יְדֵי
עַב. ט"פ ירמ' כג, יד; יחז' יג, כב. לֵיעָב. ט"פ ישע' מט, ז
ורש"י; ירמ' ו, טו. יִתֵּן עוֹל. ט"פ ירמ' כז, ח. כְּבוֹל - שם
מקום. ויק' פרי' כ, ס' ג. מְתִימִי. ט"פ ש"ה"ר פרי' ב, ס' יד,
ישראל חללי הס תמימים כיונים. לְהִתְעַב. ט"פ מד"ז ש"ה"ש
(צוהר), פרי' א, פ"ה, 'כך ישראל האומות מִצִּיּוֹן עֲלִיהֶם; מִדְּתָנִי
מז' כב, ס' כ. יִתֵּן יְשׁוּעָתִי. ט"פ תה' יד, ז. יְשׁוּעָתִי לְהַעֲבִיר
כְּעַב. ט"פ ח'י' ל, טו. יֵשֵׁב בְּמֵאֲרֵב טֶבַח. ט"פ תה' י, ח.
טֶבַח גְּדִיִּי. ט"פ צבלי גיטין, דף ח ט"ב; מִדְּתָנִי פרי' תולדות,
ס' י. גְּדִיִּי מֵעֵיו - אֲלֹאֵלִי יַעֲקֹב. ט"פ ישע' מח, יט ואח"מ,
מנין, עמ' 305, ט"פ דב' כז, טז. יֵשְׁבוּ מִרְעִים. ט"פ ירמ'
ד, ד; יא, יב; תה' כו, ה; מִדְּתָנִי (וורשלא), פרי' צהעלותך, ס' יד.
כְּעֶשׂוֹר עִיר. ט"פ יחז' כד, א"ב. לְלֻעַב. ט"פ מ"ב יט, כא;
יחז' לו, ד; תה' טז, ד; דני' ט, טז. יָדוּ נַחַת. ט"פ ש"ב
כב, לה; תה' לח, ג. נִחַת וְתַעֲב. ט"פ מ"ב יט, גיד, כא"כג.
בְּזֻלְעָפוֹת רָעַב. ט"פ ח'כ' ה, י. רָעַב יַעֲף. ט"פ שופ' ח, טו;
ש"א יד, כח. יִשְׂרָאֵל. ט"פ תה' לו, יא; מִדְּתָנִי פרי' יד, פ"א.
מִרְגָּשׁ הָרִירִי אֵל. ט"פ דב' כב, יד; ישע' ב, ב"ג; תה' נה, טו.
כְּיוֹסֵר אֵל. ט"פ ויק' כו, יח; דב' ח, ה; ירמ' ל, יא.

ח"נ והערות

בְּאִישׁוּנִים. כ"ה בנוב"ר, גולד' ואתר האקדמיה. במח'
רומניא: בְּאִישׁוּנִים. תהיה כְּבִשׁוּשֵׁינִים. כ"ה במח'
רומניא, שד"ל וגולד'. במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י: תהיה
כְּבִשׁוּשֵׁינִים. בְּטַל מְבָרֵךְ. כ"ה במח' בולוניא, שד"ל
וגולד'. במח' רמ"ו ורומניא: קְטַל מְבָרֵךְ. באתר
האקדמיה: בְּטַל לְבָרֵךְ. עורנו ידי עַב. במח' רומניא
וגולד': עוֹרְנוּ יְדֵי עַב. עַב כְּמָרוּ. במח' רמ"ו: עַב
חֲמָרוּ. במח' רומניא: עַב יְכָמְרוּ. יִתֵּן עַל. במח'
רומניא: יִתֵּן עַל. כְּבוֹל מְתִימִי. כ"ה במח' רמ"ו, כ"י
ושד"ל. במח' בולוניא: כְּבוֹל מְתִימִי, ופירש בקד"א שהוא
לשון מתמימים ומכלים אותי (משורש תמס בהפעיל, ראו
מכלול, דף קל ע"ב). במח' רומניא וגולד': כְּבוֹל מְתִימִי.
לְהִתְעַב. במח' רומניא: לְהַעֲבִיב. יִתֵּן יְשׁוּעָתִי
לְהַעֲבִיר. במח' רומניא, גולד' ואתר האקדמיה: יִתֵּן
לְהַעֲבִיר יְשׁוּעָתִי. יֵשֵׁב מִרְעִים. כ"ה במח' רמ"ו,
קד"א, בולוניא וכ"י, דהיינו עושים רע ורשע, וכן עיקר.
במח' שד"ל וגולד': יֵשְׁבוּ מִרְעִי, לשון רעים ואהובים.
במח' רומניא ואתר האקדמיה: יֵשְׁבוּ מִרְעִי. רָעַב
יַעֲף. במח' רומניא, גולד' ונ"א אחר באתר האקדמיה:
יָרַעַב יַעֲף. לְמַה תְּהִיָּה כְּיוֹסֵר. ברי"ש, כ"ה בב"י,
פ"י קד"א ומח' שד"ל. במח' רמ"ו וכן נראה מבולוניא:
לְמַה תְּהִיָּה כְּיוֹסֵר, בדל"ת. במח' רומניא, גולד' ונ"א אחר באתר האקדמיה: לְמַה תְּהִיָּה כְּיִשָּׁן, וכן נראה יותר לפי
הענין.

אל. הקיצה ואלתונח אל. זכר יה שבטי ישראל. מקבץ
נדחי ישראל:

ברוך אתה יהוה. מקבץ נדחי עמו ישראל:

השיבה שופטינו בבראשונה ויועצינו בבתחלה. ותמלך
עלינו אתה (מהרה) לבדך (בחסד וברחמים).
בצדק ובמשפט.

נשים כלה נבו אתם מלהתיחדה. כייפנויות קנה אותם
ליחדה. כייבעולות מלט וצור לו הודה. כייכמסלול
חר דליו חודה. כלו בפחידה. כהפקד שפט לחדה. כלגיא
בידו אחודה. כגלתה יהודה:

יהודה קהלה נשפט. בארבעת שפטי שפט. למה תהיה
כקמים להשפט. בעמק יהושפט. זכר קשט שפט.
אוהב המשפט:

ברוך אתה יהוה. מלך אוהב צדקה ומשפט:

ח"ג והערות

זכר יה שבטי. כ"ה בנוב"ר, גולד' ואתר האקדמיה.
במח' רומניא: זכר שבטי. מקבץ נדחי. במח' רומניא,
גולד' ואתר האקדמיה: יקבץ נדחי. מלהתיחדה.
במח' רומניא ואתר האקדמיה: להתיחדה. כייכמסלול.
במח' רומניא, גולד' ואתר האקדמיה: כייכמסלול. דליו
חודה. כ"ה במח' רמ"ו ובולגריא. במח' רומניא, כ"ה
שד"ל ואתר האקדמיה: דליו חודה. בגולד': דליו חדה,
וכן נראה מקד"א. כהפקד. כ"ה בנוב"ר, גולד' ואתר
האקדמיה. במח' רומניא: כהפקד. שפט לחדה.
בגולד': שפט לחדה, ופירשו שם החודש, שבו שולט
מול דלי. בידו אחודה. במח' רמ"ו וכ"ה: בידו אחודא,
כפי קד"א, שהוא לשון אחיזה (על דרך ארמית שעיין
בלשה"ק מתחלף בדל"ת). כקמים להשפט. כ"ה במח'
בולגריא ושד"ל. במח' רמ"ו ורומניא: כקמים להשפט.
אוהב המשפט. כ"ה בנוב"ר, גולד' ואתר האקדמיה.
במח' רומניא: אלהי המשפט, ע"פ ישע' ל, יח.

מקורות ומקבילות

הקילה ואל תזנת. ע"פ תה' מד, כד. תזנת אל. ע"פ תה'
מג, ג; מדה"ה מח' מג, סי' א. זכור יה. ע"פ איכ' ה, א;
שמו"ר פ"ה מד, סי' ט. שצטי ישראל. ע"פ צ"ר מט, כה; תה'
קכג, ד. נשים כילה נבו איתם מלהתיחדה. ע"פ איכ"ר (צובר),
פ"ה ה, סי' יא. נבו - נבוכדנצר. אה"מ, עשרת המלכים,
עמ' 463, 'ומה פירושו של נבוכדנצר? נבו' וכו'; שה"ר פ"ה ג,
סי' יד. בעולות מלט. ראו ויק' יח, כ. ואור לו הודה. ראו
אד"ג נוסח א, סוף פ"ה לו. כי כמסלול חד. ע"פ ירמ' ד, יג;
חזק' א, ת. דליו חודה. ע"פ צבלי צרכות, דף נט ע"ב, 'מימיו
חדין וקלון'. הכשדים היו חלק מנבוכדנצר, ע"פ מ"צ כד, ג;
כה, יג. ראו יחז' יב, יג; כג, טו. כלו נפחידה. ע"פ דב'
כה, סו; ישע' כד, חריה; לג, יד; ירמ' ל, הדי. כהופקד שפט
לחדה. ע"פ ירמ' יא, כג; טו, ב"ג; עמ"ג, ג. לחדה. ע"פ
יחז' ה, א; תה' ט, ה. כל גיא. ע"פ ישע' מ, ד. בידו
לחדה. ע"פ צ"ר כה, כו; יחז' ל, כד; איז' לח, יג. כגלתה
יהודה. ע"פ איכ' א, ג. יהודה קהלה. ע"פ דה"צ כ, ה; ל, כה.
נשפט. ע"פ ישע' ה, ג. נארינעת שפטי שפט. ע"פ יחז' יד, כא;
משר"א פ"ה ה, סוף עמ' 104. כקמים להשפט בעמק יהושפט.
ע"פ יוא' ד, ג, יב; בתמ"ד ח"ב, זרובבל, ד"ה חס דבר ה'.
לכוכב המשפט. ע"פ שמו"ר פ"ה ל.

קושט שפט - משה. ע"פ ש"י יח, יג; צ"ח; כו, ה; דב' לג, כא; תוספתא סוטה, פ"ד, ה"ט.

נוסח מחזור רמ"ו ובולוניה:

וְלַמְּשִׁינִים בְּלִתְהֵי תְקוּהָה.
וְכָל־הַמִּינִים
כָּלֶם כָּרְגַע יֵאבְדוּ. וְכָל־
אוֹיְבֶיךָ מְהֵרָה יִפְרֹתוּ. וּמַלְכוּת
זְדוֹן מְהֵרָה תִּעָקֵר וּתִשָּׁבֵר
וְתִכְנֶיעַ אוֹתָם בְּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ.

נוסח בלתי מצונזר:

וְלַמְּשִׁמֵּי בְּלִתְהֵי תְקוּהָה.
וְכָל־הַמִּינִים
כָּלֶם כָּרְגַע יֵאבְדוּ. וְכָל־אוֹיְבֵי
עַמְּךָ מְהֵרָה יִפְרֹתוּ. וּמַלְכוּת
זְדוֹן מְהֵרָה תִּעָקֵר וּתִשָּׁבֵר
וְתִכְנֶיעַ אוֹתָם בְּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ.

שָׂרִים לֹא־מִצְאוּ מְרֻעָה כְּנִעֲדָרוֹ. לְעוֹת מְבַצֵּר צִפַּת אֲדָמוֹת
נִעֲדָרוֹ. לְהַטּוֹת מִדִּין דְּלִים נֶאֱדָרוֹ. לְדַכָּא גְדָגִים
רִשְׁתוֹת סָדְרוֹ. לְאֲמוֹתָם לֹא־גָדְרוֹ. וְגִיָּה אֲדָר קָדְרוֹ. לֹא־שָׁלְמוּ
כְּנִדְרוֹ. לָכֵן לֹא־נִהְדָּרוֹ:

נִהְדָּרוּ לְהֶאֱדִים. פָּגִי כְּשָׂדִים. לָמָּה תִּהְיֶה כְּלוֹחִם יְדִידִים.
וּמַלְחִים מְזִידִים. זְכַר לְאִישׁ חֲסִדִים. וְהַכְנַע זָדִים:
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמַכְנִיעַ זָדִים:

מקורות ומקבילות

ס' א; מרח"ק פ' וישב, ס' יד; משר"א פ' טז, עמ' 309.
שרים לא מלאו מרעה. ע"פ איכ' א, ו. **כנעדרו.** ע"פ צבלי שבת, דף קיט ע"ב, 'צבלי שלא הוכחו' וכו'; איכ"ר (צובר), פ' א, ס' כ. **לעות.** ע"פ איכ' ג, לו. **אדמות נעדרו.** ע"פ דב' כט, כז; מ"ב יז, כג; ישע' א, ז. **להטות מדין דלים.** ישע' י, צ. **נאדרו.** ע"פ שם' כג, ג. **לדכא.** ע"פ איכ' ג, לו; ישע' ג, טו. **נדגיס.** ע"פ דב' מו, טז ורש"י; ד"ר פ' בראשית, עמ' 19. **ראו צבלי ע"ז,** דף ג ע"ב. **רשתות סדרו.** ע"פ יחז' יט, ח; הוש' ה, א; תה' י, טו. **לאמוותם.** איכ' ב, יב. **לא גדרו.** ע"פ ישע' ה, ה; יחז' יג, ה; תה' פ, יג. **וגיה אדר קדרו.** ע"פ ישע' ג, ג; יחז' ב, י; ד, טו. **אדר** - מלבוש יקר. **מיכ' ב, ח ומו"ל;** זכ' יג, ד. **לא שלמו כנדרו.** ע"פ דב' כג, כז; כג; תה' טו, יב; מתע"ד פ' כד, פט"ו, 'ומתן נפרעין'; ויק"ר פ' לו, ס' א; מרח"ק פ' וישלח, ס' ח. **לא נהדרו.** איכ' ה, יב. **נהדרו להאדים פני כשדים.** ע"פ ישע' יג, יט; חבק' א, ה"ח. **כלוחם.** ע"פ איכ' ב, ה; מכו"ל דר"י בשלח, מס' דשור, סוף פ' ה. **ידידים** - ישראל. ע"פ אד"ג נוסח' ב, פ' מג, ד"ה [ששה] אלו; צבלי מנחות, דף ג ע"ב. **ומלחם.** ע"פ מ"ב ח, ה"ו; כד, א"ב. **מזידים.** ע"פ ירמ' מט, טז; תה' פו, יד. **לאיש חסדים** - אהרן. ע"פ דב' לג, ח; שמר"ר פ' ה, ס' י; מ"ל, ילקוט ת"ת, פ' בהעלותך, דף מט ע"ב. **והכנע**

ח"ג והערות

אדמות נעדרו. כ"ה במח' רמ"ו, קד"א, בולוניה ושד"ל. בכ"י וגולד' ארחות נעדרו. במח' רומניא: ארחות נעדרו. באתר האקדמיה: ארחות נדרו. דלים נאדרו. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניה, כ"י ורומניא, וכן עיקר. במח' שד"ל: 'מדן דלים נאדרו. בגולד': 'דלים נהדרו, ולא צוין שום שנוי'. **לדכא נדגיס.** כ"ה בנוב"ר, גולד' ואתר האקדמיה. במח' רומניא: 'לדכא נדגיס'. **לאמוותם** לא נדרו. כ"ה במח' רמ"ו, קד"א, בולוניה, כ"י, רומניא, גולד' ואתר האקדמיה. במח' שד"ל: 'לאמוותם לא נדרו. ובגולד' בשם לקח טוב: 'לאמוותם לא נדרו. ונגיה. בחירק, כן מנוקד בכ"י, רומניא ושד"ל. במח' רמ"ו ובולוניה: נגיה, בצירי. אדר קדרו. כ"ה במח' רמ"ו, כ"י, רומניא, גולד' ואתר האקדמיה. במח' בולוניה, קד"א ושד"ל: 'הדר קדרו. לא שאלמו. כ"ה בנוב"ר וגולד'. במח' רומניא: 'לא שאלמו. לאיש חסדים. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניה ושד"ל. בכ"י, מח' רומניא וגולד' ואתר האקדמיה: 'לאיש חסדים'. ונהכנע זדים. כ"ה בנוב"ר, גולד' ואתר האקדמיה. במח' רומניא: 'מכנע זדים'.

עַל-הַחֲסִידִים וְעַל-הַצַּדִּיקִים וְעַל-גָּרֵי הַצֶּדֶק וְעַל-פְּלִיטַת
עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. יְהֵמוּ (נָא) רַחֲמֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. וְתֵן
שָׂכָר טוֹב לְכָל-הַבוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ הַטּוֹב בְּאַמַּת. וְשִׁים חֻלְקָנוּ
עִמָּהֶם. לְעוֹלָם לֹא גִבוּשׁ כִּי-בָךְ בְּטַחְנוּ מֶלֶךְ עוֹלָמִים.

בַּחוּרִים מַחְטָאת בְּנִקְוָה נִשְׁלָו. מֵה-יִתְרוֹן כִּי-דָלוּ וּמִמָּעוֹן
נִחְשָׁלוּ. מִפִּי גִזְרַת מֶלֶךְ נוֹשִׁים מִשָּׁלוּ. מִי-הָאִמִּין
בַּנוֹגְשִׁים כִּי-בָם נִמְשָׁלוּ. מֵה-בָּצַע כִּי-נֶאֱשָׁלוּ. וּבִזְקִים שְׁלָשָׁלוּ.
מִמָּרוֹם בָּאֵשׁ בְּשָׁלוּ. בְּאֶשֶׁר כָּשָׁלוּ:

כָּשָׁלוּ יְלָדִים דָּקִים בְּיַד מַדְקִים. לָמָּה תִּהְיֶה בָּיָם רַחוּקִים.
וְלֹא-תַעֲנֶה דְּחוּקִים. זָכַר יִשְׁיִירַת מַצְדִּיקִים.
מִבְּטָח לַצַּדִּיקִים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מִשְׁעָן וּמִבְטָח לַצַּדִּיקִים:

ח"ג והערות

בנקף נִשְׁלָו. במח' רומניא: 'בנקף בְּשָׁלוּ'. וממָּעוֹן
נחשלו. כן הוא במח' רמ"ז, בולוניא, שד"ל וגולד. בכ"י
ורומניא: יממָּעוֹן נחשלו. נוֹשִׁים משלו. במח' רומניא:
נָשִׁים משלו, ע"פ ישע' ג, יב. מִי-הָאִמִּין בַּנוֹגְשִׁים.
בכ"י ורומניא: 'מִי-הָאִמִּין בַּנוֹגְשִׁים'. כי בם נִמְשָׁלוּ.
כ"ה במח' רמ"ז, קד"א, בולוניא ושד"ל. בכ"י, מח'
רומניא, גולד' ואתר האקדמיה: 'כי בם ימְשָׁלוּ'. באש
בְּשָׁלוּ. במח' רומניא: 'באש בְּשָׁלוּ'. בא"י משען
ומבטח לצדיקים. במח' רומניא לא באה הוראה על
סיום הברכה, כתמיד, אלא ממשיך 'זקנים נעו'.

מקורות ומקבילות

זדים. ע"פ משר"א פר' יב, סוף עמ' 231. צחורים מחטאות.
ע"פ ישע' מז, כד"כד. ראו מוס' דרכ"א, פר' ר"ש, הל' ז: ולקו"ש
ש"א רמז קלו. כטקף נשלו. ע"פ ישע' ח, ו; מז, כד"כה; איכ'
ה, יד. נשלו. ע"פ דב' כח, מ. מה יתרון. ע"פ קה' א, ג.
כי דלו וממעון. ע"פ איכ' כח, ד. וממעון - מקדש. ע"פ תה'
כו, ח. ראו ש"א ב, כט ורש"י. נחשלו. ע"פ ש"א כו, יט; צצלי
מגילה, דף יב ע"ב; צמדצ"ר פר' ז, ס' י. מפי גזרת מלך.
ע"פ ירמ' כט, חרט; מש' ח, ב; אה"מ, י' הרוגי מלכות, עמ' 447,
ד"ה ולאחריו ר"י. טשים משלו. ע"פ ישע' נב, ה; ירמ' כח, יד;
איכ' ה, ח. מי האמין. ע"פ איכ' ד, יב. צנוגשים כי צס
נמשלו. ע"פ ישע' ג, יב. מה בלע. ע"פ ברי' לו, כה מלא'
ג, יד. כי נאשלו. ע"פ שמ' ג, ה; דב' יט, ה; רות ב, טז.
ובזיקים שלשלו. ע"פ אסתר פר' ג, ס' ה; מנחת' פר' ושב,
ס' יח. ממרום באש נשלו. ע"פ איכ' א, ו; צצלי סנהדרין,
דף קד ע"ב; איכ' ר (בוצר), פר' א, ס' כב. צושלו. ע"פ איכ' ד, י; ירושלמי סנהדרין פ"י, ה"ב, '...והיו מסיקין תחתיו'; פדר"ך
פ"י כד, ד"ה תשובתו של מנשה. כאשר נשלו. ע"פ ויק' כו, לו; ישע' ג, רח; ירמ' ו, כא. כשלו ילדים דקים. ע"פ איכ' ה, יג.
ציד מדיקים. ע"פ ויק' כו, כה; מ"ב כא, יד; ירמ' יט, ז. מדיקים - אויבים. ע"פ דני' ז, ז. כים רחוקים. ע"פ תה' סה, ו.
ראו דצ"ר פר' ב, ס' יב. ולא תענה דחוקים. ע"פ איכ' ג, ח; צצלי ברכות, דף לב ע"ב; צמדצ"ר פר' יא, ס' א; ולקו"ש שה"ש,
רמז תקלד, ד"ה כס הים. ישישת מלדיקים - זקנים. ע"פ ירושלמי ברכות פ"ב, ה"ד; שמו"ר פר' לא, ס' טז; שה"ר פר' ד,
ס' ז, 'לדיקים העמידה לי צחורצנה' וכו'. זכות הזקנים. ע"פ שמו"ר פר' טו, ס' ד; אה"מ, י' המלכים, עמ' 465; צ"ר פר' כח,
ס' ה, 'צזכות הלדיקים והלדיקות'; מנחת' פר' מקץ, ס' יג.

**וְלִירוּשָׁלַיִם עִירָךְ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב. וּבִגְּהָ אֹתָהּ בְּגִין עוֹלָם
בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ.**

**זְקֵנִים גָּעוּ מִסֹּדֶר אֲנָתָם. נַחְנוּ כָּרִינוּ שִׁיחִים לְגִנוֹתָם. נִשְׂאָ
קִינָה לְאַלֶּף מַגְנָתָם. נַחֲפָשָׁה אֵין מִצָּא יְשִׁיבַת גִּנְתָּם.
נְבִיאֶיךָ בְּאַגְנָתָם. הִפֵּךְ מַגְיֵנָתָם. נִשְׁקָד עַל גְּלוּתָם. וּפְסוּ
אֲמוּנִים מִנְּגִינָתָם:**

**מַגְיֵנָתָם רְבִיד. יְהִיר הָאֲבִיד. לָמָּה תִּהְיֶה כָּרֵב מִקְפִּיד.
מִשְׁאוּי לְהַכְבִּיד. זָכַר רָם וְתִלּוּל לְהַרְבִּיד.
אֱלֹהֵי דוֹד:**

ח"נ והערות

זקנים געו. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניה, רומניא, נ"א בשד"ל
ובגולד'ל. במח' שד"ל נוסח העיקרי: זקנים ענו. מִסֹּדֶר
אגנתם. כ"ה במח' בולוניה וקד"א. במח' רמ"ו וכ"י
בנוסח הפנים, ללא תיבת 'מִסֹּדֶר'. בכ"י תוקן בגליון
'מִשְׁקָר', וכ"ה באתר האקדמיה. בגולד'ל: 'מִשְׁקָר' אגנתם.
במח' רומניא: 'מִשְׁקָר' אגנתם. ובקד"א נראה שהסכים
לתיקון כתב היד. ניקוד גולד'ל הוא ע"פ הפסוק שה"ש
ז, ג. נחננו כרינו. כן הוא בקד"א, רומניא, גולד'ל ואתר
האקדמיה. במח' רמ"ו, בולוניה, כ"י ושד"ל: 'נחננו כרינו'.
כרינו ש"חיים. כ"ה בקד"א. במח' רמ"ו, שד"ל ואתר
האקדמיה: 'כרינו ש"חיים', וכן נראה במח' בולוניה. בכ"י,
מח' רומניא וגולד'ל: 'כרינו ש"חיים', רק שברומניא אין
ניכר הניקוד. ש"חיים לְגִנוֹתָם. בגולד'ל: ש"חיים לְגִנוֹתָם.
לאלף מגנתם. בגולד'ל: 'לאלף מגנתם'. נחפשה א"ן.
כ"ה במח' רמ"ו, בולוניה ושד"ל. בכ"י ומח' רומניא:
נחפשה א"ן. בגולד'ל: נחפשה א"ן. נביאריך בְּאַגְנָתָם.
במח' רומניא: נביאריך בְּאַגְנָתָם. ופסו אמונים
מנגינתם. תיבת 'אמונים' איננה במח' רומניא, באתר
האקדמיה נמצאת בסוגריים. רְבִיד. במח' רומניא:
רְבִיד. מִשְׁאוּי להכביד. במח' רומניא: 'מִשְׁאוּי
להכביד'. בכ"י: 'מִשְׁאוּי להכביד'. אֱלֹהֵי דוֹד. באתר
האקדמיה בא כאן תחילת הקינה 'דוד זרעו מכסאו וכו'
עד 'לכן משוש לב שבת' ובוהו מסיימת הקרובה. לפי
מח' רמ"ו ובולוניה ממשיכים כאן עם הקינות הנמצאות
לאחר חזרת הש"ץ, אולם לא נוהגים כן כיום.

מקורות ומקבילות

זקנים נעו. ע"פ אי"ה, יד ופס"ו: צבלי שבת, דף טו ע"א;
ילקוט'ש ישע', רמז חכט, ד"ה צטחו צה'. מסדר אגנתם. ע"פ
צבלי סנהדרין, דף לו ע"ב [פ"ד, מ"ג]; שמו"ר פר' ה, ס' יב;
פסר"צ (א"ש שלום), פ"י י, ד"ה כי תשא את, 'אלה אסטרונגילון
חלי גורן עגולה'. נחננו. ע"פ אי"ה, ג, מז. כרינו ש"חיים. ע"פ
ירמ' יח, כ"ב; תה' נז, ז; מדה"ה מז' קיט, ס' לב. לנגותם.
ראו צבלי צ"ק, דף טז ע"ב, 'שחשדוהו מזונה'. נישא קינה.
ע"פ יוח' כו, ח; כז, לב; עמו"ה, ה, א; תד"ר פר' כה, ד"ה ולא
זו בלבד. לאלף מגנתם. ע"פ שה"ש ד, ד; אג"ר פר' פ, פ,
ס' א; ילקוט'ש שה"ש, רמז תתקפת, ד"ה כנגדל דויד לוארך.
נחפשה. ע"פ אי"ה, ג, מ. א"ן מלוא. ע"פ צבלי צרכות, דף ה
ע"א, 'פשפש ולא מלוא, יתלה צבטול תורה'. ישיבת גינתם.
ע"פ שה"ש ה, יג; צבלי שבת, דף סג ע"א. נביאריך בְּאַגְנָתָם.
ע"פ מדה"ה (וורשא), פר' צא, ס' ה, 'לא נדבר עם הנציאים
אלה צמקוס טהור'. הפך מנגינתם. ע"פ אי"ה, ג, סג, ה, יד.
נשקד עול גלותם. ע"פ אי"ה, יד; אי"ר פר' א, ס' מז,
'שקד הקצ"ה א"ך להציא עלי את הרעה וכו' הציא אותן עלי
מכופלות'. ופסו אמונים מנגינתם. ע"פ תה' יב, ב; אי"ה, ה, יד;
איו"ל, ח"י. מנגינתם רביד. ע"פ תה' קלז, ד; שה"ש צ, יד.
יהיר - יצודנלר. ע"פ חזק' צ, ה ורש"י. האביד. ע"פ צבלי
סנהדרין, דף לב ע"ב; אסת"ר פר' ג, ס' ה, 'יצודנלר הרשע
שצא ומחריב בית המקדש ומגלה את ישראל'. כרב מקפיד.
ע"פ משנ' אבות פ"ב, מ"ה; מס' כלה רבתי, פ"ד, הל' לא.
משאווי להכביד. ע"פ תה' לח, ה, או ע"פ: צ"ר פר' מד, ס' ו;
מד"ז איכה (צובר), פר' א, ס' ז, 'איונו רולה להחבאות עליהם
נצואה קשה'. רם ותלול - דוד. ע"פ ש"א טז, יג; יח, יד. ראו
ספרי דב' פ"י כו, ד"ה שני פרכוסים טוּבִים, 'יכולים לתלות את
העולם צמעהים הטוּבִים'; שה"ר פר' ד, ס' ד. להרביד.
ע"פ מש' ז, טז. אלהי דוד. ע"פ ש"צ, ה, י; מ"צ כ, ה; ישע'
לח, ה; ירושלמי צרכות פ"ד, ה"ה; מדה"ש פר' כו, ס' ג.

רַחֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל-יִשְׂרָאֵל עַמָּךְ. וְעַל-יְרוּשָׁלַיִם
עִירְךָ. וְעַל-צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ. וְעַל-הָעִיר הָאֲבֵלָה
הַחֲרֵבָה וְהַשׁוֹמֵמָה. הַנִּתּוּנָה בְיַד זָרִים. הַרְמוּסָה בְכַף עֲרִיצִים.
וַיִּבְלְעוּהָ לַגִּינוֹת. וַיִּירָשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְסִילִים וְלִישְׂרָאֵל עַמָּךְ
נִתְּתָה וּלְזָרַע יַעֲקֹב יִרְשָׁה הוֹרֶשְׁתָּהּ. נִעְרָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
מִעֲפָרָה. וְהִקִּיצָה מֵאֶרֶץ דְּוִיָּה. נִטָּה עָלֶיהָ כְּנֶהֱרַ שָׁלוֹם.
וּכְנָחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם. כִּי בָאֵשׁ הִצַּתָּהּ. וּבָאֵשׁ אֶתָּה עֲתִיד
לִבְנוֹתָהּ. כְּאֹמֹר וְאֲנִי אֶהְיֶה-לָּהּ נֶאֱמַר יְהוָה חֹמַת אֵשׁ סָבִיב
וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְנַחֵם צִיּוֹן עִירוֹ וְאֲבֵלֵי עַמּוֹ וּבּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם:
אֶת-צֶמַח דָּוִד עַבְדְּךָ בְּמַהֲרָה תִצְמַיֵחַ. וְקִרְנוֹ תִרּוֹם בִּישׁוּעָתְךָ.
כִּי לִישׁוּעָתְךָ קוִינֵנו כָּל-הַיּוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מִצְמִיחַ
קֶרֶן יִשׁוּעָה:

שִׁמְע קוֹלֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. וְחוּס וְחַנּוּן וְרַחֵם עָלֵינוּ. וְקַבֵּל
בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת-תְּפִלָּתֵנוּ וְאֶת-תַּחֲנֻנָּתֵנוּ. כִּי אֵב
מְלֵא רַחֲמִים רַבִּים אַתָּה הוּא מַעֲוֹלָם. וְלֹא נָשׁוּב רִיקָם מִלְּפָנֶיךָ:

אם אין נוכחים לפחות ששה צמים אומר כאן החזן 'עננו' לעיל עמ' 84 ללא חתימה.

כִּי אֵל שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְתַחֲנוּן אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה.
שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

רִצָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמָּךְ יִשְׂרָאֵל וְאֶל-תְּפִלָּתָם שָׁעָה. וְהַשֵּׁב
הָעֲבוּדָה לְדָבִיר בֵּיתְךָ. וְאֲשֵׁי יִשְׂרָאֵל וְתְּפִלָּתָם מְהֵרָה
בְּאַהֲבָה תִקַּבֵּל בְּרָצוֹן. וְתִהְיֶה לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוּדַת יִשְׂרָאֵל
עַמָּךְ. וְתַחֲנוּנָה עֵינֵינוּ בְּשׁוֹבְךָ לְצִיּוֹן וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים
כְּמֵאָז. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַמַּחְזִיר בְּרַחֲמָיו שְׂכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

בחזרה כשהחזן אומר "מודים" צריכין כל הציבור לשוח עמו ואומרים "מודים דרבנן":

מודים כורעים ומשתחוים
אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ אֱלֹהֵינוּ
אֱלֹהֵי כָל-בָּשָׂר. יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר
בְּרָאשִׁית. בְּרִכּוֹת וְהוֹדָאוֹת
לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ. עַל-
שֶׁחֵיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ. בֵּן תַּחֲיִינוּ
וּרְתַנְּנוּ וְרַחֲמֵנוּ וְרַחֲמֵנוּ
מֵאֲרָבַע כְּנָפֹת הָאָרֶץ. וְנָשׁוּב
לְשִׁמּוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ
בְּאַמֶּת וּבְלִבָּב שְׁלָם. עַל
שָׂאֵנוּ מוֹדִים לָךְ. (פרוך אל
ההודאות): עד כאן.

מודים אנחנו לך. שאתה הוא
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ. עַל-חֲיִינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדְךָ
וְעַל-נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ. וְעַל-
נַסִּיךְ שֶׁבְּכָל-יוֹם וְיוֹם עִמָּנוּ וְעַל-
נַפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל-עֵת.
עָרַב וּבָקַר וְצִהָרִים. הַטּוֹב כִּי
לֹא-כָלוּ רַחֲמֶיךָ. הַמְּרַחֵם כִּי לֹא-
תָמוּ חֲסָדֶיךָ וּמַעֲוָלָם קִוִּינוּ לָךְ.
לֹא-הִכְלַמְתָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְלֹא-
עֲזַבְתָּנוּ וְלֹא-הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ מִמֶּנּוּ:

על-כֵּלָם יתברך ויתרומם שִׁמְךָ מלכנו תמיד. כל-החיים
יִוְדוּךָ סֵלָה. וַיְהִלְלוּ לְשִׁמְךָ הַטּוֹב בְּאַמֶּת: בָּרוּךְ אַתָּה
יְהוָה. הַטּוֹב שִׁמְךָ וְלָךְ נָאָה לְהוֹדוֹת:

מקורות ומקבילות

בחזרה כשהחזן. פסקי ריא"ז ברכות פ"ג, ה"ב, אות ז; שבה"ל, ענין תפילה, סי' כב. **לשוח עמו.** ירושלמי ברכות פ"א, ה"ה; סרע"ג ח"א, סי' כ; רי"ף ברכות, דף כד ע"א; רב נסים גאון ברכות, דף לד ע"א; פסקי ריא"ז ברכות, פ"ג, ה"ב, אות ז. **מודים דרבנן.** תשובה"ג החדשות, סי' כח, אות תשמט; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ב. כתב הב"י, לו"ח סי' קכו, 'מלאתי כתוב, נקרא מודים דרבנן, לפי שהוא תיקון הרבה חכמים'. ומשמע מסוטה, דף מ ע"א, כדבריו. **אינה פותחת בצרוך.** שבה"ל,

ענין תפילה, סי' ב. **הנוסח.** ע"פ צבלי סוטה, דף מ ע"א; סרע"ג ח"א, סי' כ; רא"ש ע"מ"ס ברכות, פ"ג, סי' כ; רמב"ם, הל' תפילה, פ"ט, ה"ד; פסקי ריא"ז ברכות, פ"ג, ה"ב, אות ז. **כורעים.** ע"פ ישע' מוה, כג; עזר' ט, ה; ח"מ א, יא. **כורעים ומשתחוים.** לשון הפ' ב"ס' ג, ע"פ חז' ז'ה, ו; פדר"א פ' מג. **ומשתחוים.** ע"פ לפ' ב, יא; חז' כט, ב; נחמ' ט, ג. **אנחנו לפניך אלהינו.** ע"פ דה"א כט, יג. **אלהי כל בשר.** ירמ' לב, כז; ע"פ ספ"ו י, ג. **יוצרנו.** ע"פ בר' ב, ז; ישע' סד, ז; ב"ם מג, לה; זור"ה, נפתלי, ב, ה. **יוצר בראשית.** בראשית א, א; ספ"ו ב, ברכו; ספ"ו קדו"א א, א, א. **ברכות... לשמך.** ע"פ חז' לו, ב; קמ"ה, א; ב"ם לט, מז. **והודאות לשמך.** ע"פ מ"א ח, לג; חז' קו, מז; קכב, ד. **לשמך הגדול והקדוש.** ע"פ חז' לט, ג; ש"ר פ"ר ח, סי' יב, '...משבחם ומקלסם לשמך הגדול'. ראו יח' לו, כב"כ. **תחינו.** ע"פ חז' פ, יט; פה, ז. **ותחנונו.** ע"פ ישע' לג, ב; מלא' א, ט. **ותאסוף גליותנו מארבע כנפות.** ע"פ דב' ל, גיד; ישע' יא, יב. **ונשוב לשמור חוקיך.** ע"פ דב' ל, חז' חז' קיט, קמו. **ולעשות רצונך.** ע"פ חז' מ, ט; ב"ם ב, טז. **באמת.** ע"פ יח' כד, יד; ש"א יב, כד. **ונלכז שלם.** מ"ב כ, ג; דה"ב יט, ט; זור"ה, יסודה, כג, ה; משנ' תענית פ"ב, מ"ב, '...שיהא לבו שלם בתפלה'. **שאנו מודים לך.** ע"פ דה"א כט, יג. **אינה חותמת בצרוך.** רמב"ם, הל' תפילה, פ"ט, ה"ד; סמ"ג, עשין סי' יט; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ב. ראו צבלי סוטה, דף מ ע"א; רשב"א ע"מ"ס ברכות, סוף דף לד ע"א. **ברוך אל ההודאות.** ע"פ ירושלמי ברכות פ"א, ה"ה; רא"ש ע"מ"ס ברכות, פ"ג,

אין אומרים ברכת כהנים.

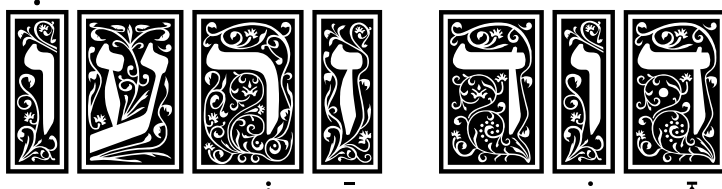
**שִׁים שְׁלוֹם. טוֹבָה וּבִרְכָּה. (חַיִּים). חֵן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים. עָלֵינוּ
וְעַל-כָּל-יִשְׂרָאֵל עֲמָךְ. בִּרְכָנוּ אֲבִינוּ כָּלֵנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר
פְּנִיךָ. כִּי בְּאוֹר פְּנִיךָ נִתְּתָה לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. תּוֹרַת חַיִּים.
אֶהְיֶה וְחֶסֶד. עֲדָקָה. בִּרְכָה. יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשְׁלוֹם.
וְטוֹב יְהִיָּה בְּעֵינֶיךָ (לְבִרְכָנוּ) לְבָרֵךְ אֶת-כָּל-עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל
תָּמִיד בְּכָל-עֵת וּבְכָל-שָׁעָה בְּשָׁלוֹמְךָ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה.
הַמְּבָרֵךְ אֶת-עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשָׁלוֹם. (אָמֵן):**

החזן אומר פסוק זה בלחש:

יְהִי לְרִצּוֹן אֱמִרֵי־פִי וְהִגִּיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי:

סדר הקינות ליום תשעה באב

יושבים ואומרים את הקינות.

**מִכְסָּאוֹ נִשְׁבֵּת. עַל-כִּי-עָבְרוּ אֱמִרֵי מְשִׁיבַת. וּבְעוֹנוֹתָם הִגְלוּ
נִצּוּרֵי כְּבֶבֶת. לָכֵן מְשׁוֹשׁ לֵב שָׁבֵת:**

מקורות ומקבילות

סי' כ. קינות. ע"פ מס"ו פ"י ית, ה"ט. דוד זרעו. ע"פ
ש"צ כב, נא; מ"א ז, לג; תה' פט, לרלח; דה"צ יג, ה; מדת"י
(וירש"ל), פ"י לך, סי' כ; מדמ"ש פ"י טו, סי' ח, ע"פ תה'
קלז, יא. **מכסאו נשבת.** ע"פ ירמ' כב, לו; לג, כו; תה' פט,
לטרמו; צבלי סנהדרין, דף לו ע"ב; ספרי צמ' פ"י קיט, ד"ה
אני חלקך, 'דוד זיכה ללדיקים ולא לרשעים'. **על כי עצרו**
אמרי. ע"פ תה' קז, יא; מכלול דר"י יתרו, מס' (דעמלק)
[דוישמע], פ"י ז, 'הכרית שנכרתה ע"ס דוד לא נכרתה אלא על
תנאי'; מכליל דרש"י פ"י ית, פכ"ז; מדת"ה מז' קלז, סי' ח;
משר"א פ"י טז, סוף עמ' 305. **נשיבת.** ע"פ תה' יט, ח;

ח"ג והערות

יושבים ואומרים את הקינות. לפי מח' רמ"ז ובלונאי
ממשיכים עם העמידה והקריבה (המשך של ברכת
ירושלים, לפני 'רחס'). וראו זה גם בגולד' דף לה ובמבואו
עמ' ח. במח' שד"ל כתוב: 'יש קהלות שנוהגין לומר כאן
רחס ולגמור אחר כך כל התפלה ואחר כך יושבין על
הארץ ומתחילין מכאן לומר הקינות. ומנהג יפה הוא
שלא להפסיק כ"כ התפלה בדבור ובמעשה, וכן נהוג
כהיום. דוד זרעו מכסאו נשבת. סלסלה שאיננה
במח' אשכנז ורומניא.

**שַׁבַּת סוּרוּ מִנִּי שְׁמֵעוּנִי עוֹכְרִי. סְחִי הַשְׁמִימוּנִי בְּעֶדְרִי
חֲבֵרִי. סְכּוֹת מִשְׁכָּן
מִסְכּוֹת דְּבִירִי. סְכּוֹת וְהִבְלִגוּ גְבוּרִי. סִפְקוּ כֶּף וּמַעְדוֹ אֲבִירִי.
כְּסֻלָּה כָּל-אֲבִירִי:**

**נִפְלָה עוֹדְנִי בַּחוּג דְּכוּיָהּ. עֵינִי חִכְתָּה חֲזוֹן בֶּן-בְּרַכְיָה.
עַד-פְּלָאֵי גִלְגָּל חֲבוּיָהּ. עֵינִי מַעֲלָלֶת בְּיוֹנִית נְכוּיָהּ.
עֲשֵׂה וְנַחֵם וַיִּקְרָא לְבִכְיָהּ. וְנָם עַל-אֶלְהוּ אֲנִי בּוֹכְיָהּ:**

מקורות ומקבילות

מדת"ה מז' כג, ס"ה; וילק"ש ישע', רמז חפ. ונעוטים הגלו. ע"פ איכ' ד, כב; איכ"ר פתיח, סוף ס"ה י; וילק"ש ישע', רמז חמ. נאורי כננת. ע"פ זכ' ב, יב; ספרי צמ' פ' פד, ד"ה וינוסו משנאיד; שמו"ר פ' ל, ס"ה טו. משוש לב שנת. ע"פ איכ' ה, טו. ראו ירושלמי סוטה, פ"ט, הל' יב. סורו מני. ע"פ ישע' כב, ד; ל, יא; תה' ו, ט; קיט, קטו. שמעוני. ע"פ איכ' ד, טו; פדר"ק פ' ח, ס"ה ו; מדת"נ פ' תזריע, ס"ה טז. עוכרי. ע"פ צר' לד, ל. סחי השימוני. ע"פ איכ' ג, מה; פס"ו איכ', פ' ג, ס"ה מה. נעדרני חבירי. ע"פ שה"ש א, ז; פס"ו שה"ש פ' ח, ס"ה יד. סכות משכן. ע"פ איכ' ג, מג. מסכות דבירי. ע"פ ישע' סג, טו; איכ' א, יא. והונלנו. ע"פ ירמ' ח, יח, רד"ק ומל"ג; איכ' י, כ. גבורי. ע"פ מ"ב כד, יד; עמו' ב, יד. ספקו כף. ע"פ איכ' ב, טו. ומעזו. ע"פ ש"ב כב, לו; תה' לו, לא. כסילה כל אבירי. ע"פ תה' קיט, קיה; איכ' א, טו; איכ"ר פתיח, ס"ה יא, אלו זכיתם הייתם קוראים וכו', ועכשיו שלא זכיתם, הרי אתם קוראים סלה כל אבירי. נפלה. ע"פ ישע' כד, כ; איכ' ה, טז; צבלי צרכות, דף ד ע"ב. עזדנו. ע"פ ירמ' כה, ב. נחוג. ע"פ ישע' מ, כב. דכויה. ע"פ ישע' ח, טו; ירמ' מד, יד; איכ' ג, לד. עיני הכתה. ע"פ חבק' ב, ג; תה' לג, כ; דני' יב, יב. ראו ישע' סד, ג חזון בן נריה. ע"פ זכ' ח, דה; ספרי דב', פ' עקב, פ' מג, ס"ה טז. פלאי גלגל. ע"פ יהו' י, טז; יא; שה"ר פ' ד ס"ה ח. חנויה. ע"פ שה"ר פ' ג, ס"ה א; מדת"ה מז' א, ס"ה כ. עיני מעללת. ע"פ איכ' ג, נא; איכ' טז, טו; ירושלמי תענית פ"ד, ה"ה. ציונית. ע"פ צבלי צ"ק, דף פג ע"א, 'חמש מאות למדו חכמת יונית, ולא נשתייר מהם אלא אני כחן וכן אחי אבא בעסאי! נכויה. ע"פ ש"ב ד, ד; צבלי סוטה, דף מט ע"ב, 'ואחרי אדם שילמד לבנו חכמת יוונית'. עשה. ע"פ איכ' ב, ח; ויק"ר פ' ו, ס"ה ה. ונחם. ע"פ איכ"ר פתיח' כד, '...בוכה ואומר אוי לי מה עשיתי'. ויקרא לנכיה. ע"פ ישע' כב, יב. ונס. לשון חכמים, כמו: משג' יצמות פט"ז, מ"ז, 'אומייתי לי'. על אלה אני בוכיה. ע"פ איכ' א, טז; איכ"ר פתיח, ס"ה יא, אלו זכיתם הייתם קוראים וכו', ועכשיו שלא זכיתם, הרי אתם קוראים על אלה אני בוכיה.

ח"נ והערות

שבת סורו מני. קינה מאת ר' אלעזר קליר. ס"ה 'אלעזר', הנמצאת גם במנהג אשכנז, מח' נירנברג, דף 194; גולד' דף לה, ס"ה ז; מע"צ דף 333; ערוגת הבושם, ח"ג, דף 256; מח' רומניא, דף רג ע"א. במח' רומניא במקום הבית הראשון בא: 'זקנים אדירי משיבת. לונפצו ונפצו משיבת. עת סועה בנזית נשבת. זקני חרש ומסגר הושבת. רגל ומועד ושבבת. שובח בצעין ושוש שבת'. מ"מ שתי הנוסחאות אינן מהקינה המקורית. ובכ"י, תיבת 'שבת' מקושטת, כבראש קינה. שמעוני עוכרי. כ"ה במח' רמ"ו, קד"א, בולוניה, כ"י, רומניא ושר"ל. נ"א בקינות אשכנז: 'שמעוני עוכרי', וכן פירש בחכם קדמון, וכן נראה מעה"ב והחריזה. מסכות דבירי. בכ"י: 'מסכות דבירי', וכן בח"נ בגולד'. ועוד נ"א שם: 'מסכות דבירי', עי' ביאוריו. בעה"ב: 'מסכות דבירי', פי' מנהיגי. נפלה עוֹדְנִי. כן הוא ע"פ מבנה הקינה ע"פ איכה ד, יז. וכ"ה במח' רמ"ו, כ"י, רומניא, מח' נירנברג, עה"ב, גולד' ושאר אשכנז. במח' בולוניה ושר"ל: 'נפלה עינינו'. בְּחוּג דְּכוּיָהּ. כ"ה במח' רמ"ו, קד"א, בולוניה, כ"י, רומניא, שר"ל, וכן בעה"ב וקד"ץ. באשכנז: 'בצול דכויה', וכ"ה במח' נירנברג, גולד' ועוד. חֲזוֹן בֶּן-בְּרַכְיָה. במח' רומניא, נירנברג ואשכנז: 'חזון בן ברכיה'. פלאי גלגל. כ"ה במח' רמ"ו, קד"א, בולוניה, נירנברג וכ"י. במח' שר"ל, רומניא, עה"ב, כמה אשכנז וגולד': 'פלאי גלגל'. גלגל חבויה. במקצת אשכנז: 'גלגל חבויה'. ביונית נכויה. כ"ה במח' רמ"ו ובולוניה. בכ"י: 'ביונית נכויה'. במח' רומניא: 'ביונית נכיה'. ויקרא לנכיה. כן מנקד במח' בולוניה, כ"י ושר"ל. במח' רמ"ו ואשכנז: 'ויקרא לנכיה'.

**עַל־פְּנֵי פֶרֶת נִפְצוּ חֲסִידֶיהָ. פִּלְגֵי סוֹף זָכְרָה כְּעָרוּ יִסּוּדֶיהָ.
פָּחַד חֲטָא שִׁילּוּ תִכְף סוּדֶיהָ. פָּצוּ יַעֲרֵי חֲזִיר אִיהָ חֲסִידֶיהָ.
פָּצוּ מַעֲשֵׂה עֲרוּהָ לְגִידֶיהָ. פִּרְשָׁה צִיּוֹן בִּידֶיהָ:**

**עַל־הֶר צִיּוֹן צָדוּ שְׂאוֹנֵי מְדִינָה. צָפוּ עַל־רֹאשֵׁי יְדוּנֵי. צָמְתוּ
לְעֵמֶד בְּנוֹב לְעֵמֶד יְדוּנֵי. צוּד נִצְרֶת לְעוֹרֵר מְדִינָה. צָעַק
עַמִּי בִימֵי בְּדִינִי. צָדִיק הוּא יְהוָה:**

אַתָּה קָלִים הַכְּבֹדֶת וּמַעֲדֵי עֲרֻמוֹנֵי. קָרַבְתָּ בָּא אֵלֵי וַיַּחְרִימוּנִי.

ח"ג והערות

זכרה כְּעָרוּ יִסּוּדֶיהָ. כ"ה בכל המקורות, בקמץ. בגולד' ניקדו בצירי, ע"ש. פָּצוּ יַעֲרֵי חֲזִיר. במח' נירנברג, עה"ב ועוד אשכנז: פָּצוּ חֲזִירֵי יַעֲרֵי, וע"י ביאור גולד'. איה חֲסִידֶיהָ. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניה, רומניא וגולד'. במח' שד"ל ודפוסי אשכנז: איה חֲסִידֶיהָ. מעשה ערוה לְגִידֶיהָ. פירוש, לשון נודר. עַל־הֶר צִיּוֹן צָדוּ. בדלית, כ"ה בפסוק, במח' שד"ל, גולד', רומניא ואשכנז. במח' רמ"ו, בולוניה וכ"י: עַל־הֶר צִיּוֹן צָרוּ. ראו כוזרי מאמר ג, סי' כו, ובמנ"ש איכ' ד, יח. בתנ"ך קניקוט מצין רק לכ"י אחד של איכה שנוסחו צָרוּ ברי"ש, אך במח' רמ"ו, בולוניה וכ"י באיכה עצמה, הנוסח צָדוּ בדלית. שְׂאוֹנֵי מְדִינָה. בכ"י: בְּעֵלֵי מְדִינָה. עַל־רֹאשֵׁי יְדוּנֵי. כ"ה במח' נירנברג, רמ"ו, בולוניה, עה"ב, חכם קדמון מראש"ך, וכן מקצת אשכנז וגולד', בצירי. במח' שד"ל, כ"י ועוד אשכנז: עַל־רֹאשֵׁי יְדוּנֵי. ברומניא: עַל־רֹאשֵׁי מִי מְדִינָה. לְעֵמֶד יְדוּנֵי. בכ"י: לְעֵמֶד יְדוּנֵי. צוּד נִצְרֶת. תוקן ע"פ בכ"י וע"פ הפסוק שלפנינו, וכ"ה בעה"ב, קד"ן, גולד' ואשכנז. במח' רמ"ו, קד"א, בולוניה ושד"ל: צוּר נִצְרֶת. במח' רומניא: צוּר נִצְרֶת. נִצְרֶת לְעוֹרֵר. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניה, קד"א, שד"ל ומקצת אשכנז. במח' רמ"ו ורומניא: נִצְרֶת לְעוֹרֵר. בכ"י: נִצְרֶת לְעוֹרֵר, וכ"ה במח' נירנברג. בגולד': נִצְרֶת לְעוֹרֵר, וכ"ה בקניה יא, עמ' נא. בִימֵי בְּדִינִי. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניה, רומניא וגולד'. במח' שד"ל: בִימֵי בְּדִינִי. בָּא אֵלֵי וַיַּחְרִימוּנִי. בגולד' ואשכנז: בָּא אֵלֵי וַיַּחְרִימוּנִי.

מקורות ומקבילות

על פני פרת נופלו. ע"פ מדר"ה מ' קל, סי' ג, 'הרג זהם פרת צישראל יותר ממה שהרג נבוכדנצר הרשע' וכו'; פסר"צ פ' כח, ד"ה ד"א על נהרות צבלי. נופלו - שוברו. ע"פ שופ' ז, יט ופס"י: תה' קל, ט ופס"ז. חסידים. ע"פ ירושלמי קידושין, פ"ד, ה"א; במדבר"ר פ' ה, סי' ד; מדר"ש פ' כח, סי' ז. פלני סוף. ע"פ שמ' יד, כ"דכב, כט; טו, ח; ישע' סג, יב"ד; תה' עה, יג; קל, יג. כערו יסודיה. ע"פ תה' קל, ז. פחד חטא. ע"פ ישע' לג, יד; צבלי צרכות, דף ס ע"א. חטא שילו. ע"פ ירמ' ז, יב; תוספתא מנחות פ"ב, הל' כב; צבלי יומא, דף ט ע"א. תכף. ע"פ מדר"ה מ' כ, סי' ד. סודים. ע"פ צר' מט, ו; תה' סד, ג. פלו. ע"פ תה' כב, יד; איכ' ב, טז; ג, מו. יערי חזיר. ע"פ תה' פ, יד; אל"ף נוסח א, פ' לד, ד"ה כיוצא בו. איה חסידים. ע"פ תה' פט, ג. מעשה ערוה לנידניה. ע"פ איכ' ר (צורה), פ' א, סי' טו, 'מילא שלש ספירות אנשים ונשים' וכו'; מה"ג כח, סח, ד"ה והשיבך. פרשה ליון נידים. איכ' א, יח; איכ"ר פתיח, סי' יא, 'אלו זכיתם הייתם קוראים וכו', ועכשיו שלא זכיתם, הרי אתם קוראים פרשה ליון נידים'. על הר ליון. ע"פ איכ' ה, יח. לזר. ע"פ איכ' ג, כב; ד, יח. שאוני מדיני. ע"פ ישע' כה, ה; מש' י, יב. לפו על ראשי ידוני. ע"פ איכ' ג, נד וסח' קכד, ה. למתו. ע"פ תה' פח, ח ורד"ק. לעמוד בנוב. ל' ישע' י, לז. לעמוד ידוני. ע"פ צמ' ה, טו; יח' כח, כט. לזר. ע"פ איכ' ג, כב. נצרת. ראו צבלי סנהדרין, דף לה ע"א, '...גשתייר מעונה של נוצ'. לעורר מדיני. ע"פ מש' י, יב; ויק"ר (מרגליות), פ' ז, סי' א; אה"מ, היכלות, עמ' 125, ד"ה היכל חמישי. לעק עמי. ע"פ ירמ' יא, יא; מיכ' ג, ד; חבק' א, ב. צימי בן דיני. ע"פ משנ' סוטה פ"ט, מ"ט; ספ"י מלה"ב, ב, יב, ד; רש"י עמ"ס כתובות, דף כז ע"א, 'רואה היה ואלעזר שמו'. לדיק הוא ה'. איכ' א, יח; איכ"ר פתיח, סי' יא, 'אלו זכיתם הייתם קוראים וכו', ועכשיו שלא זכיתם, הרי אתם קוראים לדיק הוא ה' כ"י. אתה קלים הכנדה. ע"פ ישע' כג, יג; צבלי חגיגה, דף יג ע"ב, 'שלא יאמרו איכ"מ ציד אומה שפלה מסר הקצ"ה את צניו; ויקר"ש יחז', סוף רמז שלו. ומועדי ערמוני. ל' שמ' ל, ה; איכ' כב, ו. קרבת בל אלו. ע"פ דב' כח, מט; צבלי סוכה, דף נח ע"ב. ויחרימוני. ע"פ צפ' ג, ז; 'הרב צ' לז, יד.

קראתי ליושבי גבעון עוד הם זרמוני קולי להשמיע בערב
הגרימוני קומי עבדתי בהתל הערימוני קראתי למאהבי
המה רמוני:

למה רוח אפינו לטבח שפרו ראית בכתנור עורו כפרו
ראית עמל וכעס באויד גפרו רבת ביד יחזקאל
לקום כמו מרו ראה ונכחידם מגוי אפרו ראה יהוה ביעצרלי
מעי חמרמרו:

השיבנו שיש שפע לגוי צאני שבתם רמס חצרי
להדיאני שפתי משוררי דביר דממו להדיאני
שמעת זמורות אף הכין לטאטאני שכבו ונדרו חצץ להבריאני
שמעו כי נאנחה אני:

מקורות ומקבילות

ליושבי גבעון. ע"פ יהו' ט, ג. הם זרמוני. ע"פ ישע' ל, כב.
קולי להשמיע בערב. ע"פ איכ"ר פ"ב, ס' ד. הגרימוני.
כמו ר'ן גרמו לוי, צבלי חגיגה, דף יג ע"ב. קומי עבדתי. ע"פ
ישע' כג, יב. בהתל הערימוני. ע"פ איכ"ר פ"ב, ס' ד, ר.
אמרנו להן חבלו קדמיו ולצטר כן חתון שתיין וכו'. קראתי
למאהבי המה רמוני. איכ' א, יט; איכ"ר פתיח, ס' יא, אלו
זכיתם הייתם קוראים וכו', ועכשיו שלא זכיתם, הרי אתם
קוראים קראתי למאהבי; ולק"ש שה"ש, רמח התקפצ, ד"ה בני
חמי. למה רוח אפינו לטבח. ע"פ איכ' ד, כ; צבלי העניית,
דף כב ע"ב; סע"ר פ"ב, כד. לטבח שמרו. ע"פ ישע' יד, כח;
ס' יב. כי כתנור עורו כפרו. ע"פ איכ' ה, י; מש"ט צ"ר,
פ"ב, מ"ג, פ"ל. ראית עמל וכעס. ע"פ תה' י, יד; אסח"ר
פ"ב, ג, ס' ה. באויד - במקדשך. ע"פ תה' קכז, יג. ראו
ירמ' נא, נא. גפרו. ע"פ מ"ב כה, ט; ישע' סג, יח. רבת.
ע"פ איכ' ג, נח. ביד יחזקאל לקום. ע"פ יהו' כה, יד; צבלי
גיטון, דף נו ע"א. כמו מרו. ע"פ תה' ה, יא. ונכחידם
מגוי אמרו. ע"פ תה' פג, ה; מדת"ג (וורשא), פ"ב שופטים,
ס' טו. ראה ה' כי וכו'. איכ' א, כ; איכ"ר פתיח, ס' יא, אלו זכיתם הייתם קוראים וכו', ועכשיו שלא זכיתם, הרי אתם
קוראים ראה ה' כי צ"ר לוי. השיבנו שיש. ע"פ תה' נא, יד. שיש שמע לגוי. ע"פ איכ' ד, כח. לגוי לאני. ע"פ מ"ב כה, יא;
ירמ' כט, א; אס' ב, ו. שבתם. ע"פ איכ' ג, סג. רמוס חצרי. ע"פ ישע' א, יב. להדיאני. ע"פ תה' נג, ג ורש"י. שפתי
משוררי - אלו הגוים. ע"פ ירושלמי תענית פ"ד, ה"ב. משוררי דביר. ע"פ דה"א ט, לג ונחמ' י, מ. שמעת זמורות אף. ע"פ
יהו' ח, יח; איכ"ר פ"ב, א, ס' מ. הכין לטאטאני. ע"פ ישע' יד, כג. שכבו. ע"פ ישע' יד, יח; תה' לו, ה. ונדרו. ע"פ איכ'
ב, טו; איכ"ר פ"ב, ב, ס' יט, 'ויניעו ראשן על צת ירושלם'. חצץ. ע"פ איכ' ג, טז; פס"ר, סוף פ"י, לג, ד"ה ד"א אנכי; איכ"ר
פ"ב, ג, ס' טז. להבריאני. ע"פ ש"ב ג, לה. שמעו כי נאנחה אני. איכ' א, כח; איכ"ר פתיח, ס' יא, אלו זכיתם הייתם
קוראים וכו', ועכשיו שלא זכיתם, הרי אתם קוראים שמעו כי נאנחה אני.

ח"נ והערות

ביד יחזקאל לקום. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניה, כ"י,
רומניא. במח' שד"ל ודפוס אשכנז: ביד יחזקאל לקום.
השיבנו שיש. כ"ה בפסוק, בנוב"ר ובמח' רומניא.
במח' שד"ל בשי"ן ימנית: שיש"י בשעות. שבתם
רמס. כ"ה במח' רמ"ו, כ"י, רומניא, קד"ץ, חסם קדמון,
גולד' וכצ"ל ע"פ הפסוק. במח' בולוניה וקד"א: שבתם
רמס, וכ"ה במח' תתתי"ס רפ"ד. חצרי להדיאני.
בחסם מקדמ"א וגולד': חצרי להדיאני. במח' רומניא
וג"א בגולד': חצרי להדיאני. דביר דממו. בגולד':
דביר דוממו. דממו להדיאני. במקצת אשכנז: דממו
להדיאני, ובמקצת אשכנז: דממו להדיאני. אף
הכין. כ"ה בקד"א, רומניא, כ"י, אשכנז וגולד'. במח'
רמ"ו ובולוניה: אף הכין.

כִּי־תִם חֲקַת בְּכֶם אוֹפְנִיךָ. תָּשִׁיב גְּמוּלָה בְּאֵז חֲזוֹת פְּנִיךָ. תִּרְדֹּף לְצִלְמוֹן יוֹעֲצִי עַל־צְפוּנֶיךָ. תִּתֵּן לְהִבְהֵב נוֹתְצִי פְּנִיךָ. תִּקְרֵא לְשִׁכְרֶם כּוֹס כְּמוֹס פְּנִיךָ. תָּבֵא כָל־רָעָתָם לְפָנֶיךָ:

תָּבֵא אֶל־צַר אֲשֶׁר כָּלְנוּ. לְמִבֵּא חֲמַת בְּחִמָּה נִהְלָנוּ. עַד־לַחֲלָח וְחִבּוֹר הִגְלָנוּ. זָקֵן בַּחוּר וּבְתוּלָה כְּבָלְנוּ. רֶם הִבְטִינָא עִמָּךְ כָּלְנוּ. זָכָר יְהוּה מָה־הָיָה לָנוּ:

לָנוּ שְׁלוֹת בַּחֲרוֹן אַפֶּיךָ. מִעַת נִתְּנוּ סַפִּינוּ אֶת־סַפֶּיךָ. וְסִכְרִיתָנוּ בְּשַׁעֲף קִצְפֶּיךָ. אוֹיְבֵים עָלֵינוּ בְּהִצִּיפֶיךָ. לְבַלֵּעַ נַחֲלֶתְךָ וְחַפֶּיךָ. אֵיכָה אֵצֶת בְּאַפֶּיךָ:

ח"ג והערות

תִּם חֲקַת. בפסוק הוא בפתח, כי הוא פעל, משא"כ כאן. חֲקַת בְּכֶם. בכ"י: חֲקַת בְּכֶם. תִּרְדֹּף לְצִלְמוֹן. כ"ה בכ"י, מח' רומניא, גולד', אשכנז, קד"ץ, וכן צ"ל ע"פ הפסוק. במח' רמ"ז, קד"א, בולוניא ושר"ל: תִּרְדֹּף לְצִלְמוֹן. יוֹעֲצִי עַל־צְפוּנֶיךָ. כ"ה בקדמ"א וצרפת, גולד' ודפוס אשכנז, וכ"ה ע"פ הפסוק. במקצת דפוסים: יוֹעֲצִי רַע עַל־צְפוּנֶיךָ. בנוב"ר ורומניא, ללא תיבת יעל. נותצי פְּנִיךָ. במח' שר"ל וקד"א: נותצי פְּנִיךָ. באשכנז וגולד': נותצי פְּנִיךָ, וכ"ה בנוסח אחר בשר"ל. כּוֹס כְּמוֹס פְּנִיךָ. כ"ה נוב"ר ורומניא. בגולד', אשכנז, קדמ"א וצרפת: כּוֹס כְּמוֹס פְּנִיךָ. בחמ"ה נִהְלָנוּ. במח' רומניא: בְּחִמָּה נִהְלָנוּ. לָנוּ שְׁלוֹת בַּחֲרוֹן אַפֶּיךָ. סלסלה לחבר בין קינה לקינה, ס' שמואל ואינגה במח' אשכנז. בחרון אַפֶּיךָ. במח' רמ"ז וכ"י: בַּחֲרוֹן אַפֶּיךָ. אֶת־סַפִּיךָ. במח' רמ"ז וכ"י: אֶת־סַפֶּיךָ. בְּשַׁעֲף קִצְפֶּיךָ. במח' רמ"ז וכ"י: בְּשַׁעֲף קִצְפֶּיךָ. עָלֵינוּ בְּהִצִּיפֶיךָ. במח' רמ"ז וכ"י: עָלֵינוּ בְּהִצִּיפֶיךָ. נַחֲלֶתְךָ וְחַפֶּיךָ. במח' רמ"ז וכ"י: אֵצֶת בְּאַפֶּיךָ. אֵצֶת בְּאַפֶּיךָ.

מקורות ומקבילות

תִּם - יעקב. ע"פ צ"ר כה, כו. חֲקַת בְּכֶם אוֹפְנִיךָ. ע"פ משר"א פרי' י, סוף עמ' 187. ראו בצלי חולין, דף לא ע"ב, ורש"י ד"ה צדיוקנו: צ"ר פרי' עה, סוף סי' ג; מדר"י (וורשא), פרי' צמדצ, סי' יט; ילקוט ישעיהו, רמז חנב, ד"ה אמר ה'. תְּשִׁיב גְּמוּלָה ע"פ תה' עט, יב; איכ' ג, סד; מדר"ה מח' קבלה, סי' ג. כָּלְנוּ חֲזוֹת פְּנִיךָ. ע"פ ישע' ל, כ; תה' ח, טו; מדר"י (וורשא), פרי' צלק, סי' יד. תִּרְדֹּף. ע"פ תה' פג, טז; איכ' ג, סו. לְצִלְמוֹן - לגיהנום. ע"פ בצלי צרכות, דף טו ע"ב. יוֹעֲצִי עַל צְפוּנֶיךָ. ע"פ תה' פג, ד. תָּבֵא לְהִבְהֵב - לגיהנום. ע"פ מ"ש' ל, טו; בצלי ע"ז, דף ח ע"א; מדר"ה מח' לא, סי' ט. נִהְלָנוּ. ע"פ ירמ' לג, ד. פְּנִיךָ - מקדש. ע"פ יחז' מה, יט; איכ' א, יט. תִּקְרֵא לְשִׁכְרֶם כּוֹס. ע"פ ישע' נא, כד-כג; תה' עה, ט; איכ' ד, כא. כְּמוֹס פְּנִיךָ. ע"פ דצ' לב, לד. תָּבֵא כָל רָעָתָם לְפָנֶיךָ. איכ' א, כב; איכ"ר פרי' א, יא, 'אלו זכיות הייתם קוראים וכו', ועכשיו שלא זכיתם, הרי אתם קוראים תבא כל רעתם לפניך; איכ"ר פרי' א, א, סי' כא. תָּבֵא אֶל צַר. ע"פ ירמ' י, כה; תה' עט, ו. אֲשֶׁר כָּלְנוּ. ל' ש"צ כא, ה; ע"פ ירמ' ח, ח; תה' עט, ב-ג. חֲמַת בְּחִמָּה נִהְלָנוּ. ע"פ עמו' ו, יד. ראו מ"צ כה, כא. עַד לַחֲלָח וְחִבּוֹר הִגְלָנוּ. ע"פ מ"צ ח, ו; יח, יא. זָקֵן בַּחוּר וּבְתוּלָה. ע"פ ירמ' נא, כב. כְּבָלְנוּ. ע"פ מדר"י (וורשא), פרי' יתרו, סי' ה, 'היו כפותים ידיהם מאחוריהם נתונים בשלשלאות של צחל'. רס - הקצ"ה. ע"פ ישע' ו, א; ח, טו; תה' קיג, ד; קלח, ו. הִבְטִינָא עִמָּךְ כָּלְנוּ. ישע' סד, ת. זָכָר ה' מִה הָיָה לָנוּ. איכ' ה, א. לָנוּ שְׁלוֹת. ע"פ ירמ' ז, טו; איכ' ב, א. שְׁלוֹת.

ע"פ חזק' ב, ת. בַּחֲרוֹן אַפֶּיךָ. ע"פ מ"צ כג, כ; ישע' יג, ט; ירמ' ד, ת. מִעַת נִתְּנוּ סַפִּינוּ אֶת־סַפֶּיךָ. ע"פ יחז' מנ, ה; ירושלמי צרכות פ"ד, ה"ד; קה"ר פרי' ה, סי' ו. וְסִכְרִיתָנוּ בְּשַׁעֲף קִצְפֶּיךָ. ע"פ צ"ר ח, ב; ישע' יט, ד. בְּשַׁעֲף קִצְפֶּיךָ. ע"פ ישע' נד, ת. אוֹיְבֵים עָלֵינוּ. ע"פ איכ' איכ' ג, מו; ספרי דצ', פ' שג, סוף סי' לא; מדר"ה מח' לא, סי' ו. בְּהִצִּיפֶיךָ. ע"פ דצ' יא, ד. לְבַלֵּעַ נַחֲלֶתְךָ. ע"פ חזק' א, ח; איכ' פרי' ב, פס"י; ב, ה, ת.

איכה אַצַּת בְּאַפְךָ. לֹא־בִיד אֲדוֹמִים אֲמוֹנִיךָ. וְלֹא זְכָרְתָּ. בְּרִית בֵּין־בְּתָרִים. אֲשֶׁר

בְּרַרְתָּ לְבַחוֹנִיךָ. וּבִכְן בְּטִינוּ. זְכָר יְהוָה מַה־הָיָה לָנוּ:

איכה גְּעַרְתָּ בְּגַעְרְךָ. לַגְלוֹת בִּיד גָּאִים גְּמוּלִיךָ. וְלֹא זְכָרְתָּ. דְּגִילַת דְּלוּג דָּרְךָ. אֲשֶׁר דְּבַרְתָּ לְדַגְלִיךָ. וּבִכְן דְּבַרְנוּ:

זְכָר יְהוָה מַה־הָיָה לָנוּ:

איכה הִבַּעַת בְּהִגִּיךָ. לַהֲדֹף בִּיד הוֹלְלִים הֲמוֹנִיךָ. וְלֹא זְכָרְתָּ. וְתָק וְעוֹד וְסֵת. אֲשֶׁר וְתָרַת לְוַעֲדֶיךָ. וּבִכְן וְקוֹנֵנוּ:

זְכָר יְהוָה מַה־הָיָה לָנוּ:

מקורות ומקבילות

איכה אַצַּת בְּאַפְךָ. ע"פ איכ' ב, א. **אַצַּת.** ע"פ ירמ' ח, טו. **לֹא־בִיד אֲדוֹמִים אֲמוֹנִיךָ.** ע"פ מְכִילָה דר"י בשלח, מס' דויהי, פ"ו, ו' לֹא נִגְלָלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּלְחָמָה אֶלָּא בְּשֹׁכֵר הָאֱמוּנָה, ע"פ שמו' ד, לָא; יִלְקִי"ש שמו', רמז רמ. **וְלֹא זְכָרְתָּ.** ע"פ תה' פח, ו; רִאֲוֹ תה' קו, מִדְּמָה. **בְּרִית בֵּין בְּתָרִים.** ע"פ צ"ר טו, יח; צִמְדָּר פ"ר יד, ס"י יא. **אֲשֶׁר בְּרַרְתָּ.** כמו: 'בְּרַרְתָּ לְךָ מִשְׁבָּעִים לְשׁוֹנוֹת וְכֹרֶת צְרִית', יִלְקִי"ש חו', רמז לז. **לְבַחוֹנִיךָ.** ע"פ תה' סו, י; פֹּה, ה; מִדְּתָה מִן קִמְנָה, ס"י ה, ב. **וּבִכְן בְּטִינוּ.** ע"פ ויק' ה, ד. **זְכָר ה' מַה הָיָה לָנוּ.** איכ' ה, א. **גְּעַרְתָּ בְּגַעְרְךָ.** ע"פ ישע' ל, יח; גֹּל, כ; תה' פ, ח. **לַגְלוֹת.** ע"פ ירמ' יג, יט; כד, א; יחז' א, ב; לֵג, כא. **גְּמוּלִיךָ.** ע"פ ישע' סג, ז; תה' עג, א; איכ' ג, כב; מִדְּתָה מִן פֶּטַח, ס"י א. **דְּגִילַת דְּלוּג דָּרְךָ.** ע"פ שמו' יט, ד; דב' א, ב ורש"י; מְכִילָה דר"י, פ"ר צא מס' דַּסְחָה, פ"ר יד; סְפָרִי צמ', ריש פ"י פב; מִדְּלָא שמו', פ"ר יג, פ"ב. **אֲשֶׁר דְּבַרְתָּ.** ע"פ שמו' לב, לד; שופ' ו, ל; מ"א ח, כג. **לְדַגְלִיךָ.** ע"פ צמ' א, נב; שמו"ר פ"ר טו, ס"י ו; מִדְּתָנָה פ"ר צִמְדָּר, פ"ר ט"ז. **הַנֶּעֱתָ.** ע"פ מ"ש א, כג. **צִהֲנִיךָ.** ע"פ ישע' כז, ח. **לַהֲדוּקָה.** ע"פ

ח"נ והערות

איכה אַצַּת בְּאַפְךָ לאבד. קינה מאת ר' אלעזר קליר, המבילה 11 בתים, בכל בית שתי אותיות המיוסדות ע"ס א"ב, חמש פעמים בכל בית. נמצאת גם במנהג אשכנז, מח' נירנברג, דף 195א; גולד' דף לח, ס"י ח; מע"צ 334; עה"ב 260; מח' רומניא, דף רג ע"ב; אתר האקדמיה: בודפשט, האקדמיה, אוסף קאופמן, גניזה (76) 117. **אַצַּת בְּאַפְךָ.** כ"ה במח' בולוניה, שד"ל ורומניא. במח' רמ"ז וכ"י: **אַצַּת בְּאַפְךָ.** על דרך לשון חז"ל, וכן הלאה בקינה. ביד אֲדוֹמִים. במח' שד"ל: ביד בְּשָׂדִים, נוסח מצונזר, ובסוגריים הנוסח המקור אֲדוֹמִים. **זְכָר ה' מַה־הָיָה לָנוּ.** כ"ה במח' נירנברג, שד"ל, רומניא, אשכנז, קדמונים ואתר האקדמיה. במח' רמ"ז, בולוניה וכ"י, אין זְכָר ה' מה היה לנו ונראה לפי נוסח זה, שבסוף כל חרוז אומרים יזכר בטינו וכו' איכה ואיכה של החרוז הבא משמש גם לסוף החרוז הקודם. וראו קד"א ד"ה ובכן דברת (צ"ל דברנו). ורק בסוף בא אחרי החרוז יזכר תאננו,

זְכָר ה' מַה הָיָה לָנוּ. גַּעַרְתָּ בְּגַעְרְךָ. כ"ה במח' רומי ורומניא. במח' נירנברג, גולד' ואשכנז: גַּעַרְתָּ בְּגַעְרְךָ, או גַּעַרְתָּךְ. לַגְלוֹת בִּיד גָּאִים. כ"ה במח' נירנברג, כ"י, גולד', אשכנז וכן נראה מקד"א שהוא כמו להגלות, וכ"כ בעה"ב. במח' רמ"ז, בולוניה, רומניא ושד"ל: לַגְלוֹת בִּיד גָּאִים, בבנין הפיעל. אמנם בבנין הפיעל לא מצינו אלא במשמעות של גילוי ולא של גלות. גְּמוּלִיךָ. באתר האקדמיה: גְּמוּלִיךָ. דְּגִילַת דְּלוּג. כ"ה בנוב"ר ורומניא. בגולד' ואשכנז: דְּגִילַת דְּלוּג, ובקדמונים וח"נ בגולד': דְּגִילַת דְּלוּג. אֲשֶׁר דְּבַרְתָּ. כ"ה בנוב"ר, מח' רומניא ובאתר האקדמיה. במח' נירנברג וגולד': אֲשֶׁר דְּגִילַת. ובאשכנז: אֲשֶׁר דְּגִילַת. איכה הִבַּעַת. כ"ה בנוב"ר, מח' רומניא, קד"ץ ואתר האקדמיה. במח' נירנברג, גולד' ואשכנז: איכה הִבַּעַת. וְתָק וְעוֹד. וְתָק וְעוֹד. כ"ה בנוב"ר, מח' רומניא, נירנברג, קד"ץ ומקצת אשכנז. בגולד' ומקצת אשכנז: וְתָק וְעוֹד. וְתָק וְעוֹד. כ"ה במח' רמ"ז, בולוניה וכ"י, הוי"ו בצירי, במח' שד"ל: וְעוֹד וְסֵת. וְתָרַת. באתר האקדמיה: וְעוֹד וְסֵת. לְוַעֲדֶיךָ. כ"ה במח' רמ"ז, בולוניה וכ"י, הוי"ו בצירי, במח' שד"ל ואשכנז: לְוַעֲדֶיךָ, בחיריק.

אִיכָה זָנַחַת בְּזַעֲמָךְ. לְזַלְזַל בְּיַד זָרִים זְבוּלָךְ. וְלֹא זָכַרְתָּ.
חֲתוֹן חֲקֵי חוֹרֵב. אֲשֶׁר חָקַקְתָּ לְחַמּוּלֶיךָ. וּבִכֵּן חוּיָנוּ.
זָכַר יְהוָה מַה־הָיָה לָנוּ:

אִיכָה טָרַחַת בְּטָרְחֶךָ. לְטָרֹף בְּיַד טַמְאִים טָלְאֶיךָ. וְלֹא זָכַרְתָּ.
יָקָר יְדִידוֹת יִשְׂרָאֵל. אֲשֶׁר יַחֲדָתָ לְיוֹדְעֶיךָ. וּבִכֵּן יִלְלָנוּ:
זָכַר יְהוָה מַה־הָיָה לָנוּ:

אִיכָה כְּנֻגַת כְּבַעֲסֶךָ. לְכַלּוֹת בְּיַד כּוֹשְׁלִים כְּרָמֶיךָ. וְלֹא זָכַרְתָּ.
לֹא לִזְנוּחַ לְעוֹלָם. אֲשֶׁר לְמַדְתָּ לְלִקְוֹחֶיךָ. וּבִכֵּן לַהֲגָנוּ.
זָכַר יְהוָה מַה־הָיָה לָנוּ:

ח"ג והערות

לְזַלְזַל. באתר האקדמיה: 'לזלזל'. ביד זָרִים. כן הוא בקד"א, כ"י, רומניא, גולד' ואשכנז. במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל: 'ביד זָרִים, אע"פ שאמור להיות כאן אות ז. בח"ג שבגולד' ובאתר האקדמיה: 'ביד זָרִים'. אשר חָקַקְתָּ. בגולד': 'אשר חָקַקְתָּ'. חקקת לחמול'ך. כן הוא בכ"י, גולד' ואשכנז. במח' רמ"ו, קד"א, בולוניא, שד"ל ורומניא: 'חקקת להמול'ך, בה"א: אע"פ שאמור להיות כאן אות ח. לחמול'ך. לשון חמלה, כלומר 'למרוחח'ך. כי לא מצינו במקרא ובחז"ל לשון המון בחי"ת. באתר האקדמיה: 'לחסידיך'. ובכ"י חוּיָנוּ. באתר האקדמיה: 'זב' חוויבנו'. טָרַחַת. באתר האקדמיה: 'טפחתה'. אשר יַחֲדָתָ. במח' רומניא: 'אשר יִסְדָתָ'. כּוֹשְׁלִים כְּרָמֶיךָ. באתר האקדמיה: 'כושים כלול'ך'. אשר לְמַדְתָּ. במח' בולוניא: 'אשר לְמַדְתָּ'.

מקורות ומקבילות

ירמ' מז, טו ומנ"כ. הוללים. ע"פ תה"ה, ה, עה, ה. המוניך - ישראל. ע"פ ש"צ ו, יט; פסז"ו שה"ש פה"ח, ס' יא; ולקו"ש שה"ש, רמח תקלד, ד"ה כרס. ולא זכרת. ע"פ ישע' מט, יד; תה"פ, ו. אשר ויתרת. ע"פ ירושלמי חגיגה, פ"א, ה"ז, '...שווית הקב"ה לישראל וכו'; ויק"ר פה"ח, ס' ג; מדרש"ג פה"ח, קורח, הוספה ס' ג. ובכ"י וקונט. ע"פ ירמ' ט, טז. זנחת צעמך. ע"פ תה"ה, עד, א; פט, לט; איכ"ב, ו. לזלזל ביד זרים זנוך. ע"פ יחז"ל, ז, כ"כ; ירושלמי ברכות, פ"ד, ה"ג, 'הנחמה ביד זרים הרמוסה ביד עריצים'. זנוך - מקדשך. ע"פ מ"א ח, יג. חיתון. ע"פ שה"ש ג, יא ומשנ' תענית פ"ד, מ"ח; ויק"ר פה"ח, כ, סוף ס' י; מדרש"ג פה"ח, אחרי מות, ס' ח. חוקי חורב אשר. ע"פ מלא' ג, כב; נחמ' ט, יג. חקקת. ע"פ ירושלמי כלאים פ"א, ה"ז; בבלי יומא, דף סז ע"ג, 'אני ה' חקקתי; ויק"ר פה"ח, לה, ס' ד; מדרש"ג פה"ח, חוקת, ס' ד. לחמול'ך. ע"פ ישע' סג, ט; מד"א ויק"ר, פה"ח, כב, ס' כז. חוּיָנוּ. ע"פ ל' תה"ה, יט, ג. טרחת צטרךך. ע"פ בבלי שבת, דף קמח ע"ג, 'מטריחין אותי לידע אחי גזירה קשה אביא עליהן'. ראו איכ"ר פתיח' כג, 'י"ח שנה הייתה צת קול יוזאת צפלטין של נצובדנלר ואומרת עבדא צבשא זיל חרצ ציתה דמרך'.

לטרופך. ע"פ יחז"ל, ג; תה"ה, יב; מדרש"ה מז' קד, ס' ח. ביד טמאים. ע"פ ירמ' כז, ו ויק"ר (מרגליות), פה"ח ס' ז, 'מקום טמא זו בבלי; תה"ה, עט, א; קו, מא. טלליך. ע"פ ישע' מ, יא; ירמ' ג, ח; יחז"ל, לד, לא. יקר. ע"פ מש"ג, טו; חוספתא הוריות פ"ב, ה"ז; ויק"ר פה"ח, ס' א. ידירות - תורה שבע"פ. ע"פ בבלי ע"ז, דף לה ע"א. ראו מדרש"ה מז' ס' ג. יושר - תורה ונבואה. ע"פ קה"י, יב, ורש"י. אשר יחדת. ע"פ שמו"ר פה"ח, כט, ס' ד; ולקו"ש תו', רמח שמו. ליודעיך. ע"פ פדר"ך פ"י, יב, בחדש השלישי, ס' כה, 'היו יודעים שאני הוא אנכי יי אלהיך'. יללנו. ע"פ ירמ' כה, לה; זכ"י, ג. כנענך. ע"פ תה"ה פה"ח, ה. לנלות ביד. ע"פ ויק"ר, כז, כה; דב' כה, מה. כושלים - חוטאים. ע"פ הוש' יד, י. כרמך. ע"פ ישע' ה, ז; ויק"ר פה"ח, לב, ס' א; מדרש"ג פה"ח, ראה, ס' ג. לא לזנוח לעולם. ע"פ איכ"ב, ג, לא; איכ"ר פה"ח, ס' א. אשר למדת. ע"פ דב' ד, ה; ישע' מז, ח; מדרש"ג פה"ח, שנה, ס' כ; צמד"ר פה"ח, ס' א. ללקוחיך. ע"פ דב' ד, לד. להגנו. ע"פ קה"י, יב, יב.

איכה מללת במאסד. למחות ביד מונים מנשאיד. ולא זכרת.
נשיאת נוצת נשר. אשר נשאת לנשאיד. ובכן נהינו.
זכר יהוה מהיה לנו:

איכה סעת בסערך. לסגר ביד סעפים סהדיך. ולא זכרת.
עז עדי עדים. אשר עטרת לעבדיך. ובכן ענינו.
זכר יהוה מהיה לנו:

איכה פצת בפחדך. לפגר ביד פריצים פלאיד. ולא זכרת.
צהלת צבי צדק. אשר צפנת לצבאיד. ובכן צעקנו.
זכר יהוה מהיה לנו:

איכה קראת בקריאתך. לקנות ביד קמים קרואיד. ולא
זכרת. רגש רכב רבותים. אשר רצית לרעיד. ובכן
רגנו.
זכר יהוה מהיה לנו:

מקורות ומקבילות

מללת - דברת. ע"פ תר"א ב' ג, ח. **נמאסד**. ע"פ הוש' ד, ו. ראו ירמ' לא, לו. **למחות**. ע"פ שמו"ר פר' מנ, ס"ו ט, 'צקס הקצ"ה לבלותס'. **בד מונים** - ביד מעיקס. ע"פ ויק' כו, כה; ישע' מט, כו. **מנשאיד**. ע"פ בתמ"ד ח"ב, מד' אלפא ביתא, 'שמנשאין הקצ"ה על אצרתו'. **נשיאת נוצת נשר**. ע"פ שמו"ר יט, ד; מכול' דר"י צא, מס' דפסחא, ריש פר' יד. **אשר נשאת**. ע"פ צמ' יד, ל; יח' כ, כח. **לנשאיד**. ע"פ ישע' מו, ג; צמד"ר פר' ד, ס"ו ב. **נהיט**. ע"פ ירמ' לא, יד; מ"כ' ב, ד. **סעת בסערך**. ע"פ ירמ' כג, יט. **לסגר**. ע"פ ש"א כד, יח; היפך תה' לא, ט. **בד סעפים**. ע"פ יח' לח, י; תה' כח, יב; קוט, קוג. **סהדיך**. ע"פ ישע' מנ, יב, 'אתס עדיו; מד, ח. עז. ע"פ צמד"ר פר' יב, ס"ו יב, 'נהלת צנחן זו תורה'; מדת"ג פר' צמד"ר, ס"ו ג. **עדי עדים**. ע"פ יח' טז, ז. **אשר עטרת**. ע"פ יח' טז, יב. **לענדיך**. ע"פ ויק' כה, נה; ישע' מט, ג. **ענינו**. ע"פ דב' כו, יד; חיו' ט, יד. **פלת**. ע"פ ב' ד, יא. **צפחדך**. ע"פ ש"א יא, ז; ישע' ב, י; ירמ' ל, ה. **לפגר** - למותה. ע"פ ויק' כו, יג; ירמ' לג, ה; יח' ו, ה. **בד פריצים** - רשעים. ע"פ יח' ז, כב ותי"ו; צבלי מדריס, דף סב ע"א; דב"ר (ליצרון), פר' דב' ס"ו כח. **פלאיד** - ישראל. ע"פ שמו"ר, י; יח' ג, ה; מ"כ' ז, טו; שמו"ר פר' ה, ס"ו ט, 'הרהר צקולו לישראל פלאי פלאיס'. **נהלת צבי צדק**. ע"פ ישע' כד, טז. **אשר לפנת**. ע"פ תה' לא, כח. **לנשאיד**. ע"פ שמו"ר יב, מא. **ובכן לעקנו**. ע"פ ח"כ' ב, יח. **קראת בקריאתך**. ע"פ ח"כ' ח, כח. **לקנות**. ע"פ שמו"ר, ו; יח' ד, ח. **בד קמים**. ע"פ דב' כח, ז; תה' ג, ב; ספרי צמ' פר' בהעלותך, פי פד, 'מני שקס על ישראל'. **קרואיד**. ע"פ הוש' ב, יח; מדת"ה מ' קטז, ס"ו ג, 'ועולם לנו קוראים צמך'. **רגש**. ע"פ תה' ב, א; נה, טו. **רכב רבותים**. ע"פ תה' סח, יח; מדת"ג פר' יתרו, ס"ו יד; תדל"ר פר' כ, ד"ה הנה חנוכי. **אשר רצית**. ע"פ יח' מנ, כז; תה' קמז, יא. **לרעיד**. ע"פ שמו"ר פר' כז, ס"ו ט; מדת"ג (וורשא), פר' יתרו, ס"ו ה. **ובכן רגנו**. ע"פ דב' ח, כז.

ח"נ והערות

איכה סעת בסערך. באשכנו, רומניא וגולד; איכה סעת בסערך. פריצים פלאיד. כ"ה במח' רמ"ו, קד"א, בולוניא, שד"ל, רומניא ומקצת אשכנו. בכ"י, גולד, ראש"ך ומקצת אשכנזים: 'פריצים פלאיד'. לקנות ביד. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, כ"י ורומניא. במח' שד"ל, גולד, ראש"ך ונוסחאות אשכנזים: 'לקנות ביד'. באתר האקדמיה: 'לקלע ביד'. קרואיד. באתר האקדמיה: 'קהליך'. אשר רצית. בכ"י: 'אשר רצית'. ובכן רגנו. בכל הנוסחאות: 'ובכן רגנו', ואין זה שיבוש.

אִיכָה שָׁאֲגַת בְּשֹׁאֲגָהּ לְשָׁלוֹת בְּיַד שׁוֹלָלִים שְׁלֵמִיד וְלֹא זְכָרְתִּי תִקְוָה תִּלְתְּלִי תֵאָר אֲשֶׁר תִּכְנַת לְתַמְיִמִּיד וּבְכֵן תִּאֲנֶנּוּ זָכַר יְהוָה מִהֵיחָל לָנוּ:

לָנוּ שְׁחַת צָר וְתַעֲב כַּמְנֶדָה מִפְּנֵי נְתִינַת נָדָה וּבְכֵן בְּמָר גִּפְשׁ אֲדַדְדָה אֶבְכָּה וְאֶבְכָּה עַל־פִּי בּוֹדָה לָמָּה תַּחַת עַל רוּדָה מִחוּג וְעַד חוּג אֲאָדָה:

אֲאָדָה עַד־חוּג שָׁמַיִם אֲאָלָה אֶתִּי שָׂא מַיִם אָאֹר יוֹם מַחְרִיבֵי פַעַמִּים אֶתְרוֹנָן מִי־יִתֵּן רֹאשִׁי מַיִם אֶבְחִין בְּבָכִי לִיל מְדַבֵּר אֶבְחָנָה לִיל

ח"ג והערות

איכה שֹׁאֲגַת בְּשֹׁאֲגָהּ. באשכנז: איכה שֹׁאֲפַת בְּשֹׁאֲפָהּ, וכ"ה בגולד' וראש"ך. שאגת בְּשֹׁאֲגָהּ. בכ"י: שאגת בְּשֹׁאֲתָהּ. במח' רומניא: שאגת בְּשֹׁאֲפִיד. לשלוח ביד. בכ"י ומקצת אשכנז: לשלוח ביד. ביד שוללים. נ"א בגולד' ובאתר האקדמיה: ביד שוֹדֵדִים. ובכן תִּאֲנֶנּוּ. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא ושר"ל. בכ"י, אשכנז, רומניא וגולד': יוכן תִּאֲנֶנּוּ. והשווה לרגננו לעיל. לנו שחת צר ותעב כמנודה. סלסלה מאת ר' שמואל במבנה של הסלסלה הקודמת ואיננה בנוסחאות אשכנז. אבכה וְאֶבְכָּה עַל־פִּי. כ"ה במח' בולוניא ושר"ל. בכ"י ובמח' רמ"ו: אבכה וְאֶבְכָּה עַל־פִּי. אאדה עד־חוּג שמים. קינה מאת ר' אלעזר קליר, סי' לעזר. מכילה 12 בתים ומיוסדת ע"ס א"ב משולש עד אות ל ובכל משפט אחרון של כל בית, משלים מאות ת עד אות מ. קינה זו נמצאת גם במנהג רומניא, דף רד ע"א; גולד', דף מ, סי' ט; מע"צ 335; מח' נירנברג דף 195; עה"ב 261; באתר האקדמיה, ע"פ כ"י ירושלים הספריה הלאומית, 781 4. אֲאָדָה. באשכנז: אֲאָדָה. אתי שָׂא מַיִם. כ"ה בנוב"ר (עי' קד"א). באשכנז, גולד' ואתר האקדמיה: אתי שָׁמַיִם. אֶתְרוֹנָן מִי־יִתֵּן. כ"ה בנוב"ר, מח' רומניא, קד"ן ואתר האקדמיה. בגולד' ואשכנז: אֶתְרוֹנָן מִי־יִתֵּן. מִי־יִתֵּן רֹאשִׁי מַיִם. במח' רומניא הפסוק בשלמותו. אבחין בְּבָכִי. במח' רמ"ו: אבחין בְּצָבִי, וכנראה שקד"א בא לאפוקי מנוסח זה. בבכי ליל מדבר. בגולד', מקצת אשכנז וקד"ן: בבכי ליל מדבר.

מקורות ומקבילות

איכה שאגת בְּשֹׁאֲגָהּ. ע"פ ירמ' כה, לו; בצלי צרכות, דף ג ע"א; שמו"ר פר' כט, סי' ט. לשלוח. ע"פ חבק' ב, ה; איכ' ב, א. ביד שוללים. ע"פ זכ' ב, יב. תוקף תלתלי תואר. ע"פ שה"ש ה, יא; בצלי עירובין, דף כה ע"ב; מדר"ג (וורשא), פר' בראשית סי' א; חג"ר פר' פד, סי' א. אשר תכנת. ע"פ ישע' מ, יב; תה' לא, כ. לתמימיה. ויק"ר פר' ה, סי' ז, וישראל נקראו תמימים, ע"פ משה' כה, י; מדר"ג פר' חוקת, סי' כה, ע"פ שה"ש ו, ט. וכן תאננו. ע"פ איכ' ב, ה. לנו שחת. ע"פ עמו' א, יא. ותעב כמנודה. ע"פ איכ' ד, טו; מדר"ג פר' תזריע, סי' טז. מפני נתינת נדה. ע"פ יחז' ז, כ; איכ' א, ח. במר נפש אדדה. ע"פ ישע' לה, טו. אבכה ואבכה. ע"פ ישע' טז, טו; ירמ' ח, כג. למה שחת. ע"פ ירמ' ב, יד. עול רודה. ע"פ דב' כה, מח. אאדה. ע"פ ישע' לה, טו; ורש"י; תה' מז, ה. עד חוג שמים. ע"פ חו"ר כב, יד. אאלה. ע"פ יחז' א, ה; תי"ו ש"ב ג, לו. אתי שָׂא מַיִם. ע"פ איכ' פר' א, סי' כג, 'צוכה ומצכה שמים וארץ עמה'; ויקר"ש איכ', רמז תתרה. שָׂא מַיִם. ע"פ ב"ר פר' ד, סי' ז, 'שמים שָׂא מַיִם, טעון מים'. אאור יוס. ע"פ ירמ' כ, יד; חו"ר ג, ג. מחריבי פעמים. ע"פ משה' תענית פ"ד, מ"ו, 'צט"ז... והרב הבית בראשונה וצניחה'; ספרי דב', פ' לא. אתרונו. ע"פ תה' עה, סה ורש"י. מי יתן ראשי מים. ירמ' ה, כג; איכ' פר' א, סי' יב. אבחין. ע"פ אה"מ, מעשיות, עמ' 322, 'אבחין לך זה הדבר שאני אומר'. נבכי ליל מדבר. ע"פ צמ' יד, א; ירושלמי תענית פ"ד, ה"ה, 'אחס' בכתוס לפני צביה של תפלות' וכו'; במדבר' פר' טז, סי' כ; מדר"ג פר' שלח, סי' כה. אבכה ליל מליל. ע"פ ישע' כה, יא; פס"ו שה"ש, פר' ג, סי' א. ליל. ע"פ צמ' יד, א.

מִלִּיל וּמִדְבָּר מִמְדָּבָר. אֲבִכָּה אֶתִּי עוֹלֶת מְדָבָר. אֲשָׁאג
מִיִּיתָנִי בַּמְדָּבָר:

אָנוּעַ וְאֲנִשְׁל כְּנֶקֶף זִית. אֲגַרְה־בִּי כָל־בְּנֵי בֵּית. אֲגַרְם שִׁיאֲמַר
בְּעַל הַבֵּית. אֲרַשֶׁה מִיִּיתָנִי שְׁמִיר שִׁית: אֲדוּה בְּכָל־לֵב
לְהַמְצָהוּ. אֲדַעַה מְלִים בָּם לְאִמְצָהוּ. אֲדַאג רוּעָה וְלֹא־
אִמְצָאָהוּ. אֲקַרֵּא מִיִּיתָן יִדְעֵתִי וְאִמְצָאָהוּ:

אֶהֱפָכָה וְאֶתְהַפְּכָה כְּאוֹפֵן בְּמִלִּי. אֶהְיֶה פָּנִים בְּפָנִים לְתַנּוֹת
עַמְלִי. אֶהְיֶה חֶרֶס וְסֹהַר מְלֶהְגִּיה לְמוֹלִי. אֲצַרִּיחַ מִיִּיתָן אֶפּוֹ

מקורות ומקבילות

ומדבר. ע"פ צמדצ"ר פר' כג, ס' א, 'ישראל צמדצ"ר כדי שיהיו
יודעים מה נסים שעשיתי להם'; מדח"נ פר' מסעי, ס' א. **ממדבר**.
ע"פ חז"מ, רבינו הקדוש, עמ' 511, 'זו גלות עולם
והציונות'. **אבכיה**. ע"פ חז"ל פר' א, סוף ס' כג, **אבכיה**
'צוכה ומצכה כנסת ישראל עמה'. **עולת מדבר**. ע"פ שה"ש
ג, ה מד"ז שה"ש, פר' ג, ס' ו; ולקו"ש שה"ש, רמח תתקפו,
ד"ס מן זאת עולה. **מי יתנני צמדצ"ר**. ירמ' ט, א. **אנוע**.
ע"פ חז"ל, ג, יא. **ואנשל**. ע"פ דב' כח, מ. **כנוקף זית**. ע"פ
ישע' ה, לד ורש"י; ח, ה, כד, יג. **אגרה**. ל' דב' ג, כד. **בעל**
הבית - זה הקצ"ה. מדח"ה מ"ז, ג, ס' יג, ע"פ חז"ל, כד, א.
ראו מס' דרכ"א, פר' בן עזאי, פ"ד, ה"א. **ארשה**. ע"פ חז"ל
כא, ג. ראו קינות לב אהרן, ס' ח, הערה כג. **מי יתנני שמיר**
שית. ע"פ ישע' כז, ד. **אדוה בכל לב**. ע"פ חז"ל, ח; דה"א
כז, יט; ספ"ט ד, א; סח"ש א, ו. **להמצאהו**. ע"פ דב' ד, כט;
ירמ' כט, יג; מדח"נ (וורשא), פר' בשלח, ס' ט. **אדעה מליס**.
ע"פ חז"ל, ח. **לאמצאהו**. ע"פ זכ' יב, ה; חז"ל, ט. **אדאג**.
ע"פ שופ' ו, יג, 'ועתה נטשני'. ראו ירמ' ג, ו. **רועה** -
הקצ"ה. ע"פ חז"ל, כג, א; פ, ב; שמו"ר פר' לד, ס' ג. **ולא**
אמצאהו. ע"פ שה"ש ג, ב. **אקרא**. ע"פ דב' לב, ג; ש"ב כב, ז.
מי יתן ידעתי. חז"ל, כג, ג. ראו קצ"ה, ח, ורש"י ד"ה כי לא
יוכל. **צמילי**. ע"פ חז"ל, ט, כג. **אהגה פנים צפנים**. ע"פ דב'
ה, ד; חז"ל, ג, יט; דח"ר פר' יח, ד"ה נזכר פני ה' (השני).
לתטט - לקוקן. שופ' יא, מ ורש"י. **עמלי**. ע"פ חז"ל, כה, יח.
אהרו. ע"פ יח' ל, ב; יח' א, טו. **חרס**. ע"פ חז"ל, ט, ז;
מדח"נ (וורשא), פר' משפטים, ס' יב. **וסהר** - ירח. ע"פ
שה"ש ז, ג ומז"ל; תי"ו יח' לב, ז. **מלהגיה למולי**. ע"פ ישע'
יג, ה; פדר"ך נספח ס' ו, ד"ה מהו שוש אשים, 'חמה ולצנה
נחאצלו'. **אצריח**. ע"פ נפ' א, יד. **מי יתן אפו ויכתנון מלי**.
חז"ל, יט, כג.

ח"נ והערות

מִיִּיתָנִי בַּמְדָּבָר. במח' בולוניה וכו': 'מִיִּיתָנִי בַּמְדָּבָר',
וכן נמצא בכ"י בודדים בירמיה. במח' רומניא הפסוק
בשלמותו. אָנוּעַ וְאֲנִשְׁל. במח' גירנברג ובפירוש:
אָנוּעַ וְאֲנִשְׁל. אֲגַרְה־בִּי כָל. כ"ה בנוב"ר, רומניא
וחלק מאשכנז. במקצת אשכנז, ג"א בגולד' וקד"ץ: 'אגרה
אֶתִּי כָל. שְׁמִיר שִׁית. כ"ה במח' שד"ל ובגולד', כלשון
הפסוק. במח' רמ"ז, קד"א, בולוניה, רוב אשכנז, רוב
כ"י, רומניא ואתר האקדמיה: 'שמיר וְשִׁית, וכ"ה בקצת
כ"י בישע', אמנם כבר כתב המנ"ש, שע"פ המסורת צ"ל
חסר ו. במח' רומניא הביא הפסוק בשלמותו. אָדַאג
בכל. כן מנוקד בגולד', ועוד קינות, בבנין הקל. במח'
בולוניה, כ"י, שד"ל, רומניא ושאר אשכנז: 'אָדַאג בכל',
בבנין ההפעיל, ואף שלא נמצא בתנ"ך כי אם בקל, יש
לומר שבא בקינה בהפעיל, לריבוי הַדְּאָגָה. או פירושו
אדאיב את נפשי. לְהַמְצָהוּ. באתר האקדמיה:
'להמציאהו'. אֲדַעַה מְלִים. במח' רומניא, ואתר
האקדמיה: 'אדעה מליד'. אָדַאג. באתר האקדמיה:
'אדאיג'. אֲקַרֵּא מִיִּיתָן. כ"ה בנוב"ר, רומניא ואתר
האקדמיה. בגולד' ואשכנז: 'אָקוֹנֵן מִיִּיתָן'. מִיִּיתָן
ידעתי וכו'. במח' רומניא הביא הפסוק בשלמותו.
אֶהְיֶה פָּנִים בְּפָנִים. כ"ה במח' רמ"ז, בולוניה ורומניא.
בגולד': 'אֶהְיֶה פָּנִים בְּפָנִים'. כ"ה במח' רמ"ז, בולוניה
האקדמיה: 'כאופן מליי'. אֶהְיֶה פָּנִים. כ"ה במח' רמ"ז,
בולוניה, רומניא וגולד', כבמקרא ישע' לח, יד, תה'
סג, ז. במח' שד"ל: 'אֶהְיֶה פָּנִים'. באתר האקדמיה:
'אהגה בה פנים'. אֲצַרִּיחַ מִיִּיתָן. כ"ה במח' רמ"ז,
בולוניה ושד"ל. במח' רומניא: 'אֲצַרִּיחַ מִיִּיתָן'. מִיִּיתָן
אפו וכו'. במח' רומניא הפסוק בשלמותו.

וַיִּכְתְּבוּן מַלְיָ: אֹרַח מִשְׁפָּטִי גֻזְבִּי עָלִי. אֹדִיעַ בְּבִצְעִי וּמַעְלִי.
 אֻמְלָלוּ מִזֹּלוֹת בְּקֶרְעֵי מַעֲלִי. אֶפְוֶה מִי יִתֶּן-לִי שְׁמַע לִי:
 אֲזֶדָה כְּהוֹפְרָה הָאֲבִיוָּנָה. אֲזַכְּרָה כְּהֵייתִי מִחֲתָנָה. אֲזִיל פְּלָגִים
 כְּבִרְכָה הָעֲלִיוֹנָה. אֶעֱגֹב מִיִּתְּן-לִי אֶבֶר כִּיּוֹנָה: אֶח גִּפְשֵׁעַ
 מִקְרִית עֵז אֶל-צוּר. אָחוּ בְּלִי מִים בְּאֵף לַעֲצֹר. אוֹחֵז קְמוֹת
 לְקַצֵּר וְעוֹלָלוֹת לְבָצֹר. אֲשִׁיחַ מִי יִבְלֹנִי עֵיר מְצוּר:
 אֲטַע אֶהְלִי אֶפְדְּנִי בְּצִלְמוֹת. אֲטוֹשָׁה וְאֶשְׁכְּנָה עַד-חֲצֹר מוֹת.

מקורות ומקבילות

אֹרַח מִשְׁפָּטִי. ע"פ ישע' כו, ח; מ, יד. גֻזְבִּי עָלִי. ע"פ מג"ת, הסכוליון, ד"ה מה הם גוזבני; צבלי תענית, דף כח ע"א. אֹדִיעַ בְּבִצְעִי וּמַעְלִי. ע"פ ירמ' יא, יח; תה' נא, ה; מש' א, כג. אֻמְלָלוּ מִזֹּלוֹת. ע"פ ישע' ג, ג; צבלי צרכות, דף נט, סוף ע"א. בְּקֶרְעֵי מַעֲלִי. ע"פ ויק"ר פ' ו, ס' ה, 'בצע פורפורה'; איכ"ר (צובר), פ' א, ס' א. אֶפְוֶה. ע"פ תה' פח, טז, רש"י ורד"ק. מִי יִתֶּן לִי שְׁמַע לִי. אי"ו לא, לה. אֶזְדָּה. לשון חכמים, כמו: צבלי שצת, דף לד ע"ב, 'ואזדו לטעמייהו'. כְּהוֹפְרָה הָאֲבִיוָּנָה. ע"פ קס"י, ה. ראו רש"י ד"ה וחסר, ע"פ דצ' א, כו וחס' קוט, קעד; איכ"ר, פתוח' כג, 'וחסר האביונה, זו זכות אבות'; קס"ר פ' יב, ס' ז. אֶזְכְּרָה. ע"פ תה' מז, ה; עז, ד; איכ"ר, פתוח' כד, 'כנגד כנסת ישראל'. כְּהֵייתִי מִחֲתָנָה. ע"פ שה"ש ד, ה; דצ"ר פ' ב, ס' לו, 'קרא הקב"ה לישראל כלה'. אֲזִיל פְּלָגִים. ע"פ ירמ' ח, כג; איכ"ר ג, מח; מדת"נ מ' קוט, ס' סז. כְּבִרְכָה אֶח גִּפְשֵׁעַ. ע"פ מ"ב יח, יח. ראו ויק"ר פ' לו, ג. אֶחָז קְמוֹת. ע"פ ישע' יח, כג, ז' ומג"ל. מִי יִתֶּן לִי אֶבֶר כִּיּוֹנָה. תה' נה, ז. אַחַת. ע"פ שה"ש ח, א; מדת"נ פ' שמונת, ס' כד, 'ישראל לומדים להקב"ה מו יתקן כח לא'. נֶפֶשְׁעַ... אֶל צוּר. ע"פ צבלי מגילה, דף כט ע"א, 'גלו לצבל, שכונה עמון', ע"פ ישע' מו, יד; תד"א פ' ט, '...וגלתה ירושלים עממה, והקב"ה היה מבקש לילך עממה'; מדת"נ פ' אחרי, ס' יג, ע"פ ישע' סג, ט. מִקְרִית עֵז. ע"פ מש' יח, יט; דני' יא, לא. אֶחָז צוּר. צבלי פסחים, דף מז ע"ב, ע"פ יח' כו, ב. אָחוּ בְּלִי מִים. ל' אי"ו, ת. יא. מִים בְּאֵף לַעֲצוֹר. ע"פ דצ' יא, יח. אוֹחֵז קְמוֹת לְקַצֵּר. ע"פ מתע"ד פ' יא, פ"י; ויק"ר ח' רמז תחסט, 'משל לליסטים שנגנב צבלי הבית וקצר קמתו וכו'. וְעוֹלָלוֹת לְבָצוֹר. ע"פ ירמ' מט, ט. אֲשִׁיחַ. ע"פ תה' נה, יח; עז, ד; מכל' דר"י צשלח, מס' דויה, פ' ב, ד"ה וישאלו. מִי יִבְלֹנִי עֵיר מְצוּר. תה' ס, יא; תי"ו; דצ"ר פ' א, ס' טז. אֲטַע אֶהְלִי אֶפְדְּנִי. ע"פ דני' יא, מה. אֶפְדְּנִי - עניינו ארמון. יו, כז. צִלְמוֹת. ע"פ ישע' ט, א; תה' כג, ד; קו, י. אֲטוֹשָׁה וְאֶשְׁכְּנָה. ע"פ אי"ו ט, כו ותי"ו; תה' נה, ז. עַד חֲצֹר מוֹת. ע"פ צ' י, כו; צ"ר פ' לו, ס' ת, 'מקום הוא וכו' ומג"פ

ח"ג והערות

גֻזְבִּי עָלִי. כ"ה במח' שד"ל וגולד'. במח' רמ"ו ורומניא: 'גֻזְבִּי עָלִי. במח' בולוניא נראה: 'גֻזְבִּי עָלִי. אֹדִיעַ בְּבִצְעִי. במח' רומניא: 'אודיע מְצָרִי. מִי יִתֶּן-לִי שְׁמַע. במח' רומניא הפסוק בשלמותו. אֲזֶדָה כְּהוֹפְרָה. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, רומניא, גולד', ראש"ך, קד"ץ ואתר האקדמיה. לדעת קד"א: 'אֲזֶדָה כְּהוֹפְרָה. במח' שד"ל: 'אֲזֶדָה כְּהוֹפְרָה, ונ"א בסוגריים: 'אֲזֶדָה כְּהוֹפְרָה. כְּהֵייתִי מִחֲתָנָה. כ"ה במח' רמ"ו, קד"א, בולוניא ושד"ל. בכ"י, גולד', ראש"ך, קד"ץ ואתר האקדמיה: 'כְּהֵייתִי מִחֲתָנָה. במח' רומניא: 'כְּהֵייתִי מִחֲתָנָה. פְּלָגִים בְּקֶרְעֵי. בלי ידיעה כפולה, כמצוי בלשון חז"ל. בגולד': 'פְּלָגִים בְּקֶרְעֵי. מִיִּתְּן-לִי אֶבֶר. במח' רומניא הפסוק בשלמותו. בְּאֵף לַעֲצוֹר. כן הוא בקד"א, כ"י, מח' רומניא, גולד' ואתר האקדמיה. במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל: 'אֶף לַעֲצוֹר. אוֹחֵז קְמוֹת. כן הוא במח' רמ"ו, בולוניא וקד"א. בכ"י, שד"ל, גולד', רומניא, קד"ץ, ראש"ך ואתר האקדמיה: 'אוֹחֵז קְמוֹת. וְעוֹלָלוֹת לְבָצֹר. בכ"י: 'וְעוֹלָלוֹת לְבָצוֹר'. אֲשִׁיחַ מִי יִבְלֹנִי. כ"ה במח' רמ"ו (רק שבמקום ש"ן ס"ן), בולוניא ושד"ל. במח' רומניא וגולד': 'אֲשִׁיחַ מִי יִבְלֹנִי. מִי יִבְלֹנִי עֵיר מְצוּר. במח' רומניא נוסף: 'או', והביא את המשך הפסוק כולו. אֲטַע אֶהְלִי אֶפְדְּנִי. כן הוא במח' רמ"ו, קד"א, בולוניא, כ"י ושד"ל. במח' רומניא, קד"ץ, ראש"ך ואתר האקדמיה: 'אֲטַע אֶפְדְּנִי, וּלְאֵל תִּבֵּת אֶהְלִי. אֶפְדְּנִי. כ"ה במח' בולוניא, שד"ל, רומניא, קד"ץ, קדמ"א, גולד' ואתר האקדמיה. במח' רמ"ו, קד"א וכ"י: 'אֶפְדְּנִי, כְּנִמְצָא בְּדִנִּי. בְּצִלְמוֹת. באתר האקדמיה: 'בְּצִלְמוֹת. אֲטוֹשָׁה וְאֶשְׁכְּנָה. כ"ה באתר האקדמיה ושד"ל במכב"ר, עמ' 56. באתר האקדמיה חרוז זה בא לאחר 'אֲטַפֵּל אֶת הַמַּחֲכִים לְמוֹת. במח' רומניא, קד"א, שד"ל ראש"ך וגולד': 'אֲטוֹשָׁה וְאֶשְׁכְּנָה. במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י: 'אֲטוֹשָׁה וְאֶשְׁכְּנָה.

אֶשְׁפֹּל אֶת־הַמַּחֲכִים לַמָּוֶת. אֲנֶהָה מִי גִבֹר יַחִיָּה וְלֹא יִרְאֶה־מָוֶת:
אֵילוּתִי לְעֹזְרֹתִי תִרְתִּי לַחֲזוֹתִי. אֵימָתִי בְּכָל־שָׁנָה אוֹמֶרֶת הִיא
שָׁנָה זֹאת. אֵי־דַע לְכָל כִּי־מוֹדַעַת זֹאת. אֶס־לֹא כִי יִדְיָהוּהָ
עֲשֵׂתָה זֹאת:

אָבוֹף לְךָ רֹאשׁ חִילִי. אֲכַרְעָה לְךָ בֶּרֶךְ לַחֲתֹל מַחֲלִי. אֲכַתִּירְךָ
בְּשִׁיר בְּשִׁירֵי מַחֲוִלִי. אֲכֹנֶן מִי יִתְנֶךָ כְּאֹחַ לִי: אֶל־תִּשְׁכַּח צַעֲקַת
אֲרִיאֵל. אֵלָיו לֶאֱגֹר יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל. אֵלָפִי שִׁנְאָן אֲשֶׁר מָסַר
אֵל. לֵאמֹר מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן יִשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל:
יִשְׂרָאֵל לְמִיעַת בְּדַרְכֵי לֹא־הִלְכוּ. עֲזָבוּנִי וְעֲזָבֹתַי וְשָׁכְבוּ.

מקורות ומקבילות

למיתת בכל יום. ראו צבלי ברכות, דף יח ע"ב, ורש"י ד"ה
לחל מות. **אטפל** - להתעבר. ע"פ תה' קט, סט ורש"י: 'איו'
יד, ח. **את המחכים למוות**. ע"פ איו' ג, כא; אה"מ, כתפוח
צעלי, סוף עמ' 263. **אנהה**. ע"פ יחו' לב, יח; מוי' ב, ד.
מי גבר יחיה וכו'. תה' פט, מט; דצ"ר פ' ט, ס' ד; מד"ש
פ' י, ס' א. **אילותי לעזרתי**. ע"פ תה' כב, כ. **תרתי לחזות**.
ע"פ צמ' יג, כא; תה' כז, ח; ילק"ש תה', רמז תשמ"א, '...אלא
לראות את פניך'. **איומתי**. ע"פ שמו"ר פ' טו, ס' ו, 'שדימה
הקצ"ה את ישראל למלאכים'. **ככל שנה אומרת היא שנה זאת**.
ע"פ מדת"ה מז' מז, ס' ו. **אידע לכל**. ראו שו"ר פ' ד,
ס' ג, 'כבר מודעת זאת מסוף העולם ועד סופו'. **כי מודעת**
זאת. ע"פ ישע' יב, ה. **אס לא כי יד וכו'**. ע"פ דצ' לב, כט;
ישע' מח, כ; איו' יב, ט. **אבוף לך ראש**. ע"פ ישע' נח, ה.
חילי. ע"פ חבק' ג, יט. **אכרעה לך ברך**. ע"פ עזר' ט, ה.
לחתל - להצות. ע"פ יחו' טז, ד ורש"י: 'איו' לח, ט. **מחלי**.
ע"פ שו' כג, כה. **אכתירך**. ע"פ אה"מ, היכלות, עמ' 114,
'מכתירי כתריו מרגני עליון בשירי גולה'; צמח"ד ח"א, סדר
רצה, ס' מז. **בשיר** - לעתיד לבוא. מכל' דרשב"י שו', פ' טו,
פ"א, ע"פ ישע' מז, י; ילק"ש תו', רמז רמז. **בשירי מחולי**.
ע"פ תה' ל, יב; צבלי תענית, דף לא ע"א, 'שחיד הקצ"ה לעשות
מחול ללדיקוס' וכו'. **אפון**. ראו קינות לב אהק, הערה כט.
מי יתנך כאח לי. שו"ש ה, א; פדר"ך פ' טז, ס' ה. **אל**
תשכח זעקת. ע"פ תה' ט, יג. **אריאל** - 'ישראל שנקראו אריאל',
פסר"ב פ' כז, ד"ה ד"א וימלך. ראו רד"ק ישע' ב, כט. **אליו**
לאגור יהודה וישראל. ע"פ ישע' יא, יד; מדת"ג פ' מסעי,
ס' י; מדת"ה מז' קז, ס' ד. **לאגור**. ע"פ מש' ו, ח; צ"ר
פ' לו, ס' ה. **אלפי שנקף**. ע"פ תה' סח, יח; מתע"ד פ' לב,
פ"ט, 'יחדו עמו מחנות מחנות של מלאכי השרת'. **אשר מסר**
אל - מלאכים. ע"פ צבלי מנחות, דף פז ע"א ורש"י ד"ה שומרים.
מז' יד, ס' ו. **ישראל למעת**. ע"פ יחו' לה, ה; אד"ג נוסח' א, פ' לד, ד"ה כיולא צו. **בדרכי לא הלכו**. ע"פ שו"פ ב, יז; מ"א
יא, לג. **עזבוני ועזבותי ושכבו**. ע"פ דצ' לא, טזית.

ח"נ והערות

אֶשְׁפֹּל את. כ"ה במח' רמ"ז, קד"א, גולד', עה"ב,
אשכנזים וכן נראה מרומניא. במח' בולוניא, שד"ל וכ"י:
אֶשְׁפֹּל את. אֲנֶהָה מִי גִבֹר. כ"ה במח' רמ"ז, בולוניא,
שד"ל וגולד'. במח' רומניא: אֲנֶהָה מִי גִבֹר. ולא
יִרְאֶה־מָוֶת. במח' רומניא הפסוק בשלמותו. בכל־שָׁנָה
אומרת. כ"ה במח' רמ"ז, בולוניא, שד"ל וגולד'. במח'
רומניא ואתר האקדמיה: 'בכל־עַת אומרת'. היא שָׁנָה
זֹאת. כ"ה בנוב"ר ובמח' רומניא. בנוסחאות האשכנזים:
'היא הַשָּׁנָה הַזֹּאת'. אֶס־לֹא כִי יִד. כ"ה במח' רמ"ז,
בולוניא, שד"ל, גולד' ואתר האקדמיה. במח' רומניא:
'אָמְנָם כִּי יִד'. אכתירך בְּשִׁיר. כ"ה בנוב"ר, אשכנז
ואתר האקדמיה. במח' רומניא: 'אכתירך שִׁיר, ללא ב'.
בְּשִׁירֵי מַחֲוִלִי. באשכנז: 'בְּשִׁירֵי מַחֲוִלִי'. במח' רומניא:
'בְּשִׁירֵי מַחֲוִלִי'. באתר האקדמיה: 'שירי מחולי'. מִי
יִתְנֶךָ כְּאֹחַ לִי. במח' רומניא: 'אל אֶל־תִּשְׁכַּח'. אֵלָיו לֶאֱגֹר.
כ"ה במח' רמ"ז, בולוניא, שד"ל וגולד'. במח' רומניא:
'אֵלָיו לֶאֱסוֹף'. מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן וכו'. במח' רומניא הפסוק
בשלמותו, ובוה מסתיימת הקינה. ישראל למעת
בדרכי וכו'. בכ"י 169 בא בשורות קצרות ואותיות
קטנות. נמצא גם באתר האקדמיה. לְמִיעַת בְּדַרְכֵי.
באתר האקדמיה: 'מעת בדרכיו'. וְשָׁכְבוּ וְעָמְתִי.
תיבות אלו אינן בנוסחאות האשכנזים ואתר האקדמיה.

מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן וכו'. תה' יד, ז; ויק"ר פ' כד, ס' ד; מדת"ה
מז' יד, ס' ו. יִשְׂרָאֵל לְמִיעַת. ע"פ יחו' לה, ה; אד"ג נוסח' א, פ' לד, ד"ה כיולא צו. **בדרכי לא הלכו**. ע"פ שו"פ ב, יז; מ"א

זַעֲמָתִי וּפָנִי מֵהֶם נִהַפְכוּ. רָגַנְתִּי וְהִילָלְתִּי. אֵיכָה תִפְאַרְתִּי
מֵרֵאשׁוֹתַי הִשְׁלִיכוּ:

יִשְׂרָאֵל שְׁתִּילִי בֵּיתִי. מֵאֲסוּ וְגִרְשׁוּ מִנְּחָלְתִּי. וְכֹלֵא אָבו
קָשָׁב דְּבָרִי תוֹכַחְתִּי. אָסְפוּ וְיָדִי
כָּבְדָה עַל־אֲנָחְתִּי. לְמָטָה לְמָטָה עַד־עֶפֶר אֲדַמְתִּי. אֵיכָה
תִּפְאַרְתִּי:

לְמָה תִּרְיֻבוּ אֵלַי כָּלְכֶם. חֲזָקוּ עָלַי דְּבָרֵיכֶם. מִיִּדְכֶם הִיָּתָה
זֹאת לָכֶם:

אֵיכָה תִּפְאַרְתִּי מֵרֵאשׁוֹתַי הִשְׁלִיכוּ. וּכְנָגַד כִּסֵּא
הַכְּבוֹד צָלַם
הַמְּלִיכוּ. וּבַחֲלָלִי תִנְאִי אֲשֶׁר חוֹזִי נִמְלְכוּ. נָם אֶסְבַּחְקִי תִלְכוּ:
לְמָה תִּרְיֻבוּ אֵלַי כָּלְכֶם. חֲזָקוּ עָלַי דְּבָרֵיכֶם:

ח"ג והערות

מקורות ומקבילות

זַעֲמָתִי. ע"פ ישע' י, ה; זכ' א, יב; תה' קב, יא; איכ' ב, ו.
וּפָנִי מֵהֶם נִהַפְכוּ. ע"פ דב' לא, יח; ישע' נט, ב; תה' ל, ה.
רָגַנְתִּי. ע"פ דב' א, כז. וְהִילָלְתִּי. ע"פ ישע' יג, ו; ירמ' ד, ה;
יחז' א, ה. יִשְׂרָאֵל שְׁתִּילִי בֵּיתִי. ע"פ יחז' יח, כג; תה' כז, יד;
מזכ"ה מ' נח' כז, ס' יא. מֵאֲסוּ וְגִרְשׁוּ. ע"פ ויק' כו, מג; ישע' ה, כד;
איכ"ר פתיח' ב, א"ר יודן כי מאסו את' וכו'. וְגִרְשׁוּ מִנְּחָלְתִּי.
ע"פ מ"ב כח, יד; דה"צ ז, כ; איכ"ר פר' א, ס' ג, אכ"ר גרשתי
אתכם, ע"פ ירמ' ג, ח. וְכֹלֵא אָבו קָשָׁב. ע"פ ישע' ל, ט;
יחז' כ, ה; מזכ"ה (וורשא), פר' יתרו, ס' ד. דְּבָרִי תוֹכַחְתִּי.
ע"פ איח' יג, ו; מזכ"ה צמ' פר' ל, פט"ו, 'הקשיבו לדברי תוכחה'.
אָסְפוּ. ע"פ ישע' כד, כב; הוש' י, י. וְיָדִי כָבְדָה עַל אֲנָחְתִּי.
ע"פ איח' כג, ב. לְמָטָה לְמָטָה עַד עֶפֶר. ע"פ דב' כה, מג;
אגז"ר פר' לט, ס' א, 'וכשאינן עושין רצוני כשם שהעפר למטה'
וכו'. עַד־עֶפֶר אֲדַמְתִּי. ע"פ יחז' יט, יב; איכ' ב, א; ג, כט. לְמָה
תִּרְיֻבוּ אֵלַי כָּלְכֶם. ירמ' ב, כט. חֲזָקוּ עָלַי דְּבָרֵיכֶם. מל"א ג, יג.
מִיִּדְכֶם הִיָּתָה זֹאת לָכֶם. ע"פ מל"א א, ט. אֶסְבַּחְקִי תִלְכוּ.
ויק' כו, ב.

רגנתי והיללתי. בנוסחאות האשכנזים נוסף: 'זמעי וְלָבִי
נִשְׁפְּכוּ. יִשְׂרָאֵל שְׁתִּילִי בֵּיתִי. סלסלה, ס' שמואל.
מֵאֲסוּ וְגִרְשׁוּ. כצ"ל, ובטעות נוקד במח: 'מֵאֲסוּ וְגִרְשׁוּ.
אָסְפוּ וְיָדִי. כצ"ל. במח' רמ"ו, בולוניה ושר"ל: 'אָסְפוּ
וְיָדִי. למה תריבו אלי וכו'. פתיחה לקינה הבאה.
אֵיכָה תִּפְאַרְתִּי מֵרֵאשׁוֹתַי. קינה מאת ר' אלעזר קליר,
מכילה 23 בתים ומיוסדת ע"פ התיבה הראשונה של
איכה פרק שני, בכל אותיות א"ב האות הראשונה במילה
השניה של כל בית ע"ס תשריק מתחילתו לסופו ולאחר
מכן מסופו לתחילתו. בסוף כל בית, קטע ראשון של
פסוקי בחוקותי (ברכות וקללות), בין הבתים פזמון
מתחלף. קינה זאת נמצאת גם במנהג רומניא, דף רד
ע"ב; מח' נירנברג, דף 195-196; גולד', דף מג, ס' י;
מע"צ 336; עה"ב 262; אתר האקדמיה: כ"י קמברידג',
ספריית האטניברסיטה, T-S Collection, H 14, 19. וכנגד

כִּסֵּא הַכְּבוֹד. במח' רומניא ואתר האקדמיה ללא תיבת 'כִּסֵּא'. וּבַחֲלָלִי תִנְאִי. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניה ושר"ל.
במח' רומניא, גולד' ואתר האקדמיה: 'בַּחֲלָלִי תִנְאִי'. נָם אֶסְבַּחְקִי. כ"ה במח' רמ"ו ובולוניה. במח' שר"ל: 'נָאם
אֶסְבַּחְקִי. באשכנז: 'נָם אֶסְבַּחְקִי. במח' רומניא: 'נָם אֶסְבַּחְקִי, וכ"ה בקצת נוסחאות אצל גולד'. באתר
האקדמיה: 'ערך אֶסְבַּחְקִי. למה תריבו וכו' עלי דבריכם. כ"ה במח' רמ"ו ובולוניה, ובא ללא ניקוד וללא
תיבות: 'מִיִּדְכֶם הִיָּתָה זֹאת לָכֶם, אבל כן נמצא במח' רומניא. במח' שר"ל, מופיע תיבת 'למה' בלבד.

בִּלְעֵ שׁוּפְטִי בְּמוֹעֲצוֹת עֲוֹנוֹתַם. וּפָנִים הַסְתִּיר מִהֶם כְּשֶׁר עֲוֹנוֹתָם.
וַיֹּמַר לְאַבְק מִטָּרֶם לְהַבְעִיתֶם. חֲלָף וְנָתַתִּי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם:
סָחִי וּמָאוֹס שְׁמִנִי כִּלְה בָּאֶפּוּ וַיִּשְׁטְמִנִי. נַחֲוִמִי מִהֶרָה יִשְׁעִשְׁעוּנִי:

גִּדְע רֹוס קֶרְנֶם וְעֲלוֹמָם הִקְצִיר. וּבְאַבְחַת חֶרֶב שְׁעָרֵיהֶם
הִצִּיר. מְזִי רָעַב עֵשׂ בְּקִצִּיר. תָּמוּר וְהִשְׁיֵג לָכֶם דִּישׁ אֶת־בְּצִיר:
לְמָה תָּרִיבוּ אֵלַי כָּלְכֶם. חֲזָקוּ עָלַי דְּבָרֵיכֶם:

דֶּרֶךְ קִשְׁתּוֹ וְכִלְה בְּחֶרֶץ. וְכִבְרֹזל אֶפֶל שְׁמִי עֶרֶץ. פִּרְצָנִי
שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה פָּרִץ. תַּחַת וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בְּאַרְצִי:
סָחִי וּמָאוֹס שְׁמִנִי כִּלְה בָּאֶפּוּ וַיִּשְׁטְמִנִי. נַחֲוִמִי מִהֶרָה יִשְׁעִשְׁעוּנִי:

הִיָּה צוֹרְכֶם עֲזֹכֶם וּמִשְׁגָּבְכֶם. הִפֵּךְ לְאַכְזָר וְנִלְחַם בָּכֶם. הַנּוֹצֵרְכֶם
חוֹשְׁקֵיכֶם תַּעֲבֹכֶם. אָנָּה הַבְטַחְתָּ וּרְדַפְתָּם אֶת־אֲבִיכֶם:
לְמָה תָּרִיבוּ אֵלַי כָּלְכֶם. חֲזָקוּ עָלַי דְּבָרֵיכֶם:

מקורות ומקבילות

גלע. איכ' 3, 3. ונתתי גשמיכם נעיתם. ויק' 30, 7. נחומי
מהרה ישעשעוני. ע"פ תה' 3, 3. וטו' מהע"ד פכ"ו, פ"ט, 'אלו
מכרין נחמות שכתבת לנו ומשתעשעין בהן'. גלע רוס קרנס.
ע"פ איכ' 3, 3. ועלומם הקציר. ע"פ תה' 3, 3. ונאנחת
חרב. ע"פ יחז' 3, 3. שערסה הלי. ע"פ דב' 3, 3. נז. מוז
רע. ע"פ דב' 3, 3. והשיג לכם דיש את כל. ויק' 30, 7.
דך קשתו. ע"פ איכ' 3, 3. וכברזל איפל שמי ערץ. ע"פ ויק'
30, 7. ונתתי שלום בלחץ. ויק' 30, 7. היה לורכס. ע"פ
איכ' 3, 3. עזכס ומשגבכם. ע"פ תה' 3, 3. הפך... ונלחם
בכם. ע"פ ישע' 3, 3. הפך לאכזר. ע"פ איז' 3, 3. הנורכס.
ע"פ דב' 3, 3. חושקכם. ע"פ דב' 3, 3. ורדפתם את אויביכם.
ויק' 30, 7.

ח"נ והערות

שופטי במועצות. כ"ה במח' רומניא. כ"י ושרד"ל, לשון
סמיכות. במח' רמ"ו, בולוניא ואשכנז: שופטי במועצות,
לשון נפרד. במועצות עוותם. באשכנז, מח' רומניא
וכ"י: 'במועצות עוותם'. הסתיר מהם כשר. כ"ה במח'
רמ"ו, בולוניא, שרד"ל ואשכנז. במח' רומניא ואתר
האקדמיה: 'הסתיר כשר', וללא תיבת 'מהם'. ויומר
לְאַבְק. כ"ה בנוב"ר, אשכנז ואתר האקדמיה. במח'
רומניא: זיומר אַבְק, ואולי זו ט"ס. לְאַבְק מִטָּרֶם.
נ"א במח' שרד"ל: לְאַבְק מִטָּרֶם. סחי ומאוס וכו'
מהרה ישעשעוני. באתר האקדמיה איננו. מִהֶרָה
ישעשעוני. במח' רומניא: 'במהרה ישעשעוני'.
ובאַבְחַת חֶרֶב. כן מנוקד במקרא ובגולד', ואולי כך ניקוד גם במח' בולוניא. במח' רמ"ו ושרד"ל: זַבְאַבְחַת חֶרֶב.
במח' רומניא: זַבְאַבְחַת חֶרֶב. שְׁעָרֵיהֶם הִצִּיר. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא ושרד"ל. במח' רומניא: שְׁעָרֵיהֶם הִצִּיר.
באשכנז: שְׁעָרֵיהֶם הִצִּיר. עֵשׂ בְּקִצִּיר. כ"ה בנוב"ר ומח' רומניא, בשיין ימנית, וכ"כ הקד"א. באשכנז: עֵשׂ
בְּקִצִּיר, בשיין שמאלית, וכ"ה בראש"ך ועה"ב. באתר האקדמיה: עֵשׂ כְּבֹדֶם בְּקִצִּיר. וְכִלְה בְּחֶרֶץ. באתר
האקדמיה: 'ככליון וחרץ'. פִּרְצָנִי שְׁלֹשׁ. כן מנוקד במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י. במח' שרד"ל וחלק מאשכנז: 'פִּרְצָנִי
שְׁלֹשׁ. בגולד' ועוד: 'פִּרְצָנִי שְׁלֹשׁ', וכן נראה במח' רומניא. באתר האקדמיה: 'במקום אחד פרצני שלש'. עֲזֹכֶם.
באתר האקדמיה: 'זמנכם'. הִפֵּךְ לְאַכְזָר. כ"ה בנוב"ר ומח' רומניא. באשכנז: 'הִפֵּךְ לְאַכְזָר', כמו באיז' 3, 3.
הַנּוֹצֵרְכֶם חוֹשְׁקֵכֶם. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, קד"א, כ"י ואשכנז, ואיננו בלשון תמיה. במח' שרד"ל: 'הַנּוֹצֵרְכֶם
חוֹשְׁכֶם'. במח' רומניא: 'הַנּוֹצֵרְכֶם חוֹשְׁקֵכֶם'. באתר האקדמיה: 'הַנּוֹצֵרְכֶם חוֹשְׁקֵכֶם'. באשכנז נוסף: 'הַנּוֹצֵרְכֶם
רַחֲקֵכֶם חוֹשְׁקֵכֶם', אך בנוב"ר רומניא, כבפנים. חוֹשְׁקֵיכֶם תַּעֲבֹכֶם. כ"ה בנוב"ר. באשכנז: 'חוֹשְׁקֵכֶם תַּעֲבֹכֶם'.

וַיַּחַמֵּם פָּנָה צָדֵק מְלָאָהּ כִּי־בִמְשֻׁכִּיתָהּ מָצָא כָּל־טִמְאָהּ.
וּמִכְבֻּדֶּיהָ הִזְלִיחַ כְּדוֹה מְטִמְאָהּ בְּשָׁנוּי וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מְאֹה:
סָחִי וּמָאוֹס שְׁמִנִי כָּלָה בָּאָפוּ וַיִּשְׁטְמִנִי נַחֲמוּמִי מִהֲרָה יִשְׁעִשְׁעוּנִי:

זָנַח עֲלֵינוּ קָרִית מוֹעֲדֵיכֶם וְהָאֲבִיל שְׁעָרֵי חֵיל עֲמִידַת רַגְלֵיכֶם.
מִי־בִקֵּשׁ זֹאת פֶּן וְהִגְלֵכֶם וְגָמַר אֲמַר וּפְנִיתִי אֵלֵיכֶם:
לְמָה תִּרְיֹבוּ אֵלַי כָּלכֶם חֲזָקוּ עָלַי דְּבָרֵיכֶם:

חָשַׁב שְׁנֹאת אִם לִקְט פְּשׁוּשָׁן וּמִחֲלָב עוֹלָלָהּ אוֹתָהּ דִּשְׁן.
קִיטוֹר חֲפָתָה הָעֵלָה כְּכַבְשָׁן וְשָׁאֲלוּ אִיהָ דָּגָן וְאֶכְלָתֶם יִשָּׁן נוֹשָׁן:
סָחִי וּמָאוֹס שְׁמִנִי כָּלָה בָּאָפוּ וַיִּשְׁטְמִנִי נַחֲמוּמִי מִהֲרָה יִשְׁעִשְׁעוּנִי:

טָבְעוּ גִבְסוֹ רוּבֵּדֵי דוּכָנִי בְּגִי חֲמַת כְּנָקְטָל מְכַהֲנִי אֶלָּף וַחֲמִשׁ
מֵאוֹת גָּלָה יְסוֹד מְכוּנִי וְסַע מִתּוֹכִי אֲמַר וְנִתְתִּי מִשְׁפָּנִי:
לְמָה תִּרְיֹבוּ אֵלַי כָּלכֶם חֲזָקוּ עָלַי דְּבָרֵיכֶם:

מקורות ומקבילות

ויחמוס פינה. ע"פ אי"כ, ג, ו. לדק מלאה. ע"פ ישע' א, כא; לג, ה; ב"ר פ"ר מנ, ס"ו, ו. לדק נקראת ירושלים. ומכנזיה
הזלוח כדוה מטומאה. ע"פ אי"כ, א, ח. ורדפו מכס חמישה
מאה. ויק' כו, ח. זנח עליון. ע"פ אי"כ, ג, ז. קרית מועדיכס.
ע"פ ישע' לג, כ. מי ציקש זאת. ישע' א, יב. וגמר אומה.
ע"פ תה' טז, ט. ופתיי אליכס. ויק' כו, ט. חשב. אי"כ
ג, ח. ושאלו איש דגן. ע"פ אי"כ, ג, יב. ואכלתם ישן נושן.
ויק' כו, י. נחומיו מהרה ישעשעוני. ע"פ תה' לד, יט. טבעו.
אי"כ, ג, ט. ונתתי משכני. ויק' כו, יא.

ח"ג והערות

אָנָה. במח' רומניא: יָאָנָה. באשכנז: יָאָה. הַבְּטָחַת
וּרְדַּפְתָּם. כ"ה במח' רמ"ו, כ"י, אשכנז ורומניא. במח'
שד"ל: הַבְּטָחָתָנוּ וּרְדַּפְתָּם. במח' בולוניה: הַבְּטָחָתָנוּ
וּרְדַּפְתָּם. פָּנָה צָדֵק. כ"ה בנוב"ר, קד"ץ, ראש"ך
ועה"ב. באשכנז ומח' רומניא: יָפְנַת צָדֵק. צָדֵק מְלָאָהּ.
במח' רומניא: צָדֵק מְלָאָהּ. מָצָא כָּל־טִמְאָהּ. כ"ה
במח' רמ"ו, בולוניה, שד"ל ואשכנז. במח' רומניא: מָצָאָה
כָּל־טִמְאָהּ. וְהָאֲבִיל. כ"ה בנוב"ר ואשכנז. במח'
רומניא: וְהָאֲבִיל, לֵאל וי"ו. שְׁעָרֵי חֵיל. כ"ה בנוב"ר
ואשכנז. בכ"י: שְׁעָרֵי חֵיל. במח' רומניא: שְׁרֵי חֵיל.
וְהִגְלֵיכֶם. חָשַׁב שְׁנֹאת אִם. באשכנז: חָשַׁב שְׁנוֹא אִם. במח' רומניא: חָשַׁב שְׁנָאָה אִם, ותיבת 'אוס' באה פעמיים:
לִקְט פְּשׁוּשָׁן. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניה, שד"ל ובאשכנז. בחלק מאשכנז: לִקְט פְּשׁוּשָׁן. במח' רומניא: לִקְט פְּשׁוּשָׁן.
אוֹתָהּ דִּשְׁן. במח' נירנברג, ראש"ך, עוד כ"י ואתר האקדמיה: יִתְרַב דִּשְׁן. ואכלתם ישן. בנוסחאות האשכנזים
ומקצת כ"י בגולד' נוסף: יִתְמֹר ואכלתם ישן. טבעו גִבְסוֹ. כ"ה בכ"י, מח' נירנברג, עה"ב וגולד'. במח' רמ"ו,
בולוניה ושד"ל: טבעו גִבְסוֹ. במקצת אשכנז: טבעו גִבְסוֹ. במח' רומניא: טבעו גִבְסוֹ. בְּגִי חֲמַת. כ"ה במח'
שד"ל וכן נראה מבולוניה. במח' רמ"ו וכ"י (כנראה תיקון): בְּגִי חֲמַת. בנוסחאות האשכנזים, רומניא ואתר האקדמיה:
בְּגִי חֲמַת. כְּנָקְטָל. באתר האקדמיה: בְּרַבְלָה כְּנָקְטָל. כְּנָקְטָל מְכַהֲנִי. במח' רומניא: כְּנָקְטָל מְכַהֲנִי. אֶלָּף
וַחֲמִשׁ מֵאוֹת. כ"ה בנוב"ר, קד"ץ, מח' רומניא ואתר האקדמיה. בנוסחאות האשכנזים: יִתְרֵי בְּמָה שְׁנִים, וכ"ה
בסוגריים במח' שד"ל. גָּלָה. כ"ה במח' בולוניה, שד"ל, רומניא, כ"י, נוסחאות האשכנזים, ראש"ך ועה"ב. במח'
רמ"ו ונירנברג: גָּלָה. יְסוֹד מְכוּנִי. כ"ה בנוב"ר ואתר האקדמיה. במח' רומניא וראש"ך: יְסוֹד מְכוּנִי, וכ"ה בפירוש
מח' נירנברג (בניגוד לנוסח הפנים). וְסַע מִתּוֹכִי. באתר האקדמיה: וְסַע מִתּוֹכִי.

יִשְׁבוּ מִבֵּימֵי מִנְאֵק מִתִּיכֶם. בְּאַרְבַּע מִיתוֹת הַפִּיל מִתִּיכֶם. חָרֵב
וְרָעַב וַחֲיָה וְדָבָר שְׁחַתְכֶם. כָּסֶר צֶלַח פֶּן וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם:
סָחִי וּמֵאוֹס שְׁמִנִי כִּלְהָ בָאֶפּוּ וַיִּשְׁטְמֵנִי. נַחֲמֵנוּ מִהֲרָה יִשְׁעִשְׁעוּנֵינוּ:

כָּלוּ לְשׁוֹד רָגַע אֶהְלִיכֶם. וּבְכֶם נִשְׁבָּעוּ מְהוֹלְלִיכֶם.
לְחִיקְכֶם שִׁפְכוּ נִפְשׁוֹת עוֹלְלִיכֶם. בְּמִאֲסָכֶם שִׁיחַ אֲנִי יְהוָה
אֶלְהֵיכֶם: לָמָּה תָרִיבוּ אֵלַי כָּלְכֶם. חֲזִקוּ עָלַי דְּבָרֵיכֶם:

לְאֻמוֹתֵם כָּלְכוּל אָנָּה שְׁוֹעוּ. וַיִּצּוֹר לְמִלְאָכֵינוּ שֹׁחַ מִנִּי שְׁוֹעוּ. אֶרֶץ
הַכְּרָמֶל הַבָּאִתִּים וְשִׁעִשְׁעוּ. וְשִׁנְאוּ מוֹכִיחַ וְאִם-לֹא תִשְׁמָעוּ:
סָחִי וּמֵאוֹס שְׁמִנִי כִּלְהָ בָאֶפּוּ וַיִּשְׁטְמֵנִי. נַחֲמֵנוּ מִהֲרָה יִשְׁעִשְׁעוּנֵינוּ:

מִה־אֶעֱיִדְךָ יִשִּׁישִׁיךָ עַם-גּוֹרִיךָ בּוֹסְסוֹ. אוֹמְרִי עַל-סוֹס נָגוֹס
עַל-כֵּן נָסוּ. נִלְאִיתִי נִשְׂא עוֹנוֹתֶיכֶם כְּהַעֲמָסוֹ. וְאִי־סָרְכֶם וְנִמְתִּי
וְאִם-בְּחֻקְתִּי תִמְאָסוּ: לָמָּה תָרִיבוּ אֵלַי כָּלְכֶם. חֲזִקוּ עָלַי דְּבָרֵיכֶם:

מקורות ומקבילות

ישנו. אי' ב', י. כסר א. ע"פ צמ"ד, ט. והתהלכתי
נתוכנס. ויק' כו, יב. כלו. אי' ב', יא. אני ס' אלהיכם.
ויק' כו, יג. לאמונתם כלולו אנה שועו. ע"פ אי' ב', יב. ואם
לא תשמעו. ויק' כו, יד. מה אעידך. אי' ב', יג. אומרי על
סוס נגוס. ע"פ ישע"ל, טז. נלאיתי נשוא. ע"פ ישע"ל, טז.
ואם בחוקתי תמאסו. ויק' כו, טו.

ח"ג והערות

יִשְׁבוּ מִבֵּימֵי. כ"ה בפסוק, כ"י, גולד', ומקצת אשכנז.
במח' רמ"ו, בולוניה, שד"ל, רומניא ושאר אשכנז: יִשְׁבוּ
מִבֵּימֵי. מִבֵּימֵי מִנְאֵק. במח' רומניא: מִבֵּימֵי מִנְאֵק.
מִנְאֵק מִתִּיכֶם. כ"ה במח' בולוניה, שד"ל, נירנברג,
עה"ב, נוסחאות האשכנזים, כ"י ורומניא. במח' רמ"ו:
מִנְאֵק מִתִּיכֶם. הפיל מִתִּיכֶם. כ"ה במח' בולוניה,

שד"ל, נירנברג, עה"ב ונוסחאות האשכנזים. במח' רמ"ו: הפיל מִתִּיכֶם, וכ"ה בכ"י ומח' רומניא. חָרֵב. במח'
נירנברג: יַחֲרֵב. כסר צֶלַח. בקד"ן, קצת אשכנז ונ"א בשד"ל: כסר צֶלַח. בראש"ד, פירוש מח' נירנברג ועה"ב:
כסר צֶלַח. רָגַע אֶהְלִיכֶם. באשכנז: רָגַע אֶהְלִיכֶם. במח' רומניא: רָגַע אֶהְלִיכֶם. באתר האקדמיה: רָגַע יושבי
אֶהְלִיכֶם. ובכס נִשְׁבָּעוּ. כ"ה בנוב"ר. באשכנז ובמח' רומניא: זבכס נִשְׁבָּעוּ. באתר האקדמיה: זבכס נִשְׁבָּעוּ.
לְחִיקְכֶם שִׁפְכוּ. כ"ה בנוב"ר, גולד' ואתר האקדמיה. בדפוס אשכנז: לְחִיקְכֶם נִשְׁפְּכוּ. במח' רומניא: לְחִיקְכֶם
שִׁפְכוּ. שִׁפְכוּ נִפְשׁוֹת. במח' רומניא: שִׁפְכוּ דָם. נִפְשׁוֹת עוֹלְלִיכֶם. כ"ה בנוב"ר ומח' רומניא, כנמצא במקצת
מקומות במקרא. ברוב המקומות במקרא, בקמץ, במקצת דפוס אשכנז ומח' נירנברג: נִפְשׁוֹת עוֹלְלִיכֶם. בְּמִאֲסָכֶם
שִׁיחַ. כ"ה בנוסחאות האשכנזים וכן נראה נכון. בנוב"ר ומח' רומניא: בְּמִאֲסָכֶם שִׁיחַ. אֲנִי יְיָ אֶלְהֵיכֶם. באתר
האקדמיה: יִפְנִיתִי אֶלֵיכֶם. אָנָּה שוֹעוּ. כ"ה במח' בולוניה, נוסחאות האשכנזים ורומניא. במח' רמ"ו, קד"א ושד"ל:
אָנָּה שוֹעוּ. באתר האקדמיה: יִדְגֵן אנה שוֹעוּ. שוֹעוּ. במח' רומניא: שוֹעוּ. הַבָּאִתִּים וְשִׁעִשְׁעוּ. כן הניקוד
בנוב"ר, מח' נירנברג וחלק מאשכנז. בגולד' ועוד אשכנז: הַבָּאִתִּים וְשִׁעִשְׁעוּ. אוֹמְרִי עַל-סוֹס. במח' רומניא:
אוֹמְרִים עַל-סוֹס, וכ"ה באשכנז. נ"א בשד"ל: אָמְרוּ עַל-סוֹס. באתר האקדמיה: יִיאֲמְרוּ עַל-סוֹס. נִלְאִיתִי נִשְׂא

עֲשֵׂה וַיֵּרָם קָדְקֹד בְּגִי שְׂאוֹן. וְדָמִי שְׂכָרְנִי בְּגִי צִמְאוֹן.
וּבְכָל-שָׁנָה וְשָׁנָה הוֹסִיף יָגוֹן עַל-אוֹן. מֵעַת כָּעַס וְנֹם וְשִׁבְרֹתִי
אֶת-גְּאוֹן:

לָמָּה תִּרְיֹבוּ אֵלַי כָּלכֶם. חֲזָקוּ עָלַי דְּבָרֵיכֶם:

צָעַק הוּא הוּא וְאַשְׁפָּה הָרִיק. מָפָה וּמָפָה הֵבִיא מַעְרִיק. וּבִלְעָגִי
מֵעוּג שְׁנֵי צָר הַחֲרִיק. וְכָלָה כָּחִי בְּנוֹאֵם וְתָם לָרִיק:
סָחִי וּמָאוֹס שְׁמִנִי. כָּלָה בָּאֶפֹּ וַיִּשְׁטְמִנִי. נַחֲמִיו מִהֲרָה יִשְׁעִשְׁעוּנִי:

קוּמִי דְּפָקִי שְׁוֹעֵי אֶל-דָּמִי. וְתִנִּי כָאוֹב קוֹלְךָ מֵאַרְץ וְדָמִי. מִי
רֹאשׁ הַשְּׁקִנִי וְהַדָּמִי. וְחֲשֹךְ הַלֹּכִי בְּנֹאֵם וְאַסְתִּלְכוּ עִמִּי:
לָמָּה תִּרְיֹבוּ אֵלַי כָּלכֶם. חֲזָקוּ עָלַי דְּבָרֵיכֶם:

רְאֵה גּוֹרֵל אֹיֶת הַיּוֹשֵׁם לְעִית. וְלִקְאֵת מִדְּבַר הָיִיתִי דְמוּת.
גּוֹלָה גְנוּת וְסוּרָה בְּנוּת. בְּשִׁמְעִי וְהִשְׁלַחְתִּי בָכֶם אֶת-חֵית:
סָחִי וּמָאוֹס שְׁמִנִי. כָּלָה בָּאֶפֹּ וַיִּשְׁטְמִנִי. נַחֲמִיו מִהֲרָה יִשְׁעִשְׁעוּנִי:

מקורות ומקבילות

עשה. איכ' 3, ת. קדקוד בני שאון. ע"פ ירמ' מח, מה. לעק.
איכ' 3, יח. ונלעגי מעוג. ע"פ תה' לה, טז. ותם לריק.
ויק' כו, כ. קומי. איכ' 3, יט. דפקי שועי אל דמי. ע"פ
ישע' סב, ו. מי ראש השקני. ע"פ ירמ' ח, יד. ראה. איכ'
3, כ. הושם לעית. ראו ח"ג והערות. ולקאת מדבר הייתי
דמוית. ע"פ תה' קב, ז. והשלחתי בכס את חית השדה. ויק'
כו, כב.

ח"ג והערות

בְּגִי צִמְאוֹן. כ"ה במח' בולוניא ושר"ל. במח' רומניא,
אשכנזים ואתר האקדמיה: 'בְּגִי צִמְאוֹן. במח' רמ"ו:
'בְּגִי צִמְאוֹן. וְנֹם וְשִׁבְרֹתִי. במח' שר"ל: וְנֹם וְשִׁבְרֹתִי.
צָעַק הוּא הוּא. במח' רומניא: 'צָעַק אוי אוי. וְאַשְׁפָּה
הָרִיק. באשכנז: וְאַשְׁפָּה הָרִיק. וּבִלְעָגִי מֵעוּג שְׁנֵי.
במח' רומניא: וּבִלְעָגִי מֵעוּג שְׁנֵי. בְּנוֹאֵם וְתָם. כ"ה
במח' רס"ד-רס"ה, בולוניא, כ"ה, רומניא, נ"א בשד"ל

ואתר האקדמיה. באשכנז: 'בְּנֹאֵם וְתָם. במח' שר"ל: 'בְּנֹאֵם וְתָם. קוּמִי דְּפָקִי. באשכנז: 'קוּמִי דְּפָקִי. כָאוֹב
קוֹלְךָ מֵאַרְץ וְדָמִי. באשכנז: 'כָאוֹב מֵאַרְץ קוֹלְךָ וְדָמִי. במח' רומניא: 'כָאוֹב מֵאַרְץ קוֹלְךָ וְדָמִי. מִי רֹאשׁ.
רומניא ואתר האקדמיה: 'מִי רֹאשׁ. הַשְּׁקִנִי וְהַדָּמִי. כ"ה בנוב"ר ואתר האקדמיה. באשכנז: 'הַשְּׁקִנִי וְהַדָּמִי. במח'
רומניא: 'הַשְּׁקִנִי וְהַדָּמִי. וְחֲשֹךְ הַלֹּכִי בְּנֹאֵם. באשכנז: 'וְחֲשֹךְ הַלֹּכִי בְּנֹאֵם. במח' רומניא: 'וְחֲשֹךְ הַלֹּכִי בְּנֹאֵם.
באתר האקדמיה: 'וְחֲשֹךְ הַלֹּכִי בְּנֹאֵם. רְאֵה גּוֹרֵל אֹיֶת הַיּוֹשֵׁם. כ"ה בנוב"ר, אשכנז ואתר האקדמיה. במח'
רומניא: 'רְאֵה גּוֹלָה רַעִים שְׁמוֹקִי. נ"א בשד"ל: 'רְאֵה גּוֹרֵל אֹיֶת הַיּוֹשֵׁם. במקצת אשכנז: 'רְאֵה גּוֹרֵל אֹיֶת הַיּוֹשֵׁם
לְרֹעִים. הַיּוֹשֵׁם לְעִית. הוא שם עיר בישע' י, כח וראו יהו' ח, כ. במקצת אשכנז וגולד' מנוקד: 'הַיּוֹשֵׁם לְעִית,
ופירשוהו, שהוא לשון שמו את ירושלים לעינים, (תה' עט, א), לעי השדה. גּוֹלָה גְנוּת וְסוּרָה בְּנוּת. כ"ה
בנוב"ר, ואתר האקדמיה. במח' רומניא: 'גּוֹלָה גְנוּת וְסוּרָה בְּנוּת. בחלק מאשכנז: 'גּוֹלָה גְנוּת וְסוּרָה בְּנוּת.

שָׁכְבוּ בְּעֶלְוֹף כְּתָא וְאִין דּוּלָהּ. הַמְלָאִים גָּעַר לְאִין מַרְפָּא
עוּלָהּ. וְהָרִי כְּמָה שְׁנִים לְהִתְכַּלָּה. אָנוּשִׁים בְּנוֹכַח וְאִם-בְּאַלָּה:
לְמָה תָּרִיבוּ אֵלַי בְּלִכְסָם. חֲזָנוּ עָלַי דְּבִרְכָסָם:

תִּקְרָא אִיד עוּלְלָתִי עַל-אֲדָמוֹנִי. לְסַחְפוּ וּלְשַׁסְפוּ שְׁבַעֲתִים
כְּאוּנִי. תְּהוֹם צָרִי בְּצֵאת קוֹל מֵאֲרָמוֹנִי. כְּנֶהֱמַמְתִּי בְּרִיב וְהִלַּכְתִּי
אֶף-אֲנִי. סָחִי וּמָאוּס שְׁמִנִי. כָּלָה בָּאֶפּוּ וַיִּשְׁטַמְנִי. נְחוּמוֹי מְהֵרָה יִשְׁעִשְׁעוּנִי:

אֲנִי לְבַטְטִי מִיַּד כָּל-עוֹבֵר. עֲבוּר שַׁעֲשׁוּעֵי כִּי-תַעֲבֹתִי
מִלְחָבֵר. זְרוּמִים הָעִיר
עָלַי לְהִתְנַבֵּר. רְדוּת בִּי וְעוּלְלִי לְשִׁבֵּר. לָכֵן קוֹנְנָתִי אֵיכָה
אֲשַׁפְּתוּ פְתוּחַ בְּקָבֵר:

אֵיכָה אֲשַׁפְּתוּ פְתוּחַ בְּקָבֵר. וְלָרוּדִי בְּאֶף הוֹסִיף אֶבֶר.
אֲנִי הַגָּבֵר: אֵיכָה אָשָׂא

ח"ג והערות

מקורות ומקבילות

וְהָרִי כְּמָה שְׁנִים. כ"ה בנוב"ר ובאשכנז. במח' רומניא:
זְהִרִי תִשַׁע מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים וְחֲמִשׁ שָׁנָה. נוסח כ"י אחד
בגולד' אָלֶף וּמֵאָה וְשֵׁשׁ וְעוֹד. באתר האקדמיה: זְהִרִי
אֶלֶף וְעֶשְׂרִים וְחֲמִשׁ שָׁנָה. לְהִתְכַּלָּה. באשכנז ומח'
נִירְנֵבֶרְג נוסף: וְהִתְכַּלָּה לְהִתְכַּלָּה. אָנוּשִׁים בְּנוֹכַח.
באשכנז, מח' רומניא ואתר האקדמיה: אָנוּשִׁים בְּנוֹכַח.
כ"ה במח' רמ"ו (שונה ע"י הצנוורה), בולוניא, שד"ל, אשכנז ואתר האקדמיה. במח' רומניא: עַל-אֲרָמוֹנִי. בקד"א:
עוּלְלָתִי לְאֲרָמוֹנִי. לְסַחְפוּ וּלְשַׁסְפוּ. במח' רומניא ואתר האקדמיה: לְסַחְפוּ וּלְשַׁסְפוּ, וּלְאֵל וַיִּז. שְׁבַעֲתִים
כְּאוּנִי. בכ"י, מח' רומניא ואתר האקדמיה: שְׁבַעֲתִים כְּאוּנִי. תְּהוֹם צָרִי. כן מנוקד בנוב"ר ומח' רומניא. במח'
נִירְנֵבֶרְג, אשכנז וגולד': תְּהוֹם צָרִי. בְּצֵאת קוֹל מֵאֲרָמוֹנִי. במח' רומניא: בְּצֵאת קוֹל מֵאֲרָמוֹנִי! כְּנֶהֱמַמְתִּי בְּרִיב.
במח' רומניא: כְּנֶהֱמַמְתִּי בְּרִיב. וְהִלַּכְתִּי אֶף אֲנִי וְכו'. נְחוּמוֹי מְהֵרָה יִשְׁעִשְׁעוּנִי. כאן מסתיימת הקינה במח'
רומניא ואתר האקדמיה. אֲנִי לְבַטְטִי מִיַּד וְכו'. סִלְסֵלָה מֵאֵת ר' אֶלְעֹזֶר קִלִּיר. ס"י לעזר. אֵיכָה אֲשַׁפְּתוּ
פְתוּחַ. קִינָה מֵאֵת ר' אֶלְעֹזֶר קִלִּיר, המכילה כ"ב בתים, ארבעה טורים בכל בית. מיוסדת ע"ס א"ב משולש לכל
טור. המילה הראשונה של ג' הטורים הראשונים בכל בית לקוּחָה מִפְּרִי, א, ב וד מאיכָה ע"ס א"ב ובסוף כל טור
בא מִפְּסוּקִי אֵיכָה (פ"ג) ע"ס א"ב משולש. המילה הראשונה בטור הרביעי בכל בית, היא המילה הראשונה מכל
פסוק של פ"ה של איכָה, הקטע האחרון מהטור הרביעי בכל בית, הוא צִישׁוּט מִתְחִילַת פְּסוּקִי וִיקִי פִּרְי כו, פסוק
כה"מו. הקינה נמצאת גם במנהג אשכנז, גולד' דף סה, ס"י טז; רומניא, דף רה ע"ב; כ"י 170; מע"צ דף 387; עה"ב
דף 264; מח' נִירְנֵבֶרְג דף 206-208א; אתר האקדמיה: Oxford, Bodleian Library, e.35 (2720), 33-34. פְתוּחַ
בְּקָבֵר. כ"ה במח' בולוניא ושד"ל. במח' רמ"ו, רומניא ואשכנז: פְתוּחַ בְּקָבֵר, וכו"ה בירמ'. וְלָרוּדִי בְּאֶף. כ"ה
במח' רמ"ו, בולוניא, כ"י, נִירְנֵבֶרְג וגולד'. במח' שד"ל ודפוס אשכנז: וְלָרוּדִי בְּאֶף. במח' רומניא: וְלָרוּדִי בְּאֶף.

עֹן הֶג וְחֶסֶס פִּי מִפֶּלֶל לַהֲגֹ. אוֹתִי נִהַג: אֵיכָה אֶץ וְעִמו
 לְשִׁפְךָ. הָכִיל גִּלְאִיתִי וְגַם שִׁפְךָ. אֶךְ בִּי יֵשֶׁב יִהְפֹךְ: זָכֹר
 אֶפִּיתִי בְּזָרְבִי. וְגַם בַּל־יִנְטוּ צִלְלִי עָרְבִי. וְהִבֵּאתִי עֲלֵיכֶם חָרֵב:
 בָּכָה בָּעֵת כָּל חֶסְרִי. וּכְעֹזֵב אֶרֶץ יִסְרִי. בָּלָה בְּשָׂרִי: בָּלַע
 בֵּית לָרוֹם מִזֶּקֶף. וּבִבְרָזָל סָבְכוּ נֶקֶף. בָּנָה עָלַי וִיקָף: בָּנִי
 בְּטָנִי לֶאֱכֹל הַקְּשִׁיבָנִי. מִנִּי צָר אַחֲזֹר הַשִּׁיבָנִי. בְּמַחְשָׁכִים
 הוֹשִׁיבָנִי: נִחַלְתָּנוּ בְּנִתְּשׁוֹ בֵּיד לֹחֶם. נָם לֹא־אָחוֹס וְלֹא־אֶרְחֶם.
 בְּשִׁבְרִי לָכֶם מִטֶּה־לָּחֶם:

גִּלְתָּה גְּהוּצָה לַעֲנֹד עֲדִי. וּמִחֻפָּה לְגָלוּת לַעֲתִדִי. גָּדֵר בְּעֲדִי:

מקורות ומקבילות

אֹתִי נִהַג. אֵיכָה ג. ב. אֶךְ בִּי יִשׁוּב יִסְפֹךְ. אֵיכָה ג. ב. יִנְטו
 לָלֵי עֵרֶב. ע"פ ירמ' ו. ד. וְהִנֵּחְתִּי עֲלֵיכֶם חֶרֶב. וִיקָף כו. כה.
 זִילָה בְּשָׂרִי. אֵיכָה ג. ד. צִית לָרוֹם מִזֶּקֶף. ע"פ עזר' ט. ט.
 וּבִבְרָזָל סָבְכוּ נֶקֶף. ע"פ ישע' י. לד. נָם עָלַי וִיקָף. אֵיכָה
 ג. ה. מִנִּי לֹר אַחֲזֹר הַשִּׁיבָנִי. ע"פ תה' מד, יא. אַחֲזֹר הַשִּׁיבָנִי.
 ע"פ אֵיכָה ח. יג. נִמְחָשְׁכִים הוֹשִׁיבָנִי. אֵיכָה ג. ו. נִחַלְתָּנוּ
 נִמְחָשׁוּ. ע"פ ישע' ג. ו. לֹא אָחוֹס וְלֹא אֶרְחֶם. ע"פ ירמ' יג. יד.
 בְּשִׁבְרִי לָכֶם מִטֶּה לָּחֶם. וִיקָף כו. כה. גָּדֵר בְּעֲדִי. אֵיכָה ג. ז.

ח"ג והערות

אֹתִי נִהַג. עֹן. כ"ה בנוב"ר, רומניא, גולד' ומקצת אשכנז,
 וכן נראה מקד"א, עה"ב וקד"ץ. במח' נירנברג ושאר
 אשכנז: אֹתִי נִהַג, בסמיכות. ק"ג וחסם. כ"ה במח'
 בולוניה במקום ק"ג, ובא בחסרון ה"א, ראו קד"א. וכן
 מנוקד במח' נירנברג, גולד' ודפוס אשכנז. במח' רמ"ו,
 שד"ל וכ"י: ק"ג וחסם. במח' רומניא: ק"ג וחסם. פ'
 מִפֶּלֶל. כ"ה בנוב"ר ואשכנז. במח' רומניא: פ' מִפֶּלֶל.
 באתר האקדמיה: פ' מִפֶּלֶל. לַהֲגֹ. במח' רמ"ו הוגה
 בטקסט: לַהֲגֹ, בתוספת ו, וכן נוסף בנ"א במח' שד"ל.
 כ"ה במח' רמ"ו, בולוניה, אשכנז ואתר האקדמיה. במח' רומניא, נירנברג ומקצת כ"י: ק"ג שפך. במח' שד"ל: ק"ג
 שפך. זכר אֶפִּיתִי בְּזָרְבִי. באתר האקדמיה: Cambridge, Lewis-Gibson (formerly Westminster), Liturgica, II, 26.
 בְּזָרְבִי. כ"ה בנוב"ר, מח' רומניא, עה"ב ואתר האקדמיה. במח' נירנברג, אשכנז, גולד', קד"ץ וראש"ך: בְּשִׁבְרִי,
 וכ"ה בנ"א במח' שד"ל. בַּל־יִנְטוּ. באשכנז: בְּיִנְטוּ. בָּכָה בָּעֵת כָּל. כ"ה בנוב"ר ואתר האקדמיה. באשכנז
 ומח' רומניא: בָּכָה תִּבְכֶּה בָּעֵת כָּל. וּכְעֹזֵב אֶרֶץ יִסְרִי. וּכְעֹזֵב אֶרֶץ יִסְרִי. וּכְעֹזֵב אֶרֶץ יִסְרִי. וּכְעֹזֵב אֶרֶץ יִסְרִי.
 יסרי. בקד"ץ ונ"א במח' שד"ל: יִבְעֹזֵב אֶרֶץ יִסְרִי. וּבִבְרָזָל סָבְכוּ. כ"ה במח' בולוניה, קד"א, כ"י גולד', מקצת
 אשכנז, ראש"ך ואתר האקדמיה. במח' רמ"ו, שד"ל, קד"ץ עה"ב ורומניא: יִבְעֹזֵב אֶרֶץ יִסְרִי. סָבְכוּ נֶקֶף. כ"ה בכ"י,
 קד"א, רומניא, גולד' ומקצת אשכנז. במח' בולוניה: יִבְעֹזֵב אֶרֶץ יִסְרִי. בשאר אשכנז, ראש"ך וקד"ץ: יִבְעֹזֵב אֶרֶץ יִסְרִי. במח'
 רמ"ו: יִבְעֹזֵב אֶרֶץ יִסְרִי. מִנִּי צָר. באתר האקדמיה: זמני צר. נִחַלְתָּנוּ בְּנִתְּשׁוֹ. במקצת אשכנז: נִחַלְתָּנוּ בְּנִתְּשׁוֹ,
 ובמקצת: נִחַלְתָּנוּ בְּנִתְּשׁוֹ. במח' רומניא: נִחַלְתָּנוּ בְּנִתְּשׁוֹ. אבל לפי האקרוסטיקון צ"ל: יִבְעֹזֵב אֶרֶץ יִסְרִי. וְלֹא יִבְעֹזֵב אֶרֶץ יִסְרִי. נָם
 לֹא־אָחוֹס. במח' רומניא ואתר האקדמיה: יִבְעֹזֵב אֶרֶץ יִסְרִי. יִבְעֹזֵב אֶרֶץ יִסְרִי. יִבְעֹזֵב אֶרֶץ יִסְרִי. יִבְעֹזֵב אֶרֶץ יִסְרִי. יִבְעֹזֵב אֶרֶץ יִסְרִי.
 מח' נירנברג, ראש"ך, גולד' ואתר האקדמיה. במח' רמ"ו, קד"א, שד"ל, רומניא וקד"ץ: יִבְעֹזֵב אֶרֶץ יִסְרִי. במקצת
 אשכנז: יִבְעֹזֵב אֶרֶץ יִסְרִי. ובמקצת: יִבְעֹזֵב אֶרֶץ יִסְרִי. וכ"ה בנ"א בשד"ל. במח' בולוניה: יִבְעֹזֵב אֶרֶץ יִסְרִי. עֲדִי. כן מנוקד
 במח' שד"ל, גולד' ודפוס אשכנז. במח' רמ"ו, בולוניה, כ"י ונירנברג: עֲדִי. לפי נוסח זה, נראה שהניקוד איננו
 מדויק וצ"ל: עֲדִי, לשון תכשיט, וכן פירש בקד"א לגירסת 'לענות'. אמנם מקד"ץ נראה ש'לענות' עדי, הוא לשון
 עדות, וא"כ ניקוד צ"ל: עֲדִי, מלרע. וּמִחֻפָּה לְגָלוּת. במח' נירנברג, אשכנז וגולד': מִחֻפָּה לְגָלוּת, ללא וי"ו,
 וכ"ה במח' רומניא, אך שניקדו: מִחֻפָּה. לְגָלוּת לַעֲתִדִי. באשכנז וגולד': לְגָלוּת לַעֲתִדִי. באתר האקדמיה:
 לְגָלוּת לַעֲתִדִי.

גִּדְעָה גָּאוֹן נִגִּיד וְשׁוּעָה וְהַשִּׁיב יָמִין אַחֲזָר מְלִהוּשִׁיעָה גַּם כִּי
אֲזַעֵק וְאֲשׁוּעָה גַּם גִּבֹּר עָלֵי פּוֹרְכֵי וּבִנְאָקֵי סֶתֶם חֲרָכֵי גִרְר
דְּרָכֵי יְתוּמִים גְּרוּשִׁים מֵאַחֲזוֹת וְלֹא שָׁב אָפוּ בְּכָל־זֹאת
בְּאוֹמֵר וְאִם־בְּזֹאת:

דְּרָכֵי דִיין סֶךְ לְהֶאֱבִילִי וּבְגָלוֹת לְשִׁשְׁךְ הוֹבִילִי דָב אֶרֶב
הוּא לִי דֶרֶךְ דּוֹחֵק עַל־בְּמוֹת לְהִשְׁתַּרֵּר שָׁעוּ מְנִי בְּבָכִי
אֶמְרֵר דְּרָכֵי סוֹרֵר דָּבֵק דּוֹלְקֵי וְצָדִי בְּרִשְׁתּוֹ עָלֵי לִלְטֹשׁ
מִחֲרִשְׁתּוֹ דֶּרֶךְ קִשְׁתּוֹ מִיָּמִינוּ דָּלַח וְנָם אֲשַׁמְכֶם גִּיָּא גָלוֹת
אֲטִילְכֶם לְהִכְלִימְכֶם וְהִלַּכְתִּי עִמָּכֶם:

הֵיוּ הָיָה לְיוֹם בְּכִיּוֹתִי וְצָרָת אֵשׁ כְּוִיּוֹתִי הִבִּיא בְּכִלְיֹתִי הָיָה
הוֹלֵךְ מִפְּנֵי וּמִזְעִימִי וּכְעָסִים דְּמִי הִטְעִימִי הֵייתִי שְׁחֹק

ח"ג והערות

מקורות ומקבילות

גדע גאון... והשיב ימין אחזר. ע"פ איכ"ג, ג. נגיד ושוע.
ע"פ ישע"ל, ה. גם כי אזעק ואשוע. איכ"ג, ח. גדר
דרכי. איכ"ג, ט. ולא שז אפו כלל זאת. ע"פ ישע"ל, ה. כה.
ואם זאת. ויק' כו, כז. דוג אורכ הוא לי. איכ"ג, י. שז
מני ככני אמר. ע"פ ישע"ל, כב, ד. דרכי סורה. איכ"ג, יא.
ולדי ברשתו. ע"פ חז"ל, י. ט. עלי ללוש מחרשתו. ע"פ ש"א
יג, כ. דרך קשתו. איכ"ג, יב. ונס אשימכם. ע"פ ויק'
כו, לא. והלכתי עמכם. ויק' כו, כח. ולרצת אש כויות. ע"פ
ויק' יג, כח. הביא בכליותי. איכ"ג, יג. וכעס דמי הטעימי.
ע"פ ישע"ל, מט, כו. הייתי שחוק לכל עמי. איכ"ג, יד.

נגיד וְשׁוּעָה. כ"ה במח' בולוניה ושר"ל. במח' רמ"ו
ואשכנז: נגיד וְשׁוּעָה. במח' רומניא (קושטא): נגיד וְשׁוּעָה.
יָמִין אַחֲזָר. באתר האקדמיה: יאחזר ימינו. גס־גִּבֹּר
עלִי. בחלק מאשכנז: גס־גִּבֹּר עלִי. סתם חֲרָכֵי. במח'
רומניא: סתם חֲרָכֵי. גרושים מֵאַחֲזוֹת. במח' בולוניה,
חסרה התיבה: מֵאַחֲזוֹת. ולא שז אָפוּ. במח' רומניא,
ללא תיבת אָפוּ. בְּאוֹמֵר ואם־בְּזֹאת. במח' רמ"ו:
בְּאוֹמֵר. בכ"י: בְּאוֹמֵר. בשר"ל: בְּאוֹמֵר. באשכנז
בְּאוֹמֵר. במח' רומניא ואתר האקדמיה: אֹמֵר. דרכי
דִיין. במח' רומניא: דרכי דִיין. במח' נירנברג, אשכנז

וגולד: דרכי דִיין. נ"א בשר"ל: דרכי דִיין. סֶךְ לְהֶאֱבִילִי. במח' רומניא: סֶךְ לְהֶאֱבִילִי. ובגלות לְשִׁשְׁךְ.
באשכנז: זלגלות שִׁשְׁךְ. בגולד: זלגלות לְשִׁשְׁךְ. במח' רומניא: זלגלות לְשִׁשְׁךְ. נ"א במח' שר"ל: זלגלות לְשִׁשְׁךְ.
באתר האקדמיה: זלגלות שִׁשְׁךְ. הובילי. באתר האקדמיה: הובילי. דֶּרֶךְ דּוֹחֵק. נ"א במח' שר"ל: דֶּרֶךְ
דֶּחֶק, אך ע"פ מבנה הקינה, צ"ל כאן דֶּרֶךְ, תיבה ראשונה של איכ"ג, ד. בְּמוֹת לְהִשְׁתַּרֵּר. באשכנז, מקצת
כ"י, ראש"ך ונ"א במח' שר"ל: בְּמוֹתֵי לְהִשְׁתַּרֵּר. שָׁעוּ מְנִי. כ"ה במח' רמ"ו, שר"ל וגולד. במח' בולוניה ואשכנז:
שָׁעוּ מְנִי. במח' רומניא: שָׁעוּ מְנִי. וְצָדִי בְּרִשְׁתּוֹ. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניה וקד"א. במח' שר"ל וכ"י: וְצָדִי
בְּרִשְׁתּוֹ. באשכנז: וְצָדִי בְּרִשְׁתּוֹ. במח' רומניא ואתר האקדמיה: וְצָדִי בְּרִשְׁתּוֹ. לִלְטֹשׁ מִחֲרִשְׁתּוֹ. במח' רומניא:
לִלְטֹשׁ מִחֲרִשְׁתּוֹ. מִיָּמִינוּ דָּלַח. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניה, ראש"ך, קד"ץ, עה"ב, אשכנז, גולד ואתר האקדמיה.
במח' רומניא, שר"ל וכ"י: מִיָּמִינוּ דָּלַח, וכ"ה במח' נירנברג ובפירשו. וְנָם אֲשַׁמְכֶם. במח' שר"ל: וְנָם אֲשַׁמְכֶם.
במח' רומניא: וְנָם אֲשַׁמְכֶם. באתר האקדמיה: וְנָם אֲשַׁמְכֶם. לְיוֹם בְּכִיּוֹתִי. כן מנוקד בגולד, מח' רומניא,
נירנברג ומקצת אשכנז. בגולד ושאר אשכנז: לְיוֹם בְּכִיּוֹתִי. הוֹלֵךְ מִפְּנֵי וּמִזְעִימִי. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניה, כ"י,
נירנברג וגולד. במח' רומניא ושר"ל: הוֹלֵךְ מִפְּנֵי מְזַעֵמִי.

לְכָל-עַמִּי: הָאוֹכְלִים הַקֹּדֶשׁ פֶּסַח בְּלִיל שְׁמוּרִים. הָאֹכִילִם
בְּכַפֵּן רֹאשׁ חֲמוּרִים. הַשְּׂבִיעֵנִי בְּמִרוּרִים: עַל-צוּאָרֵנוּ הַסֶּגִּיר
וְחִלְחַל שָׁכֶם. וְגַם אֶפְקֹד עַל-עוֹנוֹתֵיכֶם. וְאֶכְלֹתֶם בֶּשֶׂר בְּגִיכֶם:
וַיֵּצֵא וְקָדַקְד סֶפֶח וְרֹצֵץ. וְחִזַּק מוֹסְרֵי כִי-אֶתְלוּצֵץ. וַיִּגְרַס
בְּחֻצֵּץ: וַיַּחֲמֹס וְעוּדֵי לְהַכְפִּישִׁי. וְלִתְהוֹם נִמְגָה הַרְפִּישִׁי. וְתִזְנַח
מִשְׁלוֹם נַפְשִׁי: וַיִּגְדֵּל וְכָבֵד נֶאֱק רִצְחִי. וּבְקָדְקָדִי עָלָה צוּחִי.
וְאָמַר אֲבִד נִצְחִי: מִצָּרִים וְכוּשׁ סָח אֲשִׁיבְכֶם. וְאֶשְׁפֹּטְכֶם
בְּזִמּוֹתֵיכֶם. וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת-בְּמֹתֵיכֶם:

זְכָרָה זֹאת כִּי-נִכְבָּר נִרְדִּי. וְלִכְלָה פֶּן מִכְבוֹד רְדִי. זְכָר-עֲנִי
וּמְרוּדִי: זָנַח זוּעַם וְלֵב הַקְּשִׁישׁ. וּבִהְתַּעֲבָרוּ עַם-מְשִׁיחַ. זְכוֹר

מקורות ומקבילות

הַאֹכִילִים הַקֹּדֶשׁ פֶּסַח. ע"פ ש"מ יב, יא. צליל שמוּרִים. ע"פ
ש"מ יב, יב. הַשְּׂבִיעֵנִי חֲמוּרִים. אי"כ ג, טו. אֶפְקֹד עַל
עוֹנוֹתֵיכֶם. ע"פ עמ"ג ג, ב. וְאֶכְלֹתֶם בֶּשֶׂר בְּגִיכֶם. ויק' כו, כט.
וַיִּגְרַס נַחֲלָץ. אי"כ ג, טז. וְחִזַּק מוֹסְרֵי נַפְשִׁי. אי"כ ג, יח.
וְאָמַר אֲבִד נִצְחִי. אי"כ ג, יח. וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת עַמּוֹתֵיכֶם. ויק'
כו, ל. זְכָר עֲנִי וּמְרוּדִי. אי"כ ג, יט. וְנִשְׁתַּעֲבָרוּ עַם מִשִּׁיחַ.
ע"פ ח"ה פט, לג. זְכוֹר חֲזוֹר וְתִשׁוּת. אי"כ ג, כ.

ח"ג והערות

הָאֹכִילִים בַּכַּפֵּן. באתר האקדמיה: זוהאכילם בכפן.
רֹאשׁ חֲמוּרִים. באשכנז וגולד: רֹאשֵׁי חֲמוּרִים. על-
צוּאָרֵנוּ הַסֶּגִּיר. במח' נירנברג, עה"ב, רומניא, כ"י,
קד"ץ, ראש"ך, אשכנז, גולד' ואתר האקדמיה: 'על-
צוּאָרֵנוּ הַסֶּגִּיר, וְכִיָּה בְנִיא בְשׁוּל'. וְחִלְחַל שָׁכֶם.
כ"ה בנוב"ר, מח' רומניא ואתר האקדמיה. במח' נירנברג,
אשכנז, גולד' ועה"ב: וְחִלְחַל שָׁכֶם. בקד"ץ: וְחִלְחַל שָׁכֶם.
בפירוש מח' נירנברג נראה ג"א: 'שָׁכֶם גוֹרֵל וְחִלְחַל'. וְגַם אֶפְקֹד. במח' שד"ל: וְגַם אֶפְקֹד. מוֹסְרֵי כִי-אֶתְלוּצֵץ.
כ"ה בנוב"ר, מח' רומניא, נירנברג, גולד', מקצת אשכנז ואתר האקדמיה. בכ"י נוסף: 'מוֹסְרֵי כִי-אֶתְלוּצֵץ. במקצת
אשכנז: 'מוֹסְרֵי כִי-אֶתְלוּצֵץ. וַיַּחֲמֹס וְעוּדֵי. כ"ה בכל הנוסחאות אשר לפנינו. במח' שד"ל: וַיַּחֲמֹס וְעוּדֵי. וְעוּדֵי
לְהַכְפִּישִׁי. כ"ה במח' רמ"ו, קד"א, בולוניא, כ"י, שד"ל ונירנברג בנוסח הפנים. במח' רומניא: וַיַּחֲמֹס וְעוּדֵי לְהַכְפִּישִׁי.
באשכנז, גולד', ראש"ך והגה"ה במח' נירנברג: וַיַּחֲמֹס וְעוּדֵי לְהַכְפִּישִׁי, וְכִיָּה בְנִיא בְשׁוּל. וְלִתְהוֹם נִמְגָה
הַרְפִּישִׁי. כ"ה במח' רמ"ו, קד"א, בולוניא ונוסח ראשון בשד"ל. במח' נירנברג, אשכנז וגולד': וַיַּחֲמֹס וְעוּדֵי לְהַכְפִּישִׁי, וְכִיָּה בְנִיא בְשׁוּל.
הַרְפִּישִׁי, לְשׁוֹן רֶפֶשׁ וְשִׁיט, ע"פ ישע"נ, כ, וכן מבואר בקד"ץ, ראש"ך, עה"ב וקד"א. בגולד' ניקד: הַרְפִּישִׁי, בְּשִׁיט
וְאִילֵּי זו שְׁעוֹת. בראש"ך ורומניא: וְנִמְגָה לְתִהוֹם הַרְפִּישִׁי, וְכִיָּה בְנִיא בְשׁוּל. נירנברג. ויגדל וְכָבֵד. בקצת
אשכנז מנוקד: וַיִּגְדֵּל וְכָבֵד. נֶאֱק רִצְחִי. באתר האקדמיה: 'נֶאֱק רִצְחִי. וּבְקָדְקָדִי עָלָה. באתר האקדמיה:
וּלְקָדְקָדִי עָלָה. מִצָּרִים וְכוּשׁ. בראש"ך: 'מִצָּרִים וְכוּשׁ. בפירוש מח' נירנברג: 'כוּשׁ דְּנִקְט, עֲבוּר מִצָּרִים, דְּכָתִיב
(בר' י, ו) וּבְנֵי חָם כוּשׁ וּמִצְרַיִם. סָח אֲשִׁיבְכֶם. במח' רומניא: 'סָח אֲשִׁיבְכֶם? באתר האקדמיה: 'נֶם אֲשִׁיבְכֶם.
וְאֶשְׁפֹּטְכֶם בְּזִמּוֹתֵיכֶם. כ"ה במח' רמ"ו ובולוניא. במח' רומניא ושד"ל: 'וְאֶשְׁפֹּטְכֶם בְּזִמּוֹתֵיכֶם. באשכנז: 'וְאֶשְׁפֹּטְכֶם
בְּזִמּוֹתֵיכֶם. באתר האקדמיה: 'וְאֶשְׁפֹּטְכֶם בְּזִמּוֹתֵיכֶם. זְכָרָה זֹאת כִּי-נִכְבָּר וכו'. אתר האקדמיה: כ"י ירושלים,
הספרייה הלאומית, 781 4. כִּי-נִכְבָּר נִרְדִּי. כ"ה בנוב"ר, קד"א, מח' נירנברג, עה"ב ואתר האקדמיה. באשכנז
ובגולד': 'כִּי-נִכְבָּר נִרְדִּי. במח' רומניא: 'כִּי-נִכְבָּר נִרְדִּי. בראש"ך: 'כִּי-נִכְבָּר נִרְדִּי, עִי"ש שהוא כמו נבער. מִכְבוֹד
רְדִי. כ"ה במח' רומניא, נירנברג, אשכנז, ראש"ך וגולד', וכך הוגה במח' רמ"ו, וְכִיָּה בְנִיא בְשׁוּל. שד"ל וכו' (אלא
שנראה שהוא תיקון של יד הראשונה). במח' רמ"ו נוסח המקורי, בולוניא ושד"ל נוסח הראשון: 'מִכְבוֹד רְדִי. זָנַח
זוּעַם. כ"ה בנוב"ר, מח' רומניא ואתר האקדמיה. במח' נירנברג, גולד' ועה"ב: 'זָנַח זוּעַם. באשכנז ומקצת כ"י: זָנַח

תִּזְכֹּר וְתִשְׁוּחַ: זָכוּ זְקֵנִי וּפְעָלָם אָבִיָּא. כִּי־בָכָן פֶּרִץ גָּדֵר נָבִיא.
זֹאת אָשִׁיב אֶל־לִבִּי: אָבוֹתֵינוּ זָעְקוּ וְכָלוּ מְרִיבָה. וְשָׁח
עַל־רַעְתָּנוּ כִּי־רָבָה. וְנִתַּתִּי אֶת־עֲרִיכָם חֲרָבָה:

חֲטָא חֲזוּ כִי־עוֹן נִכְתַּמְנוּ. תָּמוּר בְּצִיּוֹן כִּי־נִחַתְמָנוּ. חֲסִדֵי יְהוָה
כִּי לֹא־תָמְנוּ: חָשַׁב חוֹרְשֵׁי לְקַרְקַר קִיר יְקָרִים. מֶר יִבְכִּיּוֹן
מִכְּתֵי סוּקָרִים. חֲדָשִׁים לְבָקָרִים: חֶשֶׁךְ חֲזוֹן מְגִישֵׁי אִשִּׁי. קִיר
כַּעֲזוֹר מְגִשְׁשֵׁי. חֲלָקֵי יְהוָה אֶמְרָה נִפְשֵׁי: עֲבָדִים חֲסָמוֹנִי מִלְגָּדֵר
פֶּרִץ. וְתוֹכְחוֹת קָשׁוֹת פֶּן בְּחָרָץ. וְהִשְׁמַתִּי אֲנִי אֶת־הָאָרֶץ:
טַמְאָתָהּ טְפוּלָה וְנִטָּה קוֹ. וְלֹא נָסוּב אַחֲזוֹר מִקּוֹ. טוֹב יְהוָה

ח"ג והערות

מקורות ומקבילות

זכו זקני. ע"פ איכ"ד, ז. זאת אשיב אל לבי. איכ"ג, כא.
על רעתנו כי רבה. ע"פ צ"ו, ה. ונתתי את עריכס חרבה.
ויק' כו, לא. כי עוון נכתמנו. ע"פ ירמ' ג, כב. חסדי ה'
כי לא תמנו. איכ"ג, כב; מדת"ה מח' סו, א, 'רחמיו של
הקב"ה קיימים וכו', אלא שהיית מחדשיו ומעמידו בכל צוקר;
מדת"ה מח' קית, סו' ד, 'כל חסדים שהקב"ה עושה לישראל
לעולם הו'. לקרקר קיר. ע"פ ישע' כב, ה. יקרים. ע"פ
איכ"ד, ג. מר יבכיון. ע"פ ישע' לג, ז. חדשים לנקרים.
איכ"ג, כג. קיר כעזר מגששי. ע"פ ישע' נט, י. חלקי ה'
אמרה נפשי. איכ"ג, כד. והשימותי אני את הארץ. ויק' כו, לב.
ונטה קו ולא נסוב. ע"פ איכ"ג, ח. טוב ה' לקו. איכ"ג, כה.

זבול. זכו זקני. בחלק אשכנז: זכות זקני, אך איננו
התיבה שבראש הפסוק, איכ"ד, ז. פֶּרִץ גָּדֵר. במח'
רומניא: פֶּרִץ גָּדֵר. פֶּרִץ גָּדֵר נָבִיא. כ"ה בנוב"ר
ומח' רומניא. במח' נירנברג, ראש"ך, אשכנז וגולד.
פֶּרִץ נְתִיבִי. באתר האקדמיה: פֶּרִץ נְתִיבִי. זעקו
וכלו. במח' נירנברג, אשכנז, גולד, רומניא: זעקו וכלו.
וכלו מְרִיבָה. כ"ה בנוב"ר, מח' רומניא, עה"ב, ראש"ך
ואתר האקדמיה. במח' נירנברג, אשכנז וגולד: זכלו
מִדְבָּה. חטא חזו כ"עוֹן וכו'. במח' רמ"ו בלבול
בסדר השורות, מבית האחרון של אות מ עד בית הראשון

של אות פ, נכנסו בשעות לפני אות ח. כ"עוֹן נכתמנו. כ"ה בנוב"ר, מח' רומניא, גולד, ואתר האקדמיה. באשכנז
וניא במח' שד"ל: כ"עוֹן נכתמנו. בקד"א ללא תיבת עוֹן. בעה"ב: כ"עוֹן נכתמנו. תָּמוּר בְּצִיּוֹן כִּי־נִחַתְמָנוּ.
באשכנז: תָּמוּר בְּצִיּוֹן נִחַתְמָנוּ. בגולד: תָּמוּר הַצִּנְהָה כִּי־נִחַתְמָנוּ. בקדמ"א: תָּמוּר בְּצִיּוֹן כִּי־נִחַתְמָנוּ. בעה"ב:
'בְּחֲטָאֵינוּ כִּי־בָצִיּוֹן נִכְתַּמְנוּ. במח' רומניא: וְנִתַּתִּי תָמוּר בְּיָמֵינוּ כִּי־נִחַתְמָנוּ. באתר האקדמיה: תָמוּר כי בציון נחתמנו.
חשב חורש. במח' רומניא: חשב חורשים. באתר האקדמיה: חשב חורש. לקרקר קיר יְקָרִים. כ"ה בנוב"ר,
גולד, ומקצת אשכנז. במח' רומניא, קד"ן ומקצת אשכנז: לקרקר יְקָרִים, וללא תיבת יְקִיר. בראש"ך: לקרקר
יְקָרִים. באתר האקדמיה: לקרקר יְקָרִים. מקד"א נראה שהנוסח הוא: לקרקר קיר, וללא תיבת יְקָרִים. מר
יבכיון. כ"ה בנוב"ר ומח' נירנברג. במח' רומניא, ראש"ך, עה"ב, גולד, אשכנז ואתר האקדמיה: זמר יבכיון. חֶשֶׁךְ
חֲזוֹן. כ"ה במח' בולוניא, כ"י, שד"ל, רומניא, אשכנז וגולד. במח' רמ"ו: חֶשֶׁךְ חֲזוֹן, בשו"ן שמאלית, וכן נראה
מראש"ך ופירוש מח' נירנברג, שפירשו לשון חיסור ונמנעות. במח' רס"דרס"ה תוקן ל'חֶשֶׁךְ חֲזוֹן, בשו"ן ימנית.
קיר כַּעֲזוֹר. כך מנוקד בכ"י, ע"פ ישע' נט, י. במח' רמ"ו: קיר כַּעֲזוֹר. במח' בולוניא, שד"ל, אשכנז ורומניא: קיר
כַּעֲזוֹר. כַּעֲזוֹר מְגִשְׁשֵׁי. כ"ה בנוב"ר, ראש"ך ואתר האקדמיה. במח' רומניא: כַּעֲזוֹר מְגִשְׁשֵׁי. במח' נירנברג, אשכנז
וגולד: כַּעֲזוֹר מְגִשְׁשֵׁי. בקד"ן: כַּעֲזוֹר מְגִשְׁשֵׁי. עבדים חֲסָמוֹנִי. באשכנז: עבדים חֲסָמוֹנִי. במח' רומניא: עבדים
חֲסָמוֹנִי. פֶּן בְּחָרָץ. בכ"י: פֶּן בְּחָרָץ. טמאתה טְפוּלָה. כ"ה בנוב"ר ומח' רומניא. במח' נירנברג, ראש"ך,
אשכנז וגולד: טמאתה טְפוּלָה, וכ"ה נ"א במח' שד"ל ואתר האקדמיה. ולא נָסוּב. במח' רומניא, נירנברג, ראש"ך,
גולד, ואשכנז: זלא נָסוּב. נ"א במח' שד"ל ואתר האקדמיה: זלא נָסוּב. אחזר מִקּוֹ. במח' נירנברג, אשכנז, גולד,
ורומניא: אחזר מִקּוֹ. נ"א במח' שד"ל: אחזר מִקּוֹ.

לְקוֹנוֹ: טָבְעוּ טִירוֹתַי וּפִי צָר הָמָם. וְכָל־עוֹבֵר שָׂרָק וְשָׁמַם.
טוֹב וַיַּחֲלִי וְרוּחָם: טוֹבִים טָפִים נָכְלוּ כְּהוֹסִיפוּ לַמָּעַל. וְכַמְעַלְלִי
חָר בִּי לַפֶּעַל. טוֹב לִגְבֹּר כִּי־יִשָּׂא עַל: בְּנַפְשִׁנוּ טָרַף אֶפֶר
נִבְרָה. כִּי־כִמוּ בְּרַחַת וּבִמְזוּרָה. נָם וְאַתְכֶם אֲזוּרָה:

יְדוּ יָרָה בִּי אֹר כְּסָדוֹם. וְעַל־כָּל־אַלֶּה הַזֹּנֶתִי בַת־אֲדוֹם. יֵשֵׁב
בְּדָר וַיִּלֵּם: יֵשְׁבוּ יְגוֹנִים בְּנֵי עַל־חוֹפָהּ. כִּי־כָבֵד עָלִי אֶפְהוּ.
יִתֵּן בַּעֲפָר פִּיהוּ: יְדֵי יְסוּדֵי שְׁתוּבֵי מַחִי. וְקִשְׁבֹּתִי מִפִּי צָר

מקורות ומקבילות

טבעו טירותי. ע"פ ח"כ' ז, ט; בצלי סוטה, דף ט ע"א, 'משה
ודוד שלא שלטו שולחיהם במעשיהם'. וכל עובר שרק ושמש.
ע"פ ח"כ' ז, טז. טוב ויחיל ודומם. ח"כ' ג, כו. טובים
טפים נכלו כהוסיפו למעול. ע"פ דה"צ לו, יד. וכמעללי חר
די לפעול. ע"פ ירמ' ד, יח. טוב לגבר כי ישא עול. ח"כ' ג, כז.
נפשנו טרף אפר נברה. ע"פ ח"כ' ה, ט. כי כמו ברחת
ונמזרה. ע"פ ישע' ל, כד. ואתכם אזרה. ויק' כו, לג. ישנ
דדו וידום. ח"כ' ג, כח. יתן בעפר פיהו. ח"כ' ג, כט.

ח"נ והערות

טבעו טירותי וכו'. במח' רומניא התחלפו סדר
החרוזים – קודם 'טובים טפים' וכו', ואח"כ בא חרוז זה.
אמנם לפי מבנה הקינה, צ"ל כבפנים על סדר איכה.
ופי צר. בראש"ך: יפצצר צר'. במח' רומניא: יפצה צר'.
צר הקסם. כ"ה בנוב"ר ומח' רומניא. בקד"ץ, אשכנז,
גולד' ואתר האקדמיה: 'צר דקס'. במח' נירנברג ועוד
כ"י: 'צר זקס'. וכל"עובר. באשכנז נוסף: 'וכל"עובר
עלי'. באתר האקדמיה: 'וכל עובר עלי'. שָׂרָק ושמש.

במח' רומניא: שָׂרָק ושמש. טפים נכלו. כ"ה במח' רמ"ז, כ"ה נירנברג, גולד', אשכנז, וכן פירשו בעה"ב וקד"ץ.
במח' בולוניא, שד"ל ורומניא: 'טפים נכלו', וכן נראה מראש"ך. כְּהוֹסִיפוּ לַמָּעַל. כ"ה במח' נירנברג, בולוניא,
כ"י ושד"ל. במח' רמ"ז: 'כהוסיפו למעל'. במח' רומניא, גולד' ואשכנז: 'כהוסיפו למעל'. וְכַמְעַלְלִי. כ"ה בנוב"ר,
אשכנז ואתר האקדמיה. במח' נירנברג וגולד': 'וְכַמְעַלְלִי'. במח' רומניא: 'וְכַמְעַלְלִי'. חָר בִּי לַפֶּעַל. כ"ה במח'
בולוניא, שד"ל, גולד' ואתר האקדמיה. במח' רמ"ז: 'חד בִּי לַפֶּעַל'. במח' נירנברג, אשכנז ונ"א בשד"ל: 'חָרָה בִּי
לַפֶּעַל', וכן נראה מראש"ך. במח' רומניא: 'חָרָה בִּי לַפֶּעַל'. בְּנַפְשִׁנוּ טָרַף אֶפֶר נברה. כ"ה בנוב"ר, מח' נירנברג
וגולד'. באשכנז: 'בנפשנו נביא טָרַף נברה', או: נברה. במח' רומניא: 'בנפשנו אָבֵר נברה', וללא תיבת שָׂרָף. בקד"ץ:
'שָׂרַף אֵיךְ נִבְרָא'. בעה"ב: 'שָׂרַף אֶפֶס מְזוּרָה'. נִבְרָה. כך ניקדו במח' נירנברג, רומניא וגולד'. במח' בולוניא ושד"ל:
נִבְרָה, בנין פיעל, יוצא לשני. במח' רמ"ז: 'נִבְרָה', בנין הנפעל – 'אנחנו נִבְרָה'. ככ"י: 'נִבְרָה'. כִּי־כִמוּ בְּרַחַת
וּבִמְזוּרָה. במח' רומניא: 'כִּי־כִמוּ בְּרַחַת וּבִמְזוּרָה'. נָם וְאַתְכֶם. במח' רומניא ושד"ל: 'נָם וְאַתְכֶם'. יָרָה בִּי אֹר
כְּסָדוֹם. כ"ה במח' בולוניא, נירנברג, גולד' ואשכנז. במח' רמ"ז ושד"ל: 'יָרָה בִּי אֹר כְּסָדוֹם'. בעה"ב: 'יָרָה בִּי אֵשׁ
כְּסָדוֹם'. במח' רומניא: 'יָרָה בִּיאור כְּסָדוֹם', תיבה אחת. בראש"ך ואתר האקדמיה: 'יָרָה בִּי כְּסָדוֹם', וללא תיבת
'אור'. הַזֹּנֶתִי בַת. כ"ה במח' שד"ל, גולד' ומקצת אשכנז. במח' נירנברג ושאר אשכנז: 'הַזֹּנֶתִי בַת'. במח' רמ"ז
ובולוניא: 'הַזֹּנֶתִי בַת'. במח' רומניא: 'הַזֹּנֶתִי בַת'. באתר האקדמיה: 'הַזֹּנֶתִי בַת'. יְגוֹנִים בְּנֵי עַל. כ"ה בנוב"ר,
מח' רומניא, נירנברג, ראש"ך ועה"ב. בגולד' ואשכנז: 'יְגוֹנִים בְּנֵי עַל'. חוֹפָהּ. נ"א בראש"ך: 'אֶפְהוּ', לשון 'אופי'
של אומה זו. כִּי־כָבֵד עָלִי. במח' רומניא: 'כִּי־כָבֵד עָלִי'. אֶפְהוּ. כ"ה בנוב"ר, מח' רומניא, נירנברג, עה"ב,
גולד', אתר האקדמיה וכן נראה בראש"ך. באשכנז: 'אֶפְהוּ'. יְדֵי יְסוּדֵי. במח' רומניא: 'יְדֵי יְסוּדֵי'. במח' נירנברג
ומקצת אשכנז: 'יְדֵי יְסוּדֵי'. בגולד' ומקצת אשכנז: 'יְדֵי יְסוּדֵי'. בעה"ב: 'יְדֵי אֶסְרִי'. שְׁתוּבֵי מַחִי. כ"ה במח'
בולוניא, שד"ל ורס"דרס"ה. במח' רמ"ז ואשכנז: 'שְׁתוּבֵי מַחִי'. במח' רומניא ואתר האקדמיה: 'שְׁתוּבֵי מַחִי'. מִפִּי
צָר שָׁחִי. כ"ה במח' בולוניא ושד"ל, וכן תוקן ברס"דרס"ה. במח' רמ"ז: 'מִפִּי צָר שָׁחִי'. במח' רומניא: 'מִפִּי צָר
שָׁחִי'.

שְׁחִי יִתֵּן לְמַכְּהוּ לְחִי: עוֹרְנוּ יוֹעַם בְּחֶרֶשׁ בְּקֶרֶץ. וְגוֹיְנוּ שְׁמֹנוּ
בְּאֶרֶץ. אֹף תִּרְצֶה הָאָרֶץ:

כָּל-כְּבוֹד תִּאָּרְנוּ הַכֹּלִם. וְצוֹר אֲרֻחוֹתָיו חֹסֵד כָּלֶם. כִּי לֹא
יִזְנַח לְעוֹלָם: כָּלוּ כְּמַעַט כִּי-בִי גִלְחִים. וְעַל-הֶרְעָה הוּא גָחַם.
כִּי אֶס-הוֹגָה וְרָחַם: כָּלָה כְּעֶסוּ וְהִצִּית לָהֶבוּ. וּבִתְכֻלִּית שְׁפָה
מֵאֹי כִי-בִי. כִּי לֹא עֲנָה מִלְּבֹ: גָשִׁים כְּפִרְוֻעוֹת יוֹשְׁבוֹת שְׁמָה.
בְּכָל-שָׁנָה וּשְׁנָה מִזְכִּירוֹת אֲשָׁמָה. כָּל-יָמֵי הַשְּׁמָה:

לֹא אֲלִיכֶם לֹחֲצֵי גִלְיוֹ. וְעַל-בְּנֵי הָעֵבִיר גִּלְיוֹ. לְדַכֵּא תַחַת
רִגְלָיו: לְאִמּוֹתֶם לָעֵת כָּמָהוּ מִשְׁבָּר. יַעַן כִּי-פָתְחוּ גְרוֹן כְּקֶבֶר.
לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט-גָּבֶר: לֹא לְמַחֲוֹת פֶּץ לְעַם קָרוֹבוֹ. וְאִיךְ מִתְעַר

ח"ג והערות

מקורות ומקבילות

יתן למכסו לחי. איכ' ג, ל. שורנו יועם כחרש. ע"פ איכ' ה, ו.
אז תרסה הארץ. ויק' כו, לד. ולור אורחותיו חסד כולם. ע"פ
סה' כה, י. מדת"ג פרי וירא, סי' ד. כי לא יזנח לעולם. איכ'
ג, לא. ועל הרעה הוא נחם. ע"פ יוא' ב, יג. כי אם הוגה
ורחם. איכ' ג, לב. כילה כעסו והצית להבו. ע"פ איכ' ד, יא.
כי לא ענה מלכו. איכ' ג, לג. כל ימי השמה. ויק' כו, לד.
לדכא תחת רגליו. איכ' ג, לד. כי פתחו גרון קבר. ע"פ סה'
ה, י. להטות משפט גבר. איכ' ג, לה. לעם קרובו. ע"פ
סה' קמט, יד. ואיך מתער הוליא חרנו. ע"פ יח' כח, ח.

כְּמַעַט. כ"ה בנוב"ר, מח' רומניא, ראש"ך, גולד' ואתר האקדמיה. באשכנז: 'בְּלִינוּ כְּמַעַט'. במח' נירנברג: 'בְּלוּ
כָלֶם'. וְעַל-הֶרְעָה. במח' רומניא נוסף: 'עַל-כָּל-הֶרְעָה'. וְהִצִּית לָהֶבוּ. במח' רומניא ושו"ל: 'וְהִצִּית לָהֶבוּ'.
וּבִתְכֻלִּית שְׁפָה. כ"ה במח' בולוניה, קד"א ושו"ל. במח' רמ"ו, רומניא, נירנברג ופירוש, קד"ן, ראש"ך, עה"ב,
גולד' ואתר האקדמיה: 'זִבְתְּכִלִּית שְׁפָה', ע"פ ויק' פ' כו, סי' ח, 'שש שנים היו אותן גזלים עמומות בידו של
גבריא'ל'. מֵאֹי. במח' רומניא: 'מֵאֹי'. בקד"ן: 'אֹוֹי'. במח' נירנברג, עה"ב, גולד' ואתר האקדמיה: 'מֵאֹרִי'.
באשכנז: 'מֵאֹרִי אור'. בראש"ך: 'מֵאֹלִי'. כִּי-בִי. כ"ה בנוב"ר ופירוש מח' נירנברג. בראש"ך, נוף הטקסט במח'
נירנברג, עה"ב, אשכנז, גולד' ואתר האקדמיה: 'כִּבִּי'. במח' רומניא: 'כִּיבוּ'. גָשִׁים כְּפִרְוֻעוֹת. בראש"ך: 'גָשִׁים
כְּמִפְרְוֻעוֹת'. יוֹשְׁבוֹת שְׁמָה. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניה, גולד' ואשכנז. במח' נירנברג: 'יוֹשְׁבוֹת לְשָׁמָה', ולדעת כולם
לשון שממה הוא. במח' שו"ל ורומניא: 'יוֹשְׁבוֹת שְׁמָה', אמנם קשה לדעת האם יש כאן שינוי או אי דיוק בחילוף בין
פתח לקמץ, ובודאי מסתבר שהוא לשון 'שממה'. בְּכָל-שָׁנָה וּשְׁנָה מִזְכִּירוֹת. במח' רומניא: 'בְּכָל-שָׁנָה מִזְכִּירוֹת',
וללא תיבת וְשָׁנָה. לֹחֲצֵי גִלְיוֹ. במח' רמ"ו: 'לֹחֲצֵי גִלְיוֹ'. באתר האקדמיה: 'לֹחֲצֵי רִגְלָיו'. וְעַל-בְּנֵי. כ"ה
בנוב"ר, גולד' ומקצת אשכנז. במח' נירנברג, ראש"ך, רומניא ומקצת אשכנז: 'עַל-בְּנֵי', ללא ו. באתר האקדמיה:
'עַל בְּנֵיה'. יַעַן כִּי-פָתְחוּ גְרוֹן כְּקֶבֶר. כ"ה במח' בולוניה ונ"א בשו"ל. במח' רמ"ו, קד"א ושו"ל נוסח עיקרי:
'יען כִּי-נָבְחוּ גְרוֹן כְּקֶבֶר', ע"פ ישע' ג, טו. באשכנז: 'יען כִּי-גְרוֹן פָּתְחוּ כְּקֶבֶר'. במח' רומניא: 'יען גְרוֹן פָּתְחוּ כְּקֶבֶר'.
פָּתְחוּ. במח' נירנברג, עה"ב, ראש"ך וקד"ן: 'פָּתְחוּ'. וְאִיךְ מִתְעַר. בראש"ך ומח' נירנברג: 'אִיךְ מִתְעַר', ללא ו.

הוֹצִיא חֲרָבוֹ. לָעֵת אָדָם בְּרִיבוֹ: שָׁרִים לְכוּדִים הוֹצִיא
מִשְׁעָרִים. תַּת כְּתָאֲנִים הַשּׁוֹעָרִים. לְעוֹלָל וְהַנְּשָׁאָרִים:

מִמָּרוֹם מְגֻלָּה כָּתַב בְּגָהִי. קָנִים וְהִגָּה וְהִי. מִי זֶה אָמַר וַתְּהִי:
מֶה־אֶעֱיֹדךְ מְאוּסָה מְלַהֲרָצָה. נִתְּנָה בְּיַד מְרִיב וּמִתְנַצֶּה.
מִפִּי עֲלִיזוֹן לֹא תֵצֵא: מַחְטָאוֹת מִדִּיחִי אֶקוֹנֶן. מְנַחֲמִי כְּמִינִן
מִתְרוֹנֶן. מֶה־יִּתְאוּנֶנּוּ: בַּחוּרִים מוֹטְטוּ בִּי לְהִרְבֵּי. וּשְׂכִינָה הָעֵלָה
מִקָּרֵב. וְכִשְׁלוֹ אִישׁ־בְּאֲחִיו בְּמִפְנֵי־חֶרֶב:

נִשְׁקָד גִּטָּל עַל פּוֹרְכֵינוּ. וַיִּתְּעַב שִׁי עֲרַכְנוּ. נַחֲפָשָׁה דִּרְכֵינוּ:
נִבְיֵאִיךְ נֶאֱצָו לְקָרִץ עַפְעָפִים. וְאֶכְזְרוּ עֲלֵינוּ אֶרֶךְ אַפִּים. נִשָּׂא
לְבַבְנוּ אֶל־כַּפָּיִם: נָעוּ גִדּוֹ רֹאשׁ בְּמַהְמוּרֵנוּ. רְשָׁעִים מִפִּילִים

מקורות ומקבילות

לעת אדם חריבו. חריב, ג. לו. תת כתאנים השוערים. ע"פ
ירמ' כט, ח. לעולל והנשארים. ע"פ ישע' ח, ו. והנשארים.
ע"פ ויק' כו, לו. ממרום מגילה כתב בנהי. ע"פ ירמ' לו, ו.
קנים והנה וחי. יח' ז, ו. מי זה אמר ותהי. חריב, ג. לו.
מאוסה. ע"פ חריב, ג. מה. מפי עליון לא תלא. חריב, ג. לת.
כמיין מתרוקן. ע"פ חריב, עח, סה. מה יתאון. חריב, ג. לט.
וכשלו איש נאצו כמפני חרב. ויק' כו, לו. נשקד גטל עול.
ע"פ חריב, א, יד. נחפשה דרכינו. חריב, ג. מ. נשא לגנוא אל
כפיים. חריב, ג. מה. רשעים מפילים ממכמורינו. ע"פ חריב
קמא, י.

ח"נ והערות

לָעֵת. ע"ז ועירא ע"פ המסורה. שרים לכוודים. במח'
רמיו: שרים לכוודים. תת כְּתָאֲנִים. כ"ה במח' שד"ל
ואשכנז, וכ"ה בירמ' שלפנינו. במח' רמיו, בולוניא
ורומניא: תת כְּתָאֲנִים. כתאנים השוערים. באשכנז:
כתאנים השוערים. במח' רומניא: כתאנים משוערים.
לְעוֹלָל. במח' נירנברג: לְאֶבְדִּי. באתר האקדמיה:
לדלוק. וְהַנְּשָׁאָרִים. בראש"ד, גולד, וחלק אשכנז:
הנשארים. בחלק אשכנז: אֶת־הַנְּשָׁאָרִים. כתב בְּגָהִי.
כ"ה בנוב"ר, מח' נירנברג, ראש"ד, עה"ב, גולד, ומקצת
אשכנז. במח' רומניא: כתב בְּגָהִי. מקצת אשכנז: כתב
וְהִי. קנים והגה. כ"ה בפסוק, בחסר י. מריב ומתנצה. במח' רומניא: מריב ומתנצה. מחטאות מדיחי.
כ"ה במח' בולוניא וקד"א, נירנברג, עה"ב, ראש"ד, גולד. באשכנז: מחטאות מדיחי שְׁנָא. במח' רמיו: מחטאות
מדיחי. במח' רומניא: מחטאות נדיחי. מְנַחֲמִי כְּמִינִן. במח' רומניא ושד"ל: מְנַחֲמִי כְּמִינִן. בחורים מוטטו.
כ"ה בנוב"ר, מח' נירנברג, גולד, ואשכנז. בקד"ן וראש"ד: בחורים מוטטו. במח' רומניא: בחורים מוטטו.
במח' נירנברג, גולד, אשכנז וניא בשד"ל: מוטטו כושל. בראש"ד: מוטטו כושל. במח' רומניא: מוטטו כושל. ב'י
לְהִרְבֵּי. כ"ה במח' בולוניא ושד"ל. במח' רמיו: בְּלִי לְקָרֵב. באשכנז: ב'י לְהִרְבֵּי. ושכינה הָעֵלָה. כ"ה בנוב"ר
ומח' רומניא. במח' נירנברג, גולד, ואשכנז: ושכינה הָעֵלָה. נִשְׁקָד. במח' רומניא: נִשְׁקָד. גִּטָּל עַל פּוֹרְכֵינוּ.
כ"ה במח' בולוניא, שד"ל, גולד, אשכנז, נירנברג, עה"ב, ראש"ד וקד"א. במח' רמיו: גִּטָּל עַל פּוֹרְכֵינוּ. במח'
רומניא: גִּטָּל עַל פּוֹרְכֵינוּ. וַיִּתְּעַב שִׁי. במח' רומניא: וַיִּתְּעַב שִׁי. שִׁי עֲרַכְנוּ. כ"ה בנוב"ר ומח' רומניא. במח'
נירנברג, אשכנז וגולד: שִׁי עֲרַכְנוּ. נִבְיֵאִיךְ נֶאֱצָו. במח' רומניא, עה"ב, נירנברג, ראש"ד, אשכנז, גולד, ואתר
האקדמיה: נִבְיֵאִיךְ נֶאֱצָו. וְאֶכְזְרוּ עֲלֵינוּ. כ"ה בגולד, ואשכנז, וכן נראה נכון. במח' רמיו: וְאֶכְזְרוּ עֲלֵינוּ. אבל
לקמן באות פ', בחרו פצו, ברס"ד-רס"ה: וְאֶכְזְרוּ עֲלֵינוּ, בחיריק. במח' בולוניא ושד"ל: וְאֶכְזְרוּ עֲלֵינוּ. במח' רומניא:
וְאֶכְזְרוּ עֲלֵינוּ. ראש בְּמַהְמוּרֵנוּ. כ"ה בקד"א, מח' שד"ל, נירנברג, אשכנז, גולד, רומניא ואתר האקדמיה. במח'
רמיו ובולוניא: ראש בְּמַהְמוּרֵנוּ. רְשָׁעִים מִפִּילִים. במח' רומניא: רְשָׁעִים מִפִּילֵינוּ, וכ"ה באתר האקדמיה אבל
ללא ו' בתיבת ורשעים.

בְּמִכְמוֹרֵינוּ. גָּחֵנוּ פִּשְׁעֵנוּ וּמָרֵינוּ: זִקְנִים גִּינִים לָרֹב סְגוּיִים.
אֲכָלוּם וְהוֹשַׁתְנוּ מִשָּׁל בְּגוֹזִים. כָּנָם וְאַבְדָתָם בְּגוֹזִים:

סֵלָה שְׁמִי קְטוֹרֶה בָּאֵף. וְאַפְעָר פֶּה וְאַשְׁאֵף. סְכּוֹתָה בָּאֵף:
סִפְקוּ סוֹטְנֵי כָף וְאַשְׁתוֹנֵן. וְאַצְעַק חֲמָס וְאַתְחַנֵּן. סְכּוֹתָה בְּעֵנֶךָ:
סוֹרוּ טָמֵא שָׁחוּ מְאַשִּׁימוּנוּ. בְּהִנָּתֵן כְּבִרְזֵל שְׁמִינוּ. סָחִי וּמֵאוֹס
תְּשִׁימוּנוּ: שָׁבַת מְשׁוֹשׁ שְׁמַח מְשׁוֹרְרִים. וְרוֹדְפֵי קָלוּ מְנַשְׁרִים.
לְאַבֵּד וְהַנְשָׁאֲרִים:

עַל-אֵלֶּה עֲשִׂקוֹנוּ בְּחִירוֹפִיָּהֶם. הִגְדִּילוּ שְׁאוֹן גְּדוּפִיָּהֶם. פָּצוּ

ח"ג והערות

בְּמִכְמוֹרֵינוּ. כן מנוקד במח' רמ"ו, רומניא, גולד', מקצת
אשכנז, וכן נראה נכון ע"פ הפסוק. במח' בולוניה,
נירנברג, שד"ל ומקצת אשכנז, המ"ס הראשונה בחיריק.
במכמורינו, כ"ה במח' רמ"ו, שד"ל, נירנברג, רומניא
קד"ץ, ראש"ך, עה"ב ואשכנז. במח' בולוניה וקד"א:
בְּמִכְמוֹרֵינוּ, בכ"ף. זקנים גינים. כ"ה במח' בולוניה,
קד"א, שד"ל, גולד' ואתר האקדמיה. במח' נירנברג
ורומניא: זקנים גינים, ע"פ תה' עד, ח. באשכנז: זקנים
וגינים. במח' רמ"ו: זקנים גינים. אֲכָלוּם וְהוֹשַׁתְנוּ.
כ"ה בנוב"ר ומח' רומניא. בגולד' ואשכנז: אֲכָלוּם
וְהוֹשַׁתְנוּ. במח' נירנברג: אֲכָלוּם וְהוֹשַׁתְנוּ. כָּנָם

מקורות ומקבילות

נחזו פשענו ומרנו. איכ' ג, מז. אכלום. ע"פ ירמ' ג, ז.
והושתנו משל גזים. ע"פ תה' מז, טו. ואנחתם גזים. ויק'
כו, לח. סלף. ע"פ איכ' ח, טו. שמי קטורה בלף. ע"פ דב'
לג, י. ואפער פה ואשאף. ע"פ ישע' מז, יד. סכותה בלף.
איכ' ג, מג. ספקו סוטי כף. ע"פ איכ' ב, טו. ואשתוק.
ע"פ תה' עג, כה. ואצעק חמס. ע"פ חבק' ח, ב; איז' יט, ז.
סכותה בענין. איכ' ג, מז. סורו טמא שחו מאשימונו. ע"פ איכ'
ד, טו. בהנתן כבדל שמינו. ע"פ ויק' כו, יט. סחי ומאוס
תשימונו. איכ' ג, מה. שבת משוש. ע"פ ישע' כד, ח; איכ'
ה, טו. ורודפי קלו מנשרים. ע"פ איכ' ד, יט. לאנז והנשרים.
ע"פ ויק' כו, לט; דב' ז, כ. הגדילו שאון גידופיהם. ע"פ ישע'
מג, כה; תה' מז, ח. פלו עלינו פיהם. איכ' ג, מז.

ואבדתם. במח' שד"ל: קָנָם ואבדתם. באתר האקדמיה ללא תיבת קָנָם. סֵלָה שְׁמִי. כ"ה בגולד' ואשכנז, וכן
נראה ניקודו לפירושי קד"ץ וראש"ך. במח' רמ"ו ורומניא: סֵלָה שְׁמִי. במח' נירנברג, בולוניה ושד"ל: סֵלָה שְׁמִי.
וְאַפְעָר פֶּה. כ"ה בנוב"ר ואתר האקדמיה. באשכנז: וְאַפְעָר פֶּה. במח' רומניא: וְאַפְעָר פֶּה. וְאַצְעַק חֲמָס. כ"ה
בנוב"ר, גולד' ואתר האקדמיה. בראש"ך, מח' נירנברג, אשכנז ורומניא: וְאַצְעַק חֲמָס. חֲמָס וְאַתְחַנֵּן. כ"ה בנוב"ר,
מח' רומניא ואתר האקדמיה. במח' נירנברג, קדמ"א, גולד' ואשכנז: חֲמָס וְאַתְחַנֵּן. שָׁחוּ מְאַשִּׁימוּנוּ. כ"ה בקד"א,
מח' שד"ל, נירנברג, גולד' ומקצת אשכנז. במח' רמ"ו, בולוניה, קדמ"א, מקצת אשכנז ואתר האקדמיה: שָׁחוּ
מְאַשִּׁימוּנוּ, כדרך כתיבת חז"ל, שדרכס להחליף ש"ן שמאלית שבמקרא לסמ"ך. במח' רומניא: שָׁחוּ מְאַשִּׁימוּנוּ;
בְּהִנָּתֵן כְּבִרְזֵל. כ"ה במח' בולוניה ואשכנז. במח' רמ"ו, רומניא ושד"ל: בְּהִנָּתֵן כְּבִרְזֵל. בכ"ף. באתר האקדמיה:
בְּהִנָּתֵן כְּבִרְזֵל. משוש שְׁמַח. כ"ה בנוב"ר, מח' רומניא, גולד', עה"ב ומקצת אשכנז. במח' נירנברג ומקצת אשכנז:
מְשׁוֹשׁ שְׁמַח. בקדמ"א: מְשׁוֹשׁ שְׁבַח, וכ"ה נ"א במח' שד"ל. באתר האקדמיה: שְׁשׁוֹן שְׁמַח. שְׁמַח מְשׁוֹרְרִים.
במח' רומניא נוסף: שְׁמַח תוֹף מְשׁוֹרְרִים. וְרוֹדְפֵי קָלוּ. במח' רומניא: וְרוֹדְפֵי קָלוּ. באתר האקדמיה: וְרוֹדְפֵי קָלוּ.
קָלוּ. לְאַבֵּד. במח' רומניא: לְדָלוּק. באתר האקדמיה: לְדָלוּק. וְהַנְשָׁאֲרִים. כ"ה בנוב"ר, מח' נירנברג, רומניא
ואתר האקדמיה, עם ו, כלשון הפסוק. בראש"ך, גולד' ואשכנז: וְהַנְשָׁאֲרִים, ללא ו. עַל-אֵלֶּה עֲשִׂקוֹנוּ וכו'
פיהם. במח' רמ"ו, רומניא, נירנברג, ראש"ך, גולד' ואשכנז, שורה זו באה כאן, שהרי באי' הראשון את ע' קודמת
לאות פ', ורק באחרים הקדימו את פ' לעיין. במח' בולוניה ושד"ל הקדימו את פ' לעיין. עֲשִׂקוֹנוּ בְּחִירוֹפִיָּהֶם.
במח' רומניא: עֲשִׂקוֹנוּ בְּחִירוֹפִיָּהֶם. באתר האקדמיה: עֲשִׂקוֹנוּ בְּחִירוֹפִיָּהֶם. הִגְדִּילוּ שְׁאוֹן. כ"ה בנוב"ר,
מח' רומניא ואתר האקדמיה. במח' נירנברג, גולד' ואשכנז: הִגְדִּילוּ שְׁאוֹן.

עֲלֵינוּ פִּיהֶם: פָּצוּ וּפָעְרוּ פִּיהֶם מִבָּאֵר שַׁחַת. וְאֶכְזְרוּ עֲלֵינוּ
בְּתוֹכָחַת. פָּחַד וּפִחַח: פָּנֵי פָּאֵר חֶפֶת מְעוֹנֵי. הֶקְמִיל וְהָרִים
מְעַנֵּי. פִּלְגֵי-מִים תִּרְדַּד עֵינָי: נִפְלָה עֲטָרַת עוֹז מִשְׁעָנָם. וְצָר
בְּשִׁבְעָה דְּרָכִים עֵינָם. וְהִתְוֹדוּ אֶת-עוֹנָם:

פִּרְשָׁה פָּצְתָה אוֹי כִּי-סָגְרָה. תִּמּוֹר מְתַנֶּיָּה בָּעוֹ חֲגֶרָה. עֵינֵי
נִגְרָה: עָשָׂה עֲבֹרְתוֹ וַיַּחֲרָה. וְעָרַף אֶת-מְדוֹן מִגְרָה. עַד-יִשְׁקִיף
וַיֵּרָא: עוֹדֵינוּ עָף כְּבוֹד וְעָלָה. וְעָשָׂר מַעֲלוֹת נִעְלָה. עֵינֵי
עוֹלָלָה: עַל-זֶה פָּסַק נֶאֱמַם. וְשָׁח לֹא אָעֻזְבְּכֶם בְּכַף זֹעֵמָם.
אֶף-אֲנִי אֶלֶךְ עִמָּם:

מקורות ומקבילות

ח"נ והערות

פָּצוּ וּפָעְרוּ פִּיהֶם. באשכנז, מח' רומניא ואתר
האקדמיה: 'פָּצוּ פָּעְרוּ פִּיהֶם'. וְאֶכְזְרוּ. כ"ה במח'
רס"ד-רס"ה ונירנברג. במח' בולוניא ושר"ל: וְאֶכְזְרוּ.
באשכנז, גולד', ראש"ך, מח' רומניא, נ"א בקד"א ואתר
האקדמיה: וְאֶשְׁרוּ. בעה"ב: וְאֶשְׁרוּ. עֲלֵינוּ בְּתוֹכָחַת.
באשכנז ואתר האקדמיה: 'עֲלֵי בְּתוֹכָחַת'. במח' רומניא:
'עֲלֵיו בְּתוֹכָחַת'. חֶפֶת מְעוֹנֵי. כ"ה במח' בולוניא,
שר"ל, רומניא, נירנברג, אשכנז וגולד', וכן מוכח מקד"א
וראש"ך. במח' רמ"ו: חֶפֶת מְעוֹנֵי. הֶקְמִיל וְהָרִים. כ"ה במח' בולוניא, קד"א ושר"ל. במח' רמ"ו, רומניא, נירנברג,
ראש"ך, גולד' ואשכנז: 'הֶקְמִיל וְהָרִים'. וְהָרִים מְעַנֵּי. במח' רמ"ו: וְהָרִים מְעַנֵּי. עוֹז מִשְׁעָנָם. כ"ה בנב"ר
ומח' רומניא. במח' נירנברג, גולד' ואשכנז: 'עוֹז מִשְׁעָנָם'. ושני הניקודים נכונים, ומקורם בתנ"ך. וְצָר בְּשִׁבְעָה
דְּרָכִים עֵינָם. באתר האקדמיה: 'וכשמה צר עינים'. דְּרָכִים עֵינָם. נראה שהוא מלשון: 'עוין את דוד', ש"א יח, ט,
וכך פירש בקד"ן, וראו בשרשי רד"ק. במח' נירנברג, גולד' ומקצת אשכנז: 'דְּרָכִים עֵינָם'. במקצת אשכנז: 'דְּרָכִים
דָּנָם'. פִּרְשָׁה פָּצְתָה וכו' נגרה. ברוב הנוסחאות שורה זו באה כאן, וכ"ה בקד"א על
אתר. פִּרְשָׁה. במח' רומניא: 'פִּרְשָׁה', שלא כבפסוק. פָּצְתָה אוֹי. כ"ה במח' שר"ל, גולד' ומקצת אשכנז. במח'
רמ"ו, בולוניא ונירנברג: 'פִּרְשָׁה אוֹי'. במקצת אשכנז ואתר האקדמיה: 'פִּרְשָׁה אוֹי'. במח' רומניא: 'פִּרְשָׁה אוֹי'.
תִּמּוֹר. באתר האקדמיה: 'ותמור'. מְתַנֶּיָּה בָּעוֹ חֲגֶרָה. כ"ה בנב"ר וגולד'. במח' רומניא: 'בָּעוֹ מְתַנֶּיָּה סָגְרָה'.
במח' נירנברג ואתר האקדמיה: 'עוֹ מְתַנֶּיָּה שֶׁק חֲגֶרָה'. במקצת אשכנז: 'בְּמִתְנֵיָּה', ובמקצת אחרים: 'בְּשֶׁק'. עֲבֹרְתוֹ
וַיַּחֲרָה. במח' נירנברג: 'עֲבֹרְתוֹ בָּאֵף וַיַּחֲרָה'. וְעָרַף אֶת-מְדוֹן. במח' רומניא, גולד' ואשכנז: 'וְעָרַף אֶת-מְדוֹן'. במח'
נירנברג: 'וְעָרַף אֶת מְדוֹן'. עוֹדֵינוּ עָף כְּבוֹד. באתר האקדמיה: 'עוֹדֵינוּ עָף כְּבוֹד'. וְעָשָׂר מַעֲלוֹת. כ"ה
בנב"ר, קד"א ומח' רומניא. בקד"ן, ראש"ך, אשכנז, גולד' ואתר האקדמיה: 'וְעָשָׂר מַסְעוֹת'. במח' נירנברג: 'וְעָשָׂר
מַסְעוֹת, לֹא ו'. נִעְלָה. כן מנוקד בנב"ר. אמנם במקרא: 'נִעְלָה', וכ"ה במח' רומניא, נירנברג, גולד' ומקצת
אשכנז. במקצת אשכנז: 'הוֹעֲלָה'. עַל-זֶה פָּסַק. במח' רומניא, נירנברג, ראש"ך, גולד' ואשכנז נוסף: 'עַל-זֶה פָּסַק
נוֹי'. באתר האקדמיה: 'עַל זֶה פָּסַק נוֹאִי'. נֶאֱמַם. כ"ה בקד"ן וראש"ך, וכן נראה נכון. בנב"ר: 'נֶאֱמַם'. במח'
נירנברג, גולד' ואשכנז: 'נֶאֱמַם'. וְשָׁח לֹא. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא, מקצת אשכנז ואתר האקדמיה. במח' שר"ל:
'שָׁח לֹא, וְלֹא ו'. במח' רומניא: 'נֶאֱמַם לֹא'. במח' נירנברג, גולד', מקצת אשכנז ונ"א בשר"ל: 'וְצָר שָׁח לֹא'. לֹא
אָעֻזְבְּכֶם. במח' רומניא, נירנברג, אשכנז, גולד' ואתר האקדמיה: 'לֹא אָעֻזְבְּכֶם', וכן נראה נכון בגלל 'זועמם' שאחריו.
בְּכַף זֹעֵמָם. כ"ה בנב"ר, מח' רומניא, גולד' ואשכנז. במח' נירנברג וראש"ך: 'בְּכַף זֹעֵמָם'.

קָרָאתִי קֶשֶׁב חֶרֶפֶת מוֹנִי עַל־הַלְחִי מִכִּים בְּנִי קָרָאתִי שְׁמֹךְ יְהוָה: קוֹמִי קֶרְאִי כִּי־לֹא יִכְלֹם עַל־יָתֶר לְמִקְנֵי־אֵי שָׁלֵם. קוֹלִי שִׁמְעַת אֶל־תַּעֲלֹם: קָלִים קָרְאוּנִי וְעַלְמַת מֶרְאֵךְ. הַשֵּׁת בְּגוֹיִם מוֹרְאֵיךְ. קֶרְבֶּת בְּיוֹם אֶקְרָאךְ: אַתָּה יְהוָה קֵץ אֶל־תִּכְבֹּב. עַד־מַתִּי כְחֶרֶשׁ אֲעֹבֵב. וְהָאָרֶץ תַּעֲוֹב:

מקורות ומקבילות

צִדִּיק צָר. בראש־ךְ: צִדִּיק צוֹ, לִשְׁוֹן צוֹמֵה. בִּמְחַ
נִירְנֵבְרָג: צִדִּיק צוֹר. בִּמְחַ רומניא: צִדִּיק, וְלֹא חֵיבֵת
צִר. בִּאתֵר הֶאֱקֵדְמִיה: צִדִּיק צֵד. צִעְדִּי לִסְפֵּר.
בִּלְשׁוֹן רִבִּים, כִּי־הַ בִּמְחַ רמ״ו, בּוֹלֹנִיא, ראש־ךְ, גּוֹלֵד,
רומניא ונִירְנֵבְרָג. בִּמְחַ: שִׁדְלִ: צִעְדִּי לִסְפֵּר, לִשְׁוֹן יִחִיד,
אֲךְ אֵינֶנּוּ מִתְאִים לַעֲנִין. בִּמְחַ רומניא נוסף: צִעְדִּי דְרִישׁ
לִסְפֵּר. וּכְעַקְלִי יִשְׂר. בִּמְחַ רומניא: זִיעֻקְלִי יִשְׂר.
צֵעַק צוֹרִי. בִּמְחַ נִירְנֵבְרָג ורומניא: צֵעַק צִיר. וְסִכְךָ
מַעֲבֵר. בִּקְדִּין וּמַחַ רומניא: וְסִכְךָ מַעֲבֵר. וּבִחֻלִּי
עֵרֵד. בִּמְחַ: שִׁדְלִ: זִיבְחֻלִּי עֵרֵד. בִּמְחַ נִירְנֵבְרָג:

וְיִחְלְלֵהוּ עַרְךָ, בַּתֵּר הָאֲקֻדְמִיָּה: וְיִחְלְלֵהוּ עַרְךָ, עֶרְךָ לְשֹׁבֵר, בְּמֵחַ רֹמְנִי: עֶרְךָ לְשֹׁבֵר, צִמְתּוֹ חַי בְּבוֹר. בְּאִשְׁכֵּנוּ וּמֵחַ רֹמְנִי: צִמְתּוֹ בְּבוֹר, וְלֹא תִיבֵת חַיִּי. צָדְךָ, בְּפִסְקוֹ הוּא מִלְרַע, מְשׁוֹרֵשׁ יְעֻדָּה, יְצִדּוֹ צָדְךָ, כִּיָּה בְּמֵחַ רִמּוֹ וּבֹלֹנִיָּה. בְּקֻדְרָא, מֵחַ רֹמְנִי, שְׂדִיל: יְצִדּוֹ צָרִי, בְּגֻלְדִּי וְנִיָּה בְּשְׂדִיל: יְצִדּוֹ צָעֲדִי, וְסֶעַ דּוֹרְשִׁי. בְּמֵחַ רֹמְנִי: יָצַר דּוֹרְשִׁי. בְּהַעֲלֹת, כֵּן מְנוּקָד בְּמֵחַ בֹּלֹנִיָּה, שְׂדִיל וְרֹמְנִי. בְּמֵחַ רִמּוֹ: בְּהַעֲלֹת, בְּרֹאשֶׁיךָ: בְּהַעֲלֹת, בְּמִקְצַת אִשְׁכֵּנוּ: יְכַעֲלֹתֵם, בְּעֵהִיב: יְכַעֲלֹת, בְּפִי מֵחַ נִירְנִבְּרָג: יְכַעֲלֹת, כִּסֵּם עָלֵי לְגֶרֶשִׁי. בְּמִקְצַת אִשְׁכֵּנוּ: עָלֵי לְדוֹרְשִׁי, וּבְמִקְצַת: עָלֵי כִסֵּם לְגֶרֶשִׁי, וְכִיָּה בְּרֹאשֶׁיךָ וּבַתֵּר הָאֲקֻדְמִיָּה, בְּעֵהִיב וּבְפִי מֵחַ נִירְנִבְּרָג: יְהִים עָלֵי לְגֶרֶשִׁי. בְּמֵחַ רֹמְנִי: כִּסֵּם עָלֵי לְדוֹרְשִׁי, שֹׁחַ אֶתְמֹל, בְּמֵחַ רֹמְנִי: שֹׁחַ אֶתְמֹלִי, וְזִכְרְתִי אֶת, בַּתֵּר הָאֲקֻדְמִיָּה: וְזִכְרְתִי אֶת, עִפּ יְחִי שֶׁ, ס. עֲלֵהֲלֵחִי, בְּמֵחַ רֹמְנִי: עֲלֵהֲלֵחִי, וְלֹא הִי, וְכִיָּה בַּתֵּר הָאֲקֻדְמִיָּה. מִכִּים בְּנִי, בְּמֵחַ רִמּוֹ: מִכִּים פְּנִי, כִּיִּלָּא יְכָלֵם, בְּגֻלְדִּי וּמִקְצַת אִשְׁכֵּנוּ: כִּיִּלָּא יְכָלֵם, בְּמֵחַ נִירְנִבְּרָג: כִּיִּלָּא יְכָלֵם, בְּעֵהִיב: כִּיִּלָּא יְכָלֵם, בְּמֵחַ רֹמְנִי: כִּיִּלָּא יְכָלֵם, עֲלֵיתֵר, בְּמֵחַ רֹמְנִי: עֲלֵיתֵר, לְמִקְנִיָּה. בְּקֻדְרִין: מִשְׁנֵאִי, לְמִקְנֵאִי שְׁלֵם, בְּעֵהִיב, גֻּלְדִּי וְרוֹב אִשְׁכֵּנוּ: לְמִקְנֵאִי יְשָׁלֵם, בְּרֹאשֶׁיךָ וּמֵחַ רֹמְנִי: לְמִקְנֵאִי שְׁלֵם, קָלִים קְרָאֻנִי, כִּיָּה גֻּבוֹיֵר וְנוֹסֵחַ בְּרֹאשׁוֹ בְּקֻדְרָא, בְּרֹאשֶׁיךָ, אִשְׁכֵּנוּ, גֻּלְדִּי, וּבַתֵּר הָאֲקֻדְמִיָּה: קָלִים קְרָאֻנִי, שְׁלֵם בְּקֻדְרָא: קָלִים קְרָאֻנִי, וְכִיָּה בְּעֵהִיב, בְּמֵחַ נִירְנִבְּרָג וְרֹמְנִי: קָלִים קְרָאֻנִי, כִּיָּה שְׂדִיל: קָלִים קְרָאֻנִי, וְעֻלְמֶת מְרֹאֵךְ, בְּמֵחַ רֹמְנִי: וְעֻלְמֶת מְרֹאֵךְ, אֲבֵל הַיְּנוּקוֹד צָלִי: יְהַעֲלֶמֶת, הַשֶּׁת בְּגֻזִים, בְּאִשְׁכֵּנוּ: יְהַעֲלֶמֶת בְּגֻזִים, בְּמֵחַ רֹמְנִי: יְהַעֲלֶמֶת בְּגֻזִים, עֲדִמְתִּי כְּחֶרֶשׁ, בְּמֵחַ רֹמְנִי: עֲדִמְתִּי כְּחֶרֶשׁ, עֲדִמְתִּי כְּחֶרֶשׁ.

רָאָה רָגְזוּ מִכֶּת אֲנוּשִׁי וְאוֹמֵר בְּהִנָּטְשִׁי בְּנָשִׁי רַבַּת אֲדֹנִי
 רִיבִי נִפְשִׁי: רָאָה רִיב בְּעִתִּיתִי הַשְּׁמוֹת כָּל-עַדְתִּי רֵאִיתָה
 יְהוָה עֲנֹתָתִי: רוּחַ רָפָתָהּ בִּי מְאִימָתָם: לְבַלְעִי הָעֵלוּ חֲמָתָם.
 רֵאִיתָה כָּל-נִקְמָתָם: לָמָּה רָחוּק תַּעֲמֹד בְּדַבָּרָם עֲזוֹתִי נִמְתָּ
 הַנִּשְׁמָה אוֹשִׁיב פְּרוּזוֹתִי וְאַף-גַּם-זֹאת:

שָׁמְעוּ שְׁנוּקָשְׁתִּי בְּדַחֲפָתָם וְכִילֵק עָלָה עֵיפָתָם. שָׁמְעָה
 חֲרָפָתָם: שָׁכְבוּ שׁוֹחָחִים בְּנֵי בִיגוֹנָם וְשׁוֹבִיָּהֶם גָּאָה לְמָאֹד
 גָּאוֹנָם. שִׁפְתֵי קָמִי וְהִגִּיזוֹם: שִׁישִׁי שׁוֹסֶתִי כִּי-בִי יָד מָטָה.
 מִשְׁפָּלַת עַד-שְׂאוֹל מָטָה. שְׁבֵתָם וְקִימָתָם הִבִּיטָה: הַשִּׁיבֵנוּ שָׁלֹם
 שְׁנִים. וְתֹאמַר אֶפְדֵּם מִשׁוֹנִים. וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רֵאשֹׁנִים:

מקורות ומקבילות

מִכֶּת אֲנוּשִׁי. ע"פ ירמ' טו, יח. רַבַּת ה' רִיבִי נִפְשִׁי. איכ' ג, נח.
 רֵאִיתָה ה' עֲנֹתָתִי. איכ' ג, נט. רוּחַ רָפָתָה. ע"פ שופ' ח, ג.
 רֵאִיתָה כָּל נִקְמָתָם. איכ' ג, ס. לְמָה רָחוּק תַּעֲמֹד. ע"פ תה' י, א.
 דַּדְרַס עֲזוֹת. ע"פ מנ' יח, כג. אֲנוּשִׁי פְרוּזוֹת. ע"פ
 זכ' ב, ח. וְאַף גַּם זֹאת. ויק' כו, מד. שְׁמַעַת חֲרָפָתָם. איכ' ג, סח.
 שִׁפְתֵי קָמִי וְהִגִּיזוֹם. איכ' ג, סז. שְׁבֵתָם וְקִימָתָם
 הַנִּשְׁמָה. איכ' ג, סג. הַשִּׁיבֵנוּ שָׁלֹם שְׁנִים. ע"פ ש"י כב, ג.
 יִלְקָחֵם ה', רוח שָׁכַן, שֶׁכַל מִי שְׁנוּטֵל מִמּוֹן כָּאֵלוּ שׁוֹפֵךְ דְּמוּם.
 רָחוּ צַבִּלֵי צָדִיק, דף ס ע"ב, עָלֵי לְשֹׁלֵם אֵת הַנֶּעֱרָה שֶׁהִצְרַחֲתִי.
 אֶפְדֵם. ע"פ הוש' ז, יג. וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רֵאשֹׁנִים. ויק' כו, מה.

ח"ג והערות

רגזו מכת. במח' רס"ד-רס"ה: רגזו מכות. אָנוּשִׁי.
 כ"ה במח' בולוֹנִיָא, שד"ל, רומניא נירנברג, גולד' ואשכנז.
 במח' רמ"ו מנוקד: אָנוּשִׁי. בראש"ד: אָנוּשִׁיָה. וְאוֹמֵר
 בְּהִנָּטְשִׁי. במח' רומניא: וְאוֹמֵר כֹּה נָטְשִׁי. באתר
 האקדמיה: וְאוֹמֵר כֹּה־נָטְשִׁי. בְּנָשִׁי. במח' נירנברג,
 מקצת אשכנז ורומניא מנוקד: בְּנָשִׁי. רַבַּת אֲדֹנִי.
 כ"ה באשכנז, כארצ'ו ובדפוסים שלפנינו. בנוב"ר, מח' רומניא
 ואתר האקדמיה: רַבַּת יְיָ, וכ"ה בפס"ו ובלקח
 טוב על איכ'. רָאָה רִיב. כ"ה בנוב"ר ומח' נירנברג.
 בראש"ד, גולד', אשכנז, מח' רומניא, נ"א בשד"ל ואתר
 האקדמיה: רָאָה רִיב. בְּעִתִּיתִי. כ"ה בנוב"ר, אתר האקדמיה ובדומה במח' נירנברג ורומניא. במקצת אשכנז:
 בְּעִתִּיתִי, ובמקצת: בְּעִתִּיתִי. בגולד': בְּעִתִּיתִי. לְבַלְעִי הָעֵלוּ. במקצת אשכנז ונ"א בשד"ל נוסף: בְּיִלְבַּלְעִי הָעֵלוּ.
 בדברס עֲזוֹת. כ"ה במנ' יח, כג. במח' רומניא: בְּדַבָּרָם עֲזוֹת. נִמְתָּ הַנִּשְׁמָה. במח' שד"ל: נִמְתָּ הַנִּשְׁמָה.
 אוֹשִׁיב פְּרוּזוֹת. במח' רומניא: אוֹשִׁיב פְּרוּזוֹת. וְאַף-גַּם-זֹאת. במח' רומניא נוסף: צְבֹאֵת הַקְּטָחֶת מִזֹּאת וְאַף-גַּם-זֹאת.
 שְׁנוּקָשְׁתִּי בְּדַחֲפָתָם. כ"ה בנוב"ר ואשכנז. בכ"י: שְׁנוּקָשְׁתִּי בְּדַחֲפָתָם. במח' רומניא: שְׁנוּקָשְׁתִּי מִרְּדִיפָתָם.
 וְכִילֵק עָלָה עֵיפָתָם. כ"ה בנוב"ר ואשכנז. בכ"י, מח' רומניא ואתר האקדמיה: וְכִילֵק עָלֵי עֵיפָתָם. בראש"ד: וְכִילֵק
 עֵיפָתָם עָלֵי. שׁוֹחָחִים בְּנֵי. כ"ה בנוב"ר ואשכנז. בכ"י נִקְדַּח תִּיבַת שׁוֹחָחִים, בשי"ן שמאלית. במח' רומניא:
 שׁוֹחָחִים בְּנֵים. בִּיגוֹנָם. כ"ה בנוב"ר, עה"ב, מח' רומניא ואתר האקדמיה. במח' נירנברג, ראש"ד, גולד' ואשכנז:
 מִיגוֹנָם. וְשׁוֹבִיָּהֶם גָּאָה לְמָאֹד. במח' רומניא: וְשׁוֹבִיָּהֶם גָּאוֹ מָאֹד. באשכנז: וְשׁוֹבִיָּהֶם גָּאָה מָאֹד. שִׁישִׁי
 שׁוֹסֶתִי. כן מנוקד בנוב"ר, גולד' ומקצת אשכנז, בלשון נקבה. במח' נירנברג ומקצת אשכנז: שִׁישִׁי שׁוֹסֶתִי. במח'
 רומניא: שִׁישִׁי שׁוֹחָתִי. כִּי-בִי יָד מָטָה. במח' רומניא: כִּי-יָדִי מָטָה. הַשִּׁיבֵנוּ שָׁלֹם שְׁנִים. כ"ה בנוב"ר, וראו
 גם הערה הבאה, ד"ה שָׁלֹם. במח' נירנברג: הַשִּׁיבֵנוּ שָׁלֹם שְׁנִים. בראש"ד: הַשִּׁיבֵנוּ שָׁלֹם לְאַרְךָ יָמִים. בגולד'
 ואשכנז נוסף: הַשִּׁיבֵנוּ שָׁלֹם שָׁלֹם שְׁנִים. בחלק מדפוסים אשכנז ונ"א בשד"ל: הַשִּׁיבֵנוּ אֶרֶךְ שְׁנִים. במח' רומניא:
 הַשִּׁיבֵנוּ שְׁלֹשׁ שְׁנִים. באתר האקדמיה: הַשִּׁיבֵנוּ שָׁלֹם לְאוֹרֶךְ שְׁנִים. שָׁלֹם. כן מנוקד במח' שד"ל וגולד', וכן
 נראה מעה"ב וקד"א. במח' רמ"ו, בולוֹנִיָא, כ"י וראש"ד: שָׁלֹם, ופירש שם לירושלים, ע"פ ברי יד, יח: תה' עו, ג.
 וְתֹאמַר אֶפְדֵם. במח' רומניא: וְתֹאמַר וְתִפְדֵם. מִשׁוֹנִים. כ"ה בנוב"ר וקד"ן. בראש"ד: מִשְׁאוֹן. באשכנז וגולד':

תבוא תשור מעני למול. הם שגבו ואוויך אמול. תשיב
להם גמול: תקרא תגלה יום כמוס מלב. ומחפשי לפעל
עולות מלב. תתן להם מגנת לב: תס תכלית תקפס ללכדם.
יפלו בלי להעמידם. תרדף באף ותשמידם: כיתמיד
רוקדים ושחקים. ומתורתך אנו לא רחוקים. השיבנו והורנו
אלה החקים:

עד כאן אין אומרים בק"ק ברומה.

**בְּרוּמִיָּה בְּדָרְד אֲשָׁבָה. כָּאֵס עֲזוּבָה נַחֲשָׁבָה. לְכָל-צָר
קָהְלָה נִשְׁבָּה. וְכָל-תַּנְחוּמִיָּה
לֹא-קִשְׁבָּה. עַל-כִּי שׁוּבָבָה מְשׁוּבָּה. נְהִי קוֹנְנָה אֵיכָהוּ יִשְׁבָּה:**

לפי מנהג ק"ק רומה אומרים רק את שני הבתים הראשונים והאחרונים.

מקורות ומקבילות

תשיב להם גמול. איכ' ג, סד; ע"פ תה' עט, יב; מדת"ה מז' קכא,
ס' ג. יום כמוס מלב. ע"פ מכל' דר"י בשלת, מס' דויסע,
פ' ה, ד"ה ויקראו; צבלי פסחים, דף נד ע"ג. לפעול עולות
מלב. ע"פ תה' נח, ג. תתן להם מגנת לב. איכ' ג, סה.
תרדוף באף ותשמידם. איכ' ג, סו. רוקדים ושחקים. ע"פ
דה"א טו, כט. אלה החוקים. ויק' כו, מז. בדד אשבה. ע"פ
איכ' ח, א. שובבה משונה. ע"פ ירמ' ח, ה. איכ' ישנה.
איכ' ח, א.

ח"ג והערות

משאונים. במח' נירנברג, עה"ב, כמה כ"י ואתר
האקדמיה: מאישונים. במח' רומניא: משונים. מעני
למול. כ"ה בכ"י, מח' נירנברג, ראש"ך, עה"ב, גולד,
אשכנז ומח' שד"ל. במח' רמ"ו ובולוניא: מעני למול.
בקד"ץ: אויבי למול. במח' רומניא: מעני למול. הם
שגבו. כ"ה בנוב"ר, מח' נירנברג, רומניא, ראש"ך, עה"ב
ואתר האקדמיה. בגולד' ואשכנז נוסף: הם שגבו תלל.
ואוויך אמול. בעה"ב: צאמך אמול. יום כמוס מלב.
כ"ה בנוב"ר וגולד'. בחלק מאשכנז ומח' רומניא: יום

כמוס בלב. באתר האקדמיה: יום נקם כמוס בלב. ומחפשי. כ"ה בנוב"ר. בכ"י, מח' נירנברג, ומקצת אשכנז:
ומחפשי. בעה"ב: ומחפשי. במח' רומניא: ומחפשי. לפעל עולות מלב. בעה"ב: עולות לטמן בלב. במח'
רומניא: לפעל עולות בלב. באתר האקדמיה: עולות לפעול מלב. יפלו בלי להעמידם. תרדף. במח' רומניא
נוסף: תשיבם ותלכדם. יפלו בלי להעמידם. בעל-שלישים. ועל-רבעים תפקידם. תרדוף וכו'. כיתמיד רוקדים.
במח' רומניא: כיתמיד רוקדים. רוקדים ושחקים. כ"ה בנוב"ר ומח' רומניא. במח' נירנברג, ראש"ך, קד"ץ,
גולד', מקצת אשכנז ואתר האקדמיה: רוקדים ושחקים. במקצת אשכנז: רוקדים ושחקים. ושחקים. כ"ה במח'
רמ"ו, בולוניא, שד"ל ורומניא. במח' רס"ד-רס"ה וגולד': ושחקים. במקצת אשכנז: ושחקים. לא רחוקים.
במח' נירנברג ומקצת אשכנז: לא רחוקים. בגולד': לא רחוקים. בדרומיה בדד אשבה וכו'. סלסלה הנמצאת
רק בנוב"ר בלבד. לפני הסלסלה כתוב: ייושבין על הארץ. כנראה שהערה זו שייכת למנהג הישן שאמרו כל
הקינות בחזרת הש"ץ ומכאן ישבו כלשון הסלסלה: בדרומיה בדד אשבה, וכן הקינה איכה ישבה חבצלת. בדרומיה.
במח' שד"ל: בדרומיה. לכל-צד קהלה. כ"ה במח' בולוניא ושד"ל. במח' רמ"ו: לכל-צד קהלה, וכן נראה מכ"י.

**אִיכָהּ יוֹשְׁבַת חֲבָצֶלֶת הַשָּׁרוֹן. וְדָמָס רֵן מִפִּי נוֹשְׂאִי
אָרוֹן. נָעוּ מִמִּשְׁמְרוֹתָם**

כִּהְיִי בְּגִי' אֶהְרֹן. כְּנִמְסָר הַבַּיִת בְּמִסְרָכִי מָרוֹן (יְהוֹרִיב):

**בָּכָה תִּבְכֶּה מְחַמֶּשֶׁת סְפָרִים. כְּנִהְרָג כִּהֵּן וְנָבִיא בָּיֹם
הַכְּפוּרִים. וְעַל-דָּמוֹ נִשְׁחַטוּ פְּרָחִים כַּצִּפְרִים. וְגָלוּ
כַּצִּפְרִים כִּהְיִי צְפוּרִים (יְדַעְיָה):**

**גָּלְתָה מֵאַרְצָה כָּלָה מְקַשָּׁטָה. בַּעֲוֹן מַעֲשָׂרוֹת וּשְׂמִטָּה.
וּבְאַרְבַּעַת שָׁפָטִים הִשְׁפָּטָה. וּמַעֲדִיָּה הִפְשָׁטָה
מִשְׁמֶרֶת מִפְּשָׁטָה (חָרִים):**

מקורות ומקבילות

חגגלת השרון. שה"ש 3, א; שה"ר פר' 3, סי' א; מדה"ה מח' א, סי' ב. ודמס. ע"פ מ"א יט, יב; תה"ק, כט; צבלי ערכין, דף יא ע"ב, 'לא הספיקו לומר...'. רון. ע"פ תה"ק, ב; או"י לה, ז; צבלי ערכין, דף יא ע"א, ע"פ דב' יח, ז. נושאי ארון - לויים. ע"פ דב' לא, ט; יח"ה, ח, לג. נעו. ע"פ עמו"ד, ה; ת, יב; איכ' ד, ידרטו. ממשמרותם כהני בני אהרן. ע"פ צמ' ג, לה; צבלי תמיד, דף כו ע"א. כנמסר הבית. ע"פ צבלי גיטין, דף נו ע"ב; אד"ג נוסח ב', סוף פ"ו. כמסרכי מרון יהויריב. ע"פ ירושלמי תענית פ"ד, ה"ה, 'יהויריב', זה הריב עס צניו על שמרו וסרצו צו'. יהויריב. דה"א כד, ז. צכה תצכה. ע"פ איכ' א, 3. מחומשת ספרים - 'חמשה חומשי תורה', ע"פ צבלי מדרים, דף כב ע"ב; ירושלמי סוטה פ"ה, ה"ו. כנהרג כהן ונביל. ע"פ איכ' 3, כ; דה"ב כד, כ"ב; מדה"ג פר' ויקרא, סי' ת. כנהרג וכו' ציוס הכיפורים. ע"פ ירושלמי תענית פ"ד, ה"ה; מד"ז (צוצר), פר' א, סי' ט; ילקו"ש איכ', רמז תהריד. ועל דמו נשחטו פרחים כלפירים. ע"פ ירושלמי תענית פ"ד, ה"ה; צבלי גיטין, דף מ ע"ב; סנהדרין, דף לו ע"ב. פרחים. ע"פ משנ' יומא פ"א, מ"ז; צבלי חולין, דף ל"ב ע"א. וגלו כלפירים. ע"פ מש' כז, ה; שמו"ר פר' ב, סי' ו. כהני לפורים ידעיה. ע"פ ירושלמי תענית פ"ד, ה"ה, 'ידעיה', עמוק ליפורים. ידעיה. ע"פ דה"א כד, ז. גלתה מארצה. ע"פ איכ' א, ג. כלה - ישראל. דב"ר פר' 3, סי' לו. כלה מקושטה. ע"פ ישע' סא, י; שמו"ר פר' כג, סי' ה. צעון מעשרות. ע"פ רב"ה פר' ד, סי' ה; מדה"ה מח' מ, סי' 3. צעון... שמיטה. ע"פ אד"ג נוס' א, פל"ה; צבלי שבת, דף לג ע"א, ע"פ ויק' כו, לד. ובארבעת שפטים השפטתה. ע"פ יח"ד, כא;

ח"נ והערות

איכה יושבת חבצלת השרון. קינה מאת ר' אלעזר קליר, מיוסדת ע"ס א"ב, לפי הפסוק שבפר' א שבאיכה. כאן ציינו כל הכ"ד משמרות שבדה"א פרק כד, על הסדר חוץ מישבאב ובלגה. ובלגה וישבאב היו משמרה גם בד"ה שם, פס' יד, וגם בבית שני כמובא בסוף סוכה, דף נו ע"ב. ושם אנתון זהו בלגה וכונה אנתון לשון גנאי ע"ש המעשה דסוף סוכה, ופשוט זה ישבאב. ועי' לקמן אות ל' ואות ס'. בנוסחי רומי ציין בסוף כל בית את שם המשמרת על הסדר כפי שמופיע בדברי הימים. אך הוידאו לא תמיד ברור וכן היחס לשנים המצוינות בסוף הקינה. וראו הקדמת גולד' ואוצ'ר, ובהקדמתו עמ' 8 ד"ה כנסני ובלב אהרן בהרחבה. קינה זו נמצאת גם במנהג אשכנז; מח' נירנברג, דף 197; קינות אוצר ראשונים, דף קעו; עה"ב דף 268; מע"צ דף 340; גולד' דף מז, סי' יא. בכ"י 170; באתר האקדמיה: Cambridge, University Library, T-S Collection, H 14, 42. כהני בני-אהרן. במח' נירנברג, גולד' ואשכנז: 'כהנים בני-אהרן'. כנמסר הבית. בכ"י: 'כנמסר הבית'. כהני מסרכי מרון. במח' נירנברג, עה"ב, קד"ן, ראש"ך, גולד' ואשכנז: 'כמסרכי מרון'. יהויריב. שמות המשמרות מופיעות בסוף כל בית בנוסח'ר וכ"י וללא ניקוד, אך במח' בולוניה הם מנוקדים, והשלמנו את הניקוד על פיו וע"פ ניקוד השמות של משמרות כהונה בדה"א כד, זיח. במח' נירנברג, גולד' ואשכנז אינם. נשחטו פרחים. באתר האקדמיה: נשחטו שמונים אָלָף. וְגָלוּ כַּצִּפְרִים. בגולד' ואשכנז: וְגָלוּ כַּצִּפְרִים. בקד"ן ומקצת כ"י: וְנָעוּ כַּצִּפְרִים. כהני צפורים. כן מנוקד בחולס בכ"י, מח' שד"ל, נירנברג, גולד' ואשכנז. וכן מסתבר, ע"ש מקום מושבם בציפורי. במח' רמ"ו ובולוניה מנוקד: כהני צפירים. יְדַעְיָה. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניה וכ"ה במשמרות כהונה בדה"א כד, ז. במח' שד"ל: יְדַעְיָהוּ. בַּעֲוֹן מַעֲשָׂרוֹת. באתר האקדמיה: בַּבְּטָלָה מַעֲשָׂרוֹת. מִשְׁמֶרֶת מִפְּשָׁטָה. באתר האקדמיה: יְחָרִים מִפְּשָׁטָה. מִפְּשָׁטָה. באשכנז:

יִרְכִּי הֵיכַל דְּמָמוּ כְּנִפְרִץ כְּתָלוֹ וְהִמְעִיל כְּנִקְרַע פְּתִילוֹ.
וְהוֹרֵד וְהַשְׁפִּיל מִתָּלוֹ וְנָע מִשְׁתִּילוֹ כִּהֵן עֵינֵיהֶלֹ
(שְׁעוּרִים):

הָיוּ מְלַעֲבִים בְּלוֹחֲמֵי לָחֶם. כְּבִטְלוּ הָלֹא פָּרַס לָרַעַב לָחֶם.
וְרַעְבוּ וְצָמְאוּ מִמֵּים וּמִלָּחֶם. וּבְטָלוּ שְׁתֵּי הַלָּחֶם מִבֵּית
לָחֶם (מִלְכִּיה):

וַיֵּצֵא אֶם בְּכֶסֶף נִחְפָּת. וְתַמּוּרוֹ אֶפֶר בְּרֹאשָׁה חֲפָת. וְגִירוֹת
נִכְבּוּ וּמִגִּירוֹת נִכְפָּת. כְּפָשְׁעוּ בְּלָחֶם פֶּת, גִּלְכָּדָה יוֹדֶפֶת
(מִימִין):

מקורות ומקבילות

מִשְׁרָא פֶּרִי ה', סוף ע"ו 104. וּמַעֲדִים. ע"פ ירמ' ב', לז.
 הוֹפְשֵׁטָה. ע"פ ב"ר פֶּרִי גִד, ס' ד', וְהַפְּרָתוֹ בִּיד לִר, אֲלוֹ בְּגִדֵי
 כְּהוֹנֵה; מִדְּתָנִי פֶּרִי קְדוּשִׁים, ס' ז', חֲרִים. ע"פ דה"א כד, ת.
 דִּרְכֵי הֵיכַל. ע"פ מל"א ג', א; ח' א' ח' ד'. דִּמְמוּ. ע"פ ח' א' ח' ד'.
 פְּתִילֵי, ס' יא; פֶּדֶרֶךְ נִסְפָּה ו, ד"ה שֶׁשׁ אֲשֵׁר. כְּנִפְרִץ כְּתָלוֹ.
 ע"פ נחמ' א', ג. רָאוּ אֶת־מֶ, רַשְׁבָּי, ע"ו 552, ד"ה וְהַמִּלֵּךְ
 הַשֵּׁנִי. וְהַמְעִיל כְּנִקְרַע פְּתִילֵי. הִפְךָ שֶׁמֶ כֶּח, לֹא־לֵב. וְהוֹרֵד
 וְהַשְׁפִּיל. רָאוּ מִדְּתָנִי (וּרְשָׁא), פֶּרִי תָלוּה, ס' יא. מִתָּלוֹ. ע"פ
 ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ה; צִבְלֵי בִּרְכּוֹת, דף ל' ע"א, ע"פ שֶׁהִ"ש
 ד, ד'. וְנָע מִשְׁתִּילֵי. ע"פ ב"ר ד', יב; ח' קט, י. עֵיתָה לוֹ.
 ע"פ ירושלמי מדה פ"א, ה"א. שְׁעוּרִים. ע"פ דה"א כד, ת.
 הָיוּ מְלַעֲבִים. ע"פ דה"א לו, טז; שְׁמוֹרֶר פֶּרִי לֹא, ס' טז; צִבְלֵי
 שָׁבֵת, דף קט ע"ב, צִבְלֵי שָׁבֵת צִבְלֵי שָׁבֵת ת"ח. צִבְלֵי שָׁבֵת.
 צִבְלֵי חֲנִינָה, דף יד ע"א, ע"פ מִשְׁ ט, ה; מִדְּתָנִי פֶּרִי צִבְלֵי,
 ס' ג. כְּבִטְלוּ הָלֹא פָּרַס. רָאוּ צִבְלֵי יוֹמָא, דף ט ע"ב; מִדְּתָנִי
 פֶּרִי מִקֵּץ ס' ת. הָלֹא פָּרַס לָרַעַב לָחֶם. ע"פ יִשְׁע' נח, ז;
 ירושלמי פאה פ"ה, ה"ה; צִבְלֵי צ"ב, דף י ע"א. וְרַעְבוּ וְצָמְאוּ
 מִמֵּים וּמִלָּחֶם. ע"פ יח' ד, טז; ח' א' ח' ד'. שְׁתֵּי הַלָּחֶם.
 ע"פ ויק' כג, ת. מִנִּית לָחֶם. ע"פ יח' יט, טו. מִלְכִּיה.
 ע"פ דה"א כד, ט. וַיֵּצֵא אֶם. ע"פ ב"ר כה, כג - כה; שֶׁמֶ
 יד, ת. בְּכֶסֶף נִחְפָּת. ע"פ ח' סח, יד; צִבְלֵי סוּטָה, דף יא
 ע"ב. בְּכֶסֶף - הַחֲזוּרָה שֶׁנִּמְשָׁלָה לְכֶסֶף. ע"פ מִדְּתָנִי ח' סח,
 ס' ת. נִחְפָּת. ע"פ שֶׁה"ר פֶּרִי א, ס' ג, כָּךְ תּוֹרָה מִכְסִּים
 וכו'; תַּחֲדָ"ר פֶּרִי כה, סוף ד"ה כִּי תִרְאֶה עֲרוֹס. וְתַמּוּרוֹ אֶפֶר.
 ע"פ יִשְׁע' סא, ג; יח' כז, ל. בְּרֹאשָׁה חֲפָת. ע"פ ירמ' יד, ד.
 וְגִירוֹת נִכְבּוּ. ע"פ ירושלמי יומא פ"ו, ה"ג, יִרְ מִשְׁרָבֵי צִבְלֵי;
 תוספתא סוטה פ"ג, ה"ז. וּמִגִּירוֹת נִכְפָּת. רָאוּ ירושלמי יומא
 פ"א, ה"א, וּפְנֵי מִשָּׁה ד"ה אֲמָרוּ כִּפֶּה הִסִּית אֶת הַמְנוּחָה; וַיִּקְרַע
 פֶּרִי כֹה, ס' ט. כְּפָשְׁעוּ בְּלָחֶם פֶּת. ע"פ מִשְׁ כה, כח. יוֹדֶפֶת.
 מִשְׁ עֲרִכִּין פ"ט, מ"א. מִימִין. ע"פ דה"א כד, ט.

ח"נ והערות

מִפְּשָׁטָה. בְּגוּלָּה: מִפְּשָׁטָה. כְּנִקְרַע פְּתִילֵי. בְּאִתֵּר
 הָאֲקִדְמִיָּה: עִקְרֵה פְּתִילֵי, לֹא כִי. וְהוֹרֵד וְהַשְׁפִּיל.
 בְּרֹאשֶׁךְ וְחֶלֶק מֵאֲשַׁכְנוּ: עִקְרֵה וְהַשְׁפִּיל. בְּאִתֵּר
 הָאֲקִדְמִיָּה: זְהוּרָה וְהַשְׁפִּיל. בְּגוּלָּה: עִקְרֵה וְהַשְׁפִּיל.
 וְהַשְׁפִּיל. וְהַשְׁפִּיל מִתָּלוֹ. כִּיָּה בְּמִח' בּוֹלוֹנִיָּא, שְׁד"ל
 וְאֲשַׁכְנוּ. בְּמִח' רַמ"ו: עִקְרֵה מִתָּלוֹ. בְּמִח' רַס"ד-רַס"ה:
 עִקְרֵה מִתָּלוֹ. כִּהֵן עֵינֵיהֶלֹ. בְּרֹב הַסְּפָרִים מְנוּקָד:
 כִּהֵן עֵינֵיהֶלֹ, הַעֵיִן בְּפֶתַח. בְּאִתֵּר הָאֲקִדְמִיָּה וּבִירוּשָׁלַיִם
 שֶׁלִּפְנֵינוּ: עֵינֵיהֶלֹ. הָלֹא פָּרַס. כִּיָּה בְּמִקְרָא שֶׁלִּפְנֵינוּ,
 אֲשַׁכְנוּ, גּוּלָּה וְחִי שְׁד"ל, בְּסִמְךָ. בְּמִח' רַמ"ו, בּוֹלוֹנִיָּא,
 כִּי, נִירְנִבְרַג, קִדְמָא: הָלֹא פָּרַס, בְּשִׁינ, וְכִיָּה בְּבִי
 דף ט ע"א. וְרָא מִנִּישׁ עַל הַפֶּסֶן בִּישְׁעוֹ, וְגִלְיוֹן הַשֶּׁס
 לָרַעַב עַמִּים שֶׁבֶת דף נה ע"ב. וְרַעְבוּ וְצָמְאוּ. כִּיָּה
 בְּנוֹבִיר, מִח' נִירְנִבְרַג, מִקְצַת אֲשַׁכְנוּ וְגוּלָּה. בְּמִקְצַת
 אֲשַׁכְנוּ וּבְאִתֵּר הָאֲקִדְמִיָּה ע"פ הַמִּתְקִין: עִקְרֵה וְהַשְׁפִּיל.
 וּבְטָלוּ שְׁתֵּי. בְּכִיָּה: עִקְרֵה שְׁתֵּי. בְּאֲשַׁכְנוּ וְגוּלָּה: עִקְרֵה
 שְׁתֵּי. בְּמִח' נִירְנִבְרַג: עִקְרֵה שְׁתֵּי. בְּאִתֵּר הָאֲקִדְמִיָּה:
 עִקְרֵה שְׁתֵּי. מִבֵּית לָחֶם. בְּאִתֵּר הָאֲקִדְמִיָּה: מִפְּלִקִּיה
 בֵּית לָחֶם. וַיֵּצֵא אֶם. בְּאֲשַׁכְנוּ וְנִיָּא בְּמִח' שְׁד"ל נוסף:
 וַיֵּצֵא הָדָר אֶם. אֶפֶר בְּרֹאשָׁה. כִּיָּה בְּמִח' רַמ"ו,
 בּוֹלוֹנִיָּא, כִּיָּה וְנִיָּא בְּשְׁד"ל. בְּמִח' נִירְנִבְרַג, קִדְמָא, רֹאשֶׁךְ,
 גּוּלָּה וּמִקְצַת אֲשַׁכְנוּ: אֶפֶר רֹאשָׁה. בְּמִקְצַת אֲשַׁכְנוּ וְאִתֵּר
 הָאֲקִדְמִיָּה: אֶפֶר עֲלִירֹאשָׁה. וְגִירוֹת נִכְבּוּ. אִתֵּר
 הָאֲקִדְמִיָּה: עִקְרֵה גִירוֹת. כְּפָשְׁעוּ. בְּמִח' שְׁד"ל ט"ס:
 כְּפָשְׁעוּ. שְׁהָרִי לִפְנֵי קִמֵּץ גּוּלָּה וְשׁוֹא נֵע, וְעוֹד צ"ל
 לְשׁוֹן רִבִּים. יוֹדֶפֶת. כִּיָּה בְּנוֹבִיר, מִח' נִירְנִבְרַג, קִדְמָא,
 רֹאשֶׁךְ, גּוּלָּה וּקִדְמָא. וְכִיָּה בְּבִלִי עֲרִכִּין, דף לב ע"א וּבְגִידָה דף כ ע"א. בְּמִקְצַת אֲשַׁכְנוּ: יוֹדֶפֶת, וְכִיָּה בְּתוֹכֵי
 פֶּרִי בְּהַר, מִהַרְדּוֹ וְיִס. בְּנוֹבִיר, מִח' נִירְנִבְרַג, מִקְצַת אֲשַׁכְנוּ מְנוּקָד: יוֹדֶפֶת, בְּשׁוּרֹק. בְּכִיָּה גּוּלָּה וּמִקְצַת אֲשַׁכְנוּ: יוֹדֶפֶת,

זָכְרָה זְמַן נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע הַשִּׁיבוּ וְעַתָּה אָמֵן עֲנוֹת לֹא אָבוּ לַעֲנָה וְרֹאשׁ שָׁבְעוּ וָרוּוּ וְהִקְצוּ וְהִלְעֲבוּ כִּהְיִי עֵלְבוּ (הקוץ):

חֲטָא חֲטָאָה וְאַמְרָה לְאַלִּיל זֶה אֵל וְהִלְעִיגָה וְתַעֲתֶגָה בְּחוּזֵי אֵל עֶבֶר בֶּן הַקְּנָאָה בְּמַרְגִּיזֵי אֵל וַיֵּצֵא מִמֶּעוֹן אֵל כֶּפֶר עֲזִיאל (אבִיה):

טְמֵאתָה הַחֲנִיפָה תִּבֵּל וְנַעֲלָה רַב הַחוּבֵל וְעֵנָן אֲבִק רִגְלִי בְּאֵבֶל וְאִין מִתְכַּרְבֵּל בְּכַהְנֵי אֶרְבֵּל (ישוע):

יָדוּ פֶּרֶשׁ צַר בְּבֵית זָבוּל כִּי כָלְיָה חִיבְתִּי כְדוֹר הַמְּבוּל בְּסָאוּ הַשִּׁית לְתִבּוּל וְנָבוּל וַיֵּצֵא בְּכָבֵל כָּבוּל כִּהֵן כָּבוּל (שְׁכִינְיָהוּ):

מקורות ומקבילות

זכרה זמן. ע"פ אי"ח, ח, ז. נעשה ונשמע הסינו. ע"פ שמי' כד, ז; מדר"ג פ"ה וישראל, סי' י; מדר"ה מ"א, ח, סי' כ. ועתה אמן ענות לא אבו. ע"פ ספרי דב', פ"ה שך, אות ב, ד"ה רבי דוסתאי, ע"פ ירמ' יא, ה; מהע"ד לב, כ. לענה ורוש שבעו ורוו. ע"פ אי"ח, ג, טו; ג, יט; אי"ח פתיח, סי' יח; מדר"א דב', ח, א. והוקלו והולענו. ע"פ אי"ח, ד, טו. ראו מדר"ג פ"ה חריע, סי' טו. והולענו. ע"פ דה"צ לו, טו. הקוץ. ע"פ דה"א כד, י. חטא חטאה. ע"פ אי"ח, ח, ת. ואמרה לאליל זה אל. ע"פ ירמ' ב, כו. זה אל. ע"פ שמי' לב, ד. והלעיגה ותעתגה נחוזי. ע"פ דה"צ לו, טו; בצלי שבת, דף קט ע"ב. ותעתגה. ע"פ ברי' כו, יב. נחוזי אל. ע"פ מ"ב ח, יג; אד"ג נוסח א' פ"ה לב, י"א שמי' נקרא נצח וכו', חתה'. עזר כן הוקנאה. ע"פ דב' לב, כא. במרגיזי אל. ע"פ אי"ח, יב, ו. ממשון אל. ע"פ ירמ' כה, לו; חת' כו, ח. אציה. ע"פ דה"א כד, י. טומאתה החניפה חבל. ע"פ צמ' לה, לג; ישע' כד, ה; ירמ' ג, ט; כג, טו. חבל - אר"י. ספרי דב', פ"ה עקב, פ"ה לו, ד"ה וכהי, ע"פ מש' ה, לא; תד"ר פ"ה ב, ד"ה ד"א יוס'. ונעלה רב החובל. ע"פ מהע"ד לב, כ, ד"ה ויאמר א"ס; מדר"ג פ"ה שמות סי' י. וענן אבק רגליו כאל. ע"פ נחו' ח, ג; אי"ח פ"ה א, סי' א; פדר"ך פ"ה טו, סי' ג. מתכרבל - מהע"ד. ע"פ דה"א טו, כו ודרד"ק. ארבל. משנ' אבות פ"א, מ"ו. ישוע. ע"פ דה"א כד, יא. ידו פרש אר. ע"פ אי"ח, י; בצלי יצמות, דף טז ע"ב. צית זבול. ע"פ מ"א ח, יג. כי כלים חוינתי כדור המנוול. ע"פ בצלי שבת, סוף דף סב, ותחילת דף סג ותוספתא מנחות פ"ג, הכ"ב. ראו בצלי תענית, דף כו ע"ב. כדור המנוול. ע"פ ברי' ו, ז; משנ' צ"מ פ"ד, מ"ב. כסאו - מקדש. ע"פ ירמ' ח, יב; מדר"ג פ"ה נשא, סי' יט. השית. ע"פ ש"ב כב, יב ומו"ד. לחיבול ויחבול. ע"פ שמי' יח, יח. ואלא ככנל כבול. ע"פ שמו"ר פ"ה לא, סי' י; אסתר פ"ה ג, סי' ה. כן כנול - עיירה גדולה. ע"פ ירושלמי תענית פ"ד, ה"ה. שכיניהו.

ח"ג והערות

בחולם. זמן נעשה. באשכנז נוסף: זמן אשר נעשה. אמן ענות. באשכנז: ענות אמן. באתר האקדמיה: ילענות אמן. לענה. באתר האקדמיה: ילענה. וראש שבעו. כ"ה בנוב"ר, וכן כתוב באי"ח ובכל מקום במקרא שלפנינו, חוץ מדב' לב, לב, וכעדות המס"ס של בראש וקודקס הל"י "ל' כתיב ו", כלומר אין עוד מקום בתנ"ך שתיבה זו כתובה ב"ב, כ"ה, מח' נירנברג, גולד' ואשכנז: ירוש' שבעו. וְהִקְצוּ. באתר האקדמיה: וְהִקְצוּ. כהני עילבו. כ"ה בנוב"ר, מח' נירנברג ומקצת אשכנז. בגולד' ומקצת אשכנז: כהני עילבו. ויצא. באתר האקדמיה נוסף: ויצא ונע. הַחֲנִיפָה תִּבֵּל. באתר האקדמיה: שְׁנֵפָה תִּבֵּל. בכהני ארבל. כן מנוקד במח' בולוניה, כ"ה, שד"ל, נירנברג ואשכנז. במח' רמ"ז וגולד': יבכהני ארבל, ללא דגש, כנראה ע"פ הניקוד בהוש' י. יד. ולפ"ז נראה שהשווא נע, מפני המתג באל"ף, וראו בלח"ז ליעב"ץ עמ"ס אבות פ"א, מ"ו, ובלו"א ח"ב, סי' י. ידו פרש. באתר האקדמיה: ידו פרס. כי כְלִיָּה חִיבְתִּי. במח' שד"ל: יכי כְלִיָּה חִיבְתִּי. באתר האקדמיה: כנותתני בליה' כסאו. באתר האקדמיה: יְכָסְאוּ. לְתִבּוּל. במח' נירנברג, קד"ן, אשכנז וגולד': יְחָבּוּל. וְנָבוּל. במח' שד"ל: וְנָבוּל? וַיֵּצֵא בְּכָבֵל. כן מנוקד במח' רמ"ז, בולוניה, שד"ל, גולד' ומקצת אשכנז. ככ"י, מח' נירנברג ומקצת אשכנז: וַיֵּצֵא בְּכָבֵל.

**כָּל-עַמָּה קוֹנְנוּ קִינָה. כִּי-הִכְעִיסוּ לְאֵל קִנְאָה. בְּגוֹי גָבֹל אוֹתָהּ
קִנְאָה. וְנָדָה מִן-קִנְיָהּ. מִשְׁמֶרֶת אֶלְקָנָה (אֶלְיָשִׁיב):**

**לֹא לַמָּרוֹם עֵין צֶפֶת. וְכֶסֶף עַל-חֶרֶס צֶפֶת. בְּחֻזּוֹק מוֹסֵר
הֶרְפֶּת. וְנִהְרָס וְנִלְפַת כִּהֵן צֶפֶת (יָקִים):**

**מִמָּרוֹם הַשָּׁמַיִם גִּלְאִיתִי טֶעֶן. וְהִכְנִי בְּעֶנְרוֹן וּבִשְׁגָעוֹן. וּפָקֵד
עָלַי עוֹן נָב וְגִבְעוֹן. וְנָעָה מִמָּעוֹן כִּהְנֵת בֵּית מָעוֹן
(חֶפֶה):**

**נִשְׁקָד עַל עוֹן וְנִכְאָב. כִּהוֹשַׁבְתִּי אֲנוּנָה מִבְּלִי אָב. דּוֹמָמְתִּי
מִלְצַפְצָף בְּמַנִּים וְעוֹגֵב. וְנִשְׁאָה עָלַי קִינָה מִשְׁמֶרֶת
יִשְׁבָּאָב (אִמֵּר):**

ח"ג והערות

כִּי-הִכְעִיסוּ לְאֵל. במקצת אשכנו: כִּי-הִכְעִיסוּ אֶת אֵל. בְּגוֹי גָבֹל. באתר האקדמיה: זִבְגוֹי גָבֹל. אוֹתָהּ קִנְאָה. באשכנו: אוֹתָם קִנְאָה. וְנָדָה. באשכנו וגולד: וְנִדְדָה. מִן-קִנְיָהּ. באשכנו וגולד: מִקְנָהּ. מִשְׁמֶרֶת אֶלְקָנָה. כִּיָּה בְנוֹבֵר וּבַחֲלָק אֲשַׁכְנוּ. באתר האקדמיה: מִשְׁמֶרֶת קָנָה, וּכִיָּה בְנוֹלֵד עֵיפֵה הֶרֶאבִין וּכִיָּה אַחֵר, וּלְדַעְתּוֹ זוּהִי הַגִּירָסָה הַנִּכְנוּיָה, עֵיפֵה. עַל-חֶרֶס צֶפֶת. באתר האקדמיה: עָלִי חֶרֶס חֶפֶת. באשכנו: עַל-חֶרֶס חֶפֶת. בְּחֻזּוֹק מוֹסֵר. באשכנו: זִבְחֻזּוֹק מוֹסֵר. באתר האקדמיה: זִבְחֻזּוֹק יָד מוֹסֵר. מוֹסֵר הֶרְפֶּת. באשכנו: מוֹסֵר הֶרְפֶּת. וְנִהְרָס וְנִלְפַת. באתר האקדמיה: וְנִחְרַד וְנִלְפַת. כִּהֵן צֶפֶת. יש גורסים: כִּהֵן פֶּשְׁחֹר צֶפֶת, ראו קינות יקול ברמה, מהדו"ק, ב"ב תשמ"ז: כתב עת שמעתק 118, עמ' 71. וראו גם בראש"ד ופי' במח' נירנברג. ובגולד: כתוב, שצפת היא מושב משמרת פשחור. וְנָעָה מִמָּעוֹן כִּהְנֵת בֵּית מָעוֹן. באתר האקדמיה: וְנָעָה מִמָּעוֹן חֶפֶה בֵּית מָעוֹן. עַל עוֹן וְנִכְאָב. כִּיָּה בַמַּח' רמ"ז, שד"ל ואשכנו. במח' בולוניה: עַל עוֹן נָב וְגִבְעוֹן, ואולי זו ט"ס, שהרי כבר נמצא בבית שלפניו. באתר האקדמיה: עוֹל עוֹן וְנִכְאָב. כִּהוֹשַׁבְתִּי אֲנוּנָה. במח' שד"ל: כִּהוֹשַׁבְתִּי אֲנוּנָה? דּוֹמָמְתִּי מִלְצַפְצָף.

מקורות ומקבילות

ע"פ דה"א כד, יא. כל עמם. ע"פ איכ"א, יא. קונו קינה. ע"פ יחז' כז, לז. ראו צבלי העניות, דף כט ע"א, 'קובע לכם צבליה לדורות'. כי הכעיסו. ע"פ דצ"ד, כה; מ"צ ח, יח; ורמ"י, יא, ח. לאל קנא. ע"פ שמו"ב, ה; צבלי ע"ז, דף נד ע"ב; מדרש"ג (וורשא), פרי יתרו, ס"ו טז. בגוי גבול אותה קינא. ע"פ דצ"ד, לז, כא. ונדה מן קינה. ע"פ מוש"כ, ח. אלשיך. ע"פ דה"א כד, יב. למרום עין. ע"פ ישע' לח, יד; מ. כו. וכסף על חרס יופת. ע"פ מוש"כ, כג. בחיזוק מוסר. ע"פ ירמ' ה, ג; מוש"ד, יג. הרפת. ע"פ ירמ' ו, כד. והרס. ע"פ יחז' לח, כ. יקום. ע"פ דה"א כד, יב. ממרום השמיים. ע"פ ירמ' כה, לו; צבלי ברכות, דף ג ע"א. נלחית טעון. ע"פ ישע' א, יד; צבלי שבת, דף קמה ע"ב. והכני בערונו ובשגנו. ע"פ דצ"ד, כה, כח. עוון טוב וגענו. ע"פ ש"א כב, חדיט; ירושלמי סנהדרין פ"ו, ה"ז. ממעון - ממקדש. ע"פ ירמ' כה, לו; תה"כ, ח. בית מעון. ראו צ"ר פרי' פב, ס"ו ו. חופה. ע"פ דה"א כד, יג. נשקד. ראו ס' השרשים לרד"ק, ערך שקד. נשקד עול עוון. ע"פ איכ"א, יד. עול עוון ונכאב. ע"פ ירמ' לו, טו; תה"כ, לז, ג ורש"י; צבלי שבת, דף נה, סוף ע"א. כהושבתי אנונה. ע"פ הוש"ד, ג; עמו"ט, ה. אנונה. ע"פ מוש"כ ע"ש, ה, יב. מבלי אב. ע"פ איכ"א, ה; ג; מדרש"ג מ"א סח, ס"ו ג. דוממתי. ע"פ תה"קלא, ב. צמינים ועוגב. ע"פ תה"ק, ד. ונשאה עלי קינה. ע"פ יחז' כו, ח. ישנאב. ע"פ דה"א כד, יג. אימר. ע"פ נחמ' יב, ב.

כִּיָּה בַמַּח' רמ"ז, גולד' ומקצת אשכנו, וכניקוד הפס' בתה' קלא, ב. במח' בולוניה, שד"ל וכ"י: דּוֹמָמְתִּי מִלְצַפְצָף. במקצת אשכנו ומח' נירנברג: וְנִמְנָעִתִּי מִלְצַפְצָף. וְנִשְׁאָה עָלַי קִינָה. במע"צ ומקצת כ"י: וְנִשְׁאָה עָלַי קִינָה. יִשְׁבָּאָב. כִּיָּה בַמַּח' בולוניה, שד"ל, גולד' וברד"א כד, יג שלפנינו. במח' רמ"ז: יִשְׁבָּב; ובדומה לו בחלק מאשכנו.

**סִלָּה אֲבִירֵי מוֹרָה הוֹרֶיָהּ וְלֹא־נִזְכָּרִי לִי עֲקֵדַת מוֹרֶיָהּ מֵרֶב
מְרִירָה וּמְרִיָּה וְצָגָה עָרוֹם וְעָרִיָּה מְשַׁמֶּרֶת מַעֲדִיָּה
(חזיר):**

**עַל־גִּבֵּי חֲרָשָׁיו חֲרָשִׁים וְהֶאֱרִיכוּ מַעֲנִית וְהֶרִיקוּ עָלַי חָרֵב
וְחֲנִית וְהֶרְבִּיתִי צוּמוֹת וְתַעֲנִית וּמַצוֹרֶת תִּבְנִית יִצְאָה
יֻנִּית (הפצץ):**

**פֶּרֶשָׁה וְאִין־יָד שׁוֹלַח כִּי־לֹא הָאֲמִינָה בְּהִשָּׁכֶם וְשָׁלַח
וְהִשְׁבֵּתָה בְּרִית מְלַח וְאִין שָׁמֶן מְמַלַּח בְּרֹאשׁ
מְמַלַּח (פתחיה):**

מקורות ומקבילות

סילה אֲבִירֵי. ע"פ איכ"ה, טו ורש"י. אֲבִירֵי - אין אֲבִירֵי אלא לשון אֲבִירֵי. מדרש"י פר' שופטים, סי' ז, ע"פ ש"ה כה, ח. מורה הוריה. ע"פ דב' י, יא. הוריה. ע"פ ירושלמי דרכות פ"ד, סוף ה"ה. וְלֹא נִזְכָּרִי לִי עֲקֵדַת. ראו צבלי שבת, דף נה ע"א, 'תמה זכות אבות', ותוס' ד"ה ושמאל חמור. עקדת מוריה. ע"פ דב' כז, ט. מוריה. ע"פ דב' ט, ז, לא, כו. ומוריה. ע"פ דב' י, כה; כ, י. וְלֹא עָרוֹם וְעָרִיָּה. ע"פ יח' טז, לו. מַשְׁמֶרֶת מַעֲדִיָּה. ע"פ נחמ' יב, ה. חזיר. ע"פ דה"א כד, טו. עַל גִּבֵּי חֲרָשָׁיו וְכו' מַעֲנִית. ע"פ תה' קכט, ג. והריקו - שלפו. ע"פ שם' טו, ט ורש"י, ע"ש. והריקו עַל חָרֵב. ע"פ יח' כח, ז. חָרֵב וְחֲנִית. ע"פ ש"ה י, מה. והרציתי למוות ותענית. ע"פ ישע' נח, ג; תה' סט, יא; קט, כד. ומלוצת חבנית. ע"פ יח' מג, י; דה"א כח, יט ורש"י. הפילץ. ע"פ דה"א כד, טו. פֶּרֶשָׁה. ע"פ איכ"ה, י. וְאִין יָד שׁוֹלַח. ע"פ מ"צ יד, כו; ישע' י, ג; תה' כז, יב. כִּי לֹא הָאֲמִינָה. ע"פ דב' ט, כג; מ"צ י, יד; תה' עח, כז. נֶהֱשַׁכְס וְשׁוֹלַח. ע"פ ירמ' ז, כה; דה"א לו, טרעט. וְהִשְׁבֵּתָה בְּרִית מְלַח. היפך מויק' ז, יג. וְאִין שָׁמֶן. ע"פ תוספתא סוטה פ"ג, ה"א; צבלי יומא, דף נב ע"ב. מְמַלַּח. ע"פ שם' ל, לה. פתחיה. ע"פ דה"א כד, טז.

ח"נ והערות

אֲבִירֵי מוֹרָה. כ"ה בנוב"ר. אך צ"ל לשון רבים: אֲבִירֵי מוֹרִי, וכ"ה במח' נירנברג וביפרשו, מע"צ, אשכנז וגולד. בחלק מאשכנז: קַל־אֲבִירֵי מוֹרִי. מרב מְרִירָה. באשכנז וגולד: 'מרב מְרִד'. גולד, בשם כמה כ"י: 'מרב מְרִידָה'. במח' נירנברג נראה: 'מרב מְרִד'. מרב מְרִירָה וכו' מְשַׁמֶּרֶת מַעֲרִיָּה. באתר האקדמיה: וְהוֹכַחְתִּי בִמְכַת טְרִיָּה. והוצגתי ערום ועריה. בלגה מעריה. וְצָגָה עָרוֹם. באשכנז: 'הִצָּגָה עָרוֹם'. מַשְׁמֶרֶת מַעֲדִיָּה. כ"ה בנוב"ר, מע"צ ומקצת אשכנז, בדל"ת, שם הנמצא בנחמ' יב, ה. במח' נירנברג, ראשון ומקצת אשכנז: 'מַשְׁמֶרֶת מַעֲרִיָּה'. לדעת פ"י ראשון, מח' נירנברג ומע"צ, מַשְׁמֶרֶת בִּלְגָה. ומצורת תִּבְנִית. באשכנז: 'מַצוֹרֶת תִּבְנִית'. יִצְאָה יֻנִּית. כ"ה בנוב"ר, מע"צ, אשכנז וגולד. במח' נירנברג: 'יִצְאָה יֻנִּית'. בעה"ב ואתר האקדמיה: 'יִצְאָה יֻנִּית', וכ"ה במקורות אחרים, ראו שם עמ' 269 הערה 30. ואולי זה 'אֲבִירֵי' של ימינו, הקרובה לעיר צפת. וראו באור ישראל, גליון ד, תשנ"ו, עמ' קעט, בענין הקינה הזאת וכ"ד משמרות. פֶּרֶשָׁה

וְאִין־יָד שׁוֹלַח. באתר האקדמיה: 'פֶּרֶשָׁה יָד וְאִין שׁוֹלַח'. בְּהִשָּׁכֶם וְשָׁלַח. באתר האקדמיה: 'לְהִשָּׁכֶם וְשָׁלַח'. בְּרִית מְלַח וכו' בְּרֹאשׁ מְמַלַּח. באתר האקדמיה: 'בְּרִית מְלַח מְלַח'. ואין כהן מְמַלִּיח. בחזיר מְמַלִּיח. בְּרֹאשׁ מְמַלַּח. כ"ה בנוב"ר וכן נראה מעה"ב וקד"א. במח' נירנברג, מע"צ, אשכנז וגולד: 'בְּרֹאשׁ מְמַלַּח', וא"כ הוא שם מקום. באור ישראל הנ"ל ובקול ברמה מהדו"ק במקורות, צוין שהוא מקום של רבי דוסא מְמַלִּיח, מוזכר בירושלמי סוטה פ"ג, ה"ז, ובכמה מקומות במדרש. בגולד כתוב שיותר נכון לגרוס: 'מְמַלַּח', בה"א. שהוא מקום מושב משמרת חזיר, כמו שכתב בראשון.

צִדִּיק הוּא יְהוָה כִּי פִיהוּ מֵרַת. וְעָרוּ עָרוּ הָעֵרַת, תָּמור עָזִי
וְזִמְרַת. קִינִים עָלֶיהָ נִחַרְתָּ. וּבִשְׁעָרֵי אֶרֶץ גְּזֵרַת,
מִשְׁמֶרֶת נִצְרַת (יִחְזָקָאל):

קָרָאתִי בַּצֶּרֶלִי וְלֹא־קָרַב. וְקוֹנְנָתִי בִיעָר בְּעָרְבִי. וְכִבְהָ נֵר
הַדֶּלֶק בְּמַעְרָב. וְרִיחַ לֹא־עָרַב מֵאֲכָלָה עָרַב (יְכִינֹ):

רָאֵה כִּי־הִסְעַרְתִּי כְּאֻנְיָה. בְּתֻאֲנִיָּה וְאֻנְיָה. וְקָהֲלִי כִצְאֵן לַטֶּבַח
מְנוּיָה. וְנָעָה מִחֲנִיָּה, מִגְדֵּל נוֹנִיָּא (גְּמוּל):

שָׁמְעוּ כִּי־נִזְהַמְתִּי בַצִּחְנָה. וְסִתְּם מִנִּי תַחְנָה. וְלֹא גִתָּן לִי

ח"ג והערות

וערו ערו הערת. כ"ה בנוב"ר ובאתר האקדמיה.
במע"צ, אשכנז וגולד: יערו ערו עדי-היסוד ב"ה הערת,
ע"פ הפס' בתה' קלו, ז. נ"א בשד"ל נוסף רק: עדי-היסוד.
תמור עזי. כ"ה בנוב"ר ומע"צ, ללא ו'. במח' נירנברג,
אשכנז וגולד: יתמור עזי. ובשערי ארץ. כ"ה בנוב"ר,
ראש"ך, קד"ץ, מע"צ וכן נראה נכון ע"פ ירמ' טו, ז.
במח' נירנברג, אשכנז וגולד: יבקצני ארץ. ארץ
גזרת. במח' רמ"ו: ארץ גזרת, ע"פ ויק' טו, כב.
משמרת נצרת. באתר האקדמיה: יחפצן נצרת.
נצרת. דומה לזה במח' נירנברג ובגולד: ינצרת.
באשכנז ומע"צ: ינצרת. קראתי בצר-לי. באשכנז:
יקראתי לצורי. במח' נירנברג: יקראתי לצורי בצר-לי.
ולא-קרב. כ"ה בנוב"ר, ראש"ך ומע"צ, בפיעל. במח'
נירנברג וגולד: ילא-קרב, בקל. באשכנז: יקולי לא
ערב. וְכִבְהָ נֵר. במח' נירנברג, מע"צ, אשכנז וגולד:
יכבה נר, בקל. הַדֶּלֶק בְּמַעְרָב. במח' נירנברג,
מע"צ, אשכנז וגולד: יחולק במערב. וְרִיחַ לֹא־עָרַב.
במח' שד"ל, נירנברג, אשכנז וגולד: וריח לא-ערב.
מֵאֲכָלָה עָרַב. כ"ה בנוב"ר, מקצת אשכנז וכן נראה
ממח' נירנברג, אלא שניקד ערב, בגולד ומקצת אשכנז:
מֵאֲכָלָה עָרַב, ופי' שם מקום. בכ"י: מֵאֲכָלָה עָרַב, ללא

מקורות ומקבילות

לדיק הוא ה' וכו' מרת. ע"פ איכ' א, יח. וערו ערו. ע"פ
תה' קלו, ז. הוערת. ע"פ ישע' מל, כה. עזי וזמרת. ע"פ
שמו' טו, ז. קינים עליה נחרת. ע"פ יחז' ב, טרי: צבלי עירובין,
דף כ"ה ע"א. ובשערי ארץ מרת. ע"פ ירמ' טו, ז; מרת"נ
פר' מסעי, סי' יג. מרת. נסוגו לאחוריהם מאלל המקום,
רש"י ישע' א, ד. יחזקאל. ע"פ דה"א כד, טז. קראתי נצר
לי. ע"פ ש"צ כב, ז; ישע' כו, טז. ולא קרב. ע"פ ישע' א, טו
ירמ' ז, טז. וקוננתי ביער צערב. ע"פ ישע' כה, יג; איכ"ר
(ציצר), פר' ב, סי' ב, ד"ה א"ר יוחנן שמונים; ולק"ש ישע',
רמז תכ"א. וכבה נר. ע"פ דה"צ כט, ז; ירושלמי פ"ו, ה"ג;
צבלי וימא, דף לט ע"ב. נר הדלק צמערב. ע"פ משנ' תמיד
פ"ו, מ"א; צבלי שבת, דף כב ע"ב. וריח לא ערב. ע"פ ישע'
א, יג. ערב - כפר המחבר בירושלמי, צרכות והענין פ"ד,
ה"א. יכין. ע"פ דה"א כד, יח. ראה כי. ע"פ איכ' א, כ.
הוסערתי כליני. ע"פ ישע' מז, יא ויו"ל א, ד. כתאניס ואניס.
ע"פ ישע' כט, ז; איכ' ב, ה. וקהלי כלאן לטבת. ע"פ ישע'
נג, ז; תה' מד, כג; ספרי דב' פר' ואתחנן, פי' לב, אות ה, ד"ה
צכל לצבך; מרת"נ פר' תלוה, סי' א. מטיה. ראו ירמ' יב, ג.
ונעה מחניס. ע"פ צבלי ר"ה, דף לא ע"א, 'מחנות לירושלים'.
ראו ירמ' לו, טז. מגדל טויאל. צבלי פסחים, דף מז ע"א.
גמול. ע"פ דה"א כד, יח. שמעו כי. ע"פ איכ' א, כ"א. צלחנה.
ע"פ ישע' ד, ז; יוא' ב, כ. וסתם מני תחנה. ע"פ איכ' ג, ה;
צבלי צרכות, דף לב ע"ב. ולא נתן לי רחמים וחנינה. ע"פ
ישע' מז, ו וירמ' טז, יג; צבלי סנהדרין, דף לא ע"ב.

מפיק. במע"צ: מֵאֲכָלָה עָרַב, גם ללא מפיק. לדעת המפרשים שהוא שם מקום, הניקוד איננו ברור, גם לא מובן
מה טיבו של המפיק בה"א במקצת נוסחאות. באתר האקדמיה: 'מפתחיה' (מ)אכלה ערב. וְנָעָה. בכ"י: וְנָעָה.
מִחְנִיָּה. במח' נירנברג, ראש"ך, מע"צ, אשכנז וגולד: 'מחנייה'. מִגְדֵּל. במח' נירנברג, ועד"ב: יִכְפָּר. נוֹנִיָּא.
כן מנוקד במח' בולוניא, שד"ל וכו'. במח' רמ"ו, מע"צ ומקצת אשכנז: נוֹנִיָּה. במח' נירנברג: נוֹנִיָּה. בשאר אשכנז
וגולד: נוֹנִיָּה. שמעו כִּי־נִזְהַמְתִּי בצחנה. במח' נירנברג ובמקצת אשכנז, בית זה בא לאחר בית 'שמעו כי יצאתי
בשביה'. אמנם בנוב"ר, מע"צ, גולד ומקצת אשכנז, הסדר כבפנים. מִנִּי תַחְנָה. בגולד: מִנִּי תַחְנָה, בדרך המקרא
שלא בהפסק. ולא גִתָּן לִי. במח' נירנברג, גולד ואשכנז: ולא גִתָּן לִי.

רַחֲמִים וַחֲנִינָהּ. וּמִקְרִית חָנָה, נְעָה כָּפַר יוֹחֲנָה (דְּלִיָּהוּ):

שָׁמְעוּ כִּי־יִצְאָתִי בַשְּׁבִיָּהּ. וְנִשְׁרָפָה דַּת מְרוֹם שְׁבוּיָהּ. וְהוֹשָׁתִי
לְשֵׁמָה וְעֶרְבָּבִיָּהּ. וּמִהֶסְתֵּר חֲסִיָּהּ, גָּלַת בֵּית חוֹבִיָּהּ

(מַעֲזִיָּהוּ):

תָּבֹא רַעַת שְׁמוֹנִי הַדְּמִין. וְשִׁתּוֹ שְׁעָרֵי שׁוּמְמִין. וְהִשִּׁיב אַחֲזֹר
יָמִין. וּבִעוֹן צִלְמִים נְעָה צִלְמִין (גִּנְתּוֹן):

תָּבֹא תַמְרִיחַ וְחֻשְׁכֵי תַזְרִיחַ. וְכִדְשָׁא עֲצָמוֹתֵינוּ תַפְרִיחַ. וְרִיחַ
בְּקָדָם תַּרְיִחַ. וּמִשְׁלַחֲנָךְ תֵּאָרִיחַ, שׁוּלֵי חֲמַת אָרִיחַ (פְּשָׁחוֹר):

מקורות ומקבילות

ומקריית חנה. ע"פ ישע' כט, א; איכ"ר פתיח, סי' כה ילקו"ש ישע' רמז תלו, ד"ה הוי אריאל. דליהו. ע"פ דה"א כד, יח. שמוע... בשנייה. ע"פ דה"א כה, יא. ונשרפה דת. ע"פ משנ' תענית פ"ד, מ"ו; בבלי תענית, דף כו ע"ב. ראו סמק"א א, גו. דת מרום שנייה. בבלי שבת, דף פט ע"א, ע"פ תה' סח, יט; מדת"נ פ"ר האזינו, סי' ג. והשתי לשמה. ע"פ ירמ' ב, טו. ומהסתה. ע"פ דב' לא, יח; תה' ל, ת. חסיה - הקב"ה. ע"פ ש"ב כב, ג; ישע' כה, ד; יוא' ד, טז. מעזיהו. ע"פ דה"א כד, יח. תבא רעת. ע"פ איכ' א, כב. שמוני הדמין. ע"פ דני' ב, ה ורש"י. ושמו - שמו מלור. ע"פ ישע' כב, ז ורש"י. שערי שוממין. ע"פ איכ' א, ד. והשיג אחור ימין. ע"פ איכ' ב, ג; מכל' דר"י בשלה, מ"ס דשירה, סוף פ"ר ה; מדת"נ (וירש"ה), פ"ר בשלה, סי' טו. ונעונו ללמים. ע"פ משנ' אבות פ"ה, מ"ט. ללמים - ע"ז. ע"פ משנ' ע"ז פ"ג, מ"א. גינתון. ע"פ נחמ' י, ז; יב, ד. תמרית. ע"פ ישע' לח, כא. וחשכי תזריח. ע"פ ש"ב כב, כט; ישע' נח, י; תה' קיב, ד. וכדשא עלמותינו תפריח. ע"פ ישע' כו, יד; אג"ר פכ"ג, אות ד. וריח כקדש תרית. ע"פ מלא' ג, ד; במדב"ר פ"ח, סי' ד. ומשולחנך. ע"פ ויק' כד, ו; יחז' מ"א, כב. ומשולחנך תאריח. ע"פ בבלי ב"ה, דף כ"א ע"א, 'משלחן גזוז ק"א זכ"ר. ראו בבלי ב"ב, דף ט"ה ע"א, 'עמוד הקב"ה לעשות' וכו'. שולי - כהנים. ע"פ ילקו"ש ישע', רמז תד, ד"ה בשנת מות. אריח. ע"פ ירושלמי כלאים פ"ה, ה"ד, 'בתחום אריח'. פשחור. ע"פ דה"א ט, יב.

ח"נ והערות

דת מרום. כ"ה במח' רס"דרס"ה, שד"ל, נירנברג, מע"צ, אשכנז וגולד'ר. במח' רמ"ז: דת מרום. במח' בולוניה: דת מרום. באתר האקדמיה ומקצת כ"י: דת מרום. והושת' לשמה. באתר האקדמיה: והושת' שמה, ללא ל. ומהסתה חסיה. במח' נירנברג, ראש"ך, מע"צ, אשכנז וגולד'ר: ומהסתה חבוייה. באתר האקדמיה: ומהסתה חבוייה. גלית. באשכנז: וצלתה. בית חובייה. במח' נירנברג: ופפר חובייה. חובייה. כ"ה במח' רמ"ז, מע"צ ושד"ל. במח' בולוניה וכ"י: וצוקייה. באשכנז וגולד'ר: וצוקייה. במח' נירנברג: וצוקייה. באתר האקדמיה: וצוקייה. ראו עור' ב, סא; נחמ' ג, סג. ושתו שערי שוממין. באתר האקדמיה: ושתו שוממין. ובעונו צלמים נעה. בראש"ך ומקצת כ"י: ובעונו צלמים נדה. נעה צלמין. כ"ה בנוב"ר, ראש"ך ומע"צ. באתר האקדמיה: נלכדה צלמין. בעה"ב, אשכנז וגולד'ר: נעה גנתון צלמין. במח' נירנברג: נדה גנתון נעה צלמין. גנתון. כן מנוקד בנחמ' י, ז, וכך היא מופיעה בגוף הקינה באשכנז ומח' נירנברג. בגולד'ר, צויין, שגם כאן שם המשמר הוא גנתון, אך אינו מופיע בנוסחי הקינות שלפנינו. וחושי תזריח. באשכנז: וחושי תזריח. באתר האקדמיה: וחושי תזריח. כ"ה במח' בולוניה, שד"ל ואשכנז. במח' רמ"ז: וחושי תזריח. וכלא תיבת שולי. באתר האקדמיה: מעזיה שולי חמת אריח. אריח. כן מנוקד בנוב"ר ומע"צ. במח' נירנברג וגולד'ר: אריח. פשחור. כן מנוקד בתנ"ך, אך אינו מופיע בנוסחאות הקינות שלפנינו. אמנם בבבלי תענית דף כו, סוף ע"א, וערכין דף יג, ריש ע"א, נזכר כאחד מארבעה משמרות שעלו מן הגולה. וראו רש"י בערכין, דף יב ע"ב, ד"ה ידעיה, ובמיוחד לרש"י בתענית שם, ד"ה פשחור, ובהגהות הב"ח אות ד. אך בראש"ך כתב שמדובר כאן במשמרת מעזיה וכ"כ גולד'ר. ולענין משמרת פשחור, ראו בעלי תמר על הירושלמי תענית פ"ד, ה"ב, ד"ה ד' משמרות עלו, ובכתב עת שמעתין, מס' 113, תשנ"ג, עמ' 71. סיום כ"ד משמרות. כאן צוינו כל הכ"ד משמרות שבד"ה על הסדר, חוץ מישבאב ובלגה, אלא שישבאב נזכרה באות נ, ובלגה וישבאב היו משמרה גם בדה"א כד, פס' יג"ד, וגם בבית שני, כמוכאב בסוף סוכה, דף נו ע"ב. ושמה גנתון זהו בלגה, וכונה גנתון לשון גנאי,

לפי מנהג ק"ק רומה עוברים לעמ' 135, 'איכה אהובים'.

לו אלה גענו ושככה חמה. עברו ועוד נוסף עליהם
דברים רבים כהמה.
זכרתי משפטיך מעולם ואתנחמה רואה ושוחה. עד-קן
נחמה:

נחמה לפתה מחלי. עומדת מצפה לקול פתח-לי. ורון
פרתות ודברות בבה-לי. רשיתי לחשבונם ארבעים
ויש למנן אהלי:

אהלי אני עבטתי בדבור סרה. וגוררו יריעות עשר
במאסי עשרה. בלה
קרנות עשר למרבה המשרה. ודממו מיריחו קולות עשרה:

ח"ג והערות

ושככה חמה. ע"פ חס' ז, י. עברו. ע"פ חס' ח, א; חס' ל, ח; חס' מ, ח. ועוד נוסף וכו' כהמה. ירמ' לו, לז. זכרתי משפטיך מעולם ואתנחמה. ע"פ חס' קיט, נג. ושוחה. ע"פ חס' מד, כו. עד קן נחמה. ע"פ חס' יב, יג; צבלי פסחים, דף ד ע"פ. נחמה לפתה מחלי. ע"פ חס' יג, יב. עומדת מלפני לקול. ע"פ יטע' כח, רח. פתחי לי. ע"פ חס' ה, ג. רוטשתי. ע"פ חס' י, יד. אהלי ירמ' י, כ. אהלי חס' ג, ח. עשרה. ע"פ חס' לד, כח. בלה. חס' ג, ד.

לכן תיקנו על-פי כ"י את המילה 'לשתי' (או 'לחשתי') תחת 'רשיתי'. יש לציין עוד שהמילה 'נחמה' בתחילת הבית איננה בכמה כ"י ואולי נוספה בשעות ('נחמה' היא גם המילה האחרונה של הבית הקודם). וְשִׁכְכָה חֲמָה. כ"ה במח' רמ"ו ושר"ל. במח' בולוניה וגולד' וְשִׁכְכָה חֲמָה. דברים רבים כהמה. תיבת 'רבים' איננה בכ"י. אמנם קטע זה חוזר על עצמו בסוף הקינה 'עונינו ארוכים', כ"י פתיחה 174, ומופיעה שם תיבת 'רבים'. מעולם וְאֶתְנַחֲמָה. הנו"ן בסגול. כ"ה במח' בולוניה, וכן נראה נכון. ראו מכלול לרד"ק, דף סט ע"א. או וְאֶתְנַחֲמָה, ללא צורת הפסק וכמו שהוא במח' רמ"ו וכ"י. נְחֻמָּה לַפֶּתַח. במספר כ"י המילה 'נְחֻמָּה' לא מופיעה (למשל בכ"י פארמה, כ"י 2884, דף 187א). לְקוֹל פֶּתַח־לִי. במח' רס"ד-רס"ה: 'לְקוֹל פֶּתַח־לִי, וְלֹא תִיבַת לִי'. וְדִבְרוֹת בְּבִהְלִי. כ"ה וְדִבְרוֹת וכו' לְמִנְן אֶהְלִי. בכ"י: זמתי כי לעד יאהילי. רשעתי ונסעתי וְנָשָׂא אֶהְלִי. וְדִבְרוֹת בְּבִהְלִי. כ"ה במח' בולוניה וגולד', במח' רמ"ו, כ"י ושר"ל: וְדִבְרוֹת בְּבִהְלִי. רשעתי. כ"ה בכ"י (למשל כ"י וותיקן, Ross, 436, דף 243א) ובגולד', במח' רמ"ו ושר"ל: 'לשתי'. במח' בולוניה ונ"א בשר"ל: 'לחשתי'. וראו לעיל הערה סוף ד"ה 'לו אלה גענו'. אהלי אני עבטתי. קינה מאת ר' אלעזר קליר. התיבה הראשונה של כל בית מיוסדת ע"פ הפסוק בירמ' י, כ, 'אהלי שדר וכל מיתרי וכו'. והתיבה השנייה של הפיוט, מראש של א"ב הנמצא ביאני הגבר, איכ' פ"ג, וכ"ה בראש חצי השני של הבתים. קינת זו נמצאה גם בכ"י 171; באתר האקדמיה: בודפשט, האקדמיה, כ"י קאופמן, גניזה (1177). וְגִוְרָרוּ יְרִיעוֹת. כ"ה במח' בולוניה ושר"ל. במח' רמ"ו וכ"י: וְגִוְרָרוּ יְרִיעוֹת. באתר האקדמיה בש"נ. וְדִמְמוּ מִיְרִיחוֹ. כ"ה במח' רמ"ו, כ"י, קד"א ושר"ל. במח' בולוניה: וְדִמְמוּ מִיְרִיחוֹ.

שִׁדְד גִּדְר צֹאן בְּאֶפֶס חֲצִיר. בְּבִגְדֵי בְּאֻנְכֵי שָׁלַח אֵשׁ בְּקִצִּיר.
דָּב שָׁכַל בְּקָרָן בֶּן־שָׁמֹן וַיַּעַר הַבְּצִיר. וְנֶאֱלַם מִפֶּתַח
שְׁמַע קוֹל הַצִּיר:

וְכָל־הִבִּיא פֶתַע וּבֹעֲרוֹת הַפְּשִׁיר. וּבְצֶג אֱלִיל בְּאֻי לְשִׁשְׁךְ
אוֹתָם הַשִּׁיר. וַיִּגְרַס סְבוּךְ קָרָן בְּנֶעַ דָּל וַעֲשִׂיר. וַיְדוּם
מִמָּרְחָק שְׁמַע קוֹל הַשִּׁיר:

מִיתָרֵי זֹאת פִּסְקָה מִחֲצָרַת. בְּמִשְׁאוֹת שָׁוָא אֲשֶׁר פּוֹצְרַת.
חֲסִדֵי קִרְנֵי־רֹאם לֹו הָיוֹת נּוֹצְרַת. הָיָה לָהּ לְהַשְׁמִיעַ
בָּאֻז קוֹל חֲצוּצָרַת:

נִתְקַן טוֹב בְּרַע עֲנָג בְּהוֹפֵר. כְּחָלָל בְּהִזִּיד בְּלִי הָיוֹת מְשֻׁפֵּר.
יֵשֵׁב בְּדָד מִקְרִינַת בְּצֶפֶר. כִּי־אֵין לִיבָב קוֹל תִּקְעַ שׁוֹפֵר:
בְּנִי כִי אָב וְאִם הִקְלוּ כָלִיל. וְאִיָּה קָרוֹן עוֹר בַּעֲדָם לְהַפְלִיל.
לְדַכָּא בְּצוּלָה שָׂאג וְהִילִיל. וַיִּסְכֵּר קִנְהָ קוֹל הַחֲלִיל:

מקורות ומקבילות

שִׁדְד. ירמ' ג, כ. גדר. **איכ' ג, ז.** דוב. **איכ' ג, י.** צקן **בן שִׁמְן. ע"פ ישע' ה, א.** ויער **הנזיר. ע"פ זכר' יא, ב.** וכל **ירמ' ג, כ.** **הציא. איכ' ג, יג.** ויגרס. **איכ' ג, טז.** **מיתרי ירמ' ג, כ.** **זאת איכ' ג, כא.** **חסדי. איכ' ג, כב.** **נתקן ירמ' ג, כ.** **טוב. איכ' ג, כה.** **ישע צדד. איכ' ג, כח.** **מקרינת - לשון מלוא, כשהוא נוקב חורח דרך הנקב נראה כמין קרנים בזלטיץ, רש"י חבק' ג, ד.** **צלפר - צצוקר. ע"פ צר' א, ה ותר"א.** **מקרינת צלפר - סימן לנחולה צמקרה. ראו ש"צ כג, ד, ורש"י ד"ה וכחור צוקר; מ"צ ז, ט; תה' א, יד; קמג, ת.** **וראו רש"י תה' כב, א, ד"ה השחר. צני. ירמ' ג, כ.** **כי איכ' ג, לא.** **קרון עור - משה רבינו. ע"פ שמי' לד, כט.** **להפיל - להתפלל. ע"פ תה' קו, ל.** **לדכא. איכ' ג, לד.**

כ"ה במח' הקדומים ובאתר האקדמיה. במח' שד"ל: יְנַנֵּעַ דל'. שְׁמַע קוֹל. מפי' קד"א נראה, שלא היה בנוסחו תיבת 'שְׁמַע'. פִּסְקָה מחצרת. כ"ה במח' רמ"ז, בולוניה וכ"י. במח' שד"ל: פִּסְקָה מחצרת. הָיוֹת נּוֹצְרַת. באתר האקדמיה: הָיוֹתָה נּוֹצְרַת. לְהַשְׁמִיעַ בָּאֻז. באתר האקדמיה: לְהַשְׁמִיעַ קְמָאֻז. נִתְקַן. כ"ה במח' רמ"ז ובירמ' שלפנינו, בהפסק. במח' בולוניה ושד"ל: נִתְקַן. כְּחָלָל בְּהִזִּיד. כ"ה במח' בולוניה ושד"ל. באתר האקדמיה: כְּחָלָל בְּהִזִּיד. במח' רמ"ז: כְּחָלָל בְּהִזִּיד. מִקְרִינַת בְּצֶפֶר. כ"ה במח' רמ"ז וקד"א. במח' בולוניה, כ"י ושד"ל: מִקְרִינַת שְׁפֵר, ובדומה באתר האקדמיה. קוֹל תִּקְעַ שׁוֹפֵר. באתר האקדמיה: תִּקְעַ וקול' שפֵר. ואיָה קָרוֹן. כן מנוקד במח' רמ"ז וכ"י. במח' רס"ד־רס"ה ושד"ל: ואיָה קָרוֹן, אך צ"ל מנוקד: קָרוֹן, מפני שהרי"ש איננה מקבלת דגש. באתר האקדמיה: ואיָה קרין. לְדַכָּא בְּצוּלָה. באתר האקדמיה: לְדַכָּא בְּצוּלָה. קוֹל הַחֲלִיל.

ח"צ והערות

**יִצְאוּנִי מִיַּלְדָּךְ אַתֶּם לְצַרְפָּה. וְהִנֵּם חֲלָלִים וְאֵין עָרוֹף עָרוּפָה.
נִחְפָּשָׁה עַל־מָה קָרַן נְבוּאָה חֲרוּפָה. כִּי־פָסוּ אֶלַף
מִיָּנִי זִמְרָה מִקּוֹל הַמִּגְרָפָה:**

**וְאֵינֶם סִכּוּתָה בַּעֲדָם עֲדִיִּים לְנִצָּל. כִּי־בִנְאָפוֹף שָׂד שְׂאָרִם
פָּצַל. עֵינִי בְּקָרְן לִוְיָה מִהֶאֱצֵל. וַיִּדֹם מִמְרַחֵק שִׁמְעַ
קוֹל הַצִּלְצֵל:**

**אֵין פֶּחַד וְחִיל בְּאֹזְרוֹ מְרוֹז. וַיִּגְבּוּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת גֶּעֶז בְּעֵץ
לְחֶרֶז. צוּד צָדוֹ קֶרְנִי מִזְבַּח בּוֹ חֲזִיר לְפָרוֹז. וּפֶסֶם מְדוּכָן
קוֹל גְּבִינִי כְרוֹז:**

**נִטָּה קָרָאתִי וְחָר אָף לַהֲשֵׁם. וַיַּעֲדוּ בִי שָׁקָר בְּנֵי בְלִי שֵׁם.
רַבָּת קָרַן נְבוּאָה וּמַלְכוּת מְלֶהְרֶשֶׁם. וְלֹא נִשְׁמַע עוֹד
קוֹל כֹּהֵן אוֹמֵר אֲנִי הַשֵּׁם:**

עוֹד שִׁמְעַתָּ תְּנוּאוֹת מְקַטְרֶת. בְּלֹא חֲמֻדָּה הֵיִת בְּרָמִים

ח"ג והערות

מקורות ומקבילות

יִצְאוּנִי. ירמ' י, כ. מי. איכ' ג, לו. נחפשה. איכ' ג, מ. כי
פסו. ע"פ תה' יב, ז. אלף מיני זמר. ע"פ צבלי ערכין, דף
יא ע"א, 'נמלאת כולה מוֹלִיָּה אלף מיני זמר'; ירושלמי סוכה
פ"ה, ה"ו. מקול המגרפה. 'מגרפה היתה במקדש, עשרה
נקבים היו בה, כל אחד ואחד מוֹלִיָּה עשרה מיני זמר', צבלי
ערכין, דף י ע"ב. ואינם. ירמ' י, כ. סכותה. איכ' ג, מג.
עיני. איכ' ג, מט. בקרן לוי. ע"פ אכ"ר פר' ב, ס"ו ו.
ממרחק שמע קול הצלצל. ע"פ משנ' תמיד פ"ג, מ"ח, 'מוריתו
היו שומעין קול הצלצל'. איך. ירמ' י, כ. פחד. איכ' ג, מח.
כאזרו מרוז. ע"פ שופ' ה, כג. לוד. איכ' ג, נב. טטה. ירמ'
י, כ. קראתי. איכ' ג, נה. רבת. איכ' ג, נח. ולא נשמע
עוד קול כהן. ע"פ אד"נ נוסח' ב, פל"ט, 'מוריתו היו שומעים
קול כהן גדול צוֹרֵם לֹא הָשֵׁם'. כהן אומר לֹא הָשֵׁם.
ע"פ משנ' יומא פ"ג, מ"ח. עוד. ירמ' י, כ. שמעת. איכ'
ג, סא.

שד"ל ובאתר האקדמיה: יְחַרָּה אָף. אף לַהֲשֵׁם. באתר האקדמיה: אף להאשם. קרן נְבוּאָה. באתר האקדמיה:
קרן כהונה. כהן אומר. באתר האקדמיה: כהן גדול אומר. כרמים נוטרת. בכ"י: 'כרמים נוטרת';

באתר האקדמיה: יְקוֹל הַחֲלִיל. בכ"י: 'מול קול החליל'.
עָרוֹף עָרוּפָה. כ"ה במח' בולוניה וּשְׂדִ"ל. במח' רמ"ו
וכ"י: 'עָרוֹף עָרוּפָה'. עֲדִיִּים לְנִצָּל. בכ"י: 'עֲדִיִּים לְנִצָּל'.
בִּנְאָפוֹף שָׂד. כ"ה במח' רמ"ו וּשְׂדִ"ל. במח' בולוניה:
'בִּנְאָפוֹף שָׂם'. בכ"י: 'בִּנְאָפוֹף שָׂר'. וַיִּדֹם מִמְרַחֵק.
באתר האקדמיה: וַיִּדֹם מִמְרַחֵק. בְּאֹזְרוֹ מְרוֹז. כ"ה
במח' בולוניה, קד"א וּשְׂדִ"ל. במח' רמ"ו וכ"י: 'בְּאֹזְרוֹ
מְרוֹז'. בְּעֵץ לְחֶרֶז. כ"ה במח' בולוניה וכ"י. במח'
רמ"ו וּשְׂדִ"ל: 'בְּעֵץ לְחֶרֶז'. באתר האקדמיה: 'בְּעֵץ אֶחָד
לְחֶרֶז'. קֶרְנִי מִזְבַּח. באתר האקדמיה: 'קֶרְנִי מִזְבַּח'.
חֲזִיר לְפָרוֹז. באתר האקדמיה: 'חֲזִיר לְחֶרֶז'. גְּבִינִי
כְרוֹז. כן מנוקד במח' בולוניה, כ"י ורס"דרס"ה. במח'
רמ"ו וּשְׂדִ"ל נראה שמנוקד: 'גְּבִינִי כְרוֹז', הנו"ן בחיריק.
יְחַרָּה אָף. כ"ה במח' רמ"ו ובולוניה. במח' רס"דרס"ה,

נוטרת. אהלי שפתי כחשי שללו מני עטרת. ולא הפיחה
עד-עזר ריח ענן הקטרת:

ומקים יריעותי תשיב בארחו. כמלך במסבו נרדי נתן
ריחו. אחד עשר סמים בהריחו. ישובב
לקדמתן שמע עשרה אלה מיריחו:

מיריחו לפד קהלי. עד-הנסתרים להבהילי. זרחי
בחרמו להניא צהלי. רחקה
ומשם סלקה שכנית אהלי:

זקנים ישובו וידמו. וכים יהמו. מקור דמעת יזלו מים:
מייתן ראשי מים. עיניו עיני ירדה מים. אבכה
במר נפשי:

מקורות ומקבילות

אהלי ירמ' י, כ. הפיחה... הקטרת. ראו מדרש פ' חולדות.
ס' כב, הפיחה הקצ"ה ריחה צגגדיו של יעקב. יעזר. צמ'
לז, לה; יח' כח, לו. ריח ענן הקטרת. ע"פ ויק' טז, יג;
משנ' תמיד פ"ג, מ"ה; צבלי יומא, דף לט ע"ב. ומקום יריעותי.
ירמ' י, כ. תשיב. איכ' ג, סד. כמלך כמסבו וכו' ריחו. ע"פ
שה"ש א, יב. אחד עשר סמים. ע"פ צבלי כריתות, דף ו ע"ב,
ע"פ שם ל, לד. זקנים ישובו וידמו. ע"פ איכ' ב, י. וכים
יהמו. ע"פ ישע' נח, טו. מקור דמעת. ע"פ ירמ' ח, כג.
יזלו מים. ע"פ ירמ' ט, יח. מי יתן ראשי מים. ע"פ ירמ'
ח, כג. עיני עיני יורדה מים. ע"פ איכ' א, טח.

ח"צ והערות

מני עטרת. ראו בקינה הקודמת איכה ישיבה חבצלת
השרון, אות שיין, בית ישמעו כי נוהמתי, בענין ניקוד
של תיבה 'מני'. ריח ענן הקטרת. באתר האקדמיה:
'ריח הקטרת, וללא תיבת 'ענן'. תשיב בארחו. במח'
רמ"ז: תשיב בארחו. באתר האקדמיה מציע: תשיב
לאורחו. אחד עשר סמים. כן מנוקד בכל הנוסחאות,
בסגול וקמץ, אבל במקרא מופיע: אחד עשר, בשני
פתחים ושמא כן הוא דרך לשון חז"ל. ישובב לקדמתן.
במח' בולוניה: ישובב לקדמתם. שמע עשרה אלה
מיריחו. באתר האקדמיה: שימוע עשרה מיריחו.

מיריחו לכד קהלי וכו'. סלסלה מאת ר' אלעזר קליר. סימן 'לעזר. לדעת שד"ל במכב"ר, דף 56, בית זה הוא
סיום הפיוט הקודם וחתומת הפייטן בו. עד-הנסתרים. בכ"ז: עד-הנסתרים. זרחי. כ"ה במח' בולוניה ושד"ל.
במח' רמ"ז: זרחי, וכן במספר מכ"י. בחרמו להניא. כ"ה במח' בולוניה ושד"ל. במח' רמ"ז: בחרמו להניא.
רחקה ומשם. כ"ה במח' בולוניה. במח' רמ"ז ושד"ל: רחקה ומשם. מנוסח המקורי בכ"ז נראה: רחקה משם, ויד
מאוחרת הוסיפה ו' לתיבת 'שם' וגם הוסיפה 'סלקה' בגליון. ומשם סלקה. כן נראה נכון. במח' רמ"ז ובולוניה:
זמשם סלקה. במח' שד"ל: זמשם סלקה. בגוף הכ"ז ללא תיבת 'סלקה'. שכנית אהלי: זקנים ישובו וכו'. כ"ה
במח' בולוניה ושד"ל. במח' רמ"ז: שכנית אהלי זקנים ישובו, הכל בא בקטע אחד וללא הפסק לאחר תיבת 'אהלי',
ולכך היא מנוקדת בצירי. ישובו וידמו. בכ"ז: ישובו וידמו. מייתן ראשי וכו' במר נפשי. מכ"י ומח' שד"ל,
נראה ששייך לסוף קינה זו. אמנם ממח' בולוניה ואולי גם ברמ"ז, נראה שהיא הקדמה לקינה הבאה איכה אהובים
נאמנים, שהרי כל שורה מסתיימת באבכה במר נפשי. בכל אופן שורה זו נראה שמקשרת בין סוף הקינה הנוכחית
לקינה 'איכה אהובים נאמנים'.

אִיכָה גָּאוֹלִי בְּחִילִי. גָּלוּ מִזְבוּלִי. יְהוּדֵי רַעֲיִ.
 אִיכָה הַמוֹנִים. הִגְלוּ מִמְּעוֹנִים. וּמֵאֲמִינֵי רַעֲיִ.
 אִיכָה זָכַיִם. זָוְלוּ בְּיַד זֹעֲכִים. חֲבִיבֵי רַעֲיִ.
 אִיכָה טָפִים. טָרְפוּ בְּיַד טוֹרְפִים. יְדִידֵי רַעֲיִ.
 אִיכָה כֹהֲנֵי. כָּלוּ בְּיַד מְעַנִּי. לְקוֹחֵי רַעֲיִ.
 אִיכָה מֵאֲמִינִים. מָגְרוּ בְּיַד מוֹנִים. נְגִידֵי רַעֲיִ.
 אִיכָה סֹגְלִים. סָלְפוּ בְּיַד סֹכְלִים. עֲמוּסֵי רַעֲיִ.

ח"נ והערות

איכה אזובים נאמנים. קינה מאת ר' אלעזר קליר,
 מיוסדת ע"ס א"ב. נמצאת גם במנהג רומניא, דף רח
 ע"ב; אתר האקדמיה: רומה, קונסוזנה, 69. איכה
 המְוִנִים. במח' רומניא: איכה הַדּוּרִי. הַגְּלוּ מִמְעוֹנִים.
 במח' רומניא: פְּתָאוֹס הַגְּלוּ מִהֶדְרִי. וּמֵאֲמִינֵי רֵעִי.
 במח' רומניא: יוֹתֵתִי רֵעִי. וּזְלִזְלוּ בְּיָד וּזְעִכִּים. חֲבִיבִי
 רֵעִי. במח' רומניא: וּזְעִיזוּ בְּיָד יָרִים. חֲסוּנִי רֵעִי. איכה
 טָפִיס. כ"ה במח' רמ"ו, שד"ל ואתר האקדמיה. במח'
 בולוניא: איכה טָפִיס. במח' רומניא: איכה שְׁדוּרִים.
 טָרְפוּ בִיד. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא ואתר האקדמיה.
 במח' שד"ל: שְׁרָפוּ בִיד. במח' רומניא: שְׁרָרוּ בִיד.
 במח' טוֹרְפִים. רומניא: בִיד טָפִיס. כ"ה
 בְּיָדֵי. במח' רומניא ונ"א במח' שד"ל: איכה הַנִּסִּים. איכה
 בִיד מְעָנִי. במח' רומניא: מְעָלָם לְחָרֵב תִּנְתֵּנִי. מְעָרוּ
 בִיד. במח' רומניא: סוֹגְרוּ בִיד. סָלְפוּ בִיד. כ"ה
 במח' בולוניא ושד"ל. במח' רמ"ו: סוֹלְפוּ בִיד. סָלְפוּ
 בִיד סָכְלִים. במח' רומניא: סָפוּ בִיד מְגִלִּים.

אלו ישראל, ע"פ ירמ' יב, א; צמדצ"ר פ"ה, ה' ס"ט. **כהני**
 עזר' ט, א; נחמ' ג, ג. **כיד מעני**. ע"פ ישע' ה, יד; לפ' ג, י
 אהון ושוחקון את עמון ואת צערן וכו'. **לקוחי רעני**. ע"פ דב'
 אלא ישראל, והנחה שנקחם וכו'. **מחמיונים**. ע"פ צבלי שפה,
 ס"ב. **מוגדלו**. ע"פ מיר' א, ד; תה' פט, מה; איכ' ג, מט.
 ע"פ שמי' יט, ה; ורש"י תה' קלה, ד. **חלפני**. ע"פ מש' יא, י
 עמוסי. **ע"פ ישי'** מו, ג; ילקח' רחל, רמז תלפ.

איכה פְּזוּרִים. פִּלְצוּ בְּיַד זָרִים. צְנוּעֵי רַעִי. אֶבְכָּה בְּמַר נַפְשִׁי:
 איכה קְדוּשִׁים. קָלְעוּ בְּיַד קְדָשִׁים. רְחוּמֵי רַעִי. אֶבְכָּה בְּמַר נַפְשִׁי:
 איכה שְׁלָמִים. שָׁכְחוּ בְּיַד אֲשָׁמִים. תַּמִּימֵי רַעִי. אֶבְכָּה בְּמַר נַפְשִׁי:
 זָכֹר יְהוָה מַה־הָיָה לָנוּ:

עד כאן מוסיפים בק"ק רומה וממשיכים בעמ' 141 'אנה אלך ואזיל'. בירושלים בשנים האחרונות נהגו לעבור לעמ' 148 'אם תעירו', או לעמ' 151 'אז בחטאינו'.

אוי כִּי אֶסְרֹתִי בְּזֻקִים וּבְכַבָּל. בְּיַד כּוֹרְעֵי לִבִּל הֶבֶל.
 גּוֹלָה וְסוֹרָה יִשְׁבֹּתִי
 בְּאֶבֶל. דְּרוֹסָה שְׁבָעִים בְּרָגֶל בֶּת-בָּבֶל:
 אוי כִּי הִיכְלִי נִהְרַס. וְקִלּוֹנִי לָעֵין כָּל נִפְרָס. זָדוֹן עָרְפִי נִדְרַס.
 חֲשַׁבּוֹן חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם בְּיַד מְדֵי וּפְרָס:

מקורות ומקבילות

פזורים. ע"פ ירמ' ג, יז; יוא' ד, ג; אס' ג, ח; צבלי פסחים, דף פז ע"ב, 'לדקה עשה הקב"ה צישראל שפזרן לצין האומות'. פלג. ע"פ ישע' כה, ד ורש"י: ירמ' טו, ח; יחז' כה, ד. ביד זרים. ע"פ יחז' ז, כה; ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ג. לטועי. ע"פ שה"ר פר' א, ס"ג, 'וכך ישראל לטועים'. קדושים. ע"פ שם יט, ו; כב, לו ויק' יט, ג; ירמ' ג, ג. ל' חז"ל צהרצה מקומות, כמו: צ"ר פרי עה, ס"ו ו' וישראל קדושים'. קדשים - זמה. ע"פ מ"צ כג, ז ורש"י. רחומי. ע"פ דב' יג, יח; ישע' מד, ז; הוש' ג, כה. שלמים. ע"פ צמדצ"ר פר' יג, ס"ח, 'כולם שלמים היו'; ס"ו יד, 'והיו ישראל צימיהם מושלמים'. שוכחו. ע"פ ירמ' ל, יד. תמימי. ע"פ ויק' ר פר' ה, ס"ז, ע"פ מש' כה, י; מדה"ג פר' חוקת, ס"ח כה. זכור ה' מה היה לנו. איכ' ה, א. בזקים וכבנל. ע"פ שה' קמט, ח. כורעי לבל. ע"פ ישע' מו, ח. כנל. ע"פ דב' לב, כה. גולה וסורה. ע"פ ישע' מט, כה. דרוסה ע' כרגל בת כנל. ע"פ ירמ' כה, יא-יב. חשבון חמשים ושתיים. ע"פ פדר"ך פי' ה, ס"ט, ד"ה ד"א ענה דוד; ויקר"ש דני', רמז תתס"ו, פ"ט. כ"צ ביד מדי ופרס. ע"פ סע"ר (ליינר), פר' ל, 'כל שני מלכי מדי ופרס חמשים ושתיים שנה'.

ח"נ והערות

איכה פְּזוּרִים. במח' רומניא: 'איכה פְּקוּדִים'. פִּלְצוּ בְּיַד זָרִים. במח' רומניא: 'פְּקוּדוּ בְּיַד פּוֹשְׁעִים'. נ"א במח' שד"ל: 'פִּלְצוּ בְּיַד פְּרִיזִים'. שָׁכְחוּ בְּיַד. כ"ה במח' בולוניה ושר"ל. במח' רמ"ז ורומניא: 'שָׁכְחוּ בְּיַד'. נ"א במח' שד"ל: 'ביד שוֹדְדִים'. זָכֹר יְיָ מַה־הָיָה לָנוּ. אינו באתר האקדמיה. במח' הקדומים ובמח' שד"ל מופיע כאן הקינה: 'זכור אשר עש צר בפנים וכו', שהיום לא נהוג לאמרה ולכן לא הובאה כאן. אוי כִּי אֶסְרֹתִי בזקים. קינה מאת ר' אלעזר קליר, מיוסדת ע"ס א"ב. בכל בית חתום מלכויות שהציקונו, 'בלל, פרס, יון, אדום, ישמעאל ושחורים'. נמצאת גם בב"י 172 ובאתר האקדמיה: Cambridge, University Library, T-S Collection, H 14, 15. בולוניה. במח' שד"ל: 'בזקים ובכבדל'. לבל הבל. באתר האקדמיה: 'לבל ולהבל'. יושבתי כאבל. באתר האקדמיה: 'יושבת כאבל'. ברגל בת. באתר האקדמיה:

'ביד בת'. כי היכלי. באתר האקדמיה כ"י בודפשט ועוד: 'כי הכלי'. לעין כל נפרס. באתר האקדמיה כ"י קמברידג' ועוד: 'לעין כל נפרש'. ובכ"י בודפשט ועוד: 'לעין כל מופרס'. כל נפרס. כ"ה נראה הניקוד הנכון, אף שנוקד בטעות במח': 'כל'. ערפי נדרס. באתר האקדמיה כ"י בודפשט ועוד: 'ערפי כלא נדרס'. חשבון חמשים. באתר האקדמיה כ"י בודפשט ועוד: 'חוייבתי חמשים'. ביד מדי ופרס. באתר האקדמיה כ"י בודפשט ועוד: 'במלכות פרס'.

אוי כי טמא למולי נתפון. יעץ עלות לבית המכון. כבה גרות
והשבית קרבן. להטתני מאה ושמונים מלכות יון:

אוי כי מכרסם תפש הדום. געץ כחזיר אותי לקודם. סחי
ומאוס כמהפכת סדום. עשקני כמה שנים עשו אבי אדום:

אוי כי פרא בעדי נועל. צבאיו אפפוני כמעל מועל. קצרו
חיי להגעל. רוחי קפדה בשלטון ישמעאל:

אוי כי שחרים הכבירו עלינו. שאלו עמלנו אכלונו הממונו.
תקף עלם למאד עלינו. ומדירת מושבותינו הגלונו:

זכר יהוה מה היה לנו:

כשרה שכינה נמה. אלך ואשוב ברחמים. אולי ישובו:

מקורות ומקבילות

לגית המכוון. צמדצ"ר פ"ד, ס"י יג, 'המקדש מכון כנגד בית
המקדש והארון כנגד הכסא', ע"פ שמו" טו, יח; מנח"י (וורשא),
פ"ד ויקהל, ס"י ז, 'מקדש של מעלה מכון כנגד צה"מ של מעלה,
והארון מכון כנגד כסא הכבוד של מעלה', ע"פ ירמ' יח, יב.
סחי ומאוס. ע"פ איכ" ג, מה. כמהפכת סדום. ע"פ דב'
כט, כג. עשו אבי אדום. ע"פ דב' לו, ח. פרא. ע"פ דב'
טו, יב. אפפוני. ע"פ ש"א כב, ה. קצרו חיי. ע"פ דב'
קב, כד. שחרים - מלכים. ע"פ מנח"א (פזר), דב' פ"ד יב,
ס"י יא, 'למקדש שחרים, לפי שמלכים היו מצביעים שהיו שחרים'.
הכבירו עלינו. ע"פ ישע' מז, ו. אכלונו הממונו. ע"פ ירמ'
נא, לד. זכור ה' מה היה לנו. איכ" ה, א. אלך ואשוב. ע"פ
הוש' ה, טו.

ח"ג והערות

למולי נתפון. כ"ה במח' בולוניא ושר"ל. במח' רמ"ו:
'למולי נתפון. כבה גרות. במח' רמ"ו: 'כבה גרות'.
להטתני מאה ושמונים מלכות. באתר האקדמיה כ"י
קמברידג' ועוד: 'לוחצני ק' ופ' במלכות. מאה
ושמונים. במח' שר"ל: 'מאה שמונים, ללא ו'. אוי
כי מכרסם. כ"ה במח' בולוניא ושר"ל. במח' רס"ד:
רס"ה מנוקד: 'מכרסם, ואולי גם במח' רמ"ו. סחי
ומאוס כמהפכת. באתר האקדמיה כ"י קמברידג' ועוד:
'שמי כמהפכת'. עשקני כמה. בכ"י: 'עשקני כמה'.
כמה שנים עשו אבי אדום. בגלל הצנוורה - במח'
רמ"ו תיבות: 'עשו אבי, נמחקו. במח' בולוניא תיבות:

'כמה שנים, נמחקו. במח' שר"ל: 'כמה שנים שמי לרגליו הדום'. כמעל מועל. כ"ה במח' בולוניא ושר"ל. במח'
רמ"ו, כ"י ואתר האקדמיה: 'כמעל מועל'. קצרו חיי. באתר האקדמיה כ"י קמברידג' ועוד: 'קצתי בחיי'. חיי
להגעל. כן מנוקד במח' בולוניא, כ"י ושר"ל, וכן נראה מאתר האקדמיה. במח' רמ"ו: 'חיי להגעל'. רוחי קפדה
בשלטון. באתר האקדמיה כ"י קמברידג' ועוד: 'רוחי רפתה במלכות'. שחרים הכבירו עלינו. באתר האקדמיה
כ"י קמברידג' ועוד: 'שודדים הכבירו עולי'. שאלו עמלנו אכלונו הממונו. באתר האקדמיה כ"י קמברידג' ועוד:
'שדרוני הממוני ואכלו עמלי'. תקף עלם למאד עלינו. באתר האקדמיה כ"י קמברידג' ועוד: 'לארץ לא לי
הגלוני במעלי'. עולם למאד. במח' רס"ד-רס"ה: 'עולם למאד'. ומדירת מושבותינו הגלונו. באתר האקדמיה
כ"י קמברידג' ועוד: 'עת כי פשעתי בצור מחוללי. אוי כי תפשוני ברוע מפעלי. ולא זכרתי חסד אלי. לכן בכל שנה
אנהה במילולי. כי אש' בח' יי א' ליי'. כשרה שכינה וכו'. בית זה בא בכ"י 172, בשורות קצרות ואותיות קטנות,
עומד בפני עצמו בין הקינות. נראה שבית זה שייך לקינה הבאה. במח' רומניא מופיעה שורה זו, כרפריין בין
בית לבית. ויש להעיר, שדרך מח' רומי להקדים הרפריין לקינה, היפך ממנהג מח' אשכנז. שכינה נמה. כ"ה
במח' רמ"ו, בולוניא וכו'. במח' שר"ל כדרכו: 'שכינה נאמה'. במח' רומניא: 'שכינה נעה'. והשווה לקמן אות ע,
בית 'עברה מן הגדודים' ואת ת', בית 'תלת מהר הזיתים'. ברחמים אולי ישובו. לפי מח' שר"ל, כן מסתיימת
הקינה 'אוי כי אוסרתי בזקים'.

אויל כהכנים תרף בהיכל. ברחה שכינה בְּזוֹיוֹת הֵיכַל:
ברחה מהיכל לעזרה

במבוכות. וראתה הנשים תמוז מבכות:

גלתה מעזרה לפתח על-תנאי. וראתה אחריהם אל-היכל
יהוה: דאת מפתח לרחוב מן-הנאוצים. וראתה הבגים
מלקטים עצים:

הלכה מרחוב לפנת הגגות. וראתה משתחווים על-הגגות:
ומן-הגגות לחומה נדה בחרון. וראתה נשבעים באשמת
שומרון:

זזה ונדה מחומה לשדה. וראתה מזבחותם כגלים על

מקורות ומקבילות

אויל. ראו צבלי סנהדרין, דף קב ע"ג, 'נפתח בחצרין', ורש"י ד"ה אמר למחר. **כהכנים תרף בהיכל.** ע"פ ירושלמי ויומא פ"ד, ה"ד, 'שהעמיד מנשה אלס בהיכל'. **ברחה שכינה.** ע"פ צבלי ר"ה, דף לא ע"א, 'עשר מסעות נסעה שכינה'. **בְּזוֹיוֹת היכל.** ע"פ תהי קמח, יב. ראו פס"ב (א"ש שלום), פ"י כו, 'צארכעה זוית של היכל'. **ברחה מהיכל לעזרה.** ע"פ אה"מ, חופת אליהו, עמ' 177, 'יומג ההיכל לחומת עזרה'. **נמנכות.** ע"פ מ"ב, ז. **הנשים תמוז מנכות.** ע"פ יח"ח, ה; יד; ולק"ש איכ, רמז תתקנ. **אחוריהם אל היכל ה'.** יח"ח, ח; טז; משנ סוכה פ"ה, מ"ד. **מן הנאוצים.** ע"פ ישע"ה, ד; נחמ"ט, יח; ט, כרכו. **הבגים מלקטים עצים.** ירמ"ז, יח; איכ"ר פ"ה, א, ס"ו מ. **משתחווים על הגגות.** ע"פ נפ"ה, ה; איכ"ר פתיח, ס"י כב. **ומן הגגות לחומה.** ע"פ צבלי ר"ה, דף לא ע"א, 'יומג לחומה'; פדר"ף פ"י, ג, ס"ו יא. **נשבעים באשמת שומרון.** ע"פ עמ"ח, יד. **זזה.** ע"פ מדר"ג (וירש"ה), פ"ה פקודי, ס"ו יא. **מזבחותם כגלים על תלמי שדה.** ע"פ הוש"י, יב; צבלי סנהדרין, דף קב ע"ג; דצ"ר פ"ה, ב, ס"ו יט.

ח"נ והערות

אויל כהכנים תרף. קינה מאת ר' אלעזר קליר, מיוסדת ע"ס א"ב. נמצאת גם במנהג רומניא, דף רו ע"ב; אתר האקדמיה: Cambridge, University Library, T-S Collection, H 14, 12. **כהכנים תרף.** במח' רומניא: 'ברחה שכינה בְּזוֹיוֹת הֵיכַל. במח' רומניא: 'ברחה השכינה מן-היכל'. **ברחה מהיכל.** במח' רומניא: 'נדה מן-היכל, אך לכאורה אינו נראה נכון, שהרי צ"ל כאן אות ב', אמנם יכול להיות שלפי מח' רומניא, אות ב' כבר באה על לעיל 'ברחה שכינה'. **ברחה מהיכל.** במח' האקדמיה: 'ברחה מן-היכל'. **לעזרה במבוכות.** כצ"ל, 'הלמד בקמין, מפני שהוא לעזרה הידועה, וכדלקמן 'לפתח... 'לרחוב...'. במח' הקדומים: 'לעזרה'. **במבוכות.** במח' רומניא: 'במבוכות'. **הנשים תמוז.** במח' רומניא: 'הנשים יושבות תמוז'. **ברחה מהיכל.** במח' רומניא: 'הנשים יושבות תמוז'. **מעזרה לפתח.**

כן מנוקד במח' רומניא ושר"ל. במח' רמ"ז, בולניא וכ"י: 'מעזרה לפתח'. מן-הנאוצים. כן מנוקד במח' בולניא ושר"ל. במח' רמ"ז וכ"י: 'מן-הנאוצים'. במח' רומניא: 'מן-הנאוצים'. **וראתה הבגים.** במח' רומניא: 'וראתה הבגים', ללא ה'. **הבגים מלקטים.** באתר האקדמיה נוסף: 'הבגים בשבת מלקטים'. **הלכה מרחוב.** באתר האקדמיה: 'הלכה מן הרחוב'. **על-הגגות.** במח' רומניא: 'אל-הגגות?'. **לחומה נדה.** במח' רומניא ובאתר האקדמיה: 'לחומה נדה'. **בחרון.** כן מנוקד בכ"י ומח' רומניא, וכן נראה נכון בנפרד. במח' רמ"ז, בולניא ושר"ל: 'בחרון'. **בצורת הסמיכות.** ולפי צריך לפרשו כאילו היה כתוב: 'בחרון אף, והפייטן קיצר לצורך החרון. **זזה ונדה מחומה לשדה.** באתר האקדמיה: 'זזה מן החומה אל השדה'. **על תלמי שדה.** במח' רומניא: 'על פני שדה, שלא בלשון הפסוק.

תִּלְמִי שָׂדֶה: חֲזָרָה מִשָּׂדֶה אֶל־הַהָרִים. וְרָאֲתָה זִזְבָּחִים
עַל־הַהָרִים:

טָסָה מִן־הַהָרִים אֶל־הַגְּבָעוֹת. וְרָאֲתָה מִקְטָרִים עַל־הַגְּבָעוֹת:
יֵצְאָה מִן־הַגְּבָעוֹת אֶל־הַגְּדֹלִים לַנֶּעַל. וְרָאֲתָה כִּי־הִמָּה יַחֲדוּ
שָׁבְרוּ עַל:

כַּמָּסָה מְגֹדֹלִים אֶל־כַּהֲנֵי יְהוָה. וְרָאֲתָה וְלֹא אָמְרוּ אֵיָהּ יְהוָה:
לְכֹתָה מִן־הַכַּהֲנִים אֶל־הַנְּעָרִים. וְרָאֲתָה נוֹדָרִים וְגַם־מִפִּירִים:
מִן־הַנְּעָרִים לְיוֹנָקִים חֲנָנִה. וְרָאֲתָה זֶרַע מְנַאֵף בְּנֵי עֹנָנָה: נִסְעָה
מִיוֹנָקִים אֶל־גִּזְמֵלֵיהֶם בְּצִבְיוֹן. וְרָאֲתָה כִּי גָבְהוּ בָנוֹת צִיּוֹן:
סָלְקָה מִמִּכְעִיסוֹת אֶל־גְּדֹדֵי זָךְ. וְרָאֲתָה מְשֻׁטָּטִים וְלֹא
מוֹצְאִים זָךְ: עֲבָרָה מִן־הַגְּדֹדִים אֶל־הַשָּׂרִים. וְרָאֲתָה וְנָמָה
שָׂרִיד סוֹרְרִים:

ח"ג והערות

מקורות ומקבילות

זנבים על ההרים. ע"פ ישע' סה, ז. מן ההרים אל הגבעות.
ע"פ הוש' ד, יג. מקטרים על הגבעות. ע"פ ישע' סה, ז.
המה יחדו שברו שול ירמ' ה, ה. כמסה. ע"פ דב' לב, לד;
ה"מ, ר' עקובא, עמ' 412, 'ששכניה חטלה למרומים כלילה
לבוית מסתרים שלה'; צמח"ד ח"ב, מד' א"ב, ד"ה ד"א מ"ן.
ולא אמרו איזה ה' ירמ' ב, ו. חננה. ע"פ ישע' ל, יח; תה' קב,
יד; צבלי סנהדרין, דף לו ע"ב. זרע מנאף בני עוננה.
ע"פ ישע' מ, ג; צבלי שבת, דף לג ע"א. כי נצחו בנות ציון.
ישע' ג, טז; צבלי שבת, דף סב ע"ב. סלקה. ירושלמי סנהדרין
פ"ח, ה"ח, 'ומסלקת את השכינה'; צמח"ד פ"ר יג, ס"ו ב.
ממכעיסות. ע"פ דב' לב, יט; מ"א יד, טו; ישע' סה, ג.
משוטטים. ע"פ חגיג' סוף פ"ר, ע"פ עמ"ס ה, יב. ולא
מוצאים זך. ע"פ ירמ' יד, ג; תה' טו, ו; שם"ש ג, א. שריד
סוררים. ישע' א, כג; פדר"ך פי' טו, ס"ו; מ"א שם"י, פ"ר, כ"א.

חזרה משדה. באתר האקדמיה: חזרה מן השדה.
זנבים על־ההרים. במח' רומניא ובאתר האקדמיה:
זנבים על־ראשי ההרים. טסה מן־ההרים. במח'
רומניא: 'טסה מהרים'. יצאה מן־הגבעות. במח'
רומניא: יצאה מן־הגבעות. וראתה כִּי־המה. במח'
רומניא ללא תיבת 'כִּי'. באתר האקדמיה: וראתה והנה
המה. מְגֹדֹלִים אֶל־כַּהֲנֵי יי'. במח' רומניא: מְגֹדֹלִים
אֶל־הַנְּעָרִים. באתר האקדמיה: מן הגדולים אל הנערים.
וְרָאֲתָה. באתר האקדמיה: וראתה אותם. וְלֹא אָמְרוּ
אֵיָהּ יי'. במח' רומניא ובאתר האקדמיה: וְנוֹדָרִים
וְגַם־מִפִּירִים. מן־הַכַּהֲנִים אֶל־הַנְּעָרִים. במח' רומניא
ובאתר האקדמיה: מן־הַנְּעָרִים אֶל־כַּהֲנֵי יי'. נוֹדָרִים
וְגַם־מִפִּירִים. במח' רומניא: וְלֹא אָמְרוּ אֵיָהּ יי'! באתר
האקדמיה: וְלֹא אמרה איה יי'. מן־הַנְּעָרִים לְיוֹנָקִים. במח' רומניא: מן־הַכַּהֲנִים לְיוֹנָקִים. באתר האקדמיה: מן
הכהנים אל התינוקות. וראתה זרע. במח' רומניא: וראתה זרע. בני עוננה. במח' רומניא: בני אוננה.
נִסְעָה מִיוֹנָקִים. באתר האקדמיה: נדדה מן התינוקות. סָלְקָה מִמִּכְעִיסוֹת. כן מנוקד במח' רמ"ו, בולניא ושד"ל,
וכן נראה באתר האקדמיה כ"י קמברידג' ועוד. בכ"י: סָלְקָה מִמִּכְעִיסוֹת, וכן נראה באתר האקדמיה. במח' רומניא:
'סָלְקָה מִמִּכְעִיסוֹת'. מִמִּכְעִיסוֹת אֶל־גְּדֹדֵי זָךְ. באתר האקדמיה כ"י קמברידג' ועוד: 'ממכעיסים אל השרים'.
מְשֻׁטָּטִים וְלֹא מוֹצְאִים זָךְ. באתר האקדמיה כ"י קמברידג' ועוד: זנמה שריד סוררים. מוֹצְאִים זָךְ. במח'
רומניא: 'מונים זך'. מן־הַגְּדֹדִים. במח' רומניא: מְגֹדֹדִים. מן־הַגְּדֹדִים אֶל־הַשָּׂרִים. באתר האקדמיה כ"י
קמברידג' ועוד: מן השרים אל כת מתנבים. וראתה וְנָמָה. במח' שד"ל: וראתה וְנָמָה, כדרכו. וְנָמָה שָׂרִיד
סוֹרְרִים. באתר האקדמיה כ"י קמברידג' ועוד: 'כולם חברי גנבים'.

פִּנְתַּת מְשָׁרִים אֶל־כֶּת מִתְנַבְּאִים. וְרֵאֲתָה כִּי כָלֶם חֲבָרִי גִנְבִים:
צָעָדָה מִחֲבָרִי גִנְבִים אֶל־זָרַע אָמַת בְּלִי כָחַד. וְרֵאֲתָה כִּי־כָלֹ
אֲהָב שְׁחָד:

קָרְאֵת בְּכַפֵּל הִנְנִי לְהִרְגִיעַ. וְרֵאֲתָה אֵין אִישׁ וְאֵין מִפְּגִיעַ:
רִתְקָה בְּגִהֶץ בְּרַבּוֹת בְּנוֹת. וְרֵאֲתָה כַּעַס בָּנִים וּבָנוֹת:
שְׁחָרָה לְדַפֵּק אֶל־הַשּׁוֹפְטִים. וְרֵאֲתָה יְתוּמִים לֹא נִשְׁפָּטִים:
שָׁלֹשׁ שָׁנִים וּמַחְצָה עֲשָׂתָה בְּהִרְהוּיִתִּים. וְהִיתָה בַת־קוֹל
מִפּוֹצְצֵת שׁוּבוֹ עֲמוּתִים:

תִּלְתִּת מֵהָר הַזֵּיתִים לְמָרוּמִים. וְרֵאֲתָה וְנָמָה אֶל־דָּלִי לְמָרוּמִים:

ח"ג והערות

פִּנְתַּת. במח' רומניא ובאתר האקדמיה כ"י קמברידג' ועוד: 'פִּנְתָּה'. מְשָׁרִים אֶל־כֶּת מִתְנַבְּאִים. באתר האקדמיה כ"י קמברידג' ועוד: 'מחבירים אל השופטים'. וראתה כי כלם. במח' רומניא ללא תיבת 'כִּי'. כִּי כָלֶם חֲבָרִי גִנְבִים. באתר האקדמיה כ"י קמברידג' ועוד: 'יתומים ואלמנות לא נשפטים'. צָעָדָה מִחֲבָרִי גִנְבִים אֶל־. במח' רומניא: 'צָעָדָה [ו] מִחֲבָרִים אֶל־', וכלא תיבת 'גִּנְבִים'. באתר האקדמיה כ"י קמברידג' ועוד: 'צאתה מן השפטים אל'. וראתה כי־כלו. במח' רומניא ובאתר האקדמיה כ"י קמברידג' ועוד, ללא תיבת 'כִּי'. קָרְאֵת. כ"ה במח' שד"ל ורומניא. במח' רמ"ז ובולוניה: 'קְרֵאֵת'. קָרְאֵת בְּכַפֵּל הִנְנִי לְהִרְגִיעַ. באתר האקדמיה כ"י קמברידג' ועוד: 'קראה לזרע אמת שובו בנים'. בְּכַפֵּל הִנְנִי. באתר האקדמיה: 'בכפל הִנְנִי הִנְנִי'. וראתה אֵין אִישׁ. באתר האקדמיה: 'וראתה כי אין איש'. אֵין אִישׁ וְאֵין מִפְּגִיעַ. במח' רומניא: 'אֵין אִישׁ מִפְּגִיעַ'. באתר האקדמיה כ"י קמברידג' ועוד: 'מקטרים על הלבנים'. רתקה בְּגִהֶץ. במח' בולוניה ובאתר האקדמיה: 'רתקה בְּגִהֶץ'. רִתְקָה בְּגִהֶץ וְכו'. בָּנִים וּבָנוֹת. באתר האקדמיה כ"י קמברידג' ועוד: 'ראתה מבנים כי אין מקנא. וראתה והנה סמל הקנאה המקנא'. שְׁחָרָה לְדַפֵּק אֶל־הַשּׁוֹפְטִים. במח' רומניא סדר הבתים האחרונים שונה: 'שחרה, תחבולות, שלש, תלת'. לפי הענין מסתבר סדר זה, וגם מתקשר לפסוק בסוף ככתוב 'אלך אשובה' וכו'. לְדַפֵּק אֶל־הַשּׁוֹפְטִים. כ"ה במח' רמ"ז, בולוניה, כ"י ורומניא. במח' שד"ל נשמטה תיבת 'אֶל־'. וראתה יְתוּמִים. במח' רומניא: 'וראתה יתומים ואלמנות'. שלש שנים וּמַחְצָה. כן מנוקד במח' רמ"ז, בולוניה ורומניא, על דרך ניקוד מִחְצָת, ויש לזה גם סמך בניקוד הבבלי. במח' שד"ל: 'מִחְצָה'. וְהִיתָה בַת־קוֹל. במח' רומניא ובאתר האקדמיה כ"י קמברידג' ועוד, ללא תיבת 'וְהִיתָה'. מהר הזיתים לְמָרוּמִים. כן מנוקד במח' בולוניה, כ"י ורומניא. במח' רמ"ז ושד"ל: 'לְמָרוּמִים'. וְרֵאֲתָה וְנָמָה וְכו'. וְנָמָה מִבְּלִיגִית. באתר האקדמיה כ"י קמברידג' ועוד, חסר. וראתה וְנָמָה. במח' שד"ל: 'וראתה וְנָמָה'. וְנָמָה אֶל־דָּלִי לְמָרוּמִים. במח' רומניא: 'וְנָעָדָה לְמָרוּמִים'.

מקורות ומקבילות

ס' א. משרים. ע"פ ירמ' ד, ט. כֶּת מִתְנַבְּאִים. ע"פ ש"א י, ה; מְכִילָה דר"י פ' בל, מ"ס' דפסחא, פ' א, סוף ד"ה לאמר. כִּי כוֹלֶם חֲבָרִי גִנְבִים. ע"פ ישע' א, כג; ילקו"ש ישע', רמז שלח; איכ"ר (ביבלי), פ' א, ס' יט, 'מחנכאים עליו נבואות של שקר'. זרע אמת. ע"פ ירמ' ג, כה; מדר"ג פ' נשא, ס' יג; פדר"א פ' לל. כוֹלֶם אִישׁ שוֹחֵד. ישע' א, כג. קָרְאֵת בְּכַפֵּל. ע"פ ישע' מ, ג. הִנְנִי לְהִרְגִיעַ. ע"פ ירמ' לא, א; צבלי מכות, דף כד ע"א. אֵין אִישׁ וְאֵין מִפְּגִיעַ. ע"פ ישע' נט, טז; צבלי סנהדרין, דף נח ע"א; שמו"ר פ' ל, ס' כד. צָעָדָה מִחֲבָרִי גִנְבִים. ע"פ מש' לא, כט. כַּעַס בָּנִים וּבָנוֹת. ע"פ דב' לג, יט; מתע"ד פ' יד, פ"א; צבלי כתובות, דף ח ע"ג. שְׁחָרָה. ע"פ ח' סג, ג; מש' ז, טו. לְדַפֵּק אֶל הַשּׁוֹפְטִים. ראו מדר"ג (וירשאל), פ' משפטים, ס' ד; משר"א פ' טז, עמ' 331. יְתוּמִים לֹא נִשְׁפָּטִים. ע"פ דב' כז, יט; ישע' א, ח; ירמ' ה, כה; אגב"ר פ' סז, ס' א. ג' שָׁנִים וּמַחְצָה עֲשָׂתָה בְּהִרְהוּיִתִּים. ע"פ איכ"ר פתיח, ס' כה; פדר"ך (מגדלצויס), פ' יג, ס' יא; ילקו"ש ירמ', רמז רט; ילקוט מכירי, הוש' ה, טו; מדר"ה מו' י, ס' ג [י, א]. וְהִיתָה בַת־קוֹל מִפּוֹצְצֵת. ע"פ ש"ר פ' ב, ס' ג. שוֹחֵד. ע"פ ירמ' ג, יד; מלח' ג, ז. לְמָרוּמִים. ע"פ צבלי ר"ה, דף לא ע"א, 'עלטה וישצה במקומה', ע"פ הוש' ה, טו. וְנָמָה אֶל־דָּלִי לְמָרוּמִים. ע"פ איכ"ר פתיח, ס' כה.

תַּחבֹּלוֹת עֲשֵׂתָה לְגִזּוֹ גִּנְתִּי. וְרֵאֲתָה וְנָמָה מִבְּלִיגִיתִי:
כִּכְתוּב אֵלֶיךָ אֲשׁוּבָה אֶל־מְקוֹמִי עַד אֲשֶׁר־יֵאָשְׁמוּ וּבִקְשׁוּ פָנַי
בְּצַר לָהֶם יִשְׁחַרְגְּנִי: אָנָּה אֵלֶיךָ וְאָנָּה אֲזַעַק וְאָנָּה אֶבְכֶּה
וְאֶמָּצָא בְּנִי:

בירושלים עוברים לעמ' 148 'אם תעירו' ולפי ק"ק רומה מוסיפים:

אָנָּה אֵלֶיךָ וְאֲזִיל דְּמָעוֹת כַּמִּים. עַל־בְּנִי כִי גָלוּ.
אוֹיָה מִי־יִתֵּן רֹאשִׁי מַיִם:
אָנָּה אֵלֶיךָ וְאֶגִּיר דְּמָעָה. עַל־דּוּדֵי כִי גָלוּ. וְעֵינֵי מְקוֹר דְּמָעָה:
אָנָּה אֵלֶיךָ וְאֶהְמָה בְּקוֹל יִלְלָה. עַל־וִתִּיקִי כִי גָלוּ. וְאֶבְכֶּה
יוֹמָם וְלַיְלָה:
אָנָּה אֵלֶיךָ וְאֲזִיל זַעֲמִי. עַל־חֲסוֹנִי כִי גָלוּ. אֶת חֲלָלִי בַת־עַמִּי:
אָנָּה אֵלֶיךָ וְאֶטּוֹסָה בְּמַעֲוֹנוֹת. עַל־יְדֵי כִי גָלוּ. וּפֶן קָרָאוּ
לְמִקְוֵנוֹת:

ח"ג והערות

תַּחבֹּלוֹת עֲשֵׂתָה. במח' רומניא: תַּחבֹּלוֹת עֲשֵׂתָה. לְגִזּוֹ גִּנְתִּי. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י. במח' רס"ד-רס"ה ושר"ל: לְגִזּוֹ גִּנְתִּי. במח' רומניא: לְגִזּוֹ גִּנְתִּי. וראתה וְנָמָה. במח' בולוניא: וראתה וְנָמָה? במח' שר"ל: וראתה וְנָמָה. ונמה מבליגית. כאן מסתיימת הקינה באתר האקדמיה. כִּכְתוּב אֵלֶיךָ. במח' רומניא: וְאֶמָּצָא אֵלֶיךָ. באתר האקדמיה כ"י קמברידג' ועוד: וְנָמָה אֵלֶיךָ. אֵלֶיךָ. כ"ה במח' שר"ל, רומניא ובפסוק שלפניו, וראו מדת"ג (וורשא), פ"ר בחוקותי סי' ג. במח' רמ"ו ובולוניא: אֵלֶיךָ, וכ"ה בס"ז פ"ר יב,

מקורות ומקבילות

ע"פ הוש' ה, טו. תַּחבֹּלוֹת עֲשֵׂתָה. ע"פ מש' כ, יח. לְגִזּוֹ גִּנְתִּי. ראו איכ"ר, פתיח' סי' לז, 'עשיתי ציתי גיטתי'. מַבְלִיגִיתִי. ע"פ ירמ' ח, יח. כִּכְתוּב אֵלֶיךָ אֲשׁוּבָה. הוש' ה, טו. אָנָּה אֵלֶיךָ. ע"פ תה' קלט, ז. וְאֲזִיל דְּמָעוֹת כַּמִּים. ע"פ ירמ' ח, כג; ט, ח. עַל בְּנֵי כִי גָלוּ. ע"פ יחז' לט, כג. מִי יִתֵּן רֹאשִׁי מַיִם. ירמ' ח, כג. דּוּדֵי - 'קרא לִשְׂרָאֵל דּוּדִים', מד"א (צובין), פ"ר קדושים, פ"ר יט, סי' ז, ע"פ שה"ש ה, א; פסו"ו שה"ש, פ"ר ה, סי' א. וְעֵינֵי מְקוֹר דְּמָעָה. ירמ' ח, כג. וְתִיקִי - 'אנשים עניים ומחזבנין מלווה', רש"י עמ"ס דרכות, דף ט ע"ב. וְאֶבְכֶּה יומם וליילה. ירמ' ח, כג. אֶת חֲלָלִי בַת עַמִּי. ירמ' ח, כג. וּפֶן קָרָאוּ לְמִקְוֵנוֹת. ע"פ ירמ' ט, טז.

פ"ט; איכ"ר (ווילנא), פתיח, סי' כד. אֲשׁוּבָה אֶל־מְקוֹמִי. כ"ה במח' שר"ל ובפסוק שלפניו. במח' רמ"ו, בולוניא ורומניא: וְאֶמָּצָא אֶל־מְקוֹמִי, בוי"ו. וכ"ה בירושלמי ברכות, פ"ד, ה"ה; ס"ז פ"ר יב, פ"ט; איכ"ר, פתיח, סי' כד. וּבִקְשׁוּ פָנַי בְּצַר לָהֶם יִשְׁחַרְגְּנִי. באתר האקדמיה כ"י קמברידג' ועוד: וּבִקְשׁוּ פָנַי בְּצַר לָהֶם יִשְׁחַרְגְּנִי. ובוה מסתיימת הקינה. אָנָּה אֵלֶיךָ וְאֶגִּיר דְּמָעָה. במח' רמ"ו ובולוניא, בית זה הוא פתיחת הפיוט. לפי מח' שר"ל, הוא סיום הפיוט הקודם. אָנָּה אֵלֶיךָ וְאֲזִיל דְּמָעוֹת. קינה מאת ר' אלעזר קליר, מיוסדת ע"ס א"ב. נמצאת גם אתר האקדמיה: רומה, קוונטנוה, 69. בְּקוֹל יִלְלָה. כ"ה במח' בולוניא, שר"ל וכ"י. במח' רמ"ו: בְּקוֹל יִלְלָה. עַל־וִתִּיקִי כִי גָלוּ. כ"ה במח' שר"ל. במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י: עַל־וִתִּיקִי כִי גָלוּ. עַל־חֲסוֹנִי. ככ"י: עַל־חֲסוֹנִי. וְאֶטּוֹסָה בְּמַעֲוֹנוֹת. במח' רמ"ו, בולוניא ושר"ל: וְאֶטּוֹסָה בְּמַעֲוֹנוֹת. וכאן תוקן על פי כ"י ואתר האקדמיה.

אָנָה אַלֶּךְ וְאַיְכָּה אֲמַצָּאנָה. עַל־לְקוּחֵי כִּי גָלוּ. וּפֶן קָרָאוּ
לְמִקְוִנָּוֹת וּתְבוּאֵינָה:

אָנָה אַלֶּךְ וְאַמַּצָּא יוֹנָה. עַל־נְגִידֵי כִּי גָלוּ. וְאַל־הַחֲכָמוֹת שֶׁלְחוּ
וּתְבוּאָנָה:

אָנָה אַלֶּךְ וְאַשִׁיחַ בְּטַעְמִי. עַל־עֲמוּסֵי כִּי גָלוּ. וְאַיִן קוֹרָא בְּעַמִּי:
אָנָה אַלֶּךְ וְאַפְעָה בְּהִידָד. עַל־צָנוּעֵי כִּי גָלוּ. אֵיכָה וַיִּשְׁבָּה בְּדָד:
אָנָה אַלֶּךְ וְאַקְרָא בְּקוֹל יִלְלָה. עַל־רַעֵי כִּי גָלוּ. בָּכוּ תִבְכֶּה
בְּלִילָה:

אָנָה אַלֶּךְ וְאַשְׁפֹּךְ לֵב כַּמִּים. עַל־תְּמִימֵי כִּי גָלוּ. עַד־יִשְׁקִיף
וְיֵרָא יְהוָה מִשָּׁמַיִם:

שְׁתֵּים נָשִׁים בָּנוֹת אִם־אֶחָת. וַתִּהְיֶינָּה לִי שְׁתֵּיהֶן כְּאֶחָת.
וּבְעֵוֹתוֹ שִׁלַּחְתִּים כְּאֶחָת. עַל נְהִירוֹתוֹ בְּכָל
פְּגָעָה אֶחָת לְאֶחָת. וַתִּשְׁאַלְנָה אֶחָת לְאֶחָת. וַתִּקְוִנְנָה אֶחָת
אֶל־אֶחָת. וּשְׁמוֹתֵן שִׁמְרוֹן אֶהְלָה. וִירוּשָׁלַם אֶהְלִיבָה:

מקורות ומקבילות

ואל החכמות שלחו ותבואנה. ירמ' ט, טז. על עמוסי - ישראל.
ע"פ ישע' מו, ג; ילקו"ש תורה, רמז תת, '...ומי חציב ויחר
מישראל? שהן עמוסין מן הקצ'הו'. ואין קורא בעמי. ע"פ
הוש' ז, ז. לטעי - ישראל. שה"ר פ"ר א, ס' ב, 'כך ישראל
לנועיס'. איכה ישבה בדד. איכ' א, א. נכו תבכה גלילה.
איכ' א, ב. ואשפוך לב כמים. ע"פ איכ' ב, יט. תמימי.
ויק"ר פ"ר ה, ס' ז, 'וישראל נקראו תמימים'; שה"ר פ"ר ב, ס'
א' א [יד], 'אמר הקב"ה לישראל, אללי הם תמימים כיונים'.
עד יסקיף וירא ה' משמים. איכ' ג, ג. שחיס נשים. יחז' כג, ב;
ויק"ר (מרגליות), פ"ר כג, ס' ז. ותהיין לי שתיים כאחת.
ע"פ ש"א כה, מג. וכעיותו שלחמים כאחת. ע"פ ירמ' ג, ה;
תה' פא, יד; ידיו; מתע"ד פ"ר האזינו, לב, א; איכ"ר פ"ר א, ס'
א' ג. על נהרות צבל תה' קל, א. ושמותן שומרון וכו'.
ע"פ יחז' כג, ד.

ח"ג והערות

קראו למקוננות. כ"ה במח' בולוניה, שד"ל וכ"י. במח'
רס"ד-רס"ה: 'קראו למקוננות'. ש"לחו ותבואנה. כ"ה
במח' בולוניה, שד"ל וכ"י. במח' רמ"ו: 'ש"לחו ותבואנה'.
וְאַשִׁיחַ בְּטַעְמִי. כ"ה במח' בולוניה ושד"ל. במח' רמ"ו
וכ"י: 'וְאַשִׁיחַ בְּטַעְמִי'. ואפעה בְּהִידָד. כ"ה במח'
רמ"ו ושד"ל. במח' בולוניה, כ"י ואתר האקדמיה: 'ואפעה
בְּהִידָד'. בָּכוּ תִבְכֶּה. כ"ה באיכ' שלפנינו ובמנ"ש.
במח' רמ"ו, בולוניה, שד"ל וכ"י: 'בָּכָה תִבְכֶּה'. עַל־
תְּמִימֵי. בכ"י: 'עַל־תְּמִימֵי'. במח' הקדומים ובמח' שד"ל
מופיע כאן הקינה: 'איכה אלי קוננו מאליו וכו' עם פסוק
חיבור לפניו, שהיום לא נהוג לאמרה ולכך לא הובאה
כאן. שְׁתֵּים נָשִׁים. סלסלה המקשרת לקינה: 'אוי כי
מחלוקת ביני ובינך נסבה', שהיום לא נהוג לאמרה ולכך
לא הובאה כאן. בָּנוֹת אִם. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניה ושד"ל. במח' רס"ד-רס"ה: 'בָּנוֹת אִם'. שִׁלַּחְתִּים. כ"ה
במח' רמ"ו ובולוניה. במח' שד"ל: 'שִׁלַּחְתִּים'. עַל נְהִירוֹתוֹ. כ"ה בפסוק שלפנינו ובמח' בולוניה ושד"ל. במח' רמ"ו:
עַל נְהִירוֹתוֹ. וַתִּקְוִנְנָה. כ"ה במח' רס"ד-רס"ה. במח' רמ"ו, בולוניה ושד"ל: 'וַתִּקְוִנְנָה', וצ"ע.

בְּמִכְתָּהּ אֶהְלֶה אֶמְרָתִי יֵשׁ פְּלִיטָה.
 וּבְמִכְתָּהּ אֶהְלִיבָה בָּהּ לֹא יִכְלָתִי לְהִבִּיטָהּ:
 בְּמִכְתָּהּ אֶהְלֶה גְּזֹרָתִי לְבַצֵּעַ אֶמְרָתִי.
 וּבְמִכְתָּהּ אֶהְלִיבָה דְּמָמָתִי וּבִצְעָתִי אֶמְרָתִי:
 בְּמִכְתָּהּ אֶהְלֶה הֵייתִי צוֹעֵק וּמִתְנַחֵם.
 וּבְמִכְתָּהּ אֶהְלִיבָה וּפְחָתִי אֶל־תֵּאֵיצוּ לְנַחֵם:
 בְּמִכְתָּהּ אֶהְלֶה זַעֲקָתִי אֶל־יָהּ הוּא.
 וּבְמִכְתָּהּ אֶהְלִיבָה חֲרָדָתִי וְצַעֲקָתִי הוּא הוּא:
 בְּמִכְתָּהּ אֶהְלֶה טָסָתִי לְבָרַח מִפְּנֵי אֲרֵי הָרָאשׁוֹן.
 וּבְמִכְתָּהּ אֶהְלִיבָה יֵצְאָתִי לִילָךְ אֶל־מְקוֹמִי הָרָאשׁוֹן:
 בְּמִכְתָּהּ אֶהְלֶה כְּגִלְתָּהּ לֹא נֶאֱמָרוּ עָלֶיהָ קִינּוֹת.
 וּבְמִכְתָּהּ אֶהְלִיבָה לַעֲת גִּלְתָּהּ נִמְתִּי קִרְאוּ לְמִקְוֵנוֹת:

ח"ג והערות

במכת אהלה אמרתי. קינה מאת ר' אלעזר קליר, מיוסדת ע"ס א"ב. נמצא בכ"י דף 174; אתר האקדמיה: Oxford, bodleian Library, d.59 (2845). לא יכלתי להביטה. באתר האקדמיה נוסף: 'שומו שמים ע'. לבצע אֶמְרָתִי. כ"ה במח' בולוניה ושר"ל בסגול, ע"פ הפסוק. במח' רמ"ז וכ"י: 'אֶמְרָתִי, בדרך שאר המקרא, וכמו במשפט הבא: 'זיבצתי אֶמְרָתִי. אֶל־תֵּאֵיצוּ לנחם. באתר האקדמיה נוסף: ש' ש'. זעקתי אליה הוּא. כ"ה במח' רמ"ז, בולוניה וכ"י. במח' שר"ל ובאתר האקדמיה: 'זעקתי אליה אוי, באל"ף. חֲרָדָתִי וְצַעֲקָתִי. באתר האקדמיה: 'חרדה נשמעה כפליים. הוּא הוּא. במח' שר"ל: 'אוי אוי. באתר האקדמיה: 'אוי ואבוי. שומו שמים. טָסָתִי לברח. כ"ה במח' רס"ד-רס"ה, בולוניה ושר"ל. במח' רמ"ז: 'טָסָתִי לברח. ארי הָרָאשׁוֹן. באתר האקדמיה: 'ארי ראשון.

מקורות ומקבילות

נמכת אהלה. ע"פ מ"צ ח, ה'ד; יח, ט"ד. אהלה - שומרון. יחז' כג, ד ורש"י; צחמ"ד ח"ב, מד' חסרות, ס"י כג. אמרתי יש פליטה. ע"פ שר' ט, ה; נחמ"א, ב; דה"צ יב, ז; צר' רבה (תיאודור-אלנק), פ"ר עו, חרט. ונמכת אהלינה. ע"פ מ"צ כה, ח"י; ישע' נח, יז; פסר"צ (איש שלום), פ"ר כו, 'דומה מכתך למכתו של חיוז'. אהלינה - ירושלים. יחז' כג, ד ורש"י. לא יכולתי להביטה. ע"פ ישע' נח, יט; נג, ג; חז' מ, יג; איכ' ד, טז. גזרתי. ע"פ ויק"ר פ"ר ו, ס"י ה, 'בצע פורפורה'; ילקוט חז' רמז תרל, 'כמה גזרות גזרת עלי'. לנעט אמרתי. ע"פ ויק' כו, יח; איכ' ב, ח. דממתי. ע"פ חז' טז, ג. ונצנעתי אמרתי. ע"פ ישע' י, יב; איכ' ב, ח. הייתי צועק ומתנחם. ע"פ איכ"ר פ"ר ב, ס"י ד, 'היה דורש וצוה ומתנחם'; מדר"ה מ' עז, ס"י ב, 'מתנחם והולך'. וכחתי. ע"פ ישע' א, יח. אל תאילו לנחם. ע"פ ישע' כב, ד; חז' עז, ג. זעקתי אליה. ע"פ יחז' ט, ח. הוּא. ע"פ עמ"ד ו, א. חרדתי. ע"פ ירמ' ל, ה. ונצנעתי. ע"פ ישע' ה, ז; ירמ' כה, ל; איכ' ב, יח. הוּא. ע"פ זכ' ב, י. טסתי לברח. ע"פ חז' נה, דח. לברח. ע"פ ישע' מח, כ. ארי הראשון. ע"פ ירמ' ג, ח. ינאחתי לילך אל מקומי הראשון. ע"פ הוש' ב, ט; ה, טו; צבלי ר"ה, דף לא ע"א; איכ"ר פתיח, ס"י כד; מדר"ה מ' ו, ס"י ב. אהלה כנלטה. ע"פ מ"צ ח, ה'ד; יח, ט"ד. לעת גלתה. ע"פ ירמ' ט, טו; איכ' א, ג; אס' ב, ו. נמתי. ל' חכמים, כמו: תוספתא פסחים פ"א, ה"י; צבלי יצמות, דף קטו ע"א. קראו למקוננות. ע"פ ירמ' ט, טז; נח"א ג, ז; איכ"ר פתיח, ס"י ב, ס"י כז.

יֵצְאָתִי לִילָךְ אֶל־מְקוֹמִי הָרָאשׁוֹן. באתר האקדמיה: 'יומתי אלך ואשובה אל אישי הראשון. שומו. לִילָךְ אֶל־מְקוֹמִי. כ"ה במח' רמ"ז, בולוניה וכ"י. במח' שר"ל: 'לִילָךְ אֶל־מְקוֹמִי. כְּגִלְתָּהּ לֹא נֶאֱמָרוּ עָלֶיהָ. באתר האקדמיה: 'כגלת לא (אני) נאמר עליה. לא נֶאֱמָרוּ. במח' רמ"ז, בולוניה ושר"ל: 'לא נֶאֱמָרוּ. נִמְתִּי. במח' שר"ל: 'נֶאֱמָתִי. קראו למקוננות. כ"ה במח' רמ"ז, בולוניה ושר"ל. במח' רס"ד-רס"ה: 'קראו למקוננות.

בַּמִּכְתָּה אֶהְלֶה מִסְרָתִי שְׁבִטִי קֶדְשִׁי.
 וּבַמִּכְתָּה אֶהְלִיכָה נָתַתִּי אֶת־יְדֵי דָוִד נִפְשִׁי:
 בַּמִּכְתָּה אֶהְלֶה סִמְכָתִי נְחוּמִים לְהִנָּחֵם.
 וּבַמִּכְתָּה אֶהְלִיכָה עָלֶיָּה פִצְתִּי הִוֵּי אֲנַחֵם:
 בַּמִּכְתָּה אֶהְלֶה פֹּל בָּא אוֹתָהּ לַחֲטָף.
 וּבַמִּכְתָּה אֶהְלִיכָה צָר חָשׁ כִּי־רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטֹף:
 בַּמִּכְתָּה אֶהְלֶה קָרָאתִי שְׁאֲרִית יֵשׁ פֶּה.
 וּבַמִּכְתָּה אֶהְלִיכָה רִבְתִּי וְעַתָּה מֵה־לִּי־פֶה:
 בַּמִּכְתָּה אֶהְלֶה שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה הָיִיתִי מְפִיגָה:
 וּבַמִּכְתָּה אֶהְלִיכָה תִּנִּיתִי אֶל־תַּתְּנִי פּוּגָה:

שְׁמוֹ שְׁמִים עַל־זֹאת. חֲטָאנוּ כָּאֵלָה וְלִקְיָנוּ בְּכָל־אֵלָה:

נִשְׁכָּבָה בְּבִשְׁתָּנוּ וְתִכְסְּנוּ כְּלִמְתָּנוּ. כִּי לִיהוָה אֱלֹהֵינוּ
 חֲטָאנוּ אֲנַחְנוּ וְאֲבוֹתֵינוּ. אֵלֵלֵי לִי

מקורות ומקבילות

מסרתי שבטי קדשי. ע"פ דצ' לב, לו; נחמ' ט, כה; פסר"צ (חוש שלום), פי' לו, ד"ה ד"א חמר הקב"ה, 'מסרתי ציד ח"ה'. נתתי את ידידות נפשי. ירמ' יב, ז; פדר"ך נספח' ה, ד"ה קול נופך. נחומים להנחם. ע"פ ישע' סא, ב. עליה פלתי. ע"פ ישע' כב, ד. פלתי. ע"פ שופ' יא, לה. הוי אִנְחָם. ישע' א, כד; פדר"ך פי' טו, ס"י יא. פול בל. ע"פ מ"ב טו, יט; דה"א ה, כו. אותה לחטוף. ע"פ תה"י ט, לר חש. ע"פ ישע' כו, טז; מדת"ה מו' סג, ס"י א. כי רוח מלפני יעטוף. ישע' מו, טז. קראתי. ע"פ ישע' סה, יב; סו, ד. שארית יש פה. ע"פ מ"ב יט, ד; כה, יד; ירמ' לא, ו; יחז' יא, יג. רבתי. ע"פ מוי' ו, ב; איכ' ג, נח; מדת"ג פ"י חמור, ס"י יג. ועתה מה לי פה. ישע' נב, ה; מדת"ג (וורשא), פ"י פקודי, ס"י א; מדת"ה מו' כ, ס"י א. שלשים ושתיים שנה. ע"פ פדר"ך פי' ה, ד"ה ד"א ענה דודי, 'אילו שלשים ושמונה שנה שהיה כעס על ישראל'. הייתי מפגיגה. ע"פ פסר"צ (חוש שלום), פי' ב, ד"ה ד"א חמור שיר, 'ואני מפגיג חמתי', ע"פ איכ' ב, ד; מדת"ה מו' סב, ס"י ד. תניתי - קוננתי. ע"פ שופ' יא, מ ורש"י; הוש' ח, ט. אל תחני פוגה. ע"פ איכ' ב, יח. שמו שמים על זאת. ירמ' ב, יב. חטאתו כאלה. ע"פ ויק' ה, כג; ירמ' ג, כה; דני' ט, יב; ויק' ויק' פ"י ח, ס"י ה, 'ישראל חוטאין והחך הוא מתקללת'. נשכבה נבשתנו ותכסנו כלמתינו וכו'.

ח"ג והערות

סמכתי נחומים להנחם. באתר האקדמיה: 'שמתי נחומים על לב'. ע"ל פצתי הוי אִנְחָם. באתר האקדמיה: 'עליה דוה כל לב. שומי. הוי אִנְחָם. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא וכ"י, וכ"ה בישע' א, כד, שלפנינו. במח' שד"ל: 'אוי אִנְחָם. פול בל אותה. פול ארב ברשתו'. צר חש. באתר האקדמיה ע"פ אוקספורד ועוד: 'צרחתי'. קראתי שְׁאֲרִית וכו' וְעַתָּה מֵה־לִּי־פֶה. באתר האקדמיה י"ג: 'קולעתי לנהר גזון אותי לחבל. ובמכת אהליבה רושתי ביד כורעי לבל בבבל. וי"ג שם: 'קמתי לשלח המוני. ובמכת אהליבה רצתי להשתחוות במעני. שומי. שְׁאֲרִית יש. במח' בולוניא: 'ראשית יש'. שלשים ושתיים שנה. באתר האקדמיה: 'שלשים ומאה, וללא תיבת שְׁנָה'. שמו שמים על־זאת. כ"ה במח' רמ"ו ושד"ל, אבל איננו בבולוניא וכ"י. חטאנו כאלה. בכ"י: 'חטאנו כאלה'. במח' הקדומים ובמח' שד"ל מופיע כאן קינה: 'עונינו ארוכים וכו', שהיום לא נהוג לאמרה ולכן לא הובאה כאן. נשכבה בבשתנו ותכסנו. סלסלה זו איננה במח' רמ"ו, אשכנז, נירנברג ורומניא, אך ישנה במח' בולוניא ושד"ל.

אֶסְתַּאכְלָנָה נְשִׁים פְּרִים עֲלִילֵי טַפָּחִים. אֶלְלִי לִי
 אֶסְתַּבְּשִׁלָּנָה רַחֲמָנִיּוֹת הַמְדוּדִים טַפָּחִים טַפָּחִים. אֶלְלִי לִי
 אֶסְתַּגּוּזָּנָה פֶּאֶת רֹאשׁ וְתַקְשׁוּרָנָה לְסוּסִים פּוֹרְחִים. אֶלְלִי לִי
 אֶסְתַּדְּבַק לְשׁוֹן חֵךְ בְּצִמְאֹן שִׁיחִים. אֶלְלִי לִי
 אֶסְתַּהֲמָנָה זֹו לְעֵמֶת־זֹו וּנְבִשֵׁל אֶת־בְּנֵי צוֹרְחִים. אֶלְלִי לִי
 אֶסְתַּוְּמָרָנָה זֹו לְזֹו תְּנִי אֶת־בִּגְדֵךְ וְהוּא חָבּוּי מְנַתַּח נְתָחִים נְתָחִים.
 אֶלְלִי לִי

מקורות ומקבילות

ירמ' ג, כה. **אֶסְתַּאכְלָנָה נְשִׁים וכו'.** איכ' ג, כ; ע"פ ויק' כו, כט; מד"א ד', פ' א, ס' א; ילקו"ש איכ', רמז תתריד, 'היתה אמו וקרוצותיו חוכלים אותה'. **אֶלְלִי לִי.** ע"פ מיכ' ז, א; איכ' י, טו; מד"א איכ', פ' א, ס' יא. **תַּבְּשִׁלָּנָה רַחֲמָנִיּוֹת.** ע"פ איכ' ד, י. **הַמְדוּדִים טַפָּחִים טַפָּחִים.** ע"פ צבלי וימח, דף נח ע"ב; ספרא צחוקות, פ' א, פ"ו, אות ג. **תַּגּוּזָּנָה פֶּאֶת וכו' פוֹרְחִים.** ע"פ איכ"ר פ' א, ס' מז, 'אֶסְתַּבְּשִׁלָּנָה שְׁקִשְׁרוּ שְׁעֵרוֹתֶיהָ צִנְיָי סוּסִיָּהָ שֶׁל עֲרֵצִים וְהָיוּ מְרִילִין לָהּ וכו'. ראו איכ"ר פ' א, ס' יד. **לְסוּסִים פּוֹרְחִים.** ע"פ ישע' ה, כח; חבק' א, ח. **תַּדְּבַק לְשׁוֹן חֵךְ.** ע"פ יחז' ג, כ; איכ' ד, ד; תהי' קל, ו. **בְּצִמְאֹן.** ע"פ דצ' כה, מה; ישע' ה, יג; איכ' ד, ד. **שִׁיחִים.** כמו: 'ומשיחים זה לזה', אד"נ נוסח' ג, פ' יח. ע"פ ישע' מז, ח; איכ"ר (צביר), פ' ד, ס' ד, 'ומצק' לשחית'. **תַּוְּמָנָה.** ע"פ יחז' ז, טז ודד"ק. **זֹו לְעֵמֶת־זֹו.** ע"פ קה' ז, יד. **וּנְבִשֵׁל אֶת צוֹרְחִים.** ע"פ מ"צ ו, כריכט; איכ' ד, י; פסר"צ (איש שלום), פ' כט, ד"ה צכה תצכה. **תוֹמָרָנָה וכו' חָבּוּי.** ע"פ מ"צ ו, כריכט. **מְנַתַּח נְתָחִים נְתָחִים.** ע"פ שופ' יט, כט; פסר"צ (איש שלום), פ' כט, ד"ה צכה תצכה למה, 'שהיה שחוט ומצטלי; ילקו"ש מ"צ, רמז רלא.

ח"ג והערות

ונראה שהיא תוספת לחבר בין הקינות. אֶלְלִי וכו' וכו'. כ"ה במח' בולוניה ובירמ' שלפנינו. במח' שד"ל: יאנו ואבותינו. אֶלְלִי לִי – סיום כל בית. במח' רומניא לא באה סיומת זאת כלל. אֶסְתַּאכְלָנָה נְשִׁים וכו'. קינה מאת ר' אלעזר קליר, מוסדת ע"ס א"ב. נמצאת גם במנהג אשכנז, מח' נירנברג, דף 196א–197ב; מעגלי צדק דף 341; ערוגת הבושם דף 281; גולד' דף עה, ס' יח; מח' רומניא דף רז ע"א; כ"י דף 176. תבשילנה רחמניות. כ"ה בנוב"ר ומח' רומניא. בראש"ך ואשכנז: 'תבשילנה נשים רחמניות ילדי'. במקצת אשכנז: 'ילדים', ובמקצת: 'ילדיהן'. במח' נירנברג וגולד': 'תבשילנה רחמניות ילדיהן'. הַמְדוּדִים טַפָּחִים. במח' רומניא: הַמְדוּדִים טַפָּחִים. בגולד': הַמְדוּדִים טַפָּחִים. תַּגּוּזָּנָה. כ"ה בנוב"ר, מח' רומניא, נירנברג ומע"צ, מנוקד בקמץ משורש 'גוז' בבנין הקל, וכן עיקר. במקצת אשכנז וגולד': תַּגּוּזָּנָה. ולפי ניקוד זה, הוא נפעל משורש 'גוז', במקום צו". פֶּאֶת רֹאשׁ. כ"ה בנוב"ר ורומניא. במע"צ,

אשכנז וגולד': פֶּאֶת רֹאשׁ. במח' נירנברג, מקצת כ"י וע"ב: פֶּאֶת רֹאשׁ וְקָן. וְתַקְשׁוּרָנָה. כ"ה בנוב"ר ומע"צ. בכ"י, ומקצת אשכנז: וְתַקְשׁוּרָנָה, מבנין הקל. בגולד' ומקצת אשכנז: וְתַקְשׁוּרָנָה, מבנין הנפעל, אך אין לשון זו מתאימה להיות מוסבת על 'פאת ראש', והשוה לעיל הערה ד"ה תַּגּוּזָּנָה. במח' נירנברג ורומניא: וְתַקְשׁוּרָנָה. לְשׁוֹן חֵךְ. כ"ה בנוב"ר וראש"ך. במח' רומניא: לְשׁוֹן, וללא תיבת 'חך'. במח' נירנברג, מע"צ, אשכנז וגולד': לְשׁוֹן יוֹנָק לְחִידִי. בְּצִמְאֹן. כ"ה בכ"י, גולד' ומקצת אשכנז, בצורת סמיכות וכן מסתבר. בנוב"ר, מח' נירנברג, רומניא, מע"צ ומקצת אשכנז: בְּצִמְאֹן. שִׁיחִים. במח' נירנברג, מע"צ, אשכנז וגולד': צִיחִים. במח' רומניא: צִיחִים. בראש"ך: צִיחִים, ע"פ תהי' סח, ז. אֶסְתַּהֲמָנָה. במח' רומניא ומקצת אשכנז: אֶסְתַּהֲמָנָה. בגולד' ומקצת אשכנז: אֶסְתַּהֲמָנָה. זֹו לְעֵמֶת. במח' רומניא: זאת לעמת. ונבשל. במח' נירנברג, רומניא, מע"צ, אשכנז וגולד' נוסף: 'בואי ונבשל'. אֶת־בְּנֵי. במע"צ, אשכנז וגולד': אֶת־בְּנֵינוּ. אֶסְתַּוְּמָרָנָה. כ"ה בנוב"ר, מח' רומניא ומע"צ, אלא שנכתב באלף: 'אֶסְתַּוְּמָרָנָה', כמשפט, רק בשביל סדר א"ב הוחלף לאות ו'. במח' נירנברג, אשכנז וגולד': אֶסְתַּוְּמָרָנָה. זֹו לְזֹו. במח' רומניא: זאת לזאת. והוא חָבּוּי. במח' בולוניה תיבת חָבּוּי חסרה. נְתָחִים נְתָחִים. במח' רומניא ומקצת אשכנז, נְתָחִים השני חסר.

אֶסְתַּזְמִין בְּשָׁר אָבוֹת לְבָנִים בְּמַעֲרוֹת וְשִׁיחִים. אֶלְלִי לִי
 אֶסְתַּחֲבֵּנָה בָּנוֹת עַל־חֵיק אֲמוֹתָם נִתְפָּחִים. אֶלְלִי לִי
 אֶסְתַּשְׁסָּנָה רוּחוֹת עוֹלָלִים בְּרַחוּבוֹת קָרְיָה טְפוּחִים. אֶלְלִי לִי
 אֶסְתִּיקְדָּנָה בְּשָׁכוֹל רָחֵם וְצָמוֹק שְׁדִים אִם עַל־בָּנִים שְׁחִים.
 אֶלְלִי לִי
 אֶסְתַּכְּשִׁלָּנָה שְׁמוֹנִים אֲלָפִים מְגִנִּים בְּעָרֵב אֱלוֹחִים. אֶלְלִי לִי
 אֶסְתַּלְהֲטָנָה רוּחַם בְּמִינֵי מְלוּחִים וְנוֹדוֹת נְפוּחִים. אֶלְלִי לִי
 אֶסְתַּמְעֵטָנָה מֵאֶלֶף מֵאָה וּמֵמֵאָה עֶשְׂרֵה וּמֵעֶשְׂרֵה אֶחָד
 לְמַפָּחִים. אֶלְלִי לִי

מקורות ומקבילות

תזמין נשר אבות וכו'. ע"פ יחז' ה, י; איכ"ר פ"א, א, ס"ו מה, 'אשכחיה לאציה דקטיל נסביה' וכו'. תחוינה ננות. ע"פ ישע' ג, טז. ננות על חיק אמונתם. ע"פ איכ"ר, ב, יב; פסר"ב (א"ש שלום), פ"א, כו, ד"ה ויחזק הרעב. נתפחים. ע"פ דב' לז, כד ותר"א. תטוסנה. ע"פ איכ"ר, ט, כו, רוחות. ראו חס"מ, גן עדן, עמ' 89, 'פורחות הנשמות וכו' כי הרוחות למטה'. עוללים נרחובות קריה. ע"פ איכ"ר, ב, יא. טפוחים. ע"פ איכ"ר, ב, כ. תיקדנה. ע"פ ויק' ו, ב; ירמ' טו, יד. נשכול רחם ולמוק שדים. ע"פ הוש' ט, יד; ספרי דב', פ"א שמע, ד"ה חאת הצרכה; פסר"ב (א"ש שלום), פ"א, מד, ד"ה ד"א [נציה ישראל]. אס על צניס שחים. ע"פ הוש' י, יד. שחים. ע"פ חס"ר, ג, י, מ"ש, ב, ית. אס תכשלה. ע"פ ישע' ג, ח; ירמ' ו, כא; צצלי שבת, דף קיט ע"ב, 'צשעת כשלוה של ירושלים'; פס"ו איכ"ר, פ"א, ב, ס"ו. כ. שמונים אלפים מגינים וכו'. ע"פ איכ"ר פ"א, ב, ס"ו, ד, 'שמונים אלפים וכו' וצידן מגיני וכו' בערב'. ע"פ ישע' כא, יגיד. אלוהים. ע"פ חס"ר נג, ד; איכ"ר, טו, טז. תלהטנה. ע"פ ישע' מז, כה; יוא' ב, ג. ראו מדת"ה מ"ט, ס"ו, ז. צמיני מלוחים ונודות נפוחים. ע"פ ירושלמי (ונגיה), תענית פ"ד, דף סט טור ב; איכ"ר פ"א, ב, ס"ו, ד, 'והניחו להם מיני' וכו'. אס תמעטנה. ע"פ ירמ' י, כד. מאלף מאה וממאה עשרה. ע"פ עמוס ה, ג. אחד למפחים. ע"פ ישע' ג, ח; ירושלמי תענית פ"ד, ה"ה, 'ומכולם לא נשתייר אלא אחי', ע"פ איכ"ר, ג, נא. למפחים. ע"פ איכ"ר, כ.

ח"נ והערות

אֶסְתַּזְמִין. במח' נירנברג: אֶסְתַּזְמִין. בקדמ"א: אֶסְתַּזְמִין. בנולד: אֶסְתַּזְמִין. אבות לְבָנִים. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניה ורומניא. באשכנז ובמח' שד"ל: אבות לְבָנִים. במעלות וְשִׁיחִים. בשי"ן ימנית. כן מנוקד במח' רמ"ו, בולוניה, רומניא, גולד' ואשכנז, וכ"כ במלאכת שלמה, ב"ק פ"ח, מ"ה, שכן ניקודו, ע"ש והשוה תהלים נו, ז, רד"ק, מתורגמן שורש וערך שוח וערוך השלם ערך 'שח' הרביעי. בכ"י ומח' שד"ל: וְשִׁיחִים, בשי"ן שמאלית. תחייבנה בנות. בנולד' ומקצת אשכנז: 'תחייבנה הבנות'. במח' רומניא: 'תחייבנה בנותיהם'. על־חֵיק. במח' נירנברג, רומניא, מע"צ, ראש"ך, אשכנז וגולד': אֶל־חֵיק. אֶסְתַּשְׁסָּנָה. במח' נירנברג, מע"צ, אשכנז וגולד': אֶסְתַּשְׁסָּנָה. בראש"ך: אֶסְתַּשְׁסָּנָה. קריה טְפוּחִים. במח' רומניא וכ"י: קריה טְפוּחִים. במע"צ, אשכנז וגולד': קריה טְפוּחִים. במח' נירנברג וראש"ך: קריה נְפוּחִים. אֶסְתִּיקְדָּנָה. במע"צ ואשכנז: אֶסְתִּיקְדָּנָה. במח' נירנברג וגולד': אֶסְתִּיקְדָּנָה. במח' רומניא: אֶסְתִּיקְדָּנָה. בְּשָׁכוֹל. במח' רס"ד-רס"ה: בְּשָׁכוֹל! בכ"י תיבת בְּשָׁכוֹל חסרה. בְּשָׁכוֹל רָחֵם וְצָמוֹק שְׁדִים. במח' רומניא: בְּשָׁכוֹל רָחֵם וְצָמוֹק שְׁדִים! רָחֵם. כ"ה במח' בולוניה, שד"ל וגולד', במח' רמ"ו, אשכנז ורומניא: רָחֵם. ללא ו. במח' נירנברג, אשכנז וגולד': וְצָמוֹק שְׁדִים. שְׁחִים. במח' רומניא: שְׁחִים! אֶסְתַּכְּשִׁלָּנָה. במח' רומניא: אֶסְתַּכְּשִׁלָּנָה! שְׁמוֹנִים אֲלָפִים. במח' נירנברג: שְׁמוֹנִים אֲלָפִים. בעה"ב, ראש"ך, מע"צ, אשכנז, גולד' ומח' רומניא: שְׁמוֹנֵה מאות. אֶסְתַּלְהֲטָנָה. כ"ה במח' נירנברג ושד"ל, בחולם וכן נראה נכון, כפי המשתמע ממכלול דף סב ע"ב, שהה"א הוא תשלום הדגש, וכן מצינו מְבָהִלִּים, אסי ח, יד, מְשִׁתְּרָה יחו' בב, כד. במח' רמ"ו, בולוניה, רומניא ואשכנז: אֶסְתַּלְהֲטָנָה. במיני מְלוּחִים. תיבת מְלוּחִים חסרה בכ"י. אֶסְתַּמְעֵטָנָה. כן מנוקד במח' נירנברג, רמ"ו, בולוניה, שד"ל ורומניא. בכ"י, מע"צ, אשכנז וגולד': אֶסְתַּמְעֵטָנָה. וממאה עשרה. במח' נירנברג: וּמֵמֵאָה עֶשְׂרֵה. ומעשרה אחד. כ"ה במח' בולוניה ושד"ל.

אֶסְתַּגְוִסְנָה לְמִסַּךְ הַיָּכֹל שְׁמוֹנִים אֶלֶף פָּרָחִים. אֶלְלִי לִי
 אֶסְתַּשְׁרַפְנָה שֶׁם כָּל־אוֹתָן הַנִּפְשׁוֹת כְּקוֹצִים כְּסוּחִים. אֶלְלִי לִי
 אֶסְתַּעַרְפְּנָה עַל־דָּם נָקִי שְׁמוֹנִים אֶלֶף כְּהִנִּים נִרְצָחִים. אֶלְלִי לִי
 אֶסְתַּתְּפַחְנָה נִפְשׁוֹת מְדַקְרִים מִרִּיחַ תְּנוּבוֹת שִׁיחִים. אֶלְלִי לִי
 אֶסְתַּצְבְּרְנָה עַל־אֶבֶן אַחַת תִּשְׁעָה קַבִּין מוֹחֵי יְלָדִים מוֹבְחִים.
 אֶלְלִי לִי
 אֶסְתַּקְעֶנָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת יוֹנָקִים. עַל־שׁוֹכָה אַחַת מְתוּחִים.
 אֶלְלִי לִי
 אֶסְתַּרְאִינָה רַפּוֹת עֲנָגוֹת כְּבוֹלוֹת עַל־יַד רַב טְבָחִים. אֶלְלִי לִי

מקורות ומקבילות

תוספתא. ע"פ ויק' כו, לו. למסך היכל וכו' פרחים. ע"פ ירושלמי
 תענית פ"ד, ה"ה, 'שמונים אלף פרחי כהנה צרחו להם לתוך
 קלחתים של בית המקדש; איכ"ר (צובר), פ"ר, ב, ד"ה ח"ר
 יוחנן שמונים. פרחים. ע"פ משנ' יומא פ"א, מ"ז ורע"ב.
 תשרפנה שם וכו'. ע"פ ירושלמי תענית פ"ד, ה"ה, 'ובולהם
 נשרפין וכו'. מקוים כסוחים. ע"פ ישע' לג, יב. תערפנה.
 ע"פ שמ' יג, יג; דב' כח, ד. על דם נקי. ע"פ ירמ' כב, ח;
 חב' לד, כח; דה"ב כד, כ"ב. שמונים אלף כהנים נרמחים.
 ע"פ ירושלמי תענית פ"ד, ה"ה, 'שמונים אלף פרחי כהונה
 נהרגו על דמו של זכריה; איכ"ר פ"ר, ב, ס' ד; פדר"ך פ"י טו,
 סוף ס' ז. תפחנה נפשות. כמו: ילקו"ש חבק' רמז תקסב,
 'חיסוף רוח'. נפשות מדוקרים וכו' שיחים. ע"פ איכ' ד, ט;
 איכ"ר פ"ר ד, ס' יב ורלו קינות לב אהרן, ס' ח, הערה קכג.
 תצברנה. ע"פ זכ' ט, ג. על אבן אחת תשעה קבין. ע"פ צבלי
 גיטין, דף נח ע"א, '...מוח נמלאו על אבן אחת, עולא אמר,
 תשעת קבין'. מוחי ילדים. ע"פ ירושלמי תענית פ"ד, ה"ה,
 'מוחי תינוקות מלאו וכו'; איכ"ר (צובר), פ"ר, ב, ס' ב, ד"ה
 שלש מאות. תוקענה תלו. ע"פ צמ' כה, ד; ש"א לא, י.
 שלוש מאות וכו' מתוחים. ע"פ איכ"ר פ"ר, ה, ס' יג, 'שלש
 מאות תינוקות נמלאו חרחים צבוכה אחת; פסז"ו איכ' פ"ר, ה,
 ס' יג. שוכה. ע"פ שופ' ט, מה. אס תראינה. ע"פ דב'
 כה, לד; ירמ' לב, ד. רכות ענוגות. ע"פ דב' כה, נו. רב
 טבחים. ע"פ מ"ב כה, ח.

ח"ג והערות

במח' רמ"ז: ללא תיבת 'ומעשרה'. במח' נירנברג,
 ראש"ך, מע"צ, אשכנז, גולד, ורומניא: 'עדר-אחד'. בכ"י:
 'ומעשרה אחד אחר? אסתגוסנה. בחולם, כ"ה במח'
 נירנברג, אשכנז וגולד, וכן נראה נכון, כמשי"ב במכלול
 דף קא ע"ב ובלוחות הפעלים. בנוב"ר: 'אסתגוסנה/
 במלאפוס. במח' רומניא ומע"צ: 'אסתגוסנה. למסך
 היכל. באשכנז ומח' רומניא: 'למסך היכל. במע"צ תיבת
 'למסך' חסרה. שמונים אלף. במח' רומניא: 'שמונים
 אלפים. פרחים. במח' נירנברג, אשכנז וגולד: 'כהנים
 פרחים, אבל איננו בנוב"ר, מח' רומניא ומע"צ. כל-
 אותן. כ"ה במח' רמ"ז, שד"ל וגולד. במח' בולוניא
 ורומניא: 'כל-אותם. כקוצים כסוחים. במח' רמ"ז
 וכ"י: 'קווצי כסוחים, כמצוי לרוב, ראו לז"א ח"ב, ס' קנט
 ובארשנו רעננה שם. אסתערפנה. כ"ה במח'
 נירנברג, אשכנז, גולד, ורומניא, וכן נראה נכון להיות
 נפעל לפי הענין. בנוב"ר, ראש"ך ומע"צ: 'אסתערפנה.
 כהנים נרצחים. באשכנז: 'כהנים משוחים, ע"פ במ'
 יח, ח ורש"י שם כט, כט. תפחנה נפשות. במח'
 רומניא: 'תפחנה נפשות. תנובות שיחים. במח'
 נירנברג: 'תנובות ושיחים. אסתצברנה. במח' רומניא:
 'אסתצברנה. ילדים מובחים. כ"ה במח' רמ"ז,

בולוניא ושד"ל בנוסח הראשון. בכ"י, מח' נירנברג, מע"צ, אשכנז, גולד, ורומניא: 'ילדים מְבָחִים, וכ"ה בנ"א בשד"ל.
 אסתקענה. כ"ה במע"צ, אשכנז, גולד, וכעין זה במח' נירנברג, לשון הופעל וכן נראה נכון לפי הענין שהוא סביל.
 בנוב"ר ומח' רומניא: 'אסתקענה. על-שוכה. כ"ה במח' נירנברג, אשכנז וגולד, או 'סוכה' כפי דרך כתיבת
 חז"ל, וכן נראה נכון לפי הענין והמפרשים. במח' רומניא ומע"צ: 'על-סוכה. במח' רמ"ז: 'בסוכה. במח' בולוניא
 ושד"ל: 'בסוכה. אחת מתוחים. במח' רומניא: 'אחת מונחים. אסתראינה. במח' רומניא: 'אסתראינה. רכות
 ענוגות. כ"ה בנוב"ר ומח' רומניא. במח' נירנברג, ראש"ך, מע"צ, אשכנז וגולד: 'רכות וענוגות. כבולות. בכ"י:
 'סבולות' ותוקן ביד מאוחרת: 'כבולות'. רב טבחים. במע"צ, גולד, ומקצת אשכנז: 'רב השבחים'.

אֶסְתַּשְׁכְּבֶנָּה בֵּין שְׁפָתַיִם בְּנוֹת מְלָכִים מְשַׁבְּחִים. אֶלְלִי לִי
אֶסְתַּתַּעַלְפָּנָה הַבְּתוּלוֹת וְהַבְּחוּרִים בְּצֶמָא צִיחִים. אֶלְלִי לִי

אֶסְתַּעֲרִי תִלְנוֹתֵיכֶם. דְּעוּ מַעֲשֵׂי וּמַעֲשִׂיכֶם. וְהִנְנִי עֲנוּ
בִי: אֶסְשַׁמְעוּ שְׁמוֹעַ מְלָתִי.
צִוִּיתִי וְלֹא־עָנִיתָם אוֹתִי. וְמָה הִלְאֲתִיךָ עֲנָה בִי:

אֶסְרַחֲצוּ הַזָּכּוּ פָצְתִי. וְלֹא קָרֵאתָם אוֹתִי. מַה־יִּגְעַתְּסָם בִּי: אֶסְ
קָרֵאתִי וְתַכְבִּידוֹ אֲזַנֵּיכֶם. תִּקְרְאוּ וְלֹא־אֶשְׁמַע לָכֶם. מַה־תִּלְנִי בִי:
אֶסְצִירִים שְׁלַחְתִּי וְהִעֲדִיתִי בָכֶם. מִכְּתָמִים לְשׁוֹבֵב אֶתְכֶם.
מַה־תִּתְּהָרוּ בִּי: אֶסְפָּתִיִּם תִּתְּהָבוּ פִּתִּי וְכַחֲשׁוּ. וְפָתִיִּים עֲבְרוּ
וְנִעְנְשׁוּ. מַה־תִּכְחָשׁוּן בִּי:

מקורות ומקבילות

אֶסְתַּשְׁכְּבֶנָּה. ע"פ ז' יד, ב; ח"כ' ה, יא. צִין שְׁפָתַיִם. ע"פ
תה' סח, יד; צבלי סוטה, דף יא ע"ב, ורש"י ד"ה צִין שְׁפָתַיִם.
נָטוּ מַלְכִּים מְשׁוֹבְחִים. ע"פ תה' מה, י ורש"י ע"פ מחמ"ג
דף 17, לונדון, תר"ד. תַּחֲעַלְפָּנָה הַבְּתוּלוֹת וְהַבְּחוּרִים בְּצֶמָא.
ע"פ ישע' נא, כ; עמו' ה, יג. בְּצֶמָא צִיחִים. ע"פ דב' כח, מח
ויוח' כד, ז; צמדצ"ר פר' ג, ס' ו, ו'אין לחיזה חלל לשון זמא,
ע"פ ישע' ה, יג. אֶסְתַּעֲרִי. ע"פ שר"ש ב, ז. תַּלְנוֹתֵיכֶם.
ע"פ שמו' טז, דה. וְהִנְנִי עֲנוּ בִי. ע"פ ש"א יב, ג. שְׁמוֹעַ
שְׁמוֹעַ מְלָתִי. חו"י יג, ח; כ"א, ב. וְמָה הִלְאֲתִיךָ עֲנָה בִי. מ"כ
ו, ג. רַחֲלֹ הַזָּכּוּ. ע"פ ישע' ח, טז. מַה יִּגְעַתְּסָם בִּי. ע"פ
ישע' מג, כב. מַה תִּלְנִי בִי. ע"פ שמו' טז, ז. לִירִים שְׁלַחְתִּי.
ע"פ משה' כה, יג. וְהִעֲדִיתִי בָכֶם. ע"פ דב' ת, יט. תַּכְבִּידוֹ.
ע"פ חו"י יט, ג. פָּתִיִּים תִּתְּהָבוּ פִּתִּי. משה' ח, כב. וְכַחֲשׁוּ.
ע"פ רמ"ה, יב. וְפָתִיִּים עֲבְרוּ וְנִעְנְשׁוּ. משה' כב, ג. תַּכְחָשׁוּן
בִּי. ע"פ חו"י כד, כ; חו"י ת, יח.

ח"נ והערות

אֶסְתַּשְׁכְּבֶנָּה. כן מנוקד במח' רמ"ו, שד"ל, מע"צ
ומקצת אשכנז. במח' בולוניה, כ"י, נירנברג, גולד', שאר
אשכנז ורומניא: אֶסְתַּשְׁכְּבֶנָּה. והבחורים בְּצֶמָא.
כ"ה במח' רומניא ושר"ל, במח' רמ"ו, בולוניה וכ"י:
והבחורים בְּצֶמָא, בלי ידיעה, וכן הנוסח לקמן. במח'
נירנברג, מע"צ, ומקצת אשכנז: והבחורים בְּצֶמָאון.
בגולד' ומקצת אשכנז: והבחורים בְּצֶמָאון, בסמיכות.
צִיחִים. במח' נירנברג, מע"צ, גולד', אשכנז ורומניא:
צִיחִים. במח' הקדומים ובמח' שד"ל מופיעים כאן
מס' פסוקים שהיום לא נאמרים. אֶסְתַּעֲרִי
תַּלְנוֹתֵיכֶם. קינה מאת ר' אלעזר קליר, מיוסדת ע"ס
תשר"ק. קינה זו נמצאת גם באתר האקדמיה: Oxford
Bodleian Library, d.57 ובתחילת הקינה באה סלסלה:
"משמים העדתי אליכם. השכם והערב בשלחי נביאכם.
ולא שמעתם ולא השיתם אזנכם. למה תעירו עלי תלונותיכם". וְהִנְנִי עֲנוּ. בפסוק שלפנינו ובאתר האקדמיה:
וְהִנְנִי עֲנוּ, ללא וי. עֲנוּ בִי. באתר האקדמיה נוסף: יבנים גידלתי ורוממתי בטובי, והם פשעו בִּי, וכ"ה בכל בית,
רק שצוין בנים וגו'. שְׁמוֹעַ שְׁמוֹעַ. כ"ה במח' בולוניה ושר"ל, כלשה"כ באוי' יג, ז, כא, ב. במח' רמ"ו וכ"י: שְׁמוֹעַ
שְׁמוֹעַ. באתר האקדמיה: שְׁמוֹעַ שְׁמוֹעַ. צִוִּיתִי וְלֹא וכו' עֲנָה בִּי. באתר האקדמיה: זלאת אביתם וליסרכם
הוספת. מה תשנו בִּי. וְמָה הִלְאֲתִיךָ. במח' רמ"ו ובולוניה: זְמָה הִלְאֲתִיךָ. קָרֵאתָם
וכו' יִגְעַתְּסָם בִּי. באתר האקדמיה: קראת אותי כי יגעת בִּי, מה תרגנו בִּי. וְתַכְבִּידוֹ אֲזַנֵּיכֶם. כ"ה במח' בולוניה.
במח' רמ"ו, כ"י ושר"ל: וְתַכְבִּידוֹ אֲזַנֵּיכֶם, לשון יחיד. באתר האקדמיה: זולא שמעתם. תִּלְנִי בִּי. באתר האקדמיה:
יתקנאו בִּי. שלחתי. באתר האקדמיה: שלחתי אליכם. וְהִעֲדִיתִי בָכֶם. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניה ושר"ל. בכ"י:
וְהִעֲדִיתִי בָכֶם. מִכְּתָמִים לְשׁוֹבֵב. באתר האקדמיה ללא תיבת מִכְּתָמִים. מַה־תִּתְּהָרוּ בִּי. כ"ה במח' בולוניה, כ"י

אֶסְעֶל־דָּגָן וְתִירוֹשׁ תִּתְגַּזְרוּ. וּכְפָרָה סוֹרְרָה סָרְרוּ. מֵה־
תְּסוּרוּ בִּי: אֶסְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ. וְהִבֵּאתִי בִלְבַבְכֶם מֶרֶךְ.
מֵה־תִּתְגַּזְרוּ בִּי:

אֶסְנַאֲצוּ קָדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְנָזְרוּ אַחֲזָר. וְהִשִּׁיב יָמִין אַחֲזָר.
מֵה־תִּתְחַרוּ בִּי: אֶסְמַאֲנֶתֶם אַרְבַּע עַד־אַנְהָ. וְנִגְמַלְתֶּם אַרְבַּע
עַד־אַנְהָ. מֵה־תִּדְבְּרוּ בִּי:

אֶסְלַבֵּן אֲמוּץ נִסְרֶתֶם בְּמִגְרָה. וְדָמוּ נִדְרָשׁ בְּעֶבְרָה. מֵה־
תִּהְיֶה בִּי: אֶסְכַּחֵן וְנִבְיָא נִסְקַל בְּשִׁבְתָּ וּכְפֹור וְדָמוּ מוֹכִיחַ.
וְעָלִיו אֶתְכֶם אוֹכִיחַ. מֵה־תַּעֲנוּ בִּי:

אֶסְיָשׁוּבוּ לֹלֵא עַל. וְנִפְלוּ שְׂרִיכֶם בְּמַעַל. מֵה־תִּרְגְּנוּ בִּי:
אֶסְטַבַּחְתֶּם מוֹכִיחַ בְּשַׁעַר. וּבֹא צַר בְּשַׁעַר. מֵה־תִּשְׁיָחוּ בִּי:

ח"ג והערות

ושד"ל. במח' רמ"ו: 'מהתקבצו'. באתר האקדמיה:
'מהצירו'. פתים תאקבו. כ"ה במש' שלפנינו. במח'
רס"ד-רס"ה, שד"ל ואתר האקדמיה: 'פתאים תאקבו'.
וכחשו. כ"ה במח' שד"ל. במח' רמ"ו ובולוניה: 'וכחשו'.
באתר האקדמיה ללא תיבה זו. ופתים עברו. כ"ה
באתר האקדמיה ובמש' שלפנינו. במח' רמ"ו, בולוניה
ושד"ל: 'ופתאים עברו'. ונעשו. באתר האקדמיה:
'זנעשו בפתים'. מהתקבצו. באתר האקדמיה: 'מה
תפשו'. סרו מהתסורו ב. באתר האקדמיה:
'תסורו מה תענו ב'. אססרתם. באתר האקדמיה:
'אם סרו מה'. והבאתי בלבבכם. באתר האקדמיה:

מקורות ומקבילות

על דגן ותירוש תתגזרו. ע"פ הוש' ז, יד. וכפרה סוררה
סרו. ע"פ הוש' ד, טו. תסורו ב. ע"פ הוש' ז, יד. סרתם
מן הדרך. ע"פ דב' לא, כט. והנאתי בלבבכם מרדך. ע"פ ויק'
כו, לו. נאלו קדוש ישראל ונזרו אחור. ע"פ ישע' א, ד.
והשיב ימין אחור. ע"פ איכ' ב, ג. אס מאנתם ארבע עד אנה.
ע"פ מדרש' מו' יג, סו' א; ויקר' טו, כה; רמז תרגו, ד"ה למנלח
מחור. מה תדברו ב. ע"פ חבק' ב, א; מלח' ג, יג. לבן
אמוץ. ע"פ ישע' א, א. נסרתם במגרה. ע"פ צבלי יצמית, דף
מט ע"ב, 'אחיה לאחא ונסרה'; ויקר' טו, כה; רמז שס. ודמו
נדרש. ע"פ צר' מז, כב. תהתנו ב. ע"פ איז' יג, ט. ישונו
ללא על. ע"פ הוש' ז, טז. תרגו. ע"פ דב' א, כז.

והובא בלזבס. מהתתגרו. באתר האקדמיה: 'מה תסורו'. קדוש ישראל ונזרו. באתר האקדמיה ובישע'
שלפנינו: 'את קדוש ישראל נזרו'. והשיב ימין. באתר האקדמיה: 'זימינו השיב'. מהתתחרו. באתר האקדמיה:
'מה תנאצו'. ונגמלתם ארבע. באתר האקדמיה: 'זנגמלתם בארבע'. מהתתדברו. באתר האקדמיה: 'מה
תמאנו'. נסרתם במגרה. באתר האקדמיה: 'צרו במגרה'. מהתתהתלו. באתר האקדמיה: 'מה תלניו'. בנוב"ר:
'מהתתהתלו'. ונביא נסקל. באתר האקדמיה: 'זנביא ודיין ומוכיח נסקל'. ודמו מוכיח וכו' מהתענו ב. באתר
האקדמיה: 'ודמו הוכיח מה תכפרו ב'. ללא על. העיין קמוצה, ראו רש"י ורד"ק הוש' ז, טו. בנוב"ר: 'ללא על'.
שריכם במעל. באתר האקדמיה: 'בחרב שריהם ממעל'. מהתתרגנו. בנוב"ר: 'מהתתרגנו'. באתר האקדמיה: 'מה
תיגעו'. מוכיח בשער ובא. באתר האקדמיה: 'בשער. מוכיח ובא'. ובא צר. כ"ה במח' רמ"ו ובולוניה. במח'
שד"ל: 'זבא צר'. בכ"ז: 'זבא שר'. בשער מהתשיוחו ב. באתר האקדמיה: 'בכל שער מה תשפלו ב'.

אִם-חֲזָקוֹ עָלַי דְּבָרֶיכֶם. מִה־נִּדְבָרְנוּ רְגַנְתֶּם כָּלְכֶם. מִה־תִּחְשְׁבוּ
בִּי: אִם-זָכְרוֹן הוּשֵׁם אַחֵר הִדְלַת בְּהִשְׁחָתְתֶם. וְנִלְכַּד
בְּשַׁחֲתוֹתֶם. מִה־תִּפְּנוּ לָלוֹן בִּי:

אִם-זָתִיק עֲנִיתוֹתַי הִשְׁלַכְתֶּם לְבוֹר. וְנִצְמַתְתֶּם בְּבוֹר. מִה־תִּכְבִּידוּ
בִּי: אִם-הִקְנִיאוֹנִי בָּלֹא אֶל. וְאֲנִי אֶקְנִיאֶם בָּלֹא עִם וּמִרְגִּיזִי
אֶל. מִה־תִּכְעִיסוּ בִּי:

אִם-דָּם נִמְלָאָה יְרוּשָׁלַּיִם פֶּה לִפֶּה. וַיֹּאכְלוּ אֶת-יִשְׂרָאֵל
בְּכָל-פֶּה. מִה־תִּגְדּוּ בִּי: אִם-גִּמְלָתִי שׁוֹלְמִי רַע. וְהוֹמַר
טוֹב בְּרַע. מִה־תֵּאֵילוּ בִּי:

אִם-בִּקְשָׁתִי לֹלֵא בִקְשׁוֹנִי. נִדְרָשָׁתִי לֹלֵא דְרָשׁוֹנִי. מִה־תִּשְׁיִבוּ
בִּי: אִם-אִמְרָתִי הִנְנִי הִנְנִי. קָרָאתִי וְלֹא עֲנִנִי. מִה־כָּלְכֶם
בְּגִדְתֶם בִּי: אִם-יִהְיֶה בְּמִקְדָּשׁ אֲדָנִי כֶהֱן וְנָבִיא. תִּמְוֹרוּ אֶשְׁלַח
לָכֶם. אֶת-אֱלֹהֵי הַנְּבִיא:

מקורות ומקבילות

מה נדברנו רגנתם. ע"פ מל"א ג, יג. ונלכד בשחיתותם. ע"פ
אי"כ ד, כ. ותיק ענותי - ירמיהו הנביא. ע"פ ירמ' א, ח. א.
השלכתם לבור. ע"פ אי"כ ג, מד. ונלמדתם צנור. ע"פ אי"כ
ג, נג. הקניאוני כלל אל וכו' כלל עם. ע"פ דב' לג, כח.
ומרגיזי אל. ע"פ אי"כ יג, ו. דם נמלאה ירושלים פה לפה.
ע"פ מ"ב כח, טז. ויאכלו את ישראל ככל פה. ישע' ט, יא.
אם גמלתי שולמי רע. תה' ז, ה. ללא נקשוני נדרשתי וכו'.
ע"פ ישע' סה, א. אמרתי הנני הנני. ישע' סה, א. קראתיו
ולא ענני. ע"פ שה"ש ה, ו. אם יהרג במקדש ה' אי"כ ג, כ.
אשלח לכם את אליהו הנביא. ע"פ מל"א ג, כג. דב"ר פ"א ו, א.
ס' ז. אליה. ראו רש"י ויק' כו, מז.

ח"נ והערות

מה נדברנו. במח' רמ"ז תיבת 'מה' חסרה. באתר
האקדמיה: ימה נדברנו, בוי"ו. רגנתם כלככם. באתר
האקדמיה: אמרתם, ללא תיבת 'כלככם'. מה תחשבו.
כ"ה במח' בולוניה ושר"ל. בכ"י: מה תחשבו ובעין זה
במח' רמ"ז. זכרון הושם. בכ"י: זכרון אותם הושם.
אחר הדלת ביהשחתתם. באתר האקדמיה: אחר
דלתם, וללא תיבת 'ביהשחתתם'. מה תפנו ללון ב.י.
באתר האקדמיה: מה תוירו ב.י. ענותי וכו' תכבדו
ב.י. באתר האקדמיה: ענותות הושלך לבור וצומת תם
בבור מה תועילו בוי"ו. הקניאוני בלא אל. באתר

האקדמיה: הם קנאוני בלא אל בפשעם. בלא עם. כ"ה במח' בולוניה ושר"ל וכן נראה נכון. במח' רמ"ז: בלא
עם. ומרגיזי אל מה תכעיסו ב.י. באתר האקדמיה: ימה תהתלו ב.י. דם נמלאה ירושלים. באתר האקדמיה:
דם נמלא, וללא תיבת 'ירושלים', ע"פ יחז' ט, ט. פה לפה. כ"ה במח' בולוניה וכן נראה נכון. במח' רמ"ז: פה
לפה. במח' שר"ל: פה לפה. מה תגדו. באתר האקדמיה: ימה תדבר. והומר טוב. בכ"י: יחוסר והומר
טוב. מה תאילו. בכ"י: מה תעילו. באתר האקדמיה: ימה תגעלו. ללא דרשוני מה תשיבו. באתר האקדמיה:
ללא שאלוני מה תבשו. הנני הנני. באתר האקדמיה ללא 'הנני' השני. ולא ענני. כ"ה נראה נכון וכ"ה
בשה"ש שלפנינו. בנוב"ר: ולא ענני. מה כלככם בגדתם ב.י. באתר האקדמיה: ימה תאצו ללון ב.י. במקדש
אדני. ראו לעיל הערה על סלסלה זרזח הקודש, ד"ה 'במקדש אדני'. אשלח לכם. באתר האקדמיה: ישלח,
וללא תיבת 'לכם'. את אלה. כ"ה במל"א שלפנינו, במח' רמ"ז, בולוניה וכו'. במח' רס"ד-רס"ה, שר"ל ואתר
האקדמיה: את אלהיו.

אָז בַּחֲטָאֵינוּ חָרַב מִקְדָּשׁ • וּבַעֲוֹנוֹתֵינוּ נִשְׂרַף הֵיכָל:
בְּעִיר שְׁחָבְרָה-לָהּ קִשְׁרָה מְסֻפֶּר • וַצָּבָא הַשָּׁמַיִם נִשְׂאוּ קִינָה:
גַּם בָּכוּ בַמֶּרֶה שְׁבִטֵי יַעֲקֹב • וְאֵף מְזֻלֹת יִזְלוּ דַמְעָה:
דִּגְלֵי יִשְׂרָאֵל חָפוּ רֹאשָׁם • כִּימָה וּכְסִיל קָדְרוּ פְּנִיָּהֶם:
הָעֵתִירוּ אָבוֹת וְאֵל כָּלֹא שׁוֹמֵעַ • זַעֲקוּ בָּנִים וְלֹא-עֲנִים:
וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בַּמֶּרֶה • רוּעָה נֶאֱמָן לֹא הָטָה אֶזְנוֹ:

ח"נ והערות

אז בחטאינו חרב. קינה מיוחדת ע"ס א"ב, שם מחבר לא ידוע. נמצאת גם במנהג אשכנז, עה"ב ח"ג, דף 283; מחו"ו, מהד"ר ר' אריה גולד, עמ' תרכב; כ"י 182; מח' נירנברג, דף 219; גולד' דף כט, ס' ו; בית אב, דף פח ע"ב; במח' תתת"ס רפ"ד, דף רל, ב- רלא. באתר האקדמיה: רומה קונטנוה 69, 'קינה שהביא ר' זרחיה, וראו שם שבאו כ"י שונים לחלקי הפיוט. במחוי"ו, עה"ב, מח' נירנברג ובנוסחי אשכנז נוסף בהקדמה לקינה זו: 'עד אָנה בְּקִיָּה בְּצִיּוֹן וּמִסְפַּד בִּירוּשָׁלַיִם. תִּרְחַם צִיּוֹן וְתִבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלַיִם. חָרַב מִקְדָּשׁ. בְּכִי מְנוקֵד חָרַב בְּמִשְׁקַל פֻּעַל, עַל דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה חָרַב. בְּעִיר. כ"ה בנוב"ר, בית אב ומקצת אשכנז. במח' נירנברג, מחו"ו, עה"ב ושאר אשכנז: 'בְּאַרְצָן. שְׁחָבְרָה-לָהּ. כ"ה בנוב"ר, עה"ב, אתר האקדמיה, מקצת אשכנז ובית אב. במח' נירנברג, מחו"ו ושאר אשכנז: 'חָבְרָה-לָהּ, לֹא שִׁיין. קִשְׁרָה. בבית אב: 'קִשְׁרָה. במחוי"ו נוסף: 'קִשְׁרָה-לָהּ. נִשְׂאוּ קִינָה. במח' נירנברג, מחו"ו, ומקצת אשכנז, צוּיין כאן ובסוף כל שתי שורות לחזור על 'עד אָנה וכו' חוֹמוֹת יְרוּשָׁלַיִם, הנמצא אצלם בהקדמה לקינה, ראו לעיל סוף ד"ה 'אז בחטאינו חרב'. בכו בַּמֶּרֶה. כ"ה בנוב"ר, אתר האקדמיה ומקצת אשכנז. במח' נירנברג ושאר אשכנז: 'בכו בַּמֶּרֶה. במחוי"ו, בית אב ומקצת כ"י: 'בכו בְּמִרְסָם. בגולד': 'בכו בַּמֶּרֶה, לשון צער, רש"י ורי"ד איכ' א, ו. מְזֻלֹת יִזְלוּ. במח' נירנברג: 'מְזֻלֹת יִזְלוּ. דַּמְעָה. במחוי"ו נוסף: 'בְּמִבּוֹל, או: 'בְּמִיָּס.

מקורות ומקבילות

אז. ראו קינות לב' אהרן, ס' ה. **נחטאינו חרב מקדש**. ע"פ ויק' כו, יחיד; צבלי שבת, דף לג ע"א; ב"ר פר' מז, סוף ס' ג. **ונעונוותינו**. ע"פ עזר' ט, ו; אה"מ, אלפא ביתא דצ"ס, עמ' 38, 'ועכשוו שגרמנו עוונותינו וכו'. ראו ישע' נט, ב. **נשרף היכל**. ע"פ צבלי גיטין, דף נו ע"א; תענית, דף כט ע"א. **נעיר שחברה לה**. ע"פ תה' קכב, ג; צבלי תענית, דף ה ע"א, ורש"י ד"ה ירושלים הצנויה. **קשרה מספד ונאל**. ע"פ איכ"ר פתוח', ס' כד, 'קשרין מספד צענין אה' וכו'. ראו פדר"ך נספח' ה, 'קשרו שם מספד גדול'. **ונאל השמיים**. ע"פ נחמ' ט, ו. **נשאו קינה**. ע"פ עמ' ה, א. **בכו במרה**. ע"פ ש"א א, י; ירמ' כב, י; ג, ד; איכ' א, ב. **שצטי יעקב**. ע"פ ישע' מט, ו. **ואף מזלות**. ע"פ מדת"ג פ"י בראשית, ס' יב, 'המזלות וכו' אף הם לוקין עמהם'. **יזלו דמעא**. ע"פ ירמ' ט, ח; איכ"ר (צובר), פ"י א, א, ס' א, 'ומצבה ככבים ומזלות עמה'. **דגלי**. ע"פ צמ' א, נב; ב, ב; צמ"ד פ"י ב, ס' ג; מדת"ג פ"י צמדכר, ס' ו. **ישורון**. ע"פ דב' לב, טו. **אחד מע' שנות** שנקראו ישראל. מד"ז שה"ש (צובר), פ"י א, ס' א. **חפז ראש**. ע"פ ירמ' יד, ג; משנ' סוטה פ"ט, מט"ו. **כימה וכסיל**. ע"פ עמ' ה, ח; אי' ט, ט. **קדרו פניהם**. ע"פ ירמ' ד, כח; יוא' ב, י; ד, טו. **העתירו אבות**. ע"פ איכ"ר (צובר), פתוח', ס' כד, 'לך וקרא לאברהם לילחק וליעקב ומשה מקצריהם וכו'. **זעקו בנים וכו'**. ע"פ ירמ' יא, יא; חבק' א, ב; איכ' ג, ח. **ולא ענס**. ע"פ ש"צ כב, מז; ישע' א, טו. **וקול התור נשמע**. ע"פ שה"ש ב, יב; שה"ר פ"י ב, ס' יב, 'וקול תייר טב נשמע צלרנו זה משה'. **נשמע במרה**. ע"פ איכ"ר פתוח', ס' כד, 'בן עמרם עמוד ורחל לאחך שצלעם ארצים וכו', פתח משה'. **רועה נאמן** - הקצ"ה. ע"פ איכ"ר פתוח', ס' כד, 'רעיו מהימנא'; ולקו"ש איכ', סוף רמז תתקא.

כִּימָה וּכְסִיל. במח' נירנברג, מחו"ו, שאר אשכנז וגולד': 'בְּכִיָּה וּכְסִיל'. זַעֲקוּ בָּנִים. במחוי"ו, גולד', ראש"ך, קד"ן, אשכנז ובית אב: 'זַעֲקוּ בָּנִים'. וְלֹא-עֲנִים. כ"ה בנוב"ר ובאתר האקדמיה. במח' נירנברג, מחו"ו, אשכנז, גולד' ובית אב: 'זֹלָא-עֲנָה אָב'. וְקוֹל הַתּוֹרָה. בבית אב וני"א במח' שד"ל: 'וקול התורה'. נִשְׁמַע בַּמֶּרֶה. במח' נירנברג, עה"ב, קד"ן, אשכנז וגולד': 'נִשְׁמַע בְּמִרְסָם'. במחוי"ו: 'זַעֲקָה בַּמֶּרֶה'. באתר האקדמיה: 'זועק במרה'. בבית אב: 'זועק במרה'. רוּעָה נֶאֱמָן. כ"ה בנוב"ר, ראש"ך ובאתר האקדמיה, ללא וי. במח' נירנברג, מחו"ו, אשכנז, גולד' ובית אב: 'זְרוּעָה נֶאֱמָן'.

זרע קדש לבשו שקים. ויצא השמים שק הושת בסותם:
 חשך השמש וירח קדר. וכוכבים אספו נגהם:
 טלה ראשון בוכה במר נפש. על-פי כבשיו לטבח הובלו:
 יללה השמיע שור במרומים. על-כן בכור שור שחו קרניו:
 בוכב תאומים חלה מבעס. כי-דם אחים נשפך כמים:
 לארץ בקש לנפל סרטן. כי-התעלפו צחי צמא:
 מרום נרעש מקול אריה. כי-שאגתנו עלתה למרום:
 נהרגו בתולות גם-בחורים. על-כן בתולה קדרו פניה:

מקורות ומקבילות

זרע קודש. ע"פ ישע' ה, יג; עזר' ט, ב. לנשו שקים. ע"פ ירמ' ד, ח; יחז' ז, יח; איכ' ב, י. השמים שק הושת כסותם. ע"פ ישע' ג, ג; צבלי צרכות, דף נט ע"א; אה"מ, אסתר, עמ' 58. חשך השמש. ע"פ ישע' יג, י. וירח קדר וכו' נגהם. ע"פ יוא' ב, י. טלה ראשון. ע"פ צבלי צרכות, דף לב ע"ב, י"ב מחלות צרכות צרכות וכו'; מל"ג פ"ג, ס' ז. בוכה במר נפש. ע"פ ש"א ח, י. לטעה הובלו. ע"פ ישע' ג, ז. יללה השמיע. ע"פ ז' א, י; ולקו"ש תה', רמז תרעט, 'צלה קול צכיה ויללה'. שור במרומים. ע"פ מד"ז שה"ש (צוה), פ"ה א פ"ה, 'אצל במרום השור והארי שניהם במרומם'. בכור שור. ע"פ דב' לג, ח. שחו. ע"פ ישע' ב, ט; מנ"י יד, יט. שחו קרניו. ע"פ איכ' ב, ג; איכ"ר פ"ה, ס' ו; מד"ש פ"ה, ס' ח. דם אחים נשפך כמים. ע"פ ז' א, ח; תה' עט, ג. כי התעלפו צחי צמא. ע"פ עמ"י ח, יג. צחי. ע"פ יחז' כד, ז. מרום נרעש. ע"פ יוא' ב, י. מקול אריה. ע"פ ירמ' יב, ח; איכ' ד, י. שאגתנו. ע"פ תה' כב, ב; איכ' ג, ח. עלתה למרום. ע"פ ישע' נח, ד; אה"מ, משה, עמ' 381, 'עד שעלה צכיות לשמי מרום'. נהרגו בתולות גם בחורים. ע"פ דב' לב, כה; תה' עת, סג; איכ' ב, כה; איכ"ר פ"ה, ב, ס' כה.

ח"נ והערות
 לבשו שקים. בקצת כ"י ובבית אב: 'חזרו שקים'. השמים. בקצת כ"י נוסף: 'השמים גם הם', וכ"ה במקצת אשכנז וקד"ץ. במח' נירנברג וקצת כ"י: 'השמים אף הם'. שק הושת. כ"ה בנוב"ר, אתר האקדמיה ובית אב. במח' נירנברג, ראש"ד, קד"ץ, מחז"י, אשכנז וגולד: 'שק הושת'. בסותם. בבית אב: 'קסותה'; וירח קדר. באתר האקדמיה: 'זהירח', וללא תיבת 'קדר'. וכוכבים אספו. כ"ה בנוב"ר, מחז"י, אתר האקדמיה ובית אב. במח' נירנברג, אשכנז וגולד: 'וכוכבים ומזלות אספו'. בוכה במר. במח' נירנברג, מחז"י, אשכנז, גולד' וכ"י אחר באתר האקדמיה: 'בכה במר'. באתר האקדמיה ובבית אב: 'צועק במר'. לטבח הובלו. כ"ה בנוב"ר, אשכנז, אתר האקדמיה ובית אב. בכ"י, מח' נירנברג, מחז"י, ראש"ד וכ"י אחר באתר האקדמיה: 'לטבח יובלו'. שור במרומים. כ"ה בנוב"ר, מח' נירנברג ואתר האקדמיה. בכ"י: 'שור מרומים'. במחז"י: 'שור במרומים', או: 'שור כמרורים'. בקד"ץ: 'שור במרומים'.

על-כן בכור שור שחו קרניו. כ"ה בנוב"ר, אתר האקדמיה ובית אב. במח' נירנברג, מחז"י, ראש"ד, קד"ץ, אשכנז, גולד' וכ"י אחר באתר האקדמיה: 'כי על-צוארנו נרדפנו כלנו'. כן בכור. באתר האקדמיה, בחלק מאשכנז ונ"א בשד"ל: 'כי בכור'. שחו קרניו. בנוב"ר: 'שחו קרניו'. חלה מבעס. כ"ה בנוב"ר, אתר האקדמיה ובית אב. במח' נירנברג, מחז"י, עה"ב, קד"ץ, אשכנז, גולד' וכ"י אחר באתר האקדמיה: 'נרדפנו חלוק'. בעה"ב נוסף: 'ונפג'. לנפל סרטן. באתר האקדמיה: 'לנפל שרטן'. כי-התעלפו. בקד"ץ: 'נתעלפו'. במח' נירנברג, אשכנז וכ"י אחר באתר האקדמיה: 'נתעלפנו'. באתר האקדמיה ובית אב: 'התעלפנו'. בראש"ד: 'עלפו'. בעה"ב: 'ענפה נפשו'. צחי צמא. בבית אב: 'צחה צמא'. במח' נירנברג, מחז"י, עה"ב, ראש"ד, קד"ץ, אשכנז, גולד' וכ"י אחר באתר האקדמיה: 'מפני צמא'. באתר האקדמיה: 'צחה צמא'. מרום נרעש. כ"ה בנוב"ר, אתר האקדמיה ובית אב. במח' נירנברג, מחז"י, אשכנז וגולד: 'מרום נבעת'. עלתה למרום. כ"ה בנוב"ר, מחז"י, אתר האקדמיה ובית אב. במח' נירנברג, אשכנז וגולד: 'לא עלתה למרום'. גם-בחורים. במח' נירנברג, גולד' ואתר האקדמיה: 'על-כן בתולה'. על-כן בתולה. על כי בתולה. קדרו פניה. כ"ה בנוב"ר, גולד', אתר האקדמיה ובית אב. במח' נירנברג, מחז"י, ראש"ד ואשכנז: 'קדרה פניה', לשון יחיד.

סִבֵּב מֵאֲזִינִים וּבִקֵּשׁ תַּחֲנֻהּ • כִּי־נִכְרַע לָנוּ כָּף מֹות מַחֲיִים:
עֲקָרֵב לְבָשָׁה פָּחַד וּרְעָדָה • כִּי־עֲקָרֵבִים יִסְרוּנוּ צָרֵינוּ:
פְּנֵי הַקֶּשֶׁת נִהְפְּכוּ לְאַחֹר • כִּי־צוּר דֶּרֶךְ קִשְׁתּוֹ כְּאֹיֵב:
צָרַח דָּלִי כִי־צָפוּ מִים עַל־רֹאשֵׁנוּ • וּמִבְּלִי דָלִי מָלֵא חֲכָנוּ יָבֵשׁ:
קוֹל גְּדִי נִשְׁמַע לְהַפְסִיק קָרְבָּן • כִּי־גְדִי נִגְדָּע וּשְׁעִיר הַחֲטָאת:
רָגַז וּפָחַד מִזֹּל דָּגִים • כִּי־כִדְגִים נֶאֱחָזֵנוּ בַּמַּצּוֹדָה רָעָה:
שִׁכְחָנוּ מוֹעֵד וְשַׁבָּת בְּטָלָנוּ • שְׂדֵי מִסְרָנוּ בְּיַד צָר וְטִלְטָלָנוּ:

מקורות ומקבילות

ובקש תחִינֵה. ע"פ מ"א ח, לח. כי נכרע... מות מחִיִּים. ע"פ ירמ' ח, ג. פחד ורעדה. ע"פ ישע' לג, יד; אי"ר ד, יד. ראו פס"ו (לקח טוב), אי"ר, פ"ר, ג, ס"ו ח. כי נעקרבִים יסרונו. ע"פ מ"א יב, יא. לרִינוּ. ע"פ ישע' סג, יח. הקשת. ע"פ הוש' א, ה. נהפכו לאחור. ע"פ יחז' ז, ח. דרך קשתו כאויב. אי"ר, ד, ד. לרת. ע"פ ז"א, יד. לפ מים על ראשנו. ע"פ אי"ר, ג, נד; צ"ר רצתי עמ' 175. ומנלי דלי מלא. ראו אה"מ, עולם קטן, עמ' 406, 'דלי פעמים מלא ופעמים' וכו'. חכנו יבש. ע"פ תה' כב, טז; קל, ו. להפסיק קרבן. ע"פ ישע' א, יא. נגדע. ע"פ עמו' ג, יד. רגז ופחד. ע"פ דב' כה, סה"ס; ירמ' לג, ט. מִזֹּל דָּגִים - סימן לריבוי. ע"פ צ"ר מח, טז ורש"י. ראו צצלי צרכות, דף כ, סוף ע"א. כדגים נלחזנו במלודה רעה. ע"פ קה' ט, יב; קה"ר פ"ר ט, ס"ו יב; אה"מ, אסתר, עמ' 53. שכחנו מועד ושבת. ע"פ אי"ר, ד, ו; נחמ' יג, טו; אי"ר פ"ר, ד, ס"ו י. ושבת ציטלנו. ע"פ ירמ' ח, כד"כ; נחמ' יג, ח"ח. ושבת ציטלנו שדי מסרטנו. ע"פ נחמ' יג, ח"ח; צצלי שבת, דף קט ע"ב, 'הרבה יושלים וכו' שחללו צה את השבת', ע"פ יחז' כב, כו. מסרטנו ציד ל. ע"פ תה' טח, סא; צצלי תענית, דף יח ע"ב, 'מסרטנו הקב"ה ציד' וכו'; שה"ר פ"ר ח, ס"ו י. וטלטלנו. ע"פ ויק' כו, לו; ישע' כב, ח; יחז' יא, טז; ראו צצלי סנהדרין, דף כו ע"א, 'טלטלול דגברא קשי מדליהא'.

ח"ג והערות

כִּי־נִכְרַע לָנוּ כָּף מֹות. כ"ה בנוב"ר, מע"צ, אתר האקדמיה ובית אב. באתר האקדמיה ללא תיבת 'כף'. במח' נירנברג, מחו"ר, ראש"ך ואשכנז: כִּי־נִכְרַע לָנוּ מוֹת. בקד"ץ וגולד' כִּי־נִכְרַע לָנוּ מוֹת. בעה"ב: כִּי נִכְרַע לָנוּ מוֹת. עֲקָרֵב. כ"ה במח' רמ"ו ובולוניא. באשכנז, גולד' ומח' שד"ל: 'עֲקָרֵב'. לְבָשָׁה. כ"ה בנוב"ר, עה"ב ואתר האקדמיה. במח' נירנברג, מחו"ר, ראש"ך, קד"ץ, אשכנז, גולד' ובית אב: לְבָשָׁה. פָּחַד וּרְעָדָה. באתר האקדמיה: רעד ופחד. בְּעֲקָרֵבִים יִסְרוּנוּ צָרֵינוּ. כ"ה בנוב"ר, אתר האקדמיה ובית אב. במח' נירנברג, מחו"ר, עה"ב, אשכנז וגולד': בְּעֲקָרֵבִים וּבְרַעַב שִׁפְטָנוּ צָרֵינוּ. בקד"ץ נראה שאין בנוסח תיבת 'בְּעֲקָרֵב'. פְּנֵי הַקֶּשֶׁת וכו' קִשְׁתּוֹ כְּאֹיֵב. כן נוסח בית זה בנוב"ר, אתר האקדמיה ובית אב. במח' נירנברג, מחו"ר, ראש"ך, קד"ץ, אשכנז, גולד' וכ"י אחר באתר האקדמיה: פְּלִגְי מִים הוֹרִידוּ דְמָעָה בְּנִחַל (במח' נירנברג, מע"צ וכ"י אחר באתר האקדמיה: 'במבול'). כי אות בקשת לא (במח"ו) תיבת 'לא' חסרה) נִתְּן לָנוּ (במח' נירנברג: 'למו'). צָרַח דָּלִי וכו' וּמִבְּלִי דָלִי. כן נוסח בית זה בנוב"ר ובאתר האקדמיה. במח' נירנברג, אשכנז וכ"י אחר באתר האקדמיה: צָפוּ מִים עַל־רֹאשֵׁנוּ וּבְדָלִי. דָּלִי מלא. במח"ו: וּבְדָלִי מלא מִים. קוֹל גְּדִי. כ"ה במח' בולוניא ושד"ל. במח' רמ"ו: קוֹל דָּלִי, ברמ"ו נמחק ותוקן בכ"י גְּדִי. קוֹל גְּדִי וכו' וּשְׁעִיר הַחֲטָאת. כן נוסח בית זה בנוב"ר ובאתר האקדמיה. במח' נירנברג, מחו"ר, קד"ץ, מע"צ, אשכנז וכ"י אחר באתר האקדמיה: 'מְרַבְּנוּ קָרְבָּן וְלֹא' (כ"י אחר באתר האקדמיה: 'לֹא') נִתְקַבֵּל. וְגִדִּי פֶסֶק שְׁעִיר חֲטָאתָנוּ (במח' נירנברג, קד"ץ ומע"צ: 'חֲטָאוֹתֵינוּ'). לְהַפְסִיק. כ"ה בנוב"ר ובאתר האקדמיה. בבית אב וני"א במח' שד"ל: 'בִּילְלָהּ כִּי אָפֶס'. גְּדִי נִגְדָּע. בכ"י: גְּדִי נִגְרַע. וּשְׁעִיר הַחֲטָאת. בבית אב: וּשְׁעִיר חֲטָאת. רָגַז וּפָחַד וכו' בַּמַּצּוֹדָה רָעָה. כן נוסח בית זה בנוב"ר, אתר האקדמיה ובית אב. במח' נירנברג, אשכנז, גולד' וכ"י אחר באתר האקדמיה: 'רַחֲמָנִית בְּשָׁלוּ יִלְדִּיהֶן. וּמִזֹּל דָּגִים הָעֲלִים עֲנִיּוֹ (במע"צ: 'עֲנִיּוֹ'). בַּמַּצּוֹדָה רָעָה. כ"ה בקה' שלפנינו ובמח' בולוניא. וכתב בעל המג"ש: 'בס"ס כ"י מדויקים ובדפוסים ישנים בחולס וכ"כ רד"ק בשורש צוד. במח' רמ"ו ושד"ל: 'בַּמַּצּוֹדָה רָעָה'. שִׁכְחָנוּ מוֹעֵד וכו' וְטִלְטָלָנוּ. כן נוסח בית זה בנוב"ר ובאתר האקדמיה. במח' נירנברג, אשכנז וכ"י אחר באתר האקדמיה: 'שִׁכְחָנוּ (במח' נירנברג: 'שִׁכְחָנוּ') שַׁבָּת בְּלִבּוֹת שׁוֹבְבִים. שְׂדֵי שִׁכַּח כָּל־צִדְקוֹתֵינוּ'. עד האות ש"ן בית אב שווה רובו לנוב"ר, מכאן שונה.

תַּמְהָר גָּאֵלָה תַּחִישׁ יְשׁוּעָה. תֹּאמַר לִירוּשָׁלַיִם שַׁבְתִּי אֵלֶיָּה בְּרַחֲמִים:

לפי מנהג ק"ק רומה עוברים לעמ' 161 'אש תוקד בקרבי'.

הַדֶּרֶת מְלֻכּוּתָךְ תִּגְלָה אֵל עֲלִינוֹ. וְתִמְלֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד.
אֲתָה תִּקּוּם תִּרְחֹם צִיּוֹן כִּי־עַתָּה לְחִנּוּנָה כִּי־בָא מוֹעֵד:

מְקוֹנֶנֶת אֲמֶרְיָה.
וּמְצִיתִי שְׁמֶרְיָה.
אֲשֶׁר חָשְׁכוּ מְאוּרֶיָּה.
עַל־בָּעַל גְּעוּרֶיָּה:
אֲרִיּוֹךְ אֵשׁ אוֹכְלָהּ.

בַּת־צִיּוֹן שְׁמַעְתִּי
אָהָה עַל־כּוֹס שְׁתִּיתִי
אֵלֶי עֲדִינָה לְשָׁכִינָה
כְּבַתּוּלָה חֲגֶרֶת־שֶׁקַּח
הִילִילִי יַעַר לְבָנוֹן

ח"ג והערות

תַּמְהָר גָּאֵלָה וכו' אֵלֶיָּה בְּרַחֲמִים. כן נוסח בית זה
בנוב"ר ובאתר האקדמיה. במח' נירנברג, אשכנז וכו'
אחר באתר האקדמיה: 'תִּקְנָא לְצִיּוֹן קְנָאָה גְּדוּלָּה. וְתֹאמַר
לְרַבִּיתִי עִם מְאוּרֶיָּה (במח' נירנברג וכו' אחר באתר
האקדמיה: 'עוֹנֶה־יָד'). תֹּאמַר לִירוּשָׁלַיִם. בכ"י: וְתֹאמַר
לִירוּשָׁלַיִם. הַדֶּרֶת מְלֻכּוּתָךְ וכו' כִּי־בָא מוֹעֵד. במח'
רמ"ז ובולגריה שתי שורות אלו מחוברות לסוף הקינה,
אבל במח' שד"ל נפרדו ממנה וכנראה הם תוספת.
בַּת־צִיּוֹן שְׁמַעְתִּי. קינה מאת ר' יהודה הלוי הנחונה גם
בקהילות הספרדים והתימנים. לנוסח הקינה, ראוי 'שירי
הקדש לרבי יהודה הלוי על פי כתבי יד ודפוסים' מהד'
דב ירדן, ירושלים, תשמ"ו, כרך ד, עמ' 1053-1055.
כאן הקינה נדפסה לפי המסורת האישלית וצוינו עיקרי
ח"ג ביחס למהדורה של דב ירדן. הקינה נמצאת גם
בבית אב, דף ק' ע"א; תכלאל ע"ת, דף עה ע"ב; מח'
תתת"ס רפ"ד, דף רלד, ב-רלה. שמעתי מקוננת.
אצל ירדן: 'שמעתי מְמַרְרָת, וכו' בנוסחאות הספרדים
ובתכלאל ע"ת ולפי שד"ל, מכב"ר עמ' 55, זהו הנוסח
הנכון. אֲמֶרְיָה. במח' רמ"ז: 'אֲחֶרְיָה'. אָהָה על.
כ"ה כל פעם במקרא שלפנינו, במח' בולגריה ושד"ל.

במח' רמ"ז ואצל ירדן: אָהָה על. עַל־כּוֹס. הִילִילִי. כ"ה במח'
בולגריה ושד"ל, קרוב לזה במח' רמ"ז. אצל ירדן: 'הִילִילִי, ע"פ זכ' יא, ב. בבית אב: 'הִילִילִי' בתתת"ס רפ"ד ותכלאל
ע"ת: 'הִילִילִי'. אֲרִיּוֹךְ. אצל ירדן, נוסחאות הספרדים ותכלאל ע"ת: 'אֲרִיּוֹךְ', לדעת שד"ל במכב"ר כ"ה הנכון.
אש אוֹכְלָהּ. אצל ירדן: 'אש אֹכְלָהּ', ע"פ יחז' שו, ו.

מקורות ומקבילות

תַּמְהָר גָּאֵלָה. ע"פ תה" סט, יחז"ל; מדר"ג פר' צמקת, סו' ה';
ילקוט"ש שם"ש, רמז תתקפ"ה, ד"ה דודי לי. תַּחִישׁ יְשׁוּעָה. ע"פ
ישע' ס, כב; צבלי סנהדרין, דף לח ע"א, זכר, אחישנה'; אה"מ,
דני', עמ' 102, 'להחיש להם גאולה פדות וישע'. תֹּאמַר
לִירוּשָׁלַיִם. ע"פ ישע' מד, כו. לִירוּשָׁלַיִם שְׁתִּיתִי אֵלֶיָּה גְּרַחֲמִים.
ע"פ זכ' א, טז; מדר"ג מו' עב, סו' א; אה"מ, ר' עקיבא,
עמ' 413, ד"ה ה"ה. הַדֶּרֶת מְלֻכּוּתָךְ. ע"פ ישע' ג, י, לה, ג;
תה" קמא, ואיב; דני' יא, כ ומל"ג. תִּגְלָה אֵל עֲלִינוֹ. ע"פ
ישע' ג, יז; מו"ס פר' יט, ה"ה; ילקוט"ש תו', רמז שז, ד"ה כי
לא ירחני, 'מגלה כבודו וכו'; אה"מ, וישע, תחילת עמ' 155.
וְתִמְלֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. ע"פ תה" י, טז; ש"א יב, יב; מדר"ג
פר' וישלח, סו' ל, ע"פ זכ' יד, ט; ילקוט"ש מ"א, רמז ריד, ד"ה
צחרו לכם. אֲתָה תִּקּוּם תִּרְחֹם וכו'. תה" קב, יד; פסז"ו (לקח
טוב), צמ" דף קא ע"ב, ד"ה טוביהו. בַּת צִיּוֹן. ע"פ איכ'
א, ו. בַּת צִיּוֹן שְׁמַעְתִּי מְקוֹנֶנֶת אֲמֶרְיָה. ע"פ ירמ' ד, לה.
מְקוֹנֶנֶת אֲמֶרְיָה. ע"פ ישע' כב, ד; מש' ג, טז. אֲשֶׁר חָשְׁכוּ
ע"פ יחז' ט, ח. כּוֹס שְׁתִּיתִי וּמִלִּיתִי שְׁמֶרְיָה. ע"פ תה" עה, ט.
אֵלֶי עֲדִינָה. ע"פ ישע' מו, ח. חָשְׁכוּ מְאוּרֶיָּה.
ע"פ יחז' לב, ח; איכ' ה, יז; איכ' יח, יח. כְּבַתּוּלָה חֲגֶרֶת־שֶׁקַּח
וכו'. יוא' א, ח. הִילִילִי. ע"פ ישע' יד, לה. יַעַר לְבָנוֹן. ע"פ
מ"א ז, ג; ישע' י, לד. אֲרִיּוֹךְ. ע"פ ישע' טז, ט. אֵשׁ אוֹכְלָהּ.
ע"פ יוא' ג, ה; זכ' יא, א; צבלי יומא, דף לט ע"ב.

ח"נ והערות

שער ליון. ע"פ תה' טו, טו. יספור. ע"פ ויה' א, יג. כי אל
עשה בלה. ע"פ ישע' י, כג; יח' ויא, יג. עשה צי בלה. ע"פ
בר' יח, כח. ותתפול. ע"פ רמ' ו, כג; מנ' א, י. כי שנתה
העבודה. ע"פ ויק' כו, לא. והלשכה תקון וכו' סנהדריה. ע"פ
צבלי יומא, דף ט' ע"א, לשכת הגזית סנהדרין. אספו
הסנהדרין. ע"פ משנ' סוטה פ"ג מ"א; ספרי' פ"ה ד' ד"ה כי
תשא. לשכת צירה. ע"פ נחמ' יג, ד; דה"א כט, א. זרע
אחרון. ע"פ ויק' כח, חא. קודש הקדשים. ע"פ שמ' כו, לג;
מ"א ו, טז. גזית ארון. ע"פ משנ' שקלים פ"ו מ"א; צבלי
יומא, דף ג' ע"ב. והמתחלה... קטורת סמים. ע"פ ויק' טז, יז;
ויח' כח, קרע. ע"פ ויה' צ, כג. קרע ע"פ מ"א א' יג. יגה.
על אפס אורים ותומים. ע"פ עזר' כ, כג; צבלי סוטה, דף מה
ע"ב. יתרגו. ע"פ ישע' לו, כט; חזק' ג, טז. על שולח
ושלמים. ע"פ שמ' כד, יח; שופ' כ, כו. צניעה. ע"פ ישע'
ס, כב. יכיתו סודריה. ע"פ ויק' כד, יח; עזר' ג, ג. סודריה.
ע"פ חו' י, כג; משנ' סוכה פ"ד מ"ה. מי יעיר. ע"פ ישע'
ד, ג. נציתים. ע"פ ישע' לח, כ.

שָׁעַר צִיּוֹן. כִּינָּה בְּנוֹבִיר. אֲצֵל יִרְדֵּן, נֹסְחָאוֹת הַסְּפָרִידִים וּתְכַלְכָּא עִינָּה: שָׁעַר צִיּוֹן. כִּי־אֵלֵי עֹשֶׂה בִּי כְּלָה. אֲצֵל יִרְדֵּן, נֹסְחָאוֹת הַסְּפָרִידִים וּתְכַלְכָּא עִינָּה: כִּי אֵל עֹשֶׂה כְּלָה, וְלֹא תִיבֵת בִּי. וְתִתְפַּלֵּשׁ הָעוֹרָה. אֲצֵל יִרְדֵּן: וְתִתְפַּלֵּשׁ הָעוֹרָה. שְׁבִתָּה הָעֶבְרִיָּה. אֲצֵל יִרְדֵּן, נֹסְחָאוֹת הַסְּפָרִידִים וּתְכַלְכָּא עִינָּה: שְׁבִתָּה הָעוֹלָה. עַל כִּי־אֶפְפֹּה. אֲצֵל יִרְדֵּן, נֹסְחָאוֹת הַסְּפָרִידִים וּתְכַלְכָּא עִינָּה: כִּי־אֶפְפֹּה, וְלֹא תִיבֵת עָלַי. וְגִסְקִדְשׁ. אֲצֵל יִרְדֵּן: וְבֵית קֹדֶשׁ. אוֹי עֲלִי־גִנִּיזוֹת. אֲצֵל יִרְדֵּן לֹא תִיבֵת יֵאוּי. וְהִפְרַכְתָּ תִּזְעַק. כִּי־הַ בְּמִחַ רְמִי וּשְׂדֵי־ל. בְּמִחַ בּוֹלוּנִי וְאֲצֵל יִרְדֵּן: וְהִפְרַכְתָּ תִּזְעַק. אוֹי עֲלִי־מְקוֹמִי וְתִרְזֶן. אֲצֵל יִרְדֵּן, נֹסְחָאוֹת הַסְּפָרִידִים וּתְכַלְכָּא עִינָּה: אֶפֶן לְמְקוֹמִי תִרְזֶן. רֹאתָה אֶפְרֹזִים. כִּי־הָאֵל וְאֲצֵל יִרְדֵּן: רֹאתָה יָרִים. גָּלוּ סְתֵרֵיהֶם. כִּי־הַ בְּנוֹבִיר, לֹא תִיבֵת יָאֵת. אֲצֵל יִרְדֵּן, נֹסְחָאוֹת הַסְּפָרִידִים וּתְכַלְכָּא עִינָּה: עָלוּ אֶת־סְתֵרֵיהֶם. וְהִמְחַתָּה תִּקְנוֹן. אֲצֵל יִרְדֵּן, נֹסְחָאוֹת

הספרדים ותכלאל ע"ח: וזמחתה מְוֹנֶנֶת. אהרן נִקְרַע. אצל ירדן ובתת"ס רפ"ד: אהרן יִקְרַע. בתכלאל ע"ח: אהרן יִקְרַע. עַל־אֶפֶס אֹרִיז וְתָמִים. כ"ה במח' בולוויא ושד"ל. במח' רמ"ו: עַל־אֹרִיז וְתָמִים וְלֹא תִיבֵת אֶפֶס. אצל ירדן: עַל־אֹרִיז וְעַל־תָּמִים. וְהַמְּזֻבָּח יתרגו. אצל ירדן, נוסחאות הספרדים ותכלאל ע"ח: וְהַמְּזֻבָּח יתרגו. מְדוּעַ לֹא. אצל ירדן: וְמְדוּעַ לֹא. לֹא־בְעֵתָהּ. במח' רמ"ו: לֹא־בְעֵתָהּ? יְכִינֹחַ סודריה. כ"ה במח' בולוויא, שד"ל ואצל ירדן. במח' רמ"ו: יְכִינֹחַ סודריה. נוסחאות הספרדים ותכלאל ע"ח: יְכִינֹחַ סודריה. יִלְלִל כְּנֹר. בתת"ס רפ"ד: יִלְלִל כְּנֹר.

וְתַעֲנֶה הַמְּנוּרָה
וְהֶאֱחֵל מִתְאוּנָן
וְהִתּוֹרָה תִּתְרַעַם
חוֹל יְחוּל הַשְּׁלָחַן
וּכְיוֹנָה תִּהְגֶּה
וּבִתְעָמִי כָל־זֹאת
וְלִפְנֵי צָרִיהָ
זֶה כְּמָה מִיַּחֲלָת
קְשׁוּרָה בְּצֹפּוֹר בִּיד צוֹר
קוֹם בְּטָרֶם יִתְמוּ
וּפְקֹד כְּנֶה נְטָשֶׁת

מִי־יַעֲלֶה גְרוּתִי
אֵין מְקִים יְרִיעוּתִי
כִּי־חָדְלוּ שׁוֹמְרֵיהָ:
אִי עוֹרְכֵי מַעֲרָכָה
אֵיכָה שְׁבִתָּה מְלֹאכָה
מִהוֹדָה נִתְכָּה
הִלְכוּ שְׁבִי צִירֶיהָ:
יוֹם רָצוֹן מִמָּךְ צוֹר
עָזוּב וְעָצוֹר
עוֹלָלוֹת כָּרֶם נָצוֹר
וּפְרָצֶת גְּדֵרֶיהָ:

מקורות ומקבילות

המנונה... יעלה גרותי. ע"פ שמ"מ, ד; ויק' כד, ד. והאולל...
אין מקים יריעותי. ע"פ ירמ' י, כ; מד"ז איכ' פ"א, ס"א ז;
פס"כ פ"א כה, ד"ה ז' היא שנאמרה. מתאונן - מתרעס.
בבלי קידושין, דף פ"ב, ע"פ איכ' ג, לט. והתורה... שומריה.
ע"פ שמ"מ, כז, ד. חול יחול. ע"פ יחז' ל, טז; חז"ל, ז.
השולחן. ע"פ שמ"מ, כה, כג. ק"ל. ע"פ צ"ר ד, ט. עורכי
מערכה. ע"פ שמ"מ, מ, ד; ויק' כד, ה"ח. מערכה. ע"פ שמ"מ
לט, לו. וכיונה תהגה. ע"פ ישע' לח, יד; נט, יא. איכה
שנחה. ע"פ ישע' יד, ד. ונת עמי. ע"פ ישע' כב, ד. מהודה
נתכה. ע"פ איכ' ב, א; שמו"ר פ"א, מ, ס"א ד. "...נתן הוד והדר
על ישראל". נתכה. ע"פ נח"א, ו. ולפני לריה הלכו שני.
ע"פ איכ' א, ה. זה כמה מיחלת. ע"פ זכ"א, ג. מיחלת.
ע"פ חז"ל, סט, ד. יום ראון ממך לור. ע"פ ישע' נח, ה.
קשורה כצפור ביד לור. ע"פ חז"ל, קכד, ז; מכו"ל דר"י, פ"א בשלח,
מס' דוה"ק, פ"א, ו, ד"ה וישע' ה'. עוזב ועצור. ע"פ דב'
לכ, לו. קום. ע"פ חז"ל, ג, ח. נטרס יתמו עוללות. ע"פ ישע'
ח, ד"ה. כרם - ישראל. ע"פ ישע' ה, ז; מהע"ד יד, א; שמו"ר
פ"א, ה, ס"א יב. נצור. ע"פ ישע' מט, ו; חז"ל, קכ"ד, ד. ופקוד
כנה. ע"פ חז"ל, פ, טרעז. כנה - ישראל. ע"פ חז"ל, מ"ר עקיצה,
עמ' 433. נטשת. ע"פ מ"כ כ"א, יד; ישע' ב, ו. ופרצת
גדריה. ע"פ חז"ל, פ, יג.

ח"צ והערות

ותענה המנורה. אצל ירדן, נוסחאות הספרדים ותכלאל
ע"ח: יתענה מנורה שהורה. חדלו שומריה. אצל
ירדן, נוסחאות הספרדים ותכלאל ע"ח: חדלו שומריה.
חול יחול. במלאפוס, כ"ה במח' בולוניא, שד"ל ואצל
ירדן, וכן נראה נכון, כמו ביחז' ל, טז, מקור מלשון חיל,
פחד ורעדה. במח' רמ"ו, נוסחאות הספרדים ותכלאל
ע"ח: חול יחול. וכיונה תהגה. אצל ירדן, נוסחאות
הספרדים ותכלאל ע"ח: יכנה בן תהגה. כל-זאת.
כ"ה בנוב"ר וללא תיבת 'על'. אצל ירדן, נוסחאות
הספרדים ותכלאל ע"ח: 'על-כל-זאת'. מהודה נתכה.
אצל ירדן, נוסחאות הספרדים ותכלאל ע"ח: 'דמעתה
נתכה'. ולפני צריה. אצל ירדן, נוסחאות הספרדים
ותכלאל ע"ח: 'בילפני צריה'. שבי ציריה. אצל ירדן;
שבי שריה. כמה מיחלת. כ"ה בנוב"ר ובנוסחאות
שלפנינו, בניקוד זכ"א, ג. אצל ירדן: 'כמה מיחלת'.
כצפור. אצל ירדן: 'כצפור'. ביד צור. כ"ה במח'
רמ"ו ובולוניא. במח' שד"ל ואצל ירדן: 'ביד צר'.
בתת"ס רפ"ד: 'ביד צר'. בבית אב ותכלאל ע"ח: 'ביד
זר'. עוזב ועצור. אצל ירדן ובשאר הנוסחאות: 'נאפס
עוזב ועצור'. כרם נצור. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניא
ונ"א בשד"ל. אצל ירדן ושאר הנוסחאות: 'כרם נצור'. כנה נטשת. אצל ירדן ושאר
הנוסחאות: 'כנה נטשת'.

בירושלים בשנים האחרונות נהגו לעבור לעמ' 161 'אש תוקד בקרבי'.

**תַּסְתֵּר לְאֵלִים תְּרִשִּׁישִׁים מֵרוֹן. וְזַעַזְעַת עוֹלָם מִפְּנֵי
חֶרוֹן. כְּלֹהָטָה אֵשׁ
בֵּין בְּדֵי הָאָרוֹן:**

**שְׁנֵי מִקְדָּשִׁים אֲשֶׁר בְּמַעֲלָה וּבְמַטָּה. זֶה־עַל־גִּבִּי זֶה הָאָפֶלֶו
בַּעֲלָטָה. וְנִמְתָּ אַחֲרֵי־שׁ אֶתְאָפֶק וְאַבִּיטָה:**

**רָאשֵׁי הַבָּדִים נִגְנְזוּ בֵּין־הַפְּרוּכּוֹת. וְאַרְבַּע גְּחָלִים בְּדָבִיר
מִהֲלָכוֹת. אַרְבָּעִים יְסוֹד עַד־תְּהוֹם מְלַחְכוֹת:**

**קָדַשׁ הַקְדָּשִׁים מִכְּתִי קָדַשׁ בְּדָד. וְשַׁחַת וְהִילָלָת אֶהְיִי שְׂדָד.
אָכָה כָּף אֶל־כָּף הַשְּׁמַעַת בְּהִידָד:**

מקורות ומקבילות

מִלֵּטֶס לֹא שֵׁן נָדִי הָאָרוֹן. ע"פ צמדצ"ר פר' ה, סו' א; מדרש
מז' כב, סו' יא. אַחֲרֵי־שׁ אֶתְאָפֶק. ע"פ ישע' נב, יד. וְאַבִּיטָה.
ע"פ ישע' יח, ד. וְאַרְבַּע גְּחָלִים כְּדָבִיר מִהֲלָכוֹת. הנילו ספ"ר
סו' סב, סוף עמ' שג; סודי חזי ח"א, אות ס, ד"ה והנה חין.
אֶהְיִי שְׂדָד. ע"פ ירמ' י, כ. אָכָה כָּף אֶל כָּף. ע"פ יחז' כא, כב.

ח"ג והערות

תסתר לאלים תרשישים. קינה מאת ר' אלעזר הקליר,
מיוסדת ע"ס תשר"ק, נמצאת גם במנהג אשכנז. מחז"ו,
מהדור ר' אריה גולד, עמ' תריט; כ"י 177; מע"צ דף 322;
ע"הב ח"ג, דף 277; מח' נירנברג דף 203; גולד' דף צ,
סו' כה. וְזַעַזְעַת עוֹלָם. במח' נירנברג, מחז"ו, ראש"ך,

ע"הב, אשכנז וגולד': וְזַעַזְעַת עוֹלָם. כְּלֹהָטָה אֵשׁ. כ"ה בנוב"ר, קד"ן, אשכנז וגולד'. במח' נירנברג, מחז"ו,
ע"הב, ראש"ך: כְּלֹהָטָה אֵשׁ. בֵּין בְּדֵי. במחז"ו, קד"ן, רוב אשכנז וני"א במח' שד"ל: בֵּין שְׁנֵי בְדֵי, אבל איננו
בנוב"ר, ע"הב, מח' נירנברג וגולד'. בְּדֵי הָאָרוֹן. במח' נירנברג ואשכנז: בְּדֵי אָרוֹן. במחז"ו בסוף כל בית נוסף:
עַל הַקּוֹדֶשׁ וְעַל הַמִּקְדָּשׁ, וּבֵין כָּל הַבֵּית: עַל חֶרֶבֶן בְּהַמִּקְדָּשׁ... זֶה־עַל־גִּבִּי. במח' נירנברג, מחז"ו, ע"הב, אשכנז
וגולד': זֶה־עַל־גִּבִּי. הָאָפֶלֶו. כ"ה נראה נכון וכ"ה באשכנז ובגולד'. במח' נירנברג, ראש"ך ושד"ל: הָאָפֶלֶו.
בַּעֲלָטָה. במח' רמ"ו, בולוניה וכ"י: הָאָפֶלֶו, וצ"ל: הָאָפֶלֶו. במחז"ו: הָאָפֶלֶו וְהַעֲלָטָה. וְנִמְתָּ. במח'
נירנברג ללא ו'. במח' שד"ל: וְנִמְתָּ. אֶתְאָפֶק. במח' נירנברג: וְנִמְתָּ. הַבָּדִים נִגְנְזוּ. כ"ה נראה נכון.
בנוב"ר: הַבָּדִים נִגְנְזוּ. במח' נירנברג, ראש"ך, קד"ן, ע"הב, אשכנז וגולד': וְנִמְתָּ. בֵּין־הַפְּרוּכּוֹת. כ"ה בנוב"ר
וע"הב, בראש"ך ומקצת אשכנז: מִכְּתִי. במח' נירנברג, גולד' ומקצת אשכנז: מִכְּתִי. במחז"ו: מִן או: עַס. הַפְּרוּכּוֹת.
כ"ה במח' שד"ל, גולד' ועוד, וכן נראה נכון ע"פ המכלול, דף קסא ע"א. במח' רמ"ו ובולוניה: הַפְּרוּכּוֹת. במח'
נירנברג וקדמ"א: הַפְּרוּכּוֹת. בכ"י ומקצת אשכנז: הַפְּרוּכּוֹת, בלשון יחיד. בְּדָבִיר. במח' נירנברג וגולד': בְּדָבִיר.
אֶרְבָּעִים יְסוֹד. כ"ה בנוב"ר וע"הב. במח' נירנברג, מחז"ו, ראש"ך, קד"ן, אשכנז וגולד': אֶרְבָּעִים יְסוֹד. יְסוֹד.
במח' שד"ל בסוגריים: יְסוֹדוֹת. מִכְּתִי קָדַשׁ. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניה, כ"י, נירנברג, ראש"ך, קד"ן, ע"הב,
גולד' ומקצת אשכנז. במחז"ו ומקצת אשכנז: מִכְּתִי קָדַשׁ. במח' שד"ל: מִכְּתִי קָדַשׁ וני"א בסוגריים: מִכְּתִי.
בְּדָד. כ"ה בנוב"ר ומחז"ו. במח' נירנברג, אשכנז וגולד': בְּנִגְדָד. בראש"ך, קד"ן וני"א בשד"ל: בְּנִגְדָד. וְשַׁחַת.
במח' נירנברג: וְשַׁחַת, ללא ו'. באשכנז: וְשַׁחַת. אָכָה כָּף. כ"ה בנוב"ר ומחז"ו. במח' נירנברג, קד"ן, ע"הב, אשכנז
וגולד': וְנִמְתָּ אָכָה כָּף. הַשְּׁמַעַת בְּהִידָד. במח' נירנברג, ע"הב, קד"ן, גולד' ומקצת אשכנז: וְשַׁחַת הִידָד.
במחז"ו: וְשַׁחַת, ללא ו'. במקצת אשכנז: וְשַׁחַת.

צִפִּירַת תַּפְאֲרֶתְךָ נִתְּנָה בְּיַד-עָר. כָּל-כְּלֵי חֲמֻדַּת אֹוִי עֵס־
הָאוֹצָר. וְלֶךְ הַכֹּחַ וְהַגְּבוּרָה וְנָמוּ עָצָר:
פְּנֵי הַכֶּסֶּא אָז אָפְלוּ. וְגִבְהֵי שָׁמַיִם לְקִדְרוֹת הִשְׁפָּלוּ. יָכִין וּבָעֹז
לְהַשְׁתַּבֵּר כִּנְפָלוּ:
עֲשֶׂרֶת שְׁלַחֲנוֹת זָהָב שָׁלְלוּ. וְלַעֲזָרֵיכֶם נָמוּ אִיָּה אֲדוֹן אֶלֹו.
לְאוֹצָר שֶׁנָּעַר לְקִדְשֵׁי הַנְּחָלוֹ:
שָׂרְפִים עוֹמְדִים נָעוּ מִמַּעַמָּד. כְּנִהְרֵסוּ מְכוֹנוֹת מִתּוֹךְ מַחְמַד.
וְזָרִים קָרְאוּ יְמֵי הַשְּׁמָד:
נִחַשְׁתָּ יָם וַעֲשָׂרָה כִּיּוֹרוֹת. נִתְּנוּ לִבָּל וְהָנֶם שְׁבוּרוֹת. וּשְׁנֵי
הַמְּאוֹרוֹת מֵאֵז קְדוּרוֹת:

מקורות ומקבילות

ח"ג והערות

תַּפְאֲרֶתְךָ. במח' נירנברג ואשכנז: 'תַּפְאֲרֶתְךָ'. נִתְּנָה בִיד. כ"ה בנוב"ר ומחז"ו. במח' נירנברג, אשכנז וגולד: 'נִתְּנָה בִיד'. כְּלֵי חֲמֻדַּת. כ"ה במח' בולוניה, שד"ל ונירנברג. במח' רמ"ו וגולד: 'כְּלֵי חֲמֻדַּת'. לשון רבים. חֲמֻדַּת אֹוִי. כ"ה בנוב"ר וגולד. במח' נירנברג, ראש"ך, מחז"ו ואשכנז: 'חֲמֻדַּת \ אֹוִי'. אֹוִי. במח' נירנברג: 'אֹוִי'. בכ"י 'אֹוִי'. עֵס־הָאוֹצָר. כ"ה בנוב"ר, במח' נירנברג, מחז"ו, קד"ץ וגולד. ע"י בעה"ב, תחילת עמ' 278, ובהערת המהדיר מס' 66, שנראה שניקד 'עס' האוצר, בקמץ. באשכנז וכמה כ"י: 'בֵּית האוצר, וכן נראה מראש"ך. וְנָמוּ עָצָר. כ"ה במח' רמ"ו, בולוניה, נירנברג, מחז"ו וגולד. במח' שד"ל: 'וְנָמוּ עָצָר'. בראש"ך וחלק מאשכנז: 'וְנָמוּ עָצָר'. אָפְלוּ. בכ"י: 'נִבְהָלוּ אָפְלוּ'. וְגִבְהֵי. מעה"ב נראה שתיבת 'וְגִבְהֵי' אינה בנוסח. כְּנָפְלוּ. כ"ה במח' בולוניה, שד"ל וגולד. במח' רמ"ו ונירנברג: 'כְּנָפְלוּ'. עֲשֶׂרֶת שְׁלַחֲנוֹת. במח' נירנברג, עה"ב, גולד' והרבה אשכנז: 'עֲשֶׂרֶת שְׁלַחֲנוֹת'. בראש"ך, קד"ץ ושאר אשכנז: 'עֲשֶׂרֶת שְׁלַחֲנוֹת'. וְזָהָב. כ"ה בנוב"ר, מחז"ו וכן נראה מעה"ב. במח' נירנברג, ראש"ך, קד"ץ, אשכנז וגולד: 'וְזָהָב'. שָׁלְלוּ. במח' נירנברג, מחז"ו, ראש"ך, קד"ץ ומקצת אשכנז: 'שָׁלְלוּ', ניקוד זה הוא על דרך הפועל הפשוט, על דרך השלמים. בגולד' ומקצת אשכנז: 'שָׁלְלוּ', ניקוד זה הוא פועל מפעיל הכפל, שלל על דרך בנין המרובע, ראו שפה לנאמנים' בלוח הפעלים (עמ' יג) סוף הע' ו', בלזית חן בסוף הכפולים, שער ה' פרק ז' (דף סב ע"ב), מכלול דף קכב ע"א והבנת המקרא לרוח"ה, בר' מט, כג. והשווה לעיל קינת 'איכה ישיבה חבצלת השרון', בית ג, הערה ד"ה 'זרדומתי', על ענין ניקודו, ולקמן בקינה זו, בית כ, ד"ה 'זשסו'. לְאוֹצָר שֶׁנָּעַר. במח' נירנברג וגולד: 'לְאוֹצָרוֹת שֶׁנָּעַר'. לְקִדְשֵׁי הַנְּחָלוֹ. כ"ה בנוב"ר, מח' נירנברג ומחז"ו. בקד"ץ, אשכנז וגולד: 'לְקִדְשֵׁי כְּנָפְלוֹ'. מִתּוֹךְ מַחְמַד. כ"ה בנוב"ר, מח' נירנברג, מחז"ו, גולד' והרבה אשכנז. בראש"ך ומקצת אשכנז: 'מִבֵּית מַחְמַד'. וְזָרִים קָרְאוּ. כ"ה בנוב"ר, ראש"ך, גולד' ומקצת אשכנז. במח' נירנברג ומקצת אשכנז: 'וְזָרִים קָרְאוּ, או: 'וְזָרִים קָרְאוּ. במחז"ו: 'וְזָרִים קָרְאוּ'. נִתְּנוּ לִבָּל. במח' נירנברג, עה"ב, אשכנז וגולד: 'נִתְּנוּ לִבָּל'. בראש"ך, קד"ץ ומקצת כ"י: 'נִתְּנוּ לִבָּל'. וּשְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת מֵאֵז קְדוּרוֹת. כ"ה בנוב"ר וגולד. במח' נירנברג: 'מֵאֵז קְדוּרוֹת שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת'. בכ"י תיבת 'מֵאֵז' איננה.

לפירת תפארתך. ע"פ ישע' כח, ה. תפארתך נתנה ביד לך. ע"פ תה' עח, סא. ולך הכוח והגבורה. ע"פ דה"א כט, יב. וגבהי שמים. ע"פ אי' יא, ח. שמים לקדרות הושפלו. ע"פ ישע' ג, ג. יכין ובעז. ע"פ דה"א ג, ח. עשרת שולחנות. ע"פ דה"א ד, ח. לאוצר שנער. ע"פ מ"ב כה, יג; ירמ' נב, חרכנ; דני' א, ב. שרפים עומדים. ע"פ ישע' ו, ב. מחושט יס. ע"פ מ"ב כה, יג. ועשרה כיוצא. ע"פ מ"א ז, לה. לנל. ע"פ ישע' מו, יא; ירמ' ג, ב. ושני המאורות מאז קדורות. ע"פ יחז' לב, ז.

מַעֲשֵׂה הָאוֹפָנִים אֲשֶׁר בְּמַרְכָּבָה. כְּהוֹרְדוּ לָאָרֶץ זֶהר הֶרְקִיעַ
 כָּבֶה. חוֹלֵשׁ עַל-גּוֹיִם לִפְנֵי מְכַרְוִבִים בָּא:
 לוֹיֹת הַמוֹרָד מֵעַת רָדְדוּ. הִטְלָלִים עוֹד לְבִרְכָה לֹא יָרְדוּ.
 בְּלִבָּם רָעִים מֵעַל בְּמַתִּי עַב דָּדוּ:
 כָּל-כְּלִי הַפֶּסֶף וְכָלִי הַזֶּהָב. קָצְצוּ וְשָׁסוּ מִבֵּית הַלְהָב. כְּצֹאת
 הַהֶדֶר שְׁחָחוּ עוֹזְרֵי רֶהָב:
 יוֹם אֲשֶׁר נִקְרָא מְהוּמָה וּמְבוּכָה. לַהֲקַת מְלָאכִים כְּאֲשֶׁה
 מִצָּרָה נְבוּכָה. דְּבוּר פֶּתַח וְעָנּוּ אַחֲרָיו אֵיכָה:
 טָס עֲמוּנִי וּמוֹאָבִי וְהוֹצִיאוּ הַכְּרוּבִים. וּבְכָלִיכָה הָיוּ אוֹתָם
 מְסוּבָּבִים. הִנֵּה כָּל-הַגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָה חֲשׂוּבִים:

ח"ג והערות

מקורות ומקבילות

מעשה האופנים אשר נמרכבה. ע"פ מ"א ז, לג. זוהר הרקיע.
 ע"פ דני' יב, ג. חולש על גוים. ע"פ ישע' יד, יב. לויות
 המורד. ע"פ מ"א ז, כט. נמתי עב. ע"פ ישע' יד, יד. יום...
 מהומה ומנוכה. ע"פ ישע' כב, ה. כאלה מלר. ע"פ ירמ'
 מח, מח. הכה כלל הגוים וכו'. יחז' כה, ח.

כְּהוֹרְדוּ. במח' שד"ל: כְּהוֹרְדוּ, ובסוגריים: הוֹרְדוּ.
 הֶרְקִיעַ כָּבֶה. במח' רמ"ו: הֶרְקִיעַ כָּבֶה? חוֹלֵשׁ. נ"א
 במח' שד"ל: כְּחוֹלֵשׁ. מְכַרְוִבִים בָּא. במח' רס"ד:
 רס"ה ללא תיבת 'בא'. במח' נירנברג וגולד': כְּרוּבִים
 בא'. במח' רמ"ו: לִפְנֵי מְכַרְוִבִים. מעת רָדְדוּ. כ"ה
 במח' רמ"ו, בולוניא, כ"י, עה"ב ונוסח כ"י ראשון במח' רמ"ו.

במח' נירנברג, כ"י אחד של מח' ראש"ד, קד"ן, מע"צ, אשכנז, גולד' ושד"ל: מעת הוֹרְדוּ. הִטְלָלִים. במח'
 נירנברג: הִטְלָלִים. לֹא יָרְדוּ. כ"ה במח' בולוניא, שד"ל וגולד'. במח' רמ"ו ונירנברג: לֹא יָרְדוּ. בְּלִבָּם רָעִים.
 כ"ה בנוב"ר וקד"ן בנוסח א'. בכ"י: בְּלִבָּם רָעִים. במח' נירנברג, מח' ראש"ד, עה"ב, קד"ן נוסח ב', מע"צ,
 אשכנז וגולד': בְּלִבָּם רָעִים. מֵעַל בְּמַתִּי. במח' נירנברג וגולד': מֵעַל בְּמַתִּי. עַב דָּדוּ. כ"ה בכ"י, מח' נירנברג,
 ראש"ד, נוסח א' בקד"ן, מח' ראש"ד, מע"צ ומקצת אשכנז. במח' רמ"ו, בולוניא, שד"ל, נוסח ב' בקד"ן: עַב דָּדוּ.
 קָצְצוּ. במח' נירנברג: כָּלִי. וְשָׁסוּ. כן מנוקד בנוב"ר, מח' נירנברג ומקצת אשכנז, והוא פועל עבר משורש
 'שסה'. במע"צ, גולד' ומקצת אשכנז: וְשָׁסוּ, השי"ן בחולם, על דרך זימרוהו ורַבִּי, בר' מט, כג, ע"ש ברש"י,
 רד"ק, בפ"י שד"ל ובמכלול דף קכח ע"א, משורש 'שסס' וע"ש בהבנת המקרא לרש"י. השוו לעיל בית ע, ד"ה
 'שללו'. במח' רמ"ו: יזרפו. כְּצֹאת הַהֶדֶר. במח' נירנברג, קד"ן, כ"י ומקצת אשכנז: כְּצֹאת הַהֶדֶר. הַהֶדֶר.
 במח' שד"ל בסוגריים: מִן-הַהֶדֶר. הַהֶדֶר שְׁחָחוּ. במח' נירנברג ומקצת כ"י: הַהֶדֶר מִן-הַהֶדֶר שְׁחָחוּ. שְׁחָחוּ.
 בראש"ד: שְׁחָחוּהוּ. בפ"י מח' נירנברג: שְׁחָחוּ. מִצָּרָה נְבוּכָה. במח' רס"ד-רס"ה: מִצָּרָה נְבוּכָה. בכ"י, מע"צ,
 גולד' ומקצת אשכנז: נְבוּכָה. במח' נירנברג: מִצָּרָה נְבוּכָה. דְּבוּר פֶּתַח. במח' רמ"ו: דְּבוּר פֶּתַח אֵל, וכן נוסף
 בסוגריים במח' שד"ל. טָס עֲמוּנִי וּמוֹאָבִי. במקצת אשכנז: וְשָׁסוּ עֲמוּנִים וּמוֹאָבִים. עֲמוּנִי וּמוֹאָבִי וכו' אוֹתָם
 מְסוּבָּבִים. בתוס' מ"ק, דף כו ע"ב, ד"ה בכליכה גרסו: עֲמוֹן וּמוֹאָב הוֹצִיאוּ אֶת הַכְּרוּבִים וכליכה היו בס' מסובבים,
 ע"ש. וּמוֹאָבִי. כ"ה במח' רס"ד-רס"ה, שד"ל וגולד'. במח' רמ"ו, בולוניא ונירנברג: וּמוֹאָבִי. היו אוֹתָם. במח' רמ"ו,
 מע"צ, ומקצת אשכנז: היו קס, וכ"ה בנ"א אצל שד"ל. הנה ככלל. נ"א במח' שד"ל: וְצָצוּ הנה ככלל.

חיל שרפי מעל חלף מגדלתו. ואל אדיר שמו לא-אבה
 תהלתו. לגלים כהושם בית תפלתו:
 זמרי שחק הוחשו מנעם. ונס מה-לכם פה אין היום טעם.
 מה-תקלסון מלך בשעת הזעם:
 והכהנים על-משמרותם נשחטים. ועל-מחלקותם עמדו
 אסטרטיוטים. ונמו איה מלך אסור ברהטים:
 הכלים המשמשים בשבי הולכים. והשרים והסגנים בכבל
 משוכים. ותמור בדים שק חגרו מלאכים:
 דין עם נבו ופקח עיניו. והנה מיכאל מהלך לפניו. והשרים
 הולכים בעבדים חזם בעיניו:
 גאווה עטה וכבה המנורה. ונטה ידו אל-אל הנורא. וערער
 שבועה מלהאירה:

מקורות ומקבילות

ח"נ והערות

שרפי מעל. בעה"ב, גולד, מע"צ ומקצת אשכנז: 'שרפי
 מעלה'. במחזיו, מקצת אשכנז ומקצת כ"י: 'שרפי קדש'.
 ואל אדיר. במח' נירנברג: 'אל אדיר'. כהושם.
 בקד"ץ ומקצת אשכנז: 'הושם', ללא כ"ף. במע"צ ומקצת
 אשכנז: 'כהושם'. בית תפלתו. במח' נירנברג, מע"צ,
 גולד, מקצת אשכנז ונ"א במח' שד"ל: 'בית תפלתו'.

חיל שרפי. ע"פ ישע' ו, 3. לגלים כהושם. ע"פ ירמ' ט, 1.
 בית תפלתו. ע"פ ישע' נז, 2. מה לכם פיה. ע"פ ישע' כג, טז.
 מה תקלסון מלך בשעת הזעם. ע"פ מו"ס דרכ"א, פ"ד המיונין,
 סוף הל' לא; צבלי ברכות, דף 2 ע"א. תקלסון מלך. ע"פ צבלי
 ברכות, דף ג ע"א. מלך אסור ברהטים. שם"ש ז, ו. והשרים
 הולכים כעבדים. ע"פ קה' י, 2.

זמרי שחק. כ"ה במח' בולוניה ושר"ל. במח' רמ"ז וכ"י: זמרי שחק. אשכנז וגולד: 'הוחשו מנעם'. במע"צ, אשכנז וגולד: 'החשו מנעם'. תקלסון מלך. במח' נירנברג: 'תקלסון למלך'.
 במע"צ, אשכנז וגולד: 'תקלסון למלך'. והכהנים על. במח' נירנברג, מחז"ב, מע"צ ואשכנז: 'והכהנים
 והלויים על'. מחלקותם עמדו. כ"ה בנוב"ר ומחז"ב, ללא תיבת 'שעשת'. במח' נירנברג, ראש"ד, קד"ץ, עה"ב,
 מע"צ, אשכנז וגולד: 'מחלקותם עמדו שעשת'. אסטרטיוטים. כ"ה במח' שד"ל. במח' רמ"ז ובולוניה: 'אסטרטיוטים'.
 במח' נירנברג: 'אסטרטיוטין'. בחלק מאשכנז: 'אסטרטיוטים'. בגולד: 'אסטרטיוטים'. הכלים המשמשים. במע"צ,
 אשכנז, גולד, והרבה כ"י: 'הכלים והמשמשים'. בכבל משוכים. כ"ה במח' רמ"ז ובולוניה. במח' רס"ד-רס"ה,
 שד"ל, נירנברג וגולד: 'בכבל משוכים'. במחז"ב: 'בכבל משוכים'. בדים. כ"י: 'בדים שם'. שק חגרו. במח'
 נירנברג: 'שקים חגרו'. בכ"י וקד"ץ: 'חגרו שקים'. בראש"ד: 'חגרו שק'. דין עם נבו. כ"ה בגולד, בשם מח' רומי
 ונוסח העיקרי בשד"ל. במח' נירנברג, עה"ב, ראש"ד, קד"ץ, מע"צ, אשכנז וגולד: 'דין לביא'. בכ"י ומחז"ב: 'דין
 נבו', ללא תיבת 'עם'. מכאן ועד סוף הקינה חסר במח' רמ"ז ובולוניה. והשרים. במח' נירנברג וגולד: 'ושרים'.
 חזם בעיניו. כ"ה בגולד, בשם מח' רומי ונוסח העיקרי של שד"ל. במח' נירנברג, מחז"ב, מע"צ, אשכנז וגולד: 'חזו
 המוניו'. בכ"י: 'חזם בעיניו'. וכבה המנורה. כ"ה בכ"י, מח' נירנברג, מחז"ב, עה"ב, אשכנז וגולד. במח' שד"ל
 ומע"צ: 'וכבה המנורה'. אל-אל הנורא. כ"ה בכ"י, גולד, בשם מח' רומי ועוד כ"י, נוסח העיקרי של שד"ל ועה"ב.
 במחז"ב, ראש"ד, מע"צ, אשכנז וגולד: 'אל-אל הנורא'. במח' נירנברג: 'אל-המאורה'. וערער שבועה מלהאירה.

בְּשֹׁאֲנוּ כְּאֲרִיָּה בְּדָבִיר בֵּל. בָּרַח דּוּדֵי כָּעַל מִתּוֹתָא בֵּל.
פְּקָדוֹן הָרוּחוֹת בּוּ בִלְיָלָה לֹא-קָבֵל:

אָמַר לַמַּשְׁחִיתִים חֲמַתִּי הִתְכַּתִּי. אֶת-יְדֵי דָוִד נִפְשִׁי בְּיָדְכֶם תִּתֵּי.
עֲזַבְתִּי אֶת-בֵּיתִי וְנִחַלְתִּי נַטְשִׁיתִי:

לפי מנהג ק"ק רומה אומרים את ארבעת החרוזים הראשונים ושני האחרונים בלבד.

אֵשׁ תּוֹקֵד בְּקִרְבִּי. בַּעֲלוֹתִי עַל-לְבִי. בְּצִאֲתִי מִמִּצְרַיִם:
וְקִינִים אָעִירָה. לְמַעַן אֲזַכִּירָה. בְּצִאֲתִי מִירוּשָׁלַם:

אֲזִי יִשִּׁיר-מִשֶּׁה. שִׁיר לֹא-יִנָּשֶׂה. בְּצִאֲתִי מִמִּצְרַיִם
וַיִּקְוֶנָּה יִרְמְיָה. וְנִהָה נְהִי נְהִיָּה. בְּצִאֲתִי מִירוּשָׁלַם

ח"ג והערות

כ"ה בכ"י, גולד', בשם מח' רומי ונוסח העיקרי של שד"ל.
במח' נירנברג, עה"ב, מחז"י, ראש"ך, מע"צ, אשכנז
וגולד': יִיחַשִׁיד אֲזִי עוֹשֶׂה אֲזִירָה. בְּשֹׁאֲנוּ. בכ"י:
יִשְׁאֲנוּ. במחז"י: יִשְׁאֲנוּ. בְּשֹׁאֲנוּ. בְּשֹׁאֲנוּ. בכ"י ומח'
שד"ל. בשאר הנוסחאות: יִשְׁאֲנוּ. או: יִשְׁאֲנוּ. בְּדָבִיר.
כן מנוקד בכ"י, מח' שד"ל, מע"צ ומקצת אשכנז. במח'
נירנברג, גולד', ושאר אשכנז: בְּדָבִיר. בְּדָבִיר בל.
כ"ה בכ"י, מח' נירנברג ושאר הנוסחאות, ללא תיבת
יִחַל. במח' שד"ל וגולד' בשם מח' רומי: בְּדָבִיר חֵיל
בל. כָּעַל מת. בקצת אשכנז: יִכָּעַל מת. פְּקָדוֹן.
כ"ה במח' שד"ל. במח' נירנברג וגולד': פְּקָדוֹן. בְּיָדְכֶם
תִּתֵּי. כ"ה בכ"י, נוסח העיקרי של שד"ל וגולד' בשם

מקורות ומקבילות

את ידידות נפשי וכו' ונחלתי נטשתי. ע"פ ירמ' יב, ז. אש
תוקד בקרבי. ע"פ ישע' סה, ה; תה' לט, ד; שו"ת הלכות קטנות,
ח"ב, סי' קלט. פיוט זה צנוי ע"פ מדר' איז' זוטא, פר' ח,
סי' יט. משה מקלסם צנוי יתן וכו', וירמיה אמר מי יתן
(ח, כג) וכו', וכשלא מוזכרים אמר משה וכו', וכשלא ישראל
מירושלים וכו'. נעלותי על לבי. ע"פ יחז' יד, ד. נלאתי
ממלכים. ע"פ שם' יג, ח; תה' קיד, ח. וקניס. ע"פ יחז' ב, י.
וקניס אעיר. ע"פ ישע' טו, ה. אעיר. ע"פ תה' ח, ט.
אזכיר. ע"פ תה' מה, יח. נלאתי מירושלים. ע"פ מ"ב כד, יד.
אז ישיר משה. שם' טו, ח. לא ינשה. ע"פ ישע' מד, כח ורש"י.
ויקונו ירמיה. ע"פ דה"צ לה, כה. ונסה נהי נהיה. מ"ב ב, ד.

מח' רומי. במח' נירנברג: יִכָּפֵּף אוֹיֵב נִתְתִּי. עֲזַבְתִּי אֶת-בֵּיתִי. בראש"ך: עֲזַב אֶת-בֵּיתִי. ולפ"ז כנראה הסוף:
יִנְחַלְתִּי נַטְשִׁי. וְנִחַלְתִּי נַטְשִׁי. במח' נירנברג, מחז"י ואשכנז: יִנְחַלְתִּי נַטְשִׁי. בכ"י דף 178 נוסף בקטע
בפני עצמו כסיום קינה זו באותיות קטנות: לְמָה לְנִצָּח תִּשְׁכַּחְנוּ לְנִצָּח לְמָה אֱלֹהִים עַל-הַשָּׁמַיִם רִמָּה \
זָרַע אוֹהֲבֵיךָ לְרוֹמָמָה \ הַבָּאִים מֵאַרְם נְהַרְיָמָה \ וְנִתְּנוּ לְקָלוֹן וְלִחְרָפָה וְלִכְלָמָה \ עַד תִּשְׁקִיף וְתִרְאֶה מִשְׁמִימָה.
אש תוקד בקרבי. קינה עלומת שם, מיוסדת ע"ס א"ב, בתכלאל ע"ח מיוחסת לר' יהודה הלוי, ראו 'שירי הקדש
לרבי יהודה הלוי', מהד' דב ירדן, ירושלים, תשמ"ז, כרך ד, עמ' 1043. נדפסה לראשונה במח' רימיני רפ"א, וע"פ
הדפסונה. נמצאת גם במנהג אשכנז, מח' נירנברג, דף 209ב–210א; גולד' דף קיב, סי' לב; מע"צ 353; בית אב,
דף קה ע"א; תכלאל ע"ח חיים, דף פג ע"א. תתת"ס רפ"ד, דף רמב ע"א, רמג. בַּעֲלוֹתִי. במע"צ, אשכנז, גולד',
מח' תתת"ס רפ"ד ובית אב: בַּעֲלוֹתִי. בתכלאל ע"ח: בַּעֲלוֹתִי. עַל-לְבִי. בנוסח תימן וספרד: לְבָבִי. בְּצִאֲתִי
מִמִּצְרַיִם. בתכלאל ע"ח: יִצְאֵתִי וכן בשורה הבאה, אבל אח"כ שוב בְּצִאֲתִי. וְקִינִים אָעִירָה. במח' בולוניא:
וְקִינִים אָעִירָה. בהרבה מאשכנז: וְקִינִים לֹא ו. בנוסח תימן, ספרד וניא בשד"ל: וְקִינִים אָעִירָה. לְמַעַן אֲזַכִּירָה.
במח' נירנברג: לְמַעַן אֲזַכִּירָה. בנוסח תימן וספרד: יִשְׁעֵנָּה נְהִי. וְנִהָה נְהִי. כ"ה בשאר הנוסחאות וכן עיקר,
שהרי זה נאמר ע"י מ"ב ולא ע"י ירמ'. בנוב"ר: נְהִי נְהִיָּה, ללא ו.

חֲגִים וְשַׁבָּתוֹת וּמוֹפְתִים וְאוֹתוֹת • בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם
תַּעֲנִית וְאַבְל וְרֹדֶף הַהֶבֶל • בְּצֵאתִי מִירוּשָׁלַם
טוֹבוֹ אֱהִיִּם • לְאַרְבַּעַת דְּגָלִים • בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם
אֱהִי יִשְׁמְעָאִלִים וּמַחֲנוֹת הָעֲרָלִים • בְּצֵאתִי מִירוּשָׁלַם
יֹבֵל וְשִׁמְטָה וְאַרְץ שׁוֹקֵטָה • בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם
מָכּוֹר לְצִמִּיתוֹת וְכָרוֹת לְכָרִיתוֹת • בְּצֵאתִי מִירוּשָׁלַם
כַּפָּרֶת וְאַרְוֶן וְאַבְנֵי זָכָרוֹן • בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם
אַבְנֵי הַקָּלָע וְכָלִי הַבֶּלַע • בְּצֵאתִי מִירוּשָׁלַם
לְוִיִּם וְאַהֲרֹנִים וְשִׁבְעִים הַזִּקְנִים • בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם
נוֹגְשִׁים וּמוֹנִים וּמוֹכָרִים וְקוֹנִים • בְּצֵאתִי מִירוּשָׁלַם

ח"ג והערות

מקורות ומקבילות

ירמ' יב, ג; תה' מד, כג; צבלי גיטון, דף ח ע"ב, 'צבקה זו
 הרג נחמדה' רב טחוס' וכו'. **חגים ושבתות** ע"פ ויק' כג,
 לד; יח' מה, ח. **ומופתיים ואותות** ע"פ דב' ד, לד; ו,
 כא; כב; ירמ' לב, כ"בא. **תענית** ע"פ עזר' ט, ה. **ורודף**
ההבל ע"פ מ"ב ח, טו; ירמ' ב, ה; איכ' ד, ח. **טובו אהלים**
 ע"פ צמ' כד, ה; שמו"ר פ"ב, כ; ס"ה; ה; מה"ג צמ' כד, ה.
לארבעת דגלים ע"פ ב"ר פ"ב, כה; ס"ה, ה. **יובל ושמיטה**
 ארבעה דגלים צמד; פס"ב פ"ה, יא, ד"ה כן פחה רב.
אהלי ישמעאלים ע"פ תה' פג, ז. **ואבני זכרון** ד"ה
 נפל. **ומחנות הערלים** ע"פ ש"א ח, ד, כה; ירמ' ט, כה.
יובל ושמיטה ע"פ ויק' כה, י. **יובל ושמיטה** ע"פ ירמ' ט, כה.
 פ"ה, ה"ב, 'שמיטה שהיוצא נוסח שמיטה נוסח דבר תורה' וכו';
 מה"ג פ"ב, כה, ס"ה. **ושמיטה** ע"פ דב' טו, א. **וארץ**
שוקטה ע"פ יח' יא, כג; זכ' א, יא; מד"ז ש"ש, פ"א, פט"ו.
מכור לצמיתות היפך ויק' כה, כג. **ואבני זכרון**
 ע"פ ויק' כב, כד; ירמ' ו, ורש"י. **לכריתות** ע"פ דב' כד, א;
 ירמ' ג, ח. **כפרות וארון** ע"פ ש"א ח, כה. **ואבני זכרון**
 ע"פ ש"א ח, כה. **ואבני הקלע** ע"פ זכ' ט, טו; דב' כו, יד.
וכלי הצלע ע"פ ירמ' נא, לד; תה' נב, ו; איכ' ב, ה. **לויים**
ואהרונים ע"פ צמ' ג, טו; דב' לג, ח"א. **ושבעים הזקנים**
 ע"פ ש"א ח, א; צמ' יא, טו; צבלי עירובין, דף סה ע"א; אד"נ
 נוסח א, פ"ב, ד"ה אחיו סייג, 'סוגה שששים, אלו שבעים
 זקנים'. **נוגשים** ע"פ ש"א ח, ו. **ומונים** - לשון 'אל חנו'.
 ע"פ ישע' מט, כו ורש"י. **ומוכרים וקונים** ע"פ ישע' כד, ב;

הרבה אשכנו, שד"ל, נוסח תימן, ספרד: 'בצאת לטבחה'.
 ורדף ההבל. במח' נירנברג: 'רודף ההבל'. בגולד:
 'רודף ההבל'. במע"צ ותכלאל ע"ח: 'רודף'. טובו
 אהלים. בראש"ד: 'טובים אהלים'. ל'ארבעת דגלים.
 במח' נירנברג, מע"צ, אשכנו וגולד: 'ל'ארבעה דגלים'.
 וכו' לקמן בבית ש"ן במח' רימיני רפ"א ובולוניא עצמם.
 בנסח תימן וספרד: 'ל'ארבעה דגלים'. ומחנות
 הערלים. במח' נירנברג, מע"צ, אשכנו וגולד: 'ומחנות
 ערלים'. בבית אב ונ"א במח' שד"ל: 'ומחנות הקרנים'.
 נוסח העיקרי במח' שד"ל: 'ומחנות האלילים', ושני
 גירסאות אלו משינוי הצנורה. **וארץ שוקטה**. במע"צ,
 גולד, אשכנו, נוסח תימן וספרד: 'וארץ שוקטה'. במח'
 נירנברג: 'שקטה'. בכ"י: 'וארץ שקטה', ונראה
 דהיינו 'שקטה'. **מכור לצמיתות וכרות**. במח'
 נירנברג, אשכנו, רימיני רפ"א ובולוניא: 'מכור לצמיתות
 וכרות'. וכרות לכריתות. במקצת אשכנו: 'וכרות
 וכתות'. בתכלאל ע"ח: 'כתוב לכריתות'. במח' שד"ל
 נוסח העיקרי: 'כתוב לכריתות'. **ואבני הקלע**. במח'
 נירנברג, מע"צ, אשכנו, גולד, נוסח תימן וספרד: 'ואבני
 הקלע'. **הקלע**. כ"ה בצורת הפסק, כא"י מא, ב.
 בגולד, ותכלאל ע"ח: 'הקלע', שלא בהפסק, כוכ' ט, טו.

במח' נירנברג, מע"צ, בית אב: 'הקלע'. במקצת אשכנו: 'הבלע'. **ואבני זכרון**. במח' שד"ל: 'ואבני זכרון'. **ואבני זכרון**. במח' שד"ל: 'ואבני זכרון'. **ואבני זכרון**. במח' שד"ל: 'ואבני זכרון'.

מִשֶּׁה יִרְעֵנוּ וְאַהֲרֹן יִנְחֵנוּ.
בְּבֹכֶךְ נֶאֱצָר. וְאֶדְרִיאָנוֹס קִיסָר.
נֶעֱרָךְ מִלְחָמָה. וַיהוָה שָׁמָּה.
רַחֵק מִמֶּנּוּ. וְהִנֵּה אֵינָנוּ.
סִתְּרֵי פָרְכָת. וְסִדְרֵי מַעֲרֶכֶת.
חֲמָה נִתְּכָת. וְעֲלֵי סוֹכְכָת.
עוֹלוֹת וּזְבָחִים. וְאֲשֵׁי נִיחוּחִים.
בַּחֲרֵב מְדַקְרִים. בְּגִי צִיּוֹן הַיְקָרִים.
פֶּאֱרִי הַמִּגְבָּעוֹת. לְכָבוֹד נִקְבָּעוֹת.
שְׂרִיקוֹת וּתְרוּעוֹת. לְקָלוֹן וְלִזְעוֹת.
בְּצִאֲתִי מִמִּצְרַיִם
בְּצִאֲתִי מִירוּשָׁלַם
בְּצִאֲתִי מִמִּצְרַיִם
בְּצִאֲתִי מִירוּשָׁלַם
בְּצִאֲתִי מִמִּצְרַיִם
בְּצִאֲתִי מִירוּשָׁלַם
בְּצִאֲתִי מִמִּצְרַיִם
בְּצִאֲתִי מִירוּשָׁלַם

מקורות ומקבילות

יח' ז, יב. משה ירענו. ע"פ ס"ז צמ' פ"ה כז, פ"ז; משה ינחנו. פ"ה, פ"ז; שמו"ר פ"ה, ב, ס"ה ג. משה ירענו ואהרן ינחנו. ע"פ ח"ה, טז, כ"ה; שמו"ר פ"ה, טז, ס"ה יד; פדר"ך פ"ה, ה, ס"ה ד. נבוכדנאצר. ע"פ מ"ב פ' כה. נערוך מלחמה. כגון שם ח, חט. הגשון ע"פ שופ' כ, כב. וס' שמה. ע"פ דב' כ, ד; יח' מו, לה. רחוק ממנו. ע"פ ישע' נט, יא; איכ' א, טז. והנה איננו. ע"פ דב' לא, ב; ח"ה טז, ט. סתרי פרוכת. ע"פ שם' כו, לג. והבדילה הפרוכת; דב' רצח, עמ' 32, 'כדי שלא הסתכלו ולא תמות'. וסדרי מערכות. ע"פ משנ' תמיד פ"ב, מ"ג; צבלי וימאל, דף לג ע"א. חמה נתכת. ע"פ ירמ' ז, כ; יח' כב, כ"ד; ח"ה פט, מ; איכ"ר פ"ה, ב, ס"ה ח. ועלי סוככת. ע"פ יח' ט, ח; ח"ה פח, ח. סוככת. ע"פ שם' כה, כ. עולות וזבחים. ע"פ שם' י, כה; ד, ה. ואשתי ניחושים. ע"פ שם' כט, יח; צמ' כה, ב. נחרב מדקרים. ע"פ איכ' ד, ט; איכ"ר פ"ה, ד, ס"ה יב. בני ציון היקרים. איכ' ד, ב; ירושלמי הוריות, פ"ג, ה"ד. פארי המגבעות. ע"פ שם' לט, כה. לכבוד נקבעות. ע"פ שם' כח, מ ורשב"ס. שריקות. ע"פ ירמ' יח, טז ורש"י, 'העובר על חצות שראה כבר צבתיים עוזים רגיל לשרוק'. ותרועות לקלון. ע"פ ירמ' ד, יט; כ"ה; ח"ה מ"א, יב. לקלון. ע"פ ירמ' יג, כ; ח"ה ד, ז; מ"ש' ג, לג. ולזעות. ע"פ דב' כה, כה; ישע' כה, יט; ירמ' טו, ד.

ח"נ והערות

וקונים. משה ירענו. במח' נירנברג, מע"צ ומקצת אשכנז: משה ירענו. במח' שד"ל, נוסח תימן וספרד: משה ירעני. ואהרן. בנוסח תימן וספרד: אהרן, ללא ו'. ינחנו. במח' שד"ל, נוסח תימן וספרד: ינחני. בבית אב: ירעני. נבוכדנאצר. בגולד', נוסח תימן וספרד: נבוכדנאצר. במח' נירנברג: נבוכד נצר, במח' בולוניה: נבוכד נאצר, בשתי תיבות. במקצת אשכנז ובקצת כ"י נוסף: השפסר, כן ניקודו בירמ' נא, כו. צירוף וכינוי לנבוכדנאצר השפסר, נמצא בביר' פ"ה, צ, ס"ה ג. בתכלאל ע"ח נוסף: ירעני. ואדריאנוס. במח' נירנברג: ואדריאנוס. בקצת נוסחאות מנוקד: ואדריאנוס, האל"ף בפתח וכן עיקר לפי כתיב הלועזי: Hadrianus, Hadrian, לפי ההברה האשכנזית והתימנית המבדילים בין קמץ לפתח. קיסר. במח' שד"ל נוסח העיקרי: ירעני. בתכלאל ע"ח: ירעני. רחוק ממנו. במע"צ: רחוק ממנו. חמה נתכת. בנוסח תימן וספרד: יחמה נתכת. ועלי סוככת. במח' נירנברג, גולד', נוסח תימן וספרד: ירעני סוככת. עולות. במח' נירנברג, רימיני רפ"א, בולוניה, כ"י וקצת אשכנז: עולה. וזבחים. כ"ה במח' נירנברג, מע"צ, גולד', אשכנז, כ"ה במח' נירנברג, רימיני רפ"א ובולוניה: זבחים. כ"ה במח' נירנברג, אשכנז, גולד', רמ"ז ושד"ל. במח' בולוניה: זבחי ניחוחות. בחרב מדקרים. באשכנז וגולד': בחרב מדקרים. במח' נירנברג: בחרב מדקרים, ע"פ יח' ז, טו. במקצת אשכנז: בחצות מדקרים. במע"צ: באש מדקרים, ראו רש"י איכ' ד, ט. פארי המגבעות. במח' נירנברג, מע"צ, ראש"ך, אשכנז, גולד', כ"ה, נוסח תימן וספרד: פארי מגבעות, ללא ה"א הידיעה. לְכָבוֹד נִקְבָּעוֹת. במח' נירנברג: נקבבוד נקבעות. לקלון ולזעות. כן צריך לנקד, ראו מכלול, דף קנו ע"ב וקנח ע"ב. במח' נירנברג, מע"צ, אשכנז,

צִיץ הַזֶּהָבִי וְהַמָּשֶׁל וְרֵהֵב־
אֶפֶס הָעֵזֶר וְהַשִּׁלְךְ הַנֶּזֶר־
קִרְשָׁה וְנִבְנָאָה וְשִׁכְיָנָה נִרְאָה־
נִגְאָלָה וּמִוִּרְאָה וְרוּחַ הַטְּמָאָה־
רָנָה וַיִּשְׁוּעָה וַחֲצוּצֹת וַתְּרוּעָה־
חֶסְרוֹן הַתֵּלְמִיד וּבִטּוֹל הַתְּמִיד־
שִׁלְחַן וּמִנּוּרָה וְכִלְיִל וְקִטּוּרָה־
אֵלִיל וַתּוֹעֵבָה וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה־

בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם

בְּצֵאתִי מִירוּשָׁלַם

בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם

בְּצֵאתִי מִירוּשָׁלַם

בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם

בְּצֵאתִי מִירוּשָׁלַם

בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם

בְּצֵאתִי מִירוּשָׁלַם

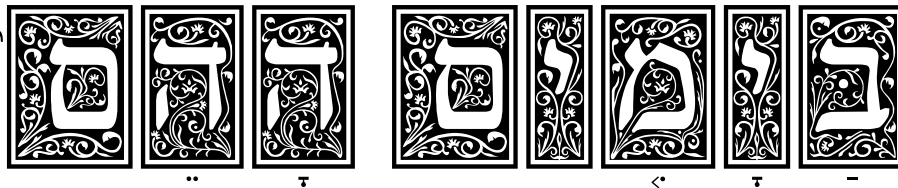
ח"ג והערות

לִין הַזֶּהָבִי ע"פ שמו' כה, לו' ויק' ח, ט; בצלי שבת, דף סג ע"ב.
והמשל ורהב. ע"פ חז"ל כה, ב. ורהב - וחחק. ע"פ ישע' ל, ז
ורד"ק. אפס. ע"פ דר' מז, טו. אפס העזר. ע"פ מ"ב
יד, כו. והשלך הנזר. ע"פ ירמ' ז, כט. קדושה ונבואה. ע"פ
צמדצ"ר פר' טו, ס' יט, '...אלו היתה רוח נבואתם מן הקב"ה';
משר"א פר' ו, עמ' 110, 'משה רבינו צנצנא, ובראיה, וברוח
הקדש'; מה"ג צמ' פר' קרח, טז, ה, 'אין קדושה אלא נבואה'.
ושכינה נראה. ע"פ שמו' טז, י; צמ' יד, י; מכיל' דר"י בשלת,
מס' דשירה, פר' ג, 'יאלו למדבר שכינה עמהם'; מדה"ג
פר' מזרע, ס' יח. נגאלה - לשון טיגוף, ע"פ ישע' נט, ג
ורש"י. נגאלה ומוראה. ע"פ זכ' ג, א; חז"ל פתיח, ס' לז.
ורוח הטומאה. ע"פ זכ' יג, ב. רנה וישועה. ע"פ תהי' קוח, טו;
מדה"ג (וורש), פר' צא, ס' יא. וחצוצרות ותרועה. ע"פ
צמ' י, ח; לז, ו; דה"צ יג, יב. חסרון התלמיד. ע"פ צבלי
סנהדרין, דף סח ע"א, '...לא חסרוני תלמידי; סועה, דף מז
ע"ב; תוספתא סועה פר' יד, ה"ח. ראו דה"ר פר' כה, ד"ה
צריך המקום, ע"פ ישע' מט, ט. וציטול התמיד. ע"פ משנ'
תענית פ"ד, מ"ו; ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א; מד"ז איכ', פר' א,
ס' ט. שולחן ומנורה. ע"פ שמו' כו, לה; צמ' ג, לז; מד"א
פר' תרומה פר' כו, ס' א. וכליל. ע"פ ויק' פר' ז, ס' ד,
'העולה כולה כליל לאישים'; מדה"ג (וורש), פר' לו, ס' יד.
וכליל וקטורה. ע"פ דב' לג, י. וקטורה. ע"פ צמדצ"ר פר' יח,
ס' ח, 'הקטרת חגיגה מן כל הקרבנות'; מדה"ג פר' תלואה,
ס' טו. אליל ותועבה. ע"פ ישע' ב, ח; מד, יט; ויק' ש ח',
פר' יתרו, רמז שג, 'עוצד אלילים קרוי תועבה'. אליל ותועבה
ופסל ומזבח. ע"פ ויק' כו, א. ופסל ומזבח. ע"פ דה"צ לג, ז;
מדה"ג פר' בחוקות, ס' ה.

גולד, נוסח תימן וספרד: 'לקלון ונועות'. ציץ הזהב.
במח' נירנברג, גולד, נוסח תימן וספרד: 'ציצת הזהב'.
בראש"ך: 'ציצית הזהב'. וְהַמָּשֶׁל וְרֵהֵב־ במח' נירנברג:
'המשל ורהב'. בתת"ס רפ"ד ובית אב: 'המשל והמשל'
ורבה. אפס. כדרך משקל 'פעל', המופיע כן במקרא.
באשכנז, גולד, תת"ס רפ"ד ותכלאל ע"ח מנוקד: אפס.
במח' רימיני רפ"א: אפס. אפס העזר והשלך הנזר.
במח' נירנברג, ראש"ך, אשכנז וגולד: 'השלך הנזר ואפס
העזר'. וְהַשִּׁלְךְ הַנֶּזֶר־ במח' נירנברג, אשכנז, גולד, נוסח
תימן וספרד: 'השלך', ע"פ דני' ח, יא. בראש"ך: 'השלך'.
קדשה ונבואה וכו'. במע"צ סדר החרוים שונה.
וְשִׁכְיָנָה נִרְאָה־ במח' נירנברג, אשכנז וגולד: 'עבוד ו'
נראה. בנוסח תימן וספרד: 'ושכינה נראה'. נגאלה
ומוראה. באשכנז וגולד: 'נגאלה ומוראה'. בנוסח תימן
וספרד: 'מגאלה ומוראה'. וְרוּחַ הַטְּמָאָה־ אצל ירדן
ותכלאל ע"ח: 'ודיה וטמאה'. וחצוצרות ותרועה.
במח' נירנברג, אשכנז, גולד, שד"ל ומח' תת"ס:
'חצוצרות תרועה'. במע"צ, בית אב ותכלאל ע"ח:
'חצוצרות תרועה'. חסרון. במח' שד"ל: 'חסרון'.
חסרון התלמיד ובטול התמיד. בכ"י: 'עקת עולל' \
ונאקת חלל'. במח' נירנברג וגולד: 'עקת קול עולל' \
ונאקת חלל'. באשכנז: 'עקת עולל' \ ונאקת חלל'.
בנוסח תימן וספרד: 'עקת עולל' \ עם נאקת חלל'.
שִׁלְחַן וּמִנּוּרָה וכו'. לפני בית זה באים שני בתים: 'שפון
אהלים' \ 'לארבעה דגלים' \ 'בצאתי ממצרים'. אהלי ישמעאלים \ ומתנות הערלים \ 'בצאתי מירושלם', הנמצאים רק
במח' רימיני רפ"א ובולוניה. בשאר כל הנוסחאות, כולל כ"י, אינם ובאמת נראים מיותרים, ראו לעיל אות ט.

תּוֹרָה וְתַעֲוִיָּהּ. וְסִדּוּר הָעֲבוּדָה. בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם
שָׁשׂוֹן וְשִׂמְחָה. וְשׂוֹבָה וְנוֹחָה. בְּשׂוֹבִי לִירוּשָׁלַיִם:
בְּכַתּוּב. שָׁשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָּהּ תּוֹדָה וְקוֹל זְמִירָה:

לְמַעַן אֱלֹהֵי תַאֲגֵר נִדְחֵי. לְמִזְוֹזוֹת פְּתָחֵי. וְנִגִּישׁ זְבָחֵי.
רִיחַ גִּיחוּחֵי. וְיִזְדוּקַי חֵי חֵי.
וְיִדְעוּ כָל־חֵי. כִּי־הֵם בְּנֵי אֱלֹהֵי: וְהָאֵר פְּנִיךָ עַל־מִקְדָּשְׁךָ:
הַשָּׁמַם לְמַעַן אֲדֹנֵי:

וּבִעֵת הַהִיא. בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא־חֲדָשׁ נִסָּן.

מקורות ומקבילות

חורבן ותעודה. ע"פ ישע' ח, ב, טז: ב"ר פר' מז, ס' ג. וסידור העבודה. ע"פ אה"מ, מ"ט מדות, עמ' 294, ס' ג, 'הקדמה' מלמדן סדר עבודה; ויק"ש חו', פר' פקודי, רמז ח"ט. ששון ושמחה. ע"פ ישע' לה, י זכ' ה, יט; מדת"ג פר' ויחי, ס' יח. ושובה ונוחה. ע"פ ישע' ל, טו; קה"ר פר' ד, ס' ו. גשונות לירושלים. ע"פ יוא' ד, א; זכ' א, טז; שמו"ר פר' נב, ס' ה; מדת"ג (וורשא), פר' וירא, ס' טו. ששון ושמחה ימלא וכו'. ישע' נח, ג. למענך אלהי. ע"פ דני' ט, יט; צמז"ר פר' ט, ס' מט. תאגור נדחי. ע"פ ישע' יא, יב; נח, ח; חס' קמ, ב. למזוזות פתחי. ע"פ מ"ש ח, לד. ונגיש זבחי. ע"פ דה"צ כט, לא; ויק"ר פר' ט, ס' ז. ריח גיחוחי. ע"פ צמ"כ, ב. ויזדוך חי חי וידעו. ע"פ ישע' לח, יט; חס' קטו, חידה; מדת"ג פר' ויחי, ס' ח. וידעו כל חי. ע"פ ישע' מט, כו; מד"ז איכה, פר' א, ס' כג. הס בני אל חי. ע"פ חס' ב, א; מדת"ה מז' ט, ס' יח. והאר פניך על וכו'. דני' ט, ח. למען אדני. צבלי צרכות, דף ז ע"ב. צימיוס הסס ובעת הדין. ירמ' לג, טו; יוא' ד, א. צמז"ר הראשון הוא וכו'. אס' ג, ז; ראו פה"צ, פר' מ, סוף ס' א. חודש ניסן. ע"פ מכו"ל דרשב"י, פ"ב, פמ"ב; צבלי ר"ה, דף יא ע"א, 'צמז"ר נגאלו, צימיוס עתידין ליגאלו'.

ח"ג והערות

וסידור העבודה. במע"צ, כ"י, נוסח תימן וספרד: וסידור העבודה. במח' נירנברג, אשכנז וגולד: זכ"ל חקמדיה, ע"פ משנ' אבות פ"ג, מ"ד. ששון ושמחה ושובה ונוחה. במח' נירנברג, אשכנז וגולד: וקול ששון ושמחה \ ונס יגון ואנחה. נוסח תימן וספרד: וחסרון התלמיד \ ובטול התמיד \ בצאתי מירושלם, כדלעיל אות ר"ש וראו ילב אהרן, ד"ה ששון ושמחה. ונוחה בראש"ך: ונחת. במח' רימיני רפ"א: ונחת. בכתוב ששון וכו' וקול זמירה. בנוסח תימן וספרד ישנה כאן תוספת. למענך אלהי תאגר נדחי. סלסלה אנונימית. במח' רמ"ז ובולוניא נמצאת בסוף הקינה לעיל: יתסתר לאלם. במח' שד"ל מופיעה כאן. השם למען אדני. בשם אדנות, כ"ה בדני' שלפנינו ובמסורה. בנוב"ר: השם למען יי' וראו רלב"ג עה"פ. במח' הקדומים ובמח' שד"ל מופיעה כאן קינה: אנכי אנכי אנהם וכו', שהיום לא נהוג לאמרה ולכן לא הובאה כאן. בימים ההם ובעת ההיא. קינה מאת ר' אלעזר קליר, הנמצאת גם במנהג רומניא, דף רכו ע"א, כ"י 184; אתר האקדמיה:

הקינה מיוסדת על א"ב ומבוססת על אגדות, קצת ידועות Cambridge, University Library, T-S Collection, H 14, 12.

אֲמַנְס בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בּוֹ מְנַחֵם בֶּן-עֲמִיאל פְּתָאוֹס יָבֹוא.
בְּבִקְעַת אֲרָבֶל יִצְמַח טוֹבוֹ. וּבִגְדֵי נָקָם יִלְבֹּשׁ בְּחַטּוֹבוֹ:

בֵּימֵים הָהֵם וּבָעֵת הַהִיא. בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי הוּא חֹדֶשׁ אֲיָר.
גְּנוּזִים יָגְלוּ בְּנוֹצְרֵי שְׁמַטִּים. תַּעֲלֶה עֲדַת קָרַח לָעֵין כָּל-
שְׁבָטִים. דְּגָלֵי אֶסָף יִהְיוּ מְקַשְׁטִים. מַעֲרָבוֹת מוֹאֵב עַד-
נַחַל הַשְּׁטִים:

בֵּימֵים הָהֵם וּבָעֵת הַהִיא. בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי הוּא חֹדֶשׁ סִינֹן.
הֵם יָקוּמוּ אֲשֶׁר מָתוּ בַּמִּדְבָּר. וְרַעַשׁ גָּדוֹל בְּחֻמוֹת יִגְבֹּר.
וּבִרְאשֵׁי הָרִים יִהְיֶה פֶסֶת-בֶּר. וְתִרְגְּזוּ הָאָרֶץ וְסוּד רֹז יִדְבֹּר:

ח"ג והערות

וקצת בלתי ידועות. ראו למשל בבלי, סנהדרין, דף צח ע"ב וספר זרובבל, מהד' יילניק, עמ' 57: על שם המשיח מנחם בן עמיאל. ראו גם פסו"ו, פ"ר, בלק, כרך ב, דף קל ע"א. שד"ל, במכב"ר, מהד' גולד, עמ' 55. במח' רומניא, דפ' ויניציאה, מופיע הנחיה ככותרת לקינה: ויש קהלות שמתחילין נחמו נחמו עמי יאמר אליהם, אמנם בדפ' קושטא, דף קמג ע"ב, הפסוק בא ללא ההנחיה ובאותיות גדולות. בשניהם, אחרי כל בית מופיעה תיבת 'נחמו... כרפריין. עשר יום בו. במח' רומניא, כ"י ואתר האקדמיה ללא תיבת יום. במח' בולוניא ללא תיבת יום. בבקעת ארבל. במח' רומניא ואתר האקדמיה: 'בבקעת ארבל, בלשון חכמים שניהם משמשים כאחד וראו לעיל קינת איכה ישבה חבצלת השרון, בית ט, ד"ה בכהני ארבל, בענין ניקודו. יצמח טובו. במח' רומניא: יצמח בו טובו. ובגדי נקם. באתר האקדמיה: בגדי נקם. בימים וכו' חודש איר. באתר האקדמיה: בימי בח' הב' אייר. בנוצרי. באתר האקדמיה: לנוצרי. תעלה עדת. באתר האקדמיה: יתעל עדת. עדנחל. במח' רומניא: עדרנחל. בימים וכו' חודש סין. באתר האקדמיה: בי בח' הג' סיוון. הם יקומו. באתר האקדמיה: הן יקומו. בחומות יגבר. באתר האקדמיה: וחימות יגבר. ובראשי הרים יהי. ללא תוספת ה, כ"ה בתה' שלפניו ובנובר. במח' רומניא: ובראשי ההרים יהיה. באתר האקדמיה: ובראש יהי. ותרגזו הארץ. באתר האקדמיה: ותגל הארץ.

מקורות ומקבילות

בארבעה עשר יום בו. ע"פ חס"ט, ח. צידד וכו' מנחם וכו' יבוא בבקעת. ע"פ פהר"צ, פר' לו, סי' ד. מנחם בן עמיאל - שמו של המשיח. ע"פ מד"ז איכ', נוסח ב, פר' א, סי' ב; פהר"א פ' יח; אה"מ, זרובבל, עמ' 159; ילק"ש תה', רמח תחמה; פהר"צ, פר' מ, סי' א. פתאוס יבוא. ע"פ מלא' ג, א; צמד"ר פר' טז, סי' יא; מש"ט פר' צא, פ"ג, פמ"ב. בבקעת ארבל. ראו ירושלמי ברכות פ"א, ה"א. ילמח. ע"פ ישע' ד, ג; ירמ' כג, ה; זכ' ג, ח. טונו. ע"פ הוש' ג, ה; זכ' ג, י; ט, ח. ובגדי נקם ילבוש. ע"פ ישע' נט, ח; פהר"צ, פר' מ, סי' א; אה"מ, גן עדן, עמ' 85. '...משיח וכו' ומתלבש בבגדי נקם'. ראו צמ' כד, ח. בחיטונו - מהולל צפי רואהו. ע"פ תה' קמז, יב ורש"י: מש' ז, טז. בחודש השני הוא חודש איר. ע"פ מ"א ו, א; פהר"צ, פר' מ, סי' ב. גנוזים יגלו. ע"פ תוספתא סוטה, פ"ג, ה"א; צמד"ר פר' יג, סי' יב; פסו"ו שמו, פר' טז, סי' לב. תעלה עדת קורח. ע"פ צר' רצח, פר' בראשית, סוף עמ' 28; פהר"צ פר' מ, סי' ב; ילק"ש ישע', סוף רמח תנצ; אה"מ, חופת אליהו, עמ' 163. עדת קורח. ע"פ צמ' טז, ה; ירושלמי סנהדרין פ"א, ה"ד; תוספתא סנהדרין, פ"ג, ה"ט. דגלי אסף. ע"פ אה"מ, זרובבל, עמ' 160. יהיו מקושטים. ספרי פר' עקב, סוף פ' מג, ע"פ ירמ' לא, כ. מערבות מואב. ע"פ צמ' כב, א. נחל השיטוס. ע"פ יוא' ד, יח; צמד"ר פר' כ, סי' כב; מדה"ז פר' בלק, סי' כו. בחודש השלישי הוא וכו'. חס"ט, ט; אה"מ, זרובבל, עמ' 160, ד"ה חז דבר ה'. אשר מתו במדבר. ע"פ יהו' ה, ד; דצ"ר פר' ב, סי' ד. ורעש גדול. ע"פ יחז' לה, יט; אה"מ, דני', עמ' 102, ד"ה אחר כן. בחומות יוגבר. ע"פ ישע' כו, א; יחז' מז, כ; זכ' ב, ט. ובראשי הרים יהי פיסת צר. ע"פ תה' עב, טז; צבלי שבת, דף ל ע"ב; ספרי דצ', פר' האזינו, פ' שטו. ותרגזו הארץ. ע"פ ש"א יד, טז; ילק"ש תה', רמח תתנצ, ד"ה ה' מלך; בתמ"ז ח"ב, זרובבל, ד"ה חז דבר ה'. וסוד רז ידובר. ע"פ דני' ד, ו.

בַּיָּמִים הָהֵם וּבָעֵת הַהִיא. בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי הוּא חֹדֶשׁ תַּמּוּז.
זַעַם וְעִבְרָה בְּכָל תַּמְצָא. וּמִלֶּךְ מִבְּלָעֵדֵי שָׁמַיִם יֵצֵא. חוֹסֵן
וּמִסְטִין יֹאמַר-לוֹ יָצָא. וְרוּחַ וְהַצֵּלָה לְמַעוּטִים תַּמְצָא:

בַּיָּמִים הָהֵם וּבָעֵת הַהִיא. בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי הוּא חֹדֶשׁ אָב.
טָהוֹר יַעֲט בְּגָדֵי נִקְמָתוֹ. וְהָר הַזֵּיתִים יִבְקַע מִנְעֻרָתוֹ. יֵצֵא
מִשִּׁיחַ בְּגָדָלְתוֹ. בְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ:

בַּיָּמִים הָהֵם וּבָעֵת הַהִיא. בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁשִׁי הוּא חֹדֶשׁ אֱלּוּל.
כְּשֶׁרוֹן יִכְרִיז בּוֹ בֶן-שָׂאֲלִיתָאֵל. וְיִרְדּוּ מִיכָאֵל וְגִבְרִיאֵל. לַעֲרֹךְ
מִלְחָמַת נִקְמַת-אֵל. וְלֹא-יִשְׁאִירוּ אֶחָד מֵאוֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל:

בַּיָּמִים הָהֵם וּבָעֵת הַהִיא. בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הוּא חֹדֶשׁ תִּשְׁרִי.
מְהוּמֹת וּסְכָסוּךְ יִהְיוּ בְּכָל-גּוֹי. גּוֹרָא כְּלָקַח לוֹ גּוֹי מִקְרֵב גּוֹי.
וְיֹאמְרוּ לָכֵן וְנִכְחִידֵם מִגּוֹי. לְבָזוֹת-נַפְשׁ לְמַתְעֵב גּוֹי:

מקורות ומקבילות

זַעַם וְעִבְרָה כָּל תַּמְצָא. ע"פ ישע' יג, ט; ע"פ ח' טו; חס' טז; ע"פ חס' ד, יד. וְרוּחַ וְהַצֵּלָה לְמַעוּטִים תַּמְצָא. ע"פ חס' ד, יד. טוהר. ע"פ חס' א, יג; צבלי נדה, דף ל' ע"ב; שמו"ר פר' יח, ס"ח. יעט כגדי נקמתו. ע"פ ישע' נט, ח; דב"ר פר' ב, ס"ח. וְהָר הַזֵּיתִים יִבְקַע. ע"פ זכ' יד, ד. מנערותו. ע"פ ישע' סו, טו; חס' כו, יא. יאֵל משיח. ע"פ ישע' יא, א. משיח בגדולתו. ע"פ צמ' כד, ח וחס' א; ישע' יא, א'ה - י; מדת"ה מו' יח, סוף ס"ח לו, ע"פ מו' ד, יח. משיח... שמש. ע"פ שמו"ר פר' לא, ס"ח י, ע"פ מל"ה ג, כ; מדת"ה פר' נשא, ס"ח יט. כֵּלֶּאֱת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ. שופ' ה, לא; מדת"ה פר' כט, ס"ח ג; מדת"ה מו' קד, ס"ח יח. מלחמת נקמת אל. ע"פ צמ' לא, ג. וְלֹא יִשְׁאִירוּ אֶחָד מֵאוֹיְבֵי. ע"פ חס' קו, ריא. מאויבי ישראל. ע"פ צפ' ג, טו; מדת"ה מו' נה, ס"ח א. נחודש השניעו הוא חודש תשרי. ע"פ מדת"ה (וורשא), ס"ח ו. מהומות וסכסוך יהיו בכל גוי. ע"פ זכ' יד, יג; מדת"ה מו' יח, ס"ח יח; ויק"ש חו', סוף רמז שס. גורל - הקצ"ה. ע"פ שמו' טו, יא; לו, י; חס' מו, ג. כֵּלֶּאֱת לוֹ גוֹי מִקְרֵב גוֹי. ע"פ דב' ד, לד. וְיֹאמְרוּ לָכֵן וְנִכְחִידֵם מִגּוֹי. ע"פ חס' פג, ה; מדת"ה (וורשא), פר' שופטים, ס"ח טו; מדת"ה מו' סז, ס"ח א. לְבָזוֹת נַפְשׁ לְמַתְעֵב גוֹי. ע"פ ישע' מט, ז; מתע"ד פכ"ו, פ"ט; שמו"ר פר' טו, ס"ח ח; מדת"ה פר' משפטים, ס"ח ג.

ח"צ והערות

בַּיָּמִים וכו' חֹדֶשׁ תַּמּוּז. באתר האקדמיה: 'ב' בח' הד' תמוז. בְּכָל תַּמְצָא. במח' רומניא: 'ב'ל תמצא', ע"פ תה"י טו. חוֹסֵן וּמִסְטִין. במח' רומניא: 'חוֹסֵן מִסְטִין, ללא ו'. לְמַעוּטִים. כ"ה במח' בולוניה וסד"ל. במח' רומניא: 'לְמַעוּטִים'. בַּיָּמִים וכו' חֹדֶשׁ אָב. באתר האקדמיה: 'ב' בח' החמישי אב'. בְּגָדֵי נִקְמָתוֹ. במח' רומניא: 'בְּגָדֵי נִקְמָתוֹ'. באתר האקדמיה: 'בו כל' ריגמתו. וְהָר הַזֵּיתִים. באתר האקדמיה: 'הר הזיתים'. בַּיָּמִים וכו' חֹדֶשׁ אֱלּוּל. באתר האקדמיה: 'ב' בח' הו' אלול. יכריז בו. במח' רומניא: 'יכריז לו'. באתר האקדמיה ללא תיבת 'בו'. וְיִרְדּוּ מִיכָאֵל. כ"ה במח' בולוניה וסד"ל. במח' רמ"ז וכו': 'וְיִרְדּוּ מִיכָאֵל'. במח' רומניא תיבת 'וירדו' איננה. באתר האקדמיה: 'זבו ירד מִיכָאֵל. וְגִבְרִיאֵל. באתר האקדמיה: 'זגם גבריאֵל. נִקְמָת-אֵל. באתר האקדמיה: 'נִקְמַת האל'. מאויבי יִשְׂרָאֵל. כ"ה במח' רמ"ז, בולוניה ואתר האקדמיה. בכ"י: 'יִשְׂרָאֵל נִמְחַק ע"י הצנורה. במח' רומניא וסד"ל: 'מאויבי אֵל, נוסח הצנורה. בַּיָּמִים וכו' חֹדֶשׁ תִּשְׁרִי. באתר האקדמיה: 'ב' הו' תשרי'. מְהוּמֹת וּסְכָסוּךְ יִהְיוּ. במח' רומניא: 'מְהוּמָה וּסְכָסוּךְ יִהְיוּ'. גּוֹרָא כְּלָקַח וכו'. במח' רומניא ובאתר האקדמיה סדר המשפטים הפוכים: 'וְיֹאמְרוּ לָכֵן וְנִכְחִידֵם מִגּוֹי \ גּוֹרָא כְּלָקַח לוֹ גּוֹי מִקְרֵב גּוֹי. לְבָזוֹת נַפְשׁ. כ"ה במח' בולוניה. במח' רמ"ז: 'לְבָזוֹת נַפְשׁ. בכ"י:

בַּיָּמִים הָהֵם וּבָעֵת הַהִיא • בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי הוּא חֹדֶשׁ מֵרַחֲשֹׁן •
סָעַר יְהִי בְּגָלוֹת רֹאשׁוֹנָה • וְבוֹ לְמַדְבָּר תֵּצֵא שׁוֹשְׁנָה • עֲשָׂרָה
אַלְף יִגְלוּ בְּמִשְׁעָנָה • וְלֹא־תִהְיֶה כְּרֹאשְׁנָה הָאֲחֵרוֹנָה •

בַּיָּמִים הָהֵם וּבָעֵת הַהִיא • בַּחֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי הוּא חֹדֶשׁ
כִּסְלֹ • פְּתָאוֹס תִּפֹּל חֶרֶב מִשָּׁמַיִם • וְדָם עֲרִלִּים יִהְיֶה כְּנַחֲלִי
מִיָּם • צַח מִשְׁלֵשׁ וְעַד־תִּשַׁע יְהוּם הוֹמִים כְּמִים • וּמִתִּים יִקְוּמוּ
וַיִּחֲיוּ מִיּוֹמִים •

בַּיָּמִים הָהֵם וּבָעֵת הַהִיא • בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי הוּא חֹדֶשׁ טֵבֶת •
קוֹל יִתְּנוּ שׁוֹקְדֵי יוֹם יוֹם • אֲוִי־נָא לָנוּ כִּי־פָנָה יוֹם • רָעַב יְהִי
אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה יוֹם • וְשֵׁם יִתְהַלֵּל בְּרוּךְ יְהוָה יוֹסֵם יוֹם •

ח"ג והערות

לְבֹזֵז נִפְשׁוֹ • במח' רומניא: יְבֹזָה נִפְשׁוֹ • במח' שד"ל
ובאתר האקדמיה: לְבֹזָה נִפְשׁוֹ • וכן נראה נכון כלשון
הפס' שלפנינו • לְמִתְעַב גוֹי • במח' רומניא: יִתְעַב בּוֹ
גוֹי • בַּיָּמִים וְכו' חֹדֶשׁ מֵרַחֲשֹׁן • באתר האקדמיה:
יְבִי בַח' הַח' מֵרַחֲשֹׁן • מֵרַחֲשֹׁן • במח' רומניא: יִתְעַב
וְלֹא יִמְרֵ • סָעַר יְהִי • באתר האקדמיה: סָעַר יְהִי •
יִגְלוּ בְּמִשְׁעָנָה • במח' רומניא: יִגְלוּ בְּמִשְׁעָנָה •
כְּרֹאשְׁנָה הָאֲחֵרוֹנָה • כ"ה במח' בולוניא, רומניא, כ"י
ושד"ל • במח' רמ"ו: כְּרֹאשְׁנָה הָאֲחֵרוֹנָה, ותוקן במח'
רס"ד-רס"ה כלשון הפס' שלפנינו • בַּיָּמִים וְכו' חֹדֶשׁ
כִּסְלֹ • באתר האקדמיה: יְבִי בַח' הַח' כִּסְלִי • וְדָם
עֲרִלִּים • כ"ה במח' רומניא ובאתר האקדמיה • במח'
רמ"ו ובולוניא תיבת 'עֲרִלִּים' נמחקה ע"י הצנזורה • במח'
רס"ד-רס"ה ושד"ל: וְדָם רָשָׁעִים, מפני יראת הצנזורה •
יִהְיֶה כְּנַחֲלִי • במח' רומניא: יִהְיֶה כְּנַחֲרִי • יְהוּם •
באתר האקדמיה: יְבִי בַח' • בַּיָּמִים וְכו' חֹדֶשׁ טֵבֶת •
באתר האקדמיה: יְבִי בַח' הַח' טֵבֶת • אֲוִי־נָא לָנוּ •
באתר האקדמיה ללא תיבת 'נָא', כאשר נמצא בירמ'
ו, ד • פָּנָה יוֹם • באתר האקדמיה: פָּנָה הַיּוֹם • רָעַב
יְהִי • במח' רומניא: רָעַב יְהִי • ברוך יי • בתה' שלפנינו:
'ברוך אֲדָנִי •

מקורות ומקבילות

סָעַר יְהִי • ע"פ ישע' סו, טו; ירמ' כג, יט; יחז' יג, יג • נגלות
רֹאשׁוֹנָה • ע"פ חז"מ, חליהו, עמ' 26 • וְכו' לַמִּדְבָּר תֵּצֵא • ע"פ
הוש' ב, טז; שמו"ר (שנאן), פר' ב, ס' ב, ד, '...מִן הַמִּדְבָּר חָתָה
עֲתִיד לִהְיוֹת לְעִתִּיד לְבֹא'; מדר"ה מו' עח, ס' ח • שׁוֹשְׁנָה -
ישראל • ע"פ ויק"ר פר' כג, ס' ג; שד"ר פר' ב, ס' ג • עֲשָׂרָה
אַלְף יִגְלוּ • ראו חז"מ, זרובבל, עמ' 160, ד"ה וְהָס לְבָבִי •
נִמְשַׁעֲנָה • ע"פ ישע' ג, א • וְלֹא תִהְיֶה כְּרֹאשְׁנָה וְכֹאחֲרוֹנָה •
ע"פ דני' יא, כט • נְחוֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי הוּא חֹדֶשׁ כִּסְלֹ • ע"פ זכ'
ז, א • פְּתָאוֹס תִּפֹּל • ע"פ ישע' ל, יג; משה' ג, כה; קה' ט, יב •
חֶרֶב מִשָּׁמַיִם • ע"פ ישע' לז, ה; מכיל' דר"י צִשְׁלָה, מס' דשירה,
סוף פר' ב; מכיל' דרש"י פט"ו, פ"א • וְדָם עֲרִלִּים • ראו צמ'
כד, יח, תי"ר ותי"ו; ע"פ ישע' לז, ג; מט, כו; ירמ' מו, י; יוא'
ג, ג; תה' עט, י • אֶחָד - הקצ"ה • ע"פ שד"ה, י • מִשְׁלֵשׁ
וְעַד תִּשַׁע וְכו' • ע"פ חז"מ, ר' עקיבא, עמ' 423, ד"ה ש"ן;
צמ"ד ח"ב, אלוהות דר"ע, ד"ה ש"ן • יְהוּם • ע"פ יחז' יג, יג •
וּמִתִּים יִקְוּמוּ • ע"פ ישע' כו, יט; דני' יב, ב; צבלי סנהדרין, דף
ז ע"ב • יְקוּמוּ וַיִּחֲיוּ מִיּוֹמִים • ע"פ הוש' ו, ב; צ"ר
(תיאודור-אלנבך), פר' וירא, פר' ג, ס' כב, ציוס שלישי שלתחיית
המתים יחיינו מיומנים' וכו' • נְחוֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי הוּא • חז"ל, ב, טז •
חֹדֶשׁ טֵבֶת • ראו חז"מ, ילמדנו, עמ' 223, ד"ה וירק • קוֹל
יִתְּנוּ • ע"פ שופ' ה, יא; תה' קד, יב; דב"ר (ליברמן), פר' אהרן,
ד"ה ד"א שמע ישראל; מדר"ה מו' קד, ס' י; ילקוט' תה',
רמז תהכס, ד"ה עליהם עוף • שׁוֹקְדֵי יוֹם יוֹם • ע"פ משה' ח, לד;
צבלי צרכות, דף ח ע"א; מדר"ה מו' קיט, ס' ט • שׁוֹקְדֵי יוֹם
וְכו' ברוך ה' • ע"פ שמו"ר פר' כה, ס' ט • אֲוִי נָא לָנוּ • חז"ל
ה, טז • כִּי פָנָה יוֹם • ע"פ ירמ' ו, ד; צבלי תענית, דף כט
ע"א; סע"ר פר' כז • רָעַב יְהִי מִיָּוֶם יוֹם • ע"פ ולקוט המכירי הוש' ב, טז, עמ' 159-158; מד' לקח טוב, פר' צלק, עה"פ חז"ל
ולא עשה, צמ' כד, יח; חז"מ, זרובבל, עמ' 161, ד"ה ואלו הס עשרה • יִתְהַלֵּל • ע"פ ירמ' ב, ב; תה' סד, יא • בְּרוּךְ ה' יוֹסֵם יוֹם •
ע"פ תה' סה, כ; צבלי צרכות, דף מ ע"א; מדר"ה מו' קמה, סוף ס' א •

בַּיָּמִים הָהֵם וּבַעֲתָהּ הָיָא • בְּחֶדֶשׁ עֲשֵׁתִי עֶשֶׂר הוּא חֶדֶשׁ שְׁבַט •
 שְׁבִין יְהִי בְּתַשְׁעִים וּמֵאָה אֶלֶף • וּבִלְבוּשׁ שְׂרִיזֵן מֵאָה אֶלֶף •
 שְׁמִלְחַמַת רַבִּיעִית יַעֲשׂוּ בְּצֹלַע הָאֶלֶף • וְשֵׁם אֶחָד יִרְדֹּף אֶלֶף •
 בַּיָּמִים הָהֵם וּבַעֲתָהּ הָיָא • בְּחֶדֶשׁ שְׁנִים עֶשֶׂר הוּא חֶדֶשׁ
 אֲדָר • תָּמִיד יְהִיו שְׁלֹשָׁה בְּבִנוּיָה • תִּשְׁבִּי וּמִנְחָם וְגַם נִחְמִיָּה •
 תִּפְאֶרֶת מְכֵהֵן עַמָּם מְנוּיָה • וְשֵׁם כָּל הַנְּשָׁמָה תִּהְלֵל יְיָ •

כַּכְּתוּב • כָּל הַנְּשָׁמָה תִּהְלֵל יְיָ • הִלְלוּ יְיָ: וְנֹאמַר • וְגִנּוּתִי
 עַל־הָעִיר הַזֹּאת לְהוֹשִׁיעָה לְמַעְנֵי וּלְמַעַן דָּוִד
 עַבְדִּי: וְנֹאמַר • כִּי־נָחַם יְהוָה צִיּוֹן נָחַם כָּל־חֲרִבְתֶּיהָ וַיִּשֶׁם
 מִדְּבָרָהּ בְּעֶדֶן וַעֲרִבְתָּהּ בְּגִן־יְהוָה שִׁשׁוֹן וְשִׁמְחָהּ יִמְצֵא בָּהּ
 תוֹדָה וְקוֹל זְמֶרָה:

וְנֹאמַר • תְּבֹאמוּ וְתִשְׁעֲמוּ בְּהָר נַחֲלֹתֶיךָ מְכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלָּת
 יְהוָה מִקֶּדֶשׁ אֲדֹנֵי כוֹנְנֵי יְדִיד: וְנֹאמַר • בָּנָה בְּנִיתִי

מקורות ומקבילות

נחודש עשתי עשר הוא חודש שנט. ע"פ זכ"א, ח, ז. שכן. ע"פ
 ש"א ח, ט. ונלנוש שריון. ע"פ ש"א ח, ה. ונלנוש שריון
 מאה אלף. ע"פ ח"מ, זרובבל, סוף עמ' 160. כללע האלף.
 ע"פ יהו' יח, כח. אחד ירדוף אלף. ע"פ יהו' כג, י. צצלי
 מ"ק, דף טז ע"ב. נחודש שנים עשר הוא חודש אדר. ע"פ
 ח"מ, ג, ז. אדר. ראו ח"מ, חלוה, סוף עמ' 26. תמיד
 יהיו שלשה. ע"פ ח"מ, זרובבל, סוף עמ' 160 ותחילת עמ' 161.
 צנטיה - צירופים. ע"פ ח"מ, קכז, ג. תשני ומנחם וגם
 נחמיה. ראו פה"צ, פרי מ, ס"א ח וס"א ז. תשני. ע"פ מלא'
 ג, כג. ומנחם - משיח בן דוד. ע"פ פה"צ, פרי לז, ס"א ה.
 נחמיה - משיח בן יוסף. ע"פ ח"מ, משיח, עמ' 390, ד"ה
 האות השש. תפארת מכהן. ע"פ צ"ס ג, ח; צצלי מגילה,
 דף יב ע"א; צ"ר פרי' גז, ס"א ד. כל הנשמה תהלל וכו'. ח"מ
 קו, ו. וגו' על העיר הזאת וכו'. ישע' לו, לה. כי נחם ה'
 ציון וכו'. ישע' נח, ג. תבאמו ותשעמו בהר וכו'. שמו"ט, ח.
 בנה בניתי בית וכו'. מ"א ח, יג.

ח"נ והערות

בַּיָּמִים וכו' חֶדֶשׁ שְׁבַט. באתר האקדמיה: 'בימי' בח'
 אחד-עשר שבט. בְּחֶדֶשׁ עֲשֵׁתִי. כ"ה במח' שד"ל
 ורומניא. במח' רס"ד-רס"ה: 'בְּחֶדֶשׁ עֲשֵׁתִי'. במח' רמ"ז
 ובולוניה ללא ניקוד. שְׁבִין יְהִי. במח' רומניא: 'שבין'
 יְהִי'. וּבִלְבוּשׁ שְׂרִיזֵן. במח' רומניא ובאתר האקדמיה:
 'בְּלִבוּשׁ שְׂרִיזֵן'. אחד יִרְדֹּף. במח' רומניא: 'אחד'
 מְכָם יִרְדֹּף, כמו ביהו' שלפנינו. באתר האקדמיה: 'ירדף'
 אחד. בַּיָּמִים וכו' חֶדֶשׁ אֲדָר. באתר האקדמיה:
 'בימי' בח' שנים-עשר אדר'. יְהִיו שְׁלֹשָׁה. במח' רומניא
 ובאתר האקדמיה: 'יקומו שלשה'. בְּבִנוּיָה. במח'
 רומניא: 'מְבִנוּיָה'. תִּשְׁבִּי וּמִנְחָם. באתר האקדמיה:
 'ימנחם ותשב'. תִּהְלֵל יְיָ. באתר האקדמיה: 'זג', ובזה
 מסתיימת הנחמה. בכ"י נוסף על 'תהלל יְיָ': 'הִלְלוּ יְיָ'.
 כַּכְּתוּב כָּל הַנְּשָׁמָה וכו' וְקוֹל זְמֶרָה. קטע זה איננו
 במח' רומניא. וְנֹאמַר תְּבֹאמוּ וכו'. נמצא גם במנהג
 רומניא דף רכט ע"ב. במח' רמ"ז ובולוניה בא כאן סילוק: 'זיכון עולם על מליאתו, שלא נוהגים לאמרו היום.
 פסוקים אלו הם מסובים על סוף הפיוט הקודם 'זיכון עולם על מליאתו שאינו כאן. ולכן אין הלשון מתאימה, וראוי
 א"ב לשנות ל'וְנֹאמַר', במקום 'כַּכְּתוּב' וכך כתב הרב מ"ע הרשום בחוברת המנהג, עמ' 28. וְנֹאמַר תְּבֹאמוּ. במח'
 רומניא: 'כַּכְּתוּב בְּתוֹרָתְךָ תְּבֹאמוּ'. אֲדֹנֵי כוֹנְנֵי יְדִיד. כ"ה בשמ' שלפנינו. בנוב"ר ובמח' רומניא: 'זי' כוננו ידִיד'.

בֵּית זָבֵל לָךְ מִכּוֹן לְשִׁבְתֶּךָ עוֹלָמִים: וְנֹאמַר. לָכֵן כֹּה־אָמַר
 יְהוָה שִׁבְתִּי לִירוּשָׁלַם בִּרְחֻמִּים בֵּיתִי יִבְנֶה בָּהּ נָאִם יְהוָה
 צְבָאוֹת וְקוֹן יִנְטֶה עַל־יְרוּשָׁלַם: וְנֹאמַר. כֹּה אָמַר יְהוָה
 שִׁבְתִּי אֶל־צִיּוֹן וְשִׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְנִקְרְאָה יְרוּשָׁלַם
 עִיר הָאֱמֶת וְהִר־יְהוָה צְבָאוֹת הָרֵר הַקֹּדֶשׁ: וְנֹאמַר. מִגְדּוֹל
 יְשׁוּעוֹת מִלְכּוֹ וְעֵשֶׂה־חֶסֶד לְמַשִּׁיחוֹ לְדוֹר וּלְדוֹר עַד־עוֹלָם:
 וְנֹאמַר. יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־תִּשָּׁב פְּנֵי מַשִּׁיחֲךָ זְכָרָה לְחֶסֶד־יְדִיד
 עֲבָדֶיךָ: וְנֹאמַר. כִּי־נָחֵם יְהוָה צִיּוֹן נָחֵם כָּל־חֲרִבְתֶּיהָ וַיִּשֶׁם
 מִדְּבָרָהּ כְּעֶדֶן וְעֶרְבַתָּהּ כִּגְן־יְהוָה שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָהּ יִמְצָא בָּהּ
 תוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה: וְנֹאמַר. שֵׁם אֲצַמִּיחַ קֶרֶן לְדוֹד עֲרֻכְתִּי יֵרֶר

החזן אומר חצי קדיש, הנמצא בעמ' הבא.

ח"ג והערות

ונאמר לכן כה אמר יי וכו'. במח' רומניא פסוק 'כה אמר ה' שבתי אל ציון וכו' בא לפני פסוק זה. לכן כה אמר. כ"ה במח' רומניא כמו בפס' שלפנינו. בנוב"ר ללא תיבת 'לכן' ואולי טעמם ונימוקם, מפני שפסוק זה אינו סמוך לשלפניו, ולכך תיבת 'לכן' איננה שייכת. וכן. זהו הקרי, והכתיב: זקוה'. מגדול. זהו הקרי,

מקורות ומקבילות

לכן כה אמר ה' שנתִי לירושלים וכו'. זכ' א', טז. כה אמר ה' שנתִי אל ציון וכו'. זכ' ח', ג. מגדול ישועות מלכו. ש"צ כב, נח. ה' אהים אל תשָׁב. דה"ב ו, מב. כי נחם ה' ציון וכו'. ישע' נח, ג. שם אלמתי קרן לדוד. תה' קלז, ח; מדת"נ פר' תרומה, ס"ו ו; מדת"ה מח' עה, ס"ו; מד"א פר' תלזר, פר' כז, ס"ו א.

והכתיב: 'מגדיל'. במח' רומניא: 'מגדיל', מפני שהפסוק לקוח מתה' יח, נא, משא"כ לנוב"ר הפסוק הוא מש"ב. דויד עבדך. כ"ה בפס' שלפנינו וכן בכל דה"י שלפנינו בא 'דויד' מלא יי. בנוב"ר ומח' רומניא: 'דויד עבדך'. ערכתי נר למשיחי. במח' רומניא נדפס כאן באותיות רש"י 'תמו הנחמות'. במח' רמ"ו, בולוניא, שד"ל וכו', אומרים כאן 'רחם ה'אלהינו עלינו' של ברכת 'בונה ירושלים' וגומרים חזרת הש"ץ, אך כהיום לא נוהגים כן. סיום קינות. ע"פ חוברת המנהג של הרב מ"ע הרטום, עמ' 23, יש לומר חצי קדיש, אולם לא מופיע במח' הקדומים.

החזן אומר:

יִתְגַּדֵּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעֶלְמָא דִּבְרָא כְרַעוּתֵיהּ. וַיִּמְלִיךְ
מַלְכוּתֵיהּ בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל-בֵּית-יִשְׂרָאֵל
בְּעֶגְלָא וּבְזֶמֶן קָרִיב. וְאָמְרוּ אַמֵּן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ. לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמֵיָא.

יִתְבָּרַךְ וַיִּשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר וַיִּתְרוֹמֵם וַיִּתְנַשֵּׂא וַיִּתְהַדָּר וַיִּתְעַלֶּה
וַיִּתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:
לְעָלָא לְעָלָא מִן-כָּל-בִּרְכָתָא. שִׁירְתָּא. תִּשְׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא
דְּאִמִּירָן בְּעֶלְמָא. וְאָמְרוּ אַמֵּן:

לפי מנהג ק"ק רומה כהיום נוהגים לומר את הקינות הבאות כמנהג הספרדים:

הוצאת ספר תורה

קוּמִי וְסַפְּדִי תוֹרָה. וְעָשִׂי קִינּוֹת זְכִירָה. בְּתַשְׁעָה בְּאַב יוֹם צָרָה. וּמַהוּמָה
יוֹם עֲבָרָה. בְּיוֹם אֶף בִּי חָרָה. וְנַחֲרַב דְּבִיר וְעוֹרָה.
צַעֲקָה גְדוֹלָה וּמְרָה. זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה:

שְׂאֵלֵי-נָא בְּרַב מְגֻנָּה. אֵיזָה מַחְנֶה שְׂכִינָה. וּבֵית לִוְיָהּ וְדוּכְנָה. וְאֵיפָה אֲנָשִׁי
אֲמוּנָה. וְאֵנָה פָּנָה אֲנָה. הוּד עִיר הַנְּאֻמָּה. אֵיכָה הִיטָה לְזוֹנָה. מְקַדְשֵׁת
רֹאשׁוֹנָה. לְזֹאת לְבָד מֵר יִקְרָא. כְּמוֹ לֵב אִשָּׁה מִצָּרָה. צַעֲקָה:

אֵיזָה רֹאשֵׁי יְשִׁיבוֹת. וְאֵיפָה סְנֵה־דְרִיךְ. וְאֵנָה הוֹלְכֵי נְתִיבוֹת. לְגִנָּה זִיו וְהָרִיךְ.
וְאֵיפָה עוֹרְכֵי תְשׁוּבוֹת. לְשׁוֹאֲלִים עַל-סִתְרֵיךְ. וְלֹאֲלָפִים וּרְבָבוֹת. דּוֹרְשֵׁי
סִדְרֵיךְ. כָּלֵם בְּגָלוֹת עֲצוּרָה. הִלְכוּ בְּיַד בְּגִי-צָרָה. צַעֲקָה:

מקורות ומקבילות

יוֹם לְרָה... וְיוֹם עֲבָרָה. ע"פ פ' א', טו. יוֹם אֶף בִּי חָרָה. ע"פ ד' ל', ת. צַעֲקָה גְדוֹלָה וּמְרָה. ע"פ ד' כז, לד; א'ס' ד', א. זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה. דמ' יט, ב. מְגִינָה. ע"פ א'כ' ג, סה. וְאֵנָה פָּנָה אֲנָה. ע"פ ש"ס"ט ו, א. אֵיכָה הִיטָה לְזוֹנָה. יס"ט, א, כה. כְּמוֹ לֵב אִשָּׁה מִצָּרָה. ע"פ ירמ' מה, מה. הוֹלְכֵי נְתִיבוֹת. ע"פ שופ' ה, ו.

ח"ג והערות

קוּמִי וְסַפְּדִי תוֹרָה. קינה כמנהג הספרדים והתימנים, מאת מחבר עלום שם. נדפסה בתכלאל ע"ח, דף קטו ע"ב; מח' תתת"ס רפ"ד, דף רמד; בית אב, דף קכו ע"ב. מכאן ואילך עד קה"ת איננו במח' רמ"ו, בולוניא ושד"ל. ב'י חרה. בבית אב: ב'י חרה. זיו וְהָרִיךְ. בתכלאל ע"ח ובית אב: זיו וְהָרִיךְ. ולאלפים וּרְבָבוֹת. דורש'ס רפ"ד ובית אב: זיו וְהָרִיךְ. דורש'ס סדר'ך. בבית אב: דורש'ס

בתתת"ס רפ"ד ובית אב: זיו וְהָרִיךְ. ולפ"ז הוא סמוך ל'דורש'ס סדר'ך. דורש'ס סדר'ך. בבית אב: דורש'ס

אֵיָה עוֹשֵׁי זְבָחִים. וְאֵיָה עוֹשֵׁי שְׁמָנִים. וְאֵנָה עוֹרְכֵי נִתְחִים וְסוֹד לֶחֶם הַפָּנִים.
בָּא רַב הַטְּבָחִים. וְהָרֵג אַבּוֹת וּבָנִים. וְאָנּוּ וְאָבְלוּ פְתָחִים. אֲשֶׁר אָז עָרְכוּ
הַסָּנִים. כִּי אֵל חָרְבוּ קָרָא. וְחָצִי אָפוּ יָרָה. צַעֲקָה:

ואוחזו החזן ס"ת בזרעו ואומר:

בְּמָקוֹם אֲשֶׁרִי הָעָם. אֵיכָה זָהָב יוֹעֵם: בְּמָקוֹם גְּדָלוֹ הַמוֹנִינוּ. נִפְלָה עֲטֹרַת
רֹאשֵׁנוּ: בְּמָקוֹם הָעֲטָרָה. רֹאשׁ פְּתָנִים וּמָרָה: בְּמָקוֹם
מִפָּה יָפָה. וְחֶסֶר צָעִיפָה: בְּמָקוֹם יִשְׁמְחוּ הַשָּׁמַיִם. יְקוֹנְנוּ מֶרֶכְכָּלִים: בְּמָקוֹם זָהָר
חֲזוֹתָם. שֶׁק יוֹשֵׁם כְּסוּתָם: בְּמָקוֹם יִשְׁמְחוּ הַשָּׁמַיִם. שְׁמוּ עַל־זֹאת שָׁמַיִם: בְּמָקוֹם
וְתִגַּל הָאָרֶץ. לְבִי יִכָּאֵב וְבוֹ יָבֹא קָרִיץ: בְּמָקוֹם יִשְׁמְחוּ הֶרֶץ־צִיּוֹן. מְרִי שְׁחִי וְיָדִי
אֲחִיזוּ רִפְיוֹן: בְּמָקוֹם תִּגְלָהּ בְּנֹת יְהוּדָה. הַיּוֹם אָנוּד וְאֲתִנּוּדָה: בְּמָקוֹם עַל־הַכֹּל
יִתְגַּדֵּל. אָנּוּ רֹאשִׁי וּמִבְּכִי לֹא־אֲחַדֵּל: וְגַהִי אֲחַדֵּשׁ בְּמָקוֹם וְיִתְקַדֵּשׁ. עַל־שְׁמֹת
קָדֵשׁ וּמִקְדָּשׁ: בְּיוֹם זֶה מִן־סַעֲרָה אֲקָרָא. בְּעוֹלָמוֹת אֲשֶׁר בָּרָא: וְלַחֲרָבָן בֵּית אֵל
נִזְרָא. תִּשְׁתַּוְּמֶם וְתִפּוּג תּוֹרָה: וְלִמְפָּקֵד כְּהֲנָיו וּנְבִיאָיו. שְׁלֹא כְרָצוֹנוּ וּכְרָצוֹן יִרְאִיו:
בְּיוֹם תְּקוּנוֹ הוּא אֲרִיאֵל. שְׁלֹא כְרָצוֹן עָמּוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל: וּמַעַל אָרוֹן דִּתְנוּ. גְּלִתָּה
שְׂכִינָה לַחֲרָפְתָּנוּ: לָכֵן תַּעֲוֹרֵר לְוִיתָהּ. בְּמָקוֹם גִּיל בְּאַנְחָתָה: עַד־יִשְׁיבֵנוּ אֶל־גְּבוּלָנוּ.
תִּגְלָה וְתִרְאָה מַלְכוּתוֹ עָלֵינוּ:

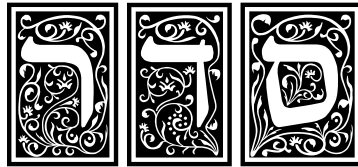
ח"נ והערות

וסוד לחם. בהע' בתכלאל ע"ח כתב: יסודי
לחם, והוא מסתבר מאוד. כי אל. בתתת"ס
רפ"ד: יבי אל. במקום אשרי העם. פיוט
כמנהג הספרדים, מאת מחבר עלום שם.
תכלאל ע"ח, דף קטז ע"א; בית אב, דף קכח
ע"א; מח' תתת"ס רפ"ד, דף רנדב, רנדא.
במקום גדלו. בתכלאל ע"ח: יבמקום גדלו.
שק יושם. בתכלאל ע"ח ובית אב: שק הושת.
בתתת"ס רפ"ד: שק חושה! ובו יבא.
בתכלאל ע"ח: ייבוא בו. ואתנודדה.
בתתת"ס רפ"ד: יאתנודדה. אגז ראשי. כן
מנוקד בתכלאל ע"ח וכן נראה נכון, משובש

מקורות ומקבילות

ואט ואגלו פתחים. ע"פ ישע' ג, כו. אל חרבו קרא. ע"פ ירמ' כה, כט.
וחזי אפו ירה. ע"פ דב' לב, כג. אשרי העם. תה' פט, טז. איכי זהב
יועם. ע"פ איכי ד, א. נפלה עטרת ראשנו. איכי ה, טז. העטרה. ע"פ
שה"ש ג, יא. ראש פתחים ומרה. ע"פ דב' לב, לג. ישמחו השמים. תה'
לו, יא. מר כפלים. ע"פ ישע' מ, ב. זוהר חזותם. ע"פ צבלי קידושין,
דף מט ע"ב, י' קב"ס יופי ירדו לעולם, ט' נטלה ירושלים; צ"מ, דף פד
ע"א, 'אנא אשתיירי משפירי ירושלים, ...הכוא זהרורי'. שק יושם כסותם.
ע"פ יחז' ז, יח. שומו על זאת שמים. ע"פ ירמ' ב, יב. ותגל הארץ.
תה' לו, יא. ישמח ה' ציון. תה' מח, יב. מרי שיחי וידי אחוזו רפיון.
ע"פ אי' כג, ב. תגלנה צנות יהודה. תה' מח, יב. על הכל יתגדל.
ע"פ דני' יא, לו. אגוז ראשי. ע"פ אי' א, כ. ומנכי לא אחזל. ע"פ
ישע' סה, יט; אי' טז, טז. תשתומם. ע"פ ישע' סג, ה. ותפוג תורה.
ע"פ חבק' א, ד. הוי אריאל. ישע' כט, א.

צווי. בתתת"ס רפ"ד ובית אב: אגז ראשי. ומבכי לא. כ"ה בתכלאל ע"ח וכן נראה נכון. אשר ברא. בתכלאל
ע"ח, תתת"ס רפ"ד ובית אב: שברא. ביום תקונן. בתכלאל ע"ח: ביום תקונן.

קריאת התורה לשחרית של ת"ב

מוציאין ספר תורה בחשאי ואין אומרים גדלו לה' ולא ותגלה מלכותו עלינו ואין מניחין הספר על הדוכן כשאר הימים, אלא אחד מבני הכנסת מקבלו על זרועותיו רחוק מן הדוכן בצד אחד של בית הכנסת, שכוין שגלו ישראל כביכול השכינה והתורה גלו ממקומם ואומר הכל הבו גודל וכו' וקורין בתורה בפרשת היום שלשה בני אדם. בירושלים קוראים את העולים "כהן", "לוי" או "כהן במקום לוי", "שלישי מפטיר" ואין אומרים 'ה' עמכם' ואין אומרים מי שברך.

העולה לתורה פותח ומביט במקום שצריך לקרוא, מכסה את האותיות ומברך:

לפי מנהג ק"ק רומה במקום 'ה' עמכם' אומרים:

בְּרוּךְ דִּין הָאֱמֶת:

בְּרָכוּ אֶת־יְהוָה הַמְּבָרֵךְ:

(הקהל עונה: בְּרוּךְ יְהוָה הַמְּבָרֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד):

העולה חוזר ואומר: בְּרוּךְ יְהוָה הַמְּבָרֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ
מִכָּל־הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת־תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה.
נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

מקורות ומקבילות

מוציאין ספר תורה בחשאי. כך כתוב במח' הקדומים וצמח' שד"ל וכו"ה בשבט"ל, סדר תענית, סי' רסט; סח"ר סי' ס; סה"ת סי' לא. **קוראים ג' גברי.** ע"פ צבלי מגילה, דף כז ע"ב; פסקי רי"ד; תשו' רמ"ג חו"ת, סי' קעו; פסקי רי"א"ז מגילה, פ"ג, ה"ב, אות ב. **פותח ומניט.** מס"ו פ"ג, ה"ה; ירושלמי מגילה פ"ג, ה"ז; צבלי מגילה, דף לב ע"א; פסקי רי"ד; סד' רס"ג עמ' שנט; סה"ק סדר קה"ת; רמב"ם, הל' תפילה, פ"ג, ה"ה; פסקי רי"א"ז עמ"ס מגילה, פ"ד ה"ה אות יב. **אומרים ברוך דין האמת.** מס"ו פ' יח, ה"ט. **הנוסח.** ע"פ צבלי זכרות, דף נד ע"א; סד' רס"ג עמ' לב ועמ' לג; סח"ר, נספחים, סי' ג, סדר זכרות; סה"ת סי' נח. **זכרו את ה' המבורך.** משנ' זכרות פ"ז, מ"ג; מס"ו פ"ג, ה"ו; סרע"ג ח"א, סי' ק; סד' רס"ג עמ' שנט; סה"ק סדר קה"ת; רמב"ם, הל' תפילה, פ"ג, ה"ה; מחו"ו סי' לג. **הקהל עונה ברוך ה'.** ספרי דברים, פ' שו, ד"ה כי שם; סרע"ג ח"א, סי' ק; סד' רס"ג עמ' שנט; מחו"ו סי' לג. **העולה חוזר.** סד' רס"ג עמ' שנט; רא"ש עמ"ס זכרות, פ"ז, סי' כו. **זכרה לפני קה"ת.** משנ' מגילה פ"ד, מ"ג, ורע"ב; ירושלמי מגילה פ"ג, ה"ז; צבלי מגילה, דף כח ע"ב; רי"ד; פסקי רי"ד; סרע"ג ח"א, סי' ק; סד' רס"ג עמ' שנט; סה"ק סדר קה"ת; רמב"ם, הל' תפילה, פ"ג, ה"ה; מחו"ו סי' לג; שבט"ל, ענין תפילה, סי' לו. **נוסח זכרה לפני.** צבלי זכרות, דף יא ע"ב; ע"פ מס"ו פ"ג, ה"ו; סרע"ג ח"א, סי' ק; סד' רס"ג עמ' שנט; מחו"ו סי' לג; רמב"ם, הל' תפילה, פ"ג, ה"ה. **זכר בנו.** ע"פ דב' ז, ו. **ונתן לנו את תורתו.** ע"פ שמ' כד, יב;

ח"נ והערות

קריאת התורה לשחרית. סדר ההפסקות של העליות לקוח ממח' בולונוא. במח' רמ"ו ושד"ל לא צוינו ההפסקות.

בסיום הקריאה העולה יגלול את התורה ויברך:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תוֹרַת אֱמֶת וַחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

כִּי־תוֹלִיד בָּנִים וּבָנִי בָנִים וְנוֹשְׁנֶתָם בָּאָרֶץ וְהִשְׁחַתָּם וַעֲשִׂיתָם פֶּסֶל תְּמוֹנֹת לָל וְעֲשִׂיתָם הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ: הָעִידְתִּי בְכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי־אֲבִד תֵּאבְדוּן מִהֵר מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תֵאָרִיכֶן יָמִים עָלֶיהָ כִּי הַשָּׁמַד תִּשְׁמְדוּן: וְהִפִּיץ יְהוָה אֶתְכֶם בְּעַמִּים וְנִשְׁאַרְתֶּם מְתֵי מִסְפָּר בְּגוֹיִם אֲשֶׁר יִנְהֹג יְהוָה אֶתְכֶם שָׁמָּה: וְעַבַּדְתֶּם־שָׁם אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וָאֶבֶן אֲשֶׁר לֹא־יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֵאָכְלוּ וְלֹא יִרְיחוּ: וּבִקְשֶׁתָם מַשֵּׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִצָּאֶת כִּי תִדְרֹשְׁנוּ בְּכָל־לִבְבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ: שְׁנֵי בָצָר לָךְ וּמִצָּאוֹךְ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְשִׁבְתָּ עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל: כִּי אֵל רַחוּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יִשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם: כִּי שָׁאַל־נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמֶנֶּה־הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים וְאָדָם עַל־הָאָרֶץ וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד־קִצְהָ הַשָּׁמַיִם הִנֵּה־הִיא כְּדֹבֶר הַגְּדוֹל הַזֶּה אוֹ הַנִּשְׁמָע כְּמַהוּ: הַשְּׁמַע עִם קוֹל אֱלֹהִים

מקורות ומקבילות

מל"ג, ג, כב. קריאת התורה. צבלי ב"ק, דף פב ע"א; סד' רס"ג ע"ב; שני; מחו"ו סי' נג; רמב"ם, הל' תפילה, פ"ב, ה"ה; מחו"ו סי' נג. תורת אמת. ע"פ מל"ג, ב, ו; תהי קוט, קמב; לשון זה שגור צפי חכמים לרוב, כמו: צבלי ב"מ, דף עה ע"ב; ספרה, פ"ר, שמיני, פ"ר, א, לה; מס"ו פ"ג, ה"ו; שמו"ר פ"ר משפטים, פ"ר, ל, סי' יב. וחיי עולם. ראב"ה ח"א שו"ת סי' קסח; שצ"ל, ענין תפילה, סי' מא; סת"ר סי' ו, ענין ס"ת. כי תוליד צנים. דב' ד, כה"מ; חשו"ר נ"ג א"ת, סי' קעו וסי' קעז.

מל"ג, ג, כב. קריאת התורה. צבלי ב"ק, דף פב ע"א; סד' רס"ג ע"ב; שני; מחו"ו סי' נג; רמב"ם, הל' תפילה, פ"ב, ה"ה; מחו"ו סי' נג. תורת אמת. ע"פ מל"ג, ב, ו; תהי קוט, קמב; לשון זה שגור צפי חכמים לרוב, כמו: צבלי ב"מ, דף עה ע"ב; ספרה, פ"ר, שמיני, פ"ר, א, לה; מס"ו פ"ג, ה"ו; שמו"ר פ"ר משפטים, פ"ר, ל, סי' יב. וחיי עולם. ראב"ה ח"א שו"ת סי' קסח; שצ"ל, ענין תפילה, סי' מא; סת"ר סי' ו, ענין ס"ת. כי תוליד צנים. דב' ד, כה"מ; חשו"ר נ"ג א"ת, סי' קעו וסי' קעז.

מִדְּבַר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כַּאֲשֶׁר־שָׁמַעְתָּ אֹתָהּ וַיַּחֲיוּ שְׁלִישִׁי אִוֹן הַנֶּסֶךָ
 אֱלֹהִים לָבוֹא לִקְחַת לּוֹ גֹּיִם מִקֶּרֶב גֹּיִם בְּמִסַּת בְּאַתֹּת וּבְמוֹפְתִים
 וּבְמִלְחָמָה וּבִיד חֲזָקָה וּבְזִרְעֵ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כָּל־
 אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ: אֹתָהּ הָרֵאתָ
 לְדַעַת כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מַלְבְּדוֹ: מִן־הַשָּׁמַיִם
 הַשְׁמִיעָךְ אֶת־קוֹל לְיִסְרָךְ וְעַל־הָאָרֶץ הָרָאךְ אֶת־אֲשׁוֹ הַגְּדוּלָּה
 וּדְבָרָיו שָׁמַעְתָּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: וְתַחַת כִּי אָהַבְתָּ אֶת־אֲבֹתֶיךָ וּבִחַרְתָּ
 בְּזִרְעוֹ אַחֲרָיו וַיִּצְאָךְ בְּפָנָיו בְּכַחוֹ הַגְּדֹל מִמִּצְרַיִם: לְהוֹרִישׁ
 גֹּיִם גְּדֹלִים וְעַצְמִים מִמֶּךָ מִפְּנֵיךְ לְהַבִּיאָךְ לְתֵת־לָךְ אֶת־אֶרֶץ
 נַחֲלָה בְּיוֹם הַזֶּה: וַיִּדְעַת הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֶל־לְבָבְךָ כִּי יְהוָה הוּא
 הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד: וְשִׁמְרָתָּ
 אֶת־חֻקָּיו וְאֶת־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם אֲשֶׁר יִיטֵב לָךְ
 וּלְבִנְיֶיךָ אַחֲרֶיךָ וּלְמַעַן תִּאָּרִיךְ יָמֶיךָ עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ כָּל־הַיָּמִים: פ

חצי קדיש:

יִתְגַּדֵּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעֶלְמָא דְּבָרָא כְּרֵעוּתָהּ. וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ
 בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיִּי דְּכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בְּעֶגְלָא וּבְזֶמֶן קָרִיב.
 וְאָמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ. לְעֵלָם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.
 יִתְבָּרַךְ וַיִּשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר וַיִּתְרוֹמֵם וַיִּתְנַשֵּׂא וַיִּתְהַדָּר וַיִּתְעַלֶּה וַיִּתְהַלָּל
 שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:
 לְעֵלָא לְעֵלָא מִן־כָּל־בְּרַכְתָּא. שִׁירְתָּא. תְּשַׁבַּחְתָּא וְנִחְמַתָּא דְּאִמְרִין
 בְּעֶלְמָא. וְאָמְרוּ אָמֵן:

ח"ג והערות

חצי קדיש. ברומה לפני 'אשרי' אומרים חצי קדיש, זהו מנהג ספרדי, ראו שו"ת יביע אומר, ח"ט, או"ח, סי' פח
 וילקוט יוסף, קרה"ת וביכ"ג, הערות, סי' קמד-רפד, דיני ההפשרה, אות יא. במח' הקדומים לא הזכיר כלל לומר
 חצי קדיש, אלא לאחר ברכות ההפשרה יש הנחיה שממשיכים באשרי. כמו"כ בשבחי"ל, סדר תענית, סי' רסט,

המפטיר, לאחר שישגמור הגולל לגלול את סה"ת, קודם קריאת ההפטרה מברך:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהוּה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּחַר בְּגִבֹּיִים
טוֹבִים. וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם. הַנְּאֻמִּים בְּאַמַּת. בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָהוּה. הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה. בְּמִשְׁחָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ.
וּבְגִבֹּיֵי הָאַמַּת וְהָעֵדֶק:**

**אֶסְףְּ אֶסִּיפִם נְאֻם־יְיָהוּה אֵין עֲנָבִים בְּאֶפֶן וְאֵין תְּאֵנִים בְּתֵאנָה
וְהָעֵלָה נָבֵל וְאֵתֶן לָהֶם יַעֲבְרוּם: עַל־מָה אֲנַחֲנוּ
יֹשְׁבִים הָאֶסְפּוֹ וְנִבְּוֵא אֶל־עַרְי הַמִּבְצָר וְנִדְמָה־שָׁם כִּי יְיָהוּה
אֱלֹהֵינוּ הִדְמָנוּ וַיִּשְׁקֵנוּ מִי־רֹאשׁ כִּי חָטְאֵנוּ לַיהוּה: קְנוּה לְשָׁלוֹם
וְאֵין טוֹב לָעֵת מִרְפָּה וְהֵנָּה בְּעֵתָהּ: מִדֶּן נִשְׁמַע נַחֲרַת סוּסִיו
מִקּוֹל מַצְהָלוֹת אֲבִירָיו רַעְשָׁה כָּל־הָאָרֶץ וַיִּבְּוֹאוּ וַיֹּאכְלוּ אֶרֶץ
וּמְלוֹאָה עִיר וַיִּשְׁבִּי בָּהּ: פ**

**כִּי הִנְנִי מְשַׁלַּח בְּכֶם נְחָשִׁים צָפְעָנִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם לַחֵשׁ
וְנִשְׁכּוּ אֶתְכֶם נְאֻם־יְיָהוּה: ס
יִגְזֹן עָלַי לְבִי דָוִי: הִנֵּה־קוֹל שׁוֹעֵת בַּת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מִרְחָקִים
הִיְהוּה אֵין בְּצִיּוֹן אֶס־מִלְכָּה אֵין בָּהּ מִדּוֹעַ הַכְּעֶסוֹנִי בִּפְסִלִיָּהֶם
בְּהִבְלֵי נֶכֶר: עֲבַר קָצִיר כָּלָה קִיץ וְאֲנַחֲנוּ לֹא נוֹשָׁעֵנוּ: עַל־**

ח"ג והערות

סת"ר, ס"ה, סה"ת, סוף ס"י לא, אף שפירשו את המנהג לומר חצי קדיש לאחר קריאת התורה, מ"מ לא הזכירו כלל לומר חצי קדיש לאחר ההפטרה. ובמפורש כתב שבה"ל, ענין שבת, ס"י עט, 'ותשעה באב שיש בהן קריאת ההפטרה המפסקת בין הקדיש שלאחר קריאת התורה'. היינו, האליף של הקריאה אינה מבוטאת ולכך הקריאה היא: 'הדוּנִי'.

מקורות ומקבילות

נצרות הפטרה. תש"ר ר"ג א"ח, ס"י קעז. ראו צבלי פסחים, דף קח ע"ג, ופסקי רי"ד; תוס' רי"ד ופסקי רי"ד, סוכה, דף מד ע"ג; טור א"ח, ס"י רפד; שצ"ל, ענין ר"ח, ס"י קעד. לאחר שיגמור הגולל. צבלי סוכה, דף לו ע"ג; שצ"ל, ענין שצ"ל, ס"י פ; סת"ר ס"י טז, ענין קריאת ס"ה. קודם קריאת ההפטרה מנצח. משנ' מגילה פ"ד, מ"ג; סרע"ג ח"ג, ס"י לב; סד"ר ס"ג עמ' שסז. נוסח הנצחה. מס"ו פ"ג, ה"ז; סרע"ג ח"ג, ס"י לב; ע"פ סד"ר ס"ג עמ' שסז; סד"ר ס"י לז; מחז"ו ס"י קסז; רמב"ם, סד"ת, המפטיר צנצ"ל. אשר נחר צנצ"ל טוֹבִים. טור א"ח, ס"י רפד; האגודה עמ"ס סופרים פ"ג; רשב"א ושיטת"ק, עמ"ס צרכות, דף יא ע"ג; ס' כלבו ס"י כ. ור"ה נזכרים הנאמרים נאמנת. ע"פ ירמ' כה, ט. הנזכר צנצ"ל. ע"פ אד"ג, נוסח א, פ"ג, ד"ה מעשה צחסידי; וירושלמי נדרים פ"ה, ה"ד; דצ"ר פ"ה חזקת הצרכה, פ"י יא, ס"י ו. נמשה ענדו. ע"פ צמ' יז, ז; תח' קה, כו; אד"ג, נוסח ב, פ"א. וישראל עמו. ע"פ דצ"ז, ו. אסוף אסיפס נאם ה'. ירמ' ח, יגכג; תש"ר ר"ג א"ח, ס"י קעז.

שֶׁבַר בַּת־עַמִּי הַשְּׁבָרְתִי קִדְרֹתִי שְׁמָה הַחֲזֹקְתָנִי: הַצָּרִי אֵין
 בְּגִלְעָד אֶס־רָפָא אֵין שָׁם כִּי מִדּוּעַ לֹא עָלְתָה אֲרֶכֶת בַּת־
 עַמִּי: ׀ מִי־יִתֵּן רֹאשִׁי מִים וְעֵינִי מְקוֹר דְּמָעָה
 וְאַבְכָּה יוֹמָם וּלְיָלָה אֶת חֲלָלִי בַת־עַמִּי: ׀ מִי־
 יִתְּנִי בַמִּדְבָּר מְלוֹן אֲרָחִים וְאַעֲזֹבָה אֶת־עַמִּי וְאַלְכָּה מֵאַתֶּם
 כִּי כָלֶם מְנַאֲפִים עֲצַרְת בְּגִדִים: וַיִּדְרְכוּ אֶת־לְשׁוֹנָם קִשְׁתָּם
 שֶׁקֶר וְלֹא לְאַמוּנָה גָּבְרוּ בָאָרֶץ כִּי מִרְעָה אֶל־רָעָהוּ יֵצְאוּ
 וְאֶתִּי לֹא־יִדְעוּ נְאֻם־יְהוָה: אִישׁ מִרְעָהוּ הַשְּׁמָרוּ וְעַל־כָּל־אֶח
 אֶל־תִּבְטְחוּ כִּי כָל־אֶח עֲקוּב יַעֲקֹב וְכָל־רֶע רָכִיל יִהְיֶה: וְאִישׁ
 בְּרָעָהוּ יִהְיֶה לֹא וְאַמֶּת לֹא יִדְבְּרוּ לְמַדּוּ לְשׁוֹנָם דְּבַר־שֶׁקֶר הָעוֹה
 נִלְאוּ: שִׁבְתֶּךָ בְּתוֹךְ מְרֻמָּה בְּמְרֻמָּה מֵאֲנִי דַעֲתֹאוֹתִי נְאֻם־
 יְהוָה: ׀ לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
 הִנְנִי צוֹרֶפֶס וּבַחֲנֻתִים כִּי־אֵיךְ אֶעֱשֶׂה מִפְּנֵי בַת־עַמִּי: חֵץ שָׁחוּט
 לְשׁוֹנָם מְרֻמָּה דִּבֶּר בְּפִיו שָׁלוֹם אֶת־רָעָהוּ יִדְבֹּר וּבִקְרָבוֹ יִשְׁעִים
 אֲרָבוּ: הֵעַל־אַלֶּה לֹא־אֶפְקֹד־בָּם נְאֻם־יְהוָה אִם בְּגוֹי אֲשֶׁר־כָּזָה
 לֹא תִתְּנָקֶם נִפְשֵׁי: ׀ עַל־הַהָרִים אֲשָׂא בְּכִי וְנָהִי
 וְעַל־נְאֻת מִדְבַּר קִינָה כִּי נִצַּתִּי מִבְּלִי־אִישׁ עֵבֶר וְלֹא שָׁמְעוּ
 קוֹל מִקְנֶה מַעֲוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד־בְּהֶמָּה גִּדְּדוּ הֵלְכוּ: וְנִתַּתִּי
 אֶת־יְרוּשָׁלַם לְגִלִּים מַעֲוֹן תַּנּוּסִים וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה
 מִבְּלִי יוֹשֵׁב: ׀ מִי־הָאִישׁ הַחֲכָם וַיִּבֶן אֶת־זֹאת
 וְאֲשֶׁר דִּבֶּר פִּי־יְהוָה אֱלֹהֵי וַיִּגְדֶּה עַל־מֶה אֲבִדָה הָאָרֶץ נִצַּתָּה
 כַּמִּדְבָּר מִבְּלִי עֵבֶר: ׀ וַיֹּאמֶר יְהוָה עַל־
 עֲזֹבֶם אֶת־תּוֹרֹתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵיהֶם וְלֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי

וְלֹא־הִלְכוּ בָּהֶּ: וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי שְׂרָרוֹת לִבָּם וְאַחֲרֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר
לְמַדּוֹם אֲבוֹתָם: פ

לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵאכִילִם
אֶת־הָעָם הַזֶּה לָעֵנָה וְהַשְׁקִיתִים מִי־רֹאשׁ: וְהַפְּצוֹתִים בְּגוֹלִים
אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ הֵמָּה וְאַבוֹתָם וְשִׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם אֶת־הַחֶרֶב
עַד כָּלוֹתִי אוֹתָם: פ

כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַתְּבוֹנָנוּ וְקִרְאוּ לְמִקְוֵנוֹת וּתְבוֹאֵינָה
וְאֶל־הַחֲכָמוֹת שִׁלְחוּ וּתְבוֹאֵנָה: וּתְמַהֲרֵנָה וּתְשַׁנֵּה עָלֵינוּ נְהִי
וּתְרַדְנָה עֵינֵינוּ דְמָעָה וְעַפְעָפֵינוּ יוֹלֹמִים: כִּי קוֹל נְהִי נִשְׁמַע
מִצִּיּוֹן אֵיךְ שִׁדְּדָנוּ בְּשָׁנוּ מֵאֵד כִּי־עֲזַבְנוּ אֶרֶץ כִּי הִשְׁלִיכוּ
מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ: ס

וּתִקַּח אֲזִנְכֶם דְּבַר־פִּי וּלְמַדְנָה בְּנוֹתֵיכֶם נְהִי וְאִשָּׁה רַעוּתָה
קִינָה: כִּי־עָלָה מוֹת בְּחַלּוֹנֵינוּ בָּא בְּאֶרְמְנוֹתֵינוּ לְהַכְרִית עוֹלָל
מִחוּץ בַּחוּרִים מִרְחֻבוֹת: דִּבֶּר כֹּה נְאֻם־יְהוָה וְנִפְלָה נִבְלָת
הָאָדָם כְּדָמָן עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וּכְעָמִיר מֵאַחֲרֵי הַקָּצֵר וְאֵין
מֵאֶסְף: ס
בְּחֻכְמָתוֹ וְאֶל־יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בְּגִבּוֹרָתוֹ אֶל־יִתְהַלֵּל עֹשֶׂיר
בְּעֹשָׁרוֹ: כִּי אִם־בָּזְאֵת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשֹּׁכֵל וַיִּדַּע אוֹתִי כִּי
אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וְצִדְקָה בְּאֶרֶץ כִּי־בָאֵלָה חֲפָצָתִי
נְאֻם־יְהוָה: ס

אחרי קריאת ההפטרה המפטיר אומר:

גִּאֲלֵנוּ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ קָדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

מקורות ומקבילות
גאֲלֵנוּ ה' צבאות. ישנן
מז, ד.

ח"נ והערות
גאֲלֵנוּ ה' צבאות וכו'. לפי מח' שד"ל. אך
איננה במח' רמ"ז ובולוניא.

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. צוּר כָּל-הָעוֹלָמִים
צָדִיק בְּכָל-הַדּוֹרוֹת. הָאֵל הַנָּאֵמָן
הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה. הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם. כִּי כָל-דְּבָרָיו אִמֶּת וְצָדִק.
נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ. וְדַבֵּר אֶחָד
מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזָר לֹא-יָשׁוּב רִיקָם. כִּי אֵל (מֶלֶךְ) נֶאֱמָן אַתָּה.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל-דְּבָרָיו:**

**רַחֵם עַל-צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ. וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ
בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְשַׁמֵּחַ צִיּוֹן בְּבִנְיָה:**

**שְׂמַחְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית
דָּוִד מְשִׁיחֲךָ. בְּמַהֲרָה יָבוֹא וְיִגַּל לְבָנָיו. עַל-כִּסְאוֹ
לֹא-יֵשֵׁב זָר וְלֹא-יִנְחָלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת-כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ
נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ. שְׁלֹא יִכְבֶּה גֵירוֹ לְעוֹלָם וְעַד. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה.
מִגֵּן דָּוִד:**

מקורות ומקבילות

ג' **ברכות לאחר ההפטרה.** תש"ו רנ"ג א"ח, ס"ו קטו. **ברכת**
אור כל העולמים. מס"ו פי"ג, ה"ה; ע"פ סרע"ג ח"ב, ס"ו לב;
בסד"ר רס"ג, עמ' שסז מוצא בקולור; סד"ר ס"ו לו; מחו"ו
ס"ו קסו; רמב"ם, סד"ת, המפטיר בנביא. **אור כל העולמים.**
ישע"י כו, ד. **צדיק בכל הדורות.** ע"פ תה' קמה, ח. **האל**
הנאמן. דב' ז, ט. **האומר ועושה.** ע"פ זמ' כג, יט. **המדבר**
ומקיים. ע"פ ישע"י מ, ח. **כל דבריו אמת ולדק.** ע"פ תה'
קוט, קס. **נאמן אתה.** ע"פ דב' ז, ט; ישע"י מט, ז; מס"ו
פי"ג, ה"ו. **ראו טור א"ח, ס"ו רפד;** תוס' עמ"ס ברכות, דף

ח"ג והערות

ברכות ההפטרה. במח' רמ"ו, בולויא ושד"ל נוסח
ברכות ההפטרה שונה במקצת. תושיע. כאן שינוי
הצנוורה. ובמס' סופרים, ברמב"ם ובמח' רמ"ו, בולויא,
שד"ל ורומניא: 'תנקום נקם', וכך גם בסרע"ג ובסד"ר
רס"ג, עמ' שסז. משומח ציון. במח' רמ"ו, בולויא
ושד"ל: 'תנחם ציון'.

מו ע"ב, ד"ה והטוב. **אתה הוא ה' אלהינו.** ירמ' יד, כב; ע"פ תה' קה, ז. **ונאמנים דבריך.** ע"פ תה' קיא, ז. **ודבר אחד**
וכו' ריקס. ע"פ זמ' כג, יט; ישע"י נה, יא. **כי אל דב' ד, לא.** מלך נאמן אתה. ע"פ ירמ' י, י. **האל הנאמן.** ע"פ דב' ז, ט.
בכל דבריו. ע"פ זמ' כג, יט. **רחם על ציון.** ע"פ תה' קב, יד; מס"ו פי"ג, ה"ה; סרע"ג ח"ב, ס"ו לב; סד"ר רס"ג, עמ' שסז;
סד"ר ס"ו לו; מחו"ו ס"ו קסו; רמב"ם, סד"ת, המפטיר בנביא. **צית חיינו.** ע"פ ישע"י לח, כ. **ולעלוות נפש תושיע.** ע"פ ש"ב
כב, כח. **במהרה בימינו.** לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: משנ' העניית פ"ד, מ"ה; ירושלמי ברכות, פ"ד, ה"ב; בבלי ברכות,
דף מד ע"א; במדב"ר פר' קורח, פר' יח, ס"ו כג. **משמח ציון בנביא.** ע"פ פדר"ך, נספחים ה, ד"ה קול צופיק. **ראו מדת"ג פר'**
פקודי, סוף ס"ו ה. **שמחנו ה' אלהינו.** ע"פ ישע"י כה, ט; מס"ו פי"ג, ה"ה; סרע"ג ח"ב, ס"ו לב; סד"ר ס"ו לו; מחו"ו ס"ו קסו.
באליהו הנביא עבדך. ע"פ מ"א יח, לו - ומ"ב ט, לו. **ובמלכות בית דוד משיחך.** ע"פ ש"ב כב, נא. **ויגל לבנו.** ע"פ תה' יג, ו.
על כסאו לא ישב זר. ע"פ ירמ' לג, ח"בא. **ולא ינחלו אחרים את כבודו.** ע"פ מ"א ב, לג; ישע"י ט, ו; תה' פט, ה. **כי נשם**
קדש נשנעת לו. ע"פ תה' פט, לו; קלב, יא, חידא. **שלא יכבה גירו לעד.** מד' שר"ט (בזכר), מ"י יח, סוף ס"ו כה. **יכבה גירו.**
ע"פ ש"ב כה, ח. **מגן דוד.** ע"פ ש"ב כב, ג; בבלי פסחים, דף קח ע"ב, ע"פ ש"ב ז, ט; מד' שר"ט (בזכר), מ"י יח, סוף ס"ו כה;
סרע"ג ח"ב, ס"ו לב; סד"ר רס"ג, עמ' שסז; רמב"ם, סד"ת, המפטיר בנביא.

אחרי ברכות ההפטרה אומרים:

אֲשֶׁרִי יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ עוֹד יִהְיֶה לְךָ סֵלָה: אֲשֶׁרִי הָעַם שֶׁכְּכָה לֹא אֲשֶׁרִי הָעַם שִׁיחָה אֱלֹהִיו:

תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמֶמְךָ אֱלֹהֵי הַמֶּלֶךְ וְאַבְרָכָה שְׁמֶךָ לְעוֹלָם וְעַד: בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכְּךָ וְאֶהְלֵלָה שְׁמֶךָ לְעוֹלָם וְעַד: גָּדוֹל יִהְיֶה וּמִהֲלֵל מְאֹד וְלִגְדָלְתוֹ אֵין חֶקֶר: דָּוִד לְדָוִד יִשְׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרָתֶיךָ יִגִּידוּ: הִדָּר כְּבוֹד הוֹדָךְ וּדְבָרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה: וְעֲזֹז נִזְרָאוֹתֶיךָ יֹאמְרוּ וּגְדָלְתְּךָ אֲסַפְּרָנָה: זָכַר רַב־טוֹבְךָ יִבְיְעוּ וְצִדְקָתְךָ יִרְנְנוּ: חֲנוּן וְרַחוּם יִהְיֶה אֲפָרָךְ אֲפִים וּגְדָל־חֶסֶד: טוֹב־יִהְיֶה לְכָל־זֶרְחָמִי עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדוֹךָ יִהְיֶה כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְחִסְדֶּיךָ יִבְרַכְכָּה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמְרוּ וּגְבוּרָתְךָ יִדְבְּרוּ: לְהוֹדִיעוּ לְבָנֵי הָאָדָם גְּבוּרָתוֹ וְכְבוֹד הִדָּר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֲלָמִים וּמִמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דָּוָר וְדָר: סוֹמֵךְ יִהְיֶה לְכָל־הַנִּפְלִים וְזֹזְקוֹ לְכָל־הַכְּפוּפִים: עֵינֵי־כָל־אֱלֹהִים יִשְׁבְּרוּ וְאַתָּה גּוֹתֵן־לָהֶם אֶת־אֲכָלָם בְּעֵתוֹ: פּוֹתַח אֶת־יָדְךָ וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל־חַי רִצּוֹן: צִדִּיק יִהְיֶה בְּכָל־דְּרָכָיו וְחִסִּיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו: קְרוֹב יִהְיֶה לְכָל־קִרְאוֹ לְכָל־אִשֶּׁר יִקְרָאָהוּ בְּאַמֶּת: רִצּוֹן־יִרְאוּ יַעֲשֶׂה וְאַת־שׁוֹעֲתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יִהְיֶה אֶת־כָּל־אֲהָבָיו וְאַת כָּל־הַרְשָׁעִים יִשְׁמִיד: תְּהִלַּת יִהְיֶה יְדְבָר פִּי וּבִרְךָ כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קִדְּשׁוֹ לְעוֹלָם וְעַד:

וְאַנְחֲנוּ נִבְרַךְ יְיָ מִעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּ־יָיָ:

מחזירים את ספר התורה לארון הקודש בדומיה וללא אמירת כל דבר.

מקורות ומקבילות

בדומיה. ע"פ תה" סה, ב; שנה"ל, סדר תענית, ס' רסנ; סת"ר ס' ס; סה"ת ס' לא.

לפי ק"ק רומה אומרים:

עַל גְּהֵרֹתוֹ בְּבָל שֶׁם יִשְׁבְּנוּ גַם-בְּכֵינוּ בְּזִכְרֵנוּ אֶת-צִיּוֹן: עַל-עֲרֵבִים בְּתוֹכָהּ תִּלְיֵנוּ
בְּגֵרֹתֵינוּ: כִּי שֵׁם שְׂאֵלֵנוּ שׁוּבֵינוּ דְּבִרֵי-שִׁיר וְתוֹלְלֵנוּ שְׂמִיחָה שִׁירוֹ לָנוּ מִשִּׁיר
צִיּוֹן: אֵיךְ נִשְׁיֵר אֶת-שִׁיר-יְהוָה עַל אֲדָמַת נֶכֶר: אֶס-אֲשַׁכַּחַךְ יְרוּשָׁלַם תִּשְׁכַּח יְמִינִי:
תִּדְבֹק-לְשׁוֹנִי לְחִכִּי אֶס-לֹא אֲזַכְּרֵכִי אֶס-לֹא אֶעֱלֶה אֶת-יְרוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שְׂמִיחָתִי:
זָכַר יְהוָה לְבִנְיָ אָדָם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלַם הָאֲמָרִים עָרוֹן עָרוֹן עֵד הַיְסוֹד בָּהּ: בְּתִבְבֵּל
הַשְׂדֵּדוּדָה אֲשֶׁרִי שִׁישְׁלֵם-לָךְ אֶת-גְּמוּלָךְ שְׂגִמְלַת לָנוּ: אֲשֶׁרִי שִׁיאֲחִז וְנִפְץ
אֶת-עַלְלֶיךָ אֶל-הַסֵּלַע:

יושבים על הארץ ואומרים:

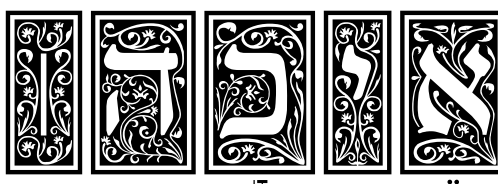
לְמִי אֲבָכָה. וְכֹף אֶכָּה. וּבְכִי אֶמָּר וְהִמּוֹן מַעֵי אֲשַׁנֵּן:
הֶלְמַקְדָּשׁ וְאֶרֶז אוֹ כְּרוֹבִים. אֲשֶׁר עוֹרְבִים וְקַפּוּד שֶׁם יִקְנֶן:
וְעַל-דּוֹכָן. אֲשֶׁר הוֹכָן. לָלוֹי לְנֶצַח בְּשִׁיר לֹאֵל וְרִנֵּן:
אֱהִי מִשְׁמִים. עָלֵי אוֹרִים וְתַמִּים. אֲשֶׁר שֶׁם כְּהֲנִי מִשְׁמֵר יְכוֹנֵן:
וְעַל-הֶרֶג חֲכָמִים. בֵּית אֱלֹהִים. וּבֹא קוֹסֶם קֶסֶמִים גַּם-מְעוֹנֵן:
וְאִיכָּה חֲשָׁכָה. אוֹר הַהֶלְכָּה. וְהַתְלַמּוּד כְּמוֹ גִּלְמוּד מִי-יְבוֹנֵן:
וְסוּד תוֹרָה. הַיֵּשׁ מוֹצִיא לְאוֹרָה. וּמִי-הוּא זֶה עָלֵי הַדּוֹר יְגוֹנֵן:
חֲלָלִים נָפְלוּ. עוֹלָלִים וְיוֹנְקִים. וְאִין-מְקִים וְאִין-חֹמֶל וְחוֹנֵן:
לְזֹאת כָּל-יוֹם. וְכָל-לַיִל אֵילִיל. בְּרוֹב חֶבֶל כְּמוֹ אָבֵל וְאוֹנֵן:
וּמֵר אֶסְפֹּד. וְאֵח אֶקְרָא לְקַפּוּד. וּמִדְּמַעֵי עֵפֶר צִיּוֹן אֲחוֹנֵן:
וְאֲחִידֵל מִשְׁמַע קוֹל מְרִנֵּן. וְאִיכָּה יִשְׁבָּה בְּדָד אֶקוֹנֵן:

ח"ג והערות

יושבים על הארץ. ההנחיה ע"פ מח' שד"ל ואיננה במח' רמ"ז ובולוניה.

יִשְׁבֶּה בְּדָד הָעִיר רַבָּתִי
עִם הִיתָה כְּאַלְמָנָה רַבָּתִי
בְּגוֹיִם שָׂרְתִי בְּמִדֵּינֹת
הִיתָה לְמָסִ: ס בָּכוּ

תִּבְכֶּה בְּלִילָה וְדַמְעָתָה עַל לַחֲיָה אֵין־לָהּ מְנַחֵם מִכָּל־אֲהֻבֶיהָ
כָּל־רֵעֶיהָ בָּגְדוּ בָּהּ הִיוּ לָהּ לְאִיְבִים: ס גָּלְתָה יְהוּדָה
מֵעֲנִי וּמִרַב עֲבָדָה הִיא יֹשֶׁבֶה בְּגוֹיִם לֹא מַצָּאָה מְנוּחַ
כָּל־רֶדְפֶיהָ הַשִּׁיגוּהָ בֵּין הַמְצָרִים: ס דֶּרְכֵי צִיּוֹן אֲבִלּוֹת
מִבְּלִי בָאִי מוֹעֵד כָּל־שְׁעָרֶיהָ שׁוּמְמִין כִּהְנִיָּה נְאֻנָּחִים בְּתוֹלְתֶיהָ
נוֹגָזֹת וְהִיא מֵרָלָה: ס הִיוּ צָרָהּ לְרֹאשׁ אִיְבֶיהָ
שָׁלוּ כִי־יִהְיֶה הַזֶּה עַל רַב־פְּשָׁעֶיהָ עוֹלָלָהּ הִלְכוּ שְׁבִי לִפְנֵי־

מקורות ומקבילות

מגילת איכה. ע"פ מס"ו פר' ית, ה"ה, י"ש שקורין ספר קינות
צערב, ויש שמאחרין עד הצקר לאחר קריאת התורה.

ח"ג והערות

קריאת איכה בשחרית. עיקר קריאת איכה בציבור
נקבעה בלילה בכתוב: 'בכו תבכה בלילה' (איכ' א, ב)
וכך משמע במח' הקדומים בהם לא מוזכר לקרוא אותה
ביום (וראו גם שו"ע, סי' תקנ"ט, א"ב). הרב מ"ע הרטום כתב בחוברת המנהג לקרוא את איכה גם ביום, כנראה
ע"פ מ"ש מח' שד"ל.

ביום (וראו גם שו"ע, סי' תקנ"ט, א"ב). הרב מ"ע הרטום כתב בחוברת המנהג לקרוא את איכה גם ביום, כנראה
ע"פ מ"ש מח' שד"ל.

צָרָה: ׀ וַיֵּצֵא מִבֶּת-צִיּוֹן כָּל-הַדָּרָה הָיוּ שָׁרֶיהָ כְּאִילִים
לֹא-מִצְאוּ מְרֻעָה וַיִּלְכוּ בְּלֹא-כֹחַ לִפְנֵי רוּדָף: ׀ זָכְרָה
יְרוּשָׁלַם יָמִי עָנִיָּה וּמְרוּדִיָּה כָּל מַחֲמָדֶיהָ אֲשֶׁר הָיוּ מִימֵי קֶדֶם
בְּנֹפֶל עָמָה בִּיד-צָר וְאֵין עֹזֶר לָהּ רָאוּהָ צָרִים שָׁחֲקוּ עַל
מִשְׁבֶּתֶהָ: ׀ חָטָא חָטָאָה יְרוּשָׁלַם עַל-כֵּן לְגִידָה
הִיטָה כָּל-מִכְבְּדֶיהָ הִזְלִוָהּ כִּי-רָאוּ עֲרוּתָהּ גַּם-הִיא נֶאֱנָחָה
וַתִּשָּׁב אַחֲזֹר: ׀ טָמְאַתָּה בְּשׁוּלֶיהָ לֹא זָכְרָה אַחֲרִיתָהּ
וַתִּרְדּוּ פְּלָאִים אֵין מִנְחָם לָהּ רָאָה יְהוָה אֶת-עֲנִיָּי כִּי הִגְדִּיל
אוֹיֵב: ׀ יָדוּ פֶרֶשׁ צָר עַל כָּל-מַחֲמָדֶיהָ כִּי-רָאָתָהּ גּוֹיִם
בָּאוּ מִקְדָּשָׁהּ אֲשֶׁר צִוִּיתָהּ לֹא-יָבֹאוּ בִקְהָל לָךְ: ׀ כָּל-
עָמָה נֶאֱנָחִים מִבִּקְשִׁים לָחֶם נִתְּנוּ מַחֲמָדֶיהֶם בְּאֹכֶל לְהַשְׁיֵב
נֶפֶשׁ רָאָה יְהוָה וַהֲבִיטָהּ כִּי הֵיטִי זֹלִלָהּ: ׀ לֹא אֲלִיכֶם
כָּל-עֲבָרֵי דָרְךָ הִבִּיטוּ וּרְאוּ אִם-יֵשׁ מִכָּאוֹב כְּמִכָּאֲבִי אֲשֶׁר
עֲזָלָל לִי אֲשֶׁר הִוָּגָה יְהוָה בְּיוֹם חֲרוֹן אַפּוֹ: ׀ מִמָּרוֹם
שָׁלַח-אֵשׁ בְּעֶצְמָתִי וַיִּרְדָּנָה פֶּרֶשׁ רֶשֶׁת לְרַגְלֵי הַשִּׁיבְנִי אַחֲזֹר
נִתְּנִי שְׂמִמָּה כָּל-הַיּוֹם דָּוָה: ׀ נִשְׁקָד עַל פִּשְׁעֵי
בִּידוֹ יִשְׁתַּרְגְּנוּ עָלוּ עַל-צֹאֲרֵי הַכֶּשֶׁל כַּחַי נִתְּנִי אֲדָנִי בִידִי
לֹא-אוֹכֵל קוֹם: ׀ סָלָה כָּל-אַבִּירָיו אֲדָנִי בְּקִרְבִּי
קָרָא עָלַי מוֹעֵד לְשֹׁבֵר בַּחוּרֵי גֵת דָּרְךָ אֲדָנִי לְבָתוּלָת
בֶּת-יְהוּדָה: ׀ עַל-אַלֶּהוּ אָנִי בּוֹכִיָּה עֵינָיו עֵינִי
יִרְדָּה מַיִם כִּי-רָחַק מִמֶּנִּי מִנְחָם מִשְׁיֵב נֶפֶשִׁי הָיוּ בְנֵי שׁוֹמְמִים
כִּי גִבֵּר אוֹיֵב: ׀ פֶּרֶשָׁה צִיּוֹן בִּידֶיהָ אֵין מִנְחָם
לָהּ צוּה יְהוָה לִיעֲקֹב סְבִיבּוֹ צָרִיו הִיטָה יְרוּשָׁלַם לְגִידָה
בִּינֵיהֶם: ׀ צָדִיק הוּא יְהוָה כִּי פִיהוּ מְרִיתִי
שְׂמֻעוֹ-נָא כָּל-הָעַמִּים וּרְאוּ מִכָּאֲבִי בְּתוּלָתִי וּבַחוּרֵי הַלָּכוּ

בְּשִׁבִי: ׀ קָרָאתִי לַמֵּאֲהָבִי הִמָּה רִמּוֹנִי כְּהִנִּי וְזִקְנִי
 בָּעִיר גָּזְעוּ כִּי־בִקְשׁוּ אֲכָל לָמוֹ וַיֵּשִׁיבוּ אֶת־נַפְשָׁם: ׀ רְאֵה
 יְהוָה כִּי־צָר־לִי מְעַי חָמַרְמָרוּ נִהְפָּךְ לִבִּי בְּקִרְבִּי כִּי מָרוּ מְרִיתִי
 מִחוּץ שְׂכֻלָּה־חָרֵב בַּבַּיִת כַּמּוֹת: ׀ שָׁמְעוּ כִּי נֶאֱנַחָה
 אֲנִי אֵין מִנַּחֵם לִי כָל־אֵיבִי שָׁמְעוּ רַעְתִּי שָׁשׂוּ כִּי אַתָּה עֹשֶׂית
 הִבְאֵת יוֹם־קָרָאת וַיְהִי כַּמִּנִּי: ׀ תָּבֹא כָל־רַעְתֶּם
 לִפְנֵיךָ וְעוֹלָל לָמוֹ כַּאֲשֶׁר עוֹלָלָת לִי עַל כָּל־פְּשָׁעֵי כִּי־רַבּוֹת
 אֲנַחְתִּי וְלִבִּי דָוִי: פ
 אִיכָּה יַעֲיֵב בְּאֶפְסוֹ אֲדֹנִי אֶת־בֵּת־צִיּוֹן הַשְּׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ
 תַּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־זָכַר הָדָם־רַגְלָיו בְּיוֹם אַפּוֹ: ׀ בָּלַע
 אֲדֹנִי וְלֹא חָמַל אֶת כָּל־נַאֲוֹת יַעֲקֹב הָרַס בְּעִבְרָתוֹ מִבְּצָרִי
 בֵּת־יְהוּדָה הִגִּיעַ לָאָרֶץ חָלָל מַמְלָכָה וְשָׂרִיָּה: ׀ גָּדַע
 בְּחָרִי־אֵף כָּל קֶרֶן יִשְׂרָאֵל הִשְׁיֵב אַחֲזֹר יְמִינוֹ מִפָּנֵי אוֹיֵב וַיִּבְעַר
 בְּיַעֲקֹב כָּאֵשׁ לַהֲבָה אֲכָלָה סָבִיב: ׀ דֶּרֶךְ קִשְׁתּוֹ
 כְּאוֹיֵב נָצַב יְמִינוֹ כְּצָר וַיַּהֲרֹג כָּל מַחֲמַד־יַעֲקֹב בְּאֶהֱלֵ בֵּת־צִיּוֹן
 שָׁפַךְ כָּאֵשׁ חֲמָתוֹ: ׀ הָיָה אֲדֹנִי כְּאוֹיֵב בָּלַע
 יִשְׂרָאֵל בָּלַע כָּל־אַרְמְנוֹתֶיהָ שַׁחַת מִבְּצָרָיו וַיָּרֶב בְּבֵת־יְהוּדָה
 תִּאֲנִיָּה וְאַנִּיָּה: ׀ וַיַּחֲמֹס כַּנֶּן שָׂפוֹ שַׁחַת מַעְדּוֹ
 שָׁכַח יְהוָה בְּצִיּוֹן מוֹעֵד וְשִׁבְתָּ וַיִּנָּאץ בְּזַעַם־אָפּוֹ מֶלֶךְ
 וַיִּכְהֶן: ׀ זָנַח אֲדֹנִי מִזִּבְחוֹ גֵּאֵר מִקִּדְשׁוֹ
 הִסְגִּיר בְּיַד־אוֹיֵב חוֹמַת אַרְמְנוֹתֶיהָ קוֹל נִתְּנוֹ בְּבֵית־יְהוָה כְּיוֹם
 מוֹעֵד: ׀ חָשַׁב יְהוָה לְהַשְׁחִית חוֹמַת בֵּת־
 צִיּוֹן נָטָה קוֹ לֹא־הִשְׁיֵב יָדוֹ מִבָּלַע וַיֹּאבֶל־חַל וְחוֹמָה יַחֲדוֹ
 אֲמָלְלוּ: ׀ טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׂעָרֶיהָ אֶבֶד וְשֹׁבֵר
 בְּרִיחֶיהָ מַלְכָּה וְשָׂרִיָּה בְּגוֹיִם אֵין תּוֹרָה גַּם־נְבִיאֶיהָ לֹא־מָצְאוּ

חֲזֹן מִיְהוָה: ׀ יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ יְדֹמוּ זִקְנֵי בֵּת-צִיּוֹן
 הָעֵלּוּ עֶפְרַיִם עַל-רֹאשֵׁם חֲגְרוּ שַׁקִּים הוֹרִידוּ לָאָרֶץ רֹאשׁוֹן
 בְּתוּלַת יְרוּשָׁלַם: ׀ כָּלוּ בִּדְמָעוֹת עֵינֵי חֲמַרְמָרוֹ
 מֵעֵי נִשְׁפָּךְ לָאָרֶץ כִּבְדִּי עַל-שֹׁבֵר בֵּת-עַמִּי בַּעֲטָף עוֹלָל וְיוֹנֵק
 בְּרַחֲבוֹת קָרְיָה: ׀ לֹא-מָתָם יֹאמְרוּ אִיָּה דָגֵן
 וַיֵּין בְּהִתְעַטָּפָם כָּחֹלֶל בְּרַחֲבוֹת עִיר בְּהִשְׁתַּפֵּךְ נַפְשָׁם אֶל-חֵיק
 אִמָּתָם: ׀ מָה-אֶעֱיֹד מָה אֶדְמָה-לָךְ הַבֵּת
 יְרוּשָׁלַם מָה אֲשׁוּה-לָךְ וְאֶנְחֶמְךָ בְּתוּלַת בֵּת-צִיּוֹן כִּי-גִדּוֹל כִּי־ס
 שִׁבְרָךְ מִי יִרְפָּא-לָךְ: ׀ נְבִיאֶיךָ חֲזוּ לָךְ שׂוֹא וְתַפֵּל
 וְלֹא-גָלוּ עַל-עוֹנֶךָ לְהַשִּׁיב שְׁבוּתָךְ וַיַּחֲזוּ לָךְ מַשְׁאוֹת שׂוֹא
 וּמַדּוּחִים: ׀ סָפְקוּ עֲלֶיךָ כַּפִּים כָּל-עַבְרֵי דָרְךָ
 שָׁרְקוּ וַיִּנְעוּ רֹאשָׁם עַל-בֵּת יְרוּשָׁלַם הִזְאֵת הָעִיר שִׁיאָמְרוּ
 כָּלִילַת יָפִי מִשּׁוֹשׁ לְכָל-הָאָרֶץ: ׀ פָּצוּ עֲלֶיךָ פִּיהֶם
 כָּל-אֲבִיבֶיךָ שָׁרְקוּ וַיַּחֲרִקוּ-שֹׁן אָמְרוּ בִּלְעֲנֹנוּ אַךְ זֶה הַיּוֹם שִׁקּוּיָהּ
 מִצָּאֵנוּ רֹאִינוּ: ׀ עֲשֵׂה יְהוָה אֲשֶׁר זָמַם בַּצֵּעַ
 אֲמָרְתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה מִימֵי-קֹדֶם הָרֶם וְלֹא חָמַל וַיִּשְׁמַח עֲלֶיךָ
 אוֹיֵב הָרִים קָרָן צָרֶיךָ: ׀ צָעַק לִבָּם אֶל-אֲדֹנָי
 חוֹמַת בֵּת-צִיּוֹן הוֹרִידִי כִנְחָל דְּמָעָה יוֹמָם וּלְלֵילָה אֶל-תַּתְנִי
 פּוֹגַת לָךְ אֶל-תִּדְּם בֵּת-עֵינֶךָ: ׀ קוֹמִי רִנִּי בַלִּילָה
 לְרֹאשׁ אֲשִׁמְרוֹת שִׁפְכִי כַּמִּים לְבָךְ נִכַּח פָּנַי אֲדֹנָי שְׂאֵי אֵלָיו
 כַּפֶּיךָ עַל-נַפְשִׁי עוֹלָלֶיךָ הָעֲטוּפִים בָּרָעַב בְּרֹאשׁ כָּל-
 חוּצוֹת: ׀ רֹאֵה יְהוָה וְהַבִּיטָה לְמִי עוֹלָלַת כָּה
 אֶס-תֹּאכְלֶנָּה נָשִׁים פְּרִים עֲלִלִי טַפָּחִים אֶס-יִהְרֹג בְּמִקְדָּשׁ
 אֲדֹנָי כִּהֵן וְנָבִיא: ׀ שִׁכְבוּ לָאָרֶץ חוּצוֹת גֵּעַר
 וְזִקְן בְּתוּלָתִי וּבַחוּרֵי נַפְלֵי בַּחֲרָב הִרְגֵת בַּיּוֹם אַפָּךְ טָבַחַת לֹא

חֲמִלָתָּ: ־ תִּקְרָא כִּי־וּמַעַד מִגִּזְרֵי מִסְבִּיב
וְלֹא הָיָה בְּיוֹם אֶף־יְהוָה פָּלִיט וְשָׂרִיד אֲשֶׁר־טִפַּחְתִּי וְרִבִּיתִי
אִיבֵי כָלָם: ־
אֲנִי הִגְבַּר רָאָה עָנִי בְּשֹׁבֵט עֲבָרְתוֹ: ־ אוֹתִי
נִהַג וַיִּלְךְ חֹשֶׁךְ וְלֹא־אֹר: ־ אֵךְ בִּי יֵשֶׁב יְהִפֹךְ
יָדוֹ כָּל־הַיּוֹם: ־ בָּלָה בְּשָׂרִי וְעוֹרִי שָׁבַר
עֲצָמוֹתַי: ־ בָּנָה עָלַי וִיקָף רֹאשׁ וּתְלָאָה: ־ בְּמַחֲשָׁכִים
הוֹשִׁיבָנִי כְּמִתִּי עוֹלָם: ־ גָּדַר בְּעֵדִי וְלֹא אֵצֶא
הַכְּבִיד נִחַשְׁתִּי: ־ גַּם כִּי אֲזַעֲקַ וְאֲשׁוּעַ שָׁתֵם
תִּפְלֹתַי: ־ גָּדַר דְּרָכִי בְּגִזִּית נְתִיבֹתַי עוֹה: ־ דָּב
אֲרָב הוּא לִי אֲרִי בְּמִסְתָּרִים: ־ דְּרָכִי סוּרָר
וַיִּפְשַׁחְנִי שָׁמַנִּי שָׁמֵם: ־ דֶּרֶךְ קִשְׁתּוֹ וַיַּצִּיבָנִי כַּמָּטְרָא
לַחֲץ: ־ הֵבִיא בְּכִלְיֹתַי בְּגִי אֲשַׁפְתּוּ: ־ הֵייתִי
שֹׁחַק לְכָל־עַמִּי נִגְיַנְתֶּם כָּל־הַיּוֹם: ־ הִשְׁבִּיעֵנִי
בְּמַרְוֵרִים הִרְוֵנִי לַעֲנָה: ־ וַיִּגְרַס בַּחֲצֹץ שָׁנִי
הַכְּפִישָׁנִי בְּאַפָּר: ־ וַתִּזְנַח מִשְׁלוֹם נַפְשִׁי נִשְׁתִּיתִי
טוֹבָה: ־ וְאָמַר אֶבְדַּ נְצָחִי וַתּוֹחַלְתִּי מִיְּהוָה: ־ זָכַר־
עָנִי וּמַרְוֵדִי לַעֲנָה וְרֹאשׁ: ־ זָכוֹר תִּזְכּוֹר
וַתִּשְׁוַח עָלַי נַפְשִׁי: ־ זֹאת אֲשִׁיב אֶל־לִבִּי עַל־כֵּן
אוֹחִיל: ־ חֲסֵדֵי יְהוָה כִּי לֹא־תִמְנֹו כִּי לֹא־כָלוּ
רַחֲמָיו: ־ חֲדָשִׁים לְבָקָרִים רַבָּה אֲמוֹנָתָךְ: ־ חֲלָקִי
יְהוָה אֲמָרָה נַפְשִׁי עַל־כֵּן אוֹחִיל לוֹ: ־ טוֹב יְהוָה
לִקְוֹו לְנֶפֶשׁ תִּדְרָשְׁנוּ: ־ טוֹב וַיַּחֲלִי וְדוּמָם לַתְּשׁוּעָה
יְהוָה: ־ טוֹב לִגְבַר כִּי־יִשָּׂא עַל בְּנֵעוּרָיו: ־ יֵשֶׁב
בְּדָד וַיִּדָּם כִּי נָטַל עָלָיו: ־ יִתֵּן בַּעֲפָר פִּיהוּ

אולי יש תקווה: ׀ יתן למבְּהוּ לְחִי יִשְׁבַּע
 בְּחֶרֶף: ׀ כִּי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם אֲדָנִי: ׀ כִּי
 אִסְהוֹגָה וְרַחֵם כְּרַב חֲסָדָיו: ׀ כִּי לֹא עֲנָה מְלִבּוֹ
 וַיִּגָּה בְּנִי-אִישׁ: ׀ לְדַכֵּא תַּחַת רַגְלָיו כָּל אֲסִירֵי
 אֶרֶץ: ׀ לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט-גִּבּוֹר נֶגֶד פְּנֵי עֲלִיּוֹן: ׀ לְעֵת
 אָדָם בְּרִיבּוֹ אֲדָנִי לֹא רָאָה: ׀ מִי זֶה אָמַר וַתְּהִי
 אֲדָנִי לֹא צוּה: ׀ מִפִּי עֲלִיּוֹן לֹא תֵצֵא הֲרָעוֹת
 וְהַטּוֹב: ׀ מִה-יִתְאוּנָן אָדָם חֵי גִבּוֹר עַל-
 נַחֲפָשָׁה דֹרְכֵינוּ וְנַחֲקָרָה וְנִשׁוּבָה עַד-
 יְהוָה: ׀ נִשְׂא לְבַבְנוּ אֶל-כַּפָּיִם אֶל-אֵל
 בְּשָׁמַיִם: ׀ נַחֲנוּ פִשְׁעֵנוּ וּמְרִינוּ אֹתָהּ לֹא
 סָלַחְתָּ: ׀ סְבוֹתָהּ בָּאֵף וַתִּרְדֹּפֵנוּ הֲרָגְתָּ לֹא
 חֲמַלְתָּ: ׀ סְבוֹתָהּ בָּעֵנָן לֶךְ מֵעֲבוֹר תִּפְלָה: ׀ סְחִי
 וּמָאוֹס תְּשִׁימֵנוּ בְּקֶרֶב הָעַמִּים: ׀ פָּצוּ עֲלֵינוּ פִּיֵּהֶם
 כָּל-אֲיָבֵינוּ: ׀ פָּחַד וּפַחַת הָיָה לָנוּ הַשָּׂאת
 וְהַשְׁבֵּר: ׀ פִּלְגֵי-מַיִם תִּרְדַּד עֵינֵי עַל-שֹׁבֵר בֵּת-
 עַמִּי: ׀ עֵינֵי נִגְרָה וְלֹא תִדְמָה מֵאֵין הַפְּגוֹת: ׀ עַד-
 יִשְׁקִיף וַיֵּרָא יְהוָה מִשָּׁמַיִם: ׀ עֵינֵי עוֹלָלָה לְנַפְשִׁי
 מִכָּל בְּנוֹת עִירֵי: ׀ צוֹד צָדוֹנִי כַּצֹּפּוֹר אֲיָבִי
 חָנָם: ׀ צָמְתוּ בְּבוֹר חֲיֵי וַיְדוּ-אֶבֶן בֵּי: ׀ צָפוּ-
 מִים עַל-רֹאשֵׁי אֲמֶרְתִּי נִגְזַרְתִּי: ׀ קָרָאתִי שִׁמּוֹךְ יְהוָה
 מִבוֹר תַּחֲתִיּוֹת: ׀ קוֹלִי שָׁמַעַתְּ אֶל-תַּעֲלָם אֲזִנְךָ
 לְרוּחֹתִי לְשׁוֹעָתִי: ׀ קִרְבֶּת בְּיוֹם אֶקְרָאךָ אֲמַרְתָּ
 אֶל-תִּירָא: ׀ רַבֶּת אֲדָנִי רִיבִי נִפְשִׁי גָאֵלָת
 חַיִּי: ׀ רָאִיתָה יְהוָה עֲנִיתִי שְׁפָטָה מִשְׁפָּטִי: ׀ רָאִיתָה

כָּל־נַקְמָתָם כָּל־מַחֲשַׁבְתָּם לִי: ◦ שְׁמַעַת חֲרַפְתָּם
 יְהוָה כָּל־מַחֲשַׁבְתָּם עָלַי: ◦ שִׁפְתֵי קָמִי וְהִגִּיזֵם עָלַי
 כָּל־הַיּוֹם: ◦ שְׁבַתְּם וְקִימָתְם הַבִּיטָה אֲנִי
 מִנְּגִינָתָם: ◦ תָּשִׁיב לָהֶם גְּמוּלָה יְהוָה כְּמַעֲשֵׂהָ
 יְדֵיהֶם: ◦ תִּתֵּן לָהֶם מִגִּנַּת־לֵב תֹּאֲלֶתֶךָ לָהֶם: ◦ תִּרְדֹּף
 בְּאַף וְתִשְׁמִידִם מִתַּחַת שָׁמַיִם יְהוָה: פ
 אִיכָּה יוֹעַם זָהָב יִשְׁנָא הַכֶּתֶם הַטּוֹב תִּשְׁתַּפְּכֶנָּה אֲבִי־קֹדֶשׁ
 בְּרֹאשׁ כָּל־חֻצוֹת: ◦ בְּנֵי צִיּוֹן הַיְקָרִים הַמְסֻלָּאִים בְּפֹז
 אִיכָּה נִחְשְׁבוּ לְגַבְלֵי־חֶרֶשׁ מַעֲשֵׂה יְדֵי יוֹצֵר: ◦ גַּם־
 תַּנִּים חָלְצוּ שֹׁד הַיְנִיקוּ גֹוִרֵיהֶן בַּת־עַמִּי לְאַכֹּר בִּיעֲנִים
 בַּמִּדְבָּר: ◦ דָּבַק לָשׁוֹן יוֹגֵק אֶל־חֻכּוֹ בַּצֹּמָא
 עוֹלָלִים שָׁאֲלוּ לָחֶם פֶּרֶשׁ אֵין לָהֶם: ◦ הָאֲכָלִים
 לְמַעַדְנִים נִשְׁמוּ בַּחֻצוֹת הָאֱמָנִים עָלַי תוֹלַע חִבְקוֹ אֲשַׁפְתּוֹת:
 ◦ וַיִּגְדֹּל עֵוֹן בַּת־עַמִּי מַחֲטָאת סֹדֶם הַהַפּוּכָה כְּמוֹ־
 רֹגַע וְלֹא־חָלוּ בָּהּ יְדָיִם: ◦ זָכוּ נְזִירֶיהָ מִשְׁלַג צָחוֹ
 מִחֶלֶב אֲדָמוֹ עֵצִים מִפְּנִינִים סִפִּיר גִּזְרָתָם: ◦ חֲשֹׁךְ
 מִשְׁחֹרֶת תִּאֲרָם לֹא נִכְרוּ בַּחֻצוֹת צָפֹד עוֹרֶם עַל־עֲצָמָם יָבֵשׁ
 הָיָה כְּעֵץ: ◦ טוֹבִים הָיוּ חֲלִילֵי־חֶרֶב מִחֲלָלֵי רֶעֶב
 שֶׁהֵם יָזְבוּ מִדְּקָרִים מִתְּנוּבָת שָׂדֵי: ◦ יְדֵי
 נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בִּשְׁלוּ יְלִדֵיהֶן הָיוּ לְבָרוֹת לָמוֹ בְּשֹׁבֵר בַּת־
 עַמִּי: ◦ כָּלָה יְהוָה אֶת־חֲמָתוֹ שֶׁפָּךְ חֲרוֹן אַפּוֹ
 וַיִּצַּת־אֵשׁ בְּצִיּוֹן וַתֹּאכַל יְסֻדְתֶּיהָ: ◦ לֹא
 הָאֱמִינוּ מַלְכֵי־אֶרֶץ כָּל יֹשְׁבֵי תִבְלָה כִּי יָבֹא צָר וְאוֹיֵב בְּשַׁעְרֵי
 יְרוּשָׁלַם: ◦ מַחֲטָאוֹת נְבִיאֶיהָ עֹונָת כֹּהֲנֶיהָ הַשּׁוֹפְכִים
 בְּקֶרֶבָה דָם צַדִּיקִים: ◦ נָעוּ עוֹרִים בַּחֻצוֹת נִגְאָלוּ

בָּדָם בְּלֹא יוֹכְלוּ יִגְעוּ בְּלִבְשֵׁיהֶם: ס סורו טמא
 קראו למו סורו סורו אל־תִּגְעוּ כִּי נָצוּ גַם־נָעוּ אָמְרוּ בַּגּוֹיִם
 לֹא יוֹסֵפוּ לָגוֹר: ס פָּגִי יְהוָה חִלָּקֶם לֹא יוֹסִיף לְהַבִּיטֶם
 פָּגִי כְּהָנִים לֹא נָשְׂאוּ וְזִקְנִים לֹא חָנְנוּ: ס עוֹדִינוּ
 תִּכְלִינָה עֵינֵינוּ אֶל־עֲזָרָתָנוּ הִבֵּל בְּצַפִּיתָנוּ צָפִינוּ אֶל־גּוֹי לֹא
 יוֹשֵׁעַ: ס צָדוּ צָעֲדֵינוּ מַלְכֶת בְּרַחֲבֵינוּ קָרַב
 קִצְנוּ מָלְאוּ יָמֵינוּ כִּי־בָא קִצְנוּ: ס קָלִים הִיוּ
 רִדְפֵינוּ מִנָּשְׂרֵי שָׁמַיִם עַל־הַהָרִים דִּלְקָנוּ בַּמִּדְבָּר אָרְבוּ לָנוּ:
 ס רוּחַ אֲפִינוּ מָשִׁיחַ יְהוָה נִלְכַּד בַּשְּׁחִיתוֹתֶם
 אֲשֶׁר אָמְרָנוּ בְּצִלּוֹ נַחֲיָה בַּגּוֹיִם: ס שִׁישִׁי וְשִׁמְחִי
 בַּת־אָדָם יוֹשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עוֹץ גַּם־עָלֶיךָ תַּעֲבֹר־כּוֹס תִּשְׁכָּרִי
 וְתִתְעָרִי: ס תַּס־עוֹנֶךָ בַּת־צִיּוֹן לֹא יוֹסִיף לְהַגְלוֹתְךָ
 פֶּקֶד עוֹנֶךָ בַּת־אָדָם גָּלָה עַל־חַטָּאתֶיךָ: פ
 זָכַר יְהוָה מֶה־הָיָה לָנוּ הַבִּיטָה וּרְאָה אֶת־חַרְפָּתָנוּ: נִחַלְתָנוּ
 נִהַפְכָה לְזָרִים בָּתִּינוּ לְנִכְרִים: יְתוּמִים הָיִינוּ וְאִין אָב אֲמָתֵינוּ
 בְּאֶלְמָנוּת: מִיָּמֵינוּ בְּכֶסֶף שָׁתִינוּ עֲצֵינוּ בְּמַחִיר יָבֹאוּ: עַל צְוֹאֲרֵנוּ
 נִרְדַּפְנוּ יִגְעוּ וְלֹא הוֹנַח־לָנוּ: מַצְרִים נָתַנוּ יָד אֲשׁוּר לְשַׁבַּע
 לָחֶם: אֲבָתֵינוּ חָטְאוּ וְאֵינָם וְאֶנְחָנוּ עֲוֹנֹתֵיהֶם סָבְלוּ: עֲבָדִים
 מָשְׁלוּ בָנוּ פָּרַק אֵין מִיָּדָם: בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לַחֲמָנוּ מִפָּנֵי חָרַב
 הַמִּדְבָּר: עוֹרְנוּ כְּתָנוּר נִכְמְרוּ מִפָּנֵי זִלְעָפוֹת רָעֵב: נָשִׁים
 בְּצִיּוֹן עָנוּ בְּתֵלֶת בְּעָרֵי יְהוּדָה: שָׂרִים בְּיָדָם נָתְלוּ פָּנֵי זִקְנִים
 לֹא נִהְדָּרוּ: בַּחֲוָרִים טָחוּן נָשְׂאוּ וְנָעָרִים בָּעֵץ כָּשְׁלוּ: זִקְנִים
 מִשְׁעָר שָׁבְתוּ בַּחֲוָרִים מִנְּגִינָתָם: שָׁבַת מְשׁוֹשׁ לִבָּנוּ נִהַפְּךָ
 לְאֵבֶל מִחַלְנוּ: נָפְלָה עֲטָרַת רֹאשֵׁנוּ אוֹיֵנָּה לָנוּ כִּי חָטְאֵנוּ:
 עַל־זֶה הָיָה דָּוָה לִבָּנוּ עַל־אֵלֶּה חָשְׁכוּ עֵינֵינוּ: עַל הַר־צִיּוֹן

שְׁשָׁמִם שׁוֹעֲלִים הִלְכוּ-בוֹ: פ

אֶתְּהָ יְהוָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב בְּסֶאֱךְ לְדוֹר וָדוֹר: לָמָּה לְנִצָּחַ
תִּשְׁכַּחֲנוּ תַעֲזֹבֵנוּ לְאַרְךְ יָמִים: הִשִּׁיבֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנָשׁוּבָה
חֲדָשׁ יָמֵינוּ בְּקָדֶם: כִּי אִם-מָאֵס מְאַסְתָּנוּ קִצְפָּת עָלֵינוּ עַד-

מָאֵד: פ וחוזרים על פסוק 'השיבנו':

הִשִּׁיבֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנָשׁוּבָה חֲדָשׁ יָמֵינוּ בְּקָדֶם:

לפי מנהג ק"ק רומה עוברים לעמ' 192 'ואתה קדוש'.

עַל גְּהֵרוֹתוֹ בְּכָל שָׁם יִשְׁבְּנוּ גַם-בְּכֵינוּ בְּזִכְרֵנוּ אֶת-צִיּוֹן:
עַל-עֲרָבִים בְּתוֹכָהּ תִּלְיֵנוּ בְּנִירוֹתֵינוּ: כִּי שָׁם שְׁאִלוֹנוּ
שׁוֹבֵינוּ דְּבִרֵי-שִׁיר וְתוֹלְלֵינוּ שְׂמִיחָה שִׁירוּ לָנוּ מְשִׁיר צִיּוֹן: אֵיךְ
נָשִׁיר אֶת-שִׁיר-יְהוָה עַל אֲדָמַת נֶכֶר: אִם-אֶשְׁכַּחךָ יְרוּשָׁלַם
תִּשְׁכַּח יְמִינִי: תִּדְבֹּק-לִשׁוֹנִי לְחִכִּי אִם-לֹא אֶזְכְּרִי אִם-לֹא
אֶעֱלֶה אֶת-יְרוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שְׂמִיחָתִי: זָכַר יְהוָה לִבִּי אֲדוֹם
אֵת יוֹם יְרוּשָׁלַם הָאֲמָרִים עָרוּ עָרוּ עַד הִסּוֹד בָּהּ: בְּתִבְבֵּל
הַשְׂדֹּדָה אֲשֶׁרִי שִׁישָׁלֶם-לָךְ אֶת-גְּמוּלָךְ שְׂגִמְלַת לָנוּ: אֲשֶׁרִי
שִׁיאֲחִז וְנִפֵּץ אֶת-עֲלָלֶיךָ אֶל-הַסָּלַע:

מִזְמוֹר לְאַסָּף אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלָתְךָ טָמְאוּ אֶת-הֵיכַל
קִדְשְׁךָ שָׁמוּ אֶת-יְרוּשָׁלַם לְעֵיִם: נָתַנוּ אֶת-גְּבֻלַת
עֲבָדֶיךָ מֵאֵכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם בְּשֶׁר חֲסִידֶיךָ לְחִיתוֹ-אֶרֶץ: שָׁפְכוּ
דָּמָם בְּמִים סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאֵין קוֹבֵר: הֵיִינוּ חֲרֻפָּה לְשִׁכְנֵינוּ
לַעֲג וְקָלָם לְסִבִּיבוֹתֵינוּ: עַד-מָה יְהוָה תֹּאנֵן לְנִצָּחַ תִּבְעֵר
כְּמוֹ-אֵשׁ קִנְאָתְךָ: שָׁפַךְ חֲמָתְךָ אֶל-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא-יָדְעוּךָ
וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בָּשְׂמְךָ לֹא קָרְאוּ: כִּי אָכַל אֶת-יַעֲקֹב
וְאֶת-נַגְהוֹ הַשָּׁמוּ: אֶל-תִּזְכֹּר-לָנוּ עֲזָנְתָּ רִאשֹׁנִים מִהֵרָ יִקְדְּמוּנוּ

רַחֲמֵיךָ כִּי רָלוֹנוּ מְאֹד: עֲזָרְנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל־דְּבַר כְּבוֹד־
שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל־חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: לָמָּה וַיֹּאמְרוּ
הַגּוֹיִם אֵיזָה אֱלֹהֵיהֶם יִדְעַע בְּגוֹיִם לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דָּם־עַבְדֶּיךָ
הַשְּׁפוּד: תָּבוֹא לִפְנֶיךָ אֲנִקְתָּ אֶסִיר כְּגֹדֶל זְרוּעֶךָ הוֹתֵר בְּגִי
תְּמוֹתָה: וְהִשָּׁב לִשְׂכָנֵינוּ שְׁבָעִתִּים אֶל־חִיקֶם חֲרָפְתָּם אֲשֶׁר
חָרְפוּךָ אֲדֹנָי: וַאֲנַחֲנוּ עִמָּךְ וְצֹאן מִרְעִיתֶךָ גֹּדֶה לָךְ לְעוֹלָם
לְדֹר וָדֹר וְדָר נִסְפָּר תִּהְלֶתְךָ:

לפי מנהג ק"ק רומה מודלגים על הפסוק 'ובא לציון' ומתחילים עם 'ואתה קדוש'.

וּבֹא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וְלִשְׁבִי פֹשֵׁעַ בִּיעָקֵב נָאִם יְהוָה: וְאַתָּה קְדוֹשׁ
יֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: בקול: וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וַאֲמַר קְדוֹשׁוּ
קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
בלחש: וּמִקְבְּלֵיךָ מִן הַיָּם וְאֶמְרִין קְדִישׁ בְּשֵׁמִי מְרוֹמָא עֲלָאָה
בֵּית שְׂכִינְתָּה קְדִישׁ עַל־אַרְעָא עוֹבֵד גְּבוּרְתָּה קְדִישׁ לְעוֹלָם
וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמֵי־אֵלִים יְהוָה צְבָאוֹת מְלִיא כָל־אַרְעָא זִיו יְקָרָה ע"כ.
בקול: וְתִשְׁאַנֵּי רוּחַ וְאֲשַׁמֶּע אַחֲרֵי קוֹל רַעַשׁ גְּדוֹל בְּרוּךְ
כְּבוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ: בלחש: וְנִטְלֶתְנִי רוּחָא וּשְׁמַעִית בְּתִרְאִי
קָל זִיעַ שְׂגִיאָה דְּמִשְׁבָּחִין וְאֶמְרִין בְּרִיךְ יְקָרָא דִּיהוָה מֵאַתֵּר
בֵּית שְׂכִינְתָּה יְהוָה יְמִלֶךְ לְעוֹלָם וָעֶד: יְהוָה מְלִכּוּתָהּ (קָאִים)
לְעוֹלָם וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמֵי־אֵלִים יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל
אֲבֹתֵינוּ שְׁמֵרָה־זֹאת לְעוֹלָם לְיִצְחָר מַחְשְׁבוֹת לִבָּב עִמָּךְ וְהִכֵּן
לִבָּבִים אֵלֶיךָ: וְהוּא רַחוּם וְכַפֵּר עוֹן וְלֹא־יִשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהַשִּׁיב
אִפּוֹ וְלֹא־יַעִיר כָּל־חַמָּתוֹ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסֹלַח וְרַב־חֶסֶד

ח"נ והערות

ובא לציון גואל. במח' הקדומים ובמח' שד"ל צוין לומר 'ובא לציון' ללא הפסוק 'ואני ואת בריתי' וכו' וכ"כ
בשבעה"ס רסט, בתניא סי' ס, ובתדיר סי' לא.

לְכָל־קִרְאִיךָ: צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: תִּתֵּן אֱמֶת
לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּינוּ מִיְּמֵי קֹדֶם:
בְּרוּךְ אֲדֹנָי יְיָ יוֹסֵף יוֹסֵף יַעֲמֹס־לָנוּ הָאֵל יִשְׁוּעַתָּנוּ סֵלָה: יְהוָה
צָבָאוֹת עֲמָנוּ מִשְׁגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֵלָה: יְהוָה צָבָאוֹת אֲשֶׁר־י
אֲדָם בִּטָּח בָּךְ: (יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲגֹנוּ בְּיוֹם־קִרְאָנוּ):

ע"כ בלחש:

בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לְכְבוֹדוֹ. וְהַבְדִּילָנוּ מִן־הַתּוֹעִים.
וְנָתַן לָנוּ תוֹרַת אֱמֶת וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע
בְּתוֹכָנוּ. הִרְחַמָּן יִפְתַּח לִבָּנוּ לְתוֹרָתוֹ וְיִטַּע אֶהְבְּתוֹ וְיִרְאֶתוּ
בְּלִבָּנוּ. וְיִשִּׁים בְּלִבָּנוּ לְאַהֲבָה אוֹתוֹ. וְלִירְאָה אוֹתוֹ. וְלַעֲבֹדוֹ
וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ בְּלִבֵּב שָׁלֵם וּבְנַפֶּשׁ חַפְצָה. לְמַעַן לֹא נִיָּגַע
לָרִיק וְלֹא נִלְד לַבְּהִלָּה. וְכֵן יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁנֶּשְׁמַר חֻקֶּיךָ בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְנִזְכֶּה וְנַחֲיָה
וְנִרְאֶה וְנִירָשׁ יְשׁוּעַת שְׁנֵי הַמַּשִּׁיחַ לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה. לְזִכּוֹת
וְלַמַּעֲשִׂים טוֹבִים וְלַחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא:

החזן אומר:

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעֶלְמָא דְּבִרָא כְּרֵעוּתָהּ. וְיִמְלִיךְ
מַלְכוּתָהּ בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְּכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל
בְּעִנְיָא וּבְזִמְן קָרִיב. וְאָמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ. לְעָלַם וְלְעָלְמֵי עָלְמֵיָא.

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה
וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:

לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בְּרָכָתָא. שִׁירְתָּא. תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא
דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא. וְאָמְרוּ אָמֵן:

לפי מנהג ק"ק רומה מוסיפים:
תִּתְכַּלִּי חֲרָבָא וְכַפָּנָא וּמִוִּתְנָא וּמִרְעִין בִּישׁוּן יַעֲדִי מִנָּנָא וּמַעַל כָּל-עַמָּה
בֵּית-יִשְׂרָאֵל. וְאָמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן-שְׁמִיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל-כָּל-
יִשְׂרָאֵל. וְאָמְרוּ אָמֵן:
עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוּמָיו. הוּא בְּרַחֲמָיו. יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ
וְעַל-כָּל-יִשְׂרָאֵל. אָמֵן:

החזן אומר:

בְּרַכּוּ אֶת-יְהוָה הַמְּבָרֵךְ:

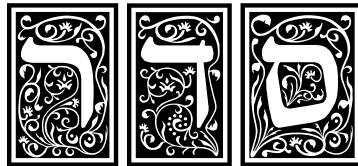
הקהל עונה ואחריו החזן:

בָּרוּךְ יְהוָה הַמְּבָרֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

ח"ג והערות

החזן אומר 'ברכו'. במח' הקדומים ובמח' שד"ל אין הנחיה לומר 'ברכו' בסוף תפלת שחרית והוכנס בהשפעת המנהג הספרדי. כנראה נהגו לאמרו עבור המאחרים שלא הספיקו לשמוע 'ברכו' שלפני ק"ש. ראו שו"ע או"ח סי' קלג, ברמ"א ובמ"ב שם ובהקדמתו לס' סט.

תפילת מנחה
לתשעה באב

מנחה של תשעה באב

ראוי ליטול ידים קודם התפילה.

לפני עטיפת הטלית יפריד הציציות ויברך:

**בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וַיְצַונו לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִית:**

לפני קשירת התפילין על הזרוע יברך:

**בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וַיְצַונו לְהִנָּיֵחַ תְּפִלִּין:**

לפני הנחת תפילין של ראש יברך:

**בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וַיְצַונו עַל־מִצְוֹת תְּפִלִּין:**

מקורות ומקבילות

ברכות פ"ו, הכ"ה; בבלי ערכין, דף ב' ע"ב; ר"ח עמ"ס ר"ה, דף י' ע"א; סמנ"ט ס' ב'. **לפני קשירת התפילין.** ע"פ בבלי מנחות, דף לה ע"ב; פסקי רי"ד; הל' קטנות לרי"ף, הל' תפילין, דף ח ע"ב; פסקי ריב"ז, הל' תפילין, אות כח. **על הזרוע יברך.** סדור רס"ג, עמ' נד; ספה"מ אור"ח הל' תפילין סוף ס' ג; הלק"ץ, הל' שימוש תפילין, ס' יג; שצה"ל, ענין תפילה, ס' א; סת"ר ס' א, ענין מאה ברכות, וזנספחים ס' יד סדר הנחת תפילין. **אקבצו להנחת.** תוספתא ברכות פ"ו, ה"י; בבלי ברכות, דף ס' ע"ב; מש"ט שמו"י, נז; סדור רס"ג, עמ' נד; הלק"ץ הל' שימוש תפילין ס' יג; סה"ת ס' מז, וזנספחים ס' יד סדר הנחת תפילין. **לפני הנחת ראש.** תשרי הרי"ד ס' סג; מחזור רמ"ו ומחזור בולגויא ח"ב, סדר הנחת תפילין וברכתן; סת"ר, נספחים ס' יד סדר הנחת תפילין. **של ראש יברך.** ספה"מ אור"ח הל' תפילין סוף ס' ג; הלק"ץ, הל' שימוש תפילין, ס' יג; שצה"ל, ענין תפילה, ס' א; סת"ר ס' א, ענין מאה ברכות, וזנספחים ס' יד סדר הנחת תפילין; ראו סה"ת ס' מז. **אקבצו על מנחת.** ירושלמי ברכות פ"ט, ה"ג; בבלי ברכות, דף ס' ע"ב; מדה"ג, פר' בא, ס' יד; מש"ט שמו"י, נז; ע"פ הלק"ץ הל' שימוש תפילין ס' יג; סת"ר, נספחים, ס' יד; סה"ת ס' מז.

תפילת מנחה. משנ' ברכות פ"ד, מ"א; פהר"ב פ' יג, ס' ד; ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א; בבלי ברכות, דף כו ע"ב; ב"ר פרי' וילא, פר' סה, ס' ט; מדה"ג (וורשא), פר' מקץ, ס' ט; טור אור"ח, סוף ס' רלד; שצה"ל, ענין תפילה, ס' מז; סת"ר ס' ת, ענין תפילת מנחה. **מנחה של תצ.** ע"פ שצה"ל, סדר תענית, ס' רסט; סה"ת סוף ס' לא. **ליטול ידיים.** סרע"ג ח"א, ס' פד; סדור רס"ג עמ' כט. **לפני עטיפת הטלית יברך.** סדור רס"ג, עמ' נד ועמ' רלד. **טלית בתצ.** ראו שצה"ל, סדר תענית, ס' ער. **יפריד הציציות.** ראו גאה"ל אור"ח, ס' ח, ס"ק ב, מש"כ בשם הרא"ש. **ברוך אתה ה'.** תהי' קיט, יב. **אקבצו להנחת.** תוספתא ברכות פ"ו, ה"י; בבלי ברכות, דף ס' ע"ב; סרע"ג ח"א, ס' ו; סדור רס"ג, עמ' פט ועמ' נד ועמ' רלד; סה"ת הל' לזינות; סת"ר, נספחים, ס' יג, תיקון לזינות; סה"ת ס' מז. **מלך העולם.** ע"פ ירמ' י, י; תהי' י, טז. **אשר קדשנו במצוותיו.** ס' מל"ה, פר' לו, ד"ה ולפיכך חייבין. **ואנו.** בבלי ברכות, דף כג ע"א, ע"פ דב' ח, א; ר"ח עמ"ס שבת, דף כג ע"א; ויקו"ש תורה, רמז התקוה, ד"ה ועשית; שצה"ל, ענין שבת, ס' נט. **הנחת תפילין במנחה של תצ.** ע"פ מח' בולגויא ושל"ל. **שצה"ל,** סדר תענית, ס' ער, סת"ר ומוח' רמ"ו הביאו שני המנהגים ומזכירים במנהג להניח תפילין. **הנחת תפילין.** תוספתא

כשמגלגלים את הרצועה על האמה יש נוהגים לומר:

וְאַרְשִׁתִּיךָ לִי לְעוֹלָם וְאַרְשִׁתִּיךָ לִי בְצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים: וְאַרְשִׁתִּיךָ לִי בְאַמוּנָה וּבְדַעַת אֶת־יְהוָה:

החזון רשאי להתחיל מ'אשרי' (מנהג מקורי).

לְמִנְצָח עַל־הַגָּתִית לְבִנְיָן־קָרַח מְזֻמָּר: מַה־יְדִידוֹת מִשְׁכָּנוֹתֶיךָ יְהוָה צְבָאוֹת: נִכְסְפָה וְגַם־כָּלְתָּהּ נַפְשִׁי לְחֻצְרוֹת יְהוָה לְבִי וּבְשָׂרִי יִרְנְנוּ אֶל אֱלֹהֵי: גַם־צִפּוֹר מִצָּאָה בֵּית וּדְרוֹרוֹ קָן לָהּ אֲשֶׁר־שָׂתָה אֶפְרָחֶיהָ אֶת־מִזְבְּחוֹתֶיךָ יְהוָה צְבָאוֹת מְלָכִי וְאֱלֹהֵי: אֲשֶׁר־יֹשְׁבֵי בֵיתְךָ עוֹד יִהְיֶה לְלוֹךְ סֵלָה: אֲשֶׁר־יֵאָדָם עוֹזְלוֹ בְּךָ מְסֻלוֹת בְּלִבָּבָם: עֲבָרִי בְּעֶמֶק הַבְּכָא מַעֲיָן יִשִּׁיתוּהוּ גַם־בְּרָכוֹת יַעֲטָה מוֹרָה: יִלְכוּ מִחֵיל אֱלֹהֵיךָ יִרְאֶה אֶל־אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן: יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת שְׁמֶעָה תְּפִלָּתִי הָאֲזִינָה אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֵלָה: מִגִּנְנוֹ רָאָה אֱלֹהִים וְהִבִּט פָּנָי מִשִּׁיחָךְ: כִּי טוֹב־יוֹם בָּחַצְרֶיךָ מֵאֲלֶף בְּחֻרְתִּי הַסְתּוֹפֵף בְּבֵית אֱלֹהֵי מְדוּר בְּאֶהֱל־יִרְשָׁע: כִּי שְׁמֹשׁוֹ וּמִגֵּן יְהוָה אֱלֹהִים חֵן וְכְבוֹד יִתֵּן יְהוָה לֹא יִמְנַע־טוֹב לַהֲלָכִים בְּתַמִּים: יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר־יֵאָדָם בְּטַח בְּךָ:

בק"ק רומה מוסיפים:

וְנִשְׁלָמָה פְּרִים שְׁפָתֵינוּ בְּמָקוֹם קָרְבָן תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבִים:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: צוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת־קָרְבָּנִי לַחֲמִי לְאִשִּׁי רֵיחַ גִּיחְחִי תִשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֵדוֹ: וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרְבוּ לִיהוָה כְּבָשִׂים בְּגִי־שָׁנָה תְּמִימִם שָׁנִים לַיּוֹם עֲלֶה תְּמִיד: אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בִבְקָר וְאֶת־

מקורות ומקבילות

וְאַרְשִׁתִּיךָ. הו"ש' ז', כ"ד-כז. לַמְנַחַח עַל הַגָּתִית. תה"פ, ח"ג; מ' בְּשׂוּאָה נח ע"פ כ"ח"ט. מְזֻמָּר מִה יִדִּידוֹת. ב"י חו"ח ס' רל"ז ס"ק ח'; ס' חֲמֻדַּת הַיּוֹמִים, מִשְׁמַרְת הַחֹדֶשׁ, פ"ח. ק"ן ל"ה. ק' רצ"ח ע"פ הַמְסוּרָה. וְנִשְׁלָמָה פְּרִים שְׁפָתֵינוּ. הו"ש' יד, ג. פֶּרֶשֶׁת הַתְּמִיד. חֲזוֹנֵה־הַסֵּף, כֶּסֶם ר' יוֹנָה בִּלְגֵרֶת הַתְּשׁוּבָה, חו"ת ע; שו"ת הַרְמַח מִפְּאֵט, ס' יד. וַיְדַבֵּר ה'. ב"מ כח, ח"ח.

ח"נ והערות

כשמגלגלים את הרצועה. לא נמצא במח' רמ"ז ובולוניה והוא מנהג ע"פ הקבלה, סמ"ט, דף סו ע"א. לַמְנַחַח עַל הַגָּתִית. לפי מח' רמ"ז ובולוניה מתחילים מ'אשרי' והנוסח כאן עפ"י מח' שד"ל. ויש המתחילים ב'אשרי'. ונשלמה פרים שפתינו וכו'. לא נמצא במח' כמנהג בני רומה והוא ע"פ המנהג הספרדי.

הַכֶּבֶשׂ הַשְּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים: וַעֲשִׂירִית הָאִיפָה סֵלֶת לְמִנְחָה בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כְּתִית רְבִיעֵת הֶהָיִן: עֹלֹת תָּמִיד הַעֲשִׂיָהּ בְּהָרְסִינִי לְרִיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה לַיהוָה: וְנִסְכּוֹ רְבִיעֵת הֶהָיִן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֶּךָ נֶסֶךְ שֶׁכָּר לַיהוָה: וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשְּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וְכִנְסָכּוֹ תַעֲשֶׂה אִשָּׁה רִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:

לפי מנהג ק"ק רומה עוברים ל'וערבה'.

אֶתְּהָ הוא שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לַפָּנִיךְ (אֶת־)קִטְרֶת הַסָּמִים. פֶּטוּם הַקִּטְרֶת. הַצָּרִי וְהַצָּפֹרֶן. הַחֲלָבָנָה וְהַלְבֹנָה. מִשְׁקַל שְׁבָעִים שְׁבָעִים מָנָה. מֵר וּקְצִיעָה. שְׁבֹלֶת גֶּרֶד וְכַרְכָּם. מִשְׁקַל שֵׁשׁ עָשָׂר שֵׁשׁ עָשָׂר מָנָה. הַקֶּשֶׁט שְׁנַיִם עָשָׂר וְקַלּוּפָה שְׁלֹשָׁה. וְקִנְמֹן תִּשְׁעָה. בּוֹרִית כְּרִשִּׁינָה תִשְׁעָה קִבִּין. יֵין קִפְרִיסִין סָאִין תֵּלֶת וְקִבִּין תֵּלֶת־אֵל. וְאִם אֵין לוֹ יֵין קִפְרִיסִין מִבֵּיא חֲמֵר חוֹרֵץ עֵתִיק. מֶלֶח סְדוּמִית רִבְעֵי. מַעֲלָה עָשָׂן כָּל־שְׂדֵהוּא. רַבִּי נָתַן אוֹמֵר אֵף כֶּפֶת הִירְדֵן כָּל־שְׂדֵהוּא. אִם נָתַן בָּהּ דְּבִשׁ פֶּסְלָה. אִם חֲסֵר אַחַת מִכָּל־סִמְמָנֶיהָ חֵיב מִיתָה:

רַבֵּן שָׁמְעוֹן בֶּן־גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר. הַצָּרִי אֵינוֹ אֵלָּא שָׂרָף הַנוֹטֵף מֵעֵצִי הַקֶּשֶׁף. בּוֹרִית כְּרִשִּׁינָה שְׁשָׁפִין בָּהּ אֶת־הַצָּפֹרֶן כְּדִי שֶׁתֵּהָא נָאָה. יֵין קִפְרִיסִין שְׁשׂוּרִין בּוֹ אֶת־הַצָּפֹרֶן כְּדִי שֶׁתֵּהָא עֲזָה. וְהֵלֵא מִי רִגְלִים יָפִין לָהּ. אֵלָּא שָׁאִין מִכְּנִיסִין מִי רִגְלִים בַּמִּקְדָּשׁ מִפְּנֵי הַכְּבוֹד:

וְעֶרְבָה לַיהוָה מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קִדְמָנִית:

מקורות ומקבילות

אֶתְהָ הוּא. ע"פ סרע"ג ח"א, סי' סה. פֶּטוּם הַקִּטְרֶת. ירושלמי יומא פ"ד, ה"ה; בבלי כריתות, דף ו ע"א. אִם נָתַן כֶּסֶּד דִּבְשָׁ פֶסְלָה. ע"פ ויק' ב, יא. אִם חֲסֵר וְכו' חייב מיתָה. תו"כ פ"י אחריו מות, פ"ב, פ"ג, סי' יא; בבלי יומא, דף ג ע"א, ע"פ ויק' טז, יג. רש"ג. בבלי כריתות, דף ו ע"א. מִפְּנֵי הַכְּבוֹד. מש"ט (בוצר), צ"ח, פ"ח, פ"ב, סי' יח. וְעֶרְבָה לָהּ. מלח' ג, ד.

ח"ג והערות

אֶת־קִטְרֶת. תיבת יֶאֱתִי איננה במח' הקדומים. חוֹרֵץ. במח' רמ"ז ובולוּנִיא: יְחֹזֵר וְכו'. בַּמִּקְדָּשׁ. כך מנהגנו לומר ולא 'בעזרה'. וכן איתא בגמ' בכריתות ובסרע"ג.

וּשְׁבִי בֵיתְךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֵלָה: אֲשֶׁרִי הָעַם שִׁכְכָה לוֹ אֲשֶׁרִי
הָעַם שִׁיְהוּנָה אֱלֹהֶיו:

תִּהְיֶה לְדוֹד אֲרוֹמֶמְךָ אֱלֹהֵי הַמֶּלֶךְ וּאֲבָרְכָה שְׁמֶךָ לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכְּךָ וְאֶהְלֶלֶה שְׁמֶךָ לְעוֹלָם וָעֶד:
גָּדוֹל יְהוָה וּמַהֲלֵל מְאֹד וְלֹגְדֵלְתּוֹ אֵין חֶקֶר: דּוֹר לְדוֹר יִשְׁבַּח
מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרָתֶיךָ יִגְדִּי: הֵדָר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדְבָרִי נִפְלְאוֹתֶיךָ
אֲשִׁיחָה: וַעֲזוּזוֹ נִזְרָאוֹתֶיךָ יֹאמְרוּ וּגְדִלְתֶךָ אֶסְפְּרָנָה: זָכַר
רַב־טוֹבְךָ יִבְעִי וְצִדִּיקְתֶךָ יִרְגְּנוּ: חֲנוּן וְרַחוּם יְהוָה אֶרֶךְ אֲפִים
וּגְדִל־חֶסֶד: טוֹב־יְהוָה לְכָל־וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְהוָה
כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְחִסְדֶיךָ יִבְרַכּוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתֶךָ יֹאמְרוּ וּגְבוּרָתֶךָ
יִדְבְּרוּ: לְהוֹדִיעוּ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרָתוֹ וְכְבוֹד הֵדָר מַלְכוּתוֹ:
מַלְכוּתֶךָ מַלְכוּת כָּל־עֲלָמִים וּמַמְשַׁלְתֶךָ בְּכָל־דּוֹר וָדָר: סוֹמֵךְ
יְהוָה לְכָל־הַנִּפְלָאִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים: עֵינֵי־כָל־אֱלֹהִים יִשְׁבְּרוּ
וְאַתָּה נוֹתֵן־לָהֶם אֶת־אֲכָלָם בְּעֵתוֹ: פּוֹתַח אֶת־יָדְךָ וּמַשְׁבִּיעַ
לְכָל־חַי רִצּוֹן: צַדִּיק יְהוָה בְּכָל־דְּרָכָיו וְחֹסֶד בְּכָל־מַעֲשָׂיו:
קָרוֹב יְהוָה לְכָל־קֹרְאָיו לְכָל־אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ בְּאַמֶּת: רִצּוֹן־יִרְאוּ
יַעֲשֶׂה וְאַת־שׁוֹעֵתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת־כָּל־אֲהָבָיו

מקורות ומקבילות

ד ע"ב; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ז; סת"ר סי' ב, ענין הזמירות;
סה"ת סי' ב. ג"פ **זיוס תהלה**, אוה"ג ברכות, סי' טו; פסקי
רי"ד עמ"ס ברכות, סוף דף ד ע"ב; שבה"ל, ענין תפילה, סי' ז.
ראו גליון הש"ס, עמ"ס ברכות, דף ד ע"ב, ד"ה בכל יום.
לזון יראיו **יעשה**, ראו רש"י עמ"ס ברכות, דף לא ע"א, ד"ה
אלא מתוך.

ג"פ **אשרי**, שבה"ל, ענין תפילה, סי' ז בשם אחיו רצ"א; סת"ר
סי' ב, ענין הזמירות. **אשרי יושני**, תה"פ ד, סרע"ג ח"א,
סי' פה; סדור רס"ג עמ' כה ועמ' מה; תוס' עמ"ס ברכות,
דף לב ע"ב, ד"ה קודם; טור או"ח, סוף סי' רלד. **אשרי העם**,
תה"פ קמח, טו. **תהלה לדוד**, תה"פ קמה, איכ"א; צבלי ברכות,
דף ד ע"ב; סדור רס"ג עמ' כה; פסקי רי"ד עמ"ס ברכות, דף

וְאֵת כָּל־הָרָשָׁעִים יִשְׁמִיד: תִּהְיֶה יְהוָה יִדְבָּר פִּי וַיִּבְרַךְ
כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קִדְּשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וְאֶנְחֲנוּ נִבְרַךְ יְהוָה מִעַתָּה וְעַד־עוֹלָם. הִלְלוּ־יָהּ:

וּבֹא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשִׁבְי פֹשֵׁעַ בִּיעָקֵב נָאִם יְהוָה: וְאֲנִי זֹאת
בְּרִיתִי אִתְּךָ אֲמַר יְהוָה רֹחֲלִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרִי
אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בְּפִיךָ לֹא־יִמּוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זִרְעֶךָ וּמִפִּי זֶרַע
זִרְעֶךָ אֲמַר יְהוָה מִעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת
יִשְׂרָאֵל: וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה
צָבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: בִּלְחַשׁ: וּמִקְבְּלֵינָּה מִן הַיָּם וְאֶמְרִין.
קִדְּשׁ בְּשֵׁמִי מְרוֹמָא עֲלֵאָה בֵּית שְׁכִינְתָּהּ. קִדְּשׁ עַל־אֲרָעָא
עוֹבֵד גְּבוּרְתָּהּ. קִדְּשׁ לְעֵלְמָא וּלְעֵלְמִי עֲלֵמִיא. יְהוָה צָבָאוֹת
מְלִיא כָל־אֲרָעָא זִיו יִקְרָה ע"כ: וְתִשְׁאַנֵּי רוּחַ וְאִשְׁמַע אַחֲרֵי קוֹל
רַעַשׁ גָּדוֹל בְּרוּךְ כְּבוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ: בִּלְחַשׁ: וְנִטְלֵתְנִי רוּחָא.
וְשִׁמְעִית בְּתֵרָאִי קָל זִיעַ שְׁגִיא. דְּמִשְׁבַּחִין וְאֶמְרִין. בְּרִיךְ יִקְרָא
דִּיהוָה מֵאַתֵּר בֵּית שְׁכִינְתָּה ע"כ: יְהוָהוּ יִמְלֹךְ לְעֵלְמָא וְעַד:
בִּלְחַשׁ: יְהוָה מְלִכּוּתָהּ (קָאִים) לְעֵלְמָא וּלְעֵלְמִי עֲלֵמִיא: יְהוָה אֱלֹהֵי
אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אֲבֹתֵינוּ שְׁמֵרָהּ זֹאת לְעוֹלָם לְיִצְחָק
מִחֲשָׁבוֹת לֵבָב עֲמֹךְ וְהִכֵּן לִבָּבְךָ אֱלֹהֵיךָ: וְהוּא רַחוּם יִכְפֹּר עוֹן
וְלֹא־יִשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהַשְׁיב אָפּוֹ וְלֹא־יַעֲזִיר כָּל־חַמְתּוֹ: כִּי־אַתָּה
אֲדֹנָי טוֹב וְסֹלֶחַ וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קְרָאִיךָ: צְדָקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם
וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: תִּתֵּן אֱמֶת לִיעָקֵב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ
לְאַבְתֵּינוּ מִימֵי קָדֶם: בְּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹסֵף יוֹסֵף יַעֲמֹס־לָנוּ הָאֵל
יִשׁוּעָתָנוּ סֵלָה: יְהוָה צָבָאוֹת עֲמָנוּ מְשַׁבֵּחַ־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב

מקורות ומקבילות

סוף המזמור. סדר רס"ג עמ' כה. ואנחנו נברך. תהי קטו, ית; רס"ג עמ"ס ברכות, פ"ה, ס"ו. ו. בתענית לומרם ונא לציון.
ס"ה ס"ו. ו. ואני זאת צריתי לזאת. ישע' נע, כה.

סֵלָה: יְהוָה צָבָאוֹת אֲשֶׁר־יְאָדָם בְּטַח בְּיָד: (יְהוָה הוֹשִׁיעָה
הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְּיוֹם-קִרְאָנוּ: ע"כ בלחש:

בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּרָאֵנוּ לְכַבֹּדוֹ. וְהַבְדִּילָנוּ מִן-הַתּוֹעִים. וְנָתַן
לָנוּ תוֹרַת אֱמֶת וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ. הִרְחַמָּן יִפְתַּח
לִבֵּנוּ לְתוֹרָתוֹ וְיִטַּע אֶהְבֵּתוֹ וְיִרְאֵתוֹ בְּלִבֵּנוּ. וְיִשִּׁים בְּלִבֵּנוּ לְאַהֲבָה
אוֹתוֹ. וְלִירְאָה אוֹתוֹ. וְלַעֲבֹדוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ בְּלִבֵּב שָׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ
חַפְצָה. לְמַעַן לֹא נִיָּגַע לָרִיק וְלֹא נִלְד לְבַהֲלָה. וְכֵן יְהִי רְצוֹן
מִלְפָּנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁנֶּשְׁמַר חֻקֶּיךָ בְּעוֹלָם
הַזֶּה. וְנִזְכֶּה וְנַחֲיָה וְנִרְאָה וְנִירָשׁ יְשׁוּעַת שְׁנֵי הַמַּשִּׁיחַ לְטוֹבָה
וְלִבְרָכָה. לְזִכּוֹת וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא:

הַחֲזוֹן אוֹמֵר:

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעֶלְמָא דְּבִרָא כְּרַעוּתָהּ. וְיִמְלִיךְ
מַלְכוּתָהּ בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל-בֵּית-יִשְׂרָאֵל
בְּעַגְלָא וּבְזֶמֶן קָרִיב. וְאָמְרוּ אָמֵן:

יְהִי אֱמֶת רַבָּא מְבָרַךְ. לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמֵיָא.
יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלָּה
וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:
לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן-כָּל-בְּרָכְתָּא. שִׁירְתָּא. תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא
דְּאִמְרֵן בְּעֶלְמָא. וְאָמְרוּ אָמֵן:

סדר הוצאת ספר תורה

וְיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוֹמְהוּ יְהוָה וַיִּפְצֹּר אֵיבֵיךָ וַיִּגְסוּ
מִשְׁנֵאֶיךָ מִפְּנֵיךָ:

ח"נ והערות

מקורות ומקבילות

ויהי בנסוע הארץ. במח' רמ"ו ובולגניא, ויהי בנסוע הארץ

מנהג ירושלים:

מנהג ק"ק רומה:

קוֹמָה עֲזַרְתָּה לָנוּ וּפָדָנוּ לְמַעַן
חֲסִדָּךְ: כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה
וּדְבַר־יְהוָה מִירוּשָׁלַם: יְהוָה
שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְהוָה זְכָרְךָ לְדֹר־
וָדֹר: יְהוָה חַפֵּץ לְמַעַן צִדְקוֹ
יִגְדִּיל תוֹרָה וַיֹּאדִיר:

קוֹמָה יְהוָה לְמַנוּחָתְךָ אֲתָה וְאַרְוֹן
עֶזְרְךָ: כְּהִנֵּיךְ יִלְבָּשׁוּ צִדְקָה וְחֲסִידֶיךָ
יִרְנְנוּ: בְּעֶבֶר דָּוִד עֲבָדְךָ אֶל־תֵּשֵׁב
פָּנֶי מְשִׁיחֶךָ: וּמוֹצִיאִין סֵפֶר הַתּוֹרָה,
וְאוֹמְרִים: בְּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁנֶּתַן תוֹרָה
לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּרוּךְ הוּא: אֲשֶׁר־
הָעַם שִׁכְּכָה לוֹ אֲשֶׁר־יֵהְיֶה שִׁיְהוּהָ
אֱלֹהֵינוּ: אֲבָרְכָה אֶת־יְהוָה בְּכָל־עֵת
תָּמִיד תִּהְיֶה בְּפִי: בִּיהוָה תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי
יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וַיִּשְׁמְחוּ: גִּדְּלוּ
לִיהוָה אֲתִי וְנִרְוֹמָה שְׁמוֹ יַחְדּוֹ:

בירושלים אומרים:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בָּשׁוּב יְהוָה אֶת־שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ בְּחִלָּמִים: אֲזַי
יִמְלֵא שִׁחוּק פִּינוֹ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אֲזַי יֹאמְרוּ בְּגוֹיִם הַגִּדִּיל
יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִם־אֱלֹהֵי: הַגִּדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ
שְׂמִיחִים: שׁוּבָה יְהוָה אֶת־שְׁבִיתָנוּ כְּאֹפִיקִים בְּנִגְב: הַזֹּרְעִים
בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצְרוּ: הַלֹּךְ יִלְךָ וּבִכָּה נִשָּׂא מִשָּׁד־הַזֹּרַע
בְּאִיבָא בְּרִנָּה נִשָּׂא אֶל־מִתִּיו:

גִּדְּלוּ לִיהוָה אֲתִי וְנִרְוֹמָה שְׁמוֹ יַחְדּוֹ:

רוֹמָמוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לַהֲדָם רִגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא:
רוֹמָמוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לַהֲרַק קָדְשׁוֹ כִּי־קָדוֹשׁ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: אֵין־קָדוֹשׁ כִּי־יְהוָה כִּי אֵין בְּלִתֵּךְ וַאֲיֵין צוּר כְּאֱלֹהֵינוּ:

ח"ג והערות

מקורות ומקבילות

וכו' ומומור התהלים מופיעים רק בשבת ובתפוזרת. סי' לו'. קומה עזרתה לנו. תה' מד, כו'. כי מליון תלא. ישע' ב, ג. ה' שמך לעולם. תה' קלז, יג. ה' חפץ למען לדקו. ישע' מז, כח. קומה ה' למנוחתך. תה' קלז, ח"י. ברוך המקום שנתן תורה. ראו מחע"ד פל"א, פי"ד. אשרי העם. תה' קמד, טו. אנרכה את ה'. תה' לד, ב"ד. בשב ה' את שיבת ציון. תה' קבו, ח"ו. גדלו לה'. תה' לד, ד; מס"ו פי"ד, ה"ה; סרע"ג ח"א, סי' לט; מח"ו סי' לג. רוממו וכו' להדוס רגליו. תה' לט, ה; סרע"ג ח"א, סי' לט; ראו מח"ו סי' לג. רוממו וכו' להר קדשו. תה' לט, ט. אין קדוש. ש"א ב, ב.

(כִּי מִי אֱלֹהִים מִבְּלָעַדִּי יִהְיֶה וּמִי צֹר זִוְלָתִי אֱלֹהֵינוּ) אֶחָד
אֱלֹהֵינוּ גָדוֹל אֲדוֹנֵינוּ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ:

וְתִגְלָה (וְתִרְאֶה) מַלְכוּתוֹ עָלֵינוּ מִהֲרָה. וְיַחְזֹן וִירְחֹם פְּלִיטָתוֹ
וּפְלִיטַת כָּל-עַמּוֹ (בֵּית) יִשְׂרָאֵל. וְיִתְנֶנּוּ (תְּמִיד) לֶחֶן
וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרָצוֹן וְאִמְרוּ כָל-הָעָם אָמֵן. הַכֹּל הָבֹ גָּדֹל
לְאֱלֹהֵינוּ. וְתֵנוּ כְבוֹד לַתּוֹרָה:

מגביהים את ספר התורה ואומרים:

וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר-שָׁם מֹשֶׁה לְפָנַי בְּגִי יִשְׂרָאֵל: תּוֹרָה
צִוְּהֵלָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קְהֵלֶת יַעֲקֹב: וְאַתֶּם הַדְּבָקִים
בִּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כָּלְכֶם הַיּוֹם:

כֹּהֵן קָרֵב יַעֲמֹד הַכֹּהֵן (א:ו) אֵין כָּאֵן כֹּהֵן יַעֲמֹד הַלְוִי (א:ו) יִשְׂרָאֵל
בְּרוּךְ שֶׁנֶּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשָׁתוֹ. תּוֹרַת יִהְיֶה
תְּמִימָה מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ עֲדוּת יִהְיֶה נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי: פְּקוּדֵי
יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל מְשִׁמְחֵי-לֵב מַצֹּת יִהְיֶה בְּרָה מְאִירַת עֵינַיִם: יִרְאֵת
יִהְיֶה טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לְעַד מְשַׁפְּטֵי-יִהְיֶה אֲמַת צִדְקוֹ יַחֲדוּ:

מקורות ומקבילות

כִּי מִי אֱלֹהִים. תה"ו, יח, לב. אחד אלהינו. ע"פ דב' ו, ד; מס"ו
פ"ד, ה"ה; סרע"ג ח"א, סי' נט. גדול אדונינו. תה"ו קמח, ה;
ע"פ דב' ו, ח; ש"ב ז, כב. קדוש ונורא שמו. תה"ו קיח, ט;
ע"פ תה"ו נט, ג. ותגלה (ותראה). ע"פ מס"ו פ"ד, ה"ו;
מחור"ו סי' נט. ואמרו כל העם אמן. ע"פ דה"א טז, לו; סרע"ג
ח"א, סי' נט. הכל הנו גדול. ע"פ מחור"ו סי' נט. הנו גדול.
דב' לב, ג. הגבהה קודם קה"ת. מס"ו פ"ד, ה"ח; שבה"ל,
ענין שבת, סי' עז. מגביהים את ס"ת. ירושלמי סוטה פ"ז,
ה"ד; מס"ו פ"ד, ה"ח; ספ"ר הל' שבת, סי' נג; אור"ז ח"ב,
הל' שבת, סי' מז; רמב"ן עה"ת, דב' כז, כו; שבה"ל, ענין שבת,
סי' עז. וזאת התורה. דב' ד, מד; מס"ו פ"ד, ה"ח; שבה"ל,
ענין שבת, סי' עז; רמב"ן עה"ת, דב' כז, כו. תורה לזה לנו.
דב' לג, ד. ואתם הדנקים זה. דב' ד, ד. כהן קרב. ע"פ
סרע"ג ח"א, סי' נט; מחור"ו סי' נט. ברוך שנתן תורה. ראו
מתע"ד פל"א, פ"ד; סד"ר סי' עד; מחור"ו סי' נט. תורת ה'
תמימה. תה"ו, יט, חדי; תוס' עמ"ס מגילה, דף לב ע"א, ד"ה
גוללו.

ח"נ והערות

אחד אלהינו. במח' רמ"ז ובולוניה לא מופיע בחול אלא
בשבת בלבד. וְתִרְאֶה. ב"ת. תיבות אלו לא מופיעות
במח' רמ"ז ובולוניה, וכה"נ כמח' שד"ל. ויחזן וירחם. כ"ה
במח' רמ"ז תיבת זי"רחם לא מופיעה. תמיד. כ"ה
במח' שד"ל. במח' רמ"ז ובולוניה תיבה זו לא מופיעה.
מגביהים את סה"ת. במח' רמ"ז ובולוניה סדר הגבהת
התורה לא מופיע וכן הפסוקים שאומרים אח"כ עד
יכולכם היום. במח' כמנהג בני רומה עד מח' שד"ל,
הגבהת התורה מופיעה לאחר קריאת התורה, אך בכל
בסידורים המאוחרים ההגבהה מופיעה לפני קריאת
התורה, וכן נהוג היום. ובק"ק רומה מגביהים את סה"ת
לפני ואחרי הקריאה. ברוך שנתן וכו'. איננו במח'
רמ"ז ובולוניה וכן הפסוקים האחרים מספר משלי. הנוסח
כאן ע"פ הרב מ"ע הרשום, המנהג האישלקי בירושלים,
עמ' 13, ג.

הָאֵל תָּמִים דְּרָכָיו אִמְרַת־יְהוָה צְרוּפָה מִגֵּן הוּא לְכָל הַחַסִּים
 בּוֹ: דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי־נֶעַם וְכָל־נִתְיָבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם: עֵץ־חַיִּים הִיא
 לַמַּחְזִיקִים בָּהּ וְתִמְכֶּיהָ מֵאֲשֶׁר: כִּי־בִי יִרְבּוּ יַמֶּיךָ וְיוֹסִיפוּ לָךְ
 שָׁנוֹת חַיִּים: יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָהוּ וְיִבְרַךְ אֶת־עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם:

העולה לתורה פותח ומביט במקום שצריך לקרוא, מכסה את האותיות ומברך בקול רם:

יְהוָה עִמָּכֶם. (הקהל עונה: יְבָרְכֶךָ יְהוָה):

בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה הַמְבָרֵךְ:

(הקהל עונה: בָּרוּךְ יְהוָה הַמְבָרֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד):

העולה חוזר ואומר: בָּרוּךְ יְהוָה הַמְבָרֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

**בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ
 מִכָּל־הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת־תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה.
 נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

בסיום הקריאה העולה יגלול את התורה ויברך:

**בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ
 תּוֹרַת אֱמֶת. וְחַיִּי עוֹלָם נִטֵּעַ בְּתוֹכֵנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה
 יְהוָה. נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

ברכת הגומל

יברך בקול רם כדי שישמע הקהל ולכל הפחות י' אנשים:

**בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הַגּוֹמֵל לַחֲזִיבִים
 טוֹבוֹת. שְׁגַמְלָנִי כָּל־טוֹב:**

מקורות ומקבילות

הָאֵל תָּמִים דְּרָכָיו. תה' יח, לא. דרכים דרכי נועם. מש' ג, וידית. כי כי ירבו ימיו. מש' ט, יא. ה' עוז לעמו. תה' כט, יא. ברכת הגומל. צבלי צרכות, דף נד ע"ב; רא"ש עמ"ס צרכות, פ"ט, סי' ג; רמב"ם, הל' צרכות, פ"י, ה"ח. אחרי קה"ת. סמ"ק, סוף מנזח קמו. עשרה אנשים. צבלי צרכות, דף נד ע"ב; רא"ש עמ"ס צרכות, פ"ט, סי' ג; סת"ר, נספחים, סי' ג, סדר צרכות; סה"ת סוף סי' נח. נוסח ברכת הגומל

ח"ג והערות

ברכת הגומל. במח' רמ"ז ובולוניה הברכה לא מופיעה וכאן הנוסח כמח' שד"ל בשחרית של חול. במנהג הקדום כנראה שלא אמרו 'ברכת הגומל' בטי"ב וכנראה המנהג הזכנס בהשפעת הנוסח הספרדי. ראו: פתח הדביר ח"ב, סי' ריש, אות יז; שד"ח, מערכת בין המצרים, סי' ב, אות ג. לחיבים. במח' שד"ל: 'לחיבים'.

הקהל עונה:

מִי שֶׁנִּמְלָךְ כָּל־טוֹב. הוּא יִגְמָלְךָ כָּל־טוֹב לְעַד סֵלָה. יוֹדוּ
לִיהוָה חֲסִדוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לְבָנֵי אָדָם:

קריאת התורה למנחה של ת"ב

כֹּהֵן וַיַּחֲלֵל מִשָּׁה אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיו וַיֹּאמֶר לָמָּה יְהוָה יַחֲרֶה
אִפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכַח גָּדוֹל
וּבְיָד חֲזָקָה: לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לְהֵרֵג
אֹתָם בַּהָרִים וּלְכַלֵּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה שׁוֹב מִחֲרוֹן אִפְּךָ
וְהַנֶּחֱסָם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ: זָכַר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל
עַבְדֶּיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ וּתְדַבֵּר אֱלֹהִים אֲרָבָה אֶת־
זֶרְעֶכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־הָאֶרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אִמְרָתִי אֶתֵּן
לְזֶרְעֶכֶם וְנָחֳלוּ לָעָלָם: וַיִּנָּחֶם יְהוָה עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר
לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ: פ

לוֹי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פֶּסֶל־לָךְ שְׁנֵי־לַחַת אֲבָנִים כְּרָאשׁוֹנִים
וְכַתְּבֵתִי עַל־הֶלַחַת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הֶלַחַת
הַכְּרָאשׁוֹנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ: וְהָיָה נֶכּוֹן לְבָקֶר וְעֹלִית בַּבֶּקֶר אֶל־הָהָר
סִינִי וְנִצַּבְתָּ לִּי שָׁם עַל־רֹאשׁ הָהָר: וְאִישׁ לֹא־יַעֲלֶה עִמָּךְ
וְגַם־אִישׁ אֶל־יֵרָא בְּכָל־הָהָר גִּם־הַצֹּאן וְהַבֶּקֶר אֶל־יָרְעוּ אֶל־
מֹול הָהָר הַהוּא: יִשְׂרָאֵל וַיִּפְסֹל שְׁנֵי־לַחַת אֲבָנִים כְּרָאשׁוֹנִים
וַיִּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַּבֶּקֶר וַיַּעַל אֶל־הָהָר סִינִי בְּאֶשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ

מקורות ומקבילות

ע"פ צבלי זרכות, דף נד ע"ב; אור"ח ח"א, דין מה שמוסיפין בשני, אות כד; טור אור"ח, סי' ריט; רמב"ם הל' זרכות פ"י, ה"ח; פסקי ריא"ז עמ"ס זרכות, פ"ט, ה"א אות ד; סת"ר, נספחים, סי' ג, סדר זרכות; סה"ת סוף סי' נח. מי שגמלך כל טוב. ע"פ אור"ח ח"א, דין מה שמוסיפין בשני, אות כד; טור אור"ח, סי' ריט; רמב"ם, הל' זרכות, פ"י, ה"ח; סמ"ק, סוף מלוה קמון. יודו לה' חסדו. תה' קז, ח; סת"ר, נספחים, סי' ג, סדר זרכות. כהן ד' פסוקים. סד' רס"ג עמ' שעג. ויחל משה את פני ה'. שמו לב, יאדיד; מס"ו פ"ז, ה"ה; סד' רס"ג עמ' שעג. קריאה למנחה של הענין; תש"ו רי"ג אור"ח, סי' קנז; פסקי ריא"ז עמ"ס מגילה, פ"ד ה"ה אות ה'; סה"ת סי' ל. לוֹי - פסל לך. סד' רס"ג עמ' שעג. ויאמר ה' אל משה. שמו' לד, א"י.

וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לַחַת אַבְנִים: וַיִּרְדּוּ יְהוָה בְּעֵנָן וַיִּתְיַצַּב עִמּוֹ שָׁם
וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה: וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל-פָּנָיו וַיִּקְרָא יְהוָה יְהוָה
אֶל רַחוּם וְחַנוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב-חֶסֶד וְאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לְאֲלָפִים
נֹשֵׂא עֹנֹן וּפֹשֵׁעַ וְחַטָּאָה וְנִקְהָ לֹא יִנָּקֶה פִּקְדוֹ עֹנֵן אָבוֹת עַל-בָּנִים
וְעַל-בָּנֵי בָנִים עַל-שִׁלְשִׁים וְעַל-רַבְעִים: וַיִּמָּהֵר מֹשֶׁה וַיִּקְדּוּ
אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ: וַיֹּאמֶר אֶס-נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי יִלְדֵּי-נָא
אֲדֹנָי בְּקִרְבְּנוּ כִּי עַם-קָשֶׁה-עֲרָף הוּא וְסִלַּחְתָּ לְעֹנֵנֵנוּ וּלְחַטֹּאתֵנוּ
וְנַחֲלִתֵנוּ: וַיֹּאמֶר הִנֵּה אֲנֹכִי כֹרֶת בְּרִית גָּדוֹל עִמָּךְ אֶעֱשֶׂה
נִפְלְאוֹת אֲשֶׁר לֹא-נִבְרָאוּ בְּכָל-הָאָרֶץ וּבְכָל-הַגּוֹיִם וְרָאָה
כָּל-הָעָם אֲשֶׁר-אַתָּה בְּקִרְבּוֹ אֶת-מַעֲשֶׂה יְהוָה כִּי-נִרְאָה הוּא
אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ:

בסוף קריאת התורה הקורא אומר:

יִתְגַּדֵּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעֶלְמָא דִּבְרָא כְרַעוּתָהּ. וַיִּמְלִיךְ
מַלְכוּתָהּ בְּחַיִּיכוֹן וּבְיָמִיכוֹן וּבְחַיִּי דְּכָל-בֵּית-יִשְׂרָאֵל
בְּעִגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב. וְאָמְרוּ אֲמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ. לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.

יִתְבָּרַךְ וַיִּשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר וַיִּתְרוֹמֵם וַיִּתְנַשֵּׂא וַיִּתְהַדָּר וַיִּתְעַלָּה
וַיִּתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:
לְעֵלָא לְעֵלָא מִן-כָּל-בְּרַכְתָּא. שִׁירְתָּא. תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא
דְּאֲמִירָן בְּעֶלְמָא. וְאָמְרוּ אֲמֵן:

מקורות ומקבילות

נוֹצֵר חֶסֶד. ו' רצח, ע"פ המסורה. צוּף קרית. טור אר"ת, ענין קריאת ס"ת; הרש"ר ומדק"א עמ' תפד. קדיש. מוזכר
סוף ס' קמט; רמב"ם, סד"ת, נוסח צרכות התפילה; שבה"ל, ענין תפילה, ס' ת, שש תש"ו הראש"ד ס' קנג.
ס' פ"י, ס' י"ו; סרע"ג ח"א, ס' קא; שבה"ל, ענין תפילה, ס' עט; סת"ר ס' ז, ענין קדיש דסידרה, ס' עז

המפטיר, לאחר שייגמור הגולל לגלול את סה"ת, קודם קריאת ההפטרה מברך:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים
טוֹבִים. וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם. הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת. בְּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה. הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה. בְּמִשְׁנֵה עֲבָדָיו וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ.
וּבַנְּבִיאֵי הָאֵמַת וְהַצֶּדֶק:**

יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי
כִשְׁלֹת בַּעֲוֹנֶךָ: קָחוּ עִמָּכֶם
דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אָמְרוּ
אֵלָיו כָּל־תִּשְׁאָ עוֹן וּמַח־טוֹב

וְנִשְׁלָמָה פְּרִים שְׁפָתֵינוּ: אֲשׁוּרוּ לֹא יוֹשִׁיעֵנו עַל־סוֹס לֹא נִרְכָּב
וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ אֲשֶׁר־בָּךְ יִרְחַם יְתוֹם:
אֲרָפֹא מְשׁוּבָתָם אֲהַבֶּם נִדְבָה כִּי שָׁב אִפִּי מִמֶּנּוּ: אֲהִיָּה כִּטְלִי
לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כְּשׁוֹשְׁנָה וַיֵּךְ שָׁרְשָׁיו כְּלִבְנוֹן: יִלְכוּ יִנְקוּתָיו וִיהִי
כְּזֵית הוֹדוֹ וְיִרְיַח לוֹ כְּלִבְנוֹן: יֵשְׁבוּ יֹשְׁבֵי בְצֵלוֹ יַחֲיוּ דָגָן וַיִּפְרְחוּ
כַּגֶּפֶן וְזָכְרוּ כִּי־ן לְבָנוֹן: אֲפָרִים מֵה־לִּי עוֹד לְעַצְבִּים אֲנִי עֲנִיתִי
וְאֲשׁוּרֵנוּ אֲנִי כְּבוֹדֵךְ רַעֲנָן מִמֶּנִּי פְּרִיָּךְ נִמְצָא: מִי חָכֵם וַיִּבֶן
אֱלֹהֵי נֶבֶן וַיִּדְעֶם כִּי־יִשְׂרָאֵל דְּרָכֵי יְהוָה וַיִּצְדָּקִים יִלְכוּ בָּם
וּפְשָׁעִים יִכְשְׁלוּ בָּם:

לפי מנהג ק"ק רומא מוסיפים:

מִי־אֵל כְּמוֹךְ נִשְׂא עוֹן וְעִבֵּר עַל־פֶּשַׁע לְשֹׁאֲרֵית נַחֲלָתוֹ לֹא־הִחְזִיק לְעַד אִפּוֹ
כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא: יָשׁוּב יִרְחַמֵּנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֵתֵנוּ וְתִשְׁלִיךְ בְּמַצְלוֹת יָם כָּל־חַטָּאוֹתֵם:
תִּתֵּן אֵמֶת לִיעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתְּיָנוּ מִימֵי קֹדֶם:

ח"ג והערות

מִי־אֵל כְּמוֹךְ וכו'. תוספת פסוקים אלו אינם במנהג האיטלייני
והוא לפי מנהג הספרדי.

מקורות ומקבילות

שונה ישראל הוש' יד, ב. מי אל כמוך. מיכ' ז,
יח"כ.

אחרי קריאת ההפטר המפטיר אומר:

גָּאֵלְנוּ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים
צָדִיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת. הָאֵל הַנָּאֵם
הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה. הַמְדַּבֵּר וּמַקְוֶה. כִּי כָל־דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק.
נֶאֱמַן אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ. וְדָבַר אֶחָד
מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזָר לֹא־יָשׁוּב רִיקָם. כִּי אֵל (מֶלֶךְ) נֶאֱמַן אַתָּה.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הָאֵל הַנָּאֵם בְּכָל־דְּבָרָיו:**

**רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ. וְלַעֲלֹוֹבֶת נַפֵּשׁ תּוֹשִׁיעַ
בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְשַׁמֵּחַ צִיּוֹן בְּבִנְיָה:**

**שִׁמְחֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד
מְשִׁיחֶךָ. בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לְבָנוּ. עַל־כִּסְאוֹ לֹא־יָשֵׁב
זָר וְלֹא־יִנָּחֲלוּ עוֹד אַחֲרֵים אֶת־כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קְדֻשָּׁךְ נִשְׁבַּעְתָּ
לֹא. שֶׁלֹּא יִכָּבֵה גֵרוֹ לְעוֹלָם וְעַד. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְגֵן דָּוִד:**

החזן רשאי לדלג על 'יהי רצון'. לפי מנהג ק"ק רומה עוברים לעמ' 210, 'בחורים וגם בתולות'.
**יְהִי רָצוֹן לְפָנֵי אֲבִינוּ שְׁבַשְׁמִים לְכוֹנֵן אֶת־בֵּית חַיֵּינוּ. וְלַהֲשִׁיב שְׂכִינָתוֹ
בְּתוֹכֵנוּ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. וְנֹאמַר אָמֵן:**

**יְהִי רָצוֹן לְפָנֵי אֲבִינוּ שְׁבַשְׁמִים לְרַחֵם עַל־פְּלִיטָתָנוּ. וְלַעֲצֹר
אֶת־הַמַּגָּפָה וְהַמְּשָׁחִית מֵעַלֵּינוּ וּמֵעַל בְּתֵינוּ. וּמֵעַל
כָּל־עֶדֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. וְנֹאמַר אָמֵן:**

ח"ג והערות

יהי רצון וכו'. נמצא גם במנהג אשכנז ורומניא, שחרית לחול, דף טז ע"ב. בחוברת המנהג של הרב מ"ע הרטום כתוב לומר 'יהי רצון' (לא מצאנו אסמכתא קדומה יותר), אך בסדר חיבור ברכות (כ"י עמ' 90) בהל' תענית ציבור כתוב: 'ואין אומ' יהי רצון אלא בזמן שאין אומ' הפטרה' וכנראה כך היה המנהג המקורי, אולם נהוג היום בק"ק רומה שאין אומרים 'יהי רצון' במנחת תענית.

מקורות ומקבילות

יהי. ע"פ סרע"ג ח"א, סי' ק; מחו"ו סי' קלט; כ"ה צמח' רומניא, דף טז ע"ב. ראו פסר"ב (איש שלום), סוף פי' כז. **אֲבִינוּ שְׁבַשְׁמִים.** לשון חז"ל בהרבה מקומות, כמו: משנ' סוטה פ"ט, מט"ו; ירושלמי חגיגה פ"ב, ה"א; ויק"ר (מרגליות), פ"ר אמור, פ"ד, כ"ג, סי' א. **בֵּית חַיֵּינוּ.** ע"פ ישע' לח, כ. והמשחית מעלינו. ע"פ ש"צ כד, טז. **ומעל כל עדת עמנו ישראל.** צמח' רומניא: 'ומעל כלי עדת ישראל', וללא חיצת 'עמנו'. **עדת עמנו ישראל.** ע"פ ש"י יב, ג.

יְהִי רָצוֹן לִפְנֵי אֲבִינוּ שְׁבַשְׁמִים לְקַיֵּם לָנוּ אֶת־כָּל־חֻמְי יִשְׂרָאֵל. הֵם וּבְנֵיהֶם (וּנְשֵׁיהֶם) וְתַלְמִידֵיהֶם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם. שְׁבַכְל־מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם. וְנֹאמַר אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לִפְנֵי אֲבִינוּ שְׁבַשְׁמִים שְׁנִשְׁמַע וְנִתְבַּשֵּׁר בְּשׁוֹרוֹת טוֹבוֹת (יְשׁוּעוֹת) וְנִחְמוֹת. מִהֲרָה מֵאֲרֻבַּע כְּנָפוֹת הָאָרֶץ. וְנֹאמַר אָמֵן:

אֲחִינוּ יִשְׂרָאֵל וְאֲנוּסֵי יִשְׂרָאֵל (וְאֲסִירֵי יִשְׂרָאֵל). הִנְתּוּנִים בְּצָרָה וּבְשִׁבְיָה. הַמָּקוֹם (בְּרַחֲמָיו) יִרְחַמֵם וַיַּחֲוֶן אוֹתָם (וְאוֹתָנוּ) בְּעֶבֶר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל. וַיּוֹשִׁיעֵם וַיּוֹשִׁיעֵנו. וַיּוֹצִיאֵם וַיּוֹצִיאֵנו מִצָּרָה לְרוּחָהּ. וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה (בְּקָרוֹב). וְנֹאמַר אָמֵן:

יְהִי־חֲסִדְךָ יְהוָה עָלֵינוּ כְּאֲשֶׁר יַחֲלֵנוּ לָךְ: כִּי־לָךְ יְהוָה הוֹחֵלְתִּי אֶתְּהָ תַעֲנֶה אֲדֹנִי אֱלֹהֵי: לְמַעַן יַחֲלִצֵנוּ יְדִידֶךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: (מִגִּנְנוּ רָאָה אֱלֹהִים וְהִבִּט פָּנָי מִשִּׁיחָךְ: לֹא־אָמוֹת כִּי־אֲחִיָּה וְאֶסְפָּר מַעֲשֵׂי יְהוָה: יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַפֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְּיוֹם־קִרְאָנוּ:

כאשר מחזירים את ספר התורה אומרים:

בַּחֲוָרִים וְגַם־בְּתוֹלוֹת זְקֵנִים עֹסְנֵעָרִים: יְהִלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה כִּי־נִשְׁגָּב שְׁמוֹ לְבָדּוֹ הוֹדּוֹ עַל־אָרֶץ וְשָׁמַיִם: וַיִּרְם קָרְנוֹ לַעֲמֹ תְהִלָּה לְכָל־חֲסִידָיו לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל עִם קָרְבּוֹ הִלְלוּ־יָהּ: מִהֵלֶל אֶקְרָא יְהוָה וּמֵאִבֵּי אוֹשַׁע: וּבִנְחָה יֹאמַר

מקורות ומקבילות

מֵאֲרֻבַּע כְּנָפוֹת הָאָרֶץ. יִשְׁע' יא, יב. אֲחִינוּ יִשְׂרָאֵל. ע"פ סרע"ג ח"א, ס' ק. וְאֲנוּסֵי יִשְׂרָאֵל. ע"פ תי"ו ורמ"ג, לג. יִרְחַמֵם וַיַּחֲוֶן אוֹתָם. ע"פ מ"ב יג, כג. נִשְׁגָּב שְׁמוֹ הַגָּדוֹל. ש"א יב, כב; מדרש'ה מ' סז, ס' א, 'הקצ"ה מושיע וכו' להודיע גבורתו ולהודיע שמו הגדול. וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה. ע"פ ישע' ט, א. יְהִי חֲסִדְךָ. תה' לג, כב; סרע"ג ח"א, ס' ק. כִּי לָךְ הוֹחֵלְתִּי אֶתְּהָ תַעֲנֶה אֲדֹנִי אֱלֹהֵי. תה' טז, טז. לְמַעַן יַחֲלִצֵנוּ יְדִידֶךָ. תה' ס, ז. מִגִּנְנוּ רָאָה אֱלֹהִים. תה' פד, י. לֹא אָמוֹת. תה' קיח, ח. ה' הוֹשִׁיעָה. תה' כ, י. מְחַזְרִים אֶת סֵת. סת"ר ס' ז, ענין קדישא דסידרא. בַּחֲוָרִים וְגַם בְּתוֹלוֹת. תה' קמח, יב; ס' המהכים. יְהִלְלוּ אֶת שֵׁם סרע"ג ח"א, ס' ק. מִהֵלֶל אֶקְרָא. ש"צ כב, ד. וּבִנְחָה יֹאמַר. צמ"י, לו, סמנ"ו ס' טו, ס' המהכים.

ח"ג והערות

ובניהם ונשיהם. תיבת 'ונשיהם' איננה במח' הקדו' ואף לא במח' רומניא. וכה"ג במח' שד"ל. יְשׁוּעוֹת. תיבה זו איננה במח' הקדומים. וכה"ג במח' רומניא. אֲחִינוּ יִשְׂרָאֵל וכו'. במח' רומניא מופיע נוסח דומה, עם שינויים והוספות. וְאֲסִירֵי יִשְׂרָאֵל. וְאוֹתָנוּ. תיבות אלו אינן במח' הקדומים. בְּקָרוֹב. תיבות אלו אינן במח' הקדומים ובמח' שד"ל נמצאות בסוגריים. יְהִי חֲסִדְךָ ה'. במח' רמ"ו, שחרית של חול, מופיע רק הפסוק הראשון וכאן כמח' בולוניה ושד"ל. מִגִּנְנוּ רָאָה וכו' מעשי יי. לא נמצא במח' בולוניה וכה"ג במח' שד"ל. ה' הוֹשִׁיעָה וכו'. פסוק זה מופיע במח' בולוניה

ושד"ל, אבל איננו במח' רמ"ו. בַּחֲוָרִים וְגַם בְּתוֹלוֹת. במח' רמ"ו ובולוניה, בשחרית של חול, הפסוק הראשון לא מופיע ובמח' שד"ל מופיע בסוגריים עם הנחיה: י"ש מי שמוסיף. במח' הקדומים, בשבת אין כלל פסוקים להחזרת ס"ת.

שׁוּבָה יְהוָה רַבָּבוֹת אֵלַי יִשְׂרָאֵל: בִּירוּשָׁלַם מוֹסִיפִים: בְּעֶבֶר דָּוִד
 עֲבָדְךָ אֶל־תֵּשֵׁב פָּנַי מִשִּׁיחָךְ: כִּי לָקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי
 אֶל־תַּעֲזֹבוּ: עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ וְתִמְכֶּיָּהּ מֵאֲשֶׁר:
 דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֶגַע וְכָל־נִתְיָבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם: ע"כ מוסיפים בירושלים.
 הַשִּׁיבֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנָשׁוּבָה חֲדָשׁ יָמֵינוּ בְּקָדֶם: תּוֹרָה הִיא
 עֵץ חַיִּים: לְכַלְנוּ חַיִּים: כִּי־עֲמֹךָ מְקוֹר חַיִּים:

בק"ק רומה מוסיפים:

תִּכּוֹן תַּפְלְתִּי קִטְרֶת לְפָנֶיךָ מִשָּׁאת כָּפִי מִנַּחַת־עָרֶב: הַקְשִׁיבֵהוּ לְקוֹל שׁוֹעֵי מִלְכֵּי
 וְאֵלֹהֵי כִּי־אֵלֶיךָ אֶתְפַּלֵּל:

החזן אומר:

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא: בְּעֶלְמָא דְבָרָא כְרַעוּתָהּ: וְיִמְלִיךְ
 מַלְכוּתָהּ בְּחַיִּיכוֹן וּבְיָמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל
 בְּעֶגְלָא וּבְזֶמַן קָרִיב: וְאָמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ: לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמֵיָא:

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלָּה
 וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:
 לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בְּרַכְתָּא: שִׁירְתָּא: תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא
 דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא: וְאָמְרוּ אָמֵן:

ח"ג והערות

בעבור דוד עבדך וכו'. הפסוקים 'בעבור דוד עבדך...' וכו' לא נמצאים במח' רמ"ו ובולוניהא. במח' שד"ל מופיעים הפסוקים "כי לקח טוב..." ו"השיבנו ה'..." בלבד, בשחרית של חול, אך בסדר שונה. הנוסח כאן הוא לפי מחזור הרטום ח"א. וראו הרב מ"ע הרטום, המנהג האישלמי בירושלים, עמ' 13 בהערה (1) שבשעת הדחק אפשר לקצר. תכון תפלת קטרת וכו'. לא נמצא במח' כמנהג בני רומה והוא ע"פ המנהג הספרדי.

מקורות ומקבילות

נעטר דוד עבדך. תה' קלז, י. כי לקח טוב. מש' ד, ג. עץ חיים היא. מש' ג, יח. דרכיה דרכי נועם. מש' ג, יח. השיבנו ה' אליך. איכ' ה, כח. תורה היא. ע"פ ויק"ר פ"י בחוקותי, פ"י לה, ס"ו ו' מחז"ו ס"י תכ"ז ד"ה אגיל. היא עץ חיים. ע"פ מש' ג, יח. לכולנו חיים. ע"פ דב' ה, ג. כי עמך מקור חיים. תה' לו, י. תכון תפלת קטרת. תה' קמא, ג. הקשיבה לקול שועי. תה' ה, ג. קדיש. מחזק צמס"ו פ"י, ה"ו סרע"ג ח"א, ס"י פה; סדו' רס"ג עמ' מא; שצה"ל, ענין תפילה, ס"י ת, צמס תש"ו הראצ"ד ס"י קג.

יבון פניו כנגד מקום המקדש כאשר רגליו זו אצל זו, יעמוד ולא ישען ויכוף ראשו מעט, צריך לבון בכל הברכות, ולפחות בברכה הראשונה.

בחזרה החזן אומר בלחש:

אֲדֹנָי שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם.
אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב. הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא.
אֵל עֲלִיּוֹן. גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה אֶת־הַכֹּל וְזוֹכֵר חֲסָדֵי
אֲבוֹת. וּמְבִיא גּוֹאֵל לְבָנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה: מֶלֶךְ
גּוֹאֵל עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמְגַן. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְגַן אֲבֹרָהִם:

אַתָּה גְבוּר לְעוֹלָם אֲדֹנָי. מְחִיָּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ.
מוֹרִיד הַטֵּל. מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד. מְחִיָּה מֵתִים
בְּרַחֲמִים רַבִּים. סוֹמֵךְ גּוֹפִלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים. מַתִּיר אֲסוּרִים.
וּמְקִים אֲמוֹנָתוֹ לִישְׁנֵי עֶפְרַי. מִי־כְמוֹךָ בֹּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמָה
לָךְ. מֶלֶךְ מִמִּית וּמְחִיָּה וּמַצְמִיחַ לָנוּ יְשׁוּעָה. וְנֶאֱמַן אַתָּה
לְהַחְיֹת מֵתִים. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְחִיָּה הַמֵּתִים:

בירושלים בחזרה:

כְּתֹר יִתְּנוּ לָךְ הַמּוֹנֵי מַעֲלָה עִם־
קְבוּצֵי מַטֵּה. יַחַד כָּלֶם קִדְּשָׁה
לָךְ יִשְׁלֹשׁוּ. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר עַל־יַד
נְבִיאֶךָ. וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר. קו"ח:
קְדוּשׁוֹ קְדוּשׁ קְדוּשׁ יְהוָה צְבָאוֹת
מְלֵא כְלֵה־אֶרֶץ כְּבוֹדוֹ: חזן: לְעַמְתָּם
בְּרוּךְ יֹאמְרוּ. קו"ח: בְּרוּךְ כְּבוֹד־יְהוָה
מִמְּקוֹמוֹ: חזן: וּבְדַבְּרֵי קִדְּשׁ כְּתוּב
לֹאמַר. קו"ח: יְמִלֵךְ יְהוָה לְעוֹלָם.
אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר. הִלְלוּ־יָהּ:

לפי מנהג ק"ק רומה בחזרה:

נְקַדִּישׁךְ וְנַעֲרִיצֶךָ כְּנֻעַם שִׁיחַ
סוֹד שְׂרָפֵי קִדְּשׁ.
הַמְשִׁלִּים לָךְ קִדְּשָׁה. וְכֵן כְּתוּב
עַל־יַד נְבִיאֶךָ. וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה
וְאָמַר. קו"ח: קְדוּשׁוֹ קְדוּשׁ קְדוּשׁ
יְהוָה צְבָאוֹת מְלֵא כְלֵה־אֶרֶץ
כְּבוֹדוֹ: חזן: לְעַמְתָּם בְּרוּךְ יֹאמְרוּ.
קו"ח: בְּרוּךְ כְּבוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ:
חזן: וּבְדַבְּרֵי קִדְּשׁ כְּתוּב לֹאמַר.
קו"ח: יְמִלֵךְ יְהוָה לְעוֹלָם. אֱלֹהֶיךָ
צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר. הִלְלוּ־יָהּ:

**לְדוֹר וָדוֹר נִמְלִיךְ לְאֵל. כִּי־הוּא לְבִדּוֹ מְרוֹם וְקָדוֹשׁ. וְשִׁבְחֶךָ
אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא־יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי־אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל
וְקָדוֹשׁ אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:**

**אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת. וּמְלַמֵּד לְאָנוּשׁ בִּינָה. וְחֻנְנוּ מֵאַתָּה
דַּעַה וּבִינָה וְהַשְׁכֵּל. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. חוֹנֵן הַדַּעַת:**

**הַשִּׁיבֵנוּ אֲבִינוּ לְתוֹרָתְךָ. וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְקַרְבֵּנוּ מִלְּכֵנוּ
לְעַבֹדָתְךָ. וְהַחֲזִירֵנוּ בְּתַשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ. בְּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה. הַרוֹצֵה בְּתַשׁוּבָה:**

**סִלַּח־לָנוּ אֲבִינוּ כִּי חָטְאוּנוּ. מְחַל־לָנוּ מִלְּכֵנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ. כִּי
אֵל טוֹב וְסִלַּח אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. חֲנוּן הַמֵּרַבֶּה
לְסִלּוּחַ:**

**רֵאָה נָא בְּעֵינֵינוּ וּרְיִבָה רִיבֵנוּ. וּגְאֹלֵנוּ מִלְּכֵנוּ מִהֲרָה לְמַעַן
שְׁמֹךְ. כִּי (אֵל) גּוֹאֵל חֹזֵק אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה.
גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:**

כאשר נוכחים לפחות ששה צמים אומר החזן בחזרה 'עננו' ואם לאו, אומרו ב'שמע קולנו' וללא חתימה.

**עֲנֵנוּ יְהוָה עֲנֵנוּ בַּיּוֹם צוֹם תַּעֲנִיתֵנוּ. כִּי בָצָרָה גְדוֹלָה אֲנַחְנוּ.
וְאֵל־תַּעֲלֵם אֲזִנְךָ מִשְׁמוֹעַ תִּפְלֹתֵנוּ. וְאֵל־תִּתְעַלֵּם מִבִּקְשָׁתֵנוּ.
הִיָּה נָא קְרוֹב לְשׁוֹעֵנוּ. טָרֵם נִקְרָא אַתָּה תַּעֲנֵה. כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר.
וְהִיָּה טָרֵם־יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וְאֲנִי אֲשַׁמְעֶה: כִּי אַתָּה
פוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל־עַת צָרָה וְצוּקָה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הָעוֹנֶה בְּעַת
צָרָה וּמוֹשִׁיעַ:**

ח"ג והערות

תתעלם. במח' הלמ"ד בפתח, וכן מנהגנו. וכן מוכח מהמקרא, שבכל פעם שבא תיבה זו, הלמ"ד מנוקדת בפתח, ראו תהי' נה, ב.

מקורות ומקבילות

ג"פ מתפלל ככל יוס. דני' ג, יא; מדת"ג דר' סי' ה' ודב' פד' כי תצוה סי' א; ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א; תוספתא ברכות פ"ג, ה"ה; סרע"ג ח"א, סי' לא.

רַפְּאֵנוּ יְהוָה (אֱלֹהֵינוּ) וְנִרְפָּא. הוֹשִׁיעֵנוּ וְנוֹשְׁעָה. כִּי תִהְיֶה לָּנוּ אֶתָּה. וְהָעֵלָה רַפּוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל־מִכּוֹתֵינוּ (וּלְכָל־תַּחֲלוּאֵינוּ). כִּי אֵל רּוֹפֵא רַחֲמָן וְנֶאֱמָן אֶתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. רּוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרַךְ עֲלֵינוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. אֶת־הַשָּׁנָה הַזֹּאת לְטוֹבָה וְאֶת־כָּל־מִינֵי תִבּוּאָתָהּ. וְתֵן טַל לְבִרְכָּהּ עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה וְשִׁבַּע אֶת־הָעוֹלָם מִבְּרִכּוֹתֶיךָ. וְתֵן בְּרָכָה. רוּחָהּ וְהַצְלָחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ. וּבָרַךְ אֶת־שָׁנוֹתֵינוּ כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת הַמְּבֹרָכוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְבָרַךְ הַשָּׁנִים:

תִּקַּע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵירוּתֵנוּ. וְשֵׂא נֶס לְקִבֵּץ גְּלוּתֵינוּ. (וּמִכְצֵנוּ יַחַד מֵאֲרָבַע בְּנִפּוֹת הָאָרֶץ לְאַרְצֵנוּ). בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְקַבֵּץ גְּדֻחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

הַשִּׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ בְּבִרְאשׁוֹנָה וְיִזְעֲצֵנוּ כְּבִתְחִלָּה. וְתַמְלִךְ עֲלֵינוּ אֶתָּה (מְהֵרָה) לְבָדֶךָ (בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים). בְּצֶדֶק וּבִמְשָׁפֵט. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט:

נוסח מחזור רמ"ו ובולוניה:

וְלַמְּלָשִׁינִים בְּלִתְּהִי
תִּקְוָה. וְכָל־
הַמִּינִים כָּלֵם כְּרָגַע יֵאבְדּוּ.
וְכָל־אוֹיְבֶיךָ מְהֵרָה יִכָּרְתוּ.
וּמַלְכוּת זֶדוֹן מְהֵרָה תִּעָקַר
וּתִשָּׁבֵר וְתִכְנֶיעַ אוֹתָם בְּמְהֵרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה.
שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמִכְנִיעַ זֵדִים:

נוסח בלתי מצונזר:

וְלַמְּשֻׁמְדִים בְּלִתְּהִי
תִּקְוָה. וְכָל־
הַמִּינִים כָּלֵם כְּרָגַע יֵאבְדּוּ.
וְכָל־אוֹיְבֵי עַמְּךָ מְהֵרָה יִכָּרְתוּ.
וּמַלְכוּת זֶדוֹן מְהֵרָה תִּעָקַר
וּתִשָּׁבֵר וְתִכְנֶיעַ אוֹתָם בְּמְהֵרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. שׁוֹבֵר
אוֹיְבִים וּמִכְנִיעַ זֵדִים:

עַל־הַחֲסִידִים וְעַל־הַצַּדִּיקִים וְעַל־גְּרֵי הַצֶּדֶק וְעַל־פְּלִיטַת
עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. יְהִמוּ (נָא) רַחֲמֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. וְתֵן
שָׂכָר טוֹב לְכָל־הַבּוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ הַטּוֹב בְּאַמְתּוֹ. וְשִׁים חֲלֻקְנוּ
עִמָּהֶם. לְעוֹלָם לֹא גִבוֹשׁ כִּי־בָךְ בִּטְחָנוּ מֶלֶךְ עוֹלָמִים. בְּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה. מַשְׁעֵן וּמִבְטָח לַצַּדִּיקִים:

וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב. וּבָנָה אוֹתָהּ בְּגֵן עוֹלָם
בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ:

נַחֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אוֹתָנוּ וְעַל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. וְעַל־ירוּשָׁלַיִם
עִירְךָ. וְעַל־צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ. וְעַל־הָעִיר הָאֲבֵלָה
הַחֲרֻבָּה וְהַשּׁוֹמְמָה. הַנִּתּוּנָה בְּיַד זָרִים. הַרְמוּסָה בְּכַף עֲרִיצִים.
וַיִּבְלְעוּהָ לַגִּינוֹת. וַיִּירָשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְסִילִים וְלִישְׂרָאֵל עַמֶּךָ
נִתְּתָה וּלְזָרַע יַעֲקֹב יִרְשָׁה הוֹרֶשְׁתָּהּ. נִעְרָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
מִעֲפָרָה. וְהִקִּיצָהּ מֵאֶרֶץ דְּוִיָּה. נִטָּה עָלֶיהָ כְּנֶהֱרַ שְׁלֹום. וּכְנַחַל
שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם. כִּי בָאֵשׁ הִצַּתָּהּ. וּבָאֵשׁ אַתָּה עֲתִיד לִבְנוֹתָהּ.
כְּאֹמֹר וַאֲנִי אֶהְיֶה־לָּהּ נֶאֱמַר־יְהוָה חֲזוּמַת אֵשׁ סָבִיב וּלְכָבוֹד
אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְנַחֵם צִיּוֹן עִירוֹ וְאֲבֵלֵי עַמּוֹ
וּבֹנֶה יְרוּשָׁלַיִם:

אֶת־צֶמַח דָּוִד עַבְדְּךָ בְּמַהֲרָה תַצְמִיחַ. וְקִרְנוֹ תִּרְוֵם בִּישׁוּעָתְךָ.
כִּי לִישׁוּעָתְךָ קִוִּינוּ כָּל־הַיּוֹם. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מַצְמִיחַ
קֶרֶן יִשׁוּעָה:

ח"ג והערות

מקורות ומקבילות

נחם. היום נוהגים במנחה של תשעה באב לומר 'נחם' במקום 'רחם' (וכ"ה במנהג רומניא, דף רל ע"א), ע"פ מה שכתב הרב הרשום בחוברת המנהג, במח' שד"ל ח"א, דף קפ"ט ע"ב בהנחיה כתוב: 'ואומרים רחם במקום נחם' (כנראה ט"ס וצ"ל 'ואומרים נחם במקום רחם') וכנראה על זה הסתמך הרב הרשום ז"ל. במח' רמ"ז ובולוניה כתוב שאומרים 'רחם' גם במנחה, וכ"ה בשבד"ל, סדר תענית, סוף סי' רסט; תניא רבתי, סי' סא; ספר התדיר, סוף סי' לא.

מנחה ואומרים 'נחם'. ראו טור או"ח, סוף סי' תקנ; או"ח ח"א, הל' שעודה, סי' קנ"ט; ספר המנהגות (ר"א מלניל) סוף דף טז ע"א; הרש"ר ומדק"א, עמ' תלא, כסס י"א.

שְׁמַע קוֹלֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. וְחוּס וְחַנּוּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ. וְקַבֵּל
בְּרַחֲמִים וּבְרַצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ וְאֶת־תַּחֲנֻנֵּנוּ. כִּי אֵב
מִלֹּא רַחֲמִים רַבִּים אַתָּה הוּא מַעֲוֹלָם. וְלֹא נָשׁוּב רִיקָם מִלְּפָנֶיךָ:

היחיד הצם אומר:

עֲנֵנוּ יְהוָה עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוּם תַּעֲנִיתֵנוּ. כִּי בַצָּרָה גְדוֹלָה אֲנַחְנוּ.
וְאֶל־תַּעֲלֵם אֶזְנוֹךְ מִשְׁמוֹעַ תְּפִלָּתֵנוּ. וְאֶל־תַּתְּעַלֵּם
מִבִּקְשֵׁתֵנוּ. הֲיִה נָא קָרוֹב לְשׁוֹעֵנוּ. טָרֵם נִקְרָא אַתָּה תַּעֲנֶה.
כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר. וְהָיָה טָרֵם יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם מִדְּבָרִים
וְאֲנִי אֶשְׁמַע: כִּי אַתָּה פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל־עֵת צָרָה וְצוּקָה:
כִּי אֵל שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְתַחֲנוּן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה.
שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

רִצֵּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְאֶל־תְּפַלְתֶּם שְׁעָה. וְהִשָּׁב
הָעֲבוּדָה לְדָבִיר בֵּיתְךָ. וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וְתְּפַלְתֶּם מְהֵרָה
בְּאַהֲבָה תִּקְבֹּל בְּרַצוֹן. וְתִהְיֶה לְרַצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל
עַמְּךָ. וְתַחֲזִיגָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים
כַּמָּאֵז. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַמַּחְזִיר בְּרַחֲמָיו שְׂכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

בחזרה כשהחזן אומר "מודים" צריכין כל הציבור לשוח
עמו ואומרים "מודים דרבנן":

מוֹדִים בּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים
אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ אֱלֹהֵינוּ
אֱלֹהֵי כָל־בֶּשָׂר. יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר
בְּרָאשִׁית. בְּרַכּוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ
הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ. עַל־שֶׁחֲחִיתֵנוּ
וְקִיַּמְתֵּנוּ. כֵּן תַּחֲיֵינוּ וְתַחֲנֵנוּ וְתִאֲסוּף גְּלוּתֵינוּ מֵאַרְבַּע כְּנָפוֹת הָאָרֶץ.
וְנָשׁוּב לְשִׁמּוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רִצּוֹנְךָ בְּאַמֶּת וּבִלְבָב שְׁלֵם. עַל שְׁאֵנוּ
מוֹדִים לָךְ. (בְּרוּךְ אַל הַהוֹדָאוֹת): עַד כֹּאן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ. שְׂאֵתָה הוּא
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ. עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים
בִּידְךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת
לָךְ. וְעַל־נַסִּיךְ שֶׁבְּכָל־יוֹם וְיוֹם
וְקִיַּמְתֵּנוּ. כֵּן תַּחֲיֵינוּ וְתַחֲנֵנוּ וְתִאֲסוּף גְּלוּתֵנוּ מֵאַרְבַּע כְּנָפוֹת הָאָרֶץ.
וְנָשׁוּב לְשִׁמּוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רִצּוֹנְךָ בְּאַמֶּת וּבִלְבָב שְׁלֵם. עַל שְׁאֵנוּ
מוֹדִים לָךְ. (בְּרוּךְ אַל הַהוֹדָאוֹת): עַד כֹּאן.

עֲמָנוּ וְעַל-נַפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שְׁבָכָל-עֵת. עָרַב וּבָקָר
וְצִהָרִים. הַטּוֹב כִּי לֹא-כָלוּ רַחֲמֶיךָ. הַמְרַחֵם כִּי לֹא-תָמוּ חֲסָדֶיךָ
וּמַעֲוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ. לֹא-הִכְלַמְתָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְלֹא-עֲזַבְתָּנוּ
וְלֹא-הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ מִמָּנוּ:

עַל-כָּלֶם יִתְבָּרַךְ וַיִּתְרוֹמֵם שְׁמֶךָ מִלְכָּנוּ תָמִיד. כָּל-הַחַיִּים
יִוְדוּךָ סֵלָה. וַיְהִלְלוּ לְשִׁמְךָ הַטּוֹב בְּאַמֶּת: בְּרוּךְ אַתָּה
יְהוָה. הַטּוֹב שְׁמֶךָ וְלָךְ נָאָה לְהוֹדוֹת:

בחזרה בארץ ישראל הכהנים הצמים נושאים את כפיהם. ואם אין כהן הצם, החזן אומר
'או"א', והציבור עונה אחרי כל פסוק "כן יהי רצון":

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. בְּרַכְנוּ בְּבִרְכָּה הַמְשַׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה
עַל-יְדֵי מֹשֶׁה עֲבָדְךָ. הָאֲמוּרָה מִפִּי אֱהֵרָן וּבְנָיו כְּהֻנִּים עִם
קְדוֹשֶׁיךָ. בְּאֲמֹר: בְּרַכְךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יֵאָר יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחְנֶנֶךָ:
יִשָּׂא יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לָךְ שָׁלוֹם:

שִׁים שָׁלוֹם. טוֹבָה וּבִרְכָּה. (חַיִּים). חֵן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים. עָלֵינוּ
וְעַל-כָּל-יִשְׂרָאֵל עֲמָךְ. בְּרַכְנוּ אֲבֵינוּ כָּלֵנוּ כְּאַחַד בְּאוֹר
פָּנֶיךָ. כִּי בְּאוֹר פָּנֶיךָ נִתְּתָ לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. תּוֹרַת חַיִּים.
אֶהְבָּה וְחֶסֶד. עֲדָקָה. בְּרַכָּה. יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם.
וְטוֹב יְהִיָּה בְּעֵינֶיךָ (לְבִרְכָּנוּ) לְבָרַךְ אֶת-כָּל-עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל
תָּמִיד בְּכָל-עֵת וּבְכָל-שָׁעָה בְּשָׁלוֹמְךָ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה.
הַמְבָרֵךְ אֶת-עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשָׁלוֹם. (אָמֵן):

מקורות ומקבילות

מעשה מרכבה, פרק ו. המשולשת בתורה. צמ' פרק ו, ג' פסוק:
כד, כה, כו. הכתובה ע"י משה. ע"פ דצ' לא, כדרכו; מלא'
ג, כב; ספ"י, נגד אפיין, א, ה; צבלי צ"ב, דף יד ע"ב. משה
ענדך. ע"פ צמ' יב, ז; יח"א, ז; ספ"ב צ, כה. האמורה מפי
אהרן וצמיו. ע"פ צמ' ו, כג - כז; צבלי סוטה, דף לח ע"א.
אהרן וצמיו כהנים. ע"פ שמי' כח, א; דה"א כג, יג; צמ' ס, ז, כט.
עם קדושיך. משנ' יומא פ"ד, מ"ב; ירושלמי יומא פ"ד, ה"ב.
יברך ה' וכו'. צמ' ו, כדרכו.

הכהנים נושאים כפיהם. ע"פ ירושלמי תענית פ"ד, ה"א; צבלי
תענית, דף כו ע"ב; פסקי רי"ד; שבה"ג, סדר יוה"כ, ס' ש. כ.
כן יהי רצון. אצורהם, שמו"ע, ד"ה ונשאל; שו"ת יבין וצונו,
ח"א, סוף ס' כה; סד' רש"ם מפרעמישלא, הקדמה כללית,
פ"ב, ס' ג; ראו שבה"ג, ענין תפילה, סוף ס' כג; מג"א, ח"א
ס' קצו, ס"ק ה. אור"א. סרע"ג ח"א, ס' סד; סד' רס"ג
עמ' מצ; סד' ר' ס' סד. צרכנו. ע"פ תה" סז, צ. צרכה
המשולשת. אה"מ, היכלות, עמ' 110; בתמ"ד (וורטהיים), מדרש

לפי מנהג הקדום אומרים תחנון בט"ב ויש שאין אומרים אותו והבוחר יבחר (ולפי מנהג ק"ק רומה לא אומרים אותו). אין נפילת אפים בלילה, בין השמשות ובמקום שאין ס"ת יאמר התחינה בלא נפילת אפים.

רחום וחנון חטאנו לפניך. רחם עלינו (והושיענו):

**לְדוֹד אֱלִיךָ יְהוָה נִפְשִׁי אֶשָּׂא: אֱלֹהֵי בְךָ בִּטְחֹתִי אֶל־אֲבוֹשָׁה
אֶל־יַעֲלֶצוּ אוֹיְבֵי לִי: גַּם כָּל־קִנְיֶךָ לֹא יִבְשׁוּ יִבְשׁוּ
הַבּוֹגְדִים רִיקִם: דָּרְכֶיךָ יְהוָה הוֹדִיעֵנִי אֲרֻחוֹתֶיךָ לְמַדְנִי:
הִדְרִיכֵנִי בְּאַמְתְּךָ וּלְמַדְנִי כִי־אַתָּה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אוֹתְךָ קִוִּיתִי
כָּל־הַיּוֹם: זְכַר־רַחֲמֶיךָ יְהוָה וַחֲסִדֶיךָ כִּי מַעֲלָם הֵמָּה: חֲטָאוֹת
נַעֲוִרְיוֹ וּפִשְׁעֵי אֶל־תִּזְכֹּר כְּחִסְדְּךָ זְכַר־לִי־אַתָּה לְמַעַן שׁוּבְךָ
יְהוָה: טוֹב־זִישֵׁר יְהוָה עַל־כֵּן יוֹרָה חֲטָאִים בְּדֶרֶךְ: יִדְרֶךְ עֲנוּיִם
בְּמִשְׁפָּט וַיִּלְמַד עֲנוּיִם דְּרָכָיו: כָּל־אַרְחוֹת יְהוָה חֶסֶד וְאֱמֶת
לְנִצְרֵי בְרִיתוֹ וְעֵדֹתָיו: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסִלַּחֲתָ לְעוֹנֵי כִי
רַב־הוּא: מִי־זֶה הָאִישׁ יֵרָא יְהוָה יוֹרְנוּ בְּדֶרֶךְ יִבְחָר: נִפְשׁוּ
בְּטוֹב תִּלִּין וְזֹרְעוּ יִירֶשׁ אֶרֶץ: סוֹד יְהוָה לִירְאָיו וּבְרִיתוֹ
לְהוֹדִיעֵם: עֵינֵי תָמִיד אֶל־יְהוָה כִּי הוּא־יוֹצֵא מִרְשֶׁת רִגְלֵי:
פְּנֵה־אֵלַי וַחֲנֹנִי כִי־יַחֲדִיד וְעֲנֵי אֲנִי: צְרוֹת לִבִּי הִרְחִיבוּ**

ח"ג והערות

נפילת אפים במנחה של ט"ב. הרב מ"ע הרטום כתב שלא נופלים על פניהם, אמנם במח' רמ"ז, בולוניה, שד"ל, כ"י משנת 1265 ומח' חלב, דף שלח ע"ב כתוב זנופלין על פניהן וכ"ה בשבה"ל, סדר תענית, ס' רסט. בספר תניא רבתי, ס' סא: זנופלים על פניהם אם רוצים וכפי מנהג המקום, ומנהגינו שלא ליפול על אפים בתפילת המנחה כלל, ובספר התדיר, ס' לא: זאין נופלין על פניהן. והושיענו. מילה זו לא מופיעה במח' רמ"ז ובולוניה. במח' שד"ל כל השורה באה בסוגריים.

מקורות ומקבילות

להס' מקדשי; שה"ר פר' ח, ס' י; מדה"ג פר' צרהשית, ס' כג. אין צהמ"ק קיים אין לנו אלא... ותפלותינו. ע"פ מדה"ג (וורשא), פר' וישלח, ס' ט; מדה"ה מ' ה, ס' ז. כאילו הקרנתי לפניך קרבן. ראו צבלי צרכות, דף טו ע"א. ותלמי. ע"פ צר' לג, י. נפילת אפים. החכר צבלי צרכות, דף לד ע"ב; תענית, דף ט ע"ב; מגילה דף כב ע"ב; צב"מ דף נט ע"ב; סרע"ג ח"א, ס' פה; סד"ר רס"ג עמ' כד ועמ' כו; טור אור"ח, סוף ס' רלד; רמב"ם, סד"ת, נוסח הקדוש; שבה"ל, ענין תפילה, ס' ל; סת"ר ס' ה, ענין נפילת אפים. נפילת אפים בלילה. סרע"ג ח"א סוף ס' זג; ס' המנהיג עמ' קב; שבה"ל, ענין תפילה, ס' ל. ראו רמב"ם, הל' תפילה, פ"ה, הט"ו. כשאין ס"ת יאמר התחנה. ספ"ר, הל' תפילה ס' שבו, וסד"ר ס' טז, ע"פ יהו' ז, ו. רחום וחנון. ע"פ שמו' לד, ו; סד"ר רס"ג עמ' כד ועמ' כו ועמ' מא; סת"ר ס' ה, ענין נפילת אפים. חטאנו לפניך. ירושלמי תענית פ"ב, ה"ז, ע"פ ירמ' ב, לה; מדה"ג (ציכר), פר' יג, ס' א; ילקו"ש ש"א, רמז קג, ד"ה וישפכו. לדוד אליך ה'. תה' כה, ח"כ; מחו"ו ס' זג; סד"ר ס' עא; ס' יעז"ן ח"א, דף קנד ע"א וחילק.

מִמְצוּקוֹתַי הוֹצִיאֵנִי: רְאֵה עֲנִי וְעֲמָלִי וְשֵׂא לְכָל־חַטָּאוֹתַי:
רְאֵה־אֵיבֵי כִי־רָבוּ וְשִׁנְאֶת חָמֶס שִׁנְאוֹנִי: שְׁמֶרָה גִפְשִׁי וְהַצִּילֵנִי
אֶל־אֲבוֹשׁ כִּי־חֲסִיתִי בָךְ: תַּסְוֶיֶשֶׁר יִצְרוֹנִי כִּי קוֹיִתִּיךָ: פְּרָה
אֱלֹהִים אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכָּל צָרוֹתָיו:

וְאַנְחֵנוּ לֹא גִדַּע מִה־נַּעֲשֶׂה כִּי עָלֶיךָ עֲיִנֵּנוּ: זְכַר־רַחֲמֶיךָ
יִהְיֶה וְחֲסִדֶיךָ כִּי מַעֲוֹלָם הָמָּה: אֶל־תִּזְכַּרְלָנוּ עֲוֹנֹת
רֹאשֵׁינִים מִהֵרָ יִקְדְּמוֹנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דָלוֹנוּ מְאֹד: חֲנִנוּ יִהְיֶה חֲנִנוּ
כִּי־רַב שָׁבַעְנוּ בּוֹז: בְּרָגְזוּ רַחֵם תִּזְכּוֹר: כִּי־הוּא יִדַּע יִצְרָנוּ זְכוֹר
כִּי־עָפַר אֲנַחֲנוּ: עֲזָרְנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל־דְּבַר כְּבוֹד־שִׁמְךָ
וְהַצִּילֵנוּ וְכִפֵּר עַל־חַטָּאוֹתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:

הַחֲזוֹן אוֹמֵר:

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֶה רַבָּא בְּעֶלְמָא דְּבִרָא כְּרַעוּתָהּ וְיִמְלִיךְ
מַלְכוּתָהּ בְּחַיִּיכוֹן וּבְיִמִּיכוֹן וּבְחַיִּי דְּכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל
בְּעֶגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב וְאָמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֶה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמֵיָא.
יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלָּה
וְיִתְהַלָּל שְׁמֶה דְּקִדְּשָׁא בְּרִיךְ הוּא:
לְעֵלָא לְעֵלָא מִן־כָּל־בְּרַכְתָּא שִׁירְתָּא תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא
דְּאִמִּירָן בְּעֶלְמָא וְאָמְרוּ אָמֵן:
תִּתְקַבֵּל צְלוֹתְהוֹן וּבְעוּתְהוֹן דְּכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל קָדָם אָבוּהוֹן
דְּבִשְׁמֵיָא וְאָמְרוּ אָמֵן:

מִקּוּרוֹת וּמִקְבִּילוֹת

וְאָמְנוּ לֹא נִדְעָ דַּה"ב כ, יב; סרע"ג ח"א, ס' פה; סד' רס"ג עמ' כד ועמ' כו; טור או"ח, סוף ס' רלד. ראו רמב"ם, סד"ח, נוסח הקדיש. זכור רחמיך ה' תה' כה, ו. אל תזכר לנו. תה' עט, ח. חנו ה' חנו. תה' קכג, ג. ברונג רחס. חק' ג, ב. כי הוא ידע. תה' קג, יד. עזרנו אלהי ישענו. תה' עט, ט. קדיש. מוחר במס"ו פ"י, ה"ו; סרע"ג ח"א, ס' פה; סד' רס"ג עמ' מו; טור או"ח, סוף ס' רלד.

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמִיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־
יִשְׂרָאֵל. וְאָמְרוּ אָמֵן:

עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו. הוּא בְּרַחֲמָיו. יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ
וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל. אָמֵן:

לאחר מנחה גדולה יש אומרים 'עלינו לשבח' (לקמן עמ' 237) ולאחריו קדיש יתום. לאחר
מנחה קטנה אם יש בבה"כ אדם החייב באמירת קדיש, אומרים כאן מזמור של יום או
מזמור ס"ז (כמנהג ק"ק רומה) כדלקמן ואחריו קדיש יתום.

הַשִּׁיר שֶׁהָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ:

בְּרֵאשׁוֹן בְּשַׁבַּת הָיוּ אוֹמְרִים:

לְדָוִד מְזֻמֹּר לַיהוָה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָה תִּכְלֹ וַיִּשְׁבִּי בָּהּ: כִּי־הוּא עַל־יָמִים
יִסְדָּה וְעַל־נְהָרוֹת יְכוֹנְנָה: מִי־יַעֲלֶה בְּהַר־יְהוָה וּמִי־יָקֻם בְּמָקוֹם
קִדְשׁוֹ: נָקִי כַפַּיִם וּבֶרֶלֶב אֲשֶׁרוּ לֹא־נִשְׂא לִשְׁוֹא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע
לְמַרְמָה: יִשְׂא בְּרַכָּה מֵאֵת יְהוָה וְצִדְקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: זֶה דָּוִד דָּרָשׁוּ
מִבְּקָשֵׁי פְנִיָּה יַעֲקֹב סָלָה: שְׂאוּ שְׁעָרֵיכֶם רִאשֵׁיכֶם וְהַנִּשְׂאוּ פֶתְחֵי עוֹלָם
וַיָּבֹאוּ מֶלֶךְ הַכְּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד יְהוָה עֲזָזוּ וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר
מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרֵיכֶם רִאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פֶתְחֵי עוֹלָם וַיָּבֹאוּ מֶלֶךְ הַכְּבוֹד:
מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד יְהוָה צָבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד סָלָה:

בְּשַׁלְיִשִּׁי בְּשַׁבַּת הָיוּ אוֹמְרִים:

מְזֻמֹּר לְאַסָּף אֱלֹהִים נִצָּב בְּעֵדֶת־אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: עַד־מָתִי
תִּשְׁפֹּט־עוֹל וּפְנִי רְשָׁעִים תִּשְׁאוּ־סָלָה: שְׁפֹט־דָּל וַיִּתּוֹם עָנִי

ח"ג והערות

רק לאחר וכו' אם יש בבה"כ אדם וכו'. במח' רמ"ו
ובולוניה הנחיה זו אינה מופיעה ומובאת כאן ע"פ מח'
שד"ל, ח"א, דף כו ע"ב. שיר של יום. במח' רמ"ו
ובולוניה: מובא רק תחילת המזמור ולא כולו, וכך נמצא
בסרע"ג ח"א, סי' סה. ובמח' שד"ל מובא כל המזמור של
אותו היום וכך נהוג היום.

מקורות ומקבילות

מזמור של יום. ראו מח' כמנהג ק"ק רומה, ויניאס ש"מ"ז,
סוף ח"ג (הערות). השיר שהיו הלויים. משנ' תמיד פ"ז, מ"ד;
צבלי ר"ה, דף לא ע"א; מס"ו פי"ח, ה"ב; סרע"ג ח"א, סי' סה;
טור או"ח, סי' קלג; רמב"ם, סד"ת, נוסח הקדים; ראו שו"ת
רמ"ע מפאנו סי' כה, ב. הזכרת שנת צשיר של יום. רמב"ן
שנ' ב, ת, וריעב"א עמ"ס ר"ה דף ג ע"א, ד"ה חדה, ע"פ
מכיל' דר"י, יתרו, פרי' ז; ערה"ש או"ח, סי' רמב"ס"ב. צראשון
בשנת צבלי ר"ה, דף לא ע"א. לדוד מזמור. תה' כד, ח"י.
מזמור לאסף. תה' פב, ח"ת.

בשלישי בשנת משנ' תמיד פ"ז, מ"ד; צבלי ר"ה, דף לא ע"א; מס"ו פי"ח, ה"ב.

וְרֵשׁ הַצְּדִיקוֹ: פִּלְטוּדָל וְאַבְיוֹן מִיַּד רְשָׁעִים הִצִּילוֹ: לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ
בַּחֲשֻׁכָה יִתְהַלְכוּ יָמוּטוּ כָּל-מוֹסְדֵי אֶרֶץ: אֲנִי-אֲמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי
עֲלִיזָן כָּלְכֶם: אָכֵן בָּאָדָם תָּמוּתוֹן וּכְאֶחָד הַשָּׂרִים תִּפְּלוּ: קוֹמָה אֱלֹהִים
שְׁפֹטָה הָאָרֶץ כִּי-אַתָּה תִּנְחַל בְּכָל-הַגּוֹיִם:

בַּחֲמִישִׁי בִּשְׁבַת הָיוּ אוֹמְרִים:

לְמַנְצֵחוֹ עַל-הַגָּתִית לְאַסֹּף: הִרְנֵינוּ לְאֱלֹהִים עוֹזְנוֹ הִרְיֵנוּ לְאֱלֹהֵי
יַעֲקֹב: שְׁאוּזְמָרָה וּתְנוּתָף כְּגוֹר נָעִים עַם-נִבְּלָ: תִּקְעוּ בַחֲדָשׁ
שׁוֹפָר בְּכֶסֶה לַיּוֹם חֲגִנּוּ: כִּי חֵק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב:
עֲדוּתוֹ בִּיהוֹסֵף שָׁמוֹ בְּצִאֲתוֹ עַל-אֶרֶץ מִצְרַיִם שִׁפְתָּ לֹא-יִדְעָתִי אֲשַׁמֵּעַ:
הַסִּירוּתִי מִסִּבָּל שְׁכֵמוֹ כִּפְיוֹ מִדּוֹד תַּעֲבֹרְנָה: בַּצָּרָה קִרְאתָ וְאַחֲלָצָךְ
אֶעֱנֶךָ בְּסֶתֶר רָעַם אֲבַחֲנֶךָ עַל-מִי מְרִיבָה סִלָּה: שָׁמַע עָמִי וְאֶעֱיֶדָה
בְּךָ יִשְׂרָאֵל אֶס-תְּשַׁמַּע-לִי: לֹא-יִהְיֶה בְּךָ אֵל זָר וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל
נָכֵר: אֲנַכִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמַּעֲלֶךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הִרְחַב-פִּיךָ וְאַמְלֵאֲהוּ:
וְלֹא-שָׁמַע עָמִי לְקוֹלִי וְיִשְׂרָאֵל לֹא-אָבָה לִי: וְאַשְׁלַחְהוּ בִּשְׂרִירוֹת לִבָּם
יִלְכוּ בְּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם: לוֹ עָמִי שָׁמַע לִי יִשְׂרָאֵל בְּדַרְכִּי יִהְיוּ: כִּמְעַט
אוֹיְבֵיהֶם אֲכַנִּיעַ וְעַל צָרֵיהֶם אֲשִׁיב יָדִי: מִשְׁנָאִי יְהוָה יִכְחָשׁוּ-לוֹ וַיְהִי
עִתָּם לְעוֹלָם: וַיֹּאכִלְהוּ מִחֶלֶב חֹטֵה וּמִצּוֹר דָּבֵשׁ אֲשִׁבִּיעֶךָ:

לפי מנהג ק"ק רומה אומרים:

לְמַנְצֵחַ בְּנִגְיַת מִזְמוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יַחֲנֵנוּ וַיְבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אֶתֵּנוּ
סִלָּה: לְדַעַת בָּאֶרֶץ דְּרַכָּךָ בְּכָל-גּוֹיִם יִשְׁוַעְתָּךְ: יוֹדוּךָ עַמִּים
אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כָּלֵם: יִשְׁמְחוּ וִירְנְנוּ לְאֵמִים כִּי-תִשְׁפֹּט עַמִּים
מִיִּשְׂרָאֵל וּלְאֵמִים בָּאֶרֶץ תִּנָּחַם סִלָּה: יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים
כָּלֵם: אֶרֶץ נִתְּנָה יְבוּלָה יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים
וַיִּירָאוּ אוֹתוֹ כָּל-אֲפִסֵּי-אֶרֶץ:

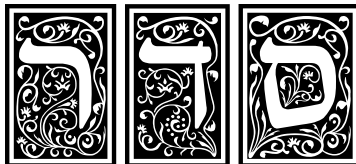
מקורות ומקבילות

בַּחֲמִישִׁי בִּשְׁבַת. משנ' תמיד פ"ז, מ"ד; בצלי ר"ה, דף לא ע"א; מס"ו פ"ה, ה"ב. למנלל על הגתית. תה' פה, ח"ה; מ' בשווא נח ע"פ כאר"ל. למנלל צגניעות. תה' סז, ח"ה; מ' בשווא נח ע"פ כאר"ל. רלו ספר פירע"ה, שער קה"ת, פ"ו.

וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעֶלְמָא דְּבָרָא כְּרַעוּתָהּ. וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ
בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל-בֵּית-יִשְׂרָאֵל בְּעֶגְלָא וּבְזֶמֶן קָרִיב.
וְאָמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ. לְעֵלְמָא וּלְעֵלְמִי עֲלִמְיָא.
וַיִּתְבָּרַךְ וַיִּשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר וַיִּתְרוֹמֵם וַיִּתְנַשֵּׂא וַיִּתְהַדָּר וַיִּתְעַלֶּה וַיִּתְהַלָּל
שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:
לְעֵלְא לְעֵלְא מִן-כָּל-בְּרַכְתָּא. שִׁירְתָּא. תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא דְאִמְרִין
בְּעֶלְמָא. וְאָמְרוּ אָמֵן:
יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן-שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל-כָּל-יִשְׂרָאֵל.
וְאָמְרוּ אָמֵן:
עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמְרוֹמָיו. הוּא בְּרַחֲמָיו. יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל-כָּל-
יִשְׂרָאֵל. אָמֵן:

תפילת ערבית
למוצאי
תשעה באב

תפילת ערבית למוצאי תשעה באב

החזן רשאי להתחיל מ"והוא רחום".

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הִגְהוּ בְּרָכוּ אֶת־יְהוָה כָּל־עַבְדֵי יְהוָה הַעֲמָדִים בְּבֵית־יְהוָה בְּלִילֹת:
שְׂאוּ־יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבְרָכוּ אֶת־יְהוָה: יְבָרְכֶךָ יְהוָה מִצִּיּוֹן עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

יְהוָה צְבָאוֹת עֲמָנוּ מִשְׁגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סִלָּה: יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר־יְאָדָם בְּטַח
בָּךְ: יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְּיוֹם־קִרְאָנוּ: בְּשָׁלוֹם יִחְדּוּ אֲשֻׁכָּה וְאִישׁוֹן
כִּי־אָתָּה יְהוָה לְבָדָד לְבָדָד לְבָטַח תּוֹשִׁיבֵנִי: תוֹדִיעֵנִי אֶרֶח חַיִּים שְׁבַע שְׁמֹחוֹת אֶת־פָּנֶיךָ
נַעֲמֹת בִּימִינְךָ נִצַּח: מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן יִשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב יְהוָה שְׁבוֹת עִמּוֹ יִגַּל יַעֲקֹב
יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל: יוֹמָסוּ יִצְיָה יְהוָה חֲסִדּוֹ וּבְלִילָה שִׁירָה עִמִּי תִפְלָה לְאֵל חַיִּי: וּתְשׁוּעַת
צַדִּיקִים מִיְּהוָה מְעוֹם בָּעֵת צָרָה: וַיַּעֲזֵרֵם יְהוָה וַיַּפְלִטֵם וַיַּפְלִטֵם מִרְשָׁעִים וַיּוֹשִׁיעֵם
כִּי־חָסּוּ בּוֹ: חֲזָקוּ וַיֵּאֱמָן לְבַבְכֶּם כָּל־הַמִּיחִלִּים לַיהוָה:

וְהוּא רַחוּם יַכְפִּיר עוֹן וְלֹא־יִשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהַשִּׁיב אָפּוֹ
וְלֹא־יַעֲזִיר כָּל־חַמָּתּוֹ: יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ
בְּיוֹם־קִרְאָנוּ:

החזן אומר:

בְּרָכוּ אֶת־יְהוָה הַמְּבָרֵךְ:

הקהל אומר ואחריו החזן:

בָּרוּךְ יְהוָה הַמְּבָרֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

ח"ג והערות

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת והפסוקים שלאחריו. לא מופיעים
במח' הקדומים, בשב"ל, סת"ר ובסה"ת וכאן הוכנסו
ע"פ מח' שד"ל והנחיתו של הרב מ"ע הרטום.

מקורות ומקבילות

ערכית למוצאי ת"צ. ע"פ שצ"ל, סדר תענית, סוף ס' רס"ט.
שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. תה' קלד, ח"ג: שה"ג ריש צרכות (דפ' וילנא), דף
ז ע"א, אות ד. ראו צבלי מנחות, דף קי ע"א. טעם של מזמור
זה. כנה"ג, הנהות העור, ס' רל"ז. ה' לנאות עמנו. תה'
מו, יב; ירושלמי צרכות פ"ה, ה"א. ה' לנאות אשרי. תה'
פד, יג; ירושלמי צרכות פ"ה, ה"א. ה' הושיעה. תה' כ, י. צלום יחדיו. תה' ד, ט. תודיעני אורח חיים. תה' טז, יא. מי
יתן מליון. תה' יד, ז. יומם ילוד ה' תה' מז, ט. ותשועת צדיקים. תה' לו, לט"ו. חזקו ויאמן. תה' לא, כה.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בְּדָבָרוֹ מַעְרִיב
 עַרְבִים. וּבְחֶכְמָה פּוֹתַח שְׁעָרִים. וּבְתַבּוּנָה מְשַׁנֶּה עֵתִים.
 וּמַחְלִיף אֶת־הַזְּמָנִים. וּמְסַדֵּר אֶת־הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם
 בְּרָקִיעַ כְּרִצּוֹנוֹ. בּוֹרָא יוֹמָם וּלְיָלָה. גּוֹלָל אוֹר מִפְּנֵי־חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ
 מִפְּנֵי־אוֹר. הַמַּעֲבִיר יוֹם וּמָבִיא לַיְלָה. הַמְבַדִּיל בֵּין־יוֹם וּבֵין
 לַיְלָה. יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ. וְשְׁמוֹ חַי וְקַיִם תָּמִיד הוּא יִמְלֹךְ עָלֵינוּ
 לְעוֹלָם וָעֶד. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַמַּעְרִיב עַרְבִים:

אֶהְבֵּת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ אֶהְבֵּת. תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים
 וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לְמִדָּת. עַל־כֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. בְּשִׁכְבְּנוּ
 וּבְקוּמָנוּ תִּתֵּן־בְּלִבֵּנוּ. לְשִׁיחַ בְּחֻקֵּי רְצוֹנְךָ. וְנִשְׁמַח וְנַעֲלֶז בְּדַבְּרֵי
 (תְּלַמּוּד) תּוֹרָתְךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ (וְחֻקּוֹתֶיךָ) לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הֵם
 חַיֵּינוּ וְאוֹרֶךְ יָמֵינוּ וּבָהֶם נִהְיֶה יוֹמָם וּלְיָלָה. וְאֶהְבֵּתְךָ אֶל־תִּסֵּר
 מִמֶּנּוּ עַד־נֶצַח נֶצַחִים. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. אוֹהֵב אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

הקורא ק"ש יכול לקיים מצות עשה מהתורה ולקבל עליו עול מלכות שמים, ויקרא בנחת ובנעימה. צריך לפרש
 האותיות בפיו ובשפתיו וצריך ליתן רוח בין הדבקים כגון 'על לבבך', 'על לבבכם'. וצריך להשמיע לאזניו מה שיוצא
 מפיו שיהיו פיו ולבו שווים בכוונה. אם לא כיוון לבו בפסוק ראשון לא יצא אפילו בדיעבד. צריך להאריך בדל"ת
 של 'אחד', וצריך להתניו בזמן של 'תזכרו' ושל 'זוכרתם'. אין הש"ץ צריך להנמיך את קולו בפסוקי התוכחה.

המתפלל יחיד אומר: אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד:

אומרים בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאֶהְבֵּת אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־
 מַאֲדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצֻוֶּה הַיּוֹם
 עַל־לִבְּךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
 וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמָךְ: וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל־יָדְךָ
 וְהָיוּ לְטָטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם-שָׁמַעַתְּ שִׁמְעוּ אֶל-מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִוֶּה אֶתְכֶם
 הַיּוֹם לֵאמֹר אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ בְּכָל-לִבְבְּכֶם
 וּבְכָל-נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִטֶּר-אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֶה וּמִלְקוֹשׁ
 וְאֶסְפַּת דִּגְגָּךְ וְתִירְשֶׁךָ וַיִּצְהָרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׂדֶךָ לְבַהֲמֶתְךָ
 וְאֶכְלָתָּ וְשָׂבַעְתָּ: הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסָרְתֶם
 וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף-יְהוָה
 בָּכֶם וְעָצָר אֶת-הַשָּׁמַיִם וְלֹא-יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן
 אֶת-יְבוּלָהּ וְאֶבְדַּתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה
 נָתַן לָכֶם: וְשִׁמַּתֶּם אֶת-דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל-לִבְבְּכֶם וְעַל-נַפְשְׁכֶם
 וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל-יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם:
 וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת-בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ
 בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְכְךָ וּבְקוֹמְךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל-מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ:
 לִמְעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וַיְמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
 לֵאבְתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל-הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל-כְּנָפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם
 וְנָתַנוּ עַל-צִיצִית הַכֶּנֶף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם
 אוֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם אֶת-כָּל-מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא-תָתְרוּ
 אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר-אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לִמְעַן
 תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת-כָּל-מִצְוֹתַי וְהִייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם:
 אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת
 לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: הַצִּיּוֹר אוֹמֵר: אָמֵן:

החזן חוזר ואומר: יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אָמֵן:

וְאִמּוֹנָה כָּל-זֹאת וְקִים עָלֵינוּ. כִּי הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זולָתוֹ.
וְאִנְחָנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ. הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים. הַגּוֹאֲלֵנוּ
מִלְּכָנוּ מִכַּף כָּל-עָרִיצִים. הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ. הַמְשַׁלֵּם
גְּמוּלָה לְכָל-אֹיְבֵי נַפְשָׁנוּ. הַשֵּׁם גִּפְשָׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא-נָתַן לְמוֹט
רִגְלָנוּ: הַמְדְּרִיכָנוּ עַל-בְּמוֹת אֹיְבֵינוּ. וַיָּרֶם קִרְגָּנוּ עַל-כָּל-
שׁוֹנְאֵינוּ. (הָאֵל) הָעוֹשֶׂה לָנוּ גָּסִים וְנִקְמָה בַּפְּרָעָה. אוֹתוֹת
וּמוֹפְתִים בְּאֶדְמַת בְּגִי-חֶם. הַמַּכָּה בְּעֶבְרָתוֹ כָּל-בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם.
וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ מִתּוֹכָם לְחֵירוֹת עוֹלָם. הַמַּעֲבִיר בְּנָיו בֵּין-גּוֹזְרֵי
יַם-סוּף. אֶת-רֹדְפֵיהֶם וְאֶת-שׁוֹנְאֵיהֶם בְּתַהוֹמוֹת טַבַּע. וְרָאוּ
בָּנִים אֶת-גְּבוּרָתוֹ. שִׁבְחוּ וְהוֹדוּ לְשִׁמּוֹ. וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קָבְלוּ
עֲלֵיהֶם. מָשָׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ עָנּוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ
כָּל־סֵם. מִי-כִמְכָּה בְּאֵלֶם יְהוָה מִי כִמְכָּה נֶאֱדָר בְּקֹדֶשׁ נֹרָא תַּהֲלִית
עוֹשֶׂה פֶּלֶא. מַלְכוּתְךָ רָאוּ בְּגִיד. בּוֹקַע יָם לִפְנֵי מָשָׁה. זֶה אֵלֵי
עָנּוּ וְאָמְרוּ. יְהוָהוּ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: וְנֹאמַר. כִּי-פָדָה יְהוָה
אֶת-יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חֲזָק מִמֶּנּוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. גֹּאֲלֵ יִשְׂרָאֵל:
הַשְׁכִּיבֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם. וְהַעֲמִידֵנוּ מִלְּכָנוּ לְחַיִּים
(שׁוֹבִים) וּלְשָׁלוֹם. וּפְרוֹשׁ עָלֵינוּ סֶכֶת שְׁלוֹמְךָ. וְהִגֵּן
בְּעֲדָנוּ. וְתִקַּנְנוּ בְּעֶצֶה טוֹבָה מִלִּפְנֶיךָ. וְהוֹשִׁיעֵנוּ (מִהֲרָה) לְמַעַן
שְׁמֹךְ. וְהִסֵּר מֵעָלֵינוּ אוֹיֵב. דָּבָר וְחָרָב וְרָעָב וְיָגוֹן וְאִנְחָה. וּשְׁבֵר
(וְהִסֵּר) שָׁטָן מִלִּפְנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ. וּשְׁמַר צִאתָנוּ וּבּוֹאָנוּ מֵעַתָּה
וְעַד-עוֹלָם. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעֶד. אָמֵן:

אומרים בלחש:

בְּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן: יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם. אָמֵן וְאָמֵן:
בְּרוּךְ יְהוָה מִצִּיּוֹן שֶׁכֵּן יְרוּשָׁלַם הַלְלוּ-יָהּ: בְּרוּךְ יְהוָה
אֱלֹהֵים יִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה נִפְלְאוֹת לְבָדּוֹ: וּבְרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ

לְעוֹלָם וַיִּמְלֹא כְבוֹדוֹ אֶת־כָּל הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן: יְהִי כְבוֹד יְהוָה
 לְעוֹלָם יִשְׁמַח יְהוָה בְּמַעֲשָׂיו: כִּי לֹא־יָטַשׁ יְהוָה אֶת־עַמּוֹ בְּעַבּוֹר שְׁמוֹ
 הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעַם: וַיֵּרָא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ
 עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים: וְהִיא
 יְהוָה לְמַלְךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַזֶּה יְהִיהָ יְהוָה אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:
 יְהִי־חֲסִדְךָ יְהוָה עָלֵינוּ כְּאֲשֶׁר יִחְלְנוּ לָךְ: הוֹשִׁיעֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
 וּמִבְּצָנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהַדּוֹת לְשֵׁם קְדֹשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתִהְלַתְךָ: כָּל־גּוֹיִם
 אֲשֶׁר עָשִׂיתָ יְבוֹאוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי וַיִּכְבְּדוּ לְשִׁמְךָ: כִּי־גָדוֹל
 אַתָּה וַעֲשֵׂה נִפְלְאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים לְבָדְךָ: וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ וְצֹאן
 מִרְעִיתְךָ נוֹדֶה לָּךְ לְעוֹלָם לְדוֹר וָדוֹר נִסְפָּר תִּהְלַתְךָ: בָּרוּךְ יְהוָה
 בַּיּוֹם בָּרוּךְ יְהוָה בְּלִילָה בָּרוּךְ יְהוָה בְּשַׁכְבָּנוּ בָּרוּךְ יְהוָה בְּקוֹמָנוּ:
 כִּי בִיָּדְךָ נִפְשׁוֹת הַחַיִּים וְהַמֵּתִים: אֲשֶׁר בִּידְךָ נִפְשׁ כָּל־חַי וְרוֹמֵחַ
 כָּל־בֶּשֶׂר־אִישׁ: בִּיָּדְךָ אֶפְקִיד רוּחִי פְדִית אוֹתִי יְהוָה אֵל אֱמֶת: אֱלֹהֵינוּ
 שְׂבַשְׁמִים יַחֲדִיד שְׁמֶךָ וּמִקֵּים וּכְרָךְ וּמַלְכוּתְךָ תָּמִיד הוּא יְמַלֵּךְ עָלֵינוּ
 לְעוֹלָם וָעֶד: ע"כ בלחש: תִּהְלֶה נִבְיַע לְרוֹכֵב בְּעֶרְבוֹת לֹאֵל הַמְּפּוֹאָר
 בְּמִקְהֵלוֹת קְדוֹשִׁים: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מֶלֶךְ אֵל חַי לְעַד וּמִקֵּים לְנֶעְצַח:

החזן אומר:

יִתְגַּדֵּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעֶלְמָא דְּבִרָא כְּרַעוּתָהּ וַיִּמְלִיךְ
 מַלְכוּתָהּ בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמִיכוֹן וּבְחַיִּי דְּכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל
 בְּעֶגְלָא וּבְזֶמֶן קָרִיב וַאֲמָרוּ אָמֵן:

יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמֵיָא:

יִתְבָּרַךְ וַיִּשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר וַיִּתְרוֹמֵם וַיִּתְנַשֵּׂא וַיִּתְהַדָּר וַיִּתְעַלֶּה
 וַיִּתְהַלֵּל שְׁמֵהּ דְּקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:
 לְעֵלְא לְעֵלְא מִן־כָּל־בְּרַכְתָּא שִׁירְתָּא תְּשַׁבַּחְתָּא וְנִחַמְתָּא
 דְּאִמְרֵן בְּעֶלְמָא וַאֲמָרוּ אָמֵן:

יכוון פניו כנגד מקום המקדש כאשר רגליו זו אצל זו, יעמוד ולא ישען ויכוף ראשו מעט, צריך לכוון בכל הברכות, ולפחות בברכה הראשונה.

אֲדֹנֵי שְׁפָתַי תִּפְתַּח וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. אֱלֹהֵי אַבְרָהָם.
אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב. הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא.
אֵל עֲלִיּוֹן. גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה אֶת-הַכֹּל וְזוֹכֵר חֲסָדֵי
אֲבוֹת. וּמְבִיא גּוֹאֵל לְבָנָי בְּנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה. מֶלֶךְ
גּוֹאֵל עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמְגַן. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְגַן אַבְרָהָם:

אַתָּה גְּבוּר לְעוֹלָם אֲדֹנֵי. מְחִיָּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ.
מוֹרִיד הַטֵּל. מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד. מְחִיָּה מֵתִים
בְּרַחֲמִים רַבִּים. סוֹמֵךְ גּוֹפִלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים. מַתִּיר אֲסוּרִים.
וּמְקַיֵּם אֲמוּנָתוֹ לִישְׁנֵי עֶפְרָי. מִי־כִמּוֹךְ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמָה
לָךְ. מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחִיָּה וּמַצְמִיחַ לָנוּ יְשׁוּעָה. וְנֶאֱמַן אַתָּה
לְהַחְיֹת מֵתִים. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְחִיָּה הַמֵּתִים:

לְדוֹר וָדוֹר נִמְלִיךְ לָאֵל. כִּי-הוּא לְבָדּוֹ מְרוֹם וְקָדוֹשׁ. וְשִׁבְחֶךָ
אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא-יִמוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי-אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל
וְקָדוֹשׁ אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת. וּמְלַמֵּד לְאִגּוֹשׁ בִּינָה. וְחֻנּוֹ מֵאַתָּה
דַּעַת וּבִינָה וְהַשְׁפֵּל. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. חוֹנֵן הַדַּעַת:

הַשִּׁיבָנוּ אֲבִינוּ לְתוֹרָתְךָ. וְדַבְּקָנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְקִרְבָּנוּ מִלְּכָנוּ
לְעַבְדוֹתֶיךָ. וְהַחְזִירָנוּ בְּתִשּׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ. בְּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה. הַרוֹצֵה בְּתִשּׁוּבָה:

סִלַּח-לָנוּ אֲבִינוּ כִּי חָטְאָנוּ. מְחַל-לָנוּ מִלְּכָנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ. כִּי אֵל
טוֹב וְסִלַּח אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. חֲנוּן הַמֵּרַבֶּה לְסִלּוּחַ:

רָאָה נָא בְּעֵינֵינוּ וְרִיבָה רִיבָנוּ. וּגְאֹלָנוּ מִלְכָּנוּ מִהֲרָה לְמַעַן
שְׁמֹךְ. כִּי (אל) גּוֹאֵל חֲזַק אֶתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה.
גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:

רַפְּאֵנוּ יְהוָה (אֱלֹהֵינוּ) וְנִרְפָּא. הוֹשִׁיעֵנוּ וְנוֹשְׁעָה. כִּי תִהְיֶה לָּנוּ
אֶתָּה. וְהָעֵלָה רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל־מִכּוֹתֵינוּ (וּלְכָל־
תַּחֲלוּאֵינוּ). כִּי אֵל רּוֹפֵא רַחֲמָן וְנֶאֱמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה.
רּוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרַךְ עֲלֵינוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. אֶת־הַשָּׁנָה הַזֹּאת לְטוֹבָה וְאֶת־כָּל־
מִינֵי תְבוּאָתָהּ. וְתֵן טַל לְבִרְכָּהּ עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה וְשִׁבְעַת
אֶת־הָעוֹלָם מִבְּרֻכּוֹתֶיךָ. וְתֵן בְּרֻכָּהּ. רוּחָהּ וְהַצְלָחָה בְּכָל־
מַעֲשֶׂה יְדֵינוּ. וּבָרַךְ אֶת־שָׁנוֹתֵינוּ כְּשָׁנִים הַטּוֹבוֹת הַמְּבֹרָכוֹת.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְבָרַךְ הַשָּׁנִים:

תִּקַּע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵירוֹתֵנוּ. וְשֵׂא גַם לְקַבֵּץ גְּלוּתֵינוּ. (וּמִבְּצֵנוּ
יֶחֶד מֵאֲרָבַע כְּנָפּוֹת הָאָרֶץ לְאַרְצֵנוּ). בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה.
מְקַבֵּץ גְּדֻחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

הַשִּׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ בְּבִרְאשׁוֹנָה וְיִזְעֲצֵנוּ כְּבִתְחִלָּה. וְתַמְלֵךְ
עֲלֵינוּ אֶתָּה (מִהֲרָה) לְבִדְךָ (בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים).
בְּצֶדֶק וּבִמְשָׁפֶט. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמְשָׁפֵט:

נוסח מחזור רמ"ו ובולוניה:

וְלַמְּשִׁינִים בְּלִתְּהוּ

תְּקוּהָה. וְכָל־

הַמִּינִים כָּלֶם כְּרָגַע יֵאבְדוּ.

וְכָל־אוֹיְבֶיךָ מִהֲרָה יִכָּרְתוּ.

נוסח בלתי מצונזר:

וְלַמְּשִׁמְדִים בְּלִתְּהוּ

תְּקוּהָה. וְכָל־

הַמִּינִים כָּלֶם כְּרָגַע יֵאבְדוּ.

וְכָל־אוֹיְבֵי עַמְּךָ מִהֲרָה יִכָּרְתוּ.

המשך נוסח מחזור רמ"ו ובולוניה:

המשך נוסח בלתי מצונזר:

וּמְלָכוֹת זָדוֹן מְהֵרָה תַּעֲקֹר
וּתְשַׁבֵּר וְתַכְנִיעַ אוֹתָם בְּמֵהֲרָה
בְּיָמֵינוּ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה
שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמַכְנִיעַ זָדִים:

וּמְלָכוֹת זָדוֹן מְהֵרָה תַּעֲקֹר
וּתְשַׁבֵּר וְתַכְנִיעַ אוֹתָם בְּמֵהֲרָה
בְּיָמֵינוּ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה שׁוֹבֵר
אוֹיְבִים וּמַכְנִיעַ זָדִים:

עַל־הַחֲסִידִים וְעַל־הַצַּדִּיקִים וְעַל־גְּרֵי הַצָּדֵק וְעַל־פְּלִיטַת
עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל יְהִימוּ (נא) רַחֲמֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְתֵן
שָׂכָר טוֹב לְכָל־הַבּוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ הַטּוֹב בְּאַמְתּוֹ וְשִׁים חֶלְקֵנוּ
עִמָּהֶם לְעוֹלָם לֹא גִבוֹשׁ כִּי־בָךְ בִּטְחָנוּ מֶלֶךְ עוֹלָמִים בָּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה מַשְׁעֵן וּמַבְטָח לַצַּדִּיקִים:

וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב וּבִנֵּה אוֹתָהּ בְּנֵן
עוֹלָם בְּמֵהֲרָה בְּיָמֵינוּ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה בּוֹנֵה
יְרוּשָׁלַיִם:

אֶת־צֶמַח דָּוִד עַבְדְּךָ בְּמֵהֲרָה תַצְמִיחַ וְקִרְנוֹ תְרוּם בִּישׁוּעָתְךָ
כִּי לִישׁוּעָתְךָ קִוִּינוּ כָּל־הַיּוֹם בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מַצְמִיחַ
קֶרֶן יְשׁוּעָה:

שְׁמַע קוֹלֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְחוּס וְחַנּוּן וְרַחֵם עָלֵינוּ וְקַבֵּל
בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ וְאֶת־תַּחֲנֻנָּתֵנוּ כִּי אָב
מֶלֶךְ רַחֲמִים רַבִּים אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם וְלֹא נָשׁוּב רִיקִם
מִלִּפְנֶיךָ כִּי אַל שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְתַחֲנוּן אַתָּה בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה
שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

רְצֵה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְאֶל־תְּפִלָּתָם שְׁעָה וְהַשֵּׁב
הָעֲבוּדָה לְדַבִּיר בֵּיתְךָ וְאַשִּׁי יִשְׂרָאֵל וְתְפִלָּתָם מְהֵרָה
בְּאַהֲבָה תִקְבַּל בְּרָצוֹן וְתֵהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוּדַת יִשְׂרָאֵל

עֲמֹד. וְתַחֲזִינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבָךְ לְצִיּוֹן וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים
כְּמֵאֵז. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַמַּחֲזִיר בְּרַחֲמָיו שְׂכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ. שְׂאֵתָה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.
עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדְךָ וְעַל־נַשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת
לָךְ. וְעַל־נַסִּיךְ שְׂבָכָל־יוֹם וַיּוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נַפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ
שְׂבָכָל־עֵת. עָרַב וּבָקָר וְצֹהָרִים. הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ.
הַמְּרַחֵם כִּי לֹא־תָמוּ חֲסִדֶיךָ וּמַעֲוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ. לֹא־הִכְלַמְתָּנוּ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְלֹא־עֲזַבְתָּנוּ וְלֹא־הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ מִמָּנוּ:

עַל־כָּלֶם יִתְבָּרַךְ וַיִּתְּרוּמָם שְׁמֶךָ מִלְּכֵנוּ תָמִיד. כָּל־הַחַיִּים
יִדְּוּךָ סֵלָה. וַיְהִלְלוּ לְשִׁמְךָ הַטּוֹב בְּאַמֶּת. בְּרוּךְ אַתָּה
יְהוָה. הַטּוֹב שְׁמֶךָ וְלָךְ נָאָה לְהוֹדוֹת:

שִׁים שָׁלוֹם. טוֹבָה וּבִרְכָּה. (חַיִּים). חֵן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים. עָלֵינוּ
וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל עֲמֹד. בְּרַכְּנוּ אֲבֵינוּ כָּלֵנוּ כְּאַחַד בְּאוֹר
פָּנֶיךָ. כִּי בְּאוֹר פָּנֶיךָ נִתְּתָ לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. תּוֹרַת חַיִּים.
אַהֲבָה וְחֶסֶד. צְדָקָה. בִּרְכָּה. יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם.
וְטוֹב יְהִיָּה בְּעֵינֶיךָ (לְבָרְכֵנוּ) לְבָרַךְ אֶת־כָּל־עַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל
תָּמִיד בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בְּשָׁלוֹמְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה.
הַמְּבָרַךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשָׁלוֹם. (אָמֵן):

הנוהגין לומר "אלקי נצור", יאמרו פסוק זה לאחריו.

יְהִי לְרִצּוֹן אֱמֶר־פִּי וְהִגִּינוֹן לִפִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי:

ויש נוהגין לומר:

אֱלֹהֵי. נִצּוֹר לְשׁוֹנֵי מַרְעֵי. וּשְׁפָתֵי מַדְבַּר מְרֻמָּה. וְלִמְקַלְלֵי נַפְשֵׁי תְדוּם
וְלִמְצוֹתֶיךָ תִּרְדֹּף נַפְשֵׁי. וְנַפְשֵׁי כַּעֲפָר לְכָל תְּהִיָּה. יְהִי רִצּוֹן
מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי. שְׂכָל־הַקָּמִים עָלֵי לְרַעָה. תִּפְרַע עֲצָתָם וְתִקְלַקֵּל

מחשבותם. וכן יהי רצון מלפניך יהוה אלהי שתפתח לי שערי תורה.
שערי חכמה. שערי בינה. שערי דעה. שערי פרנסה וכלכלה. שערי
חיים. חן וחסד ורחמים ורצון מלפניך:

יהיו לרצון אמרי-פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגאלי:

פוסע שלש פסיעות לאחוריו בכריעה אחת וחוזר לשמאלו, ואחר כך לימינו ואומר:

עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו. הוּא בִּרְחֻמָּיו. יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ
וְעַל-כָּל-יִשְׂרָאֵל. אָמֵן:

(יהי רצון מלפניך. יהוה אלהינו ואלהי אבותינו.
שתבנה בית המקדש במהרה בימינו. ונתן חלקנו בתורתך:)

החזן אומר:

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעֶלְמָא דְּבָרָא כְּרַעוּתָהּ. וְיִמְלִיךְ
מַלְכוּתָהּ בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְּכָל-בֵּית-יִשְׂרָאֵל
בְּעָגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב. וְאָמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ. לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.
יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלָּה
וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:
לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִן-כָּל-בִּרְכָתָא. שִׁירְתָּא. תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא
דְּאִמִּירָן בְּעֶלְמָא. וְאָמְרוּ אָמֵן:
תִּתְקַבֵּל צְלוֹתְהוֹן וּבְעוּתְהוֹן דְּכָל-בֵּית-יִשְׂרָאֵל. קָדָם אַבּוּהוֹן
דְּבִשְׁמַיָּא. וְאָמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן-שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל-כָּל-
יִשְׂרָאֵל. וְאָמְרוּ אָמֵן:

עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו. הוּא בִּרְחֻמָּיו. יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ
וְעַל-כָּל-יִשְׂרָאֵל. אָמֵן:

החזן אומר בקול רם:

עֲלֵינוּ לְשַׁבַּח לְאֲדוֹן הַכֹּל. לְתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרָאשִׁית.
שָׁלֹא עֲשָׂנוּ כְּגִוְיֵי הָאָרֶץ. וְלֹא שָׁמְנוּ כְּמַשְׁפָּחוֹת
הָאָרְצוֹת. שָׁלֹא שָׁם חָלְקֵנוּ כָּהֶם. וְגִוְרָלְנוּ כְּכָל-הַמוֹנִם. שֶׁהֵם
מִשְׁתַּחֲוִים לְהֵבֶל וְרִיק וּמִתְפַּלְלִים אֶל-אֵל לֹא יוֹשִׁיעַ: וְאִנּוּ
כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא. (שְׁהוּא) נוֹטָה שְׁמִי וְיִסֵּד אֶרֶץ. וְכִסֵּא כְבוֹדוֹ בְּשָׁמַיִם
מִמַּעַל וּשְׁכִינָתוֹ עִזּוֹ בְּגִבְהֵי מְרוֹמִים. הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֵין
עוֹד מְלִבְדּוֹ. אֵמֶת מַלְכֵנוּ וְאֵין זוּלָתוֹ. כְּכַתוּב בְּתוֹרָתְךָ. וַיִּדְעַת
הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֶל-לִבְכֶּךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל
וְעַל-הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד:

עַל-כֵּן נִמְנָה לְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְרֹאוֹת מְהֵרָה בְּתַפְאֶרֶת עֲזָךְ.
לְהַעֲבִיר גְּלוּלִים מִן-הָאָרֶץ. וְהַאֲלִילִים כְּרוֹת יִכְרֹתֶנּוּ.
לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שְׁדִי. וְכָל-בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בְּשִׁמְךָ.

ח"ג והערות

שהם משתחוים וכו' לא יושיע. קטע זה נמחק במח' בגלל הצנזורה, וראו מש"כ בברכת ז'למשומדים. ואנו כורעים. תיבת זאנו, היא מלשון חכמים ואינה בלשון המקרא. וכ"ה הגיר' להדיא במח' פרס, דף פ ע"א. וכסא כבודו. כ"ה מנהגנו ואין אנו אומרים זמושב יקרו. ובמאמר נוסח קדום של עלינו לשבח, מאת משה חלמיש, הביא מכ"י ק"ק קולג' 133 שבאוקספורד, (ספריה הלאומית ס' 39535), משנת 1189, שהנוסחא היא כמנהגנו. אין עוד. במח' רמ"ז: יאין עוד בתוספת וי"ו. לתקן עולם. בסד' רס"ג, עמ' רכא, 'לתכן עולם' בכ"ף. וכ"ה במח' פרס, דף פ ע"ב.

מקורות ומקבילות

עלינו לשבח. תשובה"ג - שט"ח ס' מג; ס' המכנים בשם פרד"א; טור או"ח, ס' קלג. הנוסח. סרע"ג ח"ב, ס' קוד; סד' רס"ג עמ' רכא; סד' קלג; רמב"ם, סד"ח, נוסח ברכות האמצעיות; מח"ו ס' לט; מח' פרס, דף פ ע"א, הנוסח דומה. לאדון הכל. ע"פ יחז"ל, ג, יא; תה"ל, ה. לתת גדולה. ע"פ תה"ל, ד. ליוצר בראשית. לשון חכמים בהרבה מקומות, כמו: ירושלמי ברכות פ"א, ה"ה; בבלי סוטה, דף מ ע"א; בתמ"ד, ח"א, סדר רבה דבר', ס' כד. עשנו. ע"פ דב' לב, ה; תה"ל קמט, ב. כגויי הארץ. ע"פ דב' יח, יח; דב' לב, ז. ת. ולא שמנו כמשפחות הארצות. ע"פ יחז"ל, כ. לב. שלא שם. ע"פ ירמ' י, טז. וגורלו כלל המונס. ע"פ תה"ל טז, ה; ת"ו דב' לב, ט; פדר"א פ' כד; ילקו"ש תה"ל רמז תרסז. להעל וריק. ע"פ ישע' ל, ז. ומתפללים אל אל ישע' מה, כ. ואנו כורעים ומשתחוים לפני. ע"פ תה"ל, ז. מלך מלכי המלכים. ע"פ דני' ב, לו; בבלי שבעות דף לה ע"ב; ר"ה; ילקו"ש דני' רמז תרסז; פסקי ריח"ז שבעות, פ"ד ה"ג, אות לב. נוטה שמים. ישע' נח, יג. וכסא כבודו. ע"פ ישע' סו, א. בשמים ממעל. ע"פ תה"ל קג, יט. הוא ה' אליהו. ירמ' יד, כב; תה"ל קה, ז. אין עוד מלכדו. דב' ד, לה; ע"פ ישע' מה, כא. אמת מלכנו. ע"פ ירמ' י, י. ואין זולתו. ע"פ ש"ס ז, כב; ישע' מה, ה - יד; דה"א יח, כ; אל"י א, ג; דב"ס לו, ד; ספ"ב ג, לד. וידעת היום. דב' ד, לט; ראו שתי"י, דפ' ויניחא, דף קה ע"ב. על כן נקרא. מח' פרס, דף פ ע"ב, נוסח זה. נקום לך. ע"פ ירמ' יד, כב; תה"ל מ, ב. לראות מהרה בתפארת. ע"פ ישע' נב, ח. להעביר גלוים מן הארץ. ע"פ זכ' יג, ב. והאלילים כרות יכרתון. ע"פ ישע' ב, יח. לתקן עולם במלכות. ע"פ ישע' ב, יח. וכל בני בשר יקראו

לְהַפְנוֹת אֱלֹהֶיךָ כָּל־רָשָׁעֵי אֶרֶץ. יִכִּירוּ וַיִּדְּעוּ כָּל־יֹשְׁבֵי תִבְלִי.
כִּי לָךְ תִּכְרַע כָּל־בָּרֶךְ. תִּשָּׁבַע כָּל־לִשׁוֹן. לִפְנֶיךָ יִהְיֶה אֱלֹהֵינוּ
יִכְרְעוּ וַיִּפְּלוּ. וְלִכְבוֹד שְׁמֶךָ יִקָּר יִתְּנוּ. וַיִּקְבְּלוּ כָּלֶם עַל מַלְכוּתְךָ.
וְתִמְלֹךְ עָלֵיהֶם מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלָּךְ הִיא.
וְלְעוֹלָמִי עַד תִּמְלֹךְ בְּכָבוֹד. כַּפְתּוֹב בְּתוֹרָתְךָ. יִהְיֶהוּ יִמְלֹךְ
לְעוֹלָם וָעֶד: וְכַתּוּב. שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד:

קדיש יתום:

יִתְגַּדֵּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעֶלְמָא דְּבָרָא כְּרַעוּתָהּ. וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ
בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בְּעֶגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב.
וְאָמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ. לְעֹלָם וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.
יִתְבָּרַךְ וַיִּשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר וַיִּתְרוֹמֵם וַיִּתְנַשֵּׂא וַיִּתְהַדָּר וַיִּתְעַלֶּה וַיִּתְהַלָּל
שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:
לְעֵלָא לְעֵלָא מִן־כָּל־בְּרַכְתָּא. שִׁירְתָּא. תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא דְאִמְרִין
בְּעֶלְמָא. וְאָמְרוּ אָמֵן:
יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל.
וְאָמְרוּ אָמֵן:
עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו. הוּא בְּרַחֲמָיו. יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־
יִשְׂרָאֵל. אָמֵן:

החזן אומר:

בְּרַכּוֹ אֶת־יְהוָה הַמְּבָרַךְ:

הקהל עונה ואחריו החזן:

בְּרוּךְ יְהוָה הַמְּבָרַךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

ח"ג והערות

מקורות ומוקבילות

בשמן. ע"פ דפ"ג, ט. להפנות אליך. ע"פ זכ"ת, כז. כל וכתוב. במח' רמ"ז: וְאָמְרוּ.
יושבי תבל. ע"פ יטע' יח, ג. תכרע כל וכו' לשון. ע"פ יטע' מה, כג. יקר יתנו. חס' א, כ. כי המלכות שלך היא. ע"פ תה"פ, פג, יט. ולעולמי עד תמלוך בכבוד. ע"פ דני' ו, כז. ה' ימלוך. שמי' טו, יח. שמע ישראל. דפ"ג, ה, ד.

כאשר חל תשעה באב במוצאי שבת, מבדילים על הכוס במוצאי תשעה באב.

לִיהוּדִים הִיתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשִׁשְׁן וִיקָר. (כֵּן תִּהְיֶה-לָּנוּ).
בְּשִׂמְחָה נוֹעֲדָנוּ בְּבֵית (בְּבֵית הַכְּנֶסֶת) הַזֶּה.
וּבְכָל-מָקוֹם שֶׁנִּהְיָה שָׁם. יְהִי-אֲדִיר בְּעֶזְרָנוּ. סֶמֶן טוֹב בְּבֵיתָנוּ.
מִזֵּל טוֹב בְּגוֹרְלָנוּ. יְבָרְכֵנוּ יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר כָּל. בְּפָרִיָּה וְרִבְיָה.
בְּעוֹשֵׁר. בְּבִרְיאוֹת. בְּנִכְסִים וּבְרוֹב כָּל. בְּכָל יִשְׁמַחְנוּ אֲדוֹן
מְעֻזָּנוּ. וּבְטוֹבו הַגָּדוֹל יִדְרִיכֵנוּ:

כּוֹס-יִשׁוּעוֹת אִשָּׁא וּבִשָּׁם יְהוָה אֶקְרָא: אֲנִי יְהוָה הוֹשִׁיעָה
נָא אֲנִי יְהוָה הַצְּלִיחָה נָא: אֲנִי יְהוָה. עֲנֵנוּ בְיוֹם-קִרְאָנוּ:
הוּא יִשְׁלַח (לָנוּ) בְּרָכָה. רְחוּמָה. וְהַצְּלִיחָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ.
וְנֹאמֶר אָמֵן:

סְבְּרֵי מְרִנָּן. (הַקְהֵל עוֹנָה: לַחֲיִים):
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם.
בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן:

ח"ג והערות

מקורות ומקבילות

הגדלה על הכוס. פדר"א פ"ב; ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ב; בבלי ברכות, דף לג ע"א, ופסחים דף קב ע"ב, ודף קיג ע"א; סדור רס"ג עמ' קכה; סמנט"ו סי' מג; שבה"ל, ענין שבת סוף סי' קכט; טור או"ח, סי' רנ"ו; סה"ק ענין הגדלה; סת"ר סי' כה, ענין ערצות של מול"ש; סה"ת סוף סי' יג. **הגדלה** סי' ט. **מנדילים וכו' ממוצאי ת"ב.** ע"פ סה"ת סי' לא. פסוקי **זרחה ושמחה.** ע"פ סי' רש"י ומחור"ו סוף סי' רג; סה"ת סי' יד. **ליהודים היתה אורה.** אס"ח, ת, טז. **יהי אדיר בעזרתנו.** ע"פ דה"צ יד, י. **אדיר.** ישע"ל, כה; תה"ל, ג. **מזל טוב.** ראו מח' פרס, דף מט ע"א. **יזכרנו.** ע"פ תה"ל, סז, ג. **יזכרנו.** ישע"ל, סד, ז. **יולר כל.** ע"פ ישע"ל מה, ז; ירמ"י, י, טז. **נפריה ורביה.** ע"פ זר' לה, יא. **נכנסים.** ע"פ קה"ה, יח. **זכרנו כל.** ע"פ דב' ג, ז; כה, מח. **כל ישמחנו.** ע"פ קה"ה, יח, ת. **אדון מעוזנו.** ע"פ ש"צ כב, לג; ירמ"י, טז, יט. **ונטובנו הגדול.** ע"פ נחמ"י ט, כה. **ידריכנו.** ע"פ תה"ל קז, ז. **כוס ישועות.** תה"ל קטז, יג. **אנא ה' תה' קים, כה.** **ענו ביום קראנו.** ע"פ תה"ל כ, י. **כל מעשה ידינו.** ע"פ דב' טז, טו. **סברי מרינן.** ע"פ מדת"ג (וירש"ל), פ"ר פקודי, סי' ג; ע"פ שבה"ל, סדר ברכות, סי' קמ; סת"ר סי' כד; רמ"א או"ח, סי' קעד, ס"ח; צ"ח או"ח, סי' קעד, סק"ט. **הקהל שונה.** דע"ז ויק' י, ט, ע"פ בבלי שבת, דף סז ע"ב; שבה"ל, סדר ברכות, סי' קמ; סת"ר סי' כד. **זרחת היין.** סדור רס"ג עמ' קכה; סה"ת סי' יד. **נפריה.** בבלי פסחים, דף קג ע"א; סרע"ג ח"ב, סי' לח; סדור רס"ג עמ' קכה; סת"ר סי' כה, סדר הגדלה.

ליהודים היתה וכו'. נוסח פסוקי הבדלה הינו כמח' בולוניא ושד"ל. במח' רמ"ז סדר הפסוקים שונה. היתה אורה. כ"ה במח' רמ"ז ובאס"ל שלפנינו. במח' בולוניא ושד"ל: 'היתה ונתתה אורה'. כן תהיה-לנו. תיבות אלו אינן במח' רמ"ז, בולוניא ושד"ל. בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. תוספת זו איננה במח' בולוניא ושד"ל. ה' אקרא. במח' רמ"ז ובולוניא נוסף כאן: 'נשא ברכה מאת ה' וצדקה מאלהי ישוענו, ע"פ תה"ל כד, ה. לָנוּ. תיבה זו איננה במח' רמ"ז, בולוניא ושד"ל. סְבְּרֵי מְרִנָּן. במח' רמ"ז ובולוניא: 'סברו מרינן'. הקהל עונה לַחֲיִים. איננו במח' הקדומים.

אין אומרים ברכת הנר וברכת בשמים.

**בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הַמְבָדִיל בֵּין קֹדֶשׁ
לְחוֹל. בֵּין אֹר לְחֹשֶׁךְ. בֵּין יִשְׂרָאֵל לְגוֹיִם. בֵּין יוֹם
הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַמְבָדִיל בֵּין
קֹדֶשׁ לְחוֹל:**

שותים את היין ויש מוסיפים:

**וְנָח מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה: כֵּן נִמְצָא חֵן וְשָׁכֵל-טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:
וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאַרְצוֹ הַהוּא וַיִּמְצָא בִשְׁנָה הַהוּא מֵאָה שְׁעָרִים
וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה:**

מקורות ומקבילות

ברכת המנדיל. פדר"א פ"כ; ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ג; מכר
בבבלי ברכות, דף לג ע"א; ע"פ פסחים, דף קג ע"ב; סרע"ג
ח"ב, סי' לח; סדר רס"ג עמ' קכה; שבה"ל, ענין שבת, סי' קל;
סת"ר סי' כא, סדר הבדלה; סה"ת סי' יד; מנח' פרס, דף מו
ע"ב נוסח זהה, אמנם לפני החתימה יש הוספה. **שלשה
הנדלות.** ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ג; סה"ק ענין הבדלה.
המנדיל בין קודש. ע"פ ויק' י, י; יחז' כב, כו; בבלי פסחים,
דף קג ע"ב. **בין אור לחושך.** ע"פ בר' א, ד. **בין ישראל
לגוים.** ע"פ ויק' כ, כו. **בין יום השביעי לששת ימי המעשה.** ע"פ יחז' מו, א. **שותים.**
סדר רס"ג עמ' קכה. **ומח מלא חן.** בר' ו, ת. **חן ושכל טוב.** מש' ג, ד. **ויזרע יצחק.** בר' כו, יב.

ח"נ והערות

בין ישראל לגוים. כך הוא הנוסח הישן, ונוסח זה נמצא
גם בסה"א"ק, ענין הבדלה; רמב"ם, הל' שבת, פכ"ט,
ה"ג; מח' פרס, דף מו ע"ב; פסקי רי"ד פסחים, דף קג,
סוף ע"ב; פסקי ריא"ז פסחים, פ"י, ה"א, אות כה; שבה"ל,
סדר פסח, סי' ריח. הנוסח המצונן המקובל היום לומר
הוא 'לעמים'.

לששת ימי המעשה. ע"פ יחז' מו, א. **שותים.**
מש' ג, ד. **ויזרע יצחק.** בר' כו, יב.

הרואה את הלבנה בחידושה יעמוד, יישר את רגליו ויברך:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בְּמֶאֱמָרוֹ בָּרָא
שְׁחָקִים וּבְרוּיָח פִּיּוֹ כָּל-צָבָאָם. חוֹק וּזְמַן נָתַן לָהֶם שָׁלָא
יִשְׁנֻ אֶת-תַּפְקִידָם. שְׁשִׁים וּשְׁמֹנִים לַעֲשׂוֹת רִצּוֹן קוֹנִיָּהֶם. פְּעֻלָּו
אֶמֶת וּפְעֻלָּתָם צֶדֶק. וְלִלְבָנָה אָמַר שְׁתַּחֲדֵד עֲטָרַת תַּפְאֶרֶת
לְעַמּוּסֵי בִטָּן. שְׁאֵף הֵם עֲתִידִין לְהִתְחַדֵּשׁ בְּמוֹתָהּ. וּלְפָאֵר
לְיוֹצְרָם עַל-כָּל-מַה-שֶּׁבָּרָא. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְחַדֵּשׁ חֲדָשִׁים:**

ואומרים ג' פעמים:

בְּרוּךְ יוֹצְרֵךְ. בְּרוּךְ עוֹשֶׂךְ. בְּרוּךְ קוֹנֶךְ. בְּרוּךְ בּוֹרְאֵךְ:

מרקדים ג' פעמים ואומרים:

**כַּשֵּׁם שֶׁאֲנִי רוֹקֵד כְּנֶגְדְּךָ וְאֲנִי יָכוֹל לָגַע בְּךָ. כֵּן יִהְיוּ שׁוֹנְאֵי
כְּנֶגְדִּי. לֹא יוֹכְלוּ לָגַע בִּי:**

ח"ג והערות

ברכת הלבנה. נוסח זה נמצא גם במח' רומניא, דף מז ע"א. רצון קוֹנִיָּהֶם. כ"ה בסרע"ג ח"ב, סי' מח; שבה"ל, הל' ר"ח סי' קסז; ספר התדיר, סימן טו; סת"ר, סי' לא; מח' פרס, דף קח ע"א. במח' רומניא: רצון קוֹנִיָּהֶם. פְּעֻלָּו אמת. כ"ה במח' בולוֹניא ושד"ל. במח' רומניא: פְּעֻלָּו אמת. בקד"א: פְּעֻלָּו אמת. במח' רמ"ו נראה: פְּעֻלָּו אמת. ופעולתם צדק. כן הוא הנוסח בפסקי רי"ד, ברכות דף ל ע"ב, שבה"ל הל' ר"ח סי' קסז. וכתב המעשה רוקח על הרמב"ם הל' ברכות פ"י הט"ז שכן היא הגרסה בגמרא שלפניו. במח' רומניא: שְׁפָעוּלָתָם בְּאֶמֶת. שאף הם. כ"ה במח' בולוֹניא, שבה"ל, הל' ר"ח, סי' קסז, ספר התדיר, סי' טו ובמח' שד"ל בסוגריים. במח' רמ"ו: שְׁהָן. עַל-כָּל-מַה-שֶּׁבָּרָא. כ"ה במח' בולוֹניא, שד"ל ורומניא. במח' רמ"ו: עַל-מַה-שֶּׁבָּרָא, וללא תיבת כָּל־י. יוצרך וכו'. ר"ת יעקב, טור או"ח סוף סי' תכו. לֹא יוֹכְלוּ. במח' רמ"ו: יָלָא יוֹכְלוּ.

מקורות ומקבילות

זרכת הללנה. מס"ו פ"ט, ה"י; צצלי סנהדרין, דף מז ע"א; פדר"ך פי' כה, סי' א, ע"פ ישע' כד, טו; ילקוט ישעיהו, רמז תכה, ד"ה והיה; פסקי רי"ד ברכות, דף ל ע"ב; שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; סת"ר סי' לא. **הרואה את הללנה.** ראו צצלי סנהדרין, דף מז ע"א; מש"ט שמי' יב, א ד"ה תנו; סרע"ג ח"ב, סי' מה; שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; סת"ר סי' טו; פסקי רוקחנטי סי' פו. **יעמוד.** צצלי סנהדרין, דף מז ע"א; פסקי רי"ד; שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; סת"ר סי' טו. **יישר את רגליו.** שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; סת"ר סי' לא. **נוסח הנכונה.** ע"פ צצלי סנהדרין, דף מז ע"א; מס"ו פ"ט, ה"י; מש"ט (צוצה), שמי' יב, סי' כ, ד"ה תנו דבין; סרע"ג ח"ב, סי' מה; סדור רס"ג, עמ' לא; פסקי רי"ד ברכות, דף ל ע"ב; שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; סת"ר סי' לא, ענין זרכת הללנה; סת"ר סי' טו. **אשר במאמרו.** ע"פ תה' לג, ו, שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; שם אחיו רצב"א. **חוץ וזמן.** ע"פ ירמ' ה, כב, שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; ע"פ תה' קמח, ו, שלא ישנו. ע"פ ירמ' לא, לה"ל. **ששים ושמונים.** ע"פ תה' יט, ו, פועלו אמת ופעולתם צדק. פסקי רי"ד ברכות, דף ל ע"ב; שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז. **לעמוסי בטן.** ע"פ ישע' מו, ג, עתידין להתחדש. ע"פ תה' קג, ה. **מחדש חדשים.** ירושלמי ברכות פ"ט, ה"ב; צצלי סנהדרין, דף מז ע"א; שמו"ר פר' בלא, פר' טו, סי' כד; שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; ע"פ שמי' יב, ב; סת"ר סי' לא, שם ס"א. ראו מס"ו פ"ט, ה"י. **ואומרים ג'.** ע"פ מס"ו פ"ט, ה"י. **ברוך וכו'.** ע"פ ישע' מג, א; ע"פ מס"ו פ"ט, ה"י; שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; סת"ר סי' לא; סת"ר סי' טו. **מרקדים ואומרים: כשם שאני רוקד.** ע"פ מס"ו פ"ט, ה"י; שבה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; סת"ר סי' לא. **כשם שאני רוקד.** ראו גאה"ל או"ח, סי' תכו, ס"ק ד.

ואומרים ג' פעמים:

**תָּפַל עֲלֵיהֶם אִמְתָּהּ וּפָחַד בְּגָדָל זְרוּעָהּ יָדָמוּ כָּאֶבֶן כָּאֶבֶן
יָדָמוּ זְרוּעָהּ בְּגָדָל וּפָחַד אִמְתָּהּ עֲלֵיהֶם תָּפַל:**

ויש מוסיפים:

**דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חַי וְקַיִם. דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חַי וְקַיִם. דָּוִד מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל חַי וְקַיִם:**

**שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֵינִי אֶל־הַהָרִים מֵאֵין יָבֹא עֲזָרִי: עֲזָרִי מֵעַם
יְהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וְאָרֶץ: אֶל־יִתֵּן לְמוֹט רִגְלָךְ אֶל־יָנוּם
שְׁמֶרְךָ: הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יְהוָה שְׁמֶרְךָ יְהוָה
אֲצִלְךָ עַל־יָד יְמִינְךָ: יוֹמָם הַשֶּׁשֶׁשׁ לֹא־יִכָּפֶה וְיָרַח בְּלִילָה: יְהוָה
יִשְׁמְרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשְׁךָ: יְהוָה יִשְׁמַר־צִאֲתְךָ וּבֹאֲךָ
מִמַּעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:**

**הַלְלוּ יְהוָה הַלְלוּ־אֵל בְּקֹדֶשׁוֹ הַלְלוּהוּ בְּרִקִּיעַ עֶזֶז: הַלְלוּהוּ
בְּגִבּוֹרָתוֹ הַלְלוּהוּ בְּרֹב גְּדָלוֹ: הַלְלוּהוּ בְּתַקְעַ שׁוֹפָר
הַלְלוּהוּ בְּנִבְל וְכִנּוֹר: הַלְלוּהוּ בְּתֹף וּמַחּוֹל הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעִגָּב:
הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי־שֹׁמֵעַ הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה: כָּל הַנְּשָׁמָה
תְּהַלֵּל יְהוָה הַלְלוּ־יָהּ:**

הכל אומרים:

**תָּנָא רַבִּי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל. אֲלֵמָּלָא לֹא זָכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶלָּא
לְהַקְבִּיל פְּנֵי אֲבִיהֶם שְׁבַשְׁמִים. פָּעַם אַחַת בַּחֹדֶשׁ דְּיָם.
אָמַר אֲבִי הַלֶּכֶךְ גִּימְרִינְהוּ מַעֲזוּמָד:**

מקורות ומקבילות

ואומרים ג'פ. ע"פ מס"ו פי"ט, ה"י. תפול עליהם אימתה
ופחד. שמי' טו, טז; ע"פ מס"ו פי"ט, ה"י; שצה"ל, ענין ר"ח,
סי' קסז; סת"ר סי' לא. אמירתו למפרע. מס"ו פי"ט, ה"י;
סד"ר סי' קת; מחז"ו סוף סי' רצ; טור אור"ח, סי' תכו. דוד
מלך ישראל. ע"פ ש"צ ה, ג; בצלי ר"ה, דף כה ע"א, ורש"י
ד"ה דוד; ר' צחוי צר, לה, ג; רמ"א אור"ח סי' תכו סוף ס"ב.

ח"ג והערות

ויש מוסיפים. מכאן ואילך עד יסוף הקדיש' לא נמצא
במח' רמ"ו ובולוניה ונדרפס ע"פ מח' שד"ל. תנא רבי
ר"י. קטע זה לא מופיע במח' רמ"ו ובולוניה, ומופיע
בפי' קד"א על אתר.

אשא עיני אל ההרים. תה' קכא, אר"ה; מג"א אור"ח, סי' תכו, סק"י. הללו אל נקדשו. תה' קג, אר"ה; שער האותיות, אות
ק' - קדושה, סי' לג. תנא דבי ר'י. בצלי סנהדרין, דף מז ע"א; סרע"ג ח"ב, סי' מת.

קדיש דרבנן:

**יְתַגְדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעֶלְמָא דְּבָרָא כְּרַעוּתָהּ. וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ
בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל-בֵּית-יִשְׂרָאֵל בְּעָגְלָא וּבְזֶמֶן קָרִיב.
וְאָמְרוּ אָמֵן:**

**יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ. לְעֵלָם וּלְעָלְמֵי עָלְמֵיָא.
יְתַבְרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל
שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא:
לְעָלָא לְעָלָא מִן-כָּל-בִּרְכָתָא. שִׁירְתָּא. תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא דְאִמְרִין
בְּעֶלְמָא. וְאָמְרוּ אָמֵן:
עַל-יִשְׂרָאֵל וְעַל-רַבָּנָן. וְעַל-תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל-(כָּל)-תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן
(דִּיתְבִּין) דְּעֶסְקִין בְּאוֹרֵיתָא (קִדְשָׁתָא) דִּי בְּאַתְרָא קִדָּן וְדִי
בְּכָל-אַתְרָא וְאַתְרֵי. יְהֵא (לָנָא ו) לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא וְחֻנָּא וְחֶסֶדָא וְרַחֲמִין
(וְחַיֵּי אֲרִיכִי) וּמְזוּגֵי רְיוּחִין מִן-קֻדְסֵי מְרֵה שְׁמֵיָא וְאַרְעָא וְאָמְרוּ אָמֵן:
יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן-שְׁמֵיָא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל-כָּל-יִשְׂרָאֵל.
וְאָמְרוּ אָמֵן:
עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמְרוֹמָיו. הוּא בְּרַחֲמָיו. יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל-כָּל-
יִשְׂרָאֵל. אָמֵן:**

ואומרים זה לזה: **שְׁלוֹם עָלֵיכֶם:** ועונים: **עָלֵיכֶם שְׁלוֹם ג"פ:**

שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל-כָּל-יִשְׂרָאֵל. אָמֵן:

ח"ג והערות

כָּל-. דִּיתְבִּין. תיבות אלו אינן במח' הקדומים. קִדְשָׁתָא. תיבה זו איננה במח' רמ"ז ובולוניה. ובה"ג במח' שד"ל. לָנָא ו. וְחַיֵּי אֲרִיכִי. לא נמצא במח' הקדומים. וְחֻנָּא וְחֶסֶדָא. כ"ה במח' רמ"ז ובולוניה. במח' שד"ל: וְחֻנָּא וְחֶסֶדָא, ללא ו.

מקורות ומקבילות

ואומרים שלום עליכם. ע"פ מס"ו פי"ט, ה"י: טור אור"ח סוף סי' תכו; שצה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; סת"ר סי' לא; ראו סה"ת סי' טו. שלום עליכם. ראו צבלי צרכות, דף ו סוף ע"ג. ע"פ שצה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז; סה"ת סי' טו. עליכם שלום. צבלי צרכות, דף ו ע"ג. ג"פ. שצה"ל, ענין ר"ח, סי' קסז. שלום עלינו. סה"ת סי' טו.

סדר
ארבע תעניות

ארבעה צומות תיקנו נביאים הראשונים להתענות בהם, צום הרביעי, צום החמישי, צום השביעי וצום העשירי, והם עתידים להיות ימים טובים שנאמר: 'כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו' (זכריה ח, יט).

צום עשרה בטבת

שחרית: עד העמידה מתפללים כביום חול. היחיד המתענה אומר 'עננו' בשומע תפלה; החזן אומר אותו בחזרת הש"ץ, בין גואל לרופא, עם ברכת הסיום. אומרים הקרובה בתוך חזרת הש"ץ כפי המודפס במחזורים, אולם הסליחות והמזמורים המובאים במחזורים הקדומים בתוך חזרת הש"ץ נאמרים לאחר חזרת הש"ץ. נפילת אפים וכו' (מן 'ועתה ה' אם הצום הוא ביום שני וחמישי). מוציאים ספר תורה ואומרים מזמור ק"ב (תפלה לעני), קוראים ג' גברי בפרשת "ויחל" בדילוג. אחרי חצי קדיש שאחר הקריאה אומרים השכבה לחללי השואה וממשיכים כמו בכל יום חול.

מנחה: יש נוהגים להתעטף בטלית ולהניח תפילין. עד סוף 'תהלה לדוד' כמו בכל יום, ובא לציון וגו', חצי קדיש, מוציאים ס"ת ואומרים מזמור כ' (יענך ה' ביום צרה), קוראים בתורה כמו בשחרית, חצי קדיש, מפטירים 'דרשו' עם הברכות (עד 'מגן דוד'), אומרים 'יהי רצון' וכו', 'בחורים וגם בתלות' וכו', חצי קדיש, עמידה כמו בשחרית ללא הוספת הקרובה בתוך חזרת הש"ץ, לאחר פלג המנחה אומרים ברכת כהנים, ומשלימים את התפילה כשאר ימי החול.

תענית אסתר

שחרית: הכל כמו בעשרה בטבת, אך שאומרים בהוצאת ספר תורה את מזמור כ"ב (למנצח על אילת השחר) במקום מזמור ק"ב.

מנחה: הכל כמו בעשרה בטבת, אך לא אומרים תחנון.

צום שבעה עשר בתמוז

שחרית: הכל כמו בעשרה בטבת, אך שקוראים את פרשת "ויחל" ללא דילוג.

מנחה: הכל כמו עשרה בטבת.

צום גדליה

שחרית ומנחה: הכל כמו בעשרה בטבת, אך שבעמידה אומרים גם את ההוספות של עשרת ימי תשובה ואחר העמידה לפני נפילת אפים, אומרים 'אבינו מלכנו'.

לוח ראשי תיבות

תנ"ך:

(1) בראשית = בר'.	(14) יחזקאל = יחז'.	(27) דברי הימים א' = דה"א.
(2) שמות = שמ'.	(15) הושע = הוש'.	(28) דברי הימים ב' = דה"ב.
(3) ויקרא = ויק'.	(16) יואל = יוא'.	(29) תהלים = תה'.
(4) במדבר = במ'.	(17) עמוס = עמו'.	(30) איוב = איוב'.
(5) דברים = דב'.	(18) עובדיה = עוב'.	(31) משלי = משי'.
(6) יהושע = יהו'.	(19) יונה = יונ'.	(32) רות = רות'.
(7) שופטים = שופ'.	(20) מיכה = מיכ'.	(33) שיר השירים = שה"ש.
(8) שמואל א' = ש"א.	(21) נחום = נחו'.	(34) קהלת = קה'.
(9) שמואל ב' = ש"ב.	(22) חבקוק = חבק'.	(35) איכה = איכ'.
(10) מלכים א' = מ"א.	(23) צפניה = צפ'.	(36) אסתר = אס'.
(11) מלכים ב' = מ"ב.	(24) חגי = חג'.	(37) דניאל = דני'.
(12) ישעיהו = ישע'.	(25) זכריה = זכ'.	(38) עזרא = עזר'.
(13) ירמיהו = ירמ'.	(26) מלאכי = מלא'.	(39) נחמיה = נחמ'.

ספרות חז"ל, גאונים, ראשונים, אחרונים ושאר ראשי תיבות:

(40) אא"א = אין אומרים אותו.	(56) אנכה"ג = אנשי כנסת הגדולה.	(70) גאה"ל = גור אריה הלוי.
(41) אב"ע = אבן עזרא.	(57) אסתר"ר = אסתר רבה (מהד' ווילנא).	(71) גולד' = דניאל גולדשמידט.
(42) אבה"ע = אבן העזר.	(58) א"ר = אליה רבה.	(72) דב"ר = דברים רבה.
(43) אנא"ס = אגרת אריסטאס.	(59) בבלי = תלמוד בבלי.	(73) דמש"ה = דרכי משה הקצר.
(44) אנב"ר = אגדת בראשית (מהד' בובר).	(60) בה"ג = בעל הלכות גדולות.	(74) דע"ז = דעת זקנים מבעלי התוספות.
(45) אנ"י = אגרת ירמיהו.	(61) ב"ח = בית חדש על השור.	(75) דפו"י = דפוסים ישן/ישנים.
(46) אד"נ = אבות דרבי נתן.	(62) במדב"ר = במדבר רבה (מהד' ווילנא).	(76) דרכ"א = דרך ארץ.
(47) אה"מ = אוצר המדרשים (מהד' אייזנשטיין).	(63) בנ"ס = בן סירא.	(77) דרש"ה = דרך שיח השדה.
(48) או"ה = אומות העולם.	(64) בעה"ט = בעל הטורים.	(78) הגש"פ = הגדה של פסח.
(49) אוה"ג = אוצר הגאונים.	(65) ב"ר = בראשית רבה (מהד' ווילנא).	(79) הל' = הלכות.
(50) או"ז = אור זרוע.	(66) ברד"ה = ברייתא דמלאכת המשכן.	(80) הלק"צ = ספר הלכות קצובות.
(51) או"ח = אורח חיים.	(67) ברה"מ = ברכת המזון.	(81) הר"א כ"ץ = הרב ר' אביגדור כהן צדק.
(52) אוצה"ת = אוצר התפלות.	(68) ברו"ש = בני רומה, ויניציאה שמ"ז.	(82) הריצ"ג = הלכות רי"ץ גיאת.
(53) אוצ"ר = אוצר ראשונים.	(69) בתמ"ד = בתי מדרשות.	
(54) אור"ח = אורחות חיים.		
(55) איכ"ר = איכה רבה (מהד' ווילנא).		

- (83) הר"ש כ"ץ = הרב ר' שניאור כהן צדק.
 (84) הרש"ר ומדק"א = הגהות ר' שלמה רוקקא ומנהגים דק"ק אורבינו.
 (85) ויק"ר = ויקרא רבה (מהד' ווילנא).
 (86) זכב"ל = זכרון ברית לראשונים, לר' יעקב הגור ובנו ר' גרשום, משי' תתקעה.
 (87) ח"א = חלק א'.
 (88) ח"ב = חלק ב'.
 (89) חוה"ל = חובות הלבבות.
 (90) חו"מ = חושן משפט.
 (91) חוש"מ = חולו של מועד.
 (92) חיי"א = חיי אדם.
 (93) חכ"צ = חכם צבי.
 (94) ח"נ = חילופי נוסחאות.
 (95) ט"ז = טורי זהב.
 (96) יו"ד = יורה דעה.
 (97) ילקו"ש = ילקוט שמעוני.
 (98) יעב"ץ = ר' יעקב בן צבי מעמדין.
 (99) ירוש' = תלמוד ירושלמי (מהד' ווילנא).
 (100) כארצ"ו = כתר ארם צובה, לר' אהרן בן-אשר.
 (101) כ"ה = כן הוא.
 (102) כה"נ = כהנא הנוסח.
 (103) כ"י = כתבי יד.
 (104) כל"ר = כלה רבתי.
 (105) כנה"ג = כנסת הגדולה.
 (106) לו"א = לוח ארש.
 (107) לח"נ = לחם ניקודים.
 (108) לח"ש = לחם שמים.
 (109) ליקה"פ = ליקוטי הפרדס.
 (110) לק"י = לקט יושר.
 (111) לשה"כ = לשון הכתוב.

- (112) מא"ג = מדרש אבא גוריון (מהד' בובר).
 (113) מג"א = מגן אברהם.
 (114) מג"ת = מגילת תענית (מהד' ליכטנשטיין).
 (115) מד' = מדרש.
 (116) מד"א = מדרש אנדה.
 (117) מד"ז = מדרש זוטא.
 (118) מד"ר = מדרש רבה.
 (119) מד"ש = מדרש שמואל (מהד' בובר).
 (120) מדמ"ש = מדרש משלי (מהד' בובר).
 (121) מדת"ה = מדרש תהלים (מהד' בובר).
 (122) מדת"נ = מדרש תנחומא (מהד' בובר).
 (123) מה"ג = מדרש הגדול (מוסד הרב קוק).
 (124) מהדו"ב = מהדורה בתרא.
 (125) מהדו"ק = מהדורה קמא.
 (126) מו"ק = מור וקציעה.
 (127) מז' = מזמורים.
 (128) מח' = מחזורים.
 (129) מחז"ו = מחזור ויטרי.
 (130) מחמ"נ = מחברת מנחם.
 (131) מט"מ = מטה משה.
 (132) מי"ל = מדרש ילמדנו.
 (133) מכב"ר = מחזור כמנהג בני רומא.
 (134) מכיל' דר"י = מכילתא דרבי ישמעאל.
 (135) מל"ה = מלמד התלמידים.
 (136) מלה"י = מלחמות היהודים.
 (137) מנ"ש = מנחת שי.
 (138) מס' = מסכתות.
 (139) מס"ו = מסכת סופרים.
 (140) מע"ה = מעשי ה'.
 (141) מע"צ = מעגלי צדק.
 (142) מצ"צ = מצודת ציון.
 (143) מש"ט = מדרש שכל טוב (מהד' בובר).
 (144) משנ' = משניות.
 (145) משנ"ב = משנה ברורה.
 (146) משר"א = משנת רבי אליעזר.
 (147) מתע"ד = מדרש תנאים על דברים (מהד' הופמן).
 (148) נוב"ר = נוסחאות בני רומי.
 (149) נמוק"י = נמוקי יוסף (על הרי"ף).
 (150) סדה"י = סדר היום.
 (151) סדו' = סידורים.
 (152) סדו' רס"ג = סידור ר' סעדיה גאון.
 (153) סד"ר = סידור רוקח.
 (154) סד"ת = סדר תפילות.
 (155) סה"ק = ספר הלכות איטלקי קדמון (מהד' י"מ תא-שמע).
 (156) סה"מ = ספר המנהגים.
 (157) סה"ע עשה"ד = ספר העיטור, עשרת הדברות.
 (158) סה"ש = ספר השרשים.
 (159) סה"ת = ספר התדיר.
 (160) ס"ז = ספרי זוטא.
 (161) ס"ח = ספר חסידים.
 (162) סחב"ר = סדור חיבור ברכות - מחזור טוריני.
 (163) סח"ש = ספר חכמת שלמה.
 (164) סי' = סימן.
 (165) סמנט"ו = ספר מנהג טוב.

- (166) סמק"א = ספר מקבים א'.
- (167) סמק"ב = ספר מקבים ב'.
- (168) סמ"ש = ספר מצת שמורים.
- (169) סע"ר = סדר עולם רבה (מהד' ליינר).
- (170) ספ"ב = ספר ברוך.
- (171) ספה"מ = ספר המכריע לר' ישעיה ב"ר מאלי מטראני.
- (172) ספ"ח = ספרים חיצונים.
- (173) ספ"ט = ספר טוביה.
- (174) ספ"י = ספר יוספוס.
- (175) ספי"ה = ספר יהודית.
- (176) ספי"ו = ספר יובלים.
- (177) ספ"ר = ספר רוקח.
- (178) ס"ק = סעיף קטן.
- (179) סרע"ג = סידור ר' עמרם גאון.
- (180) סרש"י = סידור רש"י.
- (181) סת"ר = ספר תניא רבתי.
- (182) ע"א = עמוד א'.
- (183) ע"ב = עמוד ב'.
- (184) עבו"י = עבודת ישראל.
- (185) עה"ב = ערוגת הבושם.
- (186) עה"פ = על הפסוק.
- (187) עה"ת = על התורה.
- (188) ע"ח = עץ חיים.
- (189) עמ"ס = על מסכתות.
- (190) עמ' = עמודים.
- (191) ע"פ = על פי.
- (192) ערה"ש = ערוך השלחן.
- (193) עש"מ = עמודי שמים.
- (194) עשה"כ = על שם הכתוב.
- (195) פדר"א = פרקי דרבי אליעזר (מהד' היגר).
- (196) פדר"ך = פסיקתא דרב כהנא (מהד' מנדלבוים).
- (197) פה"מ = פירוש המשניות.
- (198) פהר"ב = פרקי היכלות רבתי (מהד' ירו', תרמ"ט).
- (199) פירש"י = פירוש רש"י.
- (200) פסד"ז = פסוקי דזמרה.
- (201) פסז"ו = פסיקתא זוטרותא – לקח טוב.
- (202) פסו' = פסוקים.
- (203) פסקי רי"ד = ר' ישעיה ב"ר מאלי מטראני.
- (204) פסר"ב = פסיקתא רבתי.
- (205) פר' = פרשה.
- (206) פרה"י = פרקי הירידות.
- (207) פרמ"ג = פרי מגדים.
- (208) פרע"ח = פרי עץ חיים.
- (209) פש"ט = פסקי שכל טוב.
- (210) צו"ג = צום גדליה.
- (211) צו"ה = צוואות השבטים.
- (212) קד"א = קמחא דאבישונא.
- (213) קדה"י = קדמוניות היהודים.
- (214) קדמ"א = קדמוני אשכנז.
- (215) קד"ץ = קדמוני צרפת.
- (216) קה"ר = קהלת רבה (מהד' ווילנא).
- (217) קו"א = קונטרס אחרון.
- (218) ק"ק = קמץ קטן.
- (219) ר' בחיי = רבינו בחיי בן אשר.
- (220) ראב"ד = ר' אברהם בן דוד.
- (221) ראבי"ה = ר' אליעזר בן יואל הלוי.
- (222) ראה"ע = ר' אברהם הרופא מן הענוים.
- (223) ראש"ך = ראשוני אשכנז.
- (224) רבב"א = ר' בנימין ב"ר אברהם (אח שבה"ל).
- (225) רב"ה = רות רבה (מהד' ווילנא).
- (226) ר"ג מאה"ג = רבינו גרשום מאור הגולה.
- (227) רוו"ה = ר' וולף היידענהיים.
- (228) ר"ח = רבינו חננאל גאון.
- (229) ריא"ז = ר' ישעיה ב"ר אליה מטראני.
- (230) ריבב"ן = ר' יהודה יעל"ה ב"ר בנימין.
- (231) ריבמ"ץ = ר' יצחק בן מלכי צדק מסיפונטו.
- (232) ריה"ח = רבי יהודה החסיד.
- (233) רי"ף = ר' יצחק אלפסי.
- (234) רמב"ם = ר' משה בן מימון.
- (235) רמד"ד = ר' מרדכי דיסלדארף.
- (236) רס"ג = רבי סעדיה גאון.
- (237) רע"ב = ר' עובדיה מברטנורה.
- (238) רעק"א = ר' עקיבא איגר.
- (239) רשב"א = ר' שלמה בן אדרת.
- (240) רשב"ג = ר' שלמה ברבי נתן הסיגילמסי.
- (241) רש"ס = ר' שבתאי סופר מפרעמישלא.
- (242) שבה"ל = שבלי הלפט.
- (243) שד"ל = שמואל דוד לוצאטו.
- (244) שדר"א = שאילתות דרב אחאי גאון.
- (245) שה"ג = שלטי הגבורים לר' יהושע בועז לבית ברוך.

(273) תר"א = תרגום אונקלוס.	(259) תד"א = תנא דבי אליהו.	(246) שה"ר = שיר השירים רבה (מהד' ווילנא).
(274) תר"י = פ"י תלמידי רבינו יונה גירונדי (על הרי"ף).	(260) תדא"ז = תנא דבי אליהו, אליהו זוטא.	(247) שו' = שורה\שורות.
(275) תשב"ץ = תשובות ר' שמעון בן צמח.	(261) תדא"ר = תנא דבי אליהו, אליהו רבא.	(248) שו"ט = שוחר טוב.
(276) תשב"ץ קטן = ר' שמשון בן צדוק תלמיד מהר"ם.	(262) תה"ד = תרומת הדשן.	(249) ש"י = שאילת יעב"ץ.
(277) תשוה"ג = תשובות הגאונים.	(263) תו"י = תוספות ישנים.	(250) שיטמ"ק = שיטה מקובצת.
(278) תשו' הרי"ד = תשובות ר' ישעיה ב"ר מאלי מטראני.	(264) תו"ט = תוספות יום טוב.	(251) שכה"ג = שיירי כנסת הגדולה.
(279) תשו' רנ"ג = תשובות ר' נשרונאי גאון.	(265) תו"כ = תורת כהנים.	(252) שמו"ע = שמונה עשרה.
(280) תשמ"א = תרגום שני מגילת אסתר.	(266) תוס' = בעלי התוספות.	(253) שמו"ר = שמות רבה (מהד' ווילנא).
(281) תתת"ס = תמונות תחנות תפלות ספרד.	(267) תוס' רי"ד = ר' ישעיה ב"ר מאלי מטראני.	(254) ש"ס = ששה סדרים.
	(268) תוספ' = תוספתא.	(255) שעד"כ = שער הכוונות.
	(269) תי"ו = תרגום יונתן בן עוזיאל.	(256) שע"ת = שערי תשובה.
	(270) תי"ר = תרגום ירושלמי.	(257) ש"ת = שערי תפלה.
	(271) ת"מ = תפילת מנשה.	(258) שת"י = שתי ידות (למהר"ם די לונאנו).
	(272) תפא"י = תפארת ישראל.	

בית אב, והוא סדר חמש תעניות כמנהג ק"ק ספרדים, ליוורנו תרל"ז (מהדורת צילום: ירושלים, ישיבת אור ודרך, תשמ"ט).

דניאל גולדשמידט, מנהג בני רומא, בתוך: הנ"ל, 'מחקרי תפילה ופיוט', ירושלים, י"ל מאגנס, תש"ס, עמ' 153-176.

שלחן ערוך... [עם] לקוטים וחדושי הלכות מאת מהר"ר גור אריה הלוי, מנטובה, דפוס יצחק בן דוד ירא ויעקב חבר טוב, תפ"ב-תפ"ג, ד' כ"ר.

בצלאל ויכלדר (עורך), 'הגהות רבי שלמה רוקקא, ומנהגים דק"ק אורבינו, איטליה'. בתוך: 'זכור לאברהם', חולון, תשנ"ג.

מנחם עמנואל הרטום, המנהג האיטלקי בירושלים עיה"ק. מהדורה שניה מתוקנת. ירושלים, חברת יהודי איטליה לפעולה רוחנית, תשנ"א (1991).

נפתלי וידר, התגבשות נוסח התפילה במזרח ובמערב, ירושלים, מכון בן צבי, תשנ"ח, 2 כ"ר.

סדר חיבור ברכות, מחזור טורין. העתקת שלמה זלמן שכטר מכ"י טורינו שאבד בשריפה. העתקה נמצאת בספריית ביהמ"ד לרבנים בניו יורק, כ"י Mic 8401.

כ"י מוסקוביץ, סדור מנהג רומה, איטליה, מצויר ע"י יואל בן שמעון, המאה הט"ו, הספרייה הלאומית בישראל, כ"י Heb. 4° 1384.

כ"י וולמדונה 10, מחזור כמנהג רומה, איטליה, המאה הי"ד, לשעבר באוסף וולמדונה.

כתר ירושלים: תנ"ך האוניברסיטה העברית בירושלים (על פי הנוסח והמסורה של כתרי ארם צובה וכתבי-יד הקרובים לו, בשיטת הרב מרדכי ברויאר. פיקוח מדעי: יוסף עופר), ירושלים, בן-צבי, 2004 (מהד' ב).

לוח ארש לרבי יעקב אב"ד עמדין בעריכת הרב דויד יצחקי, טורנשו אוצרנו, תשס"א.

מחזור לפי הנהוג לקהל רומה, שונצינו-קאזאל מיורי, דפוס בני שונצינו, רמ"ו (1485-1486), 2 כ"ר. יו"ל עם: קובץ מחקרים על מחזור כמנהג בני רומה, בעריכת אנג'לו מרדכי פיאטלי, ירושלים, י"ל מאגנס, תשע"ב.

מחזור כמנהג בני רומה, [פאנו, רס"ד-רס"ה בערך].

מחזור כפי מנהג ק"ק רומה, עם פירוש קמחא דאבישונא לר' יוחנן טריויס, בולוניא, דפוס השותפים, ש'-ש"א (1540), 2 כ"ר.

מחזור כמנהג ק"ק בני רומה, ויניציאה, דפוס זואן די גארה, שמ"ז.

מחזור כל השנה כפי מנהג ק"ק איטאליאני, עם מבוא מאת שמואל דוד לוצאטו, ליוורנו, דפוס שלמה בילפורטי וחברו, תרט"ז (1856), 2 כ"ר.

* אם לא צוין אחרת, המקורות הם ע"פ תוכנת 'פרויקט השו"ת', שע"י אוניברסיטת ברא"ל, גירסה מספר 28.

מחזור מנהג איטליאני לפי הנהוג בכל הקהילות. הגיה, תרגם לאיטלקית והוסיף הערות מנחם עמנואל הרטום, רומה, קארוצי, תש"ן-תשנ"ב, 3 כר'.

מחזור נירנברג, מחזור כמנהג אשכנז, אשכנז, שנת צ"א (1331), לשעבר כ"י שוקן 24100, היום בציריך, אוסף ד"ר דוד וימימה יסלון, כ"י 9.

ספר מנהג טוב, כולל מנהגים שקבץ חכם אחד מחסידי איטליא. יו"ל ע"פ כ"י A89 של עקד ספרים בבודאפעשט. עם הערות ותקונים וציונים, מאת מאיר צבי ב"ר יוסף ווייס, בודאפעשט, מ. כהן תרפ"ט.

מנחת שי על הנ"ך באתר: <https://library.alhatorah.org/>

נוסח התפילה של יהודי פרס, מהדורה מצולמת של כ"י אדלר 23 ENA, שבביהמ"ד לרבנים באמריקה, עם מבוא והערות מאת שלמה טל, ירושלים, מכון בן-צבי, תשמ"א.

מעגלי צדק בתוך: מחזור כמנהג האשכנזים, סביוניטה-קרימונה, שי"ז-ש"ך.

סדור היעב"ץ - עמודי שמים, שערי שמים. נוסח אשכנז, אלטונא, תק"ה-תק"ו.

סדור התפילה לרוקח. פירוש התפילה וסודותיה לכל ימות השנה, לרבינו אלעזר ב"ר יהודה מגרמייזא. יו"ל בפעם הראשונה ע"פ כ"י עתיקים, עם מקורות הערות וביאורים. ע"י הרב משה הרשור ז"ל, והרב יהודה אלתר הרשור, ירושלים, מכון הרב הרשור, תשנ"ב, 2 כר'.

סדור... מה"ר שבתי סופר ב"ר יצחק מפרעמישלא... ע"י יצחק סין, דוד יצחקי ודוד סלמון, בלטימור מד., ישיבת נר ישראל, תשס"ג, 3 כר'.

סדור כולל כל תפלות השנה... הנקרא... תכלאל כמנהג כל קהלות הקדש תימן עם ספר עץ חיים [מאת] יחיא בכהר"ר יוסף צאלח, יצא לאור בפעם הראשונה בשלימותו ע"י שמעון צאלח ושלמה סיאני, ירושלים, קרן אגודת המהרי"ץ, תשל"א, ד' כר'.

סדור רב סעדיה גאון, מהדורת ישראל דודון, שמחה אסף, יששכר יואל, ירושלים, חברת מקיצי נרדמים, תשמ"ה.

סדור רבינו שלמה ברבי נתן, אב בית דין, חובר בלשון הערבית, ותורגם ללשון הקודש בצירוף הערות, ירושלים, חברת מקיצי נרדמים, תשנ"ה.

סדור תפלות כפי מנהג ק"ק ארם צובה, נדפס בויניציאה בשנת רפ"ז, ועתה נדפס מחדש (עם מבואות מאת מאיר בניהו, יונה פרנקל ושולמית אליצור. ירושלים, יד הרב נסים, תשס"ז-תשס"ח, 3 כר'.

סדר עבודת ישראל, כולל תפלות וברכות לכל השנה, כמנהג מערב אשכנז, עם ביאור יבין לשון. מחובר מסודר ומוגה ע"י ר' יצחק בן אריה יוסף דוב, המכונה דר' זליגמן בער. רעדעלהיים, תרכ"ח.

סדר רב עמרם גאון, ערוך ומוגה ע"פ כ"י ודפוסים עם השלמות וש"נ ומבוא, מאת דניאל גולדשמידט, ירושלים, דפוס מוסד הרב קוק, תשל"ב.

סדר תפלות השנה למנהג קהלות רומניא, קושטא, ר"ע.

סדר תפלות השנה למנהג קהלות רומניא, ויניציאה, דפוס דניאל בומברג, שנת רפ"ג בערך.

סדר תפלות כמנהג בני רומה כפי הנהוג בירושלים ע"ה"ק, ערוך מסודר והוגה ע"י הלל משה סרמוניטה ואנג'לו מרדכי פיאטילי, ירושלים, תשע"ד (מהד' ג).

ספר התדיר, לרבינו משה ב"ר יקותיאל איש רומה ממשפחת האדומים. יו"ל ע"פ כמה כ"י, ובעיקר ע"פ כ"י הנמצא בספריית העיר פארמא באיטליה. ע"י משה יהודה הכהן בלוי, בתוך 'שיטת הקדמונים', ניויורק, מ"י בלוי, תשנ"ב.

ספר ערוגת הבשם, יוצא לאור עפ"י כתבי יד עם הגהות והערות מאת אפרים א' אורבך, ירושלים, הוצאת מוקיצי נרדמים, תרצ"ט-תשכ"ג, ד' כרכים.

ספרות בית שני 'ספריית על-התורה', באתר: <https://library.alhatorah.org/>.

מיכאל ריז'יק, מסורות לשון חכמים באיטליה על פי מחזורים מימי הביניים, ירושלים, מוסד ביאליק, תשס"ט.

ספר שבלי הלקט השלם... חיברו רבינו צדקיה ב"ר אברהם הרופא, ירושלים, זכרון אהרן, תשע"ב.

שכל טוב, פסקים, לרבינו מנחם ב"ר שלמה. יו"ל בפעם הראשונה ע"פ כ"י, עם הערות ומראה מקומות. ע"י משה יהודה הכהן בלוי, בתוך 'שיטת הקדמונים', ניויורק, מ' בלוי, תשנ"ב.

ספר תניא רבתי, לרבי יחיאל ב"ר יקותיאל הרופא ממשפחת הענוים, פסקי הלכות, דינים ומנהגים. יו"ל ע"פ כ"י ודפוסים ראשונים, מאת ר' ישראל בראון, ירושלים, מוסד הרב קוק, תשע"א.

סדר הקינות לתשעה באב כמנהג פולין וקהילות האשכנזים בארץ ישראל, מוגה ומבואר בידי דניאל בהר"ר שלמה גולדשמידט, ירושלים, מוסד הרב קוק, תשס"ב.

קינות לתשעה באב אוצר הראשונים, מטמוני הקליר, פירוש קדמון לאחד מחכמי הראשונים באשכנז על קינות ר"א הקליר ובנוסף פירושי ראשוני אשכנז וצרפת... יוצאים לאור לראשונה מכת"י. העורך: ישראל אברהם הולצר, מאיימי, הוצאת על הראשונים, תשע"ז [כולל: ראשוני אשכנז, קדמוני אשכנז – חכם קדמון מראשוני אשכנז, קדמוני צרפת].

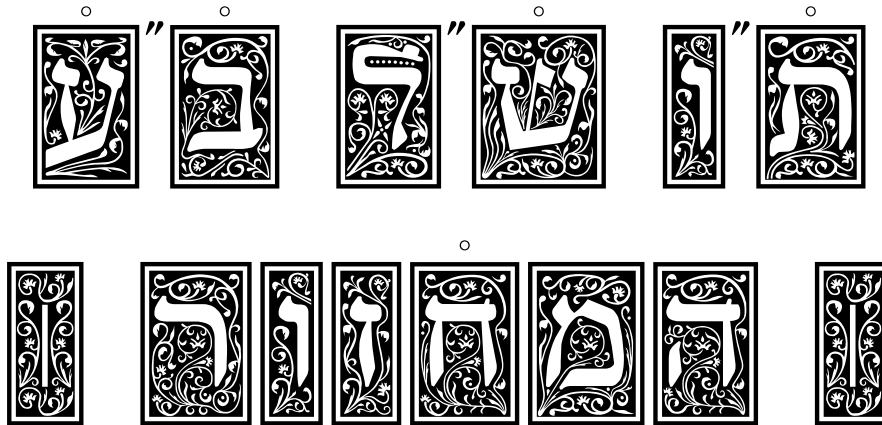
קינות לתשעה באב, עם 'לב אהרן', ביאור יסודי ובהיר מאת אהרן וקסלשטיין, באתר: <https://sites.google.com/site/rebbarn1/>.

תמונות תחנות תפלות ספרד, ונציה, דפוס דניאל בומברג, רפ"ד.

מפתח הקינות והתפלות

93.....דוד זרעו מכסאו נשבת	101.....אאדה עד חוג שמים
154.....הדרת מלכותך תגלה אל עליון	131.....אהלי אני עבטתי בדבור סרה
25.....היום עת בוא שמשי	136.....אוי כי אסרתי בזקים ובכבל
78.....זכר איכה אנו שפתינו (קרובה)	138.....אויל כהכנים תרף בהיכל
105.....ישראל שתילי ביתי	151.....אז בחטאינו חרב מקדש
131.....לו אלה געונו ושכבה חמה	40.....אחינו בית ישראל שמעו
26.....למי אבכה וכף אכה	135.....איכה אהובים נאמנים
166.....למענך אלהי תאגר נדחי	98.....איכה אצת באפך
101.....לנו שחת צר	111.....איכה אשפתו פתוח כקבר
97.....לנו שלות בחרון אפך	124.....איכה ישבה חבצלת השרון
134.....מיריחו לכד קהלי	105.....איכה תפארתי מראשותי השליכו
215.....נחם יי אלהינו אותנו	145.....אם תאכלנה נשים פרים
144.....נשכבה בבשתנו ותכסנו כלמתנו	148.....אם תעירו תלנותיכם
36.....עורה נא ימינך רמה	141.....אנה אלך ואזיל דמעות כמים
41.....על היכלי חבלי כנחש נושך	111.....אני לבטתי מיד כל עובר
20.....עננו יי עננו ביום צום תעניתנו	161.....אש תוקד בקרבי בעלותי על לבי
172.....קומי וספדי תורה	123.....בדומיה בדרד אשבה
18.....רחם יי אלהינו עלינו	166.....בימים ההם ובעת ההיא
94.....שבת סורו מני	143.....במכת אהלה אמרתי יש פליטה
142.....שתים נשים בנות אם אחת	173.....במקום אשרי העם
157.....תסתר לאלם תרשישים מרון	154.....בת ציון שמעתי מקוננת אמריה

קולפון

חזק

שבח ותהילה לדר במרומים

לתשלום סדר תפילות לצום החמישי, מהדורת נהוריתא.

נשלמה המלאכה ע"י עושיה, ברחמי הבורא יתברך, י"ג תמוז, ה'תש"פ
פגזאלי והושעו כל-אפסי-ארץ כי אני-אל ואין עוד (שע' מה, כג).

ויה"ר שיעלה שיח שפתותינו במקומן של הקרבנות, כנאמר ע"י הושע (יד, ג), אמרו אליו
כל-תשא 'עון וקח-טוב ונשלמה פרים שפתינו' (גימ' יוס ראשון, י"ג תמוז, ה'תש"פ).

נשואות עינינו למרום, יי' חננו, 'לך קנינו היה זרעם לבקרים אף-ישועתנו' (גימ' יוס ראשון,
י"ג תמוז, ה'תש"פ) בעת צרה (שע' לג, ג). ויקויים בנו בקרוב הכתוב (שע' מט, כה), ואת-יריבך
'אנכי אריב ואת-בניך אנכי אושיע' (גימ' י"ג תמוז, ה'תש"פ). וחרפת אלמנותיך' (גימ' י"ג תמוז,
ה'תש"פ) לא תזכרי-עוד (שע'סו גז, ד).

ובקרוב נוכח שימנחם בן-עמיאל פתאום יבוא בבקעת ארבל יצמח טובו' (קניא מאת
ר' אלעזר קליר. גימ' יוס ראשון, י"ג תמוז, ה'תש"פ). ותתקיים נבואתו של זכריה (ח, יט) במהרה בימינו,
וצום החמישי וכו' יהיה לבית-יהודה ולששון ולשמחה ולמעדים טובים והאמת והשלום
אֶהְבּוּ' (גימ' יוס ראשון, י"ג תמוז, ה'תש"פ).

ביום בו נשלמה המלאכה, מלאכת שמים, ע"י עושיה ברחמי המרובים

ירושלים עיה"ק ת"ו,

אני המעמד והמסדר.